700510

700510

AZ DANIEL Propheta Könyvének, az SZENTIRAS SZERINT VALO igaz magyarazattya, Mellyet rövid Prædicatiokban foglalt volt

KECSKEMETI A. IANOS,
AZ PATACHI ECCLESIANAK
Lelki Pastora, es abban az üdőben, Szemplin Varmegyeben levő Ecclesiaknak Seniora, &c.

HOLTA VTAN PENIGLEN, MEG MA-radot Özvegyetülközönségesse tetettetven, szem eleiben ki bocsattatot.

Mat. 24. vers. 15.

Az ki olvassa, meg értse, etc.

DEBRECZENBEN,
Nyomtattatot RHEDA PETER altal,
M DC XXI. Esztendőben.

Az Tekintetes es Nagyſagos URNAK, RAKOTZI GYÖRGYNEK, BORSOD VAR-MEGYENEK FŐ ISPANNYAnak, es az Főlſeges BETHLEN GABORNAK, Magyar Orſzagnak valaſztot Kirallyanak fő Tanacsoſanak, &c.

Az Iſtennek kegyelmet, bekeſeget, es minden lelki teſti böſeges aldaſat kevannya, &c.

TOLLEHET, TEKINTETES NAGYſagos Uram, nekem kegyes Patronuſom, az Iſtennek regi Szent Prophetai, mind az ő nagyſagos viſelt dolgokert, mind penig az ő ſz. es fegyhetetlen életek ert, mi tűlünk minden dicsiretre meltok: Mind azaltal az DANIEL Propheta, imez egy kivalt-képen valo dologban lattatik azokat meg előzni, mivel-hogy amaz negy vilag-biro Fejedelemſegeket, mellyet egy ſoval Monarchiaknak nevezőnk, tudni illik, Aſſyriait, Perſiait, Görög es Romai birodalmakat,

oly nyilvan es vilagoſſan megjövendölte ebben az ö Prophetiajaban, hogy az ki azokat tagadna, lattatnek az ſenyes Napnak vilagoſſagat tagadni. Az ki ezekről akar ertekezni, tekintſe meg az Daniel könyvenek maſodik reſet, kivaltkeppen az harmincz-eggyedik verſtül fogvan az következendöket mind az 46. verſiglen.

De hogy az dolog vilagoſſab legyen, mindenik Fejedelemſegről egy egy beſeddel emlekezem.

Az elſö Fejedelemſeg kezdetek vilag teremteſe utan, 1788. eſtendöben, amaz nagy Nimrod idejeben, mikor az emberi nemzetſeg az viz-özön utan meg kezdet volna ſokaſulni. Ennek helye lön Chaldæa es Babylonia, es tartot 1360. eſtendeiglen. Ennek feje lön amaz nagy Nabugodonozor, Aſſyriai Kiraly, á mint ez meg tetſik az Daniel Propheta jövendöleſeböl, az ki könyvenek maſodik reſeben az Nabugodonozor Kiraly alom-latat magyarazvan, azt mondgya: Te, Kiralyoknak Kirallya vagy. Iſmet: Te vagy az arany-fö, &c. Laſd meg Ierem. 27. 6.

A maſodik kezdetek vilag teremteſe utan 3148. eſtendöben, es tartot 207. eſtendeiglen. Ennek feje lön az Mediai Darius Kiraly, á ki amaz Iſtentelen

telen Boldisar Kiralynak, az Nabugodonozornak Unokajanak halala utan, Babyloniat meg vöve, es az Assyriai birodalmat az Meduſok közze vive. Mivelhogy penig az Darius, az Perſiai Cyruſt, az ő Nennyenek fiat az Assyriaiak ellen tarſul fogadta vala melleje az hadakozasban, Babylonianak meg vetele utan egy eſtendővel (az Darius halala utan) egeſlen az Cyruſra ſalla az birodalom, es Perſiai birodalomnak neveztetek. Helyeſſen mondgya azert Theodoretus: Az Meduſok, ugymond, Perſaknak-is neveztetnek, mert az Cyruſnak à ki nekik elſő Kiralyok volt, az Attya Medus, az Annya penig Perſa volt. Ezt az maſodik birodalmat az Daniel Cap. 2. Ezüſthöz haſonlittya. Effelől cap. 5. igy ſol, mikor az Boldiſar Kiraly vereſedelme felől jövendőt mond: Meg oſlot, ugy-mond, az te orſagod, es adattatot az Meduſoknak es Perſaknak. Iſmet Cap. 8. azt mondgya az Angyal à Danielnek: Az Kos, mellyet latal, à Meduſoknak es Perſaknak Kiralyat jedzi. Erről az Cyrus Kiraly, 2. Paralip. 36. azt mondgya: Az egeknek Ura Iſtene, ez földnek minden orſagit ennekem adta, &c.

Az harmadik kezdetek amaz nagy vilag biro Sandornak idejeben, mikor az utolſo Darius Kiralt, amaz Arbela nevü helynel meg vere, es Aſiat egeßlen el foglalvan, az Perſiai birodalmat az Görögökre ßallita, vilag teremteſe utan 3642. eßtendőben, az mely Görög birodalom tarta 282. eßtendeig, tudni illik, miglen amaz Romai Iulius Csaßar, az nagy Pompeiuſnak veßedelme utan, első Romai Fejedelemnek neveztetek. Effelől az Daniel Propheta Cap. 2 azt mondgya: Tamad, ugymond, ez utan, mas harmadik birodalom. Erről cap. 8. az Danielnel azt olvaſſuk: Az kecske bak nem egyeb, hanem az Görögök Kirallya, es az nagy ßaru, mely az ő ßemei közt vagyon, az első Kiraly. Ezt allattya amaz Ioſephus Hiſtoricuſ-is lib. 11. cap. ultimo, holot azt irja: Hogy az Sido Papok az Alexandernek meg mondottak az Daniel Prophetanak jövendőleſet, mellyet annak előtte 200. eßtendővel tőtt volt, hogy tudni illik egy Görög Kiraly az Perſiai birodalmat maganak foglallya. Mellyet halvan az Alexander, az Sidokhoz kegyeſſen viſeli magat. Sőt az mi nagyob, Ieruſalemben be menven, az Iſraelnek Iſtenenek könyörög es aldozatot-is teßen. Ezt az birodalmat az Daniel

Pro-

Propheta ertzhez hasonlittya; Mert mikepen az ertz hangos, es az ő hangossaga messze ki terjed: Azonkepen (az mint Ieronymus Doctor mondgya) az Alexander birodalma, hamarsaggal igen messze terjede. Ez az oka hogy az Daniel cap. 7. madarhoz hasonlittya; Mert az Alexander, mintha sárnyonjárt volna, nagy hamarsaggal, az Adriaticum Tengertül foguan, az Indiai Oceanum Tengerig, es az Ganges nevő folyo vizig mindeneket meg hayta, ugy annyera, hogy hat esztendők alat, Europanak nagyob reszet, es Asiat egeszlen meg holdoltata, az mint ugyan azon Ieronymus Doctor bizonittya.

Az negyedik Fejedelemseg az Romai birodalom, az mely (à mint oda fellyeb-is jelentem) akkor kezdetek, mikor az Pompeius veszedelme utan, az Romai Iulius Csasar, vilag biro Fejedelemnek neveztetek, Anno Mundi, 3924. vegepenig akkor leszen, mikor az Ur Iesus Christus az utolso napon el jő itilni elevenekets holtakat. Erről à Daniel Propheta masodik reszeben azt mondgya az Nabugodonozor Kiralynak: Az negyedik birodalom erős leszen mint az vas. Mert mikent hogy à vas, el tőr es el ront mindeneket, azonkepen

képen ez birodalom mindent el tőr es egybe ront. Hetedik reßében-is igy ßol: Az negyedik beſtia, ugymond, rettenetes es ißonyu vala, &c. Hogy peniglen az Prophéta, ennek az birodalomnak nevet ollyan nyilvan meg nem jelentette, mint á harom elſőknek, oka csak ez, mert (á mint Theodoretus mondgya) az Romai Fejedelmek, nem csak egy, hanem ſok kűlőmb kűlőmb fele nemzetſegekből fognanak állani es valaßtatni. Ennek valoſaga meg tetßik az kűlső Hiſtoriakbol, holot azt olvaſſuk: Hogy, alig álhatot hatvan eßtendeig az Romaiak kőzt ez birodalom, az Csaſzarok nemzetſege mindgyart megßűnt, es az Neronak halala utan az Fejedelemſeg mas Familiara ßállot. Az kivűl valok kőzzűl leg első lőn Trajanus, az ki Hiſpaniabol Olaß Orßagba az Romai Fejedelemſegre emeltetek. ő utanna hol Pannoniabol, hol Daciabol, Dardaniabol, Dalmariabol, Galliabol, Thraciabol, Cappadociabol, hol penig egyeb nemzetſegből valaßtattanak az Romai Fejedelmek. De hogy még-is nyilvabban megteſſek, hogy az negyedik birodalom az Romaiake legyen, ugyan azon Daniel iraſabol mutogatom meg. Ezt penig azert cſelekedem, mert ez utolſo birodalom felől, az

Hi-

Hiſtoricuſok kőzt, nem kicsin viſzálkodas vagyon.

Annak-okaert harom dolgokat jelent ez felől az Propheta cap. 2. Elſőſőr azt mondgya, hogy erős leſzen, mint az vas. Maſodſor az ő labai es laba uyjai felől azt jelenti, hogy ſárbol es vasbol állonak. Harmadſor, hogy az Meſsiaſnak, mind ſületeſe, ſ-mind ez vilagnak vegen az utolſo napra valo eljőveteli abban leſzen. Laſſuk mindeniket rendel csak rővideden.

Az mi az elſő dolgot illeti; vashoz haſonlittya, mind erőſſegere, ſ-mind állandoſagara nezve. Meg felelt ennek az Romai birodalom: Mert az Gőrőg birodalomnak vegetűl foguan, ez mai napig fen állot, es meg marad mind itilet napjaig, az mint ide alab nyilvabban meg ertyűk. Ez az oka, hogy az regi Romaiak az ő uyjokban vas gyűrőt viſeltenek. Ugyan ezen okaert cselekedtek azt-is, hogy ez mai napiglan-is, az Romai Fejedelmeknek vas Coronat teſznek fejekben.

Az maſodikat az mi nezi; Labai es laba uyjai felől miert ſollyon ugy az Propheta, őnőn maga nagy ſzepen meg magyarazza, holot az vaſat annak erőſſegere, az ſárt pedig annak erőtlenſegere viſi,

mintha azt mondotta volna, hogy nem mindenkor egy karban forog dolga, hanem valtozas ala vettetik, es hon erős es vastag, hon penig gyenge es erőtelen lessen.

Ennek-is meg felelt az Romai birodalom, az mint az Historiakbol meg tetsik. Vas vala az Augustus Csasar idejeben, mikor az Ur Iesus Christus születese tayban, mind ez seles vilagot be irata, az mint az Szent Lukats cap. 2. nagy nyilvan bizonittya. De nem sok üdő mulvan megh valtozek allapattya. Mert alig mulhatanak Christus Urunk születese utan 162. esztendők, hogy egyser-s-mind ket Fejedelmek emeltetenek ebben az birodalomban, tudni illik az Antonius Philosophus es Lucius Aurelius Verus. Annak-utanna az Maximinus vesedelme utan, amaz ket Gordianusok, tudni illik az Attya es Fia, egysers-mind uralkodanak. Tovabba az Gallus es Volusianus Fejedelmek idejeben, sárrá változek ez birodalom, az az, ugy meg erőtlenedek, hogy az idegen Pogany nemzetsegeknek, az Romai kősseg kenseritetet adot fizetni. Nem sok üdő mulvan, amaz Valerianus Romai Fejedelem, az Persiai Sapores nevű Kiralytul meg győzettetven, őrökke valo rabsagra vitetek. Este-

lől azt olvassuk, hoǵ mikor lora akart volna ülni à Sapores, az Valerianus hatarol hágot fől. Az Gallienus idejeben penigh, harmintz kegyetlenek tamadanak, à kik az Romai birodalmat igen rongalak. De sok volna mind elő ßámlalnom ennek valtozo allapattyat, mellyel az Historiak rakvak.

Az harmadik dologbol nyilvabban meg tetßik, hogy az negyedik birodalom az Romaiakra tartozik, mert azt mondgya az Propheta: Azokban az napokban (tudni illik az negyedik birodalomban) oly orßagot tamaßt az egeknek Ura Istene, az mely soha el nem romol, es ez mas nemzetsegnek nem adatik. Es az minden orßagokat egybe ront, ő penigh mind őrőkke fen áll, &c. Holot az Daniel minden ketseg nelkül az Messiasnak orßagarol ßol. Tovabba az Messias orßaga ket karban áll, Eggyik itt ez földőn volt az utolso birodalomban, tudni illik, mikor az testben ßületet, es az ő lelki orßagat, az Euangeliumnak prædikallasa, es az Sz. Leleknek munkalkodasa altal, itt ez vilagon el kezdette. Az masodik peniglen, az utolso napon kezdetik, mikor az Istennek Fia el jő nagy hatalommal, es minden földi orßagokat es birodalmokat el tőről, es az ő Mennyei uy orßagat el kezdi, &c.

Mind ezekből azert vilagossan meghtetßik, hogy az negyedik birodalom az Romaiakat illeti, &c.

Ezekről azert, es tőb haßnos es idvősseges dolgokrol (mellyek az Daniel Propheta kőnyveben befoglaltattanak) gondolkodvan az Istenben el nyugot, nagy elméjû KECSKEMETI ALEXIS IANOS, abban az ůdőben, Szemplin Varmegyeben levő Ecclesiaknak Seniora, nekem ßerelmes baratom es Christusban atyamfia, vőtte voltfől az DANIEL Prophetiajanak magyarazattyat, mellyet az nevezetes Parachi Ecclesiaban el-is vegezven, rővid Magyar prædicatiokban foglalt, illyen Szent ßandekkal es igyekezettel; Hogy azokat jővendőben recognoscalvan, az egy-ůgyů hiveknek eppůletekre ßem eleibe ki bocsassa es kőzőnsegesse tegye, hogy igy nem csak ßájával es nyelvevel, hanem ugyan kezevel es irasaval-is, az Istennek lelki ßőlőjet, az Anyaßent-egyhazat eppitse. De mivelhogy az Istennek Decretoma mas volt ő felőle, tudni illik, hogy ez siralomnak vőlgyeről, az ő őrőkke valo hazajaban altal kőltőzzek; Az ő szerelmes Háza-nepe, nem gondolvan őzvegy es gyamoltalan allapattyat, sem penig kőltseget nę kimelven,

ven, az ő Istenben el nyugot szerelmes Uranak Sz. Pandekat vegben vitte, es az Daniel Prophetiajarol irot Magyar Prædicatiokat, szem eleiben ki bocsattatta, è vegre, hogy ez alkolmatossaggal az ő idvözült Urahoz valo buzgosagos szerelmet, még holta utan-is megh mutatna, es az ő nevet az Keresztyen vilag elől tetteteſſe tenne, es emlekezetit bodogul meg tartaná. Mikor azert arrol gondolkodnek, kinek kellene ezt à sep munkat dedicalni, juta eſzeben az Nagysagod tekintetes Neve, es kere engemet azon, hogy azert az fővetsegert, mely az bodog emlekezetű Alexis Ianos köztes en közöttem regenten volt, az munkat vennem föl, es ezt az könyvet Nagysagodnak offeralnam, kivalkepen imez ketokokra nezve: Elsőben, mert ezeket az Magyar prædicatiokat, az Patachi nevezetes Eccleſiaban vitte vegben az ű kegyelme idvözült Ura, mely moſtan Istен engedelmeből, az Nagysagod birodalmabā vagyon. Masodszor, mert ő-is az ő arva fejet, az Nagysagod kegyes protectioja alá haytvan, ugyan Patakon lakik.

Vegye jo neven azert Nagysagod ezt az sep Könyvet, es ennek hasonnal valo olvasasaban önnön magat gyakorollya, es az Istenben el nyugot

Kecskemeti Alexis Ianosnak gyamoltalan ßzvegyet, kegyes patrociniuma ala vegye.

Az Isten sokaig bodogul elteſſe Nagyſagodat ßerelmeſivel egyetemben.

Irtam Kalloban die 20. Martii Anni 1621.

MARGITAI PETER, az Kallai Eccleſianak Tanitoja, &c. Nagyſagodnak alazatos Caplannya.

Az Kereſztyen Olvaſonak.

TUdnod kel, kegyes Olvaſo; Hogy az bodog emlekezetű A. Ianos, ezt az Prædicatios könyvet, csak maga ſámára keſitette volt, ily ſándekkal, hogy ha tovab élhetet volna, uyjobban megh latogatvan es öregbitven, ſem eleiben ki bocsaſſa; De halala miat igy ekezetit vegbe nem vihette. Annak-okaert ha valami fogyatkozaſokat ebben taláſ, az ſeretetnek palaſtyaval be fedezzed.

Annak fölötte; Mivelhogy ennek ki bocsataſa, eggyik Nyomtatorol maſikra ſállot, az nyomtatas közben, nem keves fogyatkozaſok eſtenek, mivelhogy illendö Correctora nem volt. Annak-okaert azokat-isjo vegre magyarazzad, &c. Az mi hatra vagyon, ély ezzel haſnoſſan, Authoranak bodog emlekezetit megh tartvan.

Legy jo egeſſegben.

DANIEL PROPHETANAK,
Prophetiai könyvének Prædicatiok ſerint valo magyarazattya.

ELSŐ PRÆDICATIO.
Az Daniëlnek eleterôl es munkajarol.

AZ Daniel Propheta nehez, de az mi idönkre felette haſznos iraſat magyarázvan Kereſztyenek: Minek elötte penig az igeknek magyarazattyahoz kezdenenk; Imez Harom rendbeli dolgokrol ertekezzünk.

I. Az Daniel Prophetanak ſzemelyerôl es eleterôl.
II. Ennek az könyvnek Okairol.
III. Az Daniel Propheta Könyvének méltoſagarol.

I.

Ki volt legyen ez az Daniel?

Az Daniel Propheta, ſzemelyeben ſármazot vala az Juda nemzetſegebôl, az mint ô maga bizonittya, elſô Reſenek hatodik verſetskejeben, es az mint az közönſeges velekedes tartya, Kiralyi nemböl; az mint az Eſaias Propheta felôl-is olvaſsuk, hogy Kiralyi Nemböl ſármazot volna. Danielnek mondatot nevezet ſerint az Iſtennek nagy gondgyaviſeleſeböl, Az mely Magyarul annyit teſen mint, Iſtennek iteleti, avagy mint ha mondana; En itelô Birám az en Iſtenem. Es bizonyara

nem oknelkûl: Mert Iſten ez ember altal, nem csak az û itiletit jelentette ki; de û neki igaz oltalmazoja es igaz itilô biraja-is volt. Az mint az û Hiſtoriajanak rendiból, ennek utanna bôſegôſſen meg tetzik. Gyermek koraban az Deaki tudomanyokban es az igaz Iſteni tiſzteletben neveltetôt vala fel. Latta es halgatta az Jeremias Prophetat, akki felôl felette bôcsûletôſſen emlekôzik, *Capite* 9. Ugy mint tizenket eſtendôs koraban, avagy ehez kôzel; iſiu koraban vitetôt fogſagra Babyloniaban. Az Babyloniai Kiraly parancsolattyabol, adatot az Babyloniuſok Scholajaban (az û fogſagra vitetôt tarſaival egyetemben) es ugyan ott az Babyloniuſok tudomanyaban tanittatot: âholot ugy tanult es ugy nevekedôt az Daniel, hogy minden târſait tudomanyaval, bôlcseſegevel felyûl mullya vala.

Az okajert az Nebuchadnezarnal felette kedves vala, egeſz az Nebuchadnezarnak es az Evilmerodachnak idejeben. De bodogtalan vala allapattya, az Boldiſar Kiraly idejeben, mivel hogy inkab bôcsûli vala az Boldiſar Kiraly az reſzegeſseket, paráſznákat hivolkodo embereket, hogy ſem mint az bôlcseket es Iſten felôket. Szolgalt az Daniel az fô fô Fejedelmeknek, ſolgalt pedigh hivſeggel nekiôk: De az Bodiſar Kiraly ellen felette kemenyen viſelte magat, az Boldiſar Kiralynak az ô Iſtentelen eletejert. Szerette az Danielt az Darius-is, de el arultatek nala, es vetteték az Oroſlanyok vermeben; de Iſten csudalatoſſan megh ſabadita az Oroſlanyok torkabol. Elt mind az Cyrus Kiralynak idejeigh, akkinek birodalmanak Harmadik eſtendejeben latáſt-is lata, az mint meg vagyon irva. Cap. 10.

Isidorus egy igevel az Daniel eletet igy irja, hogy az Daniel dicsiretes ferfiu volt, tekentetes, ebes, alazatos, tiszta eletű, az Hitben alhatatos, az titkos dolgoknak, ugy mint Mennyejeknek ertője, az jövendő dolgoknak es latasoknak magyarazoja: akkihez ezt-is hozza teszi, hogy élt az Daniel száz es tiz esztendőket mindenestül. Ez az Danielnek élete.

Honnan ezt tanulhattyuk megh: Holot ertyük azt, hogy az Daniel, Istennek, Nemes Nemből valo, Prophetaja volt: Nem legyen akar mely rendnek-is Istennek folgalni. David noha Kiraly volt, de azonkőzben Isten Prophetaja-is volt. De mint vagyon ez mostani időben az allapat, gyalazatnak tartana sok fő ember, hogy ha az ő fia Tanito avagy Prædikator lenne. Micsoda ugymond az: csak egy Pap ő, igaz, ugy vagyon egy Pap, soly akki tegedet az utolso itiletben, az Ur Iesussal egyűt sententiaz az őrőkke valo karhozatra, akar műnemű nagy renden valo legy-is itt ez vilagon; ha az Isten igejenek es Tanito folgainak kik az Christus kepet viselik itt ez vilagon, bőcsűlője nem lesz. *Tanusag.*

Masodsor ugyan itten az Danielnek ket fele szerencsejeből, kit az Nebuchadnezar az ű bölcseségejert es jamborsagajert szeretőt; az tobzodo Bodisar Kiraly pedig gyűlőlt. Tanulyuk meg; hogy az jambor, tudos tanitok, az ebes emberek elől kedvesek: De az tobzodo, Haja hujak, kűlső bujasag es testi batorsagh kővetők elől meg vettettek: az mint ezt naponkent szemeinkvel mi-is latyuk. Nez ket fele csak, ugyan ki nez az hered

izig valo paraſtſagh belôle, es felô hogy vegre-is arra ne mennyen dolga; s-megis felyûl akar labbani es az Tanitok meltoſagat rantzigallya; nem kôvetven az jambor Fejedelmek, Urak, Nemeſſek peldajat, kik kedveſſen vôttek Danielt, es veſik moſt-is az Iſten igaz jambor hiv ſolgait, es bôcsûllik-is azokat. Ez innet az Tanuſagh.

Kôvetkezik immar.

II.

Minemû okai vadnak ez Daniel Kônyvenek.

Cauſa efficiens primaria & principalis.

Szerzô oka ennek az Kônyvnek, es minden Prophetak iraſanak, ûnnen maga az ſent Haromſagh Iſten, akki Atya, Fiu, es ſent Lelek egy bizony ôrôk Iſten; az mint bizonyittya ſent Peter, aholot igy fol: Nem emberi akaratbol ſarmaztak regenten az Prophetaknak Prophetalaſok, hanem ſent Lelektûl inditatvan, foltak az Iſtennek ſent emberei. Ezt bizonyittya Juſtinus Martyr-is. * *Apolog. 2. pro Chriſtianis, quæ eſt ad Imperatorem Pium Antonium. Quòd vero vaticinantes non alio quam divino verbo afflati agantur, vos quoq; ipſos dicturos reor*: Az az, Hogy az Prophetak Iſteni beſedtûl indittatvan ſollottanak legyen, velem hogy ti-is azt mondgyatok.

2. Petr. 1. v 21. *lib. de Reſurrectione carnis.*

Ezt erôſiti Tertulianus-is, midôn igy ir: *Prophetiæ vox erant Domini*: az az, Az Prophetiak az Urnak ſava vala: Ha azert az Prophetiaknak Iſten ſerzô oka, halgaſſuk azokat, s-megh laſſuk hogy azokat agnô beſedgyanant ne tartſuk.

Cauſa Inſtrumentalis ſeu cooperativa.

Iro Deakja ennek az kônyvnek az Daniel, kit az Iſten

valaſ-

valaſtot vala erre hogy neki ennek le iraſaban ſolgalna, az mint ennek ez kônyvnek titulusſa megh mutattya: *Liber Danielis*: Daniel kônyve, kinek immar eletet meg magyaraztuk. ſeu cooperativa.

Egy Eſtendôvel kezdet Prophetalni az Ezechiel Propheta utan, es ebben az Prophetalaſnak tiſztiben forgolodot, az mint az Hiſtoriak bizonyittyak, Hetven Eſtendeigh. Aholot ezt jegyezzûk megh: Midôn az Prophetaknak Neveket hallyuk az û iraſoknak elôtte, ne allyunk csak ott megh, mint ha magoktul ſollananak azt alitvan, hanem eſûnkben vegyûk hogy csak eſkôzôk az Prophetak annak ki ſolgaltataſaban: Iſten pedigh azoknak az iraſoknak kutfeje es zerzô oka: Honnan rôvideden meg-is ez az tanuſagh, hogy az Prophetak ſavat ugy halgaſſuk mint Iſtennek beſedet: Mert az û kôvetſeget viſelik, nem magoktul ſollanak es tanitanak.

Materiaja ennek az kônyvnek: az az, Mind azok az mellyeket az Daniel be foglalt az û iraſaban; Mennyei dolgok, ſemmi ebben emberi talalmany, hejaban valoſagh, hazugſagh ninesen; de mindenek felette igen igazak, valamiket ſamlal az Juda Orſaganak jôvendô romlaſarol; ez vilagi Monarchiakrol, birodalmakrol; el kezdven az Babilonai birodalomtul fogva mind ez Vilagnak utolſo vegeigh. Az Chriſtuſnak kivaltkeppen es az Antichriſtuſnak Orſagarol; az Halottaknak fel tamadaſarol, ez vilagnak utolſo megh itilteteſerôl, es az embereknek allapattyokrol ez eletnek utanna.

SERMO: Beſzedi, igei ennek az Prophetianak dictaltattak az ſent Lelektûl; es ezek ket rendbeliek. Mert ezt irta az Daniel Sido es Chaldæai nyelven. Az Elſô *Caput* egeſlen, es az Maſodik Caputnak-is harom elſô verſei, Sidojul vadnak. Az Maſodik Caputnak pedigh negyedik verſetûl fogva, mind az hetedik Caputnak vegeigh Chaldæai nyelven. Vegezetre az ôt utolſo Caputok iſmet Sido nyelven vadnak.

PARTES. Ket Reſzei vadnak ennek az tizenket Caputbol allo Daniel iraſanak: Az Elſô Reſzeben Hiſtoriakat, kûlômb kûlômb fele megh lôtt dolgokat, ſamlal elô. Maſodik agaban, jôvendô dolgokat forgat: Mellyek kôvetkôzendôk az Babyloniai birodalomnak utanna ez vilagra, mind az Chriſtuſnak utolſo iteletre valo el jôveſeigh. Ez ket dologban forogh az Daniel iraſa. Meg lôtt Hiſtoriaban: es ez vilagnak utolſo vegeigh valo kôvetkôzendô dolgokban.

Az Hiſtoriak-is ket felek: Mert neznek ezek, avagy az Kiralyokra; avagy az Danielre es az û tarſaira. Az Babyloniai Kiralyok kôzzûl kettônek irja megh Hiſtoriajat: tudni illik, az nagy Nebuchadnezarnak es az Bodiſar Kiralynak.

Az Mediai Kiralyok kôzzûl pedigh csak egynek, az Mediai Dariuſnak.

Ez az nagy Nebuchadnezar, kilenczedik volt az Aſſyriai Kiralyok kôzôt, minek utanna az Sardanapalus halala utan ujonnan fel eppittetek az Aſſyriuſoknak Orſzaga, akkiben ezek voltak az Kiralyok:

1. Phul.

1. Phul-Belochus.
2. Tiglath Phul-Aſſar.
3. Salmanaſar.
4. Sennacherib.
5. Aſſar-Haddon.
6. Merodach-Baladan.
7. Ben-Merodach.
8. *Nebuchadnezar Primus.* Elſô Nebuchadnezar.
9. *Nebuchadnezar Magnus,* Nagy Nebuchadnezar, amaz Elſô Nebuchadnezarnak fia, akkit az az Ptolomæus Nabopolaſsarnak hiy, az mint *Functius* emlekôzik effelôl.
10. Evil-Merodach.
11. Boldiſar Kiraly.

De itt ſonk vagyon amaz nagy Nebuchadnezarrol: akkinek Hiſtoriajat irja megh az Daniel az negy elſô Caputokban, az Bodiſar Kiralyt az ôtôdikben. Az Medeai Dariuſt az Hatodikban.

Az Daniel Hiſtoriaja kôzôſlegh vagyon mindenik Caputokban, az Harmadik Caputtul ki valva. Az Daniel tarſaije pedig be vagyon foglaltatvan az elſô es Harmadik Caputokban, az mint ideb alab meg ertjûk.

Ezek az Hiſtoriak.

Az jôvendô Mondaſok vadnak az birodalmokrol. mellyek leſnek az Babyloniai birodalomnak utanna: kivaltkeppen pedigh az Chriſtus Orſagarol, az Antichriſtus Orſagarol, az Iſten Anyaſent egyhazanak nyomoruſagirol; az Chriſtus altal annak fel eppiteteſerôl; az embereknek kôzônſeges fel tamadaſokrol, es

ezek

ezek utan az Hiveknek követközendö jutalmokrol; az mint ez-is ennek utanna az magyarazatbol ki tetzik.

Finis libri: Vege ennek az Könyvnek, az mint minden egyeb Prophetak iraſanak, kettö. Eggyik az Iſtennek dicsöſege: Maſik az Hiveknek idvöſſege.

Az Iſtennek Dicsöſege ki tetzik itt az ü igaz itileti-böl, mellyel az Orſagokat s az kegyetlen Fejedelmeket bünteti, es az Hiveket csudalatoſſan az ſamki-vetesben es az nyomoruſagoknak közepette, ugy mint az Danielt az Oroſlanyok vermeben; es az Harom ifiakat az eghö kementzeben, meg tartya.

Az Hiveknek idvöſſegere folgal ez az iras: Mikoron innet minden rendeknek eppületökre ſep tanuſagokat; es az bün ellen az Iſtennek kemeny itileti felöl feddö, dorgalo, es rettentö inteſöket veſſünk es magyarazunk. Az mellyek ha igy vadnak, s igy vadnak pedigh: ſükſegh hogy mindenek elött kedves legyen az Daniel Propheta iraſa.

III.

Minemü meltoſaga vagyon ennek az Könyvnek

Erröl felette ſükſegh ez Magyarazatnak elein erteközni minden kereſtyen embernek: Mert eleitül fogvaſokan talaltattanak, kik az Daniel iraſanak igazſagat tagadtak es ketſegöſſe töttek.

Illyen volt az Poganyok közzül Porphyrius, amaz Plotinus Philoſophuſnak tanitvanya: akki tagadta, hogy ezt Daniel Propheta irta volna, hanem más valaki az

Antio-

Antiochus Epiphanes idejeben Sido Orſagban: akkit meg hamiſsit Joſephus Hiſtoricus. *lib. Undecimo Antiquitatum Iudaicarũ cap 8.*

Porphyrius utan Julius Maximinus idejeben, illyen volt Celſus: akki hatonlatoskeppen az Daniel iraſa ellen cſatſogot; akkit megh hamiſsit Origenes.

Az Uy Sido Doctorok-is tagadgyak az Daniel iraſat, es nem akarjak olvaſni. De ezeket ugyan azon Sido Doctorok iraſaval megh hamiſsithattyuk, akkik magyaraztak az Daniel iraſat, es innet az ó Hitûknek agazatit meg erôſsittettek, ugy mint Rabbi Schelomo, Rabbi Abraham, Aben-Hezra: Rabbi Levi, Ben-Gerſchon, Rabbi Moſche; Hadarſchan, *Filius Iſaci in ſuo Peruſch ſuper Geneſin.* De akki mind ezeknek fellyeb valo, Chriſtus Urunk ônnôn maga ennek az iraſnak meltoſagat ajanlya ſent Mathenal. cap. 24. vſ. 15. Caput: 13, Iſmet Szent Marknal. verſ. 14.

Ahol az Kereſtyenek tekentſek meg az bizonſagokat: azt mondgyuk azert ennek az Kônyvnek meltoſaga felôl; Az menyiben ez kônyv Sido es Chaldeai nyelven irattatot az O Teſtamentomban, ennek meltoſaga oly, hogy ennek ſoha ſenki ellene nem mondhat, es innet az mi Hitûnknek agazati meltan confirmaltatnak, mert Iſten lelke dictalta.

Azokrol pedigh mellyek az Theodotion Bibliajabol vetettenek, es az Sidoban nincsenek, ſabad ketelkednûnk: De arra moſt nekûnk igen keves gondunk: hanem ezzel az Daniel tizenket Caputival, meg elegzûnk.

Ahonnan megh hamiſsitatnak azok, akkik azt tanitcyak, hogy az Daniel iraſat nem kel kôzônſeges helyen magyaraznunk az Eccleſiaban, illyen erôſſegôkkel:

1. Vala-

1. Valamely tudomany az Chriſtus Orſagat prędicallya es annak igaſſagat allattya, ſükſegh azt tanitanunk, Illyen az Daniel iraſa. Hát ſabad tánitanunk.

2. Valamely tudomany vigaſtalaſt nyuyt minekünk nyomoruſaginknak idejen, ſükſegh azt prędikallanunk. Illyen az Daniel iraſa. Hát ſükſeg prędikallanunk.

Probarum Minor. capitibus. 2. 7. 8. & 11.

3. Valamely tudomany az mi teſtünknek fel tamadaſaval es az örök eletnek biraſaval biztat, ſükſeg azt tanitanunk. Illyen az Daniel iraſa. Hát ſükſeg tanitanunk.

Cap. 12.

Az mely Daniel Propheta iraſanak magyarazattyara adgyon erőt az mi Iſtenünk, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, ſent Lelke altal, Amen.

II. PRÆDIKATIO.

DANIEL PROPHETA KÖNYVENEK Elſő Caputnak, elſő verſe.

Ioachimnak Iuda Kirallyanak birodalmanak harmadik Eſtendőjeben, jöve az Nabuchodonoſor à Babyloniai Kiraly Ieruſalemre es megh ſalla azt.

Es ada az Ur ő kezeben Ioachimot Iuda Kiralyat, es az Iſten Hazanak edenieck valami reſet, es vive azokat Senaar földere az ő Iſtenenek hazaban: es az edenyeket be vive az ő Iſtenenek kincſős hazaban.

Az Elſő Caputnak ket Reſe vagyon, Mert Előſőt az Propheta megh irja, az Nagy Nebuchadnezar,

nezarnak nemûnemû megh lôt dolgait Hiſtoria ſzerint: Tudni illik. Mikeppen ment nagy erôvel Jeruſalem varoſara, megh fallotta es megh vôtte azt, vitte az Joachimot az Juda Kiralyat fogſagra, es az Iſten hazanak edenyit ragadomanyul maganak foglalta; Ugyan ot meg irja az Sidoknak-is Babyloniai fogſagra valo vitetteteſôket, es az Rab gyermekek kôzzûl valo valaſtaſt akkik tanittatnanak es neveltetnenek az Chaldæuſok; tudomanyaban, kik vegezette ſolgalnanak az Kiralynak ortzaja elôt Udvaraban.

Maſodik Reſzeben megh irja Hiſtoria ſerint, az Danielnek es az ô tarſainak ſent eletôket, igaz kereſztyenſegôket, es az ô igaz Iſteni tiſzteletôknek es ſent eletôknek jutalmat. Szent eletôk tetzik ki es Iſtenhez valo engedelmeſſegôk innet: Mert az Iſtennek tôrvenye ellen, es lelkek iſmereti ellen nem akarjak magokat az Pogany Kiralynak az Nebuchadnezarnak, etelevel es italaval megh ferteztetni.

Jutalma ennek az ô igaz Iſteni tiſzteletôknek ez lôn, hogy Iſten ôket kedveſſekke teve az komornikoknak fejedelme elôt, bôlcseſſeggel, minden dolgokban valo jo elômenetellel, ſep abrazattal, jo egeſſeggel, es az Deaki tudomanyban csudalatos elômenetellel meg ajandekoza.

Nevezet ſerint pedigh kivaltkeppen az Danielt, Prophetiaknak erteſevel, lataſoknak es almoknak magyarazattyaval, nem csak az ô ſolga tarſai felet: De minden Maguſok es Aſtrologuſok, az az, jôvendô mondok felet, valakik valanak egeſz az Nagy Nebuchadnezarnak birodalmaban. Ezek tartoznak ennek az Elſô Caputnak Reſzeire; Moſt immar laſſuk rendel:

Az el-

Az elſő Reſ pedigh be foglaltatik az ket elſő verſekben: Kik kőzzűl az elſő igy vagyon megh irva:

Joachimnak Iuda Kiralyanak birodalmanak harmadik Eſtendejeben, jőve Nebuchadnezar az Babyloniai Kiraly Ierulalemre, es megſalla azt.

Mondam ennek előtte, ennek ez Caputnak elſő reſében rővidedőn irattatnak meg az Nagy Nebuchadnezarnak dolgai, az holot imez Harom dolgokat laſsuk megh.

I. Az Nebuchadnezar cselekedetinek Idejet, mikor lőttenek ezők.

II. Az Nebuchadnezarnak ſemelyet.

III. Vifelt dolgait, cselekedetit, az mely kiterjed az Nyolczadik verſetskeig.

AZ ELSŐRŐL.

Tempus. Az mi az űdőt illeti, mikor lőttenek ezek, az mellyeket itt elő ſamlal az Propheta, azt mondgya felőle: Harmadik eſtendejeben birodalmanak Joachimnak Juda Kiralyanak.

Itt egy ellenvetes vagyon az űdő felől.

Az Maſodik Kiralyi Kőnyvnek, huſonharmadik reſeben, verſ: 24. Iſmet, az Maſodik Chronica Kőnyvnek, harmintzhatodik reſeben, azt olvaſſuk hogy tizenegy Eſtendeig uralkodot Joachim Kiraly Jeruſalemben, es akkor ment oftan Nebuchadnezar Jeruſalemre. Tehat ez az Hiſtoria azkit forgat az Daniel,

nem

nem Harmadik Estendejeben lőtt Joachimnak, hanem tizen-egyedik Estendejeben.

Felelet: Ved esődben: Mert nincs ez kettő kőzőt semmi visſa-vonyas, csak hogy vigyazzunk reja. Mert lőtt ez az Joachimnak tizenegyedik estendejeben is, az időtűl fogva, mikoron az Egiptusnak Kiralya az Pharaho Neco meg győzven az Joachazt, le vete Orſagabol, es vive őtet fogſagra Egiptusban; az Joachimot pedig fel emele helyeben: Iſmet ugyan ezen Hiſtoria lőtt az Joachimnak harmadik Eztendőjeben is, minek utanna az Nebuchadnezar, meg győzven uyjonnan az Necot, meg confirmala az Joachimot tiſztiben, ado fizetőve teven az Joachimot. Ezt bizonyittya az Maſodik Kiralyi kőnyvnek, 24. reſe, ahol ezt olvaſſuk:

Fel jőve ugymond Joachimnak idejeben az Nebuchadnezar Babyloniai Kiraly, es Joachim az ő ſolgaja lőn Harom estendeigh. De el fordulvan az utan, el ſakada ő tűle. Rea bocsata azert az Ur, az Chaldæuſoknak, Syriabelieknek, Moabitaknak es Ammon fiainak Sereget. Ez azert az Summa, hogy ez az Hiſtoria az mit itt forgat az Daniel, lőt az Joachimnak harmadik estendőjeben, tudni illik, az időtűl fogva, mikor az Joachim, az Nebuchadnezarnak ado fizető ſolgajava lőtt. Az mely Harmadik estendő az ő egeſs birodalmahoz kepeſt, mind azon altal tizenegyedik. Nincs haát itt ſemmi visſa vonyas az Hiſtoriak kőzőt. Ertyűk az időt: laſsuk innet az Tanuſagot.

Innet ezt tanuld megh: Az Iſten az ő fenyegető haragjat, mellyel az embereket az bűn ellen fenyegeti

az idô el telven végben viſi: az mint be tellyeſôdek az Joachimnak idejeben. Mert az Joſias Kiralytul fogva, fenyegetven Iſten az Sido Nepet rabſaggal, fegyverrel, az ô ſok bûneiert; az Joachim idejeben bûſegeſen be tôlte. Ahonnet megh hamiſsittatnak azok, akkik ô magoknak minden ſabadſagot igernek az ô gonoſsagokban. Mert Iſten az ô igaz iteletinek, napot, idôt hagyot az bûnteteſre, az mint itt lôn dolga az Sido Nemzetnek.

Rettennyûnk meg tehat, es terjûnk megh az Iſtennek fenyegetô beſedere: Mert ha megh nem terûnk, ketſeg-nelkûl raytunk leſen az Iſtennek oſtora. Hallád tehat, Fenyôgete Iſten tegedet az te bûneidert, es engemet az enyimert: Ne vegyûk csuſſagra: Mert ha meg nem terûnk, bizony raytunk leſen az Iſtennek oſtora. Ez az Elſô.

AZ MASODIKROL.

Perſona Nebuchadnezaris.

Mondam Maſodſor, itt az elſô versben; Egy igevel megh irja az Daniel az Nebuchadnezarnak ſemelyet, es Babyloniai Kiralynak mondgya. Az Babylon kettô, az mint az Coſmographuſok, az az, azok az Doctorok, kik az Fôldnek hatarit merſeklik, tanittyak. Eggyik vagyon Aſsyriaban, melyrôl. 2. Reg. 17. vſ. 24.

Maſik Chaldæaban, 2. Reg. 25. vſ. 1. az Senaarnak fôldeben, az melynek epitôje volt amaz nagy Nimrod Orias, az mint az Sidok iraſa tartya, az Chaldæuſok Orſaganak fô Varoſa, akki az nyelveknek el valtoztataſatul neveztetik Babelnek, az mint bizonyittya Moſes. *Gen.* 10. *vſ* 10. *& cap* 11. *verſ.* 9. *Auguſtinus, lib.* 16. *de*

Civitate

Civitate Dei, cap. 4. Iosephus libro primo Antiquitatum Iudaicarum cap. 9. Es ezt az Babylont emlegeti itt ez helyen az Daniel, hogy ennek kirallya volt az nagy Nebuchadnezar.

Nagy Nebuchadnezarnak mondgyuk pedig *ex Beroso & Iosepho*: Ezőknek az Hiſtoricuſoknak iraſokbol, valaſtáſnak okajert: hogy meg valaſſuk az ő Attyatul, akkinek haſonlatoskeppen Nebuchadnezar vala neve. De ez az Hiſtoria az Fiarol vagyon, akkit az ő Attya fel vőn Kiralyi meltoſagra, es az hadakozaſnak gondviſelője volt. Az Ptolomæus, az mint az Hiſtoriakbol meg tetzik, Functiusbol es az többiből, hija ezt Nabopolaſſarnak. Ez az Nebuchadnezarnak ſemelye.

AZ HARMADIKROL.

Harmadſor, mondám meg irja az Daniel az Nebuchadnezarnak dolgait: az kiről előſőr igy ſol, s mond: El jőve Nebuchadnezar az Babyloniai Kiraly, tudni illik, nagy erővel, nagy haddal Jeruſalemre es megh ſalla azt. Res geſtæ Nebuchadnezaris.

Az Jeruſalem annyit teſen, mint ha mondanad: *Jirreh-ſalem: Videbit pacem*, bekeſeghet látt; az mely volt az Juda Orſaganak fő Varoſa, mellyet Salemnek-is hittak, es az mint Joſephus mondgya, Melchiſedech eppitőtte volt. Mondatot Ælianak-is, az Ælius Adrianus Imperatortul: Mert ez eppitőtte volt az Adrianus eggyik reſet; *Montem calvarium, Chriſti ſepulcrum, & Golgotha*: az Chriſtus temető helyet, az koppazto helyet, es az Varos kivűl valo helyeket ez keritőtte vala be kűvől, *ut ſcribit Volaterranus, lib. 11.* Es ez az Jeruſalem Varoſa

ket rebre oktattatot vala. Fölſö es Alſo rebre: Az Fölſö rebe volt az Sionnakhegyen, az mely Sionnak az oldalaban vala az templom; az mely David Varoſanak is mondatot. Alſo rebe az templomon alol vala. Megh jövendölte vala Nebuchadnezarnak Jeruſalemre valo jövetelit annak elötte az Eſaias. cap. 5. v. 26. Az tavoly levö pogany nepek közöt, ugymond, zaſlot emel, es ſüvöltéſſel int az föld hataran lakozoknak, hogy el jüjenek, es nagy hamarſaggal könnyen el jönek. Jeremias Propheta is, cap. 25. v. 8. & 9. Azt mondgya: Az Seregeknek Ura, mivelhogy nem engedtetök az en beſedimnek: ime en el küldöm, es fel vebem az Eſaknak minden Nemzetſegit, azt mondgya az Ur, es az Nebuchadnezart az Babyloniai Kiralt az en ſolgamat, es be hozom öket ez földre es az ö lakozoira. Ez azert elſö cselekedeti az Nebuchadnezarnak itt ez helyen, tudni illik, hogy Haddal jö Jeruſalemre. Ahonnan tanuld megh.

I. Az Kiralyok es hadakozo ferfiak, Iſtentül bocsattatnak más Orſagoknak es Nemzetſegeknek bünteteſere, az mint az Nebuchadnezar Jeruſalemre. Azert az bünteteſnek idejen, ne az ellenſegröl gondolkodgyunk, hanem az Iſtennek eſedezzünk, hogy az ellenſeget el forditſa mi rolunk, akkit bünteteſre ki bocsatot ellenünk.

II. Tanullyuk megh, hogy Iſten az Hitötleneknek ſolgalattyaval is ſentül tud elni az ö igaz itiletinek végben vitelere: az mikeppen az Nagy Nebuchadnezarnak Jeruſalem ellen, es moſt is az Mahumet követöinek ſolgalattyaval Magyar Orſagh es egyeb Nemzetſegök ellen.

III. Ta-

III. Tanullyak megh amaz nagy erôs es hatalmas Varoſok, hogy magokban fel ne fuvalkodgyanak: Mert nagy kônnyen az ellenſegnek kezeben eſshetnek, az mint az Jeruſalem Nebuchadnezar kezeben. Ne mond hát, erôs kerítôt Varaſunk vagyon, ne fellyûnk ſemmit: Mert erôs vala Jeruſalem, de hamar az ellenſeg kezeben juta. Ez innet az tanuſag, es ertyûk az elſô verſnek magyarazattyat.

Az Maſodik vers ez vala:

Es ada az Ur az ô kezeben Joachimot Juda Kiralyat, es az Iſten hazanak edenyinek valami reſet, es vive azokat Senaar fôldere az ô Iſtenenek hazaban, es az edenyôket be vive az ô Iſtenenek kentſes hazaban.

Aholot ket dolgait ſamlallya az Daniel az Nabuchodonoſor Kiralynak. Eggyiket ezt, hogy el foglalta Jeruſalemet s meg vôtte. Maſodikat ezt, hogy el vitte annak mind emberit ſ mind kazdagſagat. Mind ezek pedigh honnet lôttenek legyen; okat adgya az Daniel, ezt hogy az Ur, az az, az Seregeknek Iſtene, adta kezben, mind az Varoſt, az Kiralt, az embereket es minden kazdagſagokat az Nebuchadnezar kezében.

Honnan ez az Tanuſag.

I. Varaſoknak, Tartomanyoknak el foglalaſa; Kiralyoknak, embereknek fogſaga; jobagoknak el prædalaſa, Iſtennek engedelmebôl vagyon: ô akki az Orſagokat, az tartomanyokat ellenſeg kezeben adgya. Ne tulaydonitſunk hát ſemmit az vak ſerentſenek, mint ha ezeket csak az Vak ſerentſe hordoznaja.

II. Tanullyuk megh: Ha Iſtennek engedelméből, Varoſinknak es joſaginknak idegen kezre valo keleſet lattyuk: Ne kápolodgyunk, hanem ſenvedgyük békevel, halaadaſſal.

III. Tanullyuk meg: Az hadakozo ferfiak, ne dicsekődgyenek ſemmit magok erejevel, ne tulaydonitſanak ſerenſegőknek ſemmit, hanem Iſtennek adgyak az dicsőſegőt: Mert Iſten az, akki az ellenſegőt kezőkben adgya: az mint Nebuchadnezarnak Joachimot minden joſagaval egyetemben.

De itt illyen kerdeſők es ellenveteſők vadnak:

I. Ha Iſten adgya az Varoſokat az ellenſeg kezeben, tehat az gonoſſagoknak oka leſen, az mely kegyetlenſegőt akkor cselekeſnek, es igy meltatlan vadoltatnak es karhoztattatnak az ellenſegők.

De ez immar bizonyos, hogy Iſten adgya azokat ellenſeg kezeben. Hát nincs ſemmi vetkők akkik kegyetlenſegőt cselekeſznek.

Ved eſedben, ſőt ſemmi mentſegők nincsen az ő gonoſſagokban: Mert Iſten nem az végre adgya az ellenſeg kezeben az Varaſokat, tartomanyokat, azoknak lakoſit es joſaghit, hogy gonoſt cselekedgyenek: De hogy az ő igaz iteletit vigye vegben az vakmerő bűnben elő emberek ellen. Az mit pedigh az ellenſeg cselekedik gonoſul, az ő magatul vagyon, nem Iſtentűl, azert meltan karhoztattatnak s-bűntetternek az ő kegyetlenſegőkert az erőſak tevő ellenſegők.

Mond-

Mondhatnad mèg-is.

II. Ha Iſten adta Joachimot es az templom edenyit Nebuchadnezar kezeben, tehat nem allot Iſten az ô frigyenek, mellyet kôtôt vala az Daviddal az Orſagnak ôrôkôs megh maradaſa felôl. De az elſô igaz. Hát az utolſo-is igaz. Pſalm. 131. verſ. 14.

Ved eſedben: Nem kôvetkôzik. Mert Iſten Haval kôtôtte vala az frigyet Daviddal es az ô maradekival: tudni illik, ha engednenek az Iſtennek parantſolattyanak. Mivel pedigh az Joachim es az ô Nepe el fakattanak vala Iſtentûl es balvanyozokka lônek; Iſten-is meltan vetôtte ôket bûntetes ala, meltân vonta megh oltalmat, ſegitſeget tûlôk: s-meltan adta Orſagokkal eggyût az Babyloniai Kiraly kezeben. Nem vetthettenek hât ſemmit Iſtenre.

Monhatnad mégh-is.

Hogy ha Joachim es az templomnak edenyi Nebuchadnezar kezeben es hatalmaban jutottanak: tehat az Iſten erôtelemb leſen az embereknel, hogy megh nem oltalmaſhatta ôket.

Nem kôvetkôzik: Mert az Nebuchadnezar, nem maga erejebôl vitte az Joachimot fogſagra, ſem pedigh nem maga hatalmaval nyerte el az templom edenyit, hanem az Iſten adta mind ezeket kezeben, mivel hogy megh akarta bûntetni az ô nepet. Ertyûk azert az elſôt, tudni illik az Jeruſalemnek megh vetelet, es azt-is, honnan lehetôt meg, hogy az Nebuchadnezar

hatalmat venne Joachimon es az Iſten Hazan s-annak edenyin.

Maſodſor, ezen Maſodik verſnek rendi ſerint mondam hogy Nebuchadnezar azt cselekõtte:

Fogſagra vitte Jeruſalemnek lakoſit, es az templomnak edenyinek valami reſet ragadomanyul magahoz võtte es Senaar fõldeben helyheztõtte.

Az embereknek fogſagra valo viteleben kettõt kell megh jedzenünk:

Eggyiket, kiket vitt el.

Maſikat, Hova vitte.

Az elſõrõl azt mondgya az Daniel: el vive azokat, az az, AzKiraly utan valo fõ embereket es az kõſſeget: az Joachimrol pedigh nem ſol többet: Mert noha meg kõtõztetõt vala az Joachim es beklyoban vettetõt vala, hogy Babyloniaban vitetnek, az mint megh vagyon irva 2. Chron. 36. de nem vitetek oda; Mert az utban meg hala, es ſenki õtet nem ſiratvan, Szamár modra lõn temeteſe. Mert nem tetetek csak az fõldbe is, hanem az Vadaknak, Madaraknak haſa lõn koporſoja. Jer. 22. 18. 19.

Hova vitte legyen pedigh, azt mondgya hogy Senaar fõldeben, az az, Meſopotamianak alſo reſere. Az mely Meſopotamianak nevezetivel be foglaltatik Babylonia, az mely Babylonianak kijes mezejen volt az Beelnek temploma: Iſmet azt mondgya hogy oda, ahol volt az Nagy Nebuchadnezarnak Iſtene.

Micsoda az?

Hogy ezt megh ertheſd, kell valamit mondanunk az Chaldæuſok Balvany Iſtenirõl: Balvani az Chaldæuſoknak

ſoknak ôten voltanak: Harom ferfi Iſteni, Beel, Rach, Nego: Ket Iſten Aſony: Schacha es Mulitta.

Beel, elſô Iſten volt azt mondta, ez Jupiter volt: mely nevezet jû az Beheltûl, vagy Bahaltul, mely annyit tefen, mint Ur.

Maſodik Iſtenek az Chaldæuſoknak az Nap volt, mely Sidojul Rach, az az, Kiraly: Mert az Nap ollyan mint az Kiraly az tôb csillagok kôzôt.

Harmadik Iſtenôk az Chaldæuſoknak *Ignis*, az tûz, akkit ûk Negonak hittanak az fenyôſſegtûl, akki az Sidoknal Nega; Ezek az Chaldæuſok Iſteninek Nevei.

Iſten Aſonyok voltanak: Eggyik azok kôzzûl volt Schacha, az fôld, mellyet az Deakok *Opis*, Iſten Aſonnak hinak.

Maſik, Mulitta, akkit az Deakok Venuſnak mondanak. Ez azert immar az Daniel tanitaſanak ertelme, hogy vitte legyen az Nebuchadnezar, az Sidokat oda, ahol az Beelnek, az ô Iſtenenek nagy templom es torony eppittetôt vala Babyloniaban. Ez az elſô.

Az templomnak edeni felôl azt mondgya, hogy vitte az ô Iſtenenek kencsôs hazaban, az az, az Beelnek Tárhazaban, kerſeg nelkûl ez vegre, hogy hála-ado voltat az Beelhôz, az ô Iſtenehôz, megh mutathatna, akkinek ſegitſegebôl, az ô ertelme ſerint, gyôzedelmet vôtt volna az Sidokon.

Innet ezôk az Tanuſagok.

I. Tanu'lyuk megh innet, Micsoda bûnteteſôk azoknak, akkik az ô fôldôket, hazajokat balvany imadaſſal ferteſ-

ferteßtetik megh: ez tudni illik, hogy hazajokbol idegen földre hitötlenek köziben vitetnek, az mint az Sidok Babyloniaban: es közzülünk vitettek immar az balvany imadaſert ſokak, Török, Tatar Orßagban; Annakokajert, jobbitſuk életünket, hogy minekünk-is haſonlatoskeppen ne legyen dolgunk.

II. Tanullyuk meg innet: Hogy az Poganyok, győzödelmet véven az ellenſegen, az templomokbol el hozot nyereſeget az ű balvanyoknak templomiban viſik vala, akkiknek az győzedelmet tulaydonittyak vala, az mint cselekedöt az Nebuchadnezar. Ahonnet felette igen vetköznek moſt, akkik az Iſten Házanak javait, az önnön magok haßnára fordittyak, mellyet meg az Pogany Nebuchadnezar ſem cselekedöt.

Illyenek azok, akkik az templom kazdagſagit vitezöknek oßtyak, es annak javait reßögſegre fordittyak: igy cselekedek az Bodiſar Kiraly, akki az templom edenivel gonoßul éle es el veße. erötte, az mint ideb alab megh hallyuk. Mi pedigh azt mondgyuk, hogy az mi egyßer Iſten ßámara ßenteltetet, legyen ű fölſegeje;

Akkinek adaſſek Birodalom, Hatalom, Tißtöſſeg,
matul fogva mind örökke.
A M E N.

III. Præ-

III. PRÆDICATIO.

ES az Kiraly parancsola Aschpenáznak az ũ Udvaranak fejedelmenek, hogy az Israel Fiai kőzzűl vinne Babiloniaban, az Kirali Nemből es fejedelmek Fiai kőzzűl, oly gyermekeket, kikben semmi macula ne lenne: hanem kik szepek volnanak tekintetre, es tudosok minden bőlcseségben, es értői az tudomanyoknak, es ekessen ki mondoi az ũ ertelmőknek, es az kikben erő lenne, hogy alhatnanak az Kiraly Palotajaban, es az kiket tanitana irasra, es az Chaldæusok nyelvere.

SUMMA.

Ezekben az igekben summa szerint, megh irja Daniël az Rab gyermekeknek ki valaztasat az Israel fiai kőzzűl, az kik vitetnenek az Nebuchadnezar parantsolattyabol fogsagra: es azoknak fel nevelteteset az Chaldæusok tudomanyaban, az kik ũdővel szolgalnanak az Nagy Nebucbadnezar előt udvaraban.

RESZEI.

Ket Reszei vadnak ez jelen valo igeknek:

I. Az Rab gyermekeknek ki valastasarol.
II. Ugyan azon Rab gyermekeknek fel neveleseről.

AZ ELSŐRŐL.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik, az Rab gyermekeknek ki-valaztataſat az Iſrael fiai közzül, igy ſol arrol az Daniel Propheta s-mond: Parancsola az Kiraly, &c: Aholot csak igen rövideden ött rendbeli dolgokat jegyez meg minekünk az Propheta: Micsodak azok?

Elöször az gyermekeknek ki valaztataſanak fő okat, s-azt mondgya, hogy az nagy Nebuchadnezar, győzedelmet veven az Jeruſalembelieken, parantſolt, es el ſzakaſtotta az Atyakat Anyakat az ű ſerelmes magzattyok tul, es viſontak az fiakat, leanyokat az ű edes Attyoktul, Annyoktul.

Az honnet ez az tanuſag, hogy ez volt eleitűl fogh-va az reghi Pogany Kiralyoknak az ű termeſetök, hogy az ű meg győzetet ellenſegekön felette igen kegyetlenkedtenek, es irgalmatlanul az Atyakat, Anyakat az ű magzattyoktul el ſakaztották, kivaltkepen penig az jo nevelt fiakat, leanyokat. Az mint cselekedet az Nebuchadnezar, es ugyan azont cselekeſi moſt az Török nemzetſeg, az kiknek Janitſari Magyar nemzetből vadnak nagy reſből, az mint ſemeinkvel lattyuk. Az mely bizonyara felette keſerves: Mert nehez az Atyaknak, Anyaknak az ű fioknak, leanyoknak teſti halalat latni: De ſokkal ſiralmasb azoknak fogſaghra valo vitetteteſeket nezni, lelkek veſedelmenek kárát elöttök forgatni. Vagyon haat minn könyörögh jenek az Atyak es Anyák, hogy tudni illik, oltalmazza megh öket Iſten, magzattyokval eggyűt az Pogany ellenſegnek rabſagatul, ne ſakadgyanak el az igaz Iſtentűl.

Oh mi

Oh mi ſegeny Nemzetſegünk, bezzeg ſokſor probaltad ezt, hogy fiaid, leanyid az idegen Nemzetſegtől vitettek rabſagra, pogany Iſteni tiſteletre. Adna az Ur Iſten hogy ez utan immar ne lenne ugy dolgunk, de felelmes az allapat, mert ritka az pęnitentia taro Keresztyen. Ez az elſő.

Maſodſor azt jedzi meg az Daniel, Kicsoda volt az gyermekek kivalaſtaſaban eſkőz: s azt mondgya: Aſchpenaz az Komornikoknak fejedelme, Az az, oly ſemely, az ki az Nebukadnezar udvaraban, minden dologban rendet es modot ſabb vala; az illendőket be fogadgya vala, es az meltatlanokat ki veti vala, fizeteſeket az joknak meg adgya vala, az meltatlanoktul pedig el veſi vala.

Az honnet ez az tanuſagh, hogy nem vala az Nebuchadnezar udvara rend nelkül, hanem mindenek jo rendel igazgattatnak vala, es az Aſchpenaz minden rendek előt fő vala: Nem kel haat ſokkal inkab az Keresztyen Uraknak Udvaroknak rend nelkül lenni, zürzavar modra elni: hanem ſükſegh, hogy mindenek biraſſanak jo moddal. Mert ſemmi nincs veſedelmesb annal, mint azhol az Oriaſok modgyara, ſenki ſenkitül nem fügh, hanem minden egy-arant parancsol, es ſenki ſenkinek nem engedelmes.

Harmadſor azt jedzi megh az Daniel: Honnet valaſtattak ki ezek az Rab gyermekek: azt mondgya ezfelől előſőr, hogy az Iſrael fiai kőzzül: Maſodſor, az Kiralyi Nemből es az Fejedelmek fiai kőzzül.

Az holot Keresztyenek bizonyara keſerves vala, az Iſtennek nepet az poganyok ſolgalattyara rendelni, de

ſokkal keſervesb vala, az Kiralyok es Fejedelmek fiainak-is nem kedvezni.

Negyedſer, az gyermekeknek ſömelyet irja meg, es Negyet mond felölek, I. Hogy legyenek makula nelkül teſtökben. II. Ekeſſek tekintetre es alkolmatoſſak az bölcseſegnek tanulaſara: III. Ertöi az tudomanyoknak, es ekeſſen ki mondoi. IV. Eröſſek es egeſſegöſſek.

Ötödſör es utolſor, meg irja az Rab gyermekeknek ki valaſtaſanak veghet, tudni illik, hogy alhatnanak az Kiraly palotajaban, az az, ſolgalnanak az Kiralynak, es minden ſolgalatra az Kiralynak jelen lennenek. Ertyük azert az elſö dolgot, tudni illik, az gyermekek ki valaſtaſat: Laſſuk az maſodik dolgot-is.

Az Rab gyermekeknek fel neveleſekröl.

Mondam Maſodſor, hogy az Propheta megh irja az Rab gyermekeknek neveltetéſet: Az mely nez elſöben lelkekre: Annak utanna teſtökre.

Lelkekre nez ez, hogy parancsolta az Kiraly, hogy tanittatna az Aſchpenaz öket iraſra es az Chaldæuſok nyelvere. De vagyon itt egy kitſin neheſſeg, ahol az Chaldæuſokat emlegeti. Azert hogy ezt nyilvabban ertſük, azt kel egy igevel meg jegyeznünk:

Kicſodak voltak az Chaldæuſok?
Micſoda volt az ö tudomanyok es nyelvök?

Chaldæi, qui fuerunt

Az Chaldæuſok voltanak azok az nepek, az kik az Semnek fiatul, az Arphaxadtul, az Noenak unokajatul

vöttek

vőttek volt eredetet, es laktanak Babyloniaban, az mely tartomany ő tűlők annak-utanna Chaldæanak-is mondatot, es valami keves ideigh az Istennek igazan valo ismereti-is regnalt közőttek, de lasan lasan balvanyozasra vetemettenek. De kivaltkeppen Chaldæusoknak mondattak az Assyriusoknak bőlcsei, az mint Strabo bizonittya, *lib.* 16. *rerum Geographicarum & Clemens Alexandrinus, lib.* 1. *Strom.*

Tudomanyok ezeknek az Chaldæusoknak volt az *Divinatio*, jővendő mondas, es az Planetaknak felette sokat tulaydonitottanak, az honnet, mind az embernek eletenek szerencsejeről, vegeről, s-mind penig egyeb kővetkőzendő dolgokrol jővendőt mondottanak, az mint jelenti Clemens Alexandrinus. Az Astrologia es az Genethlialogia, az az, Judicium iras es az embereknek születeseről valo jővendűles, az Chaldæusoknak tudomanyanak tartatik, az mint Theodoretus mondgya. *lib. 6. Strō.*

Nyelvek az Chaldæusoknak fundamentomot s-eredetet vefen az Sido nyelvből, az mint az Syriai nyelv is. Noha azonkőzben az mint Tremellius irja, kűlőmbőz valamit tűle. Mint peldanak okaert: az Tifa, Duna, Kőrős-Maros kőzőt levő Magyarok es az fől-földi Somodsaghi es Matthyus földi Magyarok, mind azon egy Magyar nyelven szollanak az Erdeli Zekelyekkel es az Zalasagiakkal: de azert az szollasnak nemeben kűlőmbőznek egy-mastul. Igy vagyon az Sido, Syriai, es Chaldæai nyelvnek is allapattya: Igy az Gőrőgh nyelvben, Dorica, Jonica, Aeolica, Beotica, Thessalonica Dialectus, az az, szollasnak neme vagyon, noha mind egy fundamentomon allanak, es egy kut főből folynak.

Mit akar tehat az Kiraly?

Azt parancsollya Aſchpenaznak az ô ſolgajanak, hogy tanitaſſa az Deaki tudomanyra, az Chaldæuſok nyelvere az Rab gyermekeket az Scholaban.

Mit tanullyunk innet?

Elſôſor ezt: Az hol az nagy Nebuchadnezar az Rab gyermekeket Scholara erôltetteti, vegyûk eſſünkben, hogy az ſcholai oktatas, tanitas nem uyſag, de felette reghi ſokas minden nemzetſegek kôzôt: Mert azt olvaſſuk az Moſes felôl-is, hogy oktattatot az Egiptiuſok tudomanyaban. Alexandriaban, Antiochiaban fô Scholak voltanak, es az nagy Nebuchadnezarnak-is bôcsûletes Scholaja, Collegioma volt, es az Nebuchadnezar Kiralynak erre fô gondgya volt. Igy kellene azert moſtis, hogy az Scholakra fô gondunk volna, kivaltkeppen pedig az Kiralyoknak, Fejedelmeknek tiſtek volna az: De igen el feletkeztûnk felôle. Serkennyûnk fel haat, hogy Iſten abbol valo Kereſetyeni munkankat kedves aldozatul vegye.

Maſodſor, Ahol az Nebuchadnezar az eſes-tudos, bôlcs Aſchpenazra bizta az iffiakat, tanullyuk megh, hogy nem tudatlan embernek valo az Scholai gondviſeles: hanem tudoſnak, eſeſnek, bôlcsnek. Feddeſre meltok azert itt azok, az kik tudatlan præceptorokra bizzak az Scholakat: az mint ſoktak az Magyarok ſollani, de nem igen helyeſſen: Az Meſter csak tudgyon Enekleni s levelet irni magyarazni, megh erjûk vele. Hallád, nem ugy kellene lenni.

Har-

Harmadſor, Ahol azt parancsollya az Kiraly Aſchpenaznak, hogy az Kiralyok es fô emberek fiai kôzzûl valaſzon, kiket be vegyen az Scholaban. Tanuld megh elſôben, kiknek kellene gyônyôrkedni az Deaki tudomanyban, bizonyara az Urak gyermekinek, fô-fô emberek gyermekinek, fiainak, hogy Nemzetjôket tudomanyokkal-is ekeſsitenek. De moſt nem kel ez az Urak gyermekinek, hanem az táskás Mendicans inaſokra ſorult az ſep Deaki tudomany. Nem csuda haat hogy enni ſok zenebona vagyon; mert nagyob reſre az fô-fô emberek tudatlanok, Deakſag nelkûl valok, más ſegeny ember, tudos fia, ſajaval elnek, még csak Orſagunk tôrvenye dolgaban is, az mely nem kitſin kiſſebſegh, hogy az Urnak jobádgya fia utan ſûveg vetve kel ſupplicalni: de Iſtennek melto bûnteteſe: Mert magok-is nem tanultak, es gyermekôket ſem tanittattyak, : Melto haat s-illendô hogy elſôk leven, az utolſoknak ſolgallyanak.

Negyedſer, Azhol azt parancsollya az Kiraly, hogy oly gyermekôket válaſſon az Aſchpenaz az Scholara, kik macula nelkûl vadnak es ekeſſek tekentetre: Tanullyuk megh, hogy az Deaki ifiuſagnak kûlſô fogyatkozas nelkûl kell lenni, ékes tekintettel, kegyes abrazattal. Mert noha az rut abrazat alatt gyakorta ſep tudomany vagyon, de viſontak iſmet gyakrabban az kûlſô abrazat, az belſô feſslet erkôltſnek jegyet czegerûl viſeli. Alkolmatlanok azert az Deakſagra az ſántak, bénnák, vakok, kancsalok, arczul vagattak, ſzeme fajok es az rebôgôk akadozo nyelvek, ſelpek tôb ezfelekkel egyetemben.

Örödſer, Azhol azt parancsollya az Kiraly, hogy az tudomanynak értöi legyenek azok az gyermekek: Tanullyuk meg, hogy az Deaki tudomanyhoz elme kivantatik. Alkolmatlanok azert erre az keſödelmes elmejü es butifant fejü gyermekek, hanem az illyenek külſö kezi munkara ſoktattaſſanak.

VI. Ahol azt parancsollya, hogy tanitaſſanak az Chaldæuſoknak nyelvere, tanullyuk megh, mit kellyen az Scholaban az ifiuſagnak tanulni: küklömb külömb fele nyelveket. Melyben moſt igen meg fogyatkoztak az tanitok es tanulok. Nem kel moſt az Görögh es Sido nyelv, maga azok altal jelentette ki Iſten az ü igeje ſerint valo akarattyat, eleg ha valami keves Deaki csátſogaſt tanulnak az Deakok. Maskepen kell haat az tanulashoz latni mindennek. ha tudos nevet kivan akar kis viſelni. Vay ki haſontalan tanito az, bator nagy rikkanto torka legyen-is, es kialtſon mint egy Orias, ha nyelveket nem tud: Mert csak maas ſajaval eſik, azt ſem tudgya mit mond, hanem valami az nyelvere jü tellyes torokkal kialttya, azt alitvan hogy igen haſnos dolgot forgat, maga közel ſints oda, az mit akarna tanitani. Annak okaert az Scholakban tanulok, eyel es nappal tanullyak az nyelveknek ertelmet, hogy az Iſten hazaban jövendöben haſnos edenyek leheſſenek.

VII. Vegezetre, azhol azt parancsollya az ifiaknak tanuſagoknak vege felöl, hogy allyanak az Kiraly elöt, Az az, ſolgallyanak ü neki: Tanullya meg az ifiuſag: Micsoda az ü tudomanyanak vege. Ez tudni illik, hogy ſolgallyanak Iſten elöt, ſolgallyanak az Eccleſiaban, az kiket Iſten arra hivot. Nem meltok azert azok az Scholara,

lara az kik ſoha nem akarnak ſzolgalni, hanem csak az Scholaban akarnak henyelni: es az követkőzendő munkatul felven, Vamoſſagra, Harminczadoſſagra akarnak ki menni, maga egyeb arant-is ſolgalhatnanak az Iſten hazaban. De az jo ifiuſagnak ez fő czellya az Scholaban, hogy ſolgallyon Iſtennek az ű hazaban az Egyházi rend ſerint. Mind ezek pedig felette ſepen illenek az Urak udvaraban ſolgalo ifiakra-is. Meg láſſak haat az Urak-is, hogy magok kőrűl kűlſő magok viſeleſe ſerint jo erkőltſű, jozan eletű, tiſta es igaz mondo inaſokat, ſolgakat tartſanak, az kik belſőkepen legyenek Deakoſok, hogy haſonnyal tudgyanak forgolodni, es nagy dologban ſolgalni. Melyre vezerellyen Iſten minden rendeket, Amen.

IIII. PRÆDICATIO.

ES Rendele ő nekik az Kiraly minden-napi eleſt az ő Kirali eteleből, es az ű bor italabol: es hogy őket tartſa harom eſtendeigh, es az utan allananak az Kiraly előt. Tovabba, valanak ezek kőzőt Iuda fiai kőzzűl, Daniél, Ananias, Miſaël es Aſarias: kiknek az Komornikok fejedelme neveket ada. Es az Danielt Balthaſarnak, es Ananiaſt Sidrachnak, Miſaelt Meſchachnak es Azariaſt Abdenagonak neveze.

SUM-

SUMMAJA.

Summa ſerint ezekben ez jelen valo igekben immar megh irja az Propheta az nagy Nebuchadnezarnak az Rab gyermekeknek teſtekre valo gondgyaviſeleſet, kiket az Babyloniai fogſagra vitetet vala, ugy mint az kiknek, honnan es mimodon lenne naponkent valo taplalaſok, etelek es italok &c. Egyßer ſmind penig meg jelenti azt-is, kicsoda volt az el valaßtot gyermekeknek Sidojul nevek, es mikepen valtoztatta az Komornikok Fejedelme azoknak nevet Chaldæai nyelvre. Ez az ſumma.

RESZEI.

Ket reßei vadnak ez igeknek, tudni illik:

I. Az Nagy Nebuchadnezarnak, az Rab gyermekek etelekre es italokra valo gondviſeleſe.

II. Egy nehany Rab gyermekek Neve, es azoknak Nevekek el valtoztataſarol teßen emlekőzetőt.

Láſſuk az Propheta beſzedet verſek ſzerint: Igy vagyon azert az ötödik vers bőtű ſerint:

Es rendele az Kiraly ő nekik minden-napi eleſt az ű Kirali eteleből, es az ű bor italabol, es hogy őket tartſa harom Eſztendeigh, es az utan allananak az Kiraly elől.

Mit akar az Propheta?

Hármat jegyez meg ebben az ötődik verſetskeben. Előßőr azt irja megh: Mikeppen viſelt gondot az Kiraly az Rab gyermekeknek etelere italara, igy tudni illik, hogy minden napra eledelt rendelt ű nekiek az ő maga eteleből italabol, az mellyel ű maga az Kiraly ęl vala. De bizon

bizonyara nem az ô kegyeſſegenek ki jelenteſere nezve az ſegeny ſamkivetesben levô nyomorult rabokhoz; hanem hogy az ô alnok meſterſegevel, udvari fenyes dicsôſegevel, jo tartaſaval, el vonna az rab gyermekeknek ſiveket, mind kereſztyeni vallaſoktul, ſ. mind pedig Hazajoknak ſeretetitôl; es vinne arra, hogy inkab akarnanak ſzamlaltatni az Chaldæuſok kôziben, hogy nem mint haza kivankozni Jeruſalemben: es inkab akarnanak elni az Chaldæuſok kôzôtt gyônyôrûſegben, hogy nem mint az ehezô Sidok kôzôtt nyomoruſagban.

Maſodſor, megh irja az Propheta idejet: meddigh kellet tartatni, neveltetni ekkepen az gyermekeknek az Chaldæuſok tudomanyaban, Scholajaban: Harom Eſtendeigh tudni illik: Mivel hogy az elegſeges vala az Chaldæuſok nyelvenek es tudomanyanak megh tanulaſara, ugy mint, kik annelkûl is ertelmes ifiak volnanak, es az nyelveknek es tudomanyoknak be vetelere felette gyorſak elmejôkben.

Harmadſor, Meg jelenti veget, az melyre ezeknek az gyermekeknek fel tartaſa rendeltetet vala, hogy tudni illik, allananak az Kiraly elôt, az az, ſolgalnanak ô neki. Mert állani valaki elôt, az Sido ſzollaſnak formaja ſerint, annyit teſzen, mint valakinek ſolgalni. Az mint az Angyalok is mondatnak allani Iſten elôtt, az az, ſzolgalni Iſtennek. Ezek vadnak az ôtôdik versben. *Zach: 3.*

Mit tanullyunk innet?

Elſôben Tanullyuk megh innen, Azhol az Kiraly gondot viſel az Rab ifiaknak etelere italara, az kiket tartatot az Chaldæuſok nyelvere Scholaban; hogy az Feje-

Fejedelmekhez, Urakhoz, gondviſelôkhôz illik az Scholaban levô ifiuſagnak etelere, italara, ruhazattyara gondot viſelniek. Es az kik az Anyaſent-egyhazban kôzônſeges helyen ſzolgalnak, azokra kôzônſegeſſen minden rendeknek gondot viſelniek. Hogy az û ehſegôk, ruhatalanſagok miatt az ſep tudomanyok mellôl ſe el ne allyanak, ſe abban hatra ne maradgyanak. Erre int az ſzent Pal, azhol azt mondgya: hogy az ki az E-
2. *Cor*: 9, vangeliomnak ſolgal, az Evangeliombol ellyen. Iſten-is pedig bizonyos jôvedelmet rendelt volt az Scholaknak es az ifiuſagnak az O tôrvenyben. Ha pedigh ez az gonviſeles leſen, igy az tudos bôlcs emberekben, ertelmes ifiuſaghban ſemmi hatra maradas nem-leſen. Az mint ſoktak kôzônſegeſſen mondani:

Sint Mœcenates, non deerunt Flaccæ Marones.

Legyenek csak Patronuſok, leſznek Poëtak, s-leſnek e' keſſen ſollo emberek. Minemû volt Horatius es Cicero.

De itt ez arant felette igen vetkeznek ez mi idônkbeli Urak es gondviſelôk: Mert ſokaknak ſemmi gondgyok az Scholakban levô ifiuſagnak etelere, italara, ruhazattyara: Haſonlatoskeppen az Egyhazi ſolgakra. Innet vagyon hogy mind az ifiuſagh meg fogyatkozot s-mind pedig az tudos bôlcs tanitok keveſſen talaltatnak, mert nincsen ſemmi gondviſeles reajok. Nem kôvetik az gondviſelôk Nebuchadnezart, az ki gondot viſel az û ifiainak etelere es italara.

¦Maſodſor tanullyuk megh, ez vilaghi bâlvanyozo Fejedelmeknek termeſetyôket miben allyon ez vilagh ſerint: Ebben tudni illik, hogy mindenekben csak az û magok haſnat kereſik; az mint cſelekeſik ez Nagy Nebu-

Nebuchadnezar, akki ez okon neveli s-tartya az Rab gyermekeket, hogy mindenekben ſolgallyanak ô neki, es el vonyattaſſanak az ô kereſztyeni vallaſoktul. Annakokajert meg laſſak az Atyak es Anyak, hogy ugy adgyak balvanyozo Uraknak udvaraban magzattyokat, jol meg laſſak hogy teſtet es lelket ne veſeſſenek: Az balvanyozo Uraknak adomanyaval el vonyattatvan az ô magzattyok az igaz kereſztyeni vallaſtul. Latode mely ôrômeſt kapjak imez balvanyozo Papiſta Urak, az kereſztyen atyaknak anyaknak magzattyokat: De bizonyara nem egyebert, hanem hogy magokhoz haſonlo balvanyozokka tegyek azokat is: De felette nagy ſámadaſok vagyon az ollyaten Atyaknak es Anyaknak Iſten elôt, az kik az kereſztyenſegben ſûletôt magzattyoknak alkolmatoſſagot adnak, az Kereſztyeni Hittûl valo el partolaſra. Az melynek peldajaval ez mi ſegeny Hazank rakva; mert ſok Kereſztyen atyaknak anyaknak, magzattyok, az balvanyozo Urak udvaraban, urokhoz haſonlo balvanyozokka lôttenek.

Harmadſor, Tanullya meg az ifiuſag innet; ahol az Nebuchadnezar harom Eſtendôt hádgy az Rab gyermekeknek tanuſaganak, hogy azok el telven teſſék meg probaltattaſok utan, mint eppûltenek. Tanullyak meg mondom az Deakok, hogy az idôvel jol ellyenek, es az ô tanuſagoknak bizonyos ideje es eſtendei legyenek. Az mellyek el telven, proballyak meg magokat, mire valok es menyire eppûltek. Ha kik elegtelenek, ne mulaſsak az idôt hejaban, ſe pedig ne kôltſenek haſontalanul, hanem valaſſanak oly eletnek Nemet magoknak, az mely legyen

Iſten tiſztôſſegere, es magoknak-is mind idvôſſegôkre s-mind bôcsûletôkre.

Mert haſontalanul az Scholaban megh venhôdni rut dolog, es affelekert gonoſul hallanak, még az jol indult ifiak is. Ide valok amaz faluſi Meſterkek, kik csak jôvedelemert hevernek az Scholakban, ſem tanulnak ſem tanitanak; s-vegezetre Dezmaſok, Harmintzadoſok, Vamoſok avagy gonoſ Iſpanok tiſztartok leſznek belôlôk. Effeleket ſem kellene Hazankban ſenvednûnk; hanem az Scholai gondviſeleſt oly ifiakra biznok, az kik felôl jo remenſegûnk, lehetne jôvendôben.

Negyedſer. Tanullya megh az Ifiuſag ezt-is, ahol ez vegre taplallya az Nebuchadnezar az Rab gyermekeket, hogy jôvendôben ſolgallyanak û neki: Micsoda legyen az tanulaſnak vege? ez tudni illik, hogy ſolgallyanak Iſtennek az Eccleſiaban. Ha pedig azt fel nem vehetik, jo idejen mennyenek az Politiara, ſolgallyanak ott azzal az ajandekkal, az mellyet vôttek Iſtentûl.

Az Rab gyermekeknek kivaltkeppen valo fel neveltetéſekrôl.

Jelentem Maſodſor, minek utanna megh monda kôzônſeges gondviſeleſet az Rab gyermekeknek: Nevezet ſerint Negy kivaltkeppen valo ifiakrol emlekôzik, kiknek Nevôket is megh mondgya es Neveknek el valtoztataſat. De laſſuk verſek ſerint ezôket-is.

verſu 6.

Mond az Propheta:

Valanak ezôk kôzôt Juda fiai kôzzûl, Daniel, Ananias, Miſaël es Azarias. Mit akar?

Azt irja

Azt irja megh micsoda nevel neveztettek azok Sido nyelven, s azt mondgya hogy, Danielnek, Ananiasnak, Misaelnek, Azariasnak hivattattak.

Mit jegyöznek ezek?

Az Daniel annyit tesen magyarul, mint erös Istennek iteleti, *à radice* Dun, *judicavit*, & El, *Deus fortis*. Chanania annyit tesen magyarul, mint az kit Isten kegyelmeben bevött, *qui est in gratia Dei*, avagy, az kivel Isten kegyelmet közlötte, *à radice Chanaa, gratiam fecit*, & Jah, *quod est, unum ex Nominibus Dei*.

Mischael, annyit tesen Magyarul, mint ha mondanad, Az ki az erös Istene, *qui est Dei fortis*, *à radice* Jascha *id est, fuit, à quo est* jisch *significans itidem fuit*, & El, *hoc est, Deus fortis, ut in Nomine Daniel*.

Azaria, annyit tesen Magyarul, mint az kinek segitsseggel vagyon az Isten: *cui est adjumento*, Jah, *à radice* gnazar. *adjuvit*, & Jah, *quod unum est ex Dei Nominibus*. Ettöl vettetik pedigh ezök közöt az Daniel avagy ez okon, hogy Kiralyi Nemböl valo volt, avagy hogy bölcseseggel es lelki ajandekkal fellyeb valo volt az többinel.

Tanusag.

I. Tanullyuk meg innet, hogy az Hivek is gyakorta az külsö nyomorusagokban be ölgyelödnek az töb emberekkel eggyütt, az mint meg tetzik az Danielnek es az ö tarsainak peldajabol: söt gyakorta az Istennek iteleti az ü Anyasentegyhazan, az Hiveken kezdetik. Annakokajert, nem kell gonoszul itelnünk az nyomorusagban levö emberek felöl; mint ha mind Hitötlenek volnanak

azok, akkik az nyomoruſag alat vadnak: Mert nyomoruſag alat vagyon az Daniel, az ki mind azon altal Iſten elôt kedves vala.

II. Tanullyak meg minden Hivek, hogy mikor nyomoruſagban vadnak, nem kell û nekiek Iſten ellen zugolodniok, hanem mindeneket bekeſeggel kell inkab fenvedniek, az mint cselekôſik az Daniel. De nem igy cselekôſik az Titus Imperator, az ki kôzel leven halalahoz, ſiralommal mond: *Me, ne mori oportet, qui non ſum commeritus?* Ennekem meg kelle halnom, az ki nem erdemlôttem egyebekkel azt? Az Hivek pedigh zugolodas nelkûl adgyak meg lelkôket Iſtennek, hadgyvan magokat az Iſtennek tetzeſere.

III. Tanullyak meg az Hitôtlenôk: Ne remenlyenek, magoknak az ô gonoſſagokban ſabados elômenetelt: Mert ha Iſten nem kedvez az ô Hiveinek, az mint meg tetzik az Danielnek, es az ô tarſainak peldajabol: ſokkal inkab bizonyara nem kedvez az Hitôtleneknek az ô gonoſſagokban. Az mint meg tetzik Neronak, Dariuſnak, Julianus Apoſtatanak, es ſok rendbeli kegyôtlenôknek peldajokbol. Laſſuk az utolſo verſet.

verſus 7. Es az Komornikoknak fejedelme, neveket ada nekiôk: es Danielt neveze Belthazarnak, Ananiaſt Sidrachnak, Miſaelt Meſachnak, Azariaſt Abdenagonak.

Aholot kettôt kell meg jedzenûnk: Elôſôr, ezôk Nevenek el valtoztataſanak okait: Maſodſor, az nevezetôknek ertelmet.

Zôrzô oka, az az, az ki uy neveket ád az gyermekeknek, ônnôn maga az Nebuchadnezar: ſolga benne az Aſchpenaz az Nebucadnezar akarattyabol.

Indito

Indito oka az Sido nevezetnek gyûlôlseges volta, mivel hogy azokban, az igaz Istennek Neve be volna foglaltatvan, tudni illik, El, es Jah.

Vegei neveknek el valtoztatasanak ezôk valanak. Elsô, Hogy az Nebuchadnezar uy neveket advan nekik, ezzel az û hatalmat û raytok megh jelentene. Masodik; Hogy ezek az Rab gyermekek; vennek esek. ben, hogy ûk rabok, es maás hatalma ala vettettek volnanak. Harmadik, Hogy igy az ô Hazajokrol s-Nemzetsegôkrôl el feletkôznenek. Negyedik, Hogy igy az Israël igaz Istenenek tiszteleti-is ki gyomlaltatnek sivôkbôl. Ezek azôNeveknek el valtoztatasanak vegei es okai.

Magyarazattya pedig es ertelme az uy Nevezetôknek ez; Daniel nevestetik Beltschatzarnak, az mely Magyarol annyit tesen, mint ha mondanad, az Baal Istennek takarkentsôt: avagy nagy kentsnek ôrizôje *Componitur ex Nomine Bel, id est, Iupiter Belus, & verbo Thesa, id est recondidit, & Nomine Atzar Thesaurus.* *Beltschatzar.*

Chananias neveztetik Sadrachnak, az mely Magyarul annyit tesen mint, Napnak sellôje, Kiralynak lehelleti, az mely Nap Isten gyanant tisztôltetik vala az Chaldæusoktul. *Componitur à radice Sedah, inspiravit vel afflavit, & ex nomine Rach, quod significat Chaldæis, Regem, deinde Solem, quia est Rex Planetarum.* Nemellyek azt mondgyak hogy az Schadrach annyit tesen mint, *Mamilla tenera, aut ager delicatus,* Gyônge emlô, avagy kies mezô. *Sadrach.*

Mischael nevestetik Meschachnak, az mely annyit tesen Magyarul, mint ha mondanad; akki az Schacha Isten Asonye, akkit az Chaldæusok Isten Asony gyanant tisztôlnek vala. *Formatur ex dictione Ma, qui est, & Nomine* *Meschach.*

mine Schach, id eſt Schacha, Dea feſtiva. Nemellyek igy magyarazzak, hogy annyit teſen, Meſach *id eſt, pretioſus, aut qui eſt in pretio* kedves, avagy bôcsûletben vagyon.

Azarias neveztetik Abednegonak, az mely annit teſen, mint, *ſervus Negonis,* Negonak, az az, tûznek ſolgaja, az mely tûz Iſten gyanant tiſteltetik vala az Chaldæuſoktul. *Formatum ex gnabed, id eſt, Servus, & Nego, hoc eſt, ſplendens ignis, ſeu idolum ignis.* Ertyûk azert az el valtoztatot Neveknek magyarazattyat, es az Hetedik verſnek ertelmet.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg: hogy az Neveknek el valtoztataſa azokhoz illik, akkik fellyebben valo meltoſagban vadnak. Es igy regenten az Kiralyok, Fejedelmek, gyôzôdelmet veven az Kiralyokon, Fejedelmeken, neveket el ſoktak vala valtoztatni, hogy innet tetzenek meg hatalmok azokon, az kiket meg gyôztenek vala. Az mint itt cselekôdik az Nebuchadnezar az Rab gyermekekkel. Igy cselekôdek az Pharaho-Neco az Juda Kiralyaval Eliakimmal, akkit Jehojachimnak neveze. Es az Mathaniaſt az Juda Orſaganak utolſo Kiralyat neveze az nagy Nebuchadnezar Sedechiaſnak. Igy az Adam ugy mint minden teremtet allatokon fû, nevet ada minden çlô, csuſo, maſo teremtet allatoknak.

2. Reg. 24.

2. Reg. 23.

II. Nem karhoztatnak minket azok az Nevek, az mellyekkel az mi ellenſeginк illetnek minket, ugy mint, mikor Calviniſtaknak, Zviglianuſoknak, Sacramentariuſoknak, Lutheranuſoknak hinak: az mikeppen nem artottanak ſemmit az Danielnek es az û tarſainak az balvanyozo pogany Fejedelemtûl talalt nevezetôk. Szenvedgyûk

vedgyûk azert bekeſſeggel az ſok ſectariuſoknak hamis ertelemben levô boſſuſag teteleket, holot nincs ſenki, az ki ezeknek az ô karomkodo torkokat be dughatna. Regenten az keresztyeni nevezet oly gyûlôlſeges volt, azt irja Tertullianus: hogy ha valakinek ſemmi vetke nem volt-is, csak hogy keresztyennek mondatot, igaz eleg volt annak halalra. Illyen az pokolbeli ôrdôgnek munkaja. *Apologet. cap. 2.*

III. Tanullyak megh az keresztyen Atyak, Anyak, hogy az ô magzattyokat poganyokra tartozo nevezetôktûl oltalmazzak. Mert ha az Daniel ezt le vethette volna az mivel hivattatot, altalan fogva, nem kevanta volna. De nemely Atyak igen gyônyôrkôdnek benne, hogy az ô fiokat Hectornak, Achilleſnek, Annibalnak, Farkaſnak, Lupeſconak, nevezzek, oly igen tetzik nekik az Pogyanyok nevezeti, az mely nem kicſin vetek.

IV. Tanullyuk meg hogy valamikor magunk nevere emlekôztetûnk, annyiſor emlekôzzûnk megh az ſent keresztſegrôl; az melyben ſent jambor keresztyeni eletre kôteleſtûk az mi Iſtenûnknek magunkat. Azert ſent jambor keresztyeni eletôt ellyûnk. Melyre ſegellyen minket az mi Iſtenûnk, Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

Ez ennek ez Caputnak elſô reſzenek magyarazattya.

V. PRÆDICATIO.

verſ. 8. 9. 10. ES az Daniel el tőkelle az ő ſiveben, hogy magat megh ne fertőztetne az Kirali etelevel es az ő boraval: Es kere az Komornikok fejedelmet, hogy magat meg ne fertőztetne. Tőtte vala pedig az Iſten Danielt kedveſſe az Komornikok fejedelme előt, hogy ű hozza kegyelőmmel es irgalmaſſaggal lenne: Es monda az Komornikok fejedelme Danielnek: Felem az Uramat az Kiralt, akki az etelt es az italt rendelte tinektők: ki hogy ha latandgya az ti ortzatokat, hogy hitvamb az gyermekekenel az kik moſt haſonlok ti hozzatok, halalos ſententiat hoznatok az en fejemre az Kiralytul.

SUMMA.

Ez igekben az Daniel Propheta meg irja ſumma ſerint, az Rab gyermekeknek kereſtyeni ſent eletőket, es ſent eletőknek jutalmat.

RESZEI.

Ket reſzei vadnak ez jelen valo igeknek az kővetkőzendő egynehany verſekkel eggyűt.

I. Az Danielnek es az ű tarſainak ſent eletőkről vagyon.

II. Az ű ſent eletőknek jutalmarol ſoll.

Az Da-

Az Danielnek, es az ô gyermek tarſainak ſent eletekrôl.

Az mi az elſô dolgot illeti, Danielnek es az ô tarſainak ſent eletôket: igy ſol felôle az Propheta s-mond. El tôkelle Daniel az ô ſiveben, hogy magat ne fôrtôztetne az Kiraly etelevel es az ô boraval: Es kere az Komornikok fejedelmet, hogy magat megh ne fôrtôztetne.

Mit akar ezzel?

Ket rendbeli Argumentomokkal commendallya Danielnek es az ô tarſainak kereſtyeni eletôket: Elôſôr az ú tôkelletes engedelmeſſegôkkel, ſandekokkal az Iſtennek parancſolattyahoz.

Maſodſor, az ô felelem-nelkûl valo vallastetelekkel, ſabados Confeſsiojokkal.

Tôkelletes ſandekokat, engedelmeſſegôket forgattya, ahol azt mondgya felôlôk: Es el tôkelle Daniel az ô ſiveben, az az, el vegeze tôkelleteſſen magaban, hogy az Kiralynak minden eteletûl, italatul ûres lenne, es megh ne koſtolna az Nagy Nebuchadnezarnak ebedet, vatſorajat, valamellyet taplalaſokra rendelt volna ô nekiôk. Miert? Ez vegre tudni illik, hogy magat meg ne fôrtôztetne, az az, lelki iſmeretit azzal meg ne ſertene.

Mi okokert?

Elôſôr ezert: Mivel hogy tiſtatalannak itelne azokat az eledelôket, mellyekkel çl vala az Nagy Nebuchadnezar, es çlnek vala az Chaldæuſok: Nem hogy azok magokban tiſtatalanok voltanak volna: Mert mindenek az teremteſre nezve jok; de mivel hogy ſok rendbeli

elede-

eledelekkel elnek vala az Chaldæuſok; mellyektûl az Iſtennek törvenye tiltya vala az Sidokat, ugy mint, Nyulaktul, nemely Madaraktul, veres allatoktul, neminemû negy labu allatoktul es ſok rendbeli halaknak nemeitôl. Maſodſor, ennek felette, mivel hogy az Chaldæuſok, minek elôtte azokkal az eledelôkkel elnenek, kiket megh eſnek vala, azokat ſentôlik vala az ô balvany Iſtenôknek: az mikeppen olvaſunk felôlôk. Hogy lakozvan az Chaldæuſok mulatvan bor ital közben, fokták vala dicserni az û Arany, ezûſt, ertz, vas, fa, es kû Iſtenôket. Harmadſor: Nem akara élni Daniel es az ô tarſai (mert az mit itt Danielrôl az ô ſemelyeben mondunk az û tarſairol is kell azt ertenünk, *per Synecdochen*) az Kiraly etelebôl: Ez okon: Mert ha ezekkel él vala az Daniel; innet két artalmas veſedelmes dolgok kövétkôznek vala: Eggyik ez, hogy ez altal, többeket is megh botrankoztatnak vala, tudni illik, mind az balvanyozo Chaldæuſokat, s mind azokat az Sidokat az kik erôſſek voltak az Hitben, s mind pedig az erôtlenôket: I. Az erôſſeket igy, hogy latvan az Danielnek es az ô tarſainak cſelekôdetit, ſomoruſagra indittatnak vala. II. Az erôtlenéket igy: hogy annyival inkab meg erôtelenôttek volna Hitekben. III. Az balvanyozo Chaldæuſokat igy, hogy mind az Daniel s mind az û tarſai miat, gonoſul hiſſlot volna az Iſtennek Neve ô közôttôk. De akara az Daniel es az ô tarſai nem elni az Kiraly etelevel es italaval, hogy ezôket elſôben el tavoztathatna.

Levit. 11.

Danielis 1. *vſ.* 4.

Maſodſor, nem akara elni Daniel es az ô tarſai az Kiraly etelebôl: Mert kövétkôzhetik vala ez, hogy elven az Daniel az Chaldæuſok etelevel, az Udvari eleſegtûl, tobzo-

tobzodaſtul, az Chaldæuſok termeſetire vonyattatnek, es el ſakadna az igaz Iſtennek tiſteletitûl; Melynek nem kell vala lenni. Ez lôn azert vége, miert nem akara élni, az Kiraly etelevel italaval, hogy magat az Daniel az ô tarſaival eggyût meg ne fôrtôztetne. Mely ſerint ertyûk immar az Propheta elmejet.

Mondhatnad:

Ugy tetzik ennekem hogy az Daniel, valami babonas balvanyozo finnyás, avagy erkôltſôs ember volt, hogy nem akart az Kiraly etelebôl italabol, enni es innya.

Felelet: Ved eſôdben: Sem babonas, ſem balvanyozo, ſem finnyás, ſem erkôltſôs nem volt: De latta az Daniel veghet az Kiraly friſſen valo tartaſanak; mi vegre cselekôdneje, s mi volna az Nebuchadnezarnak ſiveben: Hogy tudni illik, el ſakaſtana ûtet, tarſaival eggyût az igaz Iſtentûl. Azert Iſtenre nezve cselekôſi ezt, hogy nem akar az Kiraly etelevel italaval elni, hogy Iſtent es az ô lelki iſmeretit megh ne bantana. Nem babonaſag, ſem erkôltſôſſeg volt azert az Danielben ez, hanem az Iſtennek parantſolattyahoz valo engedelmeſſeg.

Mondhatnad még-is:

Elhetôt volna az Daniel az etelben italban valo kereſtyeni ſabadſag ſerint, ki felôl azt mondgya az ſent Pal; Ha ki eſik is maganak, es ha ki nem eſik-is maganak, azert nem meltan veti megh az Daniel az Kiraly etelet italat. *Rom: 14.*

Ved eſedben: Semmikeppen nem volt modgya benne, hogy az kereſtyeni ſabadſaggal elheſſen: Mert ott va-

ott vagyon annak helye, ahol botrankozas nem kövéti az kereſztyeni ſabadſagot. De itt ſok botrankozaſokra leſen vala Daniel mind az erőſſeknek, s-mind az gyengeknek, s-mind az poganyoknak, hogy ha az Kiraly etelebôl italabol eſik es iſik vala, kiknek inkab eppûletőkre akar vala ſolgalni. Azert meltan cselekôdi az Daniel, hogy nem akar az Kiraly etelebôl italabol enni es innya:

Mondhatnad még-is:

Az Daniel el tőkelle ſiveben, hogy ônnôn magat meg ne fôrtőzteſſe az Kiraly etelevel italaval. Azert az bizonzos napokon valo bőyt, az mely áll bizonyos etkeknek el tavoztataſaban, ſent dolog, es jol cselekőſnek az Papiſtak, az kik Penteken es az Negyven napi bőytben nem eſnek huſt.

F. Nem követkőzik ſemmikeppen, ſem pedig ſemmit nem haſnal ez az Papiſtaknak. Mert az Daniel itt, az ű maga megh tartoztataſaban, ſem hus helyet halat nem valaſt, az mint cselekőſnek az Papiſtak: ſem pedig bizonyos Napokat nem valaſt, mellyeket lelek veſtes alat akarna megh tartani, az miert az Negyven napi bűytőt s-az Pentekit tartyak az Papiſtak.

Avagy ha oly igen tetzik az Papiſtaknak az bőyt, az etelben valo valogatas, bőytőllyenek tehat az bortul-is: mert az Daniel azt-is nem akarja innya az ô tarſaival eggyût. De az Papiſta atyafiak Eſtendô altal ſoha ſe tőb bort, ſe jobbat nem ſoktak meg innya, mint az Negyven napi bőytnek es egyeb bőytőlő Napoknak idejen. Ahonnet ez követkőzik, hogy nem haſnal ſemmit ô nekik az Daniel peldaja, nem ſegit ſemmit az ô

halva-

balvanyozaſoknak, ſőt azt tellyeſſeggel rontya. Mert nincs ſemmi eggyeſſegők vele, az mint ennek utanna mas ůdőben bőſegeſſen meg hallyuk.

TANUSAG.

Elſőben tanullyuk meg innet: Hogy minden etelek italok, avagy minden etelre italra valo taplalo eſkőzők, mellyek teremtettenek az embereknek taplalaſara, önnen magokban tiſtak es jok. Es az tiſtaknak minden tiſta, az mint bizonittya Szent Pal, Tit. 1. vſ. 15. De viſontak, az mellyek ů magokban tiſtak, tiſtatalanokka leſznek haromkepen: I. Ha az Iſten tőrvenye tilalmat teſen azok felől. II. Babonaſagra, hamis velekedeſre nezve. III. Az gonoſul valo eleſre nezve.

I. Az Iſtennek tőrvenyenek tilalmara nezve tiſtatalanokka leſznek az etelek igy: Mert az Iſtennek tőrvenye az O teſtamentomban ſokakat megh tiltot vala, hogy azokkal az Sidok, ugy mint tiſtatalan eledelekkel ne ęlnenek, az mint megh vagyon irva, Levit. 11. Deut. 14. Nem ehettűnk volna Nyul-huſt az O teſtamentomban, ſem penig hejatlan kővi halat, hartſat, ſem Diſno huſt. Az mikepen olvaſſuk, 2. Machab. 6. hogy az Eleazaris nem akarja elni az Diſno huſſal, ugy mint tiſtalan eledellel abban az ůdőben, mert Iſten meg tiltotta vala, es igy iteli az Daniel-is az Kiraly eledelet tiſtatalannak. De mi Kereſtyenek, az Chriſtus el jőveteletűl fogva fel ſabadultunk immar, ez alol az etekben valo valogatas alol, es mindenekkel ſabadoſſan ęlhetűnk, az mint bizonittya Szent Pal, Rom. 14. Col. 2. 1. Cor. 8. 1. Tim. 4.

II. Babonaſagra, avagy hamis velekedeſre nezve,

tiſztatalanokka leſznek az etelek italok igy: I. Hogyha valaki azokat ſentôli az ô balvany Iſtenenek, az mint regenten az Poganyok elôſôr az ô eledeleket az û balvany Iſteneknek offerrallyak vala, es annak utanna ęlnek vala azokkal. Az honnet, felette igen inti az ſent
1. Cor. 8. Pal az Kereſztyenôket, hogy affele eledelektûl az kik balvanyoknak aldoztattak, felette igen ojak magokat.

II. Avagy pedig tiſztatalanokka leſznek igy: hogy ha valaki azokkal valami Iſteni tiſteletnek remenſege alat bizonyos Napokon ęl. Az mint cselekôſznek az Papiſtak, kik az Penteki hus nem etelnek nagy erdômet varjak, mint ha kedves dolgot cselekôdnenek az ô hus nem etelekkel Iſtennek: Maga nem veſik eſekben ſegenyôk hogy az mit Iſten ſabadoſſa, ſente tôtt, ôk az Iſtennek parantſolattya ellen tiſztatalanokka akarjak tenni, feilyeb akarnak Iſtennel erteni.

III. Tiſztatalanokka leſznek az eledelôk az gonoſul valo eleſſel igy: az mikor mertekletlenûl elnek az emberek azzal. Mint peldanak okajert: ônnôn magaban az Bor igen jo: de ſok rendbeli tobzodaſſal, reſôgſeggel, tiſztatalanna teſik az emberek azt, mikor az ſok bor italbol, reſegſegbôl, vetemôdnek minden feslôt, faytalan, tiſztatalan eletre. Innet vagyon oſtan, hogy az bor az Iſtennek ſep teremtet allattya gonoſul hall; maga az bor ônnôn magaban ſenkinek nem artana, csak elnenek jol az emberek vele. Ez az elſô tanuſag.

Maſodſor. Tanullyuk meg az Danielnek es az ô tarſainak peldajabol, az kik ſemmikeppen nem akarnak el fakadni az megh iſmert igaſſagtul, hanem az ô kereſztyeni

tyeni vallaſokban alhatatoſſan megh akarnak maradni; azokkal eggyût mi-is alhatatoſſak legyûnk Hitûnkben, es az meg iſmert igaſſagban, es az mellôl ſe felelômert, ſe adomanyert ſemmikeppen el ne ſakadgyunk: De moſt ſokan csak nyelveken viſelik az kereſtyenſegôt, ha valami ſanyaruſag talallya ôket, keſek az megh iſmert igaſſag mellôl el futamni. Az kiknek ezt mondgya, az Chriſtus: Valakik engemet meg tagadnak az emberek elôt, en-is megh tagadom azokat az en mennyei ſent Atyam elôt.

Harmadik. Tanullyuk meg az Danielnek es az ô tarſainak peldajabol, az kik nem akarnak az Nebuchadnezar friſ, kazdag gyônyôrûſeges aſtalarol çlni, hogy az friſſen valo lakaſert çl ne ſakadgyanak az megh iſmert igaſſagtul: Haát minden feletteb valo vilaghi gyônyôrûſegtûl, etelben italban valo tobzodaſtul, ſelette igen ojuk magunkat. Mert az etelben italban valo gyônyôrûſeg ſemmi jot nem ſerez, de nagy veſedelmes gyûmôlcsôket teremt, kivaltkeppen pedigh paraznaſagot, tiſtatalan eletôt. Az mint bizonyittya ſent Pal. *Nolite inebriari vino in quo luxuria eſt.* Kivaltkeppen pedigh az Scholakban levô ifiuſag tanullya meg, hogy az feletteb valo bor italnak reſegeskôdeſnek beket hadgyon. Ne olvaſſanak fertelmes ſerelemre indito verſeket, lator Poëtakat, tiſtatalan beſedôket ne halgaſſanak: Megh gondolvan azt, hogy azoktul meg fôrtôztetnek, es valami undok feslôt erkôltſre es annak munkajara vetemôdnek: Mert ugyan-is az buja ſerelemre vetemôdôt elme ſemmi tiſtôſſeges tudomanynak be vetelere nem jo; hanem az Pokolbeli ôrdôgnek pervataja. Jozanon el-

lyenek haát, hogy jo peldak leven, Iſtennek aldaſat varhaſſak.

De ez az Tanuſag, mint Papot, Baratot, Apatzat, Nemeſt, Nemtelent, ferfiat, Aſſoniallatot be foglal: Haát mindenek kôveſſek. Ertyûk azert az Danielnek es az ô tarſainak kereſtyenſegenek elſô Argumentomat; az mely ſemmi nem egyeb, hanem az Iſtennek parantſolattyahoz valo tôkelletes engedelmeſſeg. Laſſuk az Maſodikat.

Maſodik erôſſege az Danielnek, es az ô tarſainak kereſtyenſegenek ſemmi nem egyeb, hanem az felelôm nelkûl valo vallas-tetel: Melyben vallaſt tefen Daniel az Komornikok fejedelme elôt, hogy ſemmikepen nem akarna elni az Kiraly eledelevel, ugy mint tiſtatalan állattal: es az okon keri az Komornikok fejedelmet, hogy magat meg ne ferteztetne. Mint-ha mondana az Daniel az Aſchpenaznak: Az Kiralynak eledeli, eteli, itali az mi Iſtenûnknek tôrvenyevel meg tiltattanak mi tûlûnk: Annak okaert kônyôrgûnk te neked, kônyôrûly mi raytunk ſegény Rabokon, ſamkivetetteken, ne veſd az mi nyakunkban ezt az igát, hogy az mi Iſtenûnknek parantſolattya ellen az Kiraly eledelevel élnenk, es igy megh ferteztetnôk magunkat.

Tanuſag.

Ahonnet tanullyuk megh: Hogy nem eleg valakinek kereſtyenſeget ſiveben viſelni: hanem ha az idô es az hely kevannya, ſûkſeg arrol felelem nelkûl vallaſt tenni, hogy az mi halgataſunkval vefedelmet ne ſerezzûnk magunknak, Az mikepen cselekefik az Daniel. Sôt, ha az

Iſten-

Istennek tiszteſſege azt kevannya, es ugy kel lenni, noha bizonyara nehez ez az teſtnek, de halalt-is kesek legyünk kereſztyeni vallaſunk mellet ſenvedni, avagy, Daniellel az Orozlanok vermeben menni: Avagy vegezetre az harom ifiakkal Sadrach, Meſach, Abdenagoval az eghô kementzeben vettetni, az mint ennek utanna felôlôk jobban meg ertyük, hogy az ô kereſztyeni vallaſokert mind ezeket kellet ô nekiôk ſenvedni. Ez az elſô reſz: laſſuk az maſikat.

Az ſent eletnek jutalmarol.

Mondam Maſodſor azt irja megh az Propheta: Daniel es az ô tarſai minemü jutalmat vöttek alhatatoſſagokert; es mivel ajandekozta meg Iſten ôket az ô ſent eletôkert.

Bizonyara ha jol ſamot tartaſ reja ember, ſok rendbeli haſnai voltak, az Danielnek es az ô tarſainak kereſztyeni eletôknek: ſokkal latogatta ôket Iſten erôtte, az mint ennek utanna meg ertyük. De moſt ertekôzzünk csak az Elſôrôl, az kirôl igy ſol az Propheta: Tötte vala pedig Iſten Danielt kedveſſe az Komornikok fejedelme elôt, hogy ô hozza kegyelômmel es irgalmaſſaggal lenne.

Elſô Haſna azert az Daniel es az ô tarſai kereſztyenſegenek volt: az kegyelôm, es hozzajok valo jo akarat. Honnet volt ez? Iſtentül: Iſten tötte vala az Danielt kedveſſe. Es kivel tötte ezt az kegyelmet? Daniellel es az ô tarſaival. Minemü allapattyokban? Iſteni ſolgalattyoknak idejen, akkor mikor hatra hagyvan meg eletôknek kevanſagat-is, engettenek az Iſten parantſolat-

tyanak, megh vetven az emberek baratſagat. Ki elôt? Az Aſchpenaz elôt az kire bizattattak vala.

TANUSAG.

Az honnet meg tanolhattyuk, hogy az emberek elôt valo kedveſſeget, nem az vak ſzerentſe hordozza: hanem Iſten adgya: Iſten teſi embert az emberek elôt kedveſſe: Iſten az, az ki az Uraknak, Fejedelmeknek, ſôt ellenſeginknek-is ſivôket jo akaratra haytya, es az nyomorultakhoz engedelmeſſe teſi, az mint megh vagyon irva. Proverb. 16. vſ. 7. Mikor ugymond jo akarattal vagyon az Ur valakinek utához, még az ô ellenſegit is jo akarova teſi ahoz. Iſmet: Proverb. 21. vſ. 1. Mint az vizeknek folyaſi, ugy az Kiralynak ſive az Urnak kezeben vagyon, valahova akarja oda haytya azt. Ez innen az tanuſag.

verſ. 10. ## Mond vegezetre az Propheta.

Monda az Komornikok fejedelme Danielnek: Felem az en Uramat, az ki az etelt es az italt rendelte tinektôk, ki hogyha latandgya az ti ortzatokat hogy ôſtôvereb az gyermekekenel kik moſt haſonlok ti hozzatok, halalos ſententiat hoznatok az en fejemre az Kiralytul.

Mit akar ez beſedôkkel?

Azt mondok ez elôt valo versben, hogy Iſten kedvet ſôrzôt az Danielnek az Komornikok fejedelménel, es ezt bizonyittya ebben az tizedik versben, az Komornikok fejedelmenek engedelmes feleletibôl. Mert nem haragſik megh az Danielre, hogy az Kiraly parantſolattya

ſolattya ellen maaſt kevan: ſem pedig nem keſôriti az Danielt hogy meg legyen az Kiraly akarattya: ſem pedig az Danielt az Kiraly elôt be nem vadollya: ſem pedig egy altallyaban az Daniel kereſet meg nem veti, de kônyôrûletôſſegre indittatvan, ugy mint kerûlô beſeddel jelenti, hogy meg engedne az mit kevan az Daniel, csak hogy ket akadaly ne volna benne. Eggyik az Kiralytul valo felelme: az ki rendelte volna nekik az etelt es az italt, mint ha mondana: az ti kevanſagtoknak engednek, hogy ha az Kiralynak felelme nem rettegtetne: De az Kiraly parantſolattya ellen, nem merôk ſemmit cselekednem, kivaltkeppen pedig ezert, hogy megh hadta mit cselekôdgyem.

Maſodik nehezſeg ez, az mely engedelembôl két gonoſ jôhetne ki: Eggyik ez, hogy az ti ortzatok ôſtôvereb lenne az tôb gyermekekenel, kiket haſonlatoskeppen harom Eſtendeig kell tartanom, mint ſinten titôket: Maſik gonoſ kôvetkôzhetnek ez, hogy az Kiraly, ha eſeben venne, hogy az ti eteletek nem ſolgaltatot ki, es innet vadtok ôſtôverbek az tôb gyermekeknel, engemet ſententiazna halalra, es az en halalomnak ti lennetek okai: Annak okaert nem merek az ti kevanſagtok ſerint cselekôdni, ſem pedig arrol az Safarnak parantſolni: Mind azon altal, ha az titkon leſen, es kônyôrgeſtôkkel meg nyerhetitôk az Safartul, nincs ſemmi ellenem benne, csak hogy ennekem az Kiraly elôt nyomoruſagom ne legyen. Ez az Aſchpenaznak eſes feleletinek ertelme, melyben az Daniel kevanſagát-is nem veti megh mindeneſtûl fogva, es ô magara-is pedig eſeſſen gondot viſel.

Nagy kegyelmeſſeget cselekeſik azert az Aſchpenáz az Daniellel: holot kereſet-is meg halgattya, es noha nem egy altallyaban, de kerûlô befeddel enged az Daniel kevanſaganak: ſôt oly utat mutat az Danielnek ebben, hogy az Daniel kevanſaga-is vegben mennyen, es ô magara-is az Kiraly haragja ellen, ha mikor fûleben menne, gondot viſellyen.

TANUSAG.

Elſôben tanollyuk meg innet, Minemû ez vilag fiainak felelmek: ez tudni illik, hogy ott felnek ahol nem kellene felniôk: inkab neznek az emberekre, hogy ſem mint Iſtenre, az mint cselekeſik az Aſchpenaz. Igy moſt ſokak, ha valamit kellene inditani az Eccleſiaert, nem mernek ſemmit: Mert felnek az Fejedelemtûl, felnek az Kiralytul: de nem felnek Iſtentûl, az ki minden Fejedelmeknek Fejedelme, es Kiralyoknak Kiralya.

II. Mit cselekeſik Iſten ez vilaghi Urakkal, fejedelmekkel, gondviſelôkvel: Ezt tudni illik, hogy azoknak elmejôket, nyelvôket ugy birja, hogy, noha ûk arrol nem gondolkodnak, mind az altal, oly tanatſot mondat velek, az mely ſolgal az Hiveknek javokra; az mint Aſchpenaz utat mutat Danielnek, hogy az ô kevanſaga vegben meheſſen. Szolgaltaſſon minekûnk-is az mi Iſtenûnk az mi ellenſeginkvel, az mi megh maradaſunkra, Szent Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

VI. Prx-

VI. PRÆDICATIO.

ES monda Daniel Malasarnak, az kire az Komornikok fejedelme bizta vala Danielt, Ananiast, Misaelt es Azariast. Keserts meg kerlek az te szolgaidat tiz napigh, es adgyanak minekünk hitvan elesegöt, az az, lentset, babot, borsot, hogy azt együk, es vizet kit igyunk. Es lattassanak meg te elötted az mi abrazatink, es az gyermekeknek abrazattyok, az kik elnek az Kiraly etelevel, es az mint teneked tetzik, cselekedgyel ugy az te szolgaiddal. Es engede ö nekik ebben az dologban, es megh keserte öket tiz napiglan. Es tiz nap mulvan lattatek az ö abrazattyok szebbeknek; es testekben köver beknek azoknal az gyermekekenel az kik elnek vala az Kiraly etelevel. Es ennek okaert, Malasar, az ö etelek reset el vesi vala, es az ö italokra rendelt bort, es ad vala nekik hitvan elesegeet. Es annak az negy gyermekeknek ada az Isten tudomanyt, es ertelmet minden irasban es bölcseseghen: Danielnek pedig hogy ertöje lenne minden latasnak es almoknak.

verſ. 11.
verſu 12.
verſ. 13.
verſu 14.
verſ. 15.
verſ. 16.
verſ. 17.

SUM-

SUMMA.

Ezekben ez egy nehany verſetskekben, megh irja az Propheta, Danielnek es az ő tarſainak ſzent eleteknek, Maſodik, Harmadik, Negyedik, ötödik, Hatodik haſznat, az az, ött rendbeli haſznokkal magaſtallya Danielnek es az ő tarſainak ſzent eletet, es ez utan az többit-is elő ſamlallya. Fen ál azert męgh-is az Propheta czellya, az melyben azt mondam, hogy azt tractallya: Mivel ajandekozta Iſten Danielt es az ő tarſait az ő ſzent eletekert. Ez az Summa. Azhonnet eſſünkben vehettyük mi azt: hogy, Valakik az megh iſmert igaſſagban vegiglen megh maradnak, azokat Iſten minden lelki es teſti javaival megh áldgya.

RESZEI.

Reſzeit ez igeknek, az verſetskek önnen magok nagy nyilvan ki mutattyak. Mert ez fel vött igekben, öt rendbeli jokat ſamlal az Propheta, mellyekkel Iſten latogatta Danielt az ő társaival eggyüt az ő ſent eletekert.

Az Daniel es az ő tarſainak ſent eleteknek maſodik jutalma, az Eſſeſſeg.

Maſodik jutalma azert az Danielnek es az ő tarſainak ſent eletenek, az Eſzeſſegh: mellyel Iſten meg ajandekozta őket az Malaſarnak, avagy Melzarnak elötte, az kire bizta vala Aſchpenaz Danielt, Ananiaſt, Miſaelt, es Azariaſt. Az mely eſſeſſeg meg tetzik innet: Mert, minek-utanna az Aſchpenaznak beſſedet meg hallya az Daniel, nem erőlteti többe, beket hádgy neki: de mas utat kereſven maganak, forditttya könyörgeſet az Malaſárra, ugy mint

ugymint az Aſchpenaznak ſolgajara, mint ha az ő ſandekat Aſchpenaz ingyen ſem tudna, s-mond: Keſerts meg kerlek az te ſolgaidat tiz napig, es adgyanak minekünk, hitvan, ſleyt eleſeget, hogy azt együk es vizet igyunk. Es lattaſſanak megh te előtted az mi abrazatink, es az gyermekeknek abrazattyok, az kik elnek az Kiraly etelevel, es az mint te-neked tetzik, cselekedgyel ugy az te ſolgaiddal. Holot ezekben ez verſetskekben ket dolgot kel megh jegyeznünk, tudni illik:

I. Kit kell ertenünk az Malaſaron?
II. Mit kevan az Daniel Malaſartul, es mire kőti magát Daniel Malaſarnek az ő kevanſagaban?

Az mi az Elſőt illeti, az Melzárt avagy Malaſárt ugy magyarazzak nemellyek, mintha ugyan ez volt volna ennek az ő ſajat neve, kit moſtan kerezt nevnek ſoktunk mondani. De ez nem alhat meg, mert az Sidoban igy vagyon irva, vajjomer Daniel el-Ham Melzar, *præponitur* He hajjedia, az mely az Nomen propriumhoz nem illik: hanem, Nomen commune, tiſtnek közönſeges nevezeti ez: *Significat diſpenſatorem, procuratorem, Archimagiſtrum, promum condum*, jegyez Kultſart, Safart. Egy volt azert ez az Aſchpenaz ſolgai közzül az Safar, az kinek könyörög az Daniel.

s-Mit kevan? Kettőt kevan: Egyiket ezt: Hogy adgyon ű nekik valami hitvan eleſeget, ugy mint, babot, borſot, lentſet taplalaſokra, es vizet italokra.

Maſikat ezt: Hogy az mellet azzal az hitvan eledellel proballya meg tized napigh, mint leßen abrazattyok.

s-Mire kőti magat az Daniel? Erre hogy orczajokat megh

meg tekentſe mind azoknak, az kik az Kiraly aſtalarol elnek ſ-mind ő nekik, annak utanna cselekedgyek ugy az Safar, az mint ő neki tetzik.

Mondhatnad:

Nem nagy Iſten kiſerteſe ez, es az Danielnek maganak nagy veſedelmes ut, hogy az jol taplalo eledeleket meg veti, es maganak valami hitvan eleſeget valazt: es mind azon altal tiz napot hádgy az meg probalaſra, es az utan hadgya magat az Safar akarattyara, mintha Iſtent ugyan bizonyos hatarhoz kötne: es ennek felette: Mint eſőt volna az dolog, hogy ha az remenſeg meg csalta volna, es az tiz napok el mulvan, az ő ortzajok őſtőverb volt volna az tőb gyermekekenel?

F. Ved eſedben: Nem keſerti itt Daniel az Iſtent, Előſőr ezert: Mert hogy illyen tanatſot ad az Safarnak az Daniel, hogy probállya meg őket: ezt az tanatſot cselekőſi az ſent Leleknek vezerleſeből: es tudgya az Iſtennek titkos megh jelenteſeből, hogy kevanſaga ſerint leſen az dologh: Mert Iſten útet Prophetalaſnak, jővendő dolgkonak es erteſenek lelkevel ajandekoſta vala megh.

Maſodſor: Hogy az jol taplalo eledelőket, az Kiraly etkeit megh veti, az mellyek inkab taplalhattak volna, es hizlalhattak-is volna teſtőket ő nekik: ezzel-is nem keſerti az Iſtent. Mert arrol bizonyos parantſolattyat tudta Iſtennek az Daniel, latvan hogy ſok rendbeli etkekkel ęlne az Kiraly, mellyekkel nem volna ſabad elniők az Sidoknak, az mint megh tiltotta Iſten, Levit. 11. Deut. 14.

Harmad-

Harmadſor, hogy illyen igen el hitte magaban az Daniel, hogy az ô ortzaja ſinten ollyan tûndôklô kôver lefen az hitvan eleſegtûl, mint ſinten az tôb gyermekeknek az fris etektûl: Noha nem termeſeti az Babnak, Borſonak, Lentſenek, Viznek, hogy ugy taplalhaſſon mint az kôver eledelôk, es amaz kûlômb kûlômb fele jo borok: Itt-is nem keſerti az Iſtent: Mert jol erti az Iſtennek igeretit, az mely megh vagyon irva: *Non ſolo pane vivet homo*: Nem csak kenyerrel él az ember, de minden igevel, az mely ki farmazik az Iſtennek ſajabol. Deut. 8. verſ. 3.

Negyedſer, az ſem vala az Danielben hejaban valo kevanſag, hogy ha az hitvan eledel ô nekiôk nem folgalna, ugy az mint ôk remenlenek taplalaſokra, tehat orômeſt akarnanak elni az Kiralytol rendeltetet eledelekkel: Mert ha Iſten annak az eledelnek, mellyet az Iſtennek parantſolattyahoz valo engedelembôl valaſtot vala Daniel maganak, elegedendô taplalaſra valo erôt nem adot volna: tehat Iſten ezzel megh mutatta volna, hogy Daniel es az ô tarſai az Kiraly eledelevel elnenek. Mert az Hivek jo lelki iſmerettel elhetnek minden fele etkekkel az Iſtennek engedelmebôl: Holot Iſtene az fôld es annak minden tellyeſſege: Az mint tanit minket az ſent Pal: Valamit az mezarſekben arulnak meg egyetôk, ſemmit nem tudazkodvan felôle az lelki iſmeretert: Mert Iſtene az fôld, es annak minden tellyeſſege. Annak okaert, holot ezek igy legyenek, az Daniel mind ezekben nem keſerti az Iſtent, ſem pedig az ô kevanſagaban nem vetkôzik. 1. Cor. 10.

De megis mondhatnad: Am bator ugy legyen, hogy

mind ezekben nem vetkőzőt, de hogy az hus helyet mezei eleſeget lentſet, babot, borſot valaſtot maganak, es ezeket fellyeb bőcsűlte az huſnal, ezzel az Papiſtaknak peldat hadgyot, es az etkekben valo valogataſt az Papiſtaſagban confirmalta, cselekődetivel javallotta.

Ved eſzedben: Sőt ſemmiben az Daniel itt az Papiſtaknak peldat nem hadgyot, ſem tevelygeſőket nem javallotta. Mert az hus helyet, nem valaſtot maganak halat, ſem figet, ſem friſſen keſittetőt borſos etkeket, az mint cselekőſnek az Papiſtak: de az mi hitvamb ſleyteb eledel, azt kevannya maganak; hogy az Udvari etkeknek győnyőrűſegevel, hazajanak, Nemzetenek ſeretetitűl es az igaz Iſteni tiſtelettől el ne vonyattatnek.

II. Ez okon ſem ſolgal ez az Papiſtaknak: Mert nem varja vala ennek az Daniel erdőmet, mint ha ebből adatnek az idvőſſeg, az mint cselekőſnek az Papiſtak, kik az ő Penteki es Negyven napi hus nem eteleknek, idvőſſeges jutalmat varjak. Ertyűk azert immar az Propheta elmejet; laſſuk ennek az Maſodik jutalomnak haſnat.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg innet, ahol bőlcſeſſeggel, eſzel tractallya az Daniel az Safar előt dolgat az ſent Leleknek vezerleſeből; hogy Iſten az, az ki az ő Hiveinek bőlcſőſeget ád, eſőt elmet ſolgaltat az ő ſent igyekezetőkben, hogy az ő ſandekokat veghőz viheſſek, az mint cselekedet az Daniellel. Annak okaert, ha mindgyart be nem telik az mi kevanſagunk, ne csiggedgyűnk meg az ſent igyekőzetben, de legyűnk alhatatoſſak, az mint

csele-

cselekôſik az Daniel. Mert ha mindgyart az mi kevanſagunk vegben nem megyen, varjunk Iſtentûl s-naponkent elmevel latogat, hogy az mi kevanſagunk be tellyeſedgyek.

II. Tanullyuk meg innet, honnet tetzik meg az Hitnek alhatatoſſaga mi bennûnk: innet bizonyara, hogy ha etzer ketſer hatra maradunk dolgunkban-is, mind az altal az ſent dologban ugyan elô igyekezûnk menni, az mint cselekeſik az Daniel, az ki noha elſôben nem viheti vegben akarattyat az Aſchpenaz elôt, mind azon altal, ugyan azont veegben viſi az Safar elôt. Erre int Chriſtus ônnôn maga, Hogy ſûkſeg az Hiveknek mindenkor kônyôrgeni, es abban megh nem reſtûlni, ſent Pal-is azont bizonittya. *Luc. 18.* *Eph.3.v.13.*

III. Tanullyuk megh az Daniel peldajabol, az ki hitvan eleſeget valaſt maganak, hogy az ô lelki iſmeretit az Kiraly eledelevel megh ne fôrtôzteſſe: hogy ha valamikor az igaz kereſtyenſegnek haſna kevannya, valaſſuk az mi ſleyteb, es alab valo magunknak, es az Kirali fenyes dicsôſegeknek hadgyunk beket: az az,inkab akarjunk vekony ſorſal megh elegedni, hogy nem mint ez vilagi kazdagſagokbol ellyûnk az mi Iſtenûnknek bofuſagara: Mert job ſegenſeggel menni Menyorſagban, hogy nem mint kazdagſaggal pokolban. Ez Maſodik haſna az Daniel ſent eletenek. Laſſuk az Harmadikat.

Harmadik jutalma az ſent eletnek:

Harmadik haſna es jutalma, az Danielnek es az ô tarſainak ſent eletenek, ſemmi nem egyeb, hanem az û ke-

vanſagoknak be tellyeſedeſe: az kiról igy ſol az Propheta s-mond. Es engede ô nekik az Safar ebben az dologban, es megh keſerte ôket tiz napig.

I. Ahonnet ez az Tanuſag, hogy kedves Iſten elôt az Hiveknek eſedezeſe, es az ô hiveinek kevanſagit be
Prov. 24. tôlti, az mint megh vagyon irva: Valamit az igazak kevannak meg adgya az Iſten.

II. Tanullyuk megh: Annak okaert ha kereſtyen vagy, jary el te tiſtôdben, es annak ki menetelit hadgyad Iſtenre, az ki bodog ki menetelet adgya az te kevanſagidnak, az mint cselekedet az Daniel.

Negyedik jutalma az ſent eletnek:

Negyedik jutalma Danielnek es az ô tarſainak ſent eletôknek, az ô abrazattyoknak ekeſſege, es teſtôknek erôſſege: az kiról igy ſol, s.mond: Es tiz nap el mulvan lattatek az ô abrazattyok ſebbeknek, es teſtekben kôverbeknek, azokenal az gyermekekenel, az kik elnek vala az Kiraly etelevel.

Tanuſag.

I. Tanullyuk megh innet: Honnet vagyon az elédeleknek taplalo ereje; bizonyara nem az eledeleknek tulaydon erejebôl, hanem az Iſtennek aldaſabol. Mert ha Iſten az eledeleknek erôt nem adna, nem taplalnanak minket jobban az friſ etkek, mint ſinten amaz kemeny kôvek: De Iſten az ki erôt ad az eledeleknek. Az mint az Danielnek es az ô tarſainak peldajabol meg tetzik, az kik noha laſſu eleſeggel elnek, mind az altal azokbol elegedendô taplalaſra valo erôt veſnek. Peldajul

dajul vadnak erre az ſegeny ſûkôlkôdô Atyaknak Anyaknak magzati-is, kik ingyen nem-is tudod micsoda eleſeggel elnek; mind az altal abrazattyokban tellyeſôk. Mert Iſten aldaſa vagyon raytok. *Pſal. 104. & Pſ. 145.*

Vigaſtallyon minket ez az tudomany az ſûkſegben, dragaſagban-is, az mikor Iſten, noha az ô ajandekit, Mezeinknek, Hegyeinknek termeſet meg vonſa: Mind azon altal kitſin edelellel, csudalatoſſan megh elegit bennûnket: Az mint cselekedet ſokſor Nemzetſegûnkben, nagy ſûkſeginknek, dragaſaginknak idejen. Ugyan itt azt-is jegyôzzûk meg: Ha Iſten aldaſabol vagyon az mi eledelûnknek ereje, vegyûk halaadaſſal: ne ellyûnk azzal ôkôr modon, az kik nem tudgyak azt megh kôſônni.

II. Tanullyuk megh: Honnet vagyon az ekes abrazat, jo egeſſeg, teſtnek erôſſege. Bizonyara csak Iſtentûl vadnak mind ezek, az mint az Danielnek es az ô tarſainak peldajabol megh tetzik. Ne dicsôkedgyek haát ſenki ezekkel, hanem kôſônnye meg Iſtennek.

Itt ez arant meg feddetnek azok, az kik nem elegeſnek az Iſtentûl adatot abrazattal, hanem azt valami bûdôs, es kárpithoz illendô feſtekkel kenik fenik. Mely munkajokkal ektelen bujalkodaſt kôvetnek; de hidgyek el, nagy botrankozaſt cselekôſnek, es magoknak-is az ollyan emberek nagy kaárt teſnek, es magoknak ugyan czegert teſnek: hogy egy jambor tiſtôſſegbeli embernek ſem kell û reajok meg csak ſemet-is forditani. Mert ha affele, maga ſem ſereti magat, ugy az mint Iſten teremtette; kicsoda ſeretne ûtet abban az formaban, az kit ô csinal maganak Iſten gyalazattyara? Senki nem egyeb:

hanem magahoz haſonlo, az az, hitvan feslôt eletû ember.

Mond tovab az Daniel:

Ennekokaert Malaſar az ô etelek reſet el veſi vala, es az ô italokra rendeltetet bort, es ad vala nekik hitvan eleſeget. Mit akar?

Azt akarja mondani, hogy minek utanna eſeben vette volna az Safar, hogy kedveskôdhetik maga kara nelkûl, ſôt inkab maga haſnaval az Danielnek es az ô tarſainak, az Kiraly eledelit fordittya maga haſnara, es az iſiakat hitvan eledellel tartya.

Aholot elônkben adatik ez vilagi kegyetlenôknek termeſetôk, hogy ahol az ô magok haſnot erzik, ott ôrômeſt kedveskôdnek: De ahonnet ſemmi haſnot nem vehetnek, ott ingyen reank ſem akarnak tekenteni.

Ôtôdik jutalma az ſent eletnek:

Ôtôdik jutalma haſna Danielnek es az ô tarſainak ſent eletenek kôzônſegeſſen. Minden iraſoknak, es bôlcſeſegôknek erteſe, tudaſa, az kirôl igy ſol: Ada Iſten az negy gyermekeknek tudomant es ertelmet minden bôlcſeſegben.

In Hebræo ſic: Maddam *Cognitio.* Haskkel *Intelligentia.* Sepher *Literatura.* Kacmah *Sapientia.*

Hatodik jutalma az ſent eletnek:

Hatodik haſna az Daniel ſent eletenek, nez ônnôn magara az Danielre; az mely ſemmi nem egyeb, hanem minden lataſoknak es almoknak erteſe. Mert Iſten illyen ketkeppen valo modon ſokta vala az ô Prophetait az jôvendô dolgokrol meg inteni, az mint megh vagyon irva, Numer. 12. vſ. 6. *Audite nunc verba mea, ſi eſt Propheta*

pheta

pheta ex vobis, per visionem meipsum Iehovam notum facio ei, aut per somnium. Az az: Mostan hallyatok megh az en beſedimet, ha vagyon ti kôzôttetek Propheta, latas altal magamat az Urat meg jelentem annak, avagy alomban ſollok azzal. *In Hebræo* Kazon *Visio.* Kalom *Somnium.*

Ezzel ajandekoza pedigh Iſten Danielt kivaltkeppen, mivel hogy ûtet az tôb gyermekek kôzûl, kivaltkepen valo tiſztre akarja vala valaſztani.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk megh: Honnan vagyon minden tiſztôſſeges tudomanyoknak fundamentoma, es azokban valo eppûlet: Nem az termeſetnek folyaſabol, hanem Iſtentûl: az mint megh vagyon irva: Az ki bôlcſeſegnelkûl ſûkôlkôdik az Urtul kerje. Nem kel azert azzal ſenkinek fel fuvalkodni, ugy mint Iſtentûl adatot ajandekkal, hanem vegye minden azt hala-adaſſal. *Iac. 1. v. 5.*

II. Tanullyuk meg: Hogy Iſten kivaltkeppen, két uton ſokta az bôlcſeſeget kôzleni az emberekkel. Elôſôr, csudalatoſſan, minden kûlſô eſkôz es tanitas nelkûl, mint az Apoſtalokat Pûnkôſt napjan az Chriſtus Menyben meneteli utan ôtvenedik Napon: es az Prophetak kôzzûl ſokakat az ô Teſtamentomban. Maſodſor, Kûlſô eſkôz altal kôzônſegeskeppen: Az mint moſtis adot Doctorokat, Tanitokat, hogy azoktul tanullyuk az tiſztôſſeges tudomanyokat, es az eſkôzôket megh ne utallyuk.

III. Tanullyuk meg, hogy az bôlcſeſeget nem egyarant valo mertekkel oſztya Iſten mindeneknek, hanem kinek tôbbet ád es kinek keveſebbet, az mint az Danielt

Iſten fellyeb valo ajandekival lattya, hogy nem mint az ô tarſait: de mind az altal, ki ki az ô ſorſaval megh elegôſik. Igy azert moſt-is, ki ki az ô Iſtentûl vôtt ajandekaval ſorſaval ſûkſeg hogy meg elegedgyek. Tudvan azt, hogy az kit Iſten tôb ajandekival latogatot, terheſſeb munkara-is hitta. Ennek azert az mi jo akaro Iſtenûnknek, adaſſek hatalom, dicsôſeg, birodalom, matul fogva mind ôrôkke,

AMEN.

VII. PRÆDICATIO.

verſ. 18. TOvabba, az idôk el mulvan, kikben hadta vala az Kiraly, hogy eleiben vinnek ôket, eleiben vive ôket az Komornikok fejedelme Nebuchadnezarnak. verſ. 19. Es ſolla velôk az Kiraly, es nem talaltatek mind kôzzûlôk-is ollyan, mint Daniel, Ananias, Miſael, es Azarias, es udvarlânak vala az Kiraly elôt. verſ. 20. Es minden bôlcs, es ertelmes beſedben kirôl tûlôk az Kiraly tudakozik, talala ôket tiz keppen fellyeb minden Maguſoknal es Aſtrologuſoknal, termeſet es Eghi dolgokban valo tudoknal, kik az ô egeſ verſ. 21. Orſagaban valanak. Es lûn Daniel Cyrus Kiralynak elſô Eſtendejeig.

SUM-

SUMMA.

Még-is ſumma ſerint abban munkalkodik az utolſo igekben, ez nehany verſetskek rendi ſerint az Propheta: Minemű tőb ajandekival latogatta megh Iſten Danielt es az ő tarſait, ſent eletőkert es Iſteni felelmekert.

Hetedik jutalma az ſent eletnek:

Hetedik jutalma (az mely moſtani tanuſagunkhoz kepeſt leſen elſő reſ) Danielnek es az ő tarſainak ſent eletenek. Az Nagy Nebuchadnezar Kiralynak, Daniel es az ő tarſai felől valo jo itileti. Mellyel iteletőt teſen ő felőlők, az ő nagy dicseretőkkel eggyűt; az kiről igy ſol az Propheta, s-mond.

Az idők ugy mond el mulvan, kikben hadta vala az Kiraly, hogy eleiben vinnek őket; eleiben vive őket az Komornikok fejedelme Nebuchadnezarnak: es ſolla velők az Kiraly, es nem talaltatek mind kőzzűlők-is ollyan, mint Daniel, Ananias, Miſael es Azarias, es udvarlanak vala az Kiraly előt.

Aholot Harmat jelent igen rővidedőn az Propheta: I. Idejet az Kiraly iteletinek, mikorban tőt az Kiraly iteletőt felőlők, s-azt mondgya hogy Harom Eſtendők el mulvan, az mellyet rendelt vala az Kiraly az ő tanuſagokra. II. Jelenti az Kiraly iteletinek ſegitő okajit, az mely Elſőben, az ő maga parantſolattya, mellyel megh parantſolta vala, hogy az ifiak eleiben vitetnenek. Maſodik, az Aſchpenaznak ſolgalattya, az ki elő allattya az ifiakat. Harmadik az Kiraly kerdezkedeſe, mely ſerint viſgallya az ifiaknak tudomanyokat, kiket tanittatot va-

tot vala az Chaldæuſok Scholajaban. Ezek valanak az Kiraly iteletinek ſegitő okai.

Vegezetre, ugyan ezen verſekben megh jelenti az Kiraly iteletinek modgyat: az mely kettőben ál: Előſőr, hogy az ő feleleteken megh nyugſik. Maſodſor, hogy meltonak iteli az Kiraly ezeket arra, hogy fel vetetnenek ſolgalatra, es bőcsűletes tiſtőkre emeltetnenek.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk megh, Danielnek es az ű tarſainak tanuſagok rendeltetet keves Eſtendejőkből, az mellyekben mind azon altal, minden tudomanyokban felette nagy eppűletőt vőnek: hogy az kiket Iſten megh ald, azok keves ideig minden tudomanyokban felette nagy eppűletőt vehetnek. Csak hogy az kevantatik hozza, hogy az Iſtennek aldaſat, vilagoſito, oktato, tanito ſent lelket naponkent kerjek: Mert az-nelkűl az dolog ſemmi. Ugyan itt azt-is jegyőzzűk megh tanuſagunkra: Hogy az mi tanulaſunkra rendeltetőt időt felette igen meg bőcsűllyűk, hejaba ne mulaſſuk: Mert az mint kőzőnſegeſſen ſoktak mondani: *Iacturâ temporis nihil pernitioſius*, az az: Semmi nincs veſedelmesb mint az időnek kara.

Holot megh feddetnek az Scholai iſiak, az kik ollyanok, hogy ſemmit az idővel nem gondolvan az Scholaban haſontalanul venhődnek meg, es az ő tanuſagokra rendeltetet időt haſontalanul mulattyak el: ugy hogy vegezetre, ſem magoknak, ſem máſnak nem tudnak tudomanyokkal ſolgalni.

II. Ta-

II. Tanullyuk megh az Nagy Nebuchadnezar peldajabol, az ki û maga viſgallya az iſiakat, hogy regenten az Kiralyok nagyra bôcsûlik vala az Deaki tudomant: ugy annyira, hogy magok viſgallyak vala az iſiuſagot, az kiket fel nevelnek vala az Scholakban, hogy meg tudhatnak azoknak eppûletôket, kik volnanak meltok az Kiralyok utan az Orſagok igazgataſara, es viſontak pedigh kik volnanak meltatlanok.

De moſt az Fejedelmeknek, Uraknak, ſôt csak az kôzônſeges Nemeſſegnek ſem kell az Deaki tudomany; es az Udvarokban gonoſul hal az ſep Deaki tudomanyokban fel neveltetôt iſiuſag. De nem illyenek voltak David, Sálamon, Alexander Magnus, Scipio Aphricanus, Julius Cæſar, az kik felôl olvaſſuk, hogy felette gyônyôrkôttenek az bôlcseſegnek es az Deaki tudomanynak erteſeben.

III Tanullyuk megh az Nebuchadnezar peldajabol, az ki tudos iſiakat nevel az ô ſolgalattyara: Micsoda rendbeli iſiuſag illeti az Urak udvarat Palotajat: Nem oly bizonyara, az ki az diſno-pâſtorſagban nevekedet fel, hanem az ki ſep tudomannyokkal fenlik. Az mint olvaſſuk, hogy az Pharaho udvara-is fenlôt az Joſeph Patriarcha bôlcseſegevel, es itt az Nebuchadnezar az Danielevel es az ô tarſaijeval.

IV. Tanullyuk megh. Micsoda inditſa az iſiuſagot az ſep Deaki tudomanynak tanulaſara. Az dicsiret: az mely az bôlcseſegnek jutalma; az mint ezek az iſiak Daniel es az ô tarſai, dicsiretet nyertek az Nagy Nebuchadnezar elôt. Az tudatlanſagnak pedig mindenût gyalazat az ô jutalma.

Nyol-

Nyolczadik jutalma az ſent eletnek:

Nyolczadik es utolſo jutalmok Danielnek es az ô tarſainak ſent eletenek: Minden Chaldæuſok, az az, ez világban minden tudos emberek felet, ugy mint kiktôl minden tudomanyok ſarmaznak, legh fellyebben valo meltoſagok, az kiról igy ſol az Propheta s-mond: Es talala ôket ugy mond az Kiraly, minden bôlcs es ertelmes beſedben, minden Maguſoknal es Aſtrologuſoknal, tizkeppen fellyeb valoknak, valakik az ô egeſ Orſagaban valanak.

Aholot Harom Argumentomokkal allattya ezeknek az ô bôlcseſegôket. Mert elôſôr azt jelenti: Miben voltak bôlcſebbek: es azt mondgya hogy mindenekben valamellyekrôl tudakozik vala ô tûlôk az Kiraly. Maſodſor, mennivel voltanak bôlcſebbek: s-azt mondgya hogy tiz-ſerte, az az, ſokkeppen felyûl multak az tôb bôlcſeket. Harmadſor, kiknel voltak bôlcſebbek: azt mondgya hogy minden Maguſoknal es Aſtrologuſoknal, az az, termeſet es Eghi dolgokban valo tudoknal. Mert az Maguſokon ertetnek itt az Phyſicuſok, azok az bôlcſek, az kik minden dolgoknak eredetit, termeſetit es okait viſgallyak, az mint magyarazza Aben-Ezra, es Rabbi David Kimchi, *in libro Radicum*. Az Aſtrologuſokon pedig ertetnek azok, az kik az csillagokbol es Planetakbol akarnak minden jôvendô dolgok felôl, ſôt az embereknek-is elete, halala, es minden ſerentſeje felôl jôvendôt mondani; De annyiban voltak bôlcsek Daniel es az ô tarſai ezekben, az menyiben az Magia es az Aſtrologia az ô igaz hataraban marad-

nem

nem pedig az menyiben az Magiaval es Aſtrologiaval ſokak, az mint az Nebuchadnezar bölcsei-is gonoſul elnek.

De mondhatnad:

Mivel hogy azt tanittya az Propheta, hogy Daniel es az ő tarſai, fellyebben valok voltanak minden Maguſoknal es Aſtrologuſoknal, mit kell ertenünk az Magia es az Aſtrologia felöl?

F. Az Magia itt neveztetöt az Maguſoktul, az kik az Egyptiuſoknak, Chaldæuſoknak, Perſaknak bölcſei voltanak: es az Maguſoknak Neve felette bócsületes volt es tiſtöſſeges-is az Perſaknal. Mert ez kivaltkeppen tulaydonittatik vala az Papoknak, kiknek közöttök nagy böcsületök vala, ugy mint kik az ő vallaſokra es az közönſeges törvenyökre viſelnek vala gondot. Ez volt az Perſiai Maguſoknak Papoknak tiſtök. De annak utanna, ennek igaz utat el hadgyvan az Maguſoknak neve ſallot az Papokrol, es az bölcs emberekröl azokra, kik ördögi meſterſeget üznek, büvöſökke bajoſokka leſznek, ördöggel kötnek, varaſolnak, es ſömſen veſteſſel egyebeket megh cſalnak: azert moſt az Magia ſemmi nem egyeb, hanem az oldo kötö ördöngös ferſiaknak, babonas bábáknak az ő ördöghi cſalard meſterſege, mellyel el hitetnek egyebeket, ugy mint kik ördögnek adtak magokat. Ennek pedig az Magianak, ördögi practicanak, felette ſok Nemei vadnak, tudni illik:

1. *Hydromantia.* Mikor vizbol mondanak jövendöt.
2. *Lecanomantia.* Mikor moſdo mendöatzeböl mondanak jövendöt.

3. *Catopromantia.* Mikor tükörből mondanak jövendőt.
4. *Pyromantia.* Mikor tűzből mondanak jövendőt.
5. *Chyromantia.* Embernek tenyeréből.
6. *Capnomantia.* Mikor füſtből. Ha fel megyen él, ha ala tér es el terjed, meg hal.
7. *Conſcinomantia.* Mikor roſtabol mondanak jövendőt.
8. *Onychomantia.* Mikor valakinek Mák olajal meg kenik az kőrmet es abbol jövendőlnek, hol talalhatnak el tőtt kentſőt.

De ki győzne effele ſok őrdőgi practicaknak csak neveit is elő ſamlalni?

Effele őrdőngőſők pedig eleitől fogva ſokak voltanak: Illyenők valanak az Pharahonak őrdőngős bőlcſei, kik az Moiſeſſel akaranak fel tenni Egyptusban, de hejaban. Illyen volt amaz eretnek Simon Magus es az Menander az ő tanitvanya. Illyenek voltak ſokak az Romai Papak közzől, ugy mint *Silveſter* Maſodik Papa es Harmadik Silveſter, *Benedictus Nonus*, *Ioannes Duodecimus*, *Gregorius Septimus*, *Alexander Sextus*. Illyen volt Nero es Adrianus Imperatorok, es nem ſok idővel csak ez előt Scotus. Es az mi időnkben ſok őrdőnges firfiak es aſonyiallatok. Az menyiben azert az Magia az ő igaz hataraban marad, az mely ſemmi nem egyeb moſt, hanem az termeſet ſerint valo dolgoknak viſgalaſa: igen jo: De az menyiben az Magia vetemedet őrdőgi practicara, őrdőgőkkel valo ſővetſegre, felette igen tiltya Iſten az ſent irasban, ugy mint, Levit 19. vſ. 31. & cap. 20. vſ. 6. Deut. 18. vſ. 10. 11. 12. Ne legyen te közőtted bűvős bajos, ſe őrdőngeſektől tudakozo, ſe jegy magyarazo. Mert utallya az Ur valaki ezeket miveli, es ez illyeten utalatoſſagert űzet ki az Poganyokat az te Urad Iſtened te eltőtted. Ertőd haát immar

Immar ember, menyiben legyen fabados az Magia es menyiben nem. Igy: Az Aſtrologia, az Eghi dolgoknak tudakozaſa két fele: Eggyik bizonyos: Maſik bizontalan. Bizonyos ez, ha valaki az Napnak, Holdnak forgaſit viſgalvan, azokban valo fogyatkozaſokat megh mondgya, es azoknak erejet. De bizontalan az, mikor valaki az csillagokbol jövendöl embereknek halalarol, jo ſerencsejeröl, Orſagoknak, Tartomanyoknak vegsö, veſedelmeröl: Az menyiben azert az-is jo, annyiban kövelled, az menyiben bizontalan, hadgyunk beket neki. Es ez utolſo jutalma-is Danielnek es az ö tarſainak ſent eletnek.

Tanuſag.

Tanullyuk meg innet; hogy csak egyedül Iſten az, az ez vilaghi bölcseket meg fegyeniti, es az ö egy-igyü Hiveit fel magaſtallya, az mint az Danielt az ö tarſaival eggyüt fel magaſtala az Nagy Nebuchadnezar bölcseinek felette, ü tüle kerjünk tehat mi-is bölcſeſeget.

Mond Vegezetre.

verſu 21.

Es lön Daniel Cyrus Kiralynak elſö Eſtendejeig.

Mit akar?

Nem azt akarja az Propheta, mint ha eletenek veget akarna megh jelenteni, es menit élt volna az Daniel: mint ha az Daniel Cyrus Kiralynak elſö eſtendejeben holt volna megh: Mert ennek utanna megh hallyuk, hogy az Cyrus Kiralynak Harmadik eſtendejeben lataſt latot: De azt akarja mondani: Meddig volt az Daniel az folgalatban, azt mondgya hogy mind addig, meddig az Babyloniai birodalom fén allot, es annak utanna

Cyrus es Darius altal megh rontatván, ſallot az Meduſokra es Perſakra. Bőcsületben volt azert Daniel az Babyloniai birodalomban, kőzel hatvan avagy hetven eſtendeig; es az Mediai es Perſiai birodalomban iſmet egy nehany eſtendőkig. Ez pedig az utolſo vers, tellyeſſeggel tartozik csak az Daniel ſemelyere, nem az ő tarſaiera. Mert ez az egeſs Prophetia kivaltkeppen az Daniel tiſtit irja megh.

Mit tanullyunk innet?

I. Az Iſtennek ſep ajandeka, mikor az Egyhazi ſolgak, az Tanitok ſokat elnek, hogy ű altalok az Iſtennek igaz iſmereti, az Hitőtlenek kőzőtt-is naprol napra hirdetteſſek. Az mint az Daniel az Babyloniai Kiralyok Udvaraban élt tovab Hetven het eſtendőnel, aholot peldajaval felette ſok haſnot tőtt.

II. Szabad az Hiveknek az Balvanyozo Fejedelmek Udvaraban-is tiſtők ſerint ſolgalni, az Daniel peldajabol: de illyen igyekőzettel, hogy ű altalok az Iſtennek dicsireti eppűllyőn, s igaz iſmereti terjedgyőn. Ha kik pedig maás vegre ſolgalnak az balvanyozok Udvaraban, lelkek iſmeretit megh ſertik; es nem az Danielt, hanem amaz Achitophelt kővetik.

Minekűnk pedig az mi Iſtenűnk adgyon erőt naponkent az ő Nevenek dicsiretire, es az kereſztyeni ſent eletnek kőveteſere, Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

VIII. Prae-

Caput II.

VIII. PRÆDICATIO.

TOvabba masod Estendejeben birodalmanak, álmokat lata Nebuchadnezar, es megh rettene az ô lelke, es az alom el mulik tûle. Es hadgya az Kiraly hogy hinanak Magusokat, Asstrologusokat, Varaslokat, vegezetre Chaldæusokat, hogy az Kiralynak megh jelentenek az ô álmait: es be menenek es allanak az Kiraly eleiben.

SUMMA.

Summaja ez jelen valo Masodik Caputnak csak ez:

Meg irattatik it, az Nagy Nebuchadnezarnak Istentûl bocsattatot álma; az kitûl magaban megh rettenvén az Kiraly, hirtelen el feleyti azt: Az kinek vifont meg jelenteſere es magyarazattyara, az ô Orſagaban levô bôlcseket be hivattya, de hejaban: Mert nem talaltatik oly az ô bôlcſei kôzzûl, az ki az ſi almait, nem hogy megh magyarazhatna, de meg csak meg-is jelentetne. Daniel pedig idôt ker az Kiralytul, Isten megh jelenti neki az álmot, es az Kiraly elôt megh magyarazza: az kiert vegezetre Danielt, az ô tarſaival egyetemben az Kiraly nagy meltoſagra fel emeli. Erthetede?

Meg irattatik azt mondom, az Nebuchadnezar alma, es annak vegezetre meg jelenteſe es magyarazattya az Daniel altal.

RESZEI.

Harom Reſzei vadnak ez Maſodik Caputnak.

I. Nez az Nagy Nebuchadnezar álmára.

II. Nez az bölcsekre, az kiktúl tudakozik az ú álma felöl ſorgalmatoſſan, de haſontalanul.

III. Nez az Danielre, az ki meg jelenti Nebuchadnezarnak az ú álmát s meg is magyarazza azt.

Ezek reſzei: Laſſuk az reſzek ſerint az Propheta beſedit rendel.

De ſomnio Nebuchadnezaris Magni.

Az mi az Elſö dolgot illeti, az Nagy Nebuchadnezarnak Iſtentúl bocſattatot álmát: igy ſol felöle az Propheta, s mond: Tovabba Nebuchadnezar birodalmanak Maſodik Eſtendejeben, almokat lata Nebuchadnezar, es megh rettene az ö lelke, es az alom el mulek túle.

Aholot ebben az elſö reſzben ez elſö vers ſerint, Harmat jelent meg. I. Idejet: Mikor latta Nebuchadnezar ezt az almot: II. Minemú almot latot. III. Mit
1. ſörzöt ez az alom az Nebuchadnezar ſiveben.

Χρονολογία Somnij. Az mi az Idöre nez: az felöl azt mondgya, hogy az nagy Nebuchadnezar birodalmanak maſodik eſtendejeben: az mely idö felöl ſokat diſputalnak az iras magyarazo Doctorok, Holot kelleſſek ezt az Maſodik eſtendöt kezdeni; es mikor latta ezt az almot. De mi affele diſputatioknak beket hadgyvan, csak az mi az köz igaz azt felellyúk.

Kezdetik ez az Maſodik Eſtendö az utan, mikor az Danielnek es az ö tarſainak tanuſagokra rendeltetet Harom Eſtendök el mulván. Daniel es az ö tarſai fel vitettek

tettek volna az Udvarbeli ſolgalatra: Az az, akkor latta Nebubhadnezar ezt az almot, mikor az Daniel az ô udvaraban bôcsûletben kezdôt lenni, es Maſodik Eſtendeje volna az Daniel ſolgalattyanak az Nebuchadnezar Udvaraban. Ez az elſô.

Minemû almot latot pedig, megh tetzik innet, ahol azt mondgya, hogy álmokat latot. Almoknak mondgya, noha egy volt az alom, ez okon; Mert noha egy vala, de felette ſok dolgokat foglal vala magaban, ſok dolgokrol tanit vala, az mint ideb alab annak magyarazattyabol ki tetzik. Nem valami kôz es hejaban valo alom vala azert ez: de felette meg tartando es emlekezetre melto, ugy mint az ki nagy dolgokat mutatna. 2. *Quale fuerit Somnium.*

Harmadſor: Mit ſerzet legyen ez az alom az Nebuchadnezar ſiveben, megh tetzik innet, mikor azt mondgya felôle: hogy megh rettent miatta az Nebuchadnezarnak lelke; az az, felette meg haborodot rayta, ugy annyira hogy ſem ejel ſem Nappal nem nyughatot, (noha felelmeben tellyeſſeggel el feletkôzôt felôle) miglen vègere mehetne. Az melybôl eſeben veheti vala, hogy Iſten volna annak az ô almanak ſôrzô oka, es nem valami haſontalan hejaban valo alom volna. Ezekrôl emlekezik itt az Propheta az elſô versben. 3. *Effectus Somnij.*

De mondhatnad:

Mivel hogy arrol tanit az Propheta, hogy almot latot az Nebuchadnezar; meltàn kerdhettyûk itt ez arant.

Mit kell itelnünk az almok avagy az alom latasok felől? Lam azt ſoktuk kőzönſegeſſen mondani: Ne hidgy, ugy mond Alomnak.

F. Ved eſzedben: Noha igy ſoktunk ſollani: Ne hidgy Alomnak: De nem mindenkor, es nem minden Almok felől igaz ez. Hanem ezt vegyük eſzünkben, hogy az Alomnak külömb külömb fele Nemei vadnak: Kivaltkeppen pedig Negy:

Genera ſomniorum.

Phyſicum aſymon.

Eggyik Termeſet ſerint valo alom, de ſemmit nem jegyőz, ſemmi meg tartando dolgot nem mutat.

Phyſicum Symanticon.

Maſik haſonlatoskeppen, mint az elſő termeſet ſerint valo Alom: De azonkőzben valamit jegyőz.

Divinum.

Harmadik Iſtentől bocſattatot Alom.

Diabolicũ.

Negyedik őrdőgtől ſereztetőt Alom.

Termeſet ſerint valo alom, az ki ſemmit nem jegyőz, es az kinek magyarazattyara nem kell ſamot tartanunk, az mellyet az mi gondolatunk, nyughatatlan elmenk, az minden-napi latot hallot dologbol formal, avagy úgyan azonokat az mellyeket latot s hallot, avagy ſinten ugy, avagy valamivel külömben, almaban forgattya. Mint peldanak okajert: Ha valaki Nappal, nagy felelemben volt, ejel avagy hartzrol, avagy barattya halalarol almadoz. Ha kik ſomjuhoznak ejel, italtal almadoznak, igy az Halaſ, hallal almad, az katona fegyverrel, az kotſiſok ſekerrel, az Biro es az Procator törvent, pőrlekődeſt almad. Az mint az Poëtak illendőkeppen irnak effelől.

Apud

Apud Theocritum, Piſcator de ſeipſo.

πάσα κύον ἄρτους μαντεύετε ἰχθύα καὶ ἠγών.
Somnia ſunt canibus panes, mihi ſomnia piſces.

Az ebek, ugy mond, kennyerrel almadoznak, en pedig halakkal.

Claudianus.

Omnia quæ ſenſu volvuntur vota diurno
Pectore, ſopito, reddit amicæ quies.
Venator defeſſa toro cùm membra reponit
Mens tamen ad ſylvas & ſua luſtra redit.
Iudicibus lites, Aurigæ ſomnia currus
Vanaq́ nocturnis meta cavetur equis.

Az miröl ember emette elmelködik, almaban azzal tepölödik. Az Vadaß faratſaga utan ágyaban ha nyugßik-is; elmeje az erdökön es az barlangokba nyargal. Az birak pörrel, az kocſiſok ßekeresködeſekben hogy megh ne akadgyanak, s utokat-is el ne teveßek, azzal almadnak.

Lucretius:

Induperatores pugnare & prælia obire,
Nautæ cum Ventis contractum degere bellum.

Az Fejedelmek Hadakozaſſal es útközetökkel, az Hajoſok az ßelekkel valo cſatazaſokkal tepölödnek.

De effele almok leßnek az embereknek temperamentumok ßerint nagy gyakorta; az kik minemű complexioval birnak, es Nedveſſegekkel bövölködnek.

Az Phlegmaticuſok, vizzel almadoznak, mint ha abban moſodnanak, avagy merűlnenek. Az Cholericuſok tűzzel, hadakozaſſal, röpűleſſel almadoznak.

Az Me-

Az Melancholicuſok fûſtel, el hagyatot puſta hazakkal, ſomoru avagy rettentô dolgokkal, ſpectromokkal almadnak: mint ha valami allana ember keppen elôttôk. Az Sanguineuſok, tantzal, enekkel, ôrvendetes dolgokkal almadnak. De mind ezek ſemmit nem jegyôznek. Igaz azert itt ez arant ha mondgyuk: Ne hidgy alomnak: Mert effele almok ſemmi jôvendôre nem intenek, s-nem kell ſámot rea tartanunk: effele alom kivalt keppen regnal eyfel elôt. Ez elſô Neme az alomnak. Laſſuk az Maſikat.

Phyſicum Somnium Manticum ſeu præſagiens.

Termeſet ſerint valo alom, de azonkôzben oly, az ki valamit jegyôz: Az mely ſarmazik az Termeſetnek jol rendeltetôt allapattyokbol, az mellyet veſen az embernek feje veleje az csillagoknak munkalkodaſabol, es az kivel nemely emberek de felette keveſek, megh ajandekoſtattak az termeſettûl, hogy ugy mint neminemû homaly alat, ejeli almok altal ſoktak az jôvendô dolgokat megh jelenteni. De ezek is ſokſor felette bizontalanok. Azert itt is nem kell ſemmit bizontalanul: erôſiteni: Noha ſokak errôl, ſok rendbeli alom kônyveket irtanak: es gyakorta is viſontak ſok dolgok innet ki jelentetnek. Ez illyen alom ſerint valo tudakozaſt, megh tiltotta vala Iſten. Deut. 18. *Non invenietur in te qui obſervet ſomnia. Ierem 37.* Ne talaltaſſek te kôzôtted alomra figyelmezô. *Nolite audire ſomniatores. Quare nec tribuenda eis fides. Quanquam enim conjecturæ quibus explicantur, ſæpè ad veritatem dirigunt, tamen crebrius fallunt.* Ne halgaſſatok az ti alom magya-

Peucerus de Divinatione. pag. 460.

magyarazoitokot, es ne hidgyetek nekik, mert noha az ő velekedeſek, mellyekkel az ű almot magyarazzak, gyakorta igazra utáznak, mind az altal gyakortab hibálnak.

Exempla:

Illyen vala az Aſtyageſnek, az Mediai Kiralynak alma, az ki ezt latta vala álmaban, hogy az ő leanya tiſteſſeggel ſolvan, el vizellötte volna egeſz Aſiat, az kitűl ſűletek Cyrus annak utanna, az ki el bira egeſz Aſiat. Illyen vala az Julius Cæſar alma, az ki ezt latta vala almaban, hogy ſajat Annyaval vetkőzőt volna, mert annak utanna hazajara, Roma Varoſara fegyverrel tamada. Illyen vala az Polycrates leanyanak alma, az ki azt latta almaban, hogy az Jupiter moſogatna az Attyat az fenyős verőfenyőn, es az Nap kenné: Mert keves idő mulva fel akaſztatek. Illyen vala az Eobanus Heſſus egy Poëta alma az mi időnkben, az ki mikor az verſek iraſara vagyodnek, es nem volna elegſeges ſegitſegre tudomanyahoz, azt lattya almaban, hogy egy hajot hoznanak neki az ki mindenekkel rakva volna: az kiben be ſall, es felette ſerencſeſſen evez, es almaban ezt az verſőt ſőrzi, fel kialtvan s-mond:

Da tandem fortuna viam, juvat ire per altum.

Szerencse, valaha mutas utat; haſznos az mely vizen hajokázni. Es annak utanna mindenkor, bodog előmenetele volt tanuſagaban.

Illyen vala az Joſeph Patriarcha alma: Gen. 37. ahol azt lattya az Joſeph, hogy az ő kevei fén allanak, es az ő battyaie meg haylanak előtte, es az Nap s az Hold

megh

meg haylanak elôtte. Az mely be-is tellyeſedek, mert az û battyai, Attya es Annya megh haylanak ô elôtte. Illyen vala az Pharahonak alma, az het kôver es het ôſtôver ûnôk felôl, az mely peldazza vala, az het bû es het ôſtôver Eſtendôt, az mint meg vagyon irva. Gen. 41.

Divina Somnia.

Iſtentûl bocſattatot alom az, avagy Iſtenes alom, mely Iſtentôl ûnnôn magatul adatik az Hiveknek ſivekben, hogy az altal megh inteſſenek jôvendô dolgokrol. Az mely leſen, avagy egy altallyaban, avagy valami homaly alat. Egy altallyaban, ugy mint, mikor az Angyal meg inte az Joſephet, hogy az Maria ſent Lelektûl terhes. Homaly alat vagyon mint itt az Nebuchadnezar alma. Illyen vala az Joſephe, illyen vala az Pharahoje. Es ezek mindenkor bizonyoſſak, nem kell ezekben ſemmit ketelkednünk, kivaltkeppen, az kik egy altallyaban Iſtentûl ô magatul adattatnak, az embereknek ſivekben.

Somnium Ioſephi & Pharaonis, partim ad Manticũ, partim Divinum referri poteſt.

Diabolicum Somnium, Ördôghi alom:

Mely az ördôgtûl bocſattatik az emberekre: Kivaltkeppen pedig ez végre, hogy hejaban valô balvanyozasban, es minden gonoſſagban az emberek meg erôſitteſſenek. Az mikor oly mely almot hoz az ördôg az emberekre, hogy meg eskûnnenek ſokak, hogy valoſagos dolog, az mit almokban lattanak. Illyen alom az, mikor azt lattyak nemellyek, mint ha Matskara avagy farkaſſa valtoſtanak volna. Illyen amaz oldo kôtô ördôngôſſeknek almok, az mikor azt mondgyak ôk, hogy Pûnkôſt Havanak, elſô Napjara virradolan eſtendônkent egyben

egyben soktak ők gyűlni, ahova egy egy seprűn mennek valami magas Hegyre (azt ők tudgyak hol vagyon) es ott soktanak kűlömb kűlömb orszagokbol oda gyűlt bű bajosokkal lakozni. Es ennek bizonsagara, megh azt-is meg soktak mondani mit lattanak oda.

De ez az ördögnek munkaja, ördögtűl bocsattatot alom űraytok: az ördög jatzottattya őket. Nem hogy ezek valoban testestűl el mehetnenek, de az ördögh ugy hitete el őket, mintha ugyan messe mentenek volna. Pelda erre amaz Historia, mellyet Luther Marton hoz elő ahol azt mondgya, hogy egy Kentesites bába azt akara megh bizonitani az ő Papja előt, hogy ők valosagoskeppen el mennek s-ővé gyűlnek egy helyre. Annakokajert megh kene önnön magat az Pap előt es több sok emberek előt s-annak utanna kezeit fel vete, mintha el akarna röpűlni, de hertelen le esek, es egynehany oraigh holt elevenen fekűik az földön: es mikor el kesőre fel serkent volna, monda nagy örömel: Ihol lattyatok hogy en el mentem vala. Igy jatzottattya az ördögh őket. Ördöghi alom azt-is mikor almaban az ember mastul bűnre gonosságra kenserittetek, de erről nem sűksegh itt többet tractalni.

Tanusag.

I. Tanullyuk megh innet; hogy nem minden almok heaban valok. Mert nemellyek bocsattatnak Istentűl, kik altal sokta Isten sokfor az embereket nagy dolgokrol megh inteni. Az mint az Nebuchadnezar Pharao, es Joseph almaibol megh tetzik: De azonkőzben az heaban valo almoknak, mellyeknek sokak sokat tulaydonitanak hadgyunk beket.

II. Tanullyuk megh, honnet iſmerhettyük megh az Iſtentûl bocsattatot almokat azoktul, akkik nem Iſtentûl vadnak innet bizonyara hogy ha az Iſtennek igejere azokat mint egy proba kûre vonſuk. Mert ha az Iſtennek ki jelentet igejevel eggyeznek, tehat azok Iſtentûl vadnak: de ha ollyat kevannak az almok, mellyek az Iſtennek igejevel ellenkôznek, tehat azok nem Iſtentûl vadnak, hanem ôrdôgtûl.

III. Tanullyuk megh: Mit ſokot ſerzeni az Iſtentûl bocsattatot alom az embereknek ſivekben; tudni illik felelmet nyughatatlanſagot, hogy avagy csak innet vegyek eſekben azok, akkik illyen almokat latnak, hogy Iſten az ũ almoknak ſôrzô oka. Az mint pelda erre az Nebuchadnezar, akki megh retten az ô almatul. Igy az Pharaho, almot latvan az het kôver s-meg annyi ôſtôver ôkrôk felôl, megh retten almaban. Gen. 41. Es az Abimelech mikor el vôtte volna az nagy Abrahamtul feleſeget az Sara Aſont, akkit ũ Huganak mondot vala, meg intetven almaban felette igen meg rettene, es megh ada Abrahamnak az ô feleſeget.

IIII. Tanullyuk meg, hogy az Iſtenes almok kôzônſegôſſek mind az Hiveknek s-mind pedigh az hûtôtleneknek. Az Hivekkel, ugy mint Daniel, Joſeph, Jacob meg intettenek nagy dolgok felôl Iſtentûl. Az Hûtôtlenekkel az mint az Abimelech, Pharaho, es az Nebuchadnezar alma bizonſagh erre ez jelen valo letzke ſerint. Holot azok-is nagy dolgok felôl intettenek megh Iſtentûl. Engedgye pedigh az mi Iſtenûnk, hogy az mi almunk-is legyen ô felſegetûl bocsattatot mi reank: Mely ſolgallyon ũ felſegenek tiſteletire s-nekûnk teſtî lelki haſznunkra, Amen.

IX. PRÆ-

IX. PRÆDICATIO.

ES paranczola az Kiraly, hogy hinanak Magu- *Verſ. 2.*
ſokat es Aſtrologuſokat, Varaſlokat, es Chaldæuſokat, hogy az Kiralynak meg jelentenek az
ő almait es be menenek az Kiraly eleiben. Es *Verſ. 3.*
monda az Kiraly ő nekik: Almotlattam, es meg
rettene az en lelkem, hogy meg nem emlekőzhetem az alomrol. Es mondanak az Chaldæuſok *Verſ. 4.*
Syriai nyelven az Kiralynak: Kiraly mind őrökke ely, mond megh az almot az te ſolgaidnak, es
az magyarazattyat megh jelentyük. Felele az Ki- *Verſ. 5.*
raly es monda az Chaldæuſoknak, ez az dologh
fejemből ki eſet, de ha megh nem mondgyatok
ennekem az almot es annak magyarazattyat,
kontzrol kontzra hanyattattok, es az ti hazaitok
pervata ſekkc leſznek. Ha pedigh az almot es *Verſ. 6.*
annak magyarazattyat meg mondgyatok, ajandekot, jutalmat, tiſztőſſeget nagyot veſtők en tűlem;
ez okajert az almot es annak magyarazattyat
mondgyatok megh ennekem. Felelenek ma- *Verſ. 7.*
ſodſor es mondanak; Az Kiraly mondgya megh
az almot az ő ſolgainak, es az magyarazattyat meg

Vers. 8. mondgyak. Felele az Kiraly es monda: Bizonnyal tudom en hogy csak üdöt halasztotok, mierthogy lattyatok, hogy elmemből ki ment az Vers. 9. dologh. De ha az almot megh nem jelentitek ennekem, egy sententia vagyon felöletek, mivel hogy hamis es tetovazo beszeddel akartok engemet tartani, migh idö mullyek. Annak okajert az almot mondgyatok meg ennekem hogy tudgyam, hogy magyarazattyat-is megh mondhattyatok. Vers. 10. Felelenek az Chaldæusok az Kiraly elöt es mondanak; nincsen ember ez földön, ki az Kiraly dolgat meg jelentheſſe; es nincsen senki oly Kiraly, sem Fejedelem, sem fö tisztarto, akki valaha valamely bölcstül Maguſtul avagy Chal- Vers. 11. dæusſtul illyen dolgot kevant volna. Es az dologh melyröl az Kiraly tudakozik igen nehez es nincsen senki akki azt megh mondhaſſa az Kiraly elöt, hanem az Istenök, kiknek lakolok nincsen Vers. 12. ez emberekkel. Annak okajert az Kiraly ez okon megh haraguvek es busulasaban meg hagya, hogy megh ölettetnenek mind az Babyloniai bölcsek. Vers. 13. Es parancsolat mene ki, es az bölcseket ölik vala, es keresik vala Danielt-is es az ö tarsait, hogy megh ölettetnenek.

Summia.

SUMMA.

Ennek az Masodik Caputnak, Masodik reszeben immar summa szerint, megirja az Propheta Nebuchadnezarnak, az ő maga bölcseitül valo tudakozasat, az ő el feleytöt alma felöl. De hasontalanul, mert senki azt ű neki sem reszeben nem tudgya azok közzül jutatni az almot, sem annak magyarazattyat nem jelentheti meg.

RESZEI.

Harom reszei vadnak ez jelen valo igeknek. Mert:

I. Megirja az Nebuchadnezar bölcseinek egybe hivattatasat.
II. Az Kiralynak az ű bölcseitül valo szorgalmatos tudakozasat, az ő el feleytöt alma felöl.
III. Az bölcsnek tudatlansaganak bünteteset, tudni illik az Kiralynak sententiaja szerint azoknak ölleteteset.

1. Convocatio omnium sapientum:

Az mi az elsö dolgot illeti, tudni illik az Bölcseknek egybe gyüteset, igy soll felöle az Propheta s mond. Es parancsola az Kiraly, hogy hinanak Magusokat, Astrologusokat, Varaslokat, Chaldæusokat, hogy meg jelentenek az Kiralynak almait: es be menenek es allanak az Kiraly eleiben.

Ebben ez versben kettöt jelent: Elöször, Kicsodak azok akkiktül tudakozik az Kiraly. Masodszor, Mit cseleköttek az bölcsek az Kiraly parancsolattyara.

Az mi az elsöt illeti, azt mondgya hogy: Magusok, Astrologusok, Varaslok sömfeny vektök es chaldæusok voltak azok. Minemü tudomanyu emberek lettek legyen pedig az Magusok, Astrologusok, Chaldæusok, ez elöt

meg magyaraztuk. Maſt arrol ertſünk csak. Kicsodak voltak az Varaslok: s maſt-is kicsodak ollyanok.

Az Varaslok azok akkik bizonyos igek altal, ſuſogo imatſagok altal avagy neha kûlſô eſkôzöket-is hozza teven az termeſet fölôt: valamit akarnak inditani s vegben vinni. Ugymint mikor az kigyokat babonas imatſagokkal akarjak meg feleditени, hogy ſemmit ne arthaſſanak, avagy pedig zurzavart akarnak inditani, eghi haborukat. Az mellyet gyakorta vegben-is viſnek, mivel hogy az ôrdôg, kinek ſegitſeget kerik, hiak, felette igen forgolodik melettek; nem kell azert azokat ſemminek velnünk; mert nagy hatalmok vagyon, ha Iſten reank bocsattya ôket ugymint kiknek az pokolbeli ôrdôg ſegithô tarſok. Egy varaslo Aſonyiallat ditſekûdôt ezzel Ovidiuſnal. lib. 7. Metamorph.

—*Nubila pello,*
Nubilaq; induco, ventos abigoq;, vocoq;
Vipereas rumpo, verbis & carmine fauces.

Fölhôt hozok ugymond, s fölhôket el ûzôk: feleket hozok feleket el ûzôk, es az kigyokat beſedômmel meg zabolazom.

Plinius. Es amaz *Tutia virgo* felôl olvaſſuk hogy bizonyos kônyörgeſnek formajat ſuſogvan magaban, roſtaval merte az vizet. *Anno Urbis* 609. Ide tartozik amaz varaslo babaknak oldaſok, kôteſôk, mereſôk olvaſaſok, cedula iraſok, mellyekkel magokat orvos Doctorokka akarjak fentelni, az mely felôtte nagy bûn Iſten ellen.

Mondhatnad.

Bûne az, mikor az Varaslo babak mêreſſel gyogyitanak nem azt mondgyak hogy mêrô hagymaz vagyon.

Ved

Ved eſkôdben. Nagy bûn bizonyara: Mert az egeſségôt csak az Iſtentûl kell kerni, akki minden joknak megh adoja, es az bizonyos eſkôzôk altal kell kereſni, az mellyeket arra rendelt nem czerna, madzag, holt fen, kik nem arra valo eſkôzôk. Iſten akki bocsattya az emberekre az betegſegût Iſten az ki el-is ûzi. Pſ. 103. & Pſ. 107.

s-Haát hogy vagyon ez, hogy ha Iſten ellen vagyon efféle mérô orvoſſag, hogy neha az betegôknek haſznalnak: ſôt nemely Aſonyi allatok azt mondgyak, ha nem ér vala ez jo Aſony, meg halok vala.

F. Ugy vagyon hogy néha efféle meéreſôk lattatnak haſznalni, es ugymint az betegeſôket fél eppiteni: de mindazon altal ne hidgyûnk neki. Mert ez, az Iſtennek engedelmebôl leſen ez vegre, hogy azok akkik ezt lattyak, meg probaltaſsanak, es teſſek meg, mûnemû Hitôk legyen Iſtenben: az mint meg vagyon irva. Devt. 13. Avagy cselekôſi Iſten ezt az Hitôtlenôknek bûnteteſôkre hogy akkik nem akarnak hinni az igaſſagnak, hidgyenek az Hazugſagnak. 2. Theſs. 2. vſ. 10.

Mondhatnad mégh-is,

Bûne tehat az, mikor valakinek az nyakara cedulat ſoktanak irni, valamely mondaſt ki veven az ſent irasbol, hogy avagy meg gyogullyon, avagy jo ſerencseje legyen.

F. Nagy bûn ez-is bizonyara: Mert igy az Iſtennek igeje meg mocskoltatik; ugy mint az mely nem erre rendeltetôt, hanem maás vége vagyon annak: es igy az meg gyôgyulas nem az Iſtennek, hanem az igeknek tulaydonittatik, az mely ſemmi nem egyeb, hanem az Iſtennek meg utalaſa; Es ez az velekôdes, hogy bizonyos ighek haſnal-

haſnallyanak valakinek, tellyeſſeggel az Poganyok tudomanya. Devt. 18. vſ. 14. Nem kell azert ezt-is kereſtyen embernek kővetni: Mert Varaſlok tudomanya.

Mondhatnad.

Bűne tehat az mikor valaki maáſt akar gyogyitani s-az Credot es az Mi Atyankat olvaſsa rea.

F. Varaslas ez-is, Iſten ellen valo dolog es ſep ſin alat akarnak egyebeket meg csalni, es az Mez alat merghet nyutanak. Mert az kőnyőrghőſnek nem az veghe s-nem azert rendelte Chriſtus azt, hogy abbol valakinek flaſtromot cſinalyunk, s-azzal cholicat kőſvent, hagymaſt kőſsűnk: hanem hogy azt tellyeſſeggel Iſtenre igazgaſſuk, es az altal, minden lelki es teſti ſűkſegűnket kerjűk. Az Credo pedig arra valo, hogy az altal, az mi Iſtenben valo Hitűnk felől vallaſt tegyűnk. Vetkőznek azert az varaslo babak, mikor Credoval, Mi Atyankal ſednek fűvet, s-azzal akarnak egyebeket gyogitani: De hallad, ha azt itilőd, hogy ugyan igen haſnos es kőtni, hogy nem hivatod az Papot s-tiz varaslo Aſonynal is inkab tudgyas az, az Credot s-az Mi Atyankat. De tavoly legyen az hogy az Iſtennek igeje az ő hatarabol ki vonyattaſſek es megh motskoltaſſek. Ha beteg vagy azert, mondgyad te magad az kőnyőrgeſt eſedőzzel Iſten előt s-annak lefen haſna: Ne fordits az Iſten igejet hejaban valo hamis Iſteni tiſteletre.

Mi pedigh kereſtyenek, felette igen ojuk effele varaſloktul magunkat, es ez illyetlenőknek ſemmikeppen ne kedvezzűnk, hanem halalnak halalaval hallyanak megh; az-mint megh vagyon irva, Levit. 20, ahol Iſten igy fol

s-mond:

ſ-mond: Valamely ferfiuban avagy aſonyi allatban effele varaslaſnak lelke vagyon, halalnak halalaval hallyon megh. Az Simon Magus felől olvaſſuk hogy mikor az Satantul hordoſtatnek az eltető egben, kőnyőrögh az ſent Peter, le eſik az Simon Magus, főrnyű halallal meg hal, az mint irja Egeſippus, Nicephorus s-az többi. Igy Zaroes s-Arphaxad az Perſiai bőlcſek, meny-ű-kővek miat holtanak meg az mint az Hiſtoriak tartyak: ſőt meg az pogan Nebuchadnezar-is megh ölette az varaslokat. Sokkal inkab nem kel tehat minekünk effele varasloknak, kik őrdőgnek attak magokat, kedveznünk; Ertyük azert kicſodak voltanak az Nebuchadnezar idejeben az varaslok, s kicſodak legyenek moſt-is. Ezek voltanak azok kiktül tudakozot az Nebuchadnezar, de heaban, erről kelle először ſollanom.

Maſodſor azt jelenti meg ebben az Maſodik versben az Propheta, hogy az Nebuchadnezar parancſolattyara be mentenek az bőlcſek, es allottanak az Kiraly eleiben. Aholot ket kerdeſink vadnak. Mert először it azt ſoktak nemellyek kerdeni.

Hogy ha Daniel es az ő tarſai az több bőlcſekkel egyűt be menteneke az Kiraly eleiben avagy nem?

F. Nem mentenek, az mint meg tetzik ugyan ezen caputnak tizen negyedik verſetskejeből: Mert az bőlcſek, avagy nem akarak ezeket mellejek venni, hogy iſiak volnanak, avagy pedig hogy ezt az tiſtőſſeget nem akarjak vala engedni az jöveveny iſiaknak hogy az Kiraly eleiben mennenek. Maſodſor.

Azt-is ſoktak itt kerdeni. Mi az oka hogy az Nebuchadnezar, Danielt es az ű tarſait nem hivatta eleb

hozza, hogy nem mint az Chaldæuſokat, avagy az Chaldæuſokkal eggyût: holot annak elôtte talalta vala úket tiſſerte bôlcſebbeknek minden Maguſoknal es Aſtrologuſoknal, akkik az ô egeſz Orſagaban, Babyloniaban valanak.

Ved eſedben; Nem hozok ide kûlſô okokat, hogy tudni illik inkab hit az Kiraly az ô bôlcſeinek, hogy nem mint az rab iſiaknak: Mivel hogy meg annak elôtte azoknak az iſiaknak az ô hivſegeket meg nem iſmerte vala. De azt mondom hogy ez tôt az Iſtennek kivaltkeppen valo gondviſeleſebôl. Mert ha Daniel az û tarſaival eggyût, az Kiraly eleiben eleb be ment volna, es az Kiralynak almanak az ô magyarazattyat meg jelentette volna, tehat igy az Chaldæuſok tudatlanſaga ki nem tetzet es nyilatkozot volna. Mert azt mondhattak volna, hogy ûk-is ugyan azont megh jelenthettek volna, hogy ha az Kiraly az Chaldæuſokat elôſôr hivatta volna.

Ha pedigh viſont az Daniel eggyût ment volna az Chaldæuſokkal az Kiraly eleiben, es az Kiraly kevanſaganak eleget tôtt volna, tehat az alom latafnak megh jelenteſe, es magyarazattya, nem Iſtennek, hanem az Magianak es Aſtrologianak tulaydonittatot volna, mellyet tanult volt az Chaldæuſok Scholajaban. Es azt mondottak volna az emberek, hogy az Maguſok es Aſtrologuſok cſelekôdhettek ezt. Annak okajert ſem eleb, ſem az Chaldæuſokkal eggyût nem hivattatek az Daniel az Kiralyhoz, hogy igy mind az balvanyozo bôlcſeknek tudatlanſaga ki tetzenek, s-mind pedigh az Iſtennek dûcſôſege nyilvan lenne; akki csak egyedûl az titkoknak megjelentôje. Ez vala az Maſodik dolog.

Micso-

Micsoda ezekből az tanuſag?

I. Tanullyuk meg innet: Miben allyon az balvanyozo hamis idegen Iſten tiſtőlő embereknek az ő termeſetők? Ebben tudni illik, hogy ezek valamitűl megh rettenven, felette igen nyughatatlanok, es ſegitſegert tanacsert, akar hova-is inkab folyamodnak hogy nem mint Iſtenhőz: az mint it cselekőtik az Nebuchadnezar, az ő almatul nem Iſtenhőz, hanem az ű varaslo bőlcſeihőz folyamodik. Illyenek moſt-is amaz ál orczas kereſtyenek, akkik betegſegben, ſerencſetlenſegben eſven, nem Iſtenhőz, hanem varaslokhoz eſnek mindgyaraſt. Sőt meg akkik ugyan kereſtyenek volnanak is, ebben az fogyatkozasban gyakorta vadnak; hogy magokńak feleſegőknek, gyermekeknek valami nyavalyaja tőrtenven, mindgyart varaslo, ſuttogo babakhoz follyamnak, á mely bizonyara nagy vetők Iſtennek előtte. Meg igheztek ugy mond az ńamat, leanyomat; ha olvaſnanak rea meg gyogyulna: Hallad Iſtenhőz folyamodgyal űted hijad ſegitſegűl, hidgyed megh gyogyul, rea olvas ű Pſal. 50. Mert igy ſol, *invoca me*: hiv ſegitſegűl engőmet nyomoruſagodnak, idejen; en meg ſabaditalak tegődet, te pedig dűcſőits engemet.

II. Tanullyuk megh, hogy Iſten az embereknek eſetőkből is az ű dűcſőſeget tudgya eppiteni: Mint peldanak okajert, az Nebuchadnezarnak megh engede, hogy elsőben az ű bőlcſeit ſolitſa az ű almanak megh jelenteſere, hogy annak utanna azok fegyenben maradvan, teſſekki az Iſtennek dűcſőſege, akki csak egyedűl az titkoknak meg jelentője. Igy moſt-is meg engedi Iſten, hogy nemely emberek folyamjanak az ő betegſegőkben, fűk-

ſegőkben az varaslokhoz: de nem haſnalnak ſemmit: Hanem annak utanna az emberek magokat megiſmerven azt ſoktak mondani: igaz eleget futottam, farattam, kőltőttem az orvoſokra, de nem haſnaltanak ſemmit, hanem, Iſten az ő jo voltabol kőnyőrűle raytam s megh gyogyita.

III. Tanullyuk meg: Hogy Iſten az ő igaſſagat nem akarja őſve elegiteni az hazugſagokkal, ſem penigh az igaſſagnak fiait az hamis balvany Iſten tiſtelőkkel. Az mint nem akara az Danielt es az ő tarſait őſve egyeliteni az Maguſokkal es Chaldæuſokkal.

IIII. Tanullyuk meg, hogy az mikeppen az Daniel, nem volt az balvanyozo Chaldæuſoknak ſeregeben: igy az mi tiſtűnkre illik, hogy ne mennyűnk az balvanyozoknak tarſaſagaban es gyűlekőzetiben, ſeregeben, noha azok ez vilagh előt nagy bőcsűletben vadnak: hanem ſolgallyunk csak az mi Iſtenűnknek. Melyre ſegellyen minket ű felſege Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert ſent lelke altal, Amen.

X. PRÆDICATIO.

Verſ. 8. ES monda az Kiraly ű nekik, Almot lattam.

SUMMA.

Ez igekben az Propheta meg irja, az Nebuchadnezarnak az ű maga bőlcseitűl valo ertekőzeſet, ſorgalmatos tudakozaſat az ű el feleytőt alma felől. Maſodſor, az Kiralynak kemeny Sententiajat az bőlcseken, az ű tudatlanſagokert. Az mi

Az mi az Elsô dolgot illeti, tudni illik az Kiralynak, az û maga bôlcseivel valo tractajat, igy foll arrol az Propheta. Es monda az Kiraly û nekik: Almot lattam, es meg rettene az en lelkem, hogy meg nem emlekôzhetem az alomrol: Holot kettôt jelent az Propheta. Egyiket ezt, hogy almot latot az Kiraly, az mellyel azt akarja jelenteni, hogy û almaban Istentûl nagy dologrol intettetôt volna meg. Masikat ezt, hogy meg rettent almaban, ugy annyira hogy, meg nem emlekôzhetnek az û almarol: mellyel azt akarja jelenteni, mivel hogy û el feleytôtte volna vegere akarna annak menni.

Mondhatnad.

De mi az oka, hogy Isten el feleyteti Nebuchadnezarral az ô almat, hogy meg nem emlekôzhetik rea?

Ez az oka: Hogy az ô feledekônsegevel indittatnek annak sorgalmatos visgalasara. Mert az emberek kôzônsegôsen el soktak mulatni, semminek soktak itelni, az û almokat, az melyrôl meg nem emlekôzhetnek. De nem igy vagyon az Nebuchadnezarnak dolga, hanem azonkôzben, oly ôstônt, oly sorgalmatossagot hagyot Isten elmejeben az Kiralynak, hogy fel serkenvén sem nyughatik, hanem vigyaz, annak uyjonnan valo meg ertesere s-magyarazattyara.

Tanusag.

I. Ez azert innet az tanusag: hogy Isten meg jelenti az ô akarattyat à Hitôtlenôknek-is, de nem mindenestûl fogva; hanem ugy, mint ha egy kônyvet be kapcsolna s-azt adna kezôkben mellyet ûk fel nem tudnanak nyitni. Az mint cselekôsik Nebuchadnezarral, akkinek az û akarat-

tyat meg jelenti; mi kövétkőzzek az ő birodalma után; de ugy hogy altal akadgyon benne, ne tudgyon ki gazolni belőle. Ahonnet viſontak ez-is jűki az mi eppűletűnkre, hogy nem haſnal ſemmit az Hitőtlenőknek az ű idveſſeghűkre, az Iſtennek akarattyanak effele homaly altal valo meg jelenteſe. Mert ez nem győnyőrűſeget, hanem felelmet, rettegheſt főrőz az ő ſivőkben, es mint amaz ſeles tulok ideſtova hankodnak, az mint itt cselekődik az Nagy Nebuchadnezar.

II. Tanullyuk meg hogy az Hitőtlenők heaban faradnak s-hejaban győtrik magokat ebben, hogy az Iſtennek titkos dolgainak meg erteſere magoktul végere meheſſenek; Mert csak csupa teſtből lelőkből allo ember, az az, akki ſent Lelektűl ujonnan nem ſűlettetőt, nem mehet vegere az Iſtennek titkos dolgainak, az mint bizonyittya ſent Pál, es it az Nagy Nebuchadnezar peldajabol ki tetzik; akki győtri mind magat, s-mind bőlcſeit, hogy az ű almanak s-annak magyarazattyanak vegere meheſſen, de hejaban. Haſontalanul dicsekődnek haát azok-is, akkik az ſabad akarattal kerkődnek: Mint ha az altal, az Iſten kevanſaganak eleghet tehetnének.

Mert az ujonnan nem ſűlettetőt ember, megh csak megh ſem ertheti magatul, micſoda legyen az jo, nem hogy azt vegben tudna vinni, es az Iſtennek parancſolattyanak eleghet tudna tenni. Laſſuk az Negyedik verſőt.

Es mondanak az Chaldæuſok Syriai nyelven, az Kiralynak: Kiraly mind őrőkke ely; mond meg az almot az te ſolgaidnak, es az magyarazattyat meg jelentyűk. Mit

Mit akar ebben az versben?

Ket dolgot jelent meg: Elôſôr, micſoda nyelven feleltek az Kiralynak az bôlcſek, s-azt mondgya, hogy Syriai nyelven, az az Chaldæai avagy Babyloniai nyelven. Mert az Babylonia regenten, be foglaltatot az Syrianak nevezetivel, az mint Strabo es Plinius bizonyittyak.

Es ettûl az Negyedik verſtûl fogva, mind az Hetedik Caputnak utolſo verſeig, Chaldæai avagy Babyloniai nyelven vagyon meg irva az Daniel Prophetiaja, hogy annyival inkab ennek az Hiſtorianak igaſſaga az Chaldæuſoknak az û tulaydon nyelvôkôn nyilvan lenne: es ne kerdenek maſtul hanem magok is nyilvan olvashatnak ezt az Hiſtoriat. Maſodikat, ebben az versben, jelenti meg az Chaldæuſoknak feleletit az mely harom dologban al. Mert elôſôr kôſôntik az Kiralt: Kiraly ugymond ôrôkke ely: az mellyel kedvet akarnak magoknak ſerzeni az Kiralynal es hoſu eletet kevannak neki. Maſodſor kevannyak az Kiralytul, mondgya meg az ô álmát: Mond meg, ugy mond, az almot az the ſolgaidnak. Harmadſor igherik magokat az alomnak magyarazattyara, az magyarazattyat ugymond meg mondgyuk, az az batorſaggal hirdetik, hogy elegſeghôſſek leſnek az alomnak magyarazattyara; mintha annak ertelme, az mint megh ingyen ſem tudnak, û nalok keſen volna.

Tanuſag.

Ahonnan ez az tanuſag; hogy az Varaslok felette ſemtelenek, es efféle jôvendô mondoknal, ſemminemû Neme az embereknek nem roſab: Mert arra kôtik magokat, melyre ſemmikeppen nem elegſegôſſek. Az mint itt az

itt az Nebuchadnezar varasloinak, jövendő mondoinak peldajokbol megh tetzik. Illyen csalardok azok az mi időnkben, akkik azzal mernek kerkődni, megh tudgyak ſik mondani, mikor leſen valakinek s holot, halala: fia leſőne vagy leanya, leſőne valakinek gyermeke avagy nem: leſőne Ura ſerelmeben avagy nem. Cſalardok ez illyetenők, hitetők: meltok mind ez vilaghi tűzre s-mind az Pokolbeli gehennanak tűzere. Akkik az tudatlan iſiuſagot az ő csalardſagokkal foktak gyakorta nagy vetőkben eyteni.

II. Tanullyuk megh: Ne hidgyűnk azoknak, akkik alom magyarazattal kerkődnek: Mint ha ugyan keſ tudomanyok volna hozza. Mert affele alom magyarazatra valo bizonyos tudomany ſohul nincsen: hanem az almoknak magyarazattya, tellye eſſeggel az Iſtennek kivalt keppen valo ajandeka.

Az mint itt-is megh fegyőniti Iſten az Nebuchadnezar bőlcſeit, akkik alom magyarazaſnak tudomanyaval kerkődnek, az mely ſoha nem volt s-nem-is leſen: Mert az almoknak magyarazattya Iſtentűl vagyon, az mint ennek utanna, nyilvabban megh ertyűk. Igy ſoll immar az Propheta. verſ. 5. Felele az Kiraly es monda az Chaldæuſoknak, az az dolog fejemből ki eſőt: De ha megh nem mondgyatok ennekem az almot es annak magyarazattyat, kontzrol kontzra hanyattattok es az ti hazaitok pervata fekke leſnek. verſ. 6.

Ha pedig az almot es annak ertelmet megh mondgyatok, ajandekot, jutalmat, tiſtőſſegőt nagyot veſtők en tűlem: ezokajert az almot es annak magyarazattyat mondgyatok meg ennekem.

Mit

Mit akar az Kiraly ebben az ket verſecskeben?

Felel az Chaldæuſoknak batorſagos igeretőkre: Mellyel kőtelezik magokat az ű almanak magyarazattyara.

Az mely feleletiben kettőt jelent. Mert előſőr vallaſt tęen rola, hogy ű az almot el feleytötte, az az dolog ugymond ki eſőt fejemből: az az, nem emlekezhetem megh rea. Maſodfor, parancſol az Chaldæuſoknak, hogy mondgyak megh az ű almat, es annak magyarazattyat. Mind fenyetekevel s mind adomanyaval ſerkentven űket. Fenyetekkel igy: Mert ha megh nem mondgyak az almot es annak magyarazattyat, megh kel halniok, es hazokat pervata fekke tęſi: Adomanyal igy: Mert ha meg jelentik az ő almat, nagy ajandekot, jutalmat tiſtőſſegőt vęſnek ő tűle.

De mondhatnad.

Ugy ſetzik hogy nem helyes s nem melto az Nebuchadnezar kevanſaga, akki fellyeb valot kevan az bőlcſektűl hogy nem mint arra az emberi bőlcſeſegh elegſeges volna:

Felelet. Ugy vagyon hogy fellyeb valo; de igy akara Iſten megh cſufolni az bőlcſeket, akkik az alomnak magyarazattyara ighirek magokat: Melyre mind azonaltal, ſemmivel nem valanak elegſegőſſebbek, mint ſinten az alomnak meg jelenteſere.

Tanuſag.

I. Tanullyuk megh az Kiralynak kemeny feleletiből: Micsodas legyen ez vilagi kegyetlen fejedelmeknek termęſetők; ez tudni illik, hogy ezek az ű kevanſagokban nyughatatlanok: es az ű kevanſagok verrel vagyon, az-

ő parancſolattyokat ember verrel irjak, es valamit parancsolnak, azt akarjak hogy veghben mennyen minden haladek nelkűl: az mint cſelekőſik az Nebuchadnezar az bőlcſekkel.

II. Tanullyuk meg, miben allyon azoknak boldogtalanſagok akkik kegyetlen fejedelmek alat elnek; ebben tudni illik hogy ők minden ſem pillantasban felnek rettegnek: Mert nem tudgyak mely oraban, mely ſem pillantasban talallya elől űket, az ő kegyetlen fejedelmőknek parancsolattya: Az mint eſek az bőlcſeknek dolga, es ezt mi-is gyakorta ſemeinkel lattyuk.

III. Tanullyuk megh: Miben allyon ez vilagi Fejedelmeknek parancſolattyok; ebben tudni illik, hogy ollyakat parancſolnak gyakorta: Mellyeket ſem magok, ſem más ſenki az emberek kőzzűl veghben nem vihet. Az mely nagy Iſtentelenſegh ollyat kevanni az emberektűl, mely azoknak erejők felet vagyon, az mint itt cſelekődik Nebuchadnezar.

De laſſuk az 7. 8. es 9. Verſetskeket. Mond az Prophéta.

Verſ. 7. Felelenek maſodfor es mondanak: az Kiraly mondgya megh az almot az ő ſolgainak es az magyarazattyat meg mondgyuk.

Verſ. 8. Felele az Kiraly es monda: bizonnyal tudom en hogy csak űdőt halaſtotok, miert hogy lattyatok, hogy elmemből ki ment az dolog.

Verſ. 9. De ha az almot megh nem jelentitek ennekem, egy ſententia vagyon felőletők, mivel hogy hamis es tetovazo beſeddel akartok engemet tartani, mig űdő mullyek. Annak okajert az almot mongyatok meg ennekem, hogy tudgyam, hogy magyarazattyat-is meg mondhattyatok.

Mit

Mit akar az Phropheta?

Az Hetedik vers eggyez az Negyedikkel, akkit immar meg magyaraztunk: Mert ebben iſmet ujonnan kevannyak az bôlcſek, hogy az Kiraly jelentſe megh az ũ almat, es igirik magokat az alomnak magyarazattyara: az mellyel mind tudatlanſagokat megh jelentik, s mind pedig cſalardſagokat, hogy arra igirik magokat, az mellyet ingyen ſem tudnak. Az nyolczadik es kilenczedik versben iſmet az Kiraly feleletit irja megh, mellyel az ô kevanſagokra felel az bôlcſeknek: az melyben Negyet jelent.

Mert elſôben feddi az bôlcſeknek cſalardſagokat s-azt mondgya nekik, lattyatoke, hogy csak ũdôt halaſztotok? Okat ezt mondgya Maſodſor; mert lattyatok hogy kiment elmembôl az dologh: Harmadſor fidalmazza az bôlcſeket: Mert tetovazo beſedũveknek mondgya, uyittya-is az parancſolatot, mondgyak megh az ũ almat, s-igy Argumental.

Akki az alomnak magyarazattyat megh mondhattya, az almot-is megh mondhattya. De ti azt mondgyatok hogy az magyarazattyat megh mondhattyatok. Azert az almot mondgyatok meg: Ha pedig megh nem mondhattyatok az almot; hejaban dicſekôttôk az magyarazattyaval-is; Mert tetovazo hazugok vadtok.

Mit tanullyunk innet?

I. Az bôlcſek ighiretibôl megh tetzik, micſoda legyen az hamis bôlcſeſegnek es cſalard embereknek termeſetôk ez tudni illik, hogy ottan ottan nem fegyônlik arra kôtelezni magokat az mire nem elegſegôſſek. Igy

az mi csalard varasloink azt ſoktak mondani: No nem lehete moſt az mit akarank veghben vinni; De masſor meg leſen.

11. Tanullyuk meg, hogy akkik az almoknak magyarazattyat ertik, ertik az almot-is az Danielnek peldajabol: Ha kik pedigh az almot nem ertik, hejaban dicſekôdnek annak magyarazattyaval; mint ezek az bôlcſek. De laſſuk az 10. es 11. Verſôtsket-is, Mond az Propheta.

Verſ. 10. Felelenek az Chaldæuſok az Kiraly elôt es mondanak nincſen ember ez fôldôn ki az Kiraly dolgat meg jelentheſſe: es nincsen ſenki oly Kiraly, ſem Fejedelem, ſem tiſtarto, akki valaha, valami bôlcstûl, Maguſtul, avagy Chaldæuſtul illyen dolgot kevant volna.

Verſ. 11. Es az dolog melyrôl az Kiraly tudakozik igen nehez, es nincsen ſenki akki azt meg mondhaſſa az Kiraly elôt, hanem az Iſtenek, kiknek lakaſok nincs az emberekkel.

Mit akar?

Ezekbén az verſetskekben vagyon az bôlcſeknek ujob feleletek az Kiraly meltatlan kevanſagara s-nehez kerdeſére, aholot ôt rendbeli Argumentomokkal akarjak az Kiraly haragjat ſallitani, es ſententiajat halalok felôl el tavoſtatni; es magokat menteni.

Elôſôr. Mentſeg vetetet *ab impoſsibili*, lehetetlen dolog, hogy ſenki azt az Kiraly kevanſagat az halando emberek kôzzûl be tellyeſsithetne; tudni illik, hogy más ember almat maga ertſe s-meg-is tudgya magyarazni. Lehetetlen dolgon nem illik haragudni s-nem-is kel ollyan dolgot kevanni, az mi embernek hatalmaban nincsen. Az Kiraly ollyat kevan, Hát nem illik hogy haragudgyek, es minket azert ſententiazzon.

Maſod.

Masodsor. *A remotione omnium exemplorum.* Soha csak egy Kiraly-is illyen dolgot semmi bölcstül nem kevant. Hát most-is az Kiraly ne kevannya; s-ne-is haragudgyek, hogy azt meg nem tudgyuk mondani.

Harmadsor. *A Difficili.* Az dolog oly nehez, hogy az emberi elmet fellyül mullya. Hát nem illik hogy az Kiraly haragudgyek.

Negyedsör. *A comparatis.* Nem csak mi nem magyarazhattyuk meg; de nincsen senki más-is akki azt cseleködhetne. Hát nem illik hogy az Kiraly haragudgyek.

Ötödsör, *A causa efficiente suprema*: Az mi csak Istennek sajattya, nem viheti azt ember vegben, s-nem mehet annak vegére; hanem ha Isten jelenti azt meg. De az el feleytör dolgoknak s-még pedig akkik almokban esnek ertese, es meg mondasa csak Istennek sajattya. Hát pusta ember, akar bölcs, akar Magus, nem mehet annak vegere s-nem mondhattya azt meg. Annakokajert, nem illik hogy az Kiraly mi reank az ü almanak allapattyajert, tudni illik hogy meg nem mondhattyuk mi volt es mi felöl, haragudgyek, es minket halalra sententiazzon. Ezök az Argumentomok.

Tanusag.

I. Tanullyuk meg, az almoknak meg jelentese, lehetetlen az embereknek, es ez csak az Istennek munkaja, akki azt meg jelenti az embereknek.

II. Minden Hazugsagnak rövid hatara vagyon: az mint meg tetzik az bölcsek peldajabol, akkik ennek elötte igerek magokat az alomnak magyarazattyara, de most ämmar noha nehezen, de meg vallyak hogy nincsen eleg-

ſeghők hozza. Igen igaz azért amaz mondás: Kónyű az Hazug embert meg érni.

III. Poganyokhoz illendő dolog ſok Iſtenőket faragni, es azt tanitani hogy az Iſten nem lakozik az emberek közőt. Mert egy az Iſten, es valahol ketten avagy harman eggyűt vadnak, ott vagyon Iſten közöttűk. Sőt az Iſtennek fia fel öltözvén az emberi teſtet, lakozot az emberek tarſaſagaban, es woſt-is lakozik eggyűt az ſentekkel. Ertyűk immar az Kiralynak az ő bölcſeitűl valo tudakozaſat; laſſuk az utolſo dolgot.

Harmadſor es utolſor, mondam irja meg az Prophéta az bölcſeknek tudatlanſaganak ki menetelit: akkiről igy ſoll s mond.

verſ. 12. Annakokajert az Kiraly ez okon meg haraguek es buſulaſaban meg hagya, hogy megh ölettetnenek mind az Babyloniai Bölcſek.

verſ. 13. Es az ſententia ki méne, es az bölcſeket ölik vala es kereſik vala Danielt-is es az ő tarſait, hogy meg ölettetnenek.

Holot Harmat jelent, az mellyek követköztek az bölcſek tudatlanſagabol. Eggyik ez, hogy meg haragut az Kiraly mivel hogy meg csalatkozek az ű bölcſei felől valo velekődesben. Maſik: hogy meg parancſolta, hogy meg ölletteſſenek az bölcſek. Harmadik, hogy ezekre kepeſt, akkiknek ſemmi bűnök nem vala-is ugy mint Daniel es az tarſai kereſtetnek halalra.

Tanuſag.

I. Az Kiraly buſulaſabol ez az tanuſag: Az Fejedelmeknek ez az ő termeſetők, hogy ahol ſemmi igaz oka nincsen-is

nincsen-is haragjoknak, megh ott-is erőßakot teßnek: az mint itt cselekődik az Nebuchadnezar az bőlcsekkel.

II. Tanullyuk megh az Danielnek es az ő tarsainak peldajabol, hogy az Hitőtlenőkert, meg az Hivek-is gyakorta veßődelőmben forognak es sanyarusagot latnak. Minket pedig az mi Istenünk vegyen az ő oltalma ala, hogy ez vilaghi Hitőtlenőkert ne bűntetteßünk. Amen.

XI. PRÆDICATIO.

AKkor Daniel tanacskozek ez dolog felől az Ariokkal, az Kiraly vitezinek Capitannyaval, akki ki ment vala ölni az Babyloniai bőlcseket. *verſ. 14.*

Es monda Ariocnak az Kiraly tißtartojanak: Mi okajert siet az Kiraly ezzel az parancsolattal? *verſ. 15.*

Akkoron az dolgot meg jelente Arioch, Danielnek. Es Daniel be méne, es kere az Kiralt, hogy adna időt ű neki, es az magyarazatot megh vinne az Kiralynak. *verſ. 16.*

Akkoron Daniel hazahoz méne: *verſ. 17.*
es Ananiasnak, Misaelnek, es Azariasnak az ű tarsainak ez dolgot meg jelente. Es hogy irgalmassaghit kernek az Mennyeknek Istenenek erről az titkos dologrol, hogy el ne veßnenek Daniel es az ő tarsai, az tőb Babyloniai bőlcsekkel eggyűt. *verſ. 18.*

Akkoron Danielnek ejeli latasban ez az titok meg jelentetek. *verſ. 19.*

SUMMA.

SUMMA.

Summa ſerint ezekben ez el olvaſot igekben, minek elötte az alomnak megh jelenteſere es annak magyarazattyara menne meg irja az Propheta: Mit cſeleködöt Daniel, mikor az töb bölcsekkel eggyüt kereſtetnek halalra, hogy ü-is meg ölettetnek az ö tarſaival eggyüt az Babyloniai bölcſekkel.

RESZEI.

Negy dolgot forgat az Propheta ez fel vett ighekben.

I. Megh irja, Danielnek az Ariokkal valo tanacskozaſat az bölcseknek öldöklettetese felöl.

II. Megh irja Danielnek az Kiralyhoz valo be menetelit idö kereſét, es az Kiralynak alma felöl valo igheretit.

III. Az ü tarſainak közönſeghes könyörgeſre valo inteſet.

IV. Danielnek es az ö tarſainak könyörgheſenek hafnat.

Az mi az elſö dolgot illeti, tudni illik Danielnek az Ariokkal valo tanacskozaſat az Bölcſeknek öldöklettetesek felöl, igy foll arrol az Propheta s-mond.

Akkor tanacskozek Daniel ez dolog felöl az Ariokkal az Kiraly vitezinek Capitannyaval, akki, ki ment vala ölni az Babyloniai bölcseket: Es monda Arioknak az Kiraly tiſtartojanak: Mi okajert ſiet az Kiraly ezzel az paranceſolattal? Akkoron meg jelente az dolgot Arioch Danielnek.

Aholot harmat kel megh jedzenünk. I. Ki volt az Ariochus. II. Hogy vagyon az, hogy az Daniel nem tutta mid azokat az mellyek eſtenek vala az Bölcſeken az Kiraly elöt, hanem tudakozik az Arioctul, holot ü is az bölcsek közziben ſamlaltatot vala, az mint megh tetzik innet, hogy ü-is halalra kereſtetik, az bölcsekkel, az Kiralynak.

ralynak ki adot sententiaja szerint. III. Mi modon tanacskozik Daniel az Ariockal.

Ki volt az Ariochus?

Az Arioch felől azt itelik nemellyek, hogy Hoher Mester volt akki fejőket szedette az embereknek, az bűnősöknek tudni illik, kik arra valok voltanak: De ez az magyarazat ide nem illik.

Mert hogy az Ariochnak tiztősseges tisti lőt legyen, meg tetzik innet, hogy az tizenötödik versecskeben, Kiraly tiztartojanak mondgya az Propheta, es azt-is jelenti felőle, hogy az Kiralyhoz szabad be meneteli volt, sőt az Danielt-is be iktatta az Kiralyhoz, az mint megh jelenti az 25. versecske. Ahova hihető dolog hogy szabad uta nem lőtt volna, hogy ha Hoherok fejedelme lőtt volna. Nemellyek azt mondgyak felőle, hogy ez az Arioch az szakacsok gondviselője volt: De ez-is az velekődes hafontalan: Mert felette igen illetlen dolog lőtt volna az Kiralynak, az szakacsok fejedelmet küldeni az bőlcseknek ölletetesere. Ugymint kinek Naponkent, az Kiraly etele körül kellene forgodni. Nemellyek veghezetre mondgyak, az Nebuchadnezar vitezinek Capitannyanak, az mely ertelem kőzönsegősb, es ezen-is kell megh maradnunk. Vitez ember volt ez Arioch, es felette kemeny az Kiraly parancsolatyanak veghőz viteleben. Ertyük hát ki volt az Arioch.

Az mi az Masodik kerdest illeti; Hogy vagyon ez, hogy az Daniel nem tutta, mint esőt az bőlcseknek dolgok az Kiraly előt, hanem tudakozik az Ariochtul; holot az Daniel-is az bőlcsek kőzőt volt, az mint

megh tetſik innet, hogy eggyût ſkereſtetik halalra az tôb bôlcsekkel.

Ved eſôdben: Ez vala ennek az oka hogy az Daniel nem tutta: Mert az bôlcſek ſolittatvan elſôben az Kiralytul dicſiretet vadaſvan ônnôn magoknak, ôrômeſt ſietnek vala az Kiralyhoz, meg utalvan egyebeket, ugy mint Danielt az ô tarſaival: Remelven azt hogy ûk elegſegôſſek volnanak az Kiraly kevanſaganak be tellyeſiteſere; maga felette megh csalatkozanak.

Az ſent Jeronymus ezt az kerdeſt igy magyarazza: Azt ſoktak ugy mond it ez arant kerdeni az Sidok. Mi ugy mond az oka, hogy Daniel es amaz harom gyermekek nem mentek be az Kiralyhoz az tôb bôlcsekkel: s az ſententia pedig ki menven, eggyût parancsoltatnak meg ôlettetni.

Azt ſoktak felelni azon Sidok: ez az oka hogy be nem mentek: mert az Nebuchadnezar, nagy ajandekot igirt vala az bôlcſeknek, ne lattatnanak csak ez vilagi gazdagſagra nezni s az Chaldæuſok gazdagſagat kevanni. Avagy pedig ez az oka: hogy az Chaldæuſok csak ûmagok akartak az jutalmat el venni, s az dicſiretôt nem akartak velôk kôzleni. Avagy vegezetre, tuttak az Chaldæuſok, hogy Daniel es az ô tarſai, tiſſerte fellyebvalok volnanak minden jôvendô mondoknal, Chaldæuſoknal az bôlcſeſegben, el akartak tûlôk titkolni az Kiraly kerdeſet, hogy fellyebben bôcsûltetnenek az alom magyarazatban ô naloknal. *Hæc Ieronymus.* Az bûntetesben azert ôrômeſt tarſul akarjak fogadni az bôlcſek Danielt az ô tarſaival, akkikel nem akarak az elôt az dicſiretôt kôzleni.

Igy moſt

Igy most-is, sokak örömest tarsot keresnek az veßtesegben ha ßerit eythetik; akkik nem ßenvedhetnek tarsot az nyeresegben. Harmadik kerdes ez vala:

Mi modon tanacskozik Daniel az Ariokkal? Azt mondgya Daniel: Mi okajert siet az Kiraly ezzel az parancsolattal? Mintha mondana: Nem kellene ennek igy lenni, s-illyen nagy dologban hirtelenködni: Mert netalam lenne vegezetre valaki akki az Kiraly kevansaganak eleget tehetne. Az Arioch pedig az dolgot, Danielnek csendeßen meg beßelle.

Ahonnet az Kiraly hirtelen valo parancsolattyabol ez az tanusag: Nem jo az Fejedelemnek akar mi dologban-is, kivaltkeppen az büntetesben az ö sententiajat siettetni, s-vegben vinni; de ßükseg mindennek elsöben jol vegere menni. Az mint pelda erre az *Theodosius Magnus*, akki felette igen vetközek ebben, hogy mikor egy gondviselöje arultatas altal, megh ölettetöt volna Thessalonicaban: megh haraguvan magaban, parancsola hogy az bünösöket egy arant vagnak az büntelenökkel; ugy annyira hogy, het ezer emberek ölettetenek meg, az mint Theodoretus bizonyittya. *lib. 5. & Augustinus, lib. de Civitate Dei. 5. ca. 26.* Akiert az ßent Ambrus Doctortul akkori Mediolanumbeli Pispöktül, ki átkoßtatek az gyüleközetböl az *Theodosius Imperator.* Nem kel hát hertelenkedni az sententia mondasban es az büntetesben akar kinek is; Mindennek ez az tanusag innet.

2. Az Ariochnak csendeß feleletiböl tanullyuk megh; hogy ez vilagi kegyetlen fejedelmeknek ßivei Istennek kezeben vadnak, es azokat-is az ö hiveihez engedelmesse teßi s-meg lagyittya; az mikeppen it az kemeny ßivö

Ariokot engedelmeſſe tęßi az Danielhôz, es az ô tanacsat az Daniellel ôrômeſt kôzli. Ha mikor azert mi is az kegyetlen fejedelmeknek fel lobbant haragjat lattyuk, ne eſſünk ketſegben: Mert Iſten mihelt akarja, azoknak ſivôket kônyôrûlete ſſegre indittya.

Mondam Maſodſor, irja meg az Propheta Danielnek az Kiralyhoz valo be menetelit, ûdô kereſet, es igiretit az Kiralynak alma felôl; akkirôl igy tanit s-mond. Es Daniel be mene, es kere az Kiralt hogy ûdôt adna neki, es az magyarazatot meg vinne az Kiralynak. Holot illyen kerdes tamad.

Honnet vagyon ez az batorſag Danielben, hogy illyen nagy dologra kôtelezi magat akkit mêg ingyen ſem tud?

F. Nem az az oka, mintha azt itilne, hogy û benne annyi bôlcſeſegh volna, hogy magatul megh mondhatna; De remenli hogy Iſtennek ſegitſege vele leven kônyôrgeſe altal meg nyerheti Iſtentûl. Ahonnet ez az tanuſag, hogy ez az igaz hitnek termeßeti, hogy felette igen bizik, hogy ſoha az Iſtennek ſegitſegeben megh nem fogyatkozik. Igy azert az hivekhôz illik, hogy az ô fûkſegôkben igaz hittel folyamjanak Iſtenhôz, es ſoha meg nem ſegyenûlnek. Laſſuk az Harmadik dolgot.

Harmadſor mondam irja meg az Propheta, Danielnek az û tarſaihoz valo kôzônſeges inteſet az kônyôrgeſre, akkirôl igy ſol. Akkoron Daniel hazahoz mene, es Ananiaſnak, Miſaelnek es Azariaſnak az ô tarſainak az dolgot megh jelente. Es hogy irgalmaſſagat kernek az Egeknek Iſtenenek, errôl az titkos dologrol, hogy el ne veßnenek Daniel es az û tarſai az tôb Babyloniai bôlcſekkel eggyût. Aholot ebben az kônyôrgeſre valo intesben, hat dolgot jelent az Propheta.

1. Ki-

1. Kicſoda akki kônyôrgôt? Daniel, akkit immar Iſten annak elôtte, fel ekeſitôt vala, alom magyarazaſnak tudomanyaval.

2. Kikkel kônyôrôg? tudni illik, az ô ſamkivetesben levô tarſaival, akkik haſonlo ſententia alat valanak, Ananiaſſal, Miſaellel es Azariaſſal.

3. Minemû ok inditotta az kônyôrgeſre? tudni illik az jelen valo nyomoruſag, veſôdelem.

4. Kinek kônyôrgôttenek? az Egeknek Iſtenenek.

5. Micſoda volt az kônyôrgeſnek ſummaja? ez tudni illik, hogy kernék az Iſtennek irgalmaſſagat, az az kernék az titkos dolognak megh jelenteſet: Ugy hogy az ô kônyôrgeſekben ne forgatnak az ô erdemôket, hanem emlegetnek csak az Iſtennek irgalmaſſagat.

6. Micſoda volt az kônyôrgeſnek vege? Ez tudni illik, hogy el ne veſnenek, ſem az Daniel, ſem az ô tarſai, ſem pedigh az tôb bôlcſek, akkiket az Nebuchadnezar buſulaſaban kergettet vala.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg innet. Micſoda az kônyôrgeſnek vege? ez bizonyara hogy az Hiveknek ez minden nyomoruſagokban az ô oſlopa, es az ketſeges dolgokban ſegitô ſarnya. Ne feleycsûk hát az mi fûkſegûnkben el az kônyôrgeſt, akki felôl azt meri mondani Agoſton Doctor.

Azigaznak imatſaga, meniorſagnak az ô kolcsya.

II. Tanullyuk meg, kinek kellyen kônyôrôgenûnk; tudni illik csak az egy Iſtennek, akki az Eghekben, ugy mint Kiralyi palotajaban lakozik.

III. Tanullyuk meg, micſoda legyen az mi kőnyőrgeſűnknek ſummája: Ez hogy nezzen az elſőben az mi Iſtenűnknek dicsőſegere, felebaratinknak haſznara; minekűnk pedig lelki es teſti ſűkſegeinknek megnyereſere.

IV. Tanullyuk meg ezt-is: ſep dolog az Hiveknek kőnyőrgeſet őſſze kőtni, s Iſten elől ugy eſedőzni, az mint cſelekődik Dániel az ő tarſaival: Mert noha egy kereſtyen embernek-is kedves imatſaga Iſten elől, de kedveſſebs hathatob az egheſ gyűlekőzete. Az mint ha egy vilagos gyertyat gyuytaſ meg, de vilagoſſab ha ſokat gyuytaſ. Ne feleycſűk azert ezt-is. Laſſuk az utolſo dolgot.

Negyedſer es utolſor, mondam irja meg az Prophéta: Danielnek es az ő tarſainak kőnyőrgeſenek haſnat: akkiről igy ſolts mond. Akkoron ejeli latasban Danielnek ez az titok megjelentetek. Ez lől azert az kőnyőrgeſnek haſna, hogy Iſten az Kiraly almat megjelentőtte Danielnek, magyarazattyaval eggyűt, ejeli lataſnak altalá. Az mely ejeli latas, eggyik modgya az Iſtennek titkos dolgainak megjeleteſenek, *ut eſt, Numerorum 12. capite.*

Tanuſag.

Ahonnet Tanullyuk meg: Az Hiveknek kőnyőrgeſe nem haſontalan Iſtennek előtte: az mint az ſent Jacab cap. 5. bizonyittya: Sokat haſnal ugymond az igaznak kőnyőrgeſe Iſtennek előtte. Pſal. 145. Kőzel vagyon az Ur mindeneknek, akkik űtet hitből ſeghitſeghűl hijak.

Az mi kőnyőrgheſűnket-is minden időben, tegye haſnoſſa az mi Atyank Iſtenűnk Fianak erdőmejert. Amen.

XII. Prx-

XII. PRÆDICATIO.

AKkoron Daniel alda az Mennyei Iſtent. *verſ. 19.*
Felele Daniel es monda: Aldot legyen az Ur- *verſ. 20.*
nak neve örökkön örökke, mert övé az bölcseſeg
es az erö. Es ű akki meg valtoſtattya az idöket, *verſ. 21.*
es az idöknek reſzeit, le veti az Kiralyokat, es fe-
rez Kiralyokat, ád bölcseſeghöt az bölcſeknek, es
ertelmet az tudoſoknak. ö jelenti meg az mély *verſ. 22.*
es el reytöt dolgokat, erti az mi az ſötetſegben va-
gyon, es vilagoſſag lakozik ű vele. Tegödet val- *verſ. 23.*
lak en Atyamnak Iſtene, es dicſerlek tegödet, hogy
bölcseſeghet es eröt attal ennekem, es moſtan meg
jelentetted ennekem, az mit kertünk te tüled,
mert az Kiraly almat meg jelentetted mi nekünk.

SUMMA.

Ez jelen valo igekben ſumma ſerint azt irja megh az Propheta, mint viſelte magat az Daniel, mikeppen adot halakat minek utanna Iſten ű neki az Kiralynak almat meg jelentette.

RESZEK.

Ket Reſzei vadnak ez fel vött igheknek. Mert:

I. Közönſeges halaadaſt indit az Daniel az Iſtennek minden jo tetemenyejert.

II. Maga ſö melyeben örvendez-ád halakat Iſtennek, hogy az Kiraly almat ű neki megjelentette.

Az mi

Az mi az kôzônſeghes hala adaſt illeti, igy ſoll felôle az Propheta: Felele ugymond az Daniel s-monda. Aldot legyen az Urnak neve, moſtantul fogva mind ôrôkke. Mert ôve az bôlcseſeg es az hatalom, ú akki meg valtoztattya az idôket es az idôknek reſeit, le veti es fel emeli az Kiralyokat, ád bôlcseſeget az bôlcseknek, es ertelmet az tudoſoknak: Meg jelenti az mely es el reytôt dolgokat, erti az mi az ſetetſegben vagyon, es vilagoſſag lakozik ô vele.

Ez igekben foglaltatik tanuſagunknak elſô reſe-

Mitakar?

Kettôt jelent az ô beſedeben az Daniel. Elôſôr az ô kôzônſeges hala adaſanak ſummajat. Maſodſor annak okajit. Az ú kôzônſeghes hala adaſanak ſummaja ez igekben vagyon: mellyet vefen az Propheta az regi ſent Atyaknak kônyôrgeſôknek formajabol az 113. Pſalmusbol. Legyen az Urnak neve aldot matul fogva mind ôrôkke.

Ahol illyen kerdeſôket magyarazok meg.

1. Micſoda az Urnak neve.
2. Micſoda az Urnak nevenek aldaſa.
3. Micſoda az Ur nevenek aldaſanak melle kôttetôtel valhatatlan tulaydonſaga.

Az mi az elſô kerdeſt illeti: Az Urnak neve nem vètetik itt az bôtûkert, mellyekkel az Iſtennek nevet ſoktuk fel jedzeni s-ki irni, az mint velekôdnek az Sidok, akkik vala mikoron azokra az bôtûkre tekintenek, mellyekkel ſoktak ki irni az Jehovanak nevezetit, harom joddal ſoktak azokat tiſtôlni; es az Papiſtak valamenyier hal-

ſer hallyak az Jeſus nevezetinek bőtűjet, terdet ſoktanak haytani, keveſet gondolkodvan annak az nevezetnek valoſagarol.

Hanem az Urnak nevezeti vetetik itt, ůnnőn magajert az Iſtenert az mint az kereſtyen Sido Doctorok-is mondgyak Vehu, Semu, uſemu hu, az az, az Iſtennek ugy mond, ů maga az ů Neve, es az ů Neve-is ů maga. Igy vetetik ez, az Urnak neve, tudni illik ůnnőn magajert az Iſtenert. Gen. 4. v. 26. Akkor kezdetek az Urnak neve ſegitſegůl hivatni. Iſmet: Pſal. 7. v. 17. Dicſerem ugymond az Urat az ő igaſſaga ſerent, es eneklők az felſegős Iſtennek Nevenek, az az, ůnnőn maganak az elő Iſtennek.

Tanuſag.

Ahonnan minekůnk-is ez az tanuſag, mikor az Iſtennek nevet hallyuk, avagy az Jeſuſnak neve emlittetik előttůnk nem az bőtűkről gondolkodgyunk, hogy csak az Nevezetnek kellene tiſztőletet tennůnk s-az bőtűknek, hanem az mi elmenket fordicſuk az elő Iſtenre, az mit nyelvůnkel mondunk, annak az ő valoſagara. Mert az Iſten ů maga az ů Neve, es az ő Neve-is ů maga; es valamikor valamely Nevezetőt tulaydonitunk Iſtennek, ſemmit nem gondolhatunk egyebet, hanem Iſtent ůnnőn magat. Ezt pedig az Iſtent, micſoda Nevezetőkkel illeti az iras; moſt annak magyarazattyanak beket hagyunk.

Ertyűk az elſő kerdeſt.

Az Maſodik kerdeſre, tudni illik: Micſoda legyen az Ur Nevenek aldaſa: ez rővidedőn az felelet. Az Ur nevenek aldaſa, az Iſtennek az ő dicsereti s-fel magaſtaläſa. Az mely ſollaſnak formaja, vetetőt az Moſes elſő Könyvenek 14. reſzenek, 20. verſecskejeből, aholot igy

ſoll az Melchiſedec, akki Iſtennek Papja az Nagy Abrahamnak, es igy aldgya meg az Nagy Abrahamot. Aldot ugymond az Abraham, az érôs magaſſagos Iſten elôt, az Menynek es fôldnek biroja elôt, es aldot az erôs magaſſagos Iſten, ki az te ellenſegidet atta az te kezedben. Az Urnak nevet aldgyak azert azok, akkik az Iſtent ûnnôn magat dicſerik es magaſtallyak.

Harmadſor: Melleje kôttetôt el valhatatlan tulaydonſaga, az Ur Nevenek aldaſanak, nem egyeb hanem az ôrôkke valoſag: az mint ſoll az Daniel, Moſtantul fogva, avagy ôrôktûl fogva mind ôrôkke: az az, ôrôkkel az Ur Iſtent dicſirni.

Ahonnet meg feddetnek azok, kik az Iſtennek az û dicſiretirôl nagy hamarſaggal el feletkôznek. De mi kereſztyenôk tanullyuk meg innet, hogy valamikoron veſſûk az mi Iſtenûnknek aldaſit, kedves jo tetemenyit, legyûnk hala adok, aldgyuk magaſtallyuk az mi Iſtenûnket azt pedig nem egy oraban csak, s nem egy nap kettôn, avagy egy holnapig, hanem egés eletûnkben cſelekedgyûk. Mert ez kevannya az mi Iſtenûnknek Nevenek dicſiretî. Igy leſſûnk az mi Iſtenûnknek hala ado Fiai leanyi.

Ertyûk az Daniel közönſeges halaadaſanak Summajat, laſſuk ennek az Halaadaſnak Okait.

Mond az Propheta: Mert ôve az bôlcſeſegh es az hatalom, az az: bôlcs az Ur Iſten, Hatalmas az Ur Iſten, annak okajert melto az ôrôkke valo dicſiretre. Hogy pedig ez igy legyen: Mind bôlcſeſegenek s mind hatalmaſſaganak bizonyos erôſſegit mondgya. Elôſôr pedig Hatalmaſſaganak, s annak utanna bôlcſeſegenek.

Hatalmaſſaganak, negy rendbeli erôſſegit mondgya.

Az Elſôt

Az Elsőt vesi az időknek kőzönseges gondgya viseleseből, s-azt mondgya: Ő ugy mond az, akki megh valtoztattya az időket, az az, az időknek forgasat, akkinek valtozasi ala mindenek vettettenek ez vilag serint, es akkinek el kerűlesevel mindenek ez földnek sinen lattatnak meg ujulni, es ismet gyasban öltőzni; Isten az akki az ő gondgya viseleseve birja.

Tanusag.

Ahonnan tanullyuk megh. Hogy ha Isten az akki el valtoztathattya az időket, s-igy vagyon pedigh: Tehat az időnek valtozasit, es minden napi kűlömb kűlömbkarban valo megh allasat, neki kel tulaydonitanunk, nem az vak serencsenek: hanem az Nagy Istennek az mint mondam gondgya viseleseneк, akki ebben az időknek valtozasaban az ű Hatalmassagat akarja mutogatni.

Mondhatnad.

Nem volnaje job, hogy ha Isten mindenkoron egy allapatban solgaltatna az estendőknek forgasit: Hogy mindenkor egy alhatatos folyasa volna: Lam sep dologh az rend tartas minden dologban.

F. Hallad: Nem volna bizonyara jo. Mert igy az mi az egy Istensegnek tulaydona, azt az emberek csak az termesetnek tulaydonitanak, es az teremtet allatoknak. Azert cselekődi hát Isten ezt, hogy az időnek valtozasibol ismertessek meg Hatalmas Istennek lenni.

Masodik Argumentomot erősségőt, vesen az Daniel, az időknek Reseitűl, s-azt mondgya. Nem csak az időket kőzönsegőssen birja, de megh azoknak Reseit is, az az, megh arra-is gondot visel Isten, s aztis el hatarozza, az

idônek mely reſzében, mit bocſaſſon az emberekre s micsoda dolgok tôrtenyenek ez fôldôn, akkinek ſoha ſemmi teremtet allat ellene nem alhat, az mely az Iſtennek Hatalmaſſaganak bizonyos Argumentoma.

Ahonnat ez az Tanuſag, hogy valamikor az ęltetô Eg valtozik az mi fejûnk felôt, menydôrgeſôk villamaſok leſznek az Egben, artalmas eſſôk, zûr zavarok, jeg eſſôk. Az Tel egy eſztendôben kemenyeb, maſikban lagyab, egyik nap hol hidegeb, hol melegeb az maſiknal. Vetemenyeket az Ur Iſten eggyik eſztendôben el veſi, maſikba meg tartya; egy eſztendôben bekeſſegôt, maſikban haboruſagot enged; annyiſor juſſon eſûnkben az mi Iſtenûnknek az ô ez vilagra valo gondgya viſeleſe: Mert mind eſzekben Hatalmaſſagat mutogattya.

Harmadik Argumentomot veſzen, az Kiralyoknak bûntetteteſôktûl s azt mondgya: le veti az Kiralyokat, az az, ki tabittya tiſztôkbôl, ſôt akar mely hatalmaſſok legyenek-is, hogy ha û felſegenek ugy tetzik, ez vilagbol-is ki tôrli.

Pelda erre az nagy Nebuchadnezar, akkit Iſten az û kevelyſegejert le vete, es het eſztendeig baromma valtoztata. Pelda az Bodiſar Kiraly-is, ki az Iſtennek hazabol el vitt, edenyôket meg fôrtôſtetven az ô tobzodaſaval, mivel hogy azokbol reſzegeskôdik vala, Iſten ôtet az û birodalmabol le vete, es az ô Kiralyſaga az Mediabeli Dariuſra ſalla. Pelda erre az Manaſſes az Judanak Kirallya, akki meg ferteſztete az Jeruſalembeli Templomot mert abban balvanyokat eppite, oltarokat rakata, mellyeket annak elôtte az ô Attya Ezechias el rontot vala, akkiert Iſten reaja hoza az Aſsyriai Király, meg foga az, az

2. Chron. 33.

Manaſſeſt

Manaſſeſt, es vasban veretven, megh kôtôſtete ûtet vas lantzokkal es Babyloniaban vive. Igy veti ki ſekibôl mind addig mig iſmet pœnitentia tartas altal kegyelmet talala Iſten elôt maganak, es iſmet megh ada Iſten elebbi birodalmat nekie. Igy az Sedechiaſt ki vete Iſten ſekibôl es ſemei ki tolyattatvan vitetek az Babyloniai fogſagra.

Tanullyak megh annak okajert it ez arant az Fejedelmek, jol ellyenek az uraſaggal, fejedelemſeggel: Mert ha Iſtennek ellene elnek, le hayttya Iſten ûket, es az ô ſekôket el rontya, es az alazato ſzâkat ûlteti helyôkben, az mint meg vagyon irva. Eccl. 10. 17.

Tanuld megh azert te-is ember akar ki legy: Jol ely azzal az Hivatallal akkiben Iſten allatot Iſten tiſtôſſegere: Mert ha ugy nem leſen, ki hajit Iſten nagy gyalazatoddal belôle.

Negyedik Argumentomot veſen az Daniel, az Kiralyokra ſallot es ſallando Iſten aldaſarol: Fel emeli az Kiralyokat ugymond. Pelda erre az David Kiraly, akkit Iſten elô ranta az juhok mellôl, s-be ûltete az Kiralyſagban. Peldajul vadnak Moſes, Joſue, s-az tôbbi kiket Iſten gondviſelôjeve tûn az Iſrael Fiainak. Az Joſephet elô ranta az Putipharnak tômlôtzebôl, es gondviſelôve tôve Pharaho idejeben Aegyptusban. Pelda erre Matthias Kiraly, akkit az tômlôtzbôl ranta elô az Kiralyſagra Nemzetûnkben. Peldajul vagyon û maga Daniel akkit Iſten ki hoza az Oroſlanok vermebôl, es kedveſſe teve az Nebuchadnezar elôt.

Tanullyak meg hát itt ez arant az Fejedelmek, hogy ne tulaydonicſak magok ellenek, avagy az vak ſerencſe-

nek, ha mikor Iſten ûket elô veſi; Mert Iſten az, akki az Kiralyokat fel emeli. Tanuld megh te is akar ki legy, ha valami tiſtôſſegre jutz ne hid el magadat benne: Ne tulaydonics avagy eſôdnek, avagy tudomanyodnak, avagy ſerenyſegôdnek, hanem az Iſtennek kegyelmenek. Mert ha ezt forgatod, Iſten mind eſôsbet, s-mind gyorſabbat, s-mind tudosbat talalhatot volna naladnal: de az mivel latot iſmerjed Iſten adomanyanak lenni. Ertyûk azert immar az Iſten Hatalmaſſaganak Argumentomit. Kôvetkôzik bôlcseſege.

Bôlcseſeget-is dicſeri az Daniel Propheta Iſtennek, az mint ennek elôtte megh hallok. Moſt azt-is két erôſſegôkkel allattya. Elôſôr: Mert ugy mond ô ad bôlcseſeget az bôlcſeknek, es ertelmet az tudoſoknak. Az mellyet nem ugy kell erteni, mint ha immar annak elôtte bôlcſek avagy tudoſſak voltanak volna azok, akkiknek Iſten bôlcseſeget es ertelmet ád: de azt akarja mondani, hogy ſenki nincs bôlcs ſenki nincs ertelmes, akki azzal az bôlcſeſſeggel es ertelômmel Iſtentûl nem ajandekoztatot volna meg.

Maſodik erôſſeggel az Iſtennek bôlcseſeget illyennel allattya: ô jelenti megh az mely es el reytôt dolgokat, erti az mi ſôtetſegben vagyon, es vilagoſſag lakozik ô elôtte az az: Meg jelenti azokat az titkos dolgokat, mellyek az embereknek okoſſagit felûl mullyak, mellyek tartoznak az mi idvôſſegûnknek utara. Sôt ſemmi teremtôt allat nincsen oly, akki minden ô cſelekôdetivel nyilvan nem volna ô elôtte. Mivel hogy vilagoſſaggal vetetôt kôrnyûl, es az ſôtetſegôk ô elôtte vilagoſſag gyanant vadnak.

Ahonnet

Ahonnet Tanullyuk megh. I. Nincsen bölcseség, nincsen okoſſag, ertelem; hanem csak az Iſtentûl: Ne dicſekôdgyek hát ſenki maga erejebôl ezzel: Innet mondgya az ſent Jacab: Akki bölcseſeg nelkûl fûkölkôdik, kerjen az Urtul. Vetkôznek azert azok, akkik az ô bölcseſegôkkel dicſekôdnek, mint ha azt Iſtentûl nem vöttek volna. II. Tanullyuk meg: Hogy ha Iſten az, akki az el reytôt dolgokat ki jelenti, es az mi titokban, reytökben vagyon, erti: Ne hizelkôdgyek tehát ſenki maganak az ô gonoſſagiban, mint ha az ô gondolati, es cſelekôdeti Iſten elôt titokban lehetnenek. Hallad Atyamfia, meg csalode az embereknek fômöket? es az te cſelekôdetid titkon vadnake? Nem csalhatod megh amaz világoſſagban lako Iſtent, akkinek elôtte az ſötetſegôk is világoſſag gyanant vadnak. Azert megh laſd, hogy jokban gyakorollyad magadat.

Mondam Maſodſor: Maga fômelyeben ôrvendôz es ád halakat az Daniel Iſtennek, s-mond: Te neked adok halakat en Atyamnak Iſtene, es dicserlek tegôdet, hogy bölcseſeget es hatalmat attal ennekem, es moſtan meg jelentötted ennekem az mit kerûnk te tûled; Mert az Kiraly almat meg jelentetted mi nekûnk.

XIII. PRÆDICATIO. ex verſ. 28.

SUMMA.

Közönſegös Hala adaſa utan: Maga ſemelyeben-is, mikeppen adgyon halakat az el vôt jokert. Iſtennek az Daniel, magara nezve; arrol emlekôzik az Prophéta, az Maſodik Caputnak 23. verſecskeje ſerint.

Reſek.

RESZEK.

Ket reſe vagyon ennek az kônyörgeſnek-is.

I. Az Halaadaſnak Summaja.

II. Az hala adaſnak okai.

Summaja az Halaadaſnak ez. *Tibi DEVS Patrum meorum gratias ago, &c.* Teneked en Atyaimnak Iſtene hálákat adok en, es dicserlek tegôdet. Holot két kerdeſôket laſſunk. 1. Kinek ád Halakat az Daniel.

2. Mi modon ád Hálákat.

Az mi az elſô kerdeſt illeti: Halakat ád Iſtennek azt mondgya, akkit ũ Attyainak Iſtenenek nevez. Miert mondgya az Iſtent ũ Attyainak Iſtenenek okait adgya. Elôſôr, Mert Iſten regenten az Abrahammal, Iſaakkal, Jacobbal kôtôt vala frigyet, es azt igerte vala, hogy azoknak Iſtene leſſen, es ũ utannok az maradekoknak kik ũ tũlôk ſarmaznanak, mind ôrôkke. Az kiknek maradekj kôzzũl valonak iſmeri magat-is lenni az Daniel. Maſodſor: ũ Attyainak Iſtenenek hija az Daniel az Iſtent: Mert az regi ſent Atyak, Abraham, Iſaac, Jacob, csak ũtet tiſtôltek, csak ũbenne biztak: es ũ-is nem akar ez kivũl más Iſtent iſmerni, tiſtelni, hanem az regi ſent Attyakkal csak ennek akar ſolgalni. Harmadſor ũ Attyainak Iſtenenek hija ezert, hogy ezzel az mondaſſal meg valaſa az igaz Iſtent az balvany Iſtenôktũl: kiket az Chaldæuſok tiſtôlnek vala, ugy mint az Balt, Napot, Holdot, es ennek felette Opis es Minerva Iſten Aſſonyokat, az mint az Daniel iraſanak kezdetiben ennek elôtte meg magyaraztuk.

Ahonnan kettôt jegyezzũnk megh ôrôk tanuſagra. Elôſôr, mivel tartozunk Iſtennek az el vôtt jokert? tudni

tudni illik Halaadassal, az mint cselekődik az Daniel'
M[illegible] Halaadassal, az [illegible]
Mert Istennek előtte semmi nincs kedvesb aldozat az
Hala adasnal. Az mint bizo[illegible]yittya *Chrysostomus in Gen. cap.*
2[illegible] 52. mikor igy szoll: *Nihil est tam gratum Deo, ut anima grata & gratias agens.* Semmi nincs ugymond kedvesb Istennek, mint az hala ado lelek. Mert noha minden napon minket sok rendbeli javaival ald meg, mellyeket avagy veszünk mi eszünkben, avagy ingyen sem: de mind azon altal, semmit nem kevan egyebet azokert az Halaadasnal. Es amaz kilentz bél, Poklosok ezert lűnek utalatossak Istennek előtte, mivel hogy az el vőt jokert haladatlanok lőnek, tudni illik az ő meg tisztulasokert. Az Samaritanus pedig, az idegen Nemzet Isten előt kedves, mivel hogy megh tere, es hala ado voltát be mutata: az mint ezt Bernard Doctor magyarazza. *Luc. 17.*

Az Sidokat-is ezert bűnteti vala Isten az pusztaban: Mert valamikor nyomorusagban esnek vala az Istennek segitseget kerik vala, es meg szabadittatnak vala: De mihelyen meg szabadulnak vala, ismet hasonlo haladatlansagban talaltatnak vala. De mi sem vagyunk jobbak ezeknel: Mert valamikor nyomorusagban forgunk, igen tudunk esedőzni: De mihelt meg szabadulunk, arrol meg sem akarunk emlekőzni s-az el vőt jokat halaadassal meg kőszönni. Azert nem csuda, ha Isten ottan ottan sanyargat benűnket. De hallad, ha az Istennek jo tetemenyit varod, legy halaado erette, minek utanna el vejendőd. *Exod. 32. Num. 21. 25.*

Masodszor tanullyuk meg kihőz igazgassuk az mi halaadosagunkat? Nem az balvany Istenőkhőz az balvanyozo Chaldæusokkal, kik sok Istenőket gondoltanak vala magoknak; hanem az mi Atyainknak Istenehőz,

akkit tiſtôltek Abraham, Iſac, Jacob, tiſtelt az Daniel is, az mint meg vagyon irva. Pſ. 107. Halakat adgyanak ugy mond, mindenek az Urnak, az ô irgalmaſſagajert, es az ô csuda tetelit hirdeſſek az embereknek fiainak. Megh feddetnek azert innet, moſt-is, akkik az Abrahamnak Iſáknak Jacobnak Danielnek, igaz Iſtenet el hagyvan, idegen balvanyoknak akarnak folgalni: az mint cſelekôſnek az Papiſta atyafiak. Ezôk innet az tanuſagok.

Mondam Maſodſor ugyan itt az elsô reſben azt kel meg latnunk: Mi modon ad az Daniel halakat Iſtennek? Azt mondgya felôle: Dicsiretôt mondok en: Semmi nem egyeb azert az Halaadas, hanem az Iſtennek el vôt javait iſmerni, es azokert dicsiretôt mondani. Halakat adnak azert Iſtennek azok, akkik az Iſtennek el vôt javait iſmerik, s dicsirettel magaſtallyak. Ezt bizonyittya David Pſ. 115. Mikor igy fol: Mit adgyak ugy mond en az Jehovanak mind azokert, az mellyeket ennekem adot? Teneked aldozom dicsiretnek aldozatcyat. Ahol pedig az Halaadasban az Iſtennek javait emlegetem, az nyomoruſagokat is ot ertem: Mert azok-is jok, javokra folgalnak az Hiveknek, es azok altal Iſten az belsô embert eppiti mi bennünk: tehat azokert-is fûkſegh halakat adnunk. Mint pelda erre az ſent Job, ki az ô kárvallaſi kôzôt igy fol. Az Ur adta volt, az Ur vôtte el is. Aldot legyen az Urnak Neve. Ertyük azert, micsoda egy igevel az Halaadas, tudni illik az Iſtennek jo teremenyenek iſmereti, vallaſa, es annak hirdeteſe, dicsireti. Iob. 1 v. 21.

Ez pedig az Halaadas negy dolgokat foglal be.

Elsôt, az mi tulaydon meltatlanſagunknak iſmeretit: Mert

Mert valaki az ô bûnôs es vesêdelmes allapattyat nem erti, ſoha az Iſtennek nem tud kônyôrgeni, ſem pedig halakat adni. Ha azert igaz halaado akarſ lenni, iſmerd magadat meltatlannak az Iſtennek legh kiſſeb irgalmaſſagara.

Maſodſor kevantatik chôz, az Iſtennek mind lelki s mind teſti ajandekanak nagy voltanak iſmereti. Mert valakik az Iſtennek ajandekit ſemminek velik, azok ſoha, Iſtennek igaz halaado ſolgai nem leſnek.

Harmadſor kevantatik chôz, az igaz Hit es tôredelmes ſiv: Mert akkik Hit nelkûl vadnak s-fel fuvalkodnak, azok ſemmi igaz halaadasban nem faradnak. Az mint pelda erre amaz kevely Phariſæus, akki igy ſol. Iſten halakat adok teneked, hogy nem vagyok ollyan mint az tôb emberek. Maga inkab az tôb embereknel roſſab vala; mert fel fuvalkodot vala. Chriſtus azt mondgya, hogy az Publicanus, inkab megh igazittatvan mene hazahoz, hogy nem mint ez az kevely Phariſæus.

Negyedſer kevantatik, az Iſten parancsolatihoz valo engôdelmeſſeg, eletûnknek is meg jobbitaſa. Mert azt mondgya az Salamon, Proverb. 15. Az Hitôtlenôknek aldozattyok utalatoſſak az Iſtennek elôtte.

Tanuſag.

Tanullyuk meg innet: Hogy az mi Iſtenûnknek hala-ado fiai leanyi leheſſûnk, az el vôt jokra iſmerjûk az mi meltatlanſagunkat: Iſmerjûk az mi Iſtenûnknek jo tetemenyinek nagyſagat: Regnallyon az tôredelmes es engedelmes ſiv mi bennûnk: es vegezetre ſabjuk az Iſtennek parancſolattyahoz eletûnket. Igy leſen kedves az

mi halandóſágunk Iſtennek előtte. Ne gőgösködgyek hát az Iſtennek javaiban ſenki: ha Iſten mivel latot ember, ne tarts ugy mintha ugyan erdemlőtted volna ű felſegetűl; hanem alazd meg magadat s legy halando.

Laſſuk tanitaſunknak Maſodik Reſet.

Mond az Propheta: Mert bőlcseſeget es hatalmat adtal ennekem, es moſtan meg jelentetted ennekem, az mit kertűnk te tűled: Mert az Kiraly álmat meg jelentetted mi nekűnk. Ez igekben foglaltatik be tanitaſunknak maſodik reſe: Aholot kettőt jegyezzűnk meg.

I. Hany Okait ſamlallya az ű Halaadaſanak.

II. Hogy hogy vagyon az, hogy noha Iſten egyedűl esak az Danielnek jelente megh az Kiraly álmanak ertelmet es magyarazattyat: Mind az altal ezt az Daniel tulaydonittya az tőb tarſainak is s azt mondgya: az Kiraly almat meg jelentette minekűnk.

Az mi az Halaadaſnak okait illeti: Ket okait ſamlallya az ő Dicsiretinek halaadaſanak. Elſő ez: Mert azt mondgya: Bőlcſeſeget es Hatalmat adtal ugy mond ennekem. Aholot az Hatalmon, erti nem az kűlſő erőt, birodalmat, az mely vagyon az Kiralyokban Fejedelmekben de az bőlcseſegben valo erőt, mely meg győze mind az Nagy Nebuchadnezar kegyetlenſeget es el fant kedvetlen parancsolattyat, s mind pedig az Ariochnak ſivet, hogy ne artana ſe ő neki, ſe pedigh az ű tarſainak. Ezt azert az ſollasban valo hatalmat emlegeti, s ezert ád elſőben halakat Iſtennek s ezt akarja mondani, Ur Iſten ugy oktattal engemet; oly erőt attal ennekem az ſollasban, hogy megh győztem az Nebuchadnezar felőlűnk

valo

valo kegyetlen fandekat, hogy megh ne ôletne minket; Annak okajert legyen Hála teneked. Ahonnet ez az tanuſagh hogy az fellasban valo erô es Hatalom, mellyekkel egyebeknek fivet haytyuk az igaſſagnak iſmeretire, es viſſûk oda ahova akarjuk, valakinek nem magatul vagyon hanem Iſten ajandeka. Pelda erre az ſent Peternek amaz hathato tanitaſa Pûnkôſt napjan Jeruſalemben, akkinek egy prædicatiojara, megh terenek harom ezeren, mert Iſten ada erôt az ſent Peternek tanitaſanak. Act. 2.

Az ſent Pal, Act. 27. mikoron magat mentene az Agrippa Kiraly elôt, az ſent Pal beſedevel ugy megh indul az Agrippa, hogy ezt keſôrittetik mondani az ſent Palnak, *Ferè perſvades mihi ut Chriſtianus fiam*: kôzel mayd ugyan el hitetôd velem, hogy keresztyen legyek. Honnet vala ez? Iſten adta vala ezt az erôt az ſent Palnak beſedeben.

Pharahot mind addig faklattya Moſes, hogy vegezetre el kell boczatani az Iſraëlnek fiait Aegyptusbol. Mi az oka? Mert Iſten foll az Moſes altal, ſi ad erôt az Moſes kôvetſegenek.

Az Apoſtolok ki menvén ez feles vilagra, gyûttenek Iſtennek Hiveket, hoſtanak ſokakat ez igaſſagnak iſmeretire az ô tanitaſokkal: Honnet vala ez? Iſten adot erôt az ô tanitaſoknak es hathatoſagot.

Igy moſtan is Iſten ád erôt az Tanitoknak fayanak, hogy jûjenek ſokak az Evangeliomnak iſmeretire. Nem magoktul vagyon: azert ne dicsekôdgyenek ezzel, mint ha maſunnan nem vôttek volna. Az Poganyok kôzôt, az Gôrôgôk kôzôt azt olvaſſuk az Demoſthenes felôl,

hogy oly hathato ſavu ekeſſen ſollo ember volt: hogy egeſ Gőrőg Orſag, ennek oratiojara, mind az bekeſegre s-mind az fegyverre: mind az ellenſeggel valo frigyre, s-mind pedig az frigy fel bontaſra keſ volt.

Az Amphion felől azt irjak az Poêtak, hogy az ű ekeſſen valo hegedűleſevel es ſavaval, męg az kű ſiklakat is meg lagyithatta: az mellyel azt akartak mondani, hogy az ű ekeſſen valo ſollaſaval, męg amaz kű ſikla termeſetű kemeny ſiveket-is, magahoz haythatta.

Summa. Az ſollasban, tanitasban valo erő s-hatalom nem magunktul vagyon: Iſten ajandeka.

Horat. de Arte Poetica. Dictus & Amphion Thebanæ conditor orbis Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ, Ducere quo vellet.

Maſodik okat az Daniel az ő dicsiretinek hala adaſanak ezt mondgya: Es moſtan meg jelentetted ennekem az az mit tűled kertűnk, az az, à mint ű maga meg magyarazza: meg jelentőtted minekűnk az nagy Nebuchadnezarnak almat, es annak magyarazattyat. Mint ha mondana: Ur Iſten, mi előttűnk vala az Halal, halalnak valank fiai, az nagy Nebuchadnezarnak alom lataſa miat. De ime moſtá meg jelentetted azt minekűnk. Annakokajert, legyen te neked őrőkke valo hala. Te neked en Atyamnak Iſtene halakat adok en, es dicserlek tegődet. Ahonnet ez az Tanuſag: Iſten az, akki az titkos dolgoknak ki jelentője, nem emberi erőben vagyon. De moſt laſſuk az utolſo dolgot.

Utolſo kerdeſűnk ez vala: Hogy hogy vagyon ez hogy noha Iſten egyedűl csak az Danielnek jelente mégh az Kiraly almanak ertelmet es magyarazattyat: Mind azon altal ezt az Daniel tulaydonittya kőzőnſegőſſen az tőb tarſainak s-azt mondgya: Az Kiraly álmát megh jelentetted minekűnk.

Ved efed-

Ved eſedben: Ugy vagyon, hogy Iſten csak az Danielnek jelente meg az Nebuchadnezar Kiraly almat s annak magyarazattyat: De közönſegöſſen tulaydonittya az töb tarſainak-is ez okon. Elöſör. Mert ennek az meg jeleneſnek haſna, egyenlökeppen tartozik vala az Daniel tarſaira, mint ſinten ünnön magara Danielre. Maſodſor, Cseleködi ez okon, hogy ezzel meg jelentene, hogy ü az könyörgeſevel eggyüt haſnos volt az ü tarſainak könyör. geſe, es tekintöt ebben Iſten, nem csak az Daniel könyörgeſere, hanem az közönſeges könyörgeſre kivaltkeppen.

Ahonnet ez az tanuſag elſöben: hogy Haſnos az Hiveknek közönſeges könyörgeſök Iſtennek elötte, es felette hathato: Noha azonközben Iſten, egy embernek könyörgeſet-is meg halgattya. Tanullyuk meg azert miis, hogy noha Iſten haſonknal-is meg halgathat minket: de kedveſseb Iſten elöt az Hiveknek közönſeges könyörgeſök es felette hathato. Ezt erösiti Tertullianus Doctor. Ösve gyülnök az hiveknek tarſaſagaban, hogy az Iſtenhez kezünk fel emelvén könyörgeſünkel közelitsünk. Ez az erösak kedves Iſtennel. *in Apologetico adverſus Gētes. cap. 39.*

Maſodſor tanullyuk meg ezt-is az Danielnek példajabol, akki az ö neki megh mutatot ajandekot közönſeges jonak iſmeri lenni, es ez vegre, hogy legyen egyebeknek is javara: tanullyuk megh mondom, hogy valamely jokkal Iſten valakit megh ald, azt nem csak egy ember haſnara, nem csak maga javara cseleködi Iſten: Hanem ez vegre hogy legyen az eges Eccleſianak közönſeges haſnara. Az mint az ſent Pal-is tanit. 1. Cor. 2. vſ. 21. 22. 23. ahol igy ſol; Mindenek tietek ugy mond. Akar Pal legyen, akar Apollo, akar Cephas, akar ez Vilag, akar az

akar az elet, akar az halal, akar jelen valok, akar követ-kőzendők, mindenek tiétek. Ti pedig az Chriſtuſe vagy-tok az Chriſtus, pedigh Iſtene. Mi-is azért az mi Iſtenünknek minden aldaſival, akar micsoda legyen az: Uraſag, penz gazdagſag, bölcſeſeg, vitezſeg, ellyünk ugy mint kőzönſeges jokkal, Iſtenünknek tiſztelſegere, s felebaratunknak javara: Mert ez végre adta Iſten.

Ha azért gazdag vagy, s Iſten meg aldot, ne ely csak magadnak belőle, hanem legyen maſnak is haſna benne. Mert ha ezt nem cſelekőſed, ki vet Iſten az ſafarſagbol. Ha bölcs vagy: Ne tarts csak te magadnak: Mert Iſten el veſi tűled. Ha eſes vagy, oktaſſad az tudatlanokat tanacsoddal, s ezt veſi Iſten jo neven tűled.

Harmadſor es utolſor, tanullyuk meg az Daniel tarſainak peldajabol, akkik noha kőzönſegőſſen könyörögnek Iſtennek az nagy Nebuchadnezar álmanak megh jelenteſejert: Mind az altal Iſten azt csak az egy Danielnek jelente meg: De azonkőzben nem zugolodnak rayta, ſem pedig nem irigylik azt, hogy Iſten ezt Danielnek adta; hanem kőzönſegőſſen adnak halakat Iſtennek erette. Tanullyuk megh mondom, hogy ne dullyunk fullyunk azon; hogy ha az Ur Iſten az ű ajandekit nem mind egy arant oſtogattya: kinek uraſagot, kinek gazdagſagot, kinek bölcseſeget, kinek ekeſſen valo ſollaſt, ſep termetőt adot: De elegődgyünk megh ſorſunkal, az mellyel Iſten megh latogatot. Még gondolvan azt magunkban, hogy arra ſem volnank meltók az mivel Iſten benünket megh aldot, s azt ſem tudgyuk Iſtenünknek elegſegeskeppen meg köſönni. Ne band azért, ha Iſten ezt urra tőtte, amannak bölcseſeget, eſſőſſegőt, gazdagſagot adot;

adot: Hanem viſely arra gondot, hogy lehes hala ado te azert, az mivel tegődet meg latot. Melyre ſegellyön Iſten mindnyajunkat ſent Nevejert. Amen.

XIV. PRÆDICATIO.

ANnak utanna be méne Daniel Ariochoz, akkit rendelt vala az Kiraly, hogy el veſztene az Babyloniai bőlcseket, el mene, es igy ſolla neki. Az Babyloniai bőlcseket ne veſſesd; vigy engemet az Kiraly eleiben, es az magyarazatot meg jelentem az Kiralynak. Akkoron Arioch hamarſaggal be vive Danielt az Kiraly eleiben, es igy ſolla neki. Talaltam firfiat luda Nemzetſegenek foglyai kőzzől, akki az magyarazatot meg jelenti az Kiralynak. *verſ. 24.* *verſ. 25.*

SUMMA.

Ez két verſecskeben meg irja az Propheta: Mikeppen tőrekődőt eſedőzőt az Daniel az Ariochnal az Babyloniai bőlcseknek eletejert, akkik meg marattanak vala hogy meg ne őlettetnenek. Es mint vitte be az Arioch Danielt az Nagy Nebuchadnezar Kiraly eleiben.

RESZEK.

Ket reſzecskejők vagyon ezőknek az nehany igeknek.
I. Az Daniel tőrekődeſe, az Babyloniai bőlcseknek eletűknek meg tartataſajert, es annak igaz oka.
II. Az Danielnek az Kiraly eleiben valo be vitetteſe.
Az mi az Első dolgot illeti, tudni illik, az Danielnek

az Babyloniai bôlcsek eletôkert valo tôrekôdeſet, es annak igaz okat, be foglaltatik az, az elsô versben ahol igy
Verſ. 24. foll az Propheta: Be mene ugy mond Daniel, minek utanna Iſtennek halakat adot vala, az Ariochoz, akkit rendelt vala az Kiraly erre, hogy el veſtene az Babyloniai bôlcseket, es monda neki: Az Babyloniai bôlcseket ne veſesd el: Ezert: Mert en meg jelentem az Kiralynak álmát es annak magyarazattyat. Ez igekben tiltya Daniel az Ariochot az bôlcesknek ôleſetûl. Holot egy kerdes tamad: Mert azt kerdhetne itt valaki.

Jol cselekôtteje az Daniel, hogy tôrekôdôt az Babyloniai cſalard bôlcseknek meg maradaſokert, holot akar minemû halalnak nemére meltok voltak volna az ô hamis es varaslo tudomanyokert, es inkab kellet volna órvendôzni rayta, hogy effele varaslo, es balvanyozo tudomanyu emberek eggyût veſnenek el az ô hamis csalard tudomanyokkal?

F. Jol cselekôtte. I. Ezert: Mert noha jol tudgya vala az Daniel, ugy mint Iſtennek tôrvenyenek ertôje, es Prophetaja, hogy az varaslok, ſem fen veſtôk, Iſtenre nezve felette meltok az halalra: de erti vala azt-is mi vegre kergettetne s-mi okon az Kiraly ezôket az bôlcseket. Nez azert az Daniel nem az ſômelyre, ſem pedig az tudomanyra, hanem az igyre, az melyre nezve nem iteli meltoknak azokat az halalra: Mert ollyat kevan ô tûlôk, az mely nem emberi erôben, hanem Iſteni hatalomban vagyon. Azert az meltatlan kevanſagra kepeſt igazan oltalmazza Daniel az Babyloniai bôlcseket halaltul. II. Jol cselekôſik az Daniel, es igazan oltalmazza az bôlcseket: Mert nem ez végre nez az Daniel,

mintha ezt kevanna, hogy ennek utanna is ugyan abban az elebbi tevelygesben, sem fen vestő, varaslo, hamis tudomanyokban, mesterségökben mennenek elő, es azokban gyakorlanak magokat: De hogy megh intetven az töb bölcseknek halalaval, kik annak előtte immar megh ölettettenek vala, ők ternenek meg, es lennenek az igaz bölcseségnek követői es tanulói. Ezők okai, mellyekert törekődőt mellettük: Es ezzel az Daniel cselekődetivel nem rontatik el az varasloknak, büvős bajosoknak ördöngősseknek az ő büntetesők: Mint ha ugyan nem volna szabad az fejedelmeknek, gondviselőknek ezőket büntetni: Hanem commendaltatik az mertekletősseg, hogy mindeneket cselekődgyenek jo modgyaval, es az dolgot jol meg ertven mennyenek elő az büntetesben; nem ugy mint az Nebuchadnezar, ki az ő kevansaganak vegere nem menven, szabadon nyakaztattya az Babyloniai bölcseket.

Tanusag.

I. Nem javallyuk meg az balvanyozoknak, hitőtlen embereknek-is vesődelmőket halalokat, mikor avagy igaz ok nelkül szenvednek, avagy ollyak által, akkiknek semmi igaz igyük nincsen az büntetesben.

II. Tanullyuk meg: Hogy nem illik az keresztyen embernek meg ellenségenek-is vesődelmen örülni, es ellenséget gyülölni: hanem sőt inkab az Christus paranesolattyabol, ellenséget-is kell szeretni, es annak meg maradasara igyekőzni: az mint cselekődik az Daniel, akki igyekőzik az Chaldæusoknak meg maradasaban, kiknek ő ellene valo sok rendbeli gyülölségőket es alnok tanacsokat annak előtte sokszor vötte vala eszeben. Vagyone

hát ember oly nem baratod, kinek alnok ſivet latod: tegy jol vele s igyekôzzel megh maradaſara: Mert ezt parancsollya Chriſtus s ezt kôveti az Daniel. Nehez ez ugy vagyon az teſtnek, de kinek kinek kereſtyeni tiſti ezt kevannya.

III. Tanullyuk meg az Nagy Nebuchadnezar peldajabol, nem jo az Fejedelmekben az ok nelkûl valo kegyôtlenſeg: Mert akkik az ô birodalmokbol kegyôtlenſegre vetemôttenek, azok nem voltak nyomoſok, de Iſtentôl meg bûntettettenek. Mint Pelda erre az Nero, akki kergetôje lôn az Iſten hazanak, es meg ôlete ſent Palt es ſent Peter Apoſtolokat: de vegezetre hitvan ki menetele lûn ez vilagbol; Mert maga ſajat fegyverevel ônnôn maga ôle meg magat, s ugy hala meg. Pelda az Domitianus Imperator, az Iſten Nepenek kergetôje, ki az ô maga palotajaban, ôſve eskût ſolgai miat hala meg. Mert mikoron az Domitia Aſony az ô feleſege egy levelen meg talalta volna azoknak Nevôket, kiket ô vele eggyût akarna megh ôletni, vegeze azokkal, es az ô uranak el vegezet kegyetlenſeget magara az Domitianuſra fordita s el veſte. Pelda az Sennacherib, kinek az ô kegyôtlenſegejert Iſten, egy Angyala altal, egy etzaka taboraban ſaz nyoltzvan ôt ezer emberit vagata le. De ki gyôzne az kegyôtlen Fejedelmeknek az ô fôlôtteb valo kegyetlenſegôkert, Iſtentûl reajok ſallitot bûntetéſôket elô ſamlalni! De az mikeppen hogy nem jo az Fejedelmekben az tôrventelen kegyôtlenſeg: igy viſontak nem jo az feletteb valo engôdelmeſſeg-is: Mert ez-is veſedelmes, mind magoknak, ſ mind pedig az alattok valoknak; hanem tarcsanak mindenben mertekletô ſſegôt.

Kôvet-

Követközik az masodik Reß.

Mondam masodßor meg irja az Propheta, az Danielnek az Nebuchadnezar eleiben valo be iktattatasat az Arioch altal: akkirôl igy tanit s-mond. Akkoron Arioch hamarsaggal be vive Danielt az Kiraly eleiben, es igy ßolla neki. Talaltam ugymond firfiat Juda nemzete foglyai közzûl, akki az magyarazatot meg jelenti az Kiralynak.

Aholot kettôt kell az Arioch beßedeben meg jedzenünk. Mert elsô reßeben beßedenek, ôrûl az Arioch az Kiralynak az firfiu felôl, hogy immar talalkozot oly, ki az Kiraly almát es annak magyarazattyat megh jelenthetne es az Kiralyt sok gondolkodasitul meg szabadithatna. Es bizonyara nem kell ezt ugy erteni az Arioch mondasat az mint nemellyek magyarazzak, mint ha ezzel dicsekôdnek az Arioch, mintha azt û nagy sorgalmatoßagaval talalta, es immar ennek elôtte az Kiralynak tuttara nem volt volna: Mert immar ennek elôtte meg hallok, ßuprà verßu 16. hogy az Daniel be ment vala az Kiralyhoz, es idôt kere maganak az titkos dolognak meg jelentesere. Sôt ha ez volt volna igyeközeti, mind az Kiraly elôt meg jedzette volna magat, s-mind pedigh az Kiralt meg bantotta volna; maga sorgalmatoßaganak dicseretivel; Hanem az mint mondam, ôrûl az Arioch, hogy Isten illyen jo ßerencset adot az Kiralynak, hogy nem lôtt hamontalan az ô ekkedig valo sorgalmatoßaga az ô alma felôl. Nem követ azert itt valami udvari modot az Arioch ebben, aholot felette igen sokasban vagyon, hogy csak Urok kedveben leheßenek sokak, az mit más cselekôdôt is, magok ßerenyßegenek tulaydonittyak, es az más

ember talalmanyabol ſarmazot munkaval dicsekôdnek. Mondom, nem illyen udvari ſolga az Arioch, hanem az mit Iſten mutatot az Kiralynak, azon az jo ſerencsen ôrvendôz, es az mit û nem talalt, azt maga ſerenſegenek nem tulaydonittya.

Ahonnet, ez az Udvari ſolgaknak is az Tanuſag, hogy az mit valaha csak ujokkal ſem ertenek, ne dicsekôdgyenek azzal: mintha ôk volnanak annak az jonak fundaloi. Hogy akkik abban elſôk voltanak, ne mondgyak felôlôk az mit amaz Pogany bôlcs az Virgilius mond egy roſz Poëta felôl, ki Auguſtus Imperatornak az Virgilius verſeit, ugy, mint magajet mutatta vala be, s igy ſol felôle.

Hos ego verſiculos feci, tulit alter honores.

Ezôket ugymond az verſôket en ſerzettem, de más vôtte el az dicsiretôt. De ez az vetek igen regnal az Udvari ſolgakban (noha nem mindenikben) s nem jo. Mert gyakorta gyalazat kôveti jutalmul.

Maſodſor az Arioch az ô beſedeben az Kiraly elôt jelenti meg Nemzetſeget annak az firfiunak, akki az Kiraly titkos almat meg akarna jelenteni, s azt mondgya felôle, hogy Juda Nemzete foglyai kôzzûl valo.

De mondhatnad.

Miert nem mondgya az Arioch az Kiraly elôt, hogy talalt eggyet az bôlcsek kôzzûl, hogy iſmet az Kiraly kedveben hozhatna, kiknek ſolgalattyokkal ô is élt vala annak elôtte, es ennek utanna is ſûkſege lehetne reá? De inkab emlekôzik az Juda foglyai felôl, az Sidok felôl kiket tudgya vala hogy az Babyloniuſok gyûlôlnenek az ô kûlômbôzô vallaſokert.

F. Ved

F. Ved eſedben: Nem az Arioch ennek az oka; de Iſten igazgatta igy az Ariochnak nyelvet. Mert az mint ennek előtte az ő gondviſeleſe altal cseleköde, hogy az Daniel ne menne eggyůt az Babyloniai bőlcsekkel az Kiraly eleiben: igy moſt akarja az ő kůlſő allapattyabol meg jelenteni, ki legyen az az Daniel, az mely nagyob dicsiretire vagyon Danielnek, hogy nem mint ha az Babyloniai bőlcsek kőziben ſamlaltatot volna. I. Honnan meg tanulhattyuk, hogy inkab kell igyekőznůnk felebaratunknak meg maradaſara, hogy nem mint Urainknak, Fejedelminknek kegyőtlen parancsolattyanak vegben vitelere. Az mint cselekődik az Arioch, ki el hagyvan az bőlcseknek őldőkleſet, hirtelen ſieti be vinni Danielt az Kiralyhoz, hogy igy meg ſůnnyek az vęr ontás. Felette igen iſtentelennők hát affele ſolgak, es az emberi Nemzetnek veſődelmere ſůlettek, akkik Uroktul kegyőtlen, hamis mandatomot veven, egyebeknek bůntetesőkre, ſietnek annak vegben vitelere: ſőt csak hogy magoknak kedvet talallyanak, inkab nehezitik az bůntetest; Illyenek azok akkik azt mondgyak: Ha Uram parancsollya, Iſten ugy ſegellyen keſ leſek megh nyuzni: az Atyamat ſem ſanom ha Uram mondgya. Nem ez az jambor Udvari ſolgaknak tiſtők: hanem, ha Urok haragſik: intſek az csendeſſegre.

II Iſten az őveire ſorgalmatos gondot viſel, hogy az gonoſokkal őſve ne elegyitteſſenek, ſe pedig azok kőzzene ſamlaltaſſanak, hanem hogy azoktul megh valaſtaſſanak. Az mint meg oltalmaza Danielt, hogy az balvanyozo Babyloniai bőlcsek kőzze ne ſamlaltatnek.

III. Jobb az ellenſeg kezeben eſni, foglya eſni, es kereſtyen-

reſtyenſeget azonkózben kinek kinek meg tartani: hogy ſem mint Erſókke, Piſpókke, Cardinalla, Nagy Urra, vagy bólcse balvanyozo keppen lenni, es kereſtyenſeget azonkózben meg tagadni. Annakokajert, ha Iſten ugy rendelte felólünk, hogy tób nyomoruſagot ſenvedgyünk job az ellenſegnek fogſagat viſelnünk; hogy ſem mint Iſtenünket es az egyſer meg iſmert igaſſagot meg tagadnok. Job ſenvednünk, hogy ſem mint ez vilaghi allapatert balvanyozokka lennenk. Há pedig ezt cselekóſük Iſten leſen az: akki mi nekünk minden nyomoruſaginknak idejen, az mint az Danielnek oltalmunk leſen. Kinek legyen aldot az ó ſent Nevé mind órókke Amen.

XV. PR

XV. PRÆDICATIO.

FElele az Kiraly es monda Danielnek, kinek nevevala Baltassar. Vagyone hatalmad teneked, hogy meg jelentsed ennekem az almot melyet lattam, es annak magyarazattyat? Felele Daniel az Kiraly előt es monda: az titkot melyről az Kiraly tudakozik, az bölcsek, Eghi forgas tudok, Termeßet tudok, jövendölők, meg nem jelenthetik az Kiralynak. De vagyon Isten Menyben, aki az titkokat meg jelenti es tuttara adgya Nebuchadnezar Kiralynak mi leßen jövendőre az követkőzendő időkben. Az te almod, es az te fejed latasa ez. Te neked Kiraly az te gondolatid, az te ágyadban, elmedben fel hatanak, hogy érthetnéd mi lennete utannad, es aki meg jelenti az titkokat, meg jelentette teneked az mi jövendő. Ennekem pedig nem az bölcseségért mely en bennem volna minden élő emberek felet, jelentetet meg ez az titok, hanem azokra kepeſt, akik az magyarazatot tuttara adgyak az Kiralynak, es az te szivednek gondolatit meg ertened. vers. 26. vers. 27. vers. 28. vers. 29. vers. 30.

SUMMA.

Ez jelen valo igekbe, minek utanna juta az Daniel az Nagy Nebuchadnezar eleiben, meg irja az Kiralynak az Daniellel valo beſelgeteſét, tractalaſat az ô el feleytôr álma es annak magyarazattya felôl.

RESZEK.

Két reſei vadnak ez fel vôtt igeknek.

I. Az Nebuchadnezar kerdeſe.
II. Az Danielnek feleleti.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik az Nebuchadnezar kerdôskedeſet az Danieltûl, be foglaltatik az, im ez elſô versben, mikor igy ſol az Propheta. Felele az Kiraly es monda Danielnek &c. Aholot ebben az elſô versben harmat kel igen rôvideden meg jedzenûnk.

Elſôt az Kiralynak kegyeſſeget az Danielhôz: Mert mihelyen hallya az Danielnek nevezetit Ariochtul az Kiraly mindgyart ſonak adgya magat, es elſôben ſolittya meg nagy kegyeſſen es almelkodaſſal az Danielt: az mely nem kicsin dicsiretre melto. Mert tudgyuk azt kereſtyenek az regi Hiſtoriakkal, kivaltkeppen pedigh Az Eſther kônyvebôl, akki ſokat tôrekôdek az Aſſverus Kiraly elôt az û nemzetenek az Sido nemzetnek meg maradaſajert, akkik nem mehetnek vala az Kiraly eleiben az mint meg vagyon irva, cap. 7. Eſtherz: tudgyuk mondom, mely felette nehez volt az pogany Kiralyok eleiben jutni, es azokkal beſelleni. Mert azt itilik vala az pogany Kiralyok mintha ugyan megh gyalaſtatnanak ezzel az ô meltoſagokban, hogy ha ſonak adnak ûnnôn magokat az kôz renden valo embereknek.

De ime most haladek nelkûl, kegyôsſen beſelget az Nebuchadnezar Daniellel.

Ahonnet mindennek ez az tannſag: nincsen ſem Kiraly, ſem Fejedelem, ſem Ur, ſem Nemes, ſem Gazdag, akkit az ſûkſeg engôdelmeſſe nem teſen. Pelda az Nebuchadnezar: akki nagy fejedelem Babyloniaban; ime most az ſûkſegnek idejen felette engedelmes az Danielhôz.

Kik ellen ſolgal ez? Azok ellen akkik azt ſoktak mondani, hogy el lehetnek ôk más ember ſegitſege es baratſaga nelkûl. De hallad, ne hid el magadat: Mert fordullyon csak az kotzka, annak-is ſupplicalſ akkinek annak elôtte ſoha ingyen ſem gondoltad volna. Ne utald hât megh felebaratodat: Mert nem volt ſoha ſenki oly bôlcs oly hatalmas, aki más ember bôlcseſege es ſegitſege nelkûl nem ſûkôlkôdôt volna. Ez az elſô. Maſodſor az Kiraly beſedeben jegyôzzûk megh ezt is: Kinek adgya az Kiraly ezt az tiſtôſſeget hogy beſellyen vele? Ved eſedben, ket Nevel nevezi ezt: Mert elſôben hija Danielnek, az mely Magyarul annyit teſen mint erôs Iſtennek iteleti. Az mely nevet vôtt vala maganak az Daniel az kôrnyûl metelkôdeſnek Napjan: Maſodſor nevezi Baltaſſarnak, az mely annyit teſen Magyarul, mintha mondanad, az Baál Iſtennek takar kentſôt, az mely nével neveztetôt vala ujonnan az Nagy Nebuchadnezarnak Udvaraban: es ezt az utolſo nevet, nem ôrômeſt hallya az Daniel, de nem lehet egyeb benne.

Ahonnet meg feddetnek azok affele emberek, kik azt velik magok felôl, hogy ûk jo lelki iſmerettel lehetnek az Balvanyozok templomaban, az Miſen, az balvanyok elôt. Holot az Daniel, meg csak az balvanyozoktul ta-

lalt Nevezetôt-is nem örömeſt hallya. De mi azt mondgyuk hogy az keresztyen ember nem lehet jo lelki-iſmerettel ſoha, az balvanyozok gyülekôzetiben.

Harmadſor az Kiraly beſedeben jegyôzzük meg ezt-is Micſoda az Kiraly kerdeſenek Summaja: Ez tudni illik hogy ha megh jelenthetije az Daniel az Kiraly álmát es annak magyarazattyat avagy nem. Az mely kerdeſt Iſten ád az Kiralynak ſajaban, ugy mint kinek immar kicsin remenſege vala, az ô almanak magyarazattya felôl, mivel hogy az ô bôlcseiben meg fogyatkozot vala: Ez vegre adgya pedig, hogy igy teſſek megh az ô nagy kegyelmeſſege, jo volta az Danielhôz es ennek utanna legyen nagyob emlekôzetben az Kiraly álmának magyarazattya.

Ahonnet ez az tanuſag: Hogy Iſten akkor ſokta kivaltkeppen az ô Mennyei bôlcseſeget ki jelenteni, mikor az emberek ſinten meg fogyatkoznak az ô remenſegôkben; az mint mondotta az Philo: *Vbi ceſſat humanum auxilium, ibi incipit Divinum*; Ahol meg fogyatkozik az emberi ſegitſeg, ott ál be az Iſteni ſegitſeg: *Et Taulerus: ubi egreditur natura, ibi ingreditur Deus*: ahol ki fogy, ki ál az termeſet belôle, ot ál be az Iſteni ſegitſég: tanullyuk meg mis az mi nyomoruſaginknak idejen, hogy az mikor el hagy minket az emberi ſegitſegben valo remenſeg, ſinten akkor fogu felſege mi melettünk ki tamadni, s akkor kezdi az ô mennyei bôlceſeget az mi megh tartaſunkban ki jelenteni. Vagyon atyamfiai fükſegünk ez tudomanyra: Mert ſok ellenſegôk ſomjuhozzak verünket de csak ſolgaljuk Iſtenünket, meg ſegit ô fôlſege fükſegünknek idejen bennünket. Hát vigaſtallyuk ezzel magunkat. Laſſuk az maſodik dolgot.

Mon-

Mondam Masodsor, meg irja az Propheta, az Daniel oratiojat, melyben meg felel az Kiraly kerdesere. Mely Orationak harom Resei vadnak; avagy harom resekbol ál. Elol jaro besedbol; Az alomnak s-annak magyarazattyanak megh jelentesebol; es vegezetre oratiojanak besedenek jo modgyaval valo el vegezesebol.

Az Danielnek elol jaro besedi, be foglaltatnak, az 27. 28. 29. es 30. versetskekben.

Holot az igeknek ertelmejert, harom kerdesoket kell meg magyaraznunk.

1. Kicsoda legyen az titkoknak meg jelentoje?
2. Mi adot az Kiralynak alkolmatossagot az o almara, es mi volt annak az vege?
3. Honnet jutot az Daniel, az Kiraly almanak ertesere, es micsoda vegei vadnak annak hogy Isten az Kiraly almanak ertelmet meg jelentette az Danielnek?

Az mi az elso kerdest illeti, tudni illik, kicsoda legyen az titkoknak megh jelentoje? Nincsen semmi emberi bolcseségben, eroben, hatalomban az. Hogy pedig ez igy legyen; Negy kivaltkeppen valo rendbeli tudosokat samlal it elo az Daniel. Mert igy sol; nem jelenthetik azt meg az bolcsek, sem pedig az Astrologusok, Magusok jovendolok.

Kicsodak es mũnemũ semelyek voltak azok?

Bolcseknek hia elsoben azokat, akkik sorsokbol soktak vala jovendoket mondani. Illyenek most amaz Czigányok, akkik babbal soktak jovendolni s-egyeb hasonlo ezkozzokkel.

Az Astrologusok egi forgas tudok valanak, akkik az csillagoknak es Planetaknak nezesibol jovendolnek vala:

Illyenek moſt azok, akkik Calendariomokat irnak, jo es gonoſz ûdôt hirdetnek, az fôldnek termeſirôl, es az embernek elete vegerôl, jo avagy gonoſz ferencsejeröl jôvendôlnek.

Az Maguſok valanak azok, kik az ördögöknek titkon avagy nyilvan valo ſegitſegh hivaſabol, s-tanitaſabol jôvendôlnek vala. Mint moſt amaz varaslo, bûvôs bavos, ördöngôs ferfiak es aſſony allatok.

Haruſpices, az az, oly jôvendôlôk kik az aldozatra fel vagdaltatot allatoknak nezeſebôl, jôvendôlnek vala.

De mind ezek felôl azt mondgya az Daniel hogy ſenki ezôk közzûl nem lehet az titkoknak megh jelentôje.

Hát kiknek tulaydonyittya?

Csak az egy Iſtennek; s-Kicsoda az az Iſten? Az ki az Menyben az Egekben lakozik. Mert igy fol.

Vagyon Menyben Iſten, akki az titkokat meg jelenti, es tudtara adgya Nebuchadnezar Kiralynak.

S-Miert mondgya hogy az Iſten Menyben vagyon?

Nem azert, mintha az Iſtent bizonyos helyre akarna
3. Reg. 8. rekeſteni: Mert azt mondgya az Salamon; hogy az egeknek egei be nem fogjak az Iſtent. Es ûmaga Iſten
Pſal. 66. Eſaias Propheta altal azt mondgya, hogy az Meny az ô ûlô ſeki, es az Fôld az ô labainak ſamolya. Mindenûtt jelen vagyon tehat az Iſten. De menyben mondgya az Daniel az Iſtent lenni. Elôſôr ezert, mert gyakorta innet ſokta az ô hatalmat es dicſeſeget, minden allatokra ki jelenteni. Maſodſor, mert ot kefitôt Iſten minekûnk

örökke

örökke valo lako hazat. Azert valamenyiſer emlittyük az Iſtent menyben lenni, juſſon eſünkben, hogy oda legyen kevanſagunk, mint megh maradando hazankban. Es azert csak az Menyben lakozo Iſten az, azt mondgya az Daniel, akki az titkoknak meg jelentője.

Ahonnet tanullyuk megh mi is, hogy ninesen ſenki, akki önnön magatul az Iſtennek titkos dolgait avagy megh tudhatna, avagy pedigh egyebeknek megh jelenthetne. Mert azt mondgya az ſzent Pal. *Animalis Homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei*; csak azon testből lelekből allo ember, kit az ſent lelek meg nem vilagoſitot, ingyen csak eſeben ſem veheti, az mellyek az Iſtennek lelkeje. Aholot meg hamiſsittatnak az varasok, büvöſök bajoſok, kik jövendö dolgokrol, ember eleterol, ſerencsejerol akarnak jövendölni: mert ez illyetinek csak csalardkodnak. Maſodik kerdes ez vala. 1. Cor. 2. vſ. 14.

Mi adot alkolmatoſſagot az Kiralynak az ö álmara? es mi voltannak az vege?

Az mint az Propheta jelenti, alkolmatoſſagot adot erre az Kiralynak az ö ſorgalmatos gondolkodaſa: Te ugy mond gondolkodol vala agyadban. Vege pedigh ez vala: Hogy az altal tudna meg, micsoda lenne az követközendö idökben: az az, az mint ennek utanna meg magyarazza az Daniel, mi lenne az Nebuchadnezar birodalmatul fogva az Chriſtus Orſaganak meg jeleneſeig. Mert akkik ezt magyarazzak csak az utolſo itilet elöt valo üdökre azok ki rekeſtik azokat az mellyek löttenek az Nebuchadnezar birodalmatul fogva az utolſo üdöig, az az, az Chriſtus teſtben valo meg jeleneſeig; az mely

ellen-

ellenkőzik az Daniel magyarazattyaval, az mint ennek-utanna jobban megh ertyűk. Es ennek az Kiraly álmanak veget hogy ugyan ez legyen ezzel erősiti: Az te almod ugy mond, es az te fejed latasa, az te agyadban ez; az az, tellyesseggel ez az vege az te álmodnak az mellyet lattal.

Tanullyuk meg innet az Nebuchadnezar álmabol, akkinek Isten az ő álma altal, nagy dolgot, ugy mint birodalmoknak valtozasat akara megh jelenteni, hogy nem minden álmok hasontalanok, de nemellyek Istenes álmok, es az hiveket nagy dolgokrol soktak megh inteni. Az mint ez az sent irasnak bizonyos peldajabol megh tetzik. Illyen Istenes álom vala az Josephnek álma. Gen. 37. Aholot azt lattya az Joseph, hogy az ő kevei sen allanak, es az ő battyaie le haylanak előtte, es az Nap s az Hold megh haylanak előtte: az mely be is tellyesedek; mert az ő battyai, az Attya es Annya, Ægyptusban meg haylanak előtte es solgalnak ő neki. Illyen vala az Pharaho álma, az het kőver es het őstőver űnők felől; az mely peldazza vala, az het tellyes bű, es het sűk estendőket az mint meg vagyon irva. Gen. 41. Ne utallyunk hat meg minden almokat. Ahonnet meg hamissittatnak azok az bőlcsek, (kik kőzzűl egy az Aristoteles) akkik tagadgyak hogy valamely álmok Istentűl bocsattatnanak az emberekre, hanem csak az embernek temperamentoma serent lennenek az emberben.

Mely ertelem igaz res serent, hogy nemely az álmok kőzzűl, az temperamentomot kőveti, de nem mindenek.

Az Melancholicusok, rettenetes es rut dolgokat almadnak: Az Phlegmaticusok, vizekben fetrengenek almokban:

almokban: Az Sangvineusok lakodalommal, tantzal es egyeb vigasſaggal tepelődnek: Az Cholericusok tűzzel es harczolaſſal veſődnek.

Harmadik es utolſo kerdes ez vala: Honnet jutot az Daniel az Kiraly álmanak erteſere, es micsoda vegei vadnak ennek, hogy Iſten az Danielnek jelentette megh az Kiraly álmanak magyarazattyat? Ved eſedben: Jutot az Daniel az Kiraly álmanak erteſere s magyarazattyara, nem az ő maga bőlcseſege altal, az mint önnön maga mondgya, hanem az Iſten lelkenek oktataſabol s megjelenteſeből: Mert igy fol; Ennekem pedig nem az bőlcseſegert jelentetet meg ez az titok, mely en bennem volna, hanem Iſtentűl. Mint ha mondana; Hogy en ezt az álmat es annak magyarazattyat megh jelentettem neked Kiraly, ne tulaydonicsad azt az en bőlcseſegemnek, mert ha ez egeſ vilagot felől mulnam is bőlcſeſeggel, mind az altal nem jelenthettem volna meg teneked ezt az titkos dolgot. De Iſten az akkinek ugy tetzet, hogy az en folgalatommal elne, es ezt az titkos dolgot en altalam teneked meg jelentene.

Vege pedig ennek, hogy Iſten, az Danielnek jelentette megh az Kiraly almat; Eggyik ez, az mint mondgya az Propheta: Hogy Iſten cſelekőtte ezt azokert, akkik az magyarazatot tudtara adgyak az Kiralynak: az az, az te orſagodban levő Sidoknak megh maradaſajert, oh Kiraly, akkiknek kőnyőrgeſere engedte megh ezt Iſten, es megh tanitot engemet, hogy megh jelencsem teneked. Igy akar azert az Daniel kőnyebſeget kereſni az Sidoknak, es inteni az Nebuchadnezart az kegyelmeſſegre, hogy kőnyebitene azoknak terheket. Maſodik veget

ezt mondgya az Daniel à Kiralynak: es ugy mond az te ſivednek gondolatit meg értened, az az, cſelekôtte Iſten ezt az te tanuſagodra, hogy mehetnel vegére annak az mirôl ſorgalmatoſſan gondolkodol vala te magadban. Mind az kettôt megjedzi az Agoſton Doctor is *tom. 3. lib. 2. de mirabilibus Sacræ ſcripturæ ca. 30.*

Deus inquit, Danieli, non ſolum ſomnium ipſum, ſed etiam ſomnij ipſum occaſionem, quæ eſſet, antequam Rex dormiret, indicaverat. Hoc vero factum eſt, ut Regi Daniel, ſummi creatoris notitiam inſinuaret: & plebi in ſervitute & captivitate poſita aliquod, quamvis parvum, auxilium & ſolatium haberet.

Az Iſten ugy mond, az Danielnek nem csak az álmot, de az alomnak alkolmatoſſagat is mi volna, minek elôtte el alunnek az Kiraly, megh jelentette vala. Ez pedigh azert lôn, hogy az Daniel hoſſhatna az Kiralt az teremtô Iſtennek iſmeretire; es az fogſagban levô Sidoknak lenne, hanem nagy is, valami kicsin kônyebſegek.

Tanullyuk meg hát it az Daniel peldajabol. I. Akki az Kiraly almanak megh jelenteſében nem tulaydonit maganak ſe maga ſerenyſegenek ſemmit: de mindeneket tulaydonit Iſtennek; Hogy mi is ſemmiben ne tulaydonicsunk ſemmit az mi ſerenyſegünknek, fel ſe fuvalkodgyunk ſemmiben, hanem mindenekben adgyunk halakat Iſtennek.

II. Tanullyuk megh azon Daniel peldajabol; akki az Iſtentûl mutatot ajandekkal el az kôzônſeges tarſaſagnak javara hogy mi is valamivel ajandekoz Iſten; avagy bôlcſeſeggel, gazdagſaggal, vagy egyeb ajandekival; elſyünk azokkal az kôzônſeges tarſaſagnak haſznara, s azt vegi Iſten jo neven tûlônk. Melyre ſegicsôn ú felſege. Amen.

XVI. PRÆ-

XVI. PRÆDICATIO.

TE Kiraly latad: es ime egy kep, nagy es tette- *verſ. 31.*
tes kep, tündöklö áll vala te elötted, és az ö
abrazattya rettenetes vala. Ennek az kepnek fe- *verſ. 32.*
je tiſta aranybol vala: az ü mellye es az ö karjai
ezüſtböl: az Hasa es az tompora ertzböl. Az öſſa- *verſ. 33.*
rai vasbol: labai egy reſzent vasbol es egy reſzent
cserépböl. Nezöd vala migh egy kü el hasada *verſ. 34.*
emberi kez nelkül: es el töré az allo kepet az ö vas
es cserep labairol, es aprora ronta öket. Akko- *verſ. 35.*
ron eggyütt el romla az vas, cserép, ertz, ezüſt es
arany: es lönek mint az pelyva az Nyari ſzürön,
mellyet az ſel fel veſen, es ſemmi helyét ſem ta-
lalni. Az kö pedig akki el üté az allo keper,
nagy Heggye lön es be tölte az egeſz földet. Ez *verſ. 36.*
az alom: es az magyarazattyat-is meg mondgyuk
az Kiralynak.

SUMMA.

Ezökben-ez nehany verſecskekben, Következik az
Daniel Oratiojanak, avagy beſedenek Masodik Reſe.
Holot az Daniel megh jelenti az Kiralynak álmát es an-
nak magyarazattyat. Mit latot almaban, es mit akart
Iſten az altal az alom altal az Kiralynak meg jelenteni.

De moſt mi az alomnak magyarazattyanak bekét hagyvan, laſſuk az Kiraly álmat minemű almot latot legyen az Kiraly; s-es lefen czellya tanitaſunknak: Hafna ez tudomanynak, az mint ez utan megh hallyuk nagy lefen: Mert innet eſűnkben vehettyűk: Miben allyon ez világi birodalomnak allapattya: Mely nagy valtozaſok voltak eleitől fogva az birodalmokban, s-moſt-is mit kellyen remenlenűnk. Ugyan innet eſűnkben vehettyűk azt is: Micsoda allapattyok volt az Hiveknek az birodalmaknak valtozaſi kőzőt, es ennek utanna-is mit kellyen varnunk: mind addig, miglen az itelő biro Chriſtus el jű az iteletre. De moſt laſſuk az igeknek Reſeit.

Két Reſei vadnak az alom latafnak. Mert

I. Az Nagy Nebuchadnezar, egy magas állo kepet lát álmában.

II. Lát egy kővet az mely emberi kez nelkűl le fakad, es azt az allo kepet őſſve rontya. Mi-is azert ezőkről ſollyunk.

Előſőr az allo kepről, mellyet lát az Kiraly almaban. Maſodſor arrol az kőről, melly azt az allo kepet őſſve rontya. Az mi az elſő dolgot illeti igy ſoll az Propheta felőle s-mond. Te ugymond Kiraly latad: es ime egy kep. &c.

Mit akar?

Meg irja annak az kepnek formajat, mellyet latot vala az Kiraly almaban: Minemű volt az az kep: előſőr azt mondgya felőle hogy, firfiui emberi abrazatu kepet mutatot, ugymint akkinek feje, mellye, hafa volt: karjai tomporai, farai es labai voltanak, az mely kep, typuſa arnyeka volt, ez vilagi birodalmaknak valtozaſinak az Chriſtus el jőveteleig, az mint ennek utanna valoſagoſkeppen meg hallyuk.

Maſodſor

Masodfor azt-is megh jelenti, ez az kep miből volt, s-micsoda volt Materiaja; mely felől igy sol: Hogy Feje tiszta aranybol volt: Mellye s-karjai ezüstből; Hasa s-tomporai ertzből: Szarai vasbol, labai egy resent vasbol, egy resent pedigh cserepből: az mely külömbözö materiakbol s-metallomokbol abrazoltatot az birodalmaknak külömbözö ki folgaltatasa, az mint meg hallyuk.

Harmadfor ugyan itt ennek az kepnek megh irasaban, külsö környül allo dolgokat-is jelent, kivaltkeppen pedig imez hát rendbeli dolgokat irja megh az Propheta.

1. Azt mondgya hogy az az kep egy volt nem több: Mert peldazza vala annak az egy birodalomnak ki folgaltatasat, mely akkoron az nagy Nebuchadnezarnak kezeben vala. 2. Azt jelenti hogy az az kep nagy volt, mellyel annak hatalmasságat jelenti. 3. Azt mondgya felöle hogy, feles, temerdek es magas volt. 4. Hogy fenös tündöklö volt: 5. Fen allo kep volt: Mert az fén állo firfiu, inkab ki mutathattya erejet, hogy nem mint az ki vesteg ül. 6. Annak tekenteti rettenetes volt, az az, az ö kemenségevel es kegyetlenségevel egyebeknek felelmet sörzöt. Ezek neznek ennek az allo kepnek megirasara. Melynek magyarazattya mire folgallyon, meg hallyuk az Danieltől.

Mit tanulunk innet?

Tanullyuk meg elsöben: Mivel hogy abrazoltatik ez vilagi birodalmaknak valtozasa ebben az kepben: Minemü legyen ez az vilag, es ennek birodalma? Azt mondgya az Daniel hogy ollyan mint az kep, s-meg pedigh mellyet ember almaban lát: Avagy az mint az bölcs

Eccleſ. 1. verſ. 2. Salomon mondgya: *Vanitas vanitatum*, hiaban valoſag es annak minden dicsőſege ſemmi. Felette bolondok lehat azok, akkik ezt ez vilagi birodalmat, uraſagot, ugy tartyak mint allando jot: Mert ennek minden dicsőſege csak alomba latot kep. Pelda erre amaz vilag biro Sandor ki nagy Fejedelem vala, de ennek az ő birodalma csak ollyan lőn mint az alomban latot kep. Mert ő maga egy kicsin mereg miat el veſe, birodalma pedigh egyebekre ſalla. Pelda az nagy Nebuchadnezar, kinek az ő birodalma csak ollyan lőn mint az kep. Mert kevelyſegre vetemődvén, le vete Iſten hirtelen az ő birodalmabol, es az barmok közziben ſamlaltatek. Nem ſokkal jara kűlőmben az Boldiſar Kiraly-is, kinek Iſten, az ő tobzodaſi közőt elegle megh-eletet, es az ő birodalma az Mediabeli Dariuſra ſalla. Pelda az Cyrus akki nagy fejedelem vala, de az ő birodalma csak ollyan lőn mint az kep: Mert az Scythakra menven, à Tomyris Kiralyne aſony eleiben ſalla, meg vere, fejet el úttete, es egy tőmlő vért elő hozatvan az ſolgalojaval bele vettete az Cyruſnak fejet ezt mondvan: Igyal immar Cyre elegődgyel megh azzal az verrel, melynek ennyi eſtendőktűl fogva kevanoja voltal; es igy az ő birodalma ſemmive lőn. Ezt az birodalmaknak alhatatlan mulando voltat bizonyittya az Philo Iudæus, mikor igy ſoll: *Floruit quondam Græcia, ſed Macedones abſtulerunt ei potentiam: Poſtea Macedonia viguit opibus ſed diviſa in plures portiones, debilitata eſt, donec omnino interyit. Antea res Macedonum inclyta fuerat Perſarum felicitas, ſed una dies tam ingenti regno finem attulit.* Az az: Viragzot regenten Görög Orſzag, de annak birodalmát az Macedoniajak foglaltak el; bővölkődőt az utan Macedonia gazdagſaggal, de annak utanna tőb reſzekre oſolvan, megh erőtlenődek, migleh ſemmive

semmive lôn. Az Macedoniai birodalom elôt, hires vala az Perſak birodalma, de ollyan hatalmas birodalomnak egy Nap mind veget vete.

Példa erre az mi ſegeny Nemzetônk es Hazánk-is: volt ennek az ô birodalma valaha valami: de moſt minden dicsôſege es hatalma ſemmi. Tanullyuk meg hât hogy ne hidgyûnk az árnyeknak hanem bizzunk csak az nagy Iſtennek hatalmaban, akki igazgattya az birodalmakat. Tanullyatok megh ti-is kik vilagi gazdagſagban biztok, hogy igen arnyekhoz kaptok: Mert az mit ma gyûytôtôk, holnap nem tudgyatok kije leſen: az mint ô maga Chriſtus urunk hozza elô amaz pelda beſedben; vala ugymond egy neminemû gazdag ember, kinek ſanto földe ſokat termet vala. &c. Ellyûnk hât ugy ez vilagi gazdagſaggal, mint mulando joval. *Luc. 12.*

Maſodſor tanullyuk meg innet: Nagy kûlömbſeg vagyon az birodalmok közôt: Mert nemely aranyhoz: nemely ezûſthöz, nemely ertzhöz, nemely vashoz haſonlo; ſôt ugyan azon egy birodalom néha arany, néha ezûſt, néha ertz, néha vas; az mint igy ſamlallya az Daniel. Aranyhoz haſonlo avagy arany birodalom az, az mely kegyeſſeggel es kegyelmeſſeggel birattatik: De az mely kegyetlenſeggel vitetik vegbe, meltan haſonlittatik az vashoz.

Harmadſor, tanullyuk meghazt-is, hol vôttek volt az regi pogany bôlcsek s nevezet ſerint Ovidius, amaz ûdôknek valtozaſi felôl valo csevegeſôket, ahol minden ûdôket negy reſre oſztottak, s azt mondottak, hogy elſô volt arany ûdô: maſodik az ezûſt; harmadik az ertz: negyedik es utolſo az vas, az mely moſtan-is regnal: nem

magoktul

magoktul bizonyara, hanem innet az Daniel Prophetá iraſábol.

De moſt el feleytven ſokak az Daniel Propheta tanitaſat, avagy az regi poganyok velekődeſet, akkik az utolſo ůdőt haſonlittyak az vashoz: az vas helyőt arany ůdőt hirdetnek: Mert ezők nem iſmerik az Iſtennek ennyi ſok latogato oſtori kőzőt, vęr ontas, ſok őzvegyők, arvak ſiralma puſtulaſa kőzőt, még is micsoda legyen az Iſtennek haragja? Vęr es oſtoroz az Iſten, nem iſmerik még is az emberek hogy haragſik ő felſege, hanem azt mondgyak hogy moſt vagyon az aranyůdő. De en azt mondom ne boſoncsad az Iſtent: Mert ha gondolkodnal felőle, igaz eleg vas es fegyver alat tart ő felſege bennünket.

Ertyűk azert immar tanuſagunknak első Reſet, laſsuk az Maſikat.

Mondam Maſodſor, megh irja az Propheta az Kiraly álom lataſanak Maſodik Reſet, melyben lát egy kővet, mely kő emberi kez nelkűl le ſakad, es amaz nagy allo kepet ősve rontya: akkiről igy ſol immar az Kiralynak. Nezed vala, ugy mond te Kiraly, migh egy kű el haſada emberi kez nelkűl &c.

Mit akar?

Meg irja annak az kőnek allapattyat, mely az nagy allo kepet ősve rontya, 3. Negyet mond affelől.

1. Helyet jelenti megh, honnet ſakadot le az az kő; azt mondgya hogy onnet felyűl. 2. Modgyat mondgya megh az le ſakadaſnak s azt mondgya, hogy, nem ugy, mint ha valakitűl emberi kezzel fordittatot volna le; hanem emberi kez nelkűl, ſabad akarat ſerint veletlenűl, hirtelen

hirtelen jőt. 3. Azt jelenti, mit ſerzet, azt mondgja hogy őſve rontotta az allo kepet, az ő vas es cserep labairol, es eggyűt el romlottanak, az vas, cserep, ezűſt, arany, es ſemmive lőttenek. 4. Mint lőt annak az kőnek dolga? azt mondgya hogy nagy hedgye lőt, es be tőltőtte az egeſ főldet, az az, ki feleſitőtte magat ez egeſ főldnek kerekſegere. Ez annak az őſve ronto kőnek megh iraſa. Mely moſt lattatik igen homalyoſnak, de ennek utanna nyilvan valo leſen ennek ertelme; mikor ezt à Daniel az 44. es 45. verſecskekben fogja magyarazni. Mert ez az őſve ronto kű leſen ő maga az Ur Ieſus Chriſtus, akki az embereknek ſeghitſeghe nelkűl, onnet főlűl veletlenűl az mikor az emberek ingyen ſem tuttak remenleni, le fallot az Egből, nevekedőt nagy hegye, es az ő Anya-ſent Egy-hazat ki terjeſztette ez felős vilagnak utolſo Hatarira, meg rontvan az ő Anya-ſent Egy-hazanak ellenſeginek erejet, hatalmat. De az magyarazatot hadgyuk az Daniel Prophetara: moſt laſſuk mit tanullyunk innen.

Tanullyuk megh, mitsoda kűlőmbſeg legyen ennek az őſve ronto kőnek az az, az Ur Ieſus Chriſtuſnak orſaglaſa, birodalma; es amaz allo kepnek allapattya kőzőt. Ez tudni illik, hogy ez az vilagi birodalom, az mely abrazoltatik az allo kep altal, romlando alhatatlan es valtozando, az mint immar meg hallok: De az Chriſtus orſaglaſa mennyei birodalma, őrőkke valo. Nevekődik ez, ez vilag ellen, nevekődik az Sathan ellen, es ennek birodalma ki terjed ez főldnek utolſo hatarira. Az mely mi nekűnk nagy vigaſztalaſunkra vagyon: Mert miköron lattyuk az Iſtennek Anya-ſent egy-hazàt habor-gattatni, mind azon altal, ennek meg maradaſa felől

ſemmikeppen ketſegben ne eſsünk: Mert ennek ſoha ſenki vilagh vegeig ellene nem alhat, es ennek az Chriſtus birodalmanak hatara, eggyik tengertöl fogva à maſik tengerig vagyon, regnal Mennyen es földön. No tehat, ám bator minden ſeregevel dühösködgyek az Satan: de velünk vagyon az öſve ronto kö az Jeſus Chriſtus, akki ez vilagi kegyötlenöket öſve rontvan, fel eppit es megh tart az ö Anyaſent-egyhazában minket. Ez innet az tanuſag.

Vegezetre az Daniel elö ſamlálvan az Kiralynak alom latafit, ezzel vegezi beſedet: Ez ugymond az alom, es az magyarazattyat-is meg mondgyuk az Kiralynak. Az melyben csak ezt kell megh jegyöznünk, hogy az alom magyarazaſnak ajandekat, egyenlökeppen tulaydonittya az ö tarſainak, es annak haſnat nem akarja tartani csak maganak: Ahonnan minekünk is ez az tanuſag, hogy valaminemü jokkal áld minket az mi Iſtenünk, lelkiekkel teſtiekkel, ellyünk azokkal az közönſeges tarſaſagnak javara, s-ezt vegi Iſten jo neven tülünk. Melyre ſegellyen az mi Iſtenünk Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

XVII. PRÆ-

XVII. PRÆDICATIO.

TE Kiraly kiralyoknak kirallya: Mert az Mennyei Isten Orßagot, hatalmat, erőt es diesőßeget ador teneked. *verſ. 37.* Es valahol lakoznak embereknek fiai, mezei oktalan allatok, es Eghi madarak, adta azokat az te kezedben es urra tőt mind ezeken: Tevagy az Arany fő. *verſ. 38.* Es te utannad tamad más birodalom, kiſſeb az tiednel: Es harmadik birodalom ertz, mely ez egeß főldőn uralkodik. *verſ. 39.*

SUMMA.

Ez jelen való es az kővetkőzendő egy nehany verſőkben megh irja az Prophéta, az Kiraly almanak magyarazattyat. Mondom: arrol tanittatunk: Mit akarjon Isten Nebuchadnezarnak az ő alma altal megh jelenteni, es mire magyarazza Daniel az Kiraly álmat.

RESZEK.

Két Reſe vagyon ennek az alom magyarazaſnak azmint hogy az alom latas-is kettőből ál vala.

I. Az nagy allo kepnek Magyarazattyarol.
II. Az ővve ronto kőnek ertelmeről. Mi-is ugyan ezen két dolgot azert láſſuk.

1. Mit peldazzon az Nagy állo kep es micsoda legyen annak magyarazattya. 2. Kicsoda legyen az az kő, akki

azt az nagy allo kepet ôſſve rontya ſemmive teſi. Most pedig kezdgyünk csak az elſôhöz az allo kepnek magyarazattyahoz.

Az mi az kepnek magyarazattyat illeti: az Daniel Propheta azt az kepet magyarazza, azoknak az tartomanyoknak biraſara es igazgataſara, mellyek akkor az Babyloniai Kiralynak kezeben valanak; Mely tartomanyok közöt vala Sido Orſag-is, holot akkor az Iſtennek Eccleſiaja vala. Avagy hogy nyilvabban ſollyak az iras magyarazo Doctoroknak veleködeſökert: Nem az ennek az alom lataſnak czellya, mint ha Iſten itt ebben az latasban ez egeſ vilagban levö tartomanyoknak allapattyat vilag vegeig akarna meg jelenteni, mint lenne ez egeſ vilagnak allapattya, az mint nemellyek veleködnek felöle. De veti Iſten ezt az almot az nagy Nebuchadnezar eleiben ez vegre kivaltkeppen, hogy lenne nyilvan, mint lenne annak az Tartomanynak es birodalomnak allapattya, melyben az Iſten Eccleſiaja volna. Sôt Iſten ezt az lataſt cseleködi az Sido Nepnek kedvejert, hogy ertené, mint leſen az ö allapattya, miglen az Chriſtus az ö el jövetelivel megh rontana azokat az birodalmokat kiktül azonközbe fenvedne, az ö gyönyörüſeges Orſagat ez feles vilagra ki fogna terjeſteni, es tudná az Iſtennek Nepe az követközendö nyomoruſagok közöt magat mivel vigaſtalni. Ez ennek az kep felöl valo alom lataſnak czellya. Hogy pedigh ennek az birodalomnak biraſa nyilvan lenne, ennek igazgataſat negy karban allattya, akkihöz kepeſt negy nagy birodalmokat-is famlal; mellyek közetközöznek eggyik az maſik utan, kik haſonlok lesznek az kepnek minden reſzeihöz.

Az El-

Az Elsô az Arany fôhôz.
Masodik az ezüst karhoz es melyhôz.
Harmadik az ertz hashoz es annak tomporaihoz.
Negyedik az Vas saarakhoz, es az egy resent vas, egy resent cserep es agyag labakhoz. De lassuk rendel. Mond az Propheta. Te Kiraly kiralyok kirallya, &c.

Mit akar?

Ved esedben: az kepnek elsô reset, az az, az Arany fôt magyarazza az Daniel az Babyloniai birodalomra, az az, az nagy Nebuchadnezarra, akki akkor egyedûl, ugymint hatalmas Monarcha uralkodik vala: mert igy sol. Te Kiraly kiralyok kirallya, te vagy az az Arany fô. Holot az Daniel besedeben Harmat jegyôzzûnk megh.

I. Miert mondgya az Nebuchadnezart Kiralyok kirallyanak? az ô birodalmara nezve, ôvve vetven az Nebuchadnezart az tôb kiralyokkal, kiknel sokkal hatalmasb vala. Mert mindenek engednek es solgalnak vala ôneki; nem csak az Sidok, de sok Nemzetseg beli Kiralyok, az mint meg vagyon irva, Jeremias Prophetanak. cap. 29. ahol Isten az Nemzetsegôket es kiralyokat adgya, sôt meg az mezei oktalan allatokat-is az Nebuchadnezar kezeben. Lasd meg az 5. 6. 7. 8. versekben ugyan ott *cap. 27. Item Ierem. 25. Exech. cap. 29. 19.*

II. Azt jegyôzzûk meg: Miert mondgya az Nebuchadnezar birodalmat hasonlonak az Arany fôhôz. Két okajert: 1. az ô gazdagsagara nezve: Mert az tôb birodalmaknal, kencsel Arannyal inkab bôvôlkôdik vala, az mint megh tetzik az Esaias Prophetanak cap. 14. vs. 4. ahol azt olvassuk, hogy arannyal bôvôlkôdôt Babylonia,

mivelhogy minden kőzel valo tartomanyoktul adot vé-
ſen vala, es ehez kepeſt az tőb Orſagok, birodalmak ſok-
kal ſegenyebbek voltak. 2. Haſonlittya az Aranyhoz,
az ő kegyőſſegere es birodalmanak engedelmeſſegere
nezve. Mert noha igaz eleg kegyőtlenſeg eſőt az Ba-
byloniai birodalomban, de az tőb birodalmokkal ővé-
vetvén, ſokkal ſenvedhetőb volt ebben az Iſten Nepe-
nek allapattya, hogy nem mint annak utanna valo biro-
dalmokban. 3. Azt jegyőzzük meg. Micsoda okat
mondgya ennek az Daniel az magyarazatnak, hogy az
Nebuchadnezar birodalma haſonlo legyen az Arany fő-
hőz. Kettőt mond.

Előſőr. Ezert: Mert Iſten az ő birodalmanak főrző
oka; Az Mennyei Iſten adot ugymond teneked Orſagot.

Maſodſor. Mert az Nebuchadnezar birodalma mel-
toſagos, ki felől ekkeppen ſoll az Daniel. Teneked Ki-
raly, adot Iſten Orſagot, az az, parancsolatra valo mel-
toſagot, adot Hatalmat, az az, az ő kevanſaganak vegben-
vitelere valo elegſegőt: adot Erőt, az az, birodalomnak
allandoſagat; adot Dicsőſegőt, az az, hirt Nevet, mely
meſſe ki terjedet; adot Birodalomnak nagyſagat, az mely
ki terjed Babyloniának es Aſsyriának kőzel valo tartoma-
nyira, aholot lakoznak az embereknek fiai, mezei okta-
lan allatok, es az Eghi madarak. Ővé kőti pedig az va-
dakat madarakat az emberekkel ez okon; Mert az okta-
lan allatok-is, ugymint Oroſlánok, farkaſok, es ezekhez
haſonlo kegyetlen beſtiak es az Eghi madarak is, tit-
kos keppen erzik vala, hogy az Nebuchadnezar volna az
fejedelem: az mint ugyan ezen dolgot erősiti Iſten ön-
nön maga, Ierem. 27. aholot igy ſoll. Adtam ugymond
en az

en az Nebuchadnezarnak az en folgamnak kezeben mind ezeket az tartomanyokat, sőt megh az Mezei allatokat-is neki adtam hogy nekie folgallyanak. Ertyük azert immar az Arany főnek magyarazattyat, mit abrazollyon, tudni illik az Babyloniai birodalmat, mely miert legyen hasonlo az arany főhöz, azt-is essünkben vevők. Ahonnet ez az Tanusag.

Isten az akki ád Fejedelmeket, es egyebeket az Kiralyok es fejedelmek birodalma ala vét, embereket tudni illik, vadakat madarakat, minden fele allatokkal eggyüt; az mint önnön maga erősiti ezt Isten. Ier. 27. v. 5. ahol igy szoll. En teremtöttem az földet, az embert es az barmot, mellyek ez földnek szinén vadnak, az en nagy erömmel es az en ki nyuytot karommal; annakokajert adom azt annak, akkinek akarom, akki kedvesnek talaltatik az en semem elöt. Nem az vak szerencse hordozza tehat az birodalmakat: Annakokajert szükseg hogy engedelmesseg legyünk, es tisztösseget tegyünk az mi fejedelmünknek, ha szinten Nebuchadnezar az az kegyötlen lessen-is, es az ellen ne rugodozzunk.

Az Fejedelmek-is pedig, megh gondolván azt hogy Istentöl legyen az ö birodalmok; ugy rendellyek eletöket hogy tessek Istennek az ö forgolodasok: Mert ha ezt nem cselekösik, le haittya Isten öket, mint az Nebuchadnezart az ö birodalmabol. Mint ennek utanna meg ertyük.

Most immar mond az Propheta.

Es te utannad tamad más birodalom kisseb az tiednel: es Harmadik birodalö ertz, mely ez egesz földön uralkodik. verſ. 39.

Ennek elötte valo ket versökben, meg magyarazok az

kepnek

kepnek elsô resét: Mit tegyen az Arany fô. Most immár lassuk azon kepnek Masodik es Harmadik resét.

Masodik rese az kepnek illyen vala, tudni illik, mellye es karjai ezûsthôl valanak: Mellyen az mint az Daniel soll, peldaztatik más birodalom; kinek két hatalmas Nepei lesnek, ugymint annak az birodalomnak két karjai, az Medusok es az Persak, az mint ez meg tetzik, ezen Prophetiai könyvnek ôtôdik resebôl, ahol amaz tobzodo Bodisar kiralynak igy solla az Propheta: El oslatot az te Orsagod, es adattatot az Medusoknak es Persaknak. Megh tetzik ennek az magyarazatnak valosaga, ezen könyvnek nyoltzadik resebôl-is, ahol igy soll az Prophe-
Dan 8. vers. 20. ta; Az mely kost latal, az Medusok es Persak Orsaga az.

Meg valaztya pedigh ezt az Elsôtûl, harom rendbeli circumstantiakkal: idôvel, sámmal, es allapattal. Idôvel igy: Mert azt mondgya hogy az Nebuchadnezar utan lesen az: ahol az Nebuchadnezarnak nevezetivel, *per Synechdochen* be foglaltatik az ô fia-is az Evil-Merodach, es az ô unokaja Bodisar-Kiraly: Mert ezek-is birtak az Babyloniai birodalmat, es vegezetre Bodisar kiralynak idejeben sallot az Persakra es Medusokra, az mint megh tetzik az Ieremias Propheta jövendô mondasabol, cap. 27. es annak be tellyesôdesebôl, az mint megh vagyon irva Daniel 5. cap.

Szammal kûlömbôz az Masodik birodalom az Elsôtûl: Mert azt mondgya hogy; Más lesen az elsôtûl, Allapattal, kûlömbôz: Mert azt jelenti hogy, kisseb lesen es alab valo az elsônel, az mint hogy bôcsteleneb az ezûst az Aranynal.

Ezûstnek mondatik pedig ez az birodalom, két okajert.

jert. I. Mert ennek nem vala annyi meltoſaga, mint à Babyloniai birodalomnak, s-anni fenyôſſege mint amaz elsônek. II. Mert az, az ô birodalmaban levô pogan Nepekhôz, de kivaltkeppen az Iſten nepehôz kegyôtleneb vala ſokkal, hogy ſem mint az Babyloniai birodalom.

De mondhatnad.

Eggyik ok ſem alhat itt meg: hogy ez okokra kepeſt mondattatnek ezûſtnek.

Mert az mi az elsôt illeti, hogy azert mondatnek, ezûſtnek, mivel ennek az birodalomnak kiſſeb volna az ô fenôſſege hogy nem mint az elſônek, Tudgyuk azt az Hiſtoriakbol, hogy ebben regnalt az Cyrus, kinek Orſaglaſa felette Nevezetes volt, ugymint kinek birodalmanak hatara Nap keletre terjedôt az Vôrôs tengerig: Eſakra, az Euxinum tengerig: Nap nyugotra Cyprusig es Aegyptusig: Délre ſerecsen Orſagig. Tehat nem volt kiſſeb az Perſiai birodalom az elſônel meltoſagara s-birodalmara nezve. *Xenoph. lib. 8. de Pædia Cyri.*

F. Ved eſedben. Igaz az, hogy Cyrus idejeben, nem kicsin meltoſaga volt ennek: De Cyrus megh halván mindgyart az ô halala utan, az ô fiai Cambyſes es Tanozares ônnôn magok kôzôt megh partolanak, es az ô alatta valók, tûlôk el haylanak: es mindgyaraſt romlani kezde az Perſiai birodalom az mint Xenophon az meg jedzet helyen bizonyittya. De az Babyloniai birodalom ellenſegit meg gyôzven, tôb ideig lakot bekeſegben, es tôb ideig volt meltoſagban, fenyôſſegben, az mint ſokot bekeſegnek idejen lenni. Azert fen áll ez; hogy ezûſt, az az, alab valo az Perſiai birodalom az elſônel, tudni illik az Nebuchadnezar birodalmanal.

S- Mond-

Mondhatnad mégh-s.

Annak ſem lehet helye, hogy ezert volna ez az Maſodik birodalom ezûſt, hogy ez ſokkal kegyôtlemb volt az Iſten Nepehôz, hogy nem mint az elsô: Mert Cyrus engedôt inkab viſa menetelt az Iſten Nepenek az Babyloniai fogſagbol, es ugyan ezen paranceſolattyat Cyruſnak annak utanna Darius-is confirmalta az Iſtennek Nepenek haza meneſe felôl, es Danielt-is fel emelte meltoſagra, es vegezetre Artaxerxes Longimanus, Ezdraſnak es Nehemiaſnak hatalmat adot az Jeruſalemben valo megh-tereſre, es az Jeruſalem templomanak fel eppiteſere; Tehat nem volt kegyôtlemb ez az birodalom az Iſten Nepehôz mint az elsô, es ez okon-is nem meltan haſonlittatik ezûſthôz.

F. Itt ez arant-is az mi az igaz nem tagadgyuk: Mert az mi az Iſten Nepenek ſenvedhetôb allapattyat illeti, nyilvan vagyon az Ezdras, Nehemias es Eſther kiralyne Aſony kônyvebôl es az megh lôtt Hiſtoriakbol, hogy neha kônnyebben volt az Iſten Nepenek ſorſa s-neha pedig ſok nyomoruſagokat ſenvedôt. De azt mondgyuk hogy, nem egy avagy ket Kiralynak fômelyetôl kel iteletet tennûnk az egeſ Perſiai birodalomrol. Mert noha az Cyrus az û alatta valokat ugy tartotta s-ugy bôcsûlôtte mint fiait, es viſontak az Cyruſt az ô alatta valok-is ugy bôcsûltek mint Attyokat, az mint Xenophon famlallya; De mihelt az Cyrus megh hala s-az birodalom az ô fiara Cambyſesre ſalla, azonnal megh valtozanak mindenek es nyomorultul lôn az ô alatta valoknak s-kivalkeppen az Sidoknak dolgok. Ennek utanna ſenvede az Iſten Nepe ſok nyomoruſagot, az mint meg tetzik abbol: Mert

Libro citato.

Mert Cambyſes nem engede meg elſôben, hogy fel eppitenek az Sidok az Jeruſalem templomat. Aſſverus annak utanna igyekôzek az Iſten nepet ſemmive tenni, *ut patet ex Hiſtoria Heſtera.*

De ki gyôzne elô ſamlalni, menyi nyomoruſagokat ſenvedet az Iſtennek Nepe az Perſiai birodalom alat ugy mint ket faz het eſtendôkig, vilag teremteſe utan 34. 35. Eſtendôtûl fogva 36. 42. eſtendôkig, az mely eſtendôkben allot az Perſiai birodalom. Mely Perſiai birodalomnak Kiralyi ezôk voltanak.

1. Cyrus. 2. Cambyſes az ô fia. 3. Darius Hiſtaſpis akki lova nyeritéſenek ſerencsejebôl lôtt vala kirallya. 4. Xerxes. 5. Artaxerxes Longimanus. 6. Darius Nothus. 7. Artaxerxes Mnemon. 8. Darius Ochus. 9. Arſames, avagy Arſes. 10. Darius Codomannus, akkitûl oſtan el foglala az nagy Alexander az Perſiai birodalmat. Ahonnan megh tetzik, hogy mind magara kepeſt kiſſeb ez az birodalom az Elsônel, s mind pedigh az Iſtennek Nepere kepeſt, kegyôtleneb azon elsônel. Ez az Maſodik dolog is az allo kepnek magyarazattyaban. Laſsuk Harmadik reſet is.

Harmadik reſe annak az allo kepnek; az Haſa es oldalai avagy tomporai, avagy agyeka Ertzbôl: akki felôl igy tanit az Propheta s. mond. Ez Harmadik birodalom Ertz, mely az egeſ fôldon uralkodik.

Mit akar ezzel?

Peldaztatik itt az Gôrôg birodalom, az nagy Alexandernek birodalma, mely ſerezteték az nagy Sandortul, Darius Codomannuſt utolſo Perſiai kiralt meg gyôzven.

Hogy pedig ez az magyarazat igaz legyen, meg tetzik *ex cap. 8. Danielis*, ahol igy ſoll az Propheta. Az kecske bak az Gőrőg Orſagnak kirallyat peldazza.

Megh valaſtya pedigh ezt, az elsô es Maſodik birodalomtul, harom circumſtantiakkal: Szammal, Jedgyel, es az birodalomnak allapattyaval.

Szammal meg valaſtya: Mert azt mondgya hogy harmadik lefen ez az elsôtûl. Ahonnet meg hamiſsittatnek az Rabbinuſok, kik az ket elſô Monarchiakat ôfve zûrvên zavarvân, ezt az Harmadikat-is az Maſodik Monarchia ala akarjak rekeſteni.

Jeggyel igy valaſtya megh: Mert azt mondgya hogy haſonlo lefen ez az Ertzhôz, hogy igy teſſek meg, ennek az birodalomnak nagyob kegyôtlenſegbe az elsôknel. Mert az Ertz kemenyeb az Arannyal es ezûſtnel: az mely jeggyel bizonyara felette igen eggyez az Alexander birodalma; mert mindgyart gyermekſegetûl fogva kegyôtlenſegre igyekôzôt. Pelda erre. Mikor hallotta volna az Anaximander Philoſophuſtul, hogy meg tôb vilag-is volna, el fakad ſirva, hogy ô meg csak az eggyet ſem gyôzte volna meg. Es mint az Ertz kemenyeb az Ezûſtnel, igy az nagy Sandor vitezeb volt az Perſiajaknal. Mert mikoron nem volna tôb harmintz ezer embernel mind az altal ſembe ſalla Darius Codomanuſſal kinek ſok ſaz ezer emberi valanak: ugy annyira hogy, nem csak az Darius, de az eges Aſiaban lakozok itelik vala azt, hogy az Macedoniajak nem mernének az ſokaſagra kepeſt ſemben fallani az Perſiajakkal. Az mint Joſephus ezt meg irja. *lib. 11 cap 8. Antiq. Iudaic.*

Pelda ez-is az Alexander kegyetlenſegere: Mert

nyilvan

nyilvan vagyon ez az Hiſtoriakbol, tizen két eſtendőkig, meni ſok földeket megh holdoltatot legyen: ugy annyira hogyaz nagy Alexander meg halvan, az ő halalan, ugy mint nyugodalmoknak Napjan őrvendőztenek legyen mindenek az mint Juſtinus irja lib 13. még az Macedoniajak közőtt-is. Es noha kedvezőt vala az Jeruſalem belieknek; de felette ſokat ſenvedőt az Iſtennek Eccleſiaja az Sido Nep miatta, *ut commemorat Ioſephus Antiq. Iuda. lib. 11. cap. 8.*

Harmadſor vegezetre megh valaſztya az Daniel ezt az birodalmat az ket elſőtűl, Birodalmanak allapattyaval: Mert azt mondgya, hogy ez fog uralkodni az egeſ földőn, az az, Chaldæan, es annak közel valo tartomanyin. Mert az egeſ földnek nevezeti, vetetik itt azert az földert, es tartomanyokert, mellyek akkor valanak az Nebuchadnezar birodalma alat, *per Synechdochen.* Menyire terjedet legyen pedigh az Alexander birodalma, olvaſſa aki nem reſtelli az Hiſtoricuſokat. Joſephuſt. *Antiq. Iuda. lib. 11. cap. 7.* Diodoruſt, Curtiuſt, Plutarchuſt, Juſtinuſt, kik erről bűſegőſſen irnak. Melyről en moſt többet nem akarok ſollani. Tanullyuk megh hát innet, hogy Iſten az birodalmak valtozaſat eleitűl fogva prædicaltatta hirdettette; azert ne tulaydonicsuk azt vak ſerencsenek. Azt is pedig jegyőzzűk meg, hogy csak Iſten az, akki az birodalmak valtozaſanak bodog ki menetelit adgya.

Kiert dieserteſſek az ő ſent Neve.

A M E N.

XVIII. PRÆDICATIO.

vers. 40. ES az Negyedik birodalom kemeny leſſen mint az vas: Mert mikeppen hogy az vas, el tör es elront mindeneket; es mikent az pöröly, azonkeppen ez az birodalom el tör es öſſveront mindeneket. Hogy pedig lattad lábait es ujait fel reſzent cserepből, es fel reſzent vasbol, az birodalom megoſſol, es valami vas erőſſeg leſſen ő benne, az mint lattad hogy az vas elegy az csereppel! Es hogy az lába ujai reſz ſerent vas, reſz ſerent cserep leſſen az ő birodalma reſz ſerent erős, es reſz ſerent romlando. Hogy pedig lattad az vasat elegyűlve az földi csereppel, jegyzi hogy, öſſve elegyűlnek emberi maggal; de egy maſſal nem eggyeſűlhetnek.

vers. 41.

vers. 42.

vers. 43.

SUMMA.

Immar ez igekben ſumma ſerint kövétkőzik, az Nebuchadnezartul latot kepnek Negyedik reſe: Mely felől azt jelenti az Daniel, hogy annak az kepnek ſarai es lábai reſz ſerint vasbol, es reſz ſerint cserepből allottanak. Holot imez kerdeſt feyczűk megh.

Mit peldazot annak az allo képnek negyedik reſe? kivaltkeppen pedigh: Mellyik az Negyedik birodalom.

F. Ennek az allo kepnek magyarazattyaban, ez az leg bajoſſab

bajossab dolog: Mert eleitől fogva, sok munkat sok fáratságot szerzet ez az kerdés az iras magyarazo Doctoroknak. Kik nagy fő tőreſſel tudakoztak affelől: Mellyik legyen az, az Negyedik birodalom, akiről az Daniel itt ez arant jővendől. Azt mondgyak annakokajert nemellyek, hogy ez az Negyedik birodalom semmi nem egyeb, hanem az Romai birodalom, mely most az Nemet kezeben vagyon: az mely vasnak mondatik elsőben, az ő ereje es hatalmassagara nezve, mellyel minden birodalmokat fölül halad. Mert ugymond az Romai birodalom az Görögök birodalmatul fogva fén allot es senki ezen hatalmat nem vött, es ennek utanna is soha vilag vegeig el nem tőrőltetik: es ez az oka ugymond, hogy regenten az Romai Fejedelmek vas gyűrőt soktanak vala ujokban viselni es most is vas Coronat soktak az Romai Imperatorok fejeben tenni, hogy az vas birodalomnak melyről jővendőlt az Daniel, az ő emlekőzeti es ekessege meg tartassek.

II. Ahol pedig Masodsor ez birodalom felől azt mondgya az Daniel, hogy ez az birodalom megh osol: Mert noha ez az birodalom egy volt, de gyakorlatossaggal, párt ütés, viſavonias, es egymás kőzőt valo hadakozasokkal megh oslot, az mint Catilina idejeben is történt volt. Hasonlokeppen, Marius es Sylla, Julius Cssar es Pompejus, Augustus es Antonius, vegezetre Ottho, Galba, Vitellius idejeben, kik az magok kőzőt valo viſavonasokkal es hadakozasokkal sokat artottak az Romai birodalomnak. Igy magyarazzak nemellyek ezt az oslast, akkik az Negyedik birodalmat az Romai birodalomra vonnyak.

De ugyan

De ugyan azok kőzzűl, kik itt az Romai birodalmat allattyak, ezt az oſlaſt, máskeppen akarjak erteni s azt mondgyak. Meg oſlot az Romai birodalom, ige, bőtű ſerint az Nagy Caroly idejeben, mert ő lűn Romai Imperator Nicephorus pedig Conſtantinapoli; ki mind ez napiglan ket fele ſakadva vagyon: Mert ezt az Conſtantinapolt annak utanna az tőrők, Hatodik Conſtantinus Imperatortul megh veve, es mind ez Napig-is birja, az mint ſemeinkel lattyuk.

Harmadſor ahol az birodalom felől igy ſol az Daniel, hogy annak az kepnek laba ujai reſz ſerint vas, reſz ſerint cserep: ezt igy magyarazzak nemellyek, hogy ezők-is tartoznak ugyan azon egy Romai birodalomra; de ugy, hogy az vas ujakon kell erteni az regi erős es hatalmas Romai Imperatorokat, mineművek voltanak Julius Czeſar, Auguſtus es az tőbbi: Az cserep avagy agyag ujakon kell ertenőnk az erőtlemb Romai Imperatorokat, mineművek ez moſtani Romai Imperatorok, hogy ha őſſve vettyők amaz regi Imperatorokkal. Ez itt ez arant ez felől-is ſokaknak ertelme. De nemellyek ez ellen azt mondgyak, hogy itt az Daniel az laba fejen valo vaſon, erti az tőrők birodalmat ki mindeneket megh ront mint az vas: az Agyagon pedig erti à Nemet birodalmat, kit más keppen Romai birodalomnak hivonk, ki az vas ellen oly erőtlen leſen, mint az agyag avagy à cserep. Azert az Tőrők birodalma el nem fogy, mig meg nem rontya az Nemet Imperator birodalmat. De mihelt ez megh leſen, azonnal el jo az Egből az Chriſtus, ki mint egy nagy kő minden birodalmakat őſſve ront, es itelőtre űlven, helyhőzteti mind őrőkke az ő Hiveinek az

őrők-

örök eletnek birodalmat, kiben uralkodnak az Istennek fiai mind örökkön örökke. Azert senki ne remenlye az Nemet birodalomnak job allapattyat, hanem naprol napra inkab varja követközendö veßedelmet. Ez az vas es cserep ujak felöl valo itilet-is.

Negyedßer es utolßor, azt-is mondgya az Daniel ennek az birodadomnak allapattya felöl, hogy ößve elegyülnek emberi maggal, de egy-maßal nem eggyesülhetnek, mint hogy az vas nem eggyesül az csereppel.

Mit akar?

Az emberi magon erti, az hazaßag altal valo eggyeßegöt, de azt mondgya hogy az altal egyben nem ferhetnek mint hogy az vas es az cserep eggye nem lehetnek, es ezt az Hazaßag altal valo ßövetsegöt, magyarazzak Julius Czaßarra es Cneus Pompejusra, is-met Octavius Augustus Czaßarra es Marcus Antoniusra. Mert Julius Cæsar Juliat az ü leanyat ada Pompejusnak hazaßagra, hogy meg tartatnek közöttök az eggyeßeg: de nem lön allando; Mert Pompejus föl tamadvan Julius Cæsar ellen, megh halvan gyermek ßülesben az ö felesege az Julia, ki Iulius Czaßar leanya vala. Iulius Cæsar haddal megyen rea, s-mind addig kergeti Pompejust, miglen meg ölettetik az Pompejus, Julius Czaßarnak ßolgai altal.

Igy, ßövetsegnek allando atyafiusagnak okajert Octavius Augustus ada az ö Hugat Marcus Antoniusnak: de nem sokaig tarta az ßövetseg, mert az Octaviat az Octavius Hugat, meg vete az Antonius, es feleseghül veve maganak az Ægyptusnak Kiralyne Aßßonyat, az Cleopatrat, es hadat indita Antonius az Octavius ellen, akkit az Octavius meg gyöze s-Antonius pedig felesegevöl Ægyptusban

in pugna Navali

Ad Actium in Epiro.

ptusban futa. Követközendö eſtendöben pedig Octavius oda-is rea mene, Ægyiptuſt megh veve az Romai birodalom ala hodoltatta: Antonius pedig mindenektül el hagyattatvan, önnön magat altal vere es meg hala.

Ez ennek az Negyedik birodalomnak ertelme s-magyarazattya, ſok jambor tudos bölcs embereknek itileti ſerint, s-ezt követi az ſent Jeronymus Doctor. Mely magyarazatnal ſemmi vilagoſsab nincſen.

Az mely magyarazatbol csak ez legyen az tanuſag. Ha ez igaz, hogy az vas labon kell ertenünk az Török birodalmat s-az agyagon az Nemet birodalmat, neveſſük az Romai Imperiumban-is megh maradaſunkat: Mert az Török birodalma miat el kell az Nemet birodalomnak romlania, minek elötte el jöjön az Ur Ieſus Chriſtus az itiletre. De laſſuk egyebeknek-is ertelmeket ez Negyedik birodalom felöl.

Opinio De Regno Seleucidarum & Lagidarum.

Maſod renden vadnak azok, kik ezt ez elsö magyarazatot nem javallyak s-azt mondgyak hogy ez az Romai birodalomra nem illik: Mert ez az Daniel iraſaval ellenkezik. Miert? s-Honnan bizonyittyak? Elöſör innen: Mert ugy-mond nyilvan vagyon ez az Daniel Propheta iraſabol, hogy ennek az Negyedik birodalomnak vege fele kellene el jüni az Chriſtuſnak, akki allando Orſagot eppitene ünnön maganak ez egeſ vilagon, ſemmive leven azok à birodalmak, mellyek az allo kepnek reſei altal peldaztatnak vala vſ. 44. De az Chriſtus, az Romai birodalomnak nem az veghe fele, hanem ſöt inkab kezdetiben jöt el. Azert nem illik ez az Romai birodalomra.

II. Annak az birodalomnak akkiröl az Daniel ſol, az Chriſtus

Christus Orſaganak el jövetelivel, tellyeſſeggel el kellet tôrôltetni, az mint meg vagyon irva v. 34 & 35. Nezed vala, ugymond, te Kiraly az kepet mighlen egy kô le fakada kez nelkûl, es el tôre az allo kepet az ô vas es cserep labairol es aprora ronta ôket. Akkoron eggyût el romla az vas, cserep, ercz, ezûſt, es arany, es lônek mint az polyva az nyari ſzinôn, mellyet az ſel fel vefen, es ſemmi helyet ſem talalni. Ez vala az Daniel mondaſa. De az Romai birodalom az Chriſtus Orſaganak el jövetelivel nem el rontatot, hanem inkab epûlt, viragozni fogot, es az Trajanus Imperator idejeben felette nevekedôt, es annak u. tanna kezdôt kiſſebôdni: *ut videre eſt ex Appiano & ſexto Roſo, qui Trajani temporibus ſcripſerunt.*

Annak-okajert az Daniel Negyedik birodalma, nem az Romai birodalom: Mert nem eggyez az Prophetiaval.

III. Erôſſeg az elſô Magyarazat ellen. Azt mondgya az Propheta hogy az Negyedik birodalom el tôrôltetven, kelletik annak utanna az Chriſtus Orſaganak leg fellyebben eppûlni, s terjedni ez egeſz fôldôn *ut patet vſ 35.* Az a kô ugymond, tudni illik az Chriſtus, mely el ûté az allo kepet, nagy Heggye lôn es be tôlte az egeſz fôlder.

De az Romai birodalom el tôrôltetven, nem fog annak utanna ez vilagh ſerint az Chriſtus Orſaga nevekôdni s. killyeb terjedni: Mert azt ſohul az iras nem tanittya.

Annakokajert az Negyedik birodalom az Daniel tanitaſa ſerint, nem az Romai birodalom. Vadnak tôb erôſſegek is de en azokat elô nem ſamlalom.

Hât mit akarnak? Mellyik hât az Negyedik birodalom, akkirôl az Daniel akar kivaltkeppen emlekôzni, ezôknek ertelmek ſerint?

F. Azt mondgyak ezők, hogy ez az Negyedik birodalom ſemmi nem egyeb, hanem az Aſiai, avagy Syriai birodalom, az mint neveztetik az Appianus Alexandriuſtul, *in libro de bellis Syriacis*, es Ioſephuſtul. *lib.* 12. *Antiq. Iudaic. cap.* 3. Avagy Seleucidaknak birodalma; mert ezőknek az Syriai kiralyoknak nagyob reſe Seleucidak voltak akkik igy neveztettek az Seleucus Nicatortul, es meg oſtak az Lagidakkal azt az birodalmat, tartomant, önnön magok közöt, mellyet annak elötte az Nebuchadnezar birt vala. Summa. Az negyedik birodalom az Seleucidaknak es Lagidaknak birodalma, avagy Ptolomæuſoknak, az mely Ptolomæuſoknak nevezeti közönſeges vala az Ægyptus Kiralynak az Nagy Alexander halala utan: à mely nevezetöt vöttenek vala az ö elſö Kiralyoktul az Ptolomæuſtul, mely Lagius fia vala. Egy igevel: Ezők az negyedik birodalman nem egyebet ertenek hanem az Aſiai avagy Syriai, es Ægyptombeli birodalmat.

S. Honnet bizonittyak ennek à Magyarazatnak igaſſagat? Elöſör ennek Alkolmatoſſagatul: Mert ugymond ezt kevannya ennek alkolmatoſſaga az Prophetianak az mely vala az Nebuchadnezarnak forgalmatoſſaga gondolkodaſa ſerint affelöl; mint lenne ennek utanna az ö birodalmanak dolga? Mert hogy valami meſſe levö es ideigen birodalomnak allapattyarol gondolkodot legyen akkor az Nebuchadnezar, ſenki meg nem bizonyithattya.

Maſodſor: Mert az kepnek Typuſa is ezt bizonyittya holot egy kép lattattatot az Nebuchadnezartul, nem töb, azon egy birodalomnak ki folgatataſat jelentven. Nem pedig az Roma varoſanak birodalmat abrazolvan, mely 1200. mely földnire vagyon Babyloniatul. Mert

hogyha

hogyha valaki azt forgattya, hogy ez Daniel emliti az egeſs fôldet; az arra à felelet, hogy az egeſs fôld à sent iraſnak ſokaſa ſerint, mondatik arrol à fôldrôl, ahol lakozik az akki ſoll: avagy az akkirôl vagyon az ſo, à mint meg vagyon irva, à Teremteſrôl irt kônyvben hogy az Abraham, Iſaak, Jacob keſsôrittettek menni Aegyptusban; mert nagy ehſeg vala az egeſs fôldôn, az az Sido Orſagban, melyben akkor azok valanak az kikrôl vagyon az ſo.

Harmadſor ezt kevannya az Alom latasnak is czellya: Mert az Iſten az Nebuchadnezarnak azert vetôtte vala ezt az almot eleiben, hogy tudna meg, mint lenne annak az Tartomannak s birodalomnak jôvendô allapattya, az melynek birodalma alat Sido Orſag is vala. Sôt ez az egeſs alom latas lôn kivaltkeppen az Iſten Anyaſent egyhazanak az fogſagban levô Sidoknak kedvôkert, hogy ez tudna meg valoſagoskeppen az ô allapattyat, mint lenne dolga, mind addig miglen azokat à birodalmakat el rontvan akiktûl az Iſten Nepenek ſenvedni kellene, az ô Orſagat ez egeſs vilagon fel eppitene, es igy az Hivek az kôvetkôzendô nyomoruſagok kôzôt vigaſtalnak magokat.

Negyedſer. Mert az kôvetkôzendô Prophetiak is cap. 7. 8. & 11. ugyan azont bizonyittyak.

Ôtôdſer. Meg bizonyittatik ennek az magyarazatnak igaſſaga innet: Mert ezzel az jôvendô mondaſſal, feltette igen eggyez az Seleucidak es Lagidak birodalmanak allapattya, az az Aſianak avagy Syrianak es Aegyptum Kirallyanak allapattya, az mint ezekbôl megh tetzik. Mert ôt rendbeli circumſtantiakkal magyarazza az Daniel ennek az Negyedik birodalomnak allapattyat.

I. Meg irja az Iſten Eccleſiajahoz valo indulattyat, az

mely felől azt mondgya hogy, kemeny leſen mint az Vas, az az annak birodalma felette kegyőtlen leſen az Hivekhőz, az mint be-is tellyeſődek: Mert az Judæa az Sidoi Orſag, neha az Seleucidaknak, neha az Lagidaknak volt prædaja, es felette ſokat ſenvedőt ezőktől. Az mely kegyőtlenſegőt ezzel magyaraz, hogy ugyan azon dolgot tőb beſedőkkel mondgya: Mert igy ſoll kemeny leſen mint az vas: s-maſodfor-is ugyan azont mondgya tőb beſedőkkel. Mint az vas el tőr es ront mindenecket, igy az az birodalom el tőr es őfve ront mindenecket. Az mellyet bűvebben magyaraz ideb alab cap. 8. & 11. es erről az Iſtennek hazan eſőt kegyőtlenſegről tanubizonſagot teſnek az Machabæuſoknak könyvei.

II. Effelől az Negyedik birodalom felől azt mondgya hogy az az birodalom megh oſol. Az mely valoſagoskeppen be tőlt: Mert el oſlatek ez, mind az Seleucidaktul, akkik birjak vala Syriat es Babyloniat Nap keletre es az kiſſebbik Aſiat Efakra, mellyet annak előtte Antigonus foglalt vala maganak: mind az Ptolomæuſoktul, akkik magoknak foglaltak vala Aegyptomot Delre. Mert noha az Alexandernek birodalma az ő halala utan negy reſre oſla az Sandor Hadnagyitul, az Seleucus Nicator foglalvan maganak Syriat es Babiloniat Nap keletre. Caſſander Macedoniat nagy nyugotra. Antigonus kis Aſianak Orſagat Efakra, Ptolomæus Lagi filius Aegyptomot Delre: De mivel hogy az allo kepben az mellyet lata à Nebuchadnezar, csak azoknak à Tartomanyoknak ki folgaltataſa abrazoltatik vala, à mellyekkel az Nebuchadnezar bir vala: annakokaert ennek à negyedik birodalomnak magyarazattyaban Caſſanderről es Antigonuſ-

gonúsrol semmit nem sollunk: hanem csak à Seleucidaknak es Lagidaknak avagy Ptolomæusok birodalmarol.

III. Erről az Negyedik birodalomrol azt mondgya, hogy annak labai ujai reß ßerint vas, reß ßerint cserep lesen, az az, alhatatlan lesen annak allapattya. Az mely be tellyesedőt az Seleucidaknak es Lagidaknak birodalmaban: Mert neha ezők erősek s neha erőtelenek voltak. Neha ezők birtak az Sidokat s neha az Sidok ezőket. Az mint Ezechiel sollot effelől. cap. 38.

IV. Ezen birodalom felől azt mondgya hogy ővve elegyődnek emberi maggal, az az, eggyelőkke lesnek hazassagban valo sővetseg altal. Az mely ige ßerint be tőlt az Seleucidakon es Lagidakon. Mert az Ptolomæus Philadelphus az ő leanyat az Berenicet, ada feleségül Antiochus Theosnak az Soternek fianak es az Nagy Antiochus ada az ő leanyat az Cleopatrat Ptolomæus Epiphanesnek: Ez az hazassagban valo sővetseg, peldaztatot az vasnak az csereppel valo ővve elegyődesevel.

V. Es utolßor ezen birodalom felől az mondgya az Daniel: az mikeppen az vas nem eggyesül az csereppel, ugy egymassal abban az birodalomban valok nem eggyesülhetnek. Az mely bőtű ßerint be tőlt az Seleucidakban es Lagidakban. Mert azok az hazassagban valo sővetseggel, nem haßnaltak semmit az egymas kőzőt valo bekesegnek jővendő megh tartasara: Mert inkab az Kiralyok az hazassagnak sővetsege alat, alkolmatossagot keresnek vala eggyük az masik veßődelmere, es soha nem lehetőt az Lagidaknak az Seleucidakkal allando bekesegők. Ezek azert az circumstantiak kőrnyűl allo dolgok azok, mellyekkel magyarazza Daniel az negyedik birodalmas

dalmat az mely tartozik ige ſerint az Seleucidakra es Lagidakra, az az, Aegyptomnak es Syrianak, avagy Aſſirianak Kiralyira. Es ezt az utolſo ertelmet magyarazatot, javallyak ez, moſtani idôben levô iras magyarazo Doctorok, Tremellius, Junius es Polanus &c. Mi ez két ertelmek kôzôt, noha ezt az utolſot az czelhoz kôzeleb valonak iſmerjûk lenni, s-ezt-is tartyuk: De ha kik az Romai birodalmon, az elſô magyarazaton akarnak megmaradni; hogy ez moſtani Imperatorokat csak larvaknak kepeknek ne itellyûk lenni, es hogy ſemmi fundamentomok ne legyen az Monarchiak kôzôt; nem csatazunk erôtte: mivel hogy még errôl az iras magyarazo Doctorok ſinten megh nem alkuttanak. Akkinek mellyik tetzik valaſa maganak.

Tanuſag.

Mi innet tanullyuk meg: Micsoda legyen az Iſten Anyaſent-egyhazanak ſorſa s-allapattya ez vilaghi birodalmak alat: Ez bizonyara, hogy neha ennek, ſokkal nehezebben vagyon dolga, neha pedig Iſten ennek valami kicsin csendeſſeget ad: az mint ez meg tetzik az Sidoknak allapattyokbol, kik kûlômb kûlômb valtozaſokat ſenvevtèk az nagy birodalmak alat, neha ſenvedhetôb, s-neha nyomorultab allapattya volt. Moſt-is ugyan ezônôket varjuk: De azonkôzben tôkelleteſſen el hidgyûk hogy Iſten az ô Anyaſent-egyhazat ez vilagi birodalmak kôzôt meg tartya, az mint regenten-is meg tartotta.

Tarcſa megh ô felſege, fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

XIX. PRÆ-

XIX. PRÆDICATIO.

TOvabba azoknak az Kiralyoknak idejekben, vers. 44. tamaßa az Mennyei Iſten birodalmat, ki örökke meg nem romol es az az birodalom más Nepnek nem hagyatik: akki el rontya es el töri mind ezöket az birodalmakat, ö pedigh allando leſen mind örökke. Az mint lattad az Hegyröl kez vers. 45. nelkül leßakadot kü el rontya az vaſat, ertzöt, cserepet, ezüſtöt es aranyat. Annakokajert az nagy Iſten jelentötte megh az Kiralynak azt, az mi ezutan jövendö leſen. Es igaz az alom, es bizonyos annak magyarazattya.

SUMMA.

Ezökben az jelen valo igekben, következik az nagy Nebuchadnezar Kiraly alom lataſanak maſodik reſe, tudni illik, miben allyon az öſve ronto könek magyarazattya: Mit peldazzon az az kö, akki azt az nagy allo emberkepet öſve rontya, ſemmive teſi.

Mely tanitaſnak nagy Haſna vagyon; Mert az Iſtennek Anyaſent-egyhaza vigaztaltatik ez altal az mint ezutan meg hallyuk.

RESZEK.

Két reſek vagyon ez igeknek: Mert.

I. Az Propheta ſoll, az emberi kez nelkül leßakadot könek magyarazattyarol.

II. Emlekezik az nagy Nebuchadnezar elôt valo maga beſzedének Harmadik agarol, melyben ſep modgyaval el vegeze beſzedet imez igekben: Igaz igy mond az alom, es bizonyos annak magyarayattya.

Az mi az elsô dolgot illeti, tudni illik, az ôſve rontokônek magyarazattyat, igy ſol ſelôle à Propheta s-mond: Tamaſt ugymond az Mennyei Iſten birodalmat, akki ſoha ôrôkke megh nem romol; akki el rontya es el tôri mind ezôket az birodalmakat: ô pedigh allando leſen mind ôrôkke. Aholot ennek à kônek magyarazattyaban két kivaltkeppen valo kerdeſôket kell meg jedzenünk.

I. Mit jegyôzzôn az kônek nevezeti. II. Minemû kôrnyûl allo dolgokkal magyarazza azt az kôvet.

Az kônek nevezeti az ſent irasban, az mint *Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone* magyarazza. Irenæus iſmet, *libro 3. adverſus hæreſes cap. 28. Cyprianus lib. 2. adverſus Iudæos, ſe. Ctione 17. Auguſtinus Tomo 8. in enarratione Pſalmi 98. & paſſim.* vetetik ônnôn magajert az Chriſtuſert; es ezt nagy kûnnyen eſeben veheti akar ki-is, akki az ſent irasban bator csak valami kicsint forgolodot legyen-is. Mert à mikeppen az kô ſikla, es az kô kemeny, allando, erôs: es akkik azon eppitenek meg nem fogyatkoznak eppiteſôkben, es az ô munkajok erôs alhatatos leſen: igy valakik biznak az Ur Jeſus Chriſtusban, ſoha meg nem ſegyenôlnek, de ôrôkke meg allanak, mivelhogy az Chriſtus allando fundamentom minden hivô kereſtyenôknek az idvôſſegre.

Geneſ. 28. Tanubizonſag erre elsôben az Jacob Patriarcha, akki el indulvan Haranbol, almot lata utaban egy kôvet teven az feje ala, s azt lattya hogy, Hát egy magas laytorja all az fôldôn, melynek az maga ſſaga az Eget eri vala, es ime az Iſtennek Angyali fel mennek es ala jônek vala rayta: es az Ur

az Ur az laytorjara kônyôklôt vala s azt mondgya vala; En vagyok az Ur az Abrahamnak az te Atyadnak Istene, es az Isaacnak Istene; es teneked adom ez fôldet az mellyen nyugsol: teneked adom es az te magodnak: es az te magod ollyan lesen mint az fôldnek pora: annyira hogy, ki terjetz Nap nyugotra, Nap keletre, Eſakra, Delre, es te benned es az te magodban aldatnak megh, fôldnek minden nemzetseghi. Annakokajert ime en te veled vagyok es meg ôrizlek tegedet valahova menendes, es meg hozlak tegedet ez fôldre, mert el nem hagylak tegedet migien bé nem tellyesitem az mit teneked fôllottam.

Fel serkenvén azert az Jacob vesi az kôvet, mellyet feje ala tôtt vala, es azt fel emele oſlopnak, es olayt tôlte fôlûl rea, es nevezi azt Istennek hazanak, es mennyeknek kapujanak. Az mely kô jedzes keppen néz az Christusra: Mert az mikeppen Jacob azt az kôvet meg kene olajal, igy az Ur Jesus Christus, megh kenetôt, az mely meg kenetteteſtûl Christusnak neveztetôt: akki altal mis meg kenetterûnk az sent Leleknek nagy ſok rendbeli ajandekival. Es erre az reghi peldara nezve az utolſo idôkben, mondattatot az Christus kûnek es kô siklanak az irasban ſok helyôkôn.

Szent David Pſ. 118. igy ſoll: az kô mellyet az eppitôk meg vetôttek, az segetetnek kôveve lûn: mely mondaſt Christus ûnnôn maga, Matth. 22. es az Apoſtolok Actor 4. & 1. Pet. 2. magyaraznak ûnnôn magara az Christusra. Christus ô maga igy ſoll az Peternek. *Matth. 16.* Te vagy Peter, es ezen az kô siklan (az az, akkirôl Petet vallaſt tôt vala, hogy ô volna az Istennek Fia) eppi-

tem ugymond en fel az en Anyaſent-egyhazamat. Itt-is az kő ſiklan ertetik az Chriſtus.

Szent Pal 1. Cor. 3. igy ſoll: Senki más fundamentomot nem vethet akkivől, akki vettetőt immar egyſer, akki az Jeſus Chriſtus. Es maſut: Es az kőſikla ugymond vala önnön maga az Chriſtus. Nyilvan vagyon azert ezekből, hogy az kőnek nevezeti az ſent irasban veteſſek neha az Chriſtuſert.

1. Cor. 10. Pſ. 4.

Neha pedig, az mint az ſ. Agoſton Doctor bizonittya: *Tom. 8. in enarrat. Pſ. 42, & 44.* es az tőb iras magyarazo Doctorok-is; az kőnek nevezeti vetetik az Chriſtus Orſagajert, az az, az Anyaſent-egyhazert es jedzi az Eccleſiat. Az mint meg tetzik az Zacharias Propheta iraſanak tizenkettődik reſeből ahol Iſten igy ſoll: Azon az Napon, teſem en az Jeruſalemet nehez kőve minden Nepeknek, valaki vinni akarja azt, meg ſakad beleje. Holot nehez kőnek mondgya az Eccleſiat: nehez kő pedig az Eccleſia az okon: Mert valakik el akarjak azt rontani, nem csak heaban munkalkodnak azok; de ő magokat-is el veſtik: Mert ſoha ſenki vilag vegezetig az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak ellene nem alhat; ſőt ennek hatara mind az egeſ földre ki terjed.

verſu 3.

Es az Daniel-is ugyan ezen jedzesben az kőnek nevezetit magyarazza az Eccleſiara az Chriſtus Orſagara: Mert azt mondgya: Tamaſt az Mennyei Iſten Orſagot birodalmat, akki ſoha őrőkke meg nem romol. Ezők azert az igeknek jedzeſi. De itt azt kell megh jegyőznünk, hogy ezek az magyarazatok nem ellenkőznek egymaſſal. Mert az mikor az kű mondatik Chriſtuſnak, nem rekeſtetik ki az Eccleſia; De az Chriſtuſnak nevezeti

zeti vetetik az fôjert es az Anyaſent-egyhazert, à mely à Chriſtuſnak tagja, mint meg bizonyittatik ez. 1. Cor. 12. vſ. 12. aholot igy ſoll az ſent Pal: Mikeppen ugymond az teſt egy, es annak ſok tagjai vadnak: az egy teſtnek pedig tagjai noha ſokak, mind az altal egy teſt: azonkeppen vagyon az Chriſtus-is. Ahol az ſent Pal az Anyaſent-egyhazat nevezi Chriſtuſnak: Mert egy teſt az Chriſtus es az ô Haza. No hát immar kit ertſünk az ôſve ronto kôvôn? Ertſük Chriſtuſt ünnôn magat: avagy az mint Daniel magyarazza az Chriſtus Orſagat az Eccleſiat: az melyben Chriſtus ünnôn maga az Kiraly, mi pedigh ô tagjai vagyunk. Ez az elsô kerdes, laſſuk az maſikat.

Mondam maſodſor azt kell itt megh magyaraznunk ez elsô reſben: Minemû kôrnyûl allo dolgokkal magyarazza az [illegible], kicsin fundamentombol kezdetik, es igen alazatos Orſagat [illegible] es el hagyattatot helybôl; az mint be is tellyeſôdek ez:

Ved e [illegible] V 2 Mert

ka[illegible] az mint rendel rovidedon megh ertyuk.

I. Idejet irja meg mikor kellet Chriſtuſnak es az ô Anyaſent-egyhazanak fel tamadni; s-azt feleli rea: Azoknak az Kiralyoknak idejeben, kiknek az negyedik birodalom kezekben vala: az az, az mely idôben az negyedik birodalomnak vegenek kellene lenni; az mint be is tellyeſôdek ez. [illegible], mert Herodes idejeben ſûletek az Chriſtus, akki az Sidokon felette kegyôtlenkôdik vala. II. Modgyat irja meg: Mi modon fog Chriſtus es az ô Orſaga fel tamadni s-azt mondgya felôle, *Suſcitabit*, fel kôlti fel allattya, az az, kicsin fundamentombol kezdetik, es igen alazatos es el hagyattatot helybôl; az mint be is tellyeſôdek ez:

V 3 Mert

Mert mind az Chriſtuſnak ſömelyére nézve az teſtben, igen alázatos fundamentomokból lön ſarmazáſa, ugy mint az Iſai törſökéből, az az, noha Királyi nemből de akkinek birodalma immár ſinten el hanyatlot vala. s Mind pedig az Eccleſianak kezdeti igen gyönge vala, mert kevéſen iſmerik vala az Sidok közzül az Chriſtuſt elsőben, ugymint Maria az ő Annya, Joſeph, az Paſtorok, Zacharias, Erſebeth aſſony, Simeon, es az Anna Prohetiſſa &c. es kereſek ezeken kivül. III. Szörzö okat irja meg, kicsoda leſen az, akki ezt az Chriſtus Országat fel tamaſtya, s azt mondgya: *Deus cæli*; az mennyei Iſten; Mely mindeneknek teremtő Iſtene. IV. Allapattyat jelenti meg; Mint leſen annak az birodalomnak az Chriſtus Országanak dolga, s azt mondgya felőle; Elősör, hogy ſoha örökke megh nem romol, az az, nem puſtittatik el, ſem pedigh magaban el nem véſ, az mint egyeb birodalmak avagy az önnön magok terhe miat avagy egymás közöt valo viſſa vonyaſok miat el vésnek. Maſodſor azt mondgya felőle, ez az birodalom nem böcsattatik más Nepnek, az az, nem foglaltatik el valakitől maſtul, hatalmaſſabtul nalanal, de az Chriſtus kezében leſen örökke, akkinek kezeből ſoha ſenki ki nem ragadhattya azt. Sőt Chriſtus önnön maga az Eccleſia felől azt mondgya, hogy az pokolnak kapui nem vehetnek diadalmat ő rayta. Matth. 16. vſ. 18. V. Az ősve rontó, Chriſtuſnak az ő Anyaſent egyhazanak munkajat irja meg: Micsoda leſen munkaja, s mit fog cſelekődni, s azt mondgya felőle, el rontya es el töri az elebbi birodalmakat; az az, az ő erejevel hatalmaval ſemmivéteſi, mind azokat az országokat es birodalmakat, valakik

Chriſtus,

Christusnak es az ô Evangeliomanak ellene tusakodnak. Az mint soll az Atya Isten az ô Fia felôl Ps. 2. Megrontod ugymond azokat vas vesôddel, es ôsve tôrôd mint az fazekakat. VI. Allandosagat meg marado voltat irja meg: Meddig tart az az birodalom; azt mondgya felôle: Ô pedig allando lesen mind ôrôkke: az az, az mint az Christus uralkodik mind ôrôkke, igy soha az ô Orszaganak nem lesen vege, az mint az Gabriel Angyal mondgya az Marianak Luc. 1. VII. Eredetit irja meg: Honnan lesen Christusnak es az ô Orszaganak eredeti: azt mondgya effelôl: Hogy kez nelkûl. Szakadot le onnan fôlûl az Hegyrôl: az az, az Egbôl lesen ennek eredeti: az mint valosagoskeppen be is tellyesôdôt ez. Mert ha az Christusnak sômelyet tekintôd, az Egbôl jût ô az Atyanak kebelebôl, az mint bizonyittya S. Janos cap. 3. Senki nem ment fel az Egben, hanem akki le sallot az Egbôl, az embernek Fia, akki az Egben vagyon. Igy ha az Ecclesiat tekintôd, az Christus orszagat, az mint ônnôn maga Christus bizonittya S. Janosnal cap. 18. vs. 36. az ô Orszaga nem ez fôldi Orszag, hanem az mint az Kiraly Christus menjegbôl valo, igy az ô Orszaga mennjei Orszag. VIII. Utolsor meg irja az Propheta, annak az kônek el jövetelinek modgyat s azt mondgya felôle. Elôsôr, hogy emberi kez nelkûl sakadot le az à kô, az az hirtelen, vetlenôl, az embereknek itileti kivôl jôt: az mely valosagoskeppen be tellyesôdôt Christusson es az Ecclesian.

Mert az Ur Jesus Christus, el jôt emberi testben, oly idôben, mikor az emberek ûlven az sôretsegben semmit nem gondolkodnanak felôle. Igy az Istennek Ecclesiaja felôl is azt mondgya sent Lukatz, hogy nem jû ugy el

Luc. 17. vs 20.

ugy el az Iſtennek Orſaga, hogy ember eſeben vehetne, az az, valami nagy meltoſaggal, pompaval, melyből ez vilag azt valoban meg iſmerhetne. Maſodfor, modgya felől jövetelinek még is azt mondgya: hogy emberi kez nelkül jű le az à kő. Mellyel azt akarja jelenteni, hogy az Chriſtus nem fűkölködik emberi ſegitſeg nelkül; ſem pedig az ő Orſaga az Eccleſia, nem emberi erővel, hanem Iſteni hatalommal tartatik.

Ezek az környül allo dolgok, mellyekkel magyarazta az Daniel az ővé ronto kőnek, az az, az Chriſtuſnak es az ő Anyaſent-egyhazanak allapattyat. Az mellyet még is ket dologgal vegez el: Előfőr ezzel, hogy ővé rontya az vaſat, ertzet, cserepet, ezűſtöt aranyat, az az mind az birodalomakat, valamellyek az Iſten haza ellen tuſakodnak, ſemmive teſi. Maſodfor, ennek az alom latnak, veget jelenti meg, mi vegre adta volt Iſten ezt à Nebuchadnezar elmejeben, s azt mondgya hogy ezert hogy igy akarta Nebuchadnezarnak megh jelenteni mi csoda lenne az ő birodalma utan. De ezekről immar eléget hallottunk. Laſſuk az tanuſagokat.

Mit tanulunk innet?

Bizonyara kereſtyenők, ſok rendbeli tanuſaginkjő hetnek innet az meg magyarazot igekből elő. Mellyek folgalnak Iſtennek ez vilagban levő Anyaſent-egyhazanak allapattyara: De mind azok közzül jegyőzzők meg ezőket. 1. Micsoda legyen az Iſten Eccleſiajanak ez vilagban valo nevekődeſenek modgya: ez tudni illik, hogy ennek az ő kezdeti eleitől fogva igen alazatos volt, s kicsin fundamentombol eppűlt nagyra. A honnet az Chriſtuſtul

ſtuſtul haſonlittatik Matth: 13. Muſtar maghoz, akki elſôben igen kicsin, de annakutanna hogy el vettetik az fôldben, es fel nevekôdik fûveben, vegezetre az madaracskak-is nyugodalmat kereſnek rayta. Igy vagyon az Iſten Anyaſent-egyhazanak-is dolga: Ne akadgy hátaltal benne, ha latod, hogy nem kiralyokbol, nagy urakbol; hanem egyigyû emberekbôl vagyon ennek gyûlekôzeti: mert ezek nagy kiralyoknal es uraknal fellyeb valok leſznek az ôrôk eletben. II. Tanullyuk meg ezt-is: hogy noha az Iſtennek Eccleſiaja ſok kûlômb kûlômb fele ellenſegôktôl ſanyargattatik s haborgattatik, de ſoha ennek vege nem leſen, hanem az mint az Kiraly Chriſtus ôrôkke valo, igy az ô Anyaſent-egyhaza ôrôkke meg marad. Am csatazzek azert kereſztyenôk ellenûnk ez vilag, ám dûhôskôdgyek az ôrdôg: de ſoha az pokolnak kapui diadalmat nem veſnek mi raytunk. Ez itt az elsô czikôlynek magyarazattya. Laſſuk az maſikat.

Maſodſor mondam, ez jelen valo igekben, az Daniel Oratiojanak, az nagy Nebuchadnezar elôt valo beſedenek Harmadik reſet irja megh az Propheta, melyben el vegezi beſedet, az mely be foglaltatik imez igekben. Igaz ugymond az alom, es bizonyos annak magyarazattya, az az, Prophetai meltoſaggal tellyes bizodalommal teſen tanubizonſagot azok felôl, mellyeket ſollot vala az Kiraly elôt hogy igazak volnanak. Mert az mikeppen hogy az Prophetak ſent Lelek Iſtennek oktataſabol tanitaſabol jôvendôlnek vala; igy felelôm nelkûl tellyes batorſaggal tehetnek vala tanubizonſagot azokrol, az mellyekket egyebek elôt ſolnak vala. Haſonlo batorſaggal cſelekôdik az ſent Pal-is mikor igy ſoll. Igaz

ugymond ez az beſed, es mindenkeppen melto hogy el hidgyük: hogy az Jeſus Chriſtus jött ez vilagra, hogy az bünöſöket megh tartana. Haſonlo batorſag s-tanitaſok ſerint valo alhatatoſſag kevantatik az töb tanitokban-is, hogy az ö tudomanyoknak igaſſagaban egyebek ne ketölködgyenek. De nem amaz modnelkül valo csacſogas, az mint ſoktak nemellyek, kik lelköket-is mellekötik az tanitasban, ſöt örögnek adgyak lelköket, hogy ha igazat nem tanitanak, maga azonközben azt ſem tudgyak micsoda az igaz fundamentom. Minket pedig kereſtyenök az mi Iſtenünk vilagoſicson ſent lelkevel, hogy naponkent igazat ertheſsünk s igazat tanulhaſſunk, es az egyſer meg iſmert igaſſagrol mindenek elöt, tellyes bizodalommal batorſaggal tanubizonſagot teheſsünk. Amen.

XX. PRÆDICATIO.

verſu 46. AKkoron Nebuchadnezar Kiraly artzul le borula, es Daniel elöt meg hayta magat, es meg parancsola, hogy aldozattal es jo illattal aldozzanak neki. verſu 47. Annak utanna felelven az Kiraly Danielnek, monda; bizonnyal igaz ez, hogy az ti Iſtenötök ö az Iſtenöknek Iſtene, es az Kiralyoknak Ura, es meg jelentöje az titkoknak; hogy megjelenthetted ezt az titkot. verſu 48. Akkoron az Kiraly, Daniele fel magaſtala, es ſok es nagy ajandekokat ada neki, es fö tiſztartova teve az egeſz Babylonia tar-

tomanyan,

tomanyan, es tißtartok fejedelmeve Babyloniaban levő minden bölcseken. Es Daniel kérven az Kiralytul, valaßta fejedelmől, Sidrakot, Miſakot, es Abdenagot az Babyloniai tartomannak gondgya viſeleſere: Daniel pedig vala az Kiraly portajan. versu 49.

SUMMA.

Ez jelen való igekben immar ſumma ſerint aztirja meg az Propheta: Minek utanna meg jelenti Daniel, az Kiraly almat s-annak magyarazattyat: Micsoda hasna es gyümölcse lőtt az Daniel magyarazattyanak, mely ſerint a Kiralynak mind el feleytől almat eſeben jutatta s-mind pedig azt meg magyarazta. Egy ighivel azt jelenti: Mely igen megh indult az Kiraly ezen ſiveben, s-mely kedves volt az Danielnek beſede ő előtte, es mely halado lőtt erette.

RESZEK.

Két reßei vadnak ezeknek az igeknek. Mert.

I. Aztirja meg az Propheta: Mit cselekkődőt az Kiraly maga főmelyében, az álomnak magyarazattya utan.

II. Mit cselekődőt kőzönſegeskeppen Danielitel es az ő tarſaival.

Az első tzikkőly felől igy ſoll az Propheta s-mond: Akkoron Nebuchadnezar artzul le borula, es Daniel előtt megh hayta magat es meg parancsola hogy aldozattal es jo illattal aldoznanak neki. Annak utanna felelven az Kiraly Danielnek monda: Bizonnyal igaz ez, hogy a tiſtentők, ő az Iſtenőknek Iſtene; es a Kiralyoknak Ura es meg jelentője az titkoknak, hogy megh jelenthetted ezt az titkot.

Ahonnet nyilvan vagyon ez, hogy kettőt cselekődik az Kiraly maga ſőmelyeben: Mert előſőr Iſteni tiſtőletőtt tulaydonit Danielnek, artzul le borulvan ő előtte, im advan őtet, es parancsolvan hogy aldoznanak ő neki.

Az mely cselekődetiből két rendbeli kerdeſink tamadnak. Első. Jol cselekőtteje Nebuchadnezar, hogy illyen nagy tiſtőletőt tőtt Danielnek?

F. Semmikeppen nem jol cselekőtte: Mert az mi az teremtő Iſtene azt halando embernek tulaydonitotta; mely dolog az Iſtennek parancsolattyaval ellenkőzik; Mert meg vagyon irva. Deut. 6. az te Uradat Iſtenődet imadgyad, es csak ő neki ſolgaly. Hogy pedig valaki azt mondana, hogy csak kűlső tiſtőletőt tőtt volna Nebuchadnezar Danielnek, az Nap keleti Nepeknek ſokaſok ſerint, kiknek ſokaſok ez vala, hogy az bőcsűletes ſemelyők előt, artzul le ſoktanak vala borulni; Ezeknek kőnyű meg felelnűnk, hogy nem csak illyen kűlső tiſtőletőt tőtt az Kiraly Danielnek, hanem tellyeſſeggel Iſtenhőz illendő tiſtőletőt. Mert ugyan megh parancsollya az Nebuchadnezar, az ő alatta valoknak, hogy ajandekokkal es jo illatokkal aldoznanak ő neki, mint ha valami fel Iſten ſallot volna le az Egből. Nem jol cselekőtte azert az Kiraly, hogy az Prophetanak maga gondolatlanul oly tiſtőletőt tulaydonit, az mely nem illendő vala az Prophetahoz. Es erre ez első kerdeſre ez az felelet. Maſodik kerdes innet ez lehet.

Jol cselekőtteje az Daniel hogy meg engette, hogy igy tiſtőltetnek az Kiralytul?

F. Jollehet kereſtyenek à ſ. iras, ige ſerint azt meg nem jelenti, erre az tiſtőletre mit cselekődőt legyen à Daniel:

De hi-

De hihetô dolog, hogy ezt az modnelkûl valo tiſtôletôt nem vôtte, hanem ſôt inkab oktatta, tanitotta, à Kiralt, hogy ezt à tiſtôletôt Iſteñek tulaydonitanaja csak az egy Iſtent kellene imadni, es csak az egy Iſtennek kellene ſolgalni.

3. Honnet tetzik ez meg hogy ezt cselekôtte legyen? Meg tetzik elôſôr: az ô elebbi ſent eletebôl: Mert hogyha annak elôtte csak az Kiraly eledelibôl ſem akara enni, hogy azokkal megh ne ferteztetnek, ſokkal inkab nem ſenvette moſt el, hogy Iſteni tiſtôletôt tulaydonitana neki az Kiraly. Maſodſor: Meg tetzik ez az nagy Nebuchadnezar vallastetelebôl: Mert annak utanna azt olvaſſuk az Kiraly felôl, hogy az ô feleletiben (azt hiſſük tanuſagot veven az Daniel oktataſabol tanitaſabol) igaz vallaſt tefen az igaz Iſten felôl s nem imadgya annak utanna az Danielt.

Harmadſor, meg tetzik ez az ſent iraſnak tôb rendbeli peldaibol is: Mert olvaſſuk, hogy haſonlo Iſteni tiſtôletôt akartak tôbbek is az Iſtennek ſent emberinek à tanitoknak tulaydonitani, de ezt ônnôn magoknak ſoha nem vôttek: hanem tanitottak az Nepet, hogy csak az egy Iſtent imadgyak tiſtôllyek: Mint peldajul vadnak erre Pal es Barnabas, kiknek az Lyſtra varosbeliek, Iſteni tiſtôletôt, aldozatot akarnak vala tulaydonitani: de megh tiltatanak Paltul es Barnabaſtul: es az Mennyei latasrol irt kônyvnek cap. 22. olvaſſuk, hogy az ſent Janos Apoſtal es Evangeliſta, akarta imadni az Angyalt, akkitûl meg tiltatik az Janos; mivelhogy ôneki ſolga tarſa volna. Annakokajert az Daniel-is, ugymint Iſtennek kedves embere, es Iſtennek valaſtot Prophetaja, hihetô dolog, hogy nem kevanta, ſem pedig nem vôtte ezt az tiſtôletôt az Kiralytul. *Actor. 14.*

Ertyük azert, mit cseleködöt elsöben maga sömelyében az Kiraly s-azt mondgyuk summa szerint, hogy Isteni tiztöletöt tulaydonitot Danielnek, de nem vötte az Daniel.

Mit tanulunk innet?

Tanullyuk meg elsöben innet az Fejedelmeknek valtozo voltat: Mert neha az Fejedelmek ollyak mint az orottlanok kegyötlenök: Neha pedig hirtelenseggel kegyösse lesnek. Mint pelda az Nebubhadnezar, akki ennek elötte felette kegyötlen vala, es az bölcseknek halalban gyönyörködik vala: De most mihelyen hallya az ö alom latasat, es annak magyarazattyat, artzul borul az Danielnek labai eleiben: könyü azert Istennek az botbol is beretvat csinalni az az, az kegyötlen Fejedelmeket feledsegre hozni. Igy az Pharahot Aegyptusban, mind addig zaklattya Isten külömb külömb fele ostori altal, miglen az Mosesnek es az Aaronnak közbe jarasara az Istennek nepet el bocsattya es engedelmesse teti. Ne fellyünk hát mikor kegyetlenek regnalnak raytunk; csak hogy Isten elöt mi-is az Daniellel esedözzünk, mert Isten azoknak az ö sivöket engedelmesse teti mi hozzank.

Tanullyak meg az Fejedelmek-is az nagy Nebuchadnezar peldajabol, akki halvan az Istennek csudalatos tanacsat, hatalmat, az Danielnek fajabol; meg alazza Isten elöt ünnön magat, es az ö elebbi kegyötlensegenek beket hagy: Tanullyak meg, mondom, hogy gondolkodgyanak az Istennek hatalmasságarol, es alazzak megh maguokat Isten elöt: tudvan azt, hogy vagyon még fellyeb valo ur az Egekben ö naloknál, akki ö nekiek az birodalmat adta, es ismet ha akarja hirtelen el veheti. De itt ez arant igen vetköznek sokak az Fejedelmek közzül, akkik semmis

semmit nem vigyaznak, az Istennek hatalmassagara bölcs tanacsara, hanem csak magokat csudallyak, fel tuvalkottanak birodalmokban, kiket vegezetre Isten, avagy soha nyomossa nem tesen, avagyaz ö birodalmokbol nagy gyalazattal le hajit; miert hogy el feleytöttek azt, akki ö nekiek az birodalmat engette volt.

Massodsor Tanullyuk meg az Nebuchadnezar peldajabol, akki elsöben Isteni tiszteletöt tulaydonit az Danielnek s igen vetközik: hogy nem jo emberben bizni, sem az elö sem az meg holt szentöket Isteni tisztellettel tisztölni, avagy pedig öket imadni. Mert ezt Isten, sem az aldozatot, sem pedig az imadast, nem engedi senkinek az mint meg vagyon irva, ahol igy szoll: *Ego Iehova, hoc est, nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo: Item. Deut. 6. & Matth. 4.* En vagyok az Jehova, ez az en nevem es az en dicsösegemet massnak nem adom. *Dominum Deum tuum adorabis & ei soli servies.* Azte Uradat Istenedet imagyad es egyedül öneki szolgaly. *Esai. 42.*

Meg feddetnek annakokajert itt az Papista atyafiak kik az meg Holt szenteket akarjak imadni, es azokat akarjak Naponkent segitsegül hini, Istenhöz illendö tisztölettel tisztölni, az mint cselekösik vala az Nebuchadnezar az Daniel elöt. Az mint ezt ü tülök Naponkent füleinkel hallyuk, es iratokban meg tapasztallyuk. Mi pedigh az meg holt szenteknek tisztölettyük felöl azt mondgyuk az Agoston Doctorral: *Sancti honorandi sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Quod colit summus Angelus, id colendum est ab Homine ultimo. Quare honoramus eos charitate non servitute, nec eis templa constituimus: Nolunt enim se sic honorari à nobis, quia ipsos cum boni simus, templa Dei esse noverunt.* Az az: Az szentöket *Aug. de vera relig. cap. 15.*

ſentöket tiſtölni kell, ugy hogy kövelsük üket nem kell imadni vallaſokert, igaz tudomanyokert: Az mit tiſtöl az fölsö Angyal, azt kell tiſtölni az utolſo embernek. Annakokajert tiſtöllyük öket atyafiui ſeretettel nem folgalattal: ü nekik templomokat ſem eppitünk: Mert nem akarjak hogy mi akkeppen tiſtellyük üket; Mert ha jok vagyunk tudgyak azt hogy Iſtennek templomi vagyunk. Az elö ſentek felöl-is kik ez vilagban vadnak azt mondgyuk, hog ezeket ſem illeti az imadaſnak tiſtöleti, s nem is kevannyak magoknak. Mint peldajul vadnak erre Pal es Barnabas, az mint ez elött-is jelentem, akkiket mikor eletökben akartanak imadni az Lyſtra varosbeliek, mivel hogy amaz benna embert megh gyogyitottak vala, akki annyamehetöl fogva ſanta leven, ſoha nem jart vala, igen meg buſulanak rayta, es ruhajokat meg ſaggatak, azt akarvan jelenteni, hogy ök-is haſonlo bünös emberek volnanak; es nem volnanak arra az tiſtöletre, imadaſra meltok.

Harmadfor tanullyuk meg az Daniel peldajabol, ki az nagy Nebuchadnezarnak, tudatlanſagabol ſarmazot Iſtenhöz illendö tiſtöletit meg veti: hogy nem illik az tanitoknak, az Iſtennek folgainak azt az tiſtöletöt önnön magoknak venni, à mely az Iſtene, hanem elegödgyenek meg ſorſokkal. Es bizonyara ha meg gondollyák az tanitok, igaz eleg meltoſag ez, hogy ük az Iſtennek követi, es az Iſtennek akarattyanak, befedenek ki folgaltatoi. Mit kevanhatnak többet ennel, holot az ö kepekben az Ur Jeſus Chriſtuſnak kepet viſelik. Nem adotte vilaghi uraſagot, dicsöſeget Iſten az tanitoknak? Ha meg gondollyak, nagyobbat adot annal: Mert tündöklö dicsöſeget iget Iſten az tanitoknak ideb alab ezen könyvnek. 12. caputyaban.

tyaban az ő forgolodasokert. De ez vilagi birodalomert, urasagert, mi sohul ezt nem talallyuk az irasban.

Ne ßegyőnlyük hát Prophetaknak, Doctoroknak, Paßtoroknak, Prædicatoroknak mondani magunkat: Mert Christus őnnőn maga ugyan azon Neveket viselte; es ezekkel elegődgyünk meg, az mi nem illet, azt ne kevannyuk. Meg feddetik azert itt az Romai Papa, akki nem akar meg elegődni ezzel, hanem ezek felet Isteni nevet, es Mennyen földön pokolban valo hatalmat kevan maganak, az mint Setinus irja. *Papa potest omnia facere quæ Deus potest, & Papa est Deus, Papa est caput totius Orbis Christiani.* Az Papa ugymond mindent tehet, valamit az Isten cselekőßik, es à Papa ugyan Isten: à Papa ez egeß kereßtyen vilagnak feje. Ezent bizonyittya ő felőle Ludovicus Gonesius: *Papa habet idem consistorium cum Deo, & idem tribunal cum Christo: & Papa est quoddam Numen, quasi visibilem quendam Deum præ se ferens: Papa tradita est omnis potestas in cœlo & in terra, quæ se extendit ad cœlestia terrestria & infernalia.* Az Papanak azon egy törveny tevő ßeki vagyon, akki az Istennek, es azon egy itelő ßeki az Christussal: az Papa ugymint valami nagy felleg, es mint valami lathato Isten kepet viseli. Az Papanak adatot minden hatalom Mennyen es földön, az mely ki hat az Mennyejekre földiekre es az pokolbeliekre. De fellyeb vagyon ez az kevansag az tißtnel: es tellyesseggel Isteni karomlasok. Mellyektül minden kereßtyen tanitonak meg kel magat oni.

Lassuk meg is, mit cselekőßik többet maga ßőmelyeben az nagy Nebuchadnezar. Masodßor maga ßőmelyeben azt cselekőßi, hogy tudni illik vallast teßen az igaz Isten felől, az mely be foglaltatik imez igekben:

Bizonnyal ugymond igaz ez, hogy az ti Iſtenôtôk, ô az Iſtenôknek Iſtene, es az Kiralyoknak Ura, es megh jelentôje az titkoknak, hogy meg jelenthetted ezt az titkot, az mely vallas-tetelnek ket reſzei vadnak; Eggyik az vallas tetelnek Summaja: Maſodik annak az vallas tetelnek igaz oka.

Summaja viſontak az vallas-tetelnek kettôt foglal magaban. Elôſôr ezt: Kicsoda legyen akki felôl vallaſt teſen az Kiraly. Maſodſor minemû nevezetôkkel illetik. Vallaſt teſen pedig az Kiraly az igaz Iſten felôl; mert igy ſoll: *Deus veſter*, az ti Iſtentôk. Nem mutat hát imide amoda az Chaldæuſok Iſtenere, az mellyek ſokak vadanak, hanem egy altallyaban vallaſt teſen az Iſraelnek Iſtene felôl, az ki egy igaz Iſten. Sôt ezt ugyan eskûvel erôſsiti az Nebuchadnezar, holot azt mondgya; *ex veritate eſt*, az az, bizonnyal igaz ugymond ez, hogy az ti Iſtentôk ô az igaz Iſten. Mely Iſtent minemû nevezetôkkel illeſſen az Nebuchadnezar. Maſodſor azt jelenti meg az Propheta. Harmat mond pedig ô felôle. Mert elôſôr iſmeri es vallya, Iſtenôknek Iſtenenek, az az, minden Iſtenek felet valo felſeges Iſtennek. Mert az Sidoknal, Chaldæuſoknal, es az Nap keleticknel effele ſollafnak modgya, Uraknak Ura, Kiralyoknak Kiralya, Iſtenôknek Iſtene, leg fellyebben valo meltoſagot foglal magaban, mely meltoſag felet, nem lehet fellyebben valo. Maſodſor iſmeri ezt az Iſraelnek Iſtenet, Kiralyoknak Uranak, az az, ebben az mondasban, tulaydonitya az fellyebbenvalo birodalmat Iſtennek, ô magat pedig iſmeri alab valonak lenni, es annak az birodalma ala vetetôtnek lenni. Harmadſor ekeſiti ezzel az igaz Iſtent, hogy ô legyen

legyen az titkoknak meg jelentője. Ezekben ál à Kiraly vallas-tetelenek ſummaja. Ennek pedig az vallas-tetelnek Okat Maſodſor foglallya imez igekben: Mert az Daniel meg jelentette az kiralynak titkos álmat es annak magyarazattyat. Igy Argumental az Nebuchadnezar. Valakik meg jelenthetik azt az titkot, mellyet en immar ertek, azoknak az ô Iſtene, Iſtenôknek Iſtene, Kiralyoknak kirallya es titkoknak meg jelentője.

De te Daniel ezt az titkot meg jelentetted. Azert az ti Iſtenôtôk ô az Iſtenôknek Iſtene, Kiralyoknak kirallya, es titoknak meg jelentője. Ertyûk azert immar ezt-is az Kiralynak vallas-tetelet es annak igaz okat.

Mit tanulunk innen?

Tanullyuk megh innen: Miben allyon az igaz Iſten felôl valo vallas-tetelônk: Ebben bizonyara, hogy iſmerjûk az igaz Iſtent Iſtenôknek Iſtenenek, az minden hamis Iſtenôknel fellyeb valonak: akkinek hatalma vagyon mind mennyen fôldôn, es tud mindeneket, jelen valokat es jôvendôket es akkinek ſemmi reytôkben, titokban nincsen, hanem mindenek nyilvan vadnak. Akki pedig ettûl az vallaſtul tavoly vagyon, az nem tudgya kicsoda az igaz Iſten, s-tevôlyôg. Ezt iſmeri az nagy Nebuchadnezar: akki ennek az ô Iſteni hatalmat, bôlcseſeget, csak egyſer hallya az Danieltôl, s-meg ez à Nebuchadnezar ſokakat az utolſo iteletnek Napjan, akkik noha gyakorlatoſſaggal hallyak az Iſtennek igejet, s-annak prædicallaſat, s-meg-is nem iſmerik az igaz Iſtent ki legyen, hanem idegen Iſtenek utan futnak. Mi pedig

elegődgyünk meg ezzel. Ez tanusagunknak első reſe; Laſſuk az Maſikat.

Mondam maſodſor azt kell minekünk ez jelen valo igekből meg magyaraznunk: Mit cselekődőt az Kiraly kőzőnſegeskeppen Daniellel es az ő tarſaival.

Rővidedőn kettőt jelent az Propheta. I. Az Danielt ſel magaſtallya, nagy es ſok ajandekokkal ajandekozza: megh emlekőzven az Kiraly arrol, hogy annak előtte azt igerte vala az bőlcseknek: Hogyha ugymond, megh mondgyatok ennekem az almot, es annak magyarazattyat, ajandekot, jutalmat, tiſtőſſegőt nagyot veſtek en tőlem. Jutalmat ád azert Danielnek, mert ſok gazdagſaggal latogattya: Tiſtőſſeget ád, mert tiſtartova, Urra teſi egeſ Babylonianak tartomanyan es tiſtartok fejedelmeve Babyloniaban levő minden bőlcsekőn.

II. Ezt cselekőſi, hogy az Danielnek az ő kereſere, az ő tarſait-is, Sidrak, Miſak, Abdenagot, fejedelmül valaſtya Babylonia tartomanyanak gondviſeleſere. Danielt pedig az ő maga portajara, az az, oly tiſtre, hogy ő altala lenne egybeknek uta az Kiralyhoz: Mert nehez vala regenten az pogany kiralyokkal ſemben lenni: Ahonnet két rővid kerdeſünk lehet.

1. Szabade az kereſtyen Iſtenfelő firfiaknak, kik az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak javara igyekőznek, az Kiralyok fejedelmek udvaraban lakni avagy nem?

F. Szabad, es ezt nem kell az Iſtenfelő jambor firfiaknak vetkül tulaydonitani. Mert tőb haſna vagyon az Eccleſianak ebben, hogy Danielel lakjanak az Udvarokban, az az, jambor es Iſtenfelő firfiak legyenek Kiralyoknak, Fejedelmeknek, Uraknak tanacsoſi es ſolgai; hogy nem

nem mint kegyôtlenek, balvanyozok, tiſztatalan eletô emberek, csalardok, Doeghôk, es vegezetre hamis arultatasban, hitôtlenſegben gyônyôrkôdik. Az mint az ſent Agoſton Doctor-is ugyan ezen kerdesben ezt allattya. *Tomo 8. in enarrat. Pſ. 51. ex ſupputatione veteris verſionis.* Es az Danielnek-is peldaja ezt mutattya, akki ôrômesben marad à Nebuchadnezar portajan hog nem mint kivôlvalamely gondviſelesben; hogy igy à Kiraly kôrnyûl inkab folgalhatna az Eccleſianak, es az Kiralynak aytajatul az hizôlkôdôket tavoly rejazthatna. Nem ſidalmazando hât moſt-is mikor jambor, Iſtenfelô firfiakat latunk hogy folgalnak udvarnal; sôt ezeknek felette igen kell ôrvendenûnk. Mert ezek altal lehet mind kûlsô s-mind belsôkeppen az jo tarſaſagnak es az Eccleſianak csendeſ megh maradaſa. Ez az elsô kerdes, feleletivel eggyût.

Maſodſor azt-is kerthetne itt valaki.

Illendô dologhe valamely Fejedelemnek idegen nemzetbôl valakit nagy es fô tiſztre valaſtani avagy nem?

F. Az Hivek akar mely Nemzetbôl legyenek mindenkor tôb bôcsûletre meltok, az othon lakos, hazoknal levô hitôtlenôknel, kik az Iſten hazanak ellenſeghi. Az mikeppen Daniel, az Chaldæuſok Nemzetebôl levô Kiralytul, fejedelemtôl, tiſztartojul, gondviſelôjûl rendeltetik az Chaldæuſokon. Nem kell azert az gondviſelôk fômelyeben arrol forgalmatoskodnunk, micsoda Nemzetbôl legyenek az gondviſelôk, hanem affelôl, minemûvek legyenek. Az Daniel az mint mondom Sido Nemzet, de azert ôtet teſi az Kiraly gondviſelôve az Chaldæuſokon, noha nem Nemzete vala. Nem ſidalmazando azert nemzetûnkben-is, ha mikor Iſten, más Nemzetbôl

ád gondviſelőket, csak hogy legyen jambor, legyen Iſten-felő, kereſtyen. Ez erre-is az felelet.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg hát az Nebuchadnezar cselekődetiből akki megh emlekőzik igeretiről s-megh ajandekozza az Danielt s-bőcsűletre veſi; hogy ſep dolog az Fejedelmekben az igaz mondas, s-az mit egyſőr fogadnak arrol masſor meg emlekőznek, de rut dolog az hazugſag.

II. Tanullyuk meg az Daniel peldajabol, akki bőcsűletre vetetven az Kiralytul, eſedőzik az ő tarſajert-is, nem feletkőzik el az jo ſerencseben felőlők, es azokat-is tiſtőſſeges allapatra emelteti, hogy az mikor jo ſerencseben vagyunk, ne feletkőzzűnk el más felebaratunk felől, hanem igyekőzzűnk azoknak-is előmenetelőkre, es az alkolmatoſſaggal igen őrőmeſt ellyűnk: Es ne csak az magunk haſznat, hanem az kőzőnſeges jot leg fellyebben tekincsűk. De erre moſt ſokaknak keves gondgyok csak lehelſſen magoknak: ſőt egyebeknek előmenetelőket ugyan iregylik: kik az nagy Alexander Macedonak tarſai, ki megh az ő Attyanak Philep Kiralynak jol viſelt dolgain-is ſir vala: Az Abſolon-is az ő Attyanak Dauidnak uralkodaſat iregyli vala: kiknek ma-is ſok tarſajok vadnak, kik más előmenetelit orrollyak, ſőt hogy csak ők legyenek nevezetben, egyebeknek főmelyet gyalazzak, jo hiret nevet, az mi ű raytok áll őrőmeſt mocskolalyak: nem veven eſekben hogy magok mocskos es alá valo emberek, ha tetzenek-is magoknak es ideig elő viſik-is dolgokat: Mert őrdőg tagjai az iregyſegben es rabgalmazasban. Mellyert el-is veſnek ha meg nem terneke-

III. Te-

III. Tanullyuk meg vegezetre, hogy à mikeppen nem illik az Hiveknek hivatal nelkûl magoknak tiſtôt vadaſni, hanem Iſtentôl kell várni: igy az Hivekhôz illik viſontak, hogy ha Iſten ôket fellittya, az tiſtnek es az hivatalnak engedgyenek, es abban az hivatalban Iſtennek s az embereknek folgallyanak. Az mikeppen cſelekôdik Daniel az ô tarſaival egyetemben. Melyre minket is Iſten fejenkent, ſent Fianak erdômejert ſegellyôn. Amen.

CAPUT III.

XXI. PRÆDICATIO.

NEbuchadnezar Kiraly, csinaltata egy arany oſlopot, melynek magaſſaga hatvan ſing vala, ſeleſſege hat, es helyheztette à Dura mezejen, Babylonia tartomanyaban. Es el kûlde Nebuchadnezar Kiraly egybe gyûyteni az Fejedelmeket, Hadnagyokat, tiſztartokat, tôrvenytevôket, kencs-tartokat, tanacsokat, es tartomanyoknak minden Fejedelmit, hogy jûnenek az âllo kepnek megh ſenteléſere, mellyet fel emelt vala Nebuchadnezar Kiraly. Akkoron egyben gyûlenek, az Fejedelmek, Hadnagyok, tiſztartok, tôrvenytôvek, kencstartok, tanacsok, tômlôztartok, es tartomanyoknak minden fejedelmi, az kep megh ſenteléſere, mellyet

verſu 2.

verſu 3.

verſu 4.

mellyet fel allatot vala Nebuchadnezar Kiraly.
versu 4. Es az poroßlo megh kialta ezt nagy kemeny ßoval:
Tinektők parancsollyak, nepeknek, nemzetse-
versu 5. gőknek es minden nyelveken valoknak. Mi-
helt hallyatok az kürtnek, sipnak, hegedőnek, har-
phanak, czimbalomnak, eneklesnek es minden
vigassag tevő ßerßamnak ßavat: le essetek es imad-
gyatok az arany allo kepet, mellyet fel emeltetőt
versu 6. az Nebuchadnezar Kiraly. Valaki pedig terdre
nem esik, es nem imadgya; azon oraban be ver-
versu 7. tetik az ęgő tüzes kementzeben. Annak okajert
mihelt hallak minden nepek az kürtnek ßavat, sip-
nak, hegedőnek, harphanak, czimbalomnak, es
minden vigassagh tevő ßerßamnak, terdre esenek
minden nepek nemzetsegők, es minden nyelve-
ken valok, es imadák az arany oßlopot, mellyet
fel emeltetőt vala Nebuchadnezar Kiraly.

SUMMA.

Ennek ez Harmadik caputnak Summaja csak ez.

Emlekőzik affelől ez caputban à Daniel hogy az nagy Nebuchadnezar emeltetőt fel egy arany Oßlopot kinek magassaga hatvan sing, ßelőssege pedigh hat vala; az mellyet megh parancsoligen erős parancsolattal, hogy minden nyelvek, nemzetsegők tißtőllyek es imadgyak őtet: Ha kik pedigh nem cselekődnek, vetessenek az
versu 47. eghő kementzeben, kinek langja mikor ki csap vala,
negyven

negyven kilentz singnire megyen vala fel az Egre. Nem cselekôdik ezt az tiſtôletôt az Daniel tarſai, Sidrach, Miſach, Abednego: az kiert be vettetnek az eghô kemenczeben: de Iſten ott-is meg tartya ôket, s-meg-is ſabaditya, ugy hogy csak meg hajok ſalá-is, ſôt csak kôntôſôkis meg nem pôrſôlôdôt; az lang-kôzôt pedigh enek ſoval dicsirik az Iſtent. Az melyből vegezetre az nagy Nebuchadnezar Kiraly Iſtennek iſmeretire jut, es vallaſtetſen ô felôle: Az harom iſiakat pedigh fel emeli nagy meltoſagra Babylonia tartomanyaban. Ez az Summa.

Ennek az Caputnak ertelmenek ſok haſnai vadnak, es ſok ſep tanuſagok adatnak innet elônkben, ha jol rea hallgatz. Mert innet kônnyen vegere mehetônk, mellyik légyen az igaz kereſtyeni vallas, es miben allyon, az balvany imadoknak tudomanya, es ez kettô kôzôt mely nagy kûlômbſeg legyen. Meg-tanulhattyuk azt-is hogy nem eleg csak nyelvûnkôn viſelnûnk az kereſtyeni tudomant, s-azzal dicsekôdnônk, hogy kereſtyenôk vagyunk: De ha az ſûkſeg kevannya, az az, az Iſtennek tiſtôſſege, ſûkſegh arrol ez világi eletûnknek el fogyataſaval-is valliſt tennônk. Az mint cselekôſnek ezek az harom iſiak, kik inkab akarnak Martyromſagot fenvedni, s-az tûzre menni, hogy nem mint az igaz Iſtentôl el ſakadni: Nem commendalom tôbbel, mert ezennel ô magoktul megh iſmerik az Hivek, hogy haſnos es emlékôzetre melto ez az Daniel Prophéta jelen való tanitaſa. Annak okajert laſſuk Reſeit.

RESZEK.

Két reſei vadnak ennek az Harmadik Caputnak. Mert az:

1. Reſeben meg irja az Prophéta, ezeknek az harom iſiaknak,

az Daniel tarsainak kereſztyeni eletöket, annak alkolmatossagaval egyetemben.

II. Reſzeben meg irja ezeknek az ö kereſztyenſegöknek jutalmat.

Mivel latogatta Iſten ezöket az ifiakat az ö kereſztyeni ſent eletükert; ezzel tudni illik, hogy Iſten öket elſöben az egö kementzeben meg tartotta, es vegezetre az Nebuchadnezar is öket, nagy meltoſagra fel emelte Babyloniaban. Ezök reſzei: De moſt laſſuk az elſö reſz.

Elſö Reſze ennek ez Hiſtorianak, az harom ifiaknak kereſztyeni elete felöl emleközik, mely be foglaltatik 23. verſekben; kikröl egy oraban nem ſolhatunk, hanem laſſuk csak az meg jedzet verſetskeket.

Holot Summa ſerint ez het elſö versben alkolmatoſſagat irja megh az Propheta: Micsoda adot alkolmatoſſagot ezeknek az harom ifiaknak az Daniel tarſainak az ö kereſztyeni eletöknek megh jelenteſere, az mely ſemmi nem egyeb, hanem az arany oſlopnak fel allataſa, annak meg ſentelese, es az Nebuchadnezar Kiralynak uy Iſteni tiſztölet gondolaſa. Aholot ez jelen valo igeknek ertelmejert, im ez harom rendbeli dolgokat kel ez jelen valo oraban meg magyaraznunk.

1. Az arany oſlopnak fel allataſat; Kicsoda allatta azt fel? Micsodabol csinaltatot az, mi vegre, es micsoda helyben?

2. Kiket hivat öſve az Kiraly ennek az arany oſlopnak meg ſenteleſere?

3. Az arany oſlopnak meg ſentelese miben allyon?

Az mi az elsö dolgot illeti, tudni illik, az arany oſlopnak fel allataſat, ki csinaltatta azt, miböl, mi vegre es holot;

lot; Megh tetzenek mind ezek az elsô versbôl: Holot igy ßoll az Propheta: Nebuchadnezar Kiraly csinaltata egy arany oßlopot, melynek magaßaga hatvan ßing vala; ßeleßege hat, es helyheztete az Dura mezejen Babylonia tartomanyaban. Laßuk ezeket rendel.

Szerzô oka, ennek az arany oßlopnak az Nebuchadnezar Kiraly. Mert azt mondgya az Propheta felôle hogy Nebuchadnezar csinaltata arany oßlopot. Az mely cselekôdeti bizonyara felette igen illetlen vala az Kiralynak: Nem csak imez kôzônseges okokra kepeßt, hogy nem hasonlittatik Ißten az teremtet allatokhoz, ßem pedigh azok altal nem abrazoltathatik, ßem pedig más Ißten nem lehet az egy Ißten kivûl: De ônnôn magara az Kiralyra nezve is. Mert Ißten bôßeges Orßagot, birodalmat adot vala az Nebuchadnezarnak: Orßaganak-is jôvendô allapattyat meg jelentette vala neki: de halhatlan lôn az igaz Ißtenhôz, akinek bosußagara illyen illetlen Ißteni tißtôletôt gondol, es indit az Nep kôzôt. Es ebbôl meg tetzik hogy csak ideig valo volt, az ô elebbi Ißtenhôz valo tereßes, kirôl ennek elôtte masodik reßben ßollank. Ahonnet ez lehet az tanußag, hogy nem kell hirtelen akar kinek-is kereßtyenßegerôl iteletôt tennûnk: Ez az Fejedelem mely igen kereßtyen legyen: avagy imez mely Ißtenfelô: Mert megcsalatkozhatunk. De varjunk az idôtûl, s megmutattya az-idô vegezetre, kiben mi legyen.

Pelda az Nebuchadnezar, akki elsôben vallaßt teßen az igaz Ißten felôl, de annak utanna nem marad abban meg, hanem balvanyozova leßen, el partol Ißtentûl, az mikor az arany oßlopot fel allattya. Igy Julianus Apoßata; elsôbenvallya vala az Chrißtus tudomanyat, de annak

utanna Chriſtuſra artzul tamada: Igy az mi időnkben, az kereſztyenſegben nevekődőt fiak, vegezetre balvanyozokka leſnek: Ne ſieſsünk hat az itelettel.

Micsoda ok inditotta à Nebuchadnezart erre az arany kepnek fel allataſara, jollehet nincs itt ige ferint megh irva, de hihető dolog az Nebuchadnezar fő emberinek tanacsa lőn ennek az oka, hogy egy Iſteni tiſtőletnek modgyat rendelne az ő birodalmaban, Orſagaban: ez vegre, hogy igy alkolmatoſſagot kereſnenek az Kiraly fő emberi, az Sido firfiaknak az Daniel tarſainak, abbol az meltoſagbol valo le vetteteſſőkre, melyre fel emelte vala őket az Kiraly Babyloniaban. Honnet tetzik ez megh? Megh tetzik elől őr az erős edictombol parancsolatbol, es az melle kőttettetőt kemeny ſententiabol, mellyel megh parancsollya az Kiraly, hogy mindenek tiſtőllyek az arany kepet: Ha kik pedig nem cselekődik vetteſſenek az eghő kementzeben. Mert vallyons kikre kepeſt kellet ennek az parancsolatnak lenni? Bizonyara az Sidokra kepeſt. Mert az Sidok kivűl, az tőb Poganyok akar mit-is őrőmeſt vallanok vala. De ezzel az parancsolattal az Daniel tarſait akarjak keriteni háloban. Maſodfor megh tetzik ez, az fő embereknek vallaſokbol-is, az mellyet inditananak az Chaldæuſok az Sido firfiak ellen, mikelyen latnyak hogy nem tiſtőlik az arany oſlopot. Mert ha az Chaldæuſok igaz ſivel akartak Iſtennek folgalni, miert ſakaſztyak az Iſteni tiſtőletőt félben? Miert nem varjak az ceremonianak veget, s annak utanna kerdenek okat? Miert nem tiſtőlik az Sidok az arany oſlopot? De nem cselekőſik; Merő alnokſag dolgok es csak okot kereſnek arra, az Daniel tarſait mikeppen veheſſek el. Harmad-

ſor

sor meg tetzik alnok tanacsok az Kiraly fő emberinck innet, mert nagy gyorsasaggal kesek az Daniel tarsait megh kőtőzni, es az eghő kementzeben vetni. Az Kiraly fő emberinek alnok tanacsa azert az arany oslopnak fel allatasanak indito oka, az Sidokra valo gyűlőlsegből.

Idejet is nem irja megh az Historia, mikor allatta fel ezt az arany oslopot az Nebuchadnezar Kiraly; de hihető dologh ez, hogy sok idővel lőt annak utanna mikor elsőben az Nebuchadnezar az egy igaz Isten felől, az Israelnek Istene felől vallast tőtt vala. Ertyűk azert főrzőokat ennek az arany oslopnak. Lassuk azt is:

Micsoda lőt legyen ennek az oslopnak, Materiaja, formaja, vege, helye, aholot fel allattatot ez az oslop?

Materiaja az az, a miből kefittetőt vala ez az oslop arany volt; hogy igy nagyob bőcsűletre, meltonak itilletnek.

Formaja, az az Magassaga es felessege felől azt mondgya ige szerint az Propheta, hogy magassaga hatvan sing volt felessege hat: Ahonnet megh tetzik hogy nem keveset költőt vala az Nebuchadnezar erre: es hihető dolog, hogy az sok prædabol gyűytőt aranybol csinaltatta vala az Nebuchadnezar ez nagy balvant.

Vege; Mi vegre csinaltatta legyen ezt az arany oslopot, nincsen meg irva, de hihető dolog hogy kivaltkeppen ez vegre csinaltatta, hogy az ő neve őrők emlekőzetben lenne az ő utanna valo minden nemzetsegők kőzőt. Mert az balvanyoknak ez fő tzellyok mindenekben, hogy hirt nevet vadasanak magoknak az emberek tarsasagaban.

Helye ahol fel allattatik az arany oslop, az Dura me-

zeje kedves es gyönyörüſeges hely à Babylonia tartomanyaban. Az mely helyet az emberek ſoktak vala gyakorlani avagy vaſarlaſnak, avagy pedig egyeb gyüleközetnek okaert, az mint ſent Jeronymus Doctor magyarazza.

Tanuſag.

Tanullyuk megh hát elsöben innet: Micsodak legyenek az faragot avagy öntöt kepek: ſemmi nem egyeb bizonyara, hanem az hamis vallaſnak, hamis Iſteni tiſtöletnek lathato eſközei: Ugyannyira hogy felette igen igazan mondotta *Lactantius lib. 2. Divinarum inſtitut cap. 13. Ubicunq; ſimulacrum eſt, ibi relligio nulla eſt*: Valahol faragot kep vagyon, ott ſemmi igaz Iſteni tiſtöletet ninosen.

II. Tanullyuk meg, kicsodak legyenek à faragot avagy öntöt kepeknek talaloi: Bizonyara nem Iſten ezéknek ſörzö oka, hanem az regi poganyoknak elmeje az Satanak oktataſabol, akkik nem iſmertek az igaz Iſtent: az mint bizonyittya Salomon. *Sapient. 14. Vanitas hominum inventiſtas artes ad tentationem animæ & decipulam inſipientium*: az embereknek ugymond, hejaban valo hitvan veleködeſe talalta à balvanyokat, az embereknek lelkeknek botrankozaſokra, es hogy az bolondoknak labainak töört veſſenek. *Gregorius Neoceſarienſis Epiſcopus* azt irja. *Gentilitas inventrix & caput eſt imaginum*: Az poganſag ugymond feje es talaloja az kepeknek. *Lactantius lib. 2. cap. 17. Divinarum inſtit.* azt mondgyaz; *Dæmones ſunt, qui imagines & ſimulacra docuerunt, ut hominum mentes à cultu veri Dei averterent*, az ördögök tanitottak ugymond az embereket az kepekre, hogy az embereknek elmejet az igaz Iſteni tiſtöletröl el ſakaſtanak. Igy itt-is az arany balvanynak az pogany Nebuchadnezar talaloja es tiſtö-

löje-

lője. Igy az reghi pogany balvanyozo Fejedelmek; Heliogabalus, Adrianus, Alexander Severus, akkik az Christus vallasatul idegenek voltanak, az Abrahamnak, Mosesnek, Christusnak kepet tartottak titkos helyekön es azokat imattak. Es amaz eretnekek akkik Gnosticusoknak, es Carpocratianusoknak mondottanak, az fent Pal, Pythagoras, Homerus kepeit tartottak es tiztöltek hazokban. Kikröl ir Irenæus. *Lib. 1. cap. 24. Et August. ad quid vult deum.*

Az mely peldakbol s tanubizonsagokbol nyilvan vagyon hogy nem Isten szörzője hanem az poganyoknak elmejenek nyughatatlansaga, à faragot avagy öntöt kepek.

III. Tanullyuk meg; Honnet soktak az emberek az hamis tudomant commendalni: Elöször az fö emberek meltosagaval akkik vilaghi uraságban vadnak; ezen vadnak ugymond az fö rendek; azert ez az igaz Hit. Igy cselekösnek az Papistak, kik, Kiralyok Fejedelmek neve alat akarjak commendalni az ö tudomanyokat. De hejaban.

Masodsor commendallyak az öntöt kepeknek Materiajaval, az mely gyakorta avagy aranybol vagyon avagy ezüstböl; hogy igy az balvanyoknak nagyob tiztöletöt tulaydonicsanak: Mert az ezüst es az arany, kedves az embereknek szemei elöt. Es ez az oka, hogy az Papistaknak-is templomok arannyal tündöklik fenlik es sok hejaban valo költsegöket tesnek az hasontalan balvanyokra.

Harmadsor commendallyak az hamis tudomant à balvanyoknak Formajaval, az mely menyivel ekesb, annyival inkab indittya az embereknek szivöket. Erre nezet az Nebuchadnezar is, hogy ily rettenetes nagy oslopot

emel

emel Babyloniaban: Ugyan ezent cselekôſik az Papiſtak-is, kik az Chriſtuſnak iſonyu nagy faragot kepet csinalnak, es azt függeſtik fel az templomokban: Hogy az ſent Chriſtoph keperôl ſemmit nem follyak: Mely ſok helyeken iſonyu rettenetes nagy à Papiſtak templominak oldalan kivûl. Mert az ſent Chriſtoph kepet nem igen ſoktak belôl irni az templomokban. Negyedſer commendallyak az kepeknek helyetôl; holot ſent helyekre helyheztetik azokat: az mint az Nebuchadnezar, az Dura mezejet valaſtya az arany oſlopnak, es az Papiſtak az templomokat, avagy valami ſôtet helyeket ſegreſtekre valaſtanak az balvanyoknak.

IV. Tanullyuk megh innet, kûlômbôzzône az regi poganyok balvanyozaſa ez moſtani Papiſtaketul avagy nem: Semmit nem bizonyara: De mind az poganyoknak s mind az Papiſtaknak az balvanyozasban egy allapattyok vagyon. Mellyet imez Argumentum erôſsit. Valamely allatnak à Materiaja az az, à miból leſen avagy à miból all, à Formaja es az vege egy; az valoſaganak-is egynek kell lenni. De az regi poganyok balvanyinak es ez moſtani Papiſtakenak mint materiaja, formaja es vege egy. Tehat az valoſaga-is egy, es igy nem kûlômbôznek ſemmit az regi poganyok balvanyozaſi ez moſtani Papiſtaketul. Hogy pedig ez igy legyen, hogy az regi poganyok balvanyinak es ez moſtani Papiſtakenak, allattya, formaja, es vege egy legyen; meg tetzik innet. Elſôben Allattya materiaja egy: Mert mint hogy az regi poganyoknak balvanyi, aranybol, ezûſtbôl, rebôl, kûbôl, fabol csinaltatnak vala: igy az Romajaknak-is ugyan azokbol eppittetnek, az mint ezt akar ki-is meg lathattya. Maſodik

Masodik Formaja-is egy: Mert mikeppen hogy az regi poganyok, akarvan az Istennek kepet avagy Formajat ki csinalni, az Istennek emberi kepet faragtanak: igy az Romajak-is, meg akarvan az egy élő Istent mutatni: Az Atya Istent ven ember-kepében irjak, akkinek nagy hosu ős hajat es fakalt irnak: az Christust pedigh ennek avagy ölében avagy melleje irjak ifiu abrazatban az kimost-is kenlodik. Harmadik az vege es az tiztölet-is egy: Mert az regi Poganyok az kepek előt terdre le esnek vala kezöket fel emelik vala; magokat megh görbetik vala, es ugy imatkoznak vala, itelven azt, hogy Isten az kepekkel jelen vagyon: Igy az Papistak-is ugyan ezeneket cseleködik. Azert eggyeznek az regi Poganyokkal, it pedigh nevezet ſerint az balvanyozo Chaldæusokkal, akkik tiztölik az arany oslopot. De lassuk az Masodik dolgot.

Mondam Masodsor azt kel minekünk meg magyaraznunk: Kiket hijon ösve az Kiraly, ennek az arany oslopnak meg tenteleſere?

F. Egynehany rendbeli tiztviselő, es nagy meltosagban valo embereket ſamlal az Propheta, ugy mint, Fejedelmeket, hadnagyokat, tiztartokat, tömlöztartokat, es tartomanyoknak minden fejedelmit: akkik felette engedelmessek-is az Kiralynak kevansaganak, es örömest jönek az arany kepnek megh tenteleſere. Az mely tiztekvadnak az Sido Bibliaban, ugy mint Signei, Adargazarei, Gedabvaxi, Detabvaxi, Tiphtaxi, sokat munkalkodnak nemellyek, de az keveset hoz az idvösségre. Megelegödhetünk mi ezekkel az nevezetökkel, az mint

Bullinger consulatur.

eleitől fogva avagy Deakul, avagy Magyarul ki talaltak mondani az reghi bölcs emberek: Hanem inkab im ez kerdeſre felellyünk meg.

Micsoda annak az oka, hogy az Nebuchadnezar az fő rendeket hivattya, nem gondolvan ſemmit az közrendben valokkal?

F. Ket okai vadnak ennek: Elſő ez: Mert lehetetlen dologh vala, hogy mindenek kik az Nebuchadnezar birodalma ala valanak vettettetven, mind azon egy helyben gyüleközhetnenek. Maſodſor. Mert igaz elegeſ gőſnek itili vala az Kiraly, hogy az fő rendekkel eggyezne meg elſőben, ebben az uy Iſteni tiſtőletnek modgyaban, annak utanna ezek altal ugyan ezen tiſtőletnek modgya vettetnek az közrendek nyakaban, avagy tetzenek nekik avagy nem. Az mint vegben-is viſi fandekat az Kiraly az fő rendekkel, kik nagy jo kedvel lőnek engedelmeſſek az Nebuchadnezar parancsolattyanak.

Tanuſag.

Tanullyuk megh innet: Micsoda modgya volt eleitől fogva az balvanyozo tudomanyu embereknek az ő dőgleletős tudomanyoknak plantalaſaban: ez tudni illik hogy azt elſőben hitetnek el az fő fő emberekkel s annak utanna azok altal, ugyan erővel-is vetnek az ſegeny közſeghnek nyakaban. Ugyan ez moſt-is az balvanyozo Papſtaknak az ő Meſterſegők. De az mi Iſtenünk az mint ez üdeig, igy ennek utanna-is talal modot benne, hogy az ő fandekok hafontalan, heaban valo legyen. Laſſuk az utolſo dolgot is. Harmadſor es utolſor laſſuk miben allyon az arany oſlopnak meg ſentelefenek modgya: Mely nem

nem egyebben ál, hanem az mint it az Daniel jelenti. Elsôsôr az prophéta altal hirdetteti az Nebuchadnezar ennek az ô tiſtôletit, Masodsor kûlômb kûlômb fele vigaſag tevô ſerſamokkal el az Kiraly ennek meg ſenteleſeben, Harmadsor, igen erôs parancsolatot ád azok ellen, valakik nem akarjak az arany oltopot tiſtelni, vetteſſenek azok az egô kementzeben. Negyedsôr es Utolsor, jelenti minden rendeknek nyelveknek, nemzetſegôknek engedelmeſſegôket, kik az halaltul valo felelmôkben, engettek az Kiraly parancsolattyanak: es felven az teſti halaltul, eſtenek az lelkeknek halalaban; az mint az Augoſton Doctor mondgya felôlôk: *Tractatu. 43. in Ioannem. Timuerunt inquit & adoraverunt, nolentes mori, mortui ſunt: timendo mortem, inciderunt in mortem.* Feltenek, ugy mond, es azert imadtak: nem akarvan meg halni, meg holtanak: felven az halaltul, az halalban eſtenek.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg, hogy az balvany imadaſnak ez egyik ſegitô farnya, tudni illik az Fejedelmeknek az ô kemeny es Iſtentelen parancsolattya, mellyel fegyver es egetes alat kenſeritenek egyebeket az balvanyozaſra. Igy cſelekôſnek az Papiſta atyafiak-is, akkik fegyver alat akarjak kôtni az ô dôgleletes tudomanyokat az egyigyû kôſſegnek nyakaban: az mint meg tetzik azoknak peldajokbol, kik eleitûl fogva Martyromſagot ſenvettek tûlôk az kereſtyenſegben: ugymint Vicleff Janos, Huſ Janos es tôb ſok rendbeli tudos emberek.

II. Seghitô eſkôzi es ugymint ragado Metelyi az balvanyozo tudomanynak à templomokban levô vigaſag tevô ſerſamok-is, Sip, Lant, Hegedô, Harfa, Cymbalom:

mellyel az egyigyû kôſſeget gyûytik az balvanyozasra ugymint egy tivornara: Az mellyet csudal az koſſeg, es ezek altal csiklandatnak az emberek fûlei. Igy cselekôdnek moſt-is az Papiſta atyafiak, es ezzel akarjak az balgatag kôſſegôt meg csalni.

III. Tanullyuk megh innet: Micsoda legyen az oka, hogy ſokak nagy kûnnyen mennyenek az balvanyozaſra; Harom okai vadnak ennek. 1. Mert az Fejedelmek akarattya, ezeknek az kereſztyenſegnek regulaja. Mert az Iſtent nem félik, hanem az Fejedelmek akarattyatul függenek. Azt az Hitôt vallyak, az mi fejedelmôknek tetzik. Ha Urok balvanyozo, ûk-is azok akarnak lenni. Maſodik oka ennek ez; Mert fellyeb volonak itelik az ô Urokat, hogy nem mint Iſtenekhôz valo engedelmeſſegôket. Harmadik oka ez: Mert avagy eletôket, avagy jofagokat, avagy kûlsô tiſtôſſegôket feltik. Ezek az okok teſnek ſokakat balvanyozokka. Mi pedig kereſztyenek, fellyûk az Iſtent, engedgyûnk â mi Iſtenônknek kevanſaganak; es az Iſtennek tiſtôſſege mellet ne fannyuk mind eletûnket, s-mind kûlsô vilagi dicsôſegûnket el fogyatni; hogy igy az Iſtennek igazan valo iſmeretiben vegiglen meg maradaſſunk. Mellyekre ſegillyen minket az mi Iſtenûnk. Amen.

XXII. PRÆ

XXII. PRÆDICATIO.

ANnakokajert ugyan azon időben mindgyaraſt el menenek az Chaldæabeli firſiak, es vadolaſt tőnek nagy kialtaſſal az Sidok ellen. Es ſelelven Nebuchadnezar Kiralynak mondanak: Kiraly, őrőkke ely. Te Kiraly parancsolatot adtal ki, hogy minden ember mihelt hallandgya az kűrtnek, Sipnak, Hegedűnek, Harfanak, Cymbalomnak es enekleſnek, es minden vigaſag tevő ſerſamnak ſavat, terdre eſſek, es imadgya az arany oſlopot. Akki pedig terdre nem eſik, es nem imadangya, be vetteſſek, az eghő kementzeben. Vadnak Sido firſiak, kiket rendeltettel az Babyloniai tartomannak gongya-viſeleſere, Sidrach, Miſach, es Abdenago; ezek à firſiak nem gondolnak veled ő Kiraly; Nem tiſztelik az te Iſtenidet, es az arany oſlopot, az kit fel emeltel nem imadgyak. verſus 8. verſus 9. verſus 10. verſus 11. verſus 12.

SUMMA.

Ez jelen valo igekben meg irattatik az Daniel tarſainak ſent eletőknek meg jelenteſe, az mely valoſagoskeppen ki tetzik ebből, hogy ők alhatatoſſag, es nem akarnak az balvannak ſolgalni, ſőt keſebbek az tűzre menni,

hogy nem mint az nagy Nebuchadnezar Kiraly parancsolattyanak ebben az balvany Isteni tiſztöletben engedni. Mert noha, kereſztyenek, à Kiraly eppittette vala az arany oſlopot: Noha lattatnek az ö fenyöſſegere kepeſt valami tiſztöletre meltonak lenni; Noha igen nagy volna az; Noha igen erös parancsolattal meg hatta volna az Kiraly, hogy mindenek tiſztölnejek azt: Noha tüzzel fenyögeti azokat valakik nem akarnak tiſztölnie azt: Mind azonaltal, mind ezekkel nem gondolnak az Daniel tarſai ſemmit hogy azt tiſztölnek: hanem egyebek le borulvan; fön allanak ök, es ſemmi tiſztöletöt az arany oſlopnak nem teſznek. Az mint az Chaldæuſok vadolaſabol megh tetzik, akkik ez okon vadollyak be az Daniel tarſait az Kiraly elöt, hogy az arany oſlopot nem akarnak tiſztölni.

De laſſuk az Chaldæuſoknak az Daniel tarſai ellen valo vadolaſokat, az mely be foglaltatik ez jelen valo fel vött igekben. Hogy pedig kereſztyenök, ezt az Daniel tarſai ellen inditot vadlaſt ertſük; imez környül allo dolgokat ertſük.

I. Kicsodak ennek az vadlaſnak inditoi: Mikorba indittyak, es hogy hogy tractallyak, s-ki elöt ezt az vadlaſt az Daniel tarſai ellen.

II. Miben allyon az vadlaſnak formaja.

Az mi az elsö tzikkelt illeti: Indito okai ennek az vadlaſnak az Chaldæabeli firfiak, tudni illik, azok az balvanyozok, akkik egy tanacsbol tractallyak vala az dolgot, es valanak az jövevenyöknek gyülölöi. Ideje ennek az vadlaſnak az az idö, az melyben vigyaznak az Chaldæuſok erre, hogy az Daniel tarſai, nem eſnek egyebekkel eggyüt az arany oſlop elöt terdre. Az mely vadolaſt, ſietnek

ſietnek ez okon tenni, elôſôr: Mert az Hitôtlenek nem ſenvedhetik az kesôdelmet, az igaz Iſteni tiſztôletnek artaſaban; hanem ôrômeſt elnek az alkolmatoſſaggal. Maſodſor: Mert igy akarnak az Kiralynak hizelkôdni, mint ha az Kiraly tiſztôſſegenek oltalmazoi volnanak. Nem tartoztathattyak azert ſemmikeppen magokat, hogy más idôt kereſnenek az vadolaſra; hanem az el kezdôt tiſztôletôt-is az Hiveknek artalmara ôrômeſt felben akarjak ſakaſtani; Igy annakokajert à balvanyozok, minden rendnek haborgatoi es zûrzavarnak kôvetôi.

Az ſemely pedig akki elôt indittyak dolgokat û maga az Nebuchadnezar. Modgya az vadolaſnak: Nagy kialtaſſal vadollyak: Nem ſuttognak ezek magokban, hanem teli torokkal tamattanak ellenôk. Ahonnet megh tetzik, hogy irigyſeggel, gyûlôlſeggel voltanak tellyeſſek.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg: Micsoda legyen az Hiveknek akkoron tiſztôk (s-kivaltkeppen pedigh az Udvarri ſolgaknak) mikoron urok parancsolattyara, uroktul, fejedelmektûl ſollittatvan, remenſegôk kivûl kenſerittetnek az balvanyozoknak ſeregeben, gyûlekôzetôkben jelen lenni: Ez tudni illik, hogy felette igen oltalmazzak magokat, hogy az balvany Iſtenôktûl megh ne fôrôzteſſenek, es ſemmi tiſztôſſegôt, Iſteni tiſztôletôt az faragot kepeknek, balvanyoknak ne tulaydonicsanak, hogy ha ſinten lattyakis, hogy mindenek kûlômbet cſelekôſnek, kôvetven ebben az Danielnek tarſait. Es meg emlekôzven az Iſtenek parancsolattyarol: Az te Uradat Iſtenôdet imadgyad, es egyedûl csak ô neki ſolgaly.

De mond-

De mondhatnad.

Ha à Fejedelem parancsollya mit kel akkor cselekednie?

F. Ne gondollyanak azzal ſemmit, mert az Hit, es az kereſtyeni vallas, nem az embereknek parancsolattyatul, hanem az Iſtennek kevanſagatul fûgh. Az mit az Apoſtolok felelenek az Phariſæuſoknak. Actor. 4. verſ. 19. Mondgyak azt ôk-is; job Iſtennek engedni, hogy ſem az embereknek.

Ha az Fejedelem halallal kezdi fenyegetni ôket, Medgyenek akkor az ſolgak, vagy egyeb emberek?

F. Ne gondollyanak azzal-is ſemmit; Ne fellyenek; Mert ezekkel az harom ifiakkal az Daniel tarſaival az mikeppen Iſten velôk volt; ugy velôk lefen ô velôk-is es ô lefen oltalmazojok. Ahonnan meg hamiſsittatnak azok akkik azzal mentik magokat, hogy noha fejedelmek parancsolattyara be mennek az Miſere, ſûvegôket le vetik az faragot kepek elôt felelmekben fejedelmektôl: De azonkôzben ôk jo lelki iſmeretôt viſelnek, csak ô magok tudgyak az ô ſivek mit vall, es nem javallyak az balvanyozoknak tudomanyokat: Megh feddetnek mondom; Mert ſemmikeppen nem ſabad ſemmi kûlſô tiſtôlettel az balvany faragot kepeket illetnûnk, akar mint mentſek ezek magokat: Mert igaz elegh az balvanyozoknak, ha az kereſtyenektôl ezt lattyak, hogy magok hôrdozaſaval tiſtôletet teſnek az faragot kepeknek, es kûlſô keppen ezt mutattyak, mintha tiſtôlni akarnak azokat. Az mint hogy az Nebuchadnezar nem kevan vala ſemmit egyebet, hanem hogy kûlſô keppen tiſtelnek az arany oſlopot, es imadnak ôtet. Ennek felette ige ſerint megh va-

gyon,

gyon, hogy az balvanyok elôt, meg ne haycsuk minnen magunkat. Vegezetre megh vagyon ez-is, hogy az mi testünket sent es elô áldozatul vigyük az mi Istenünknek eleiben: Hát ha azon testünkel kûlsô keppen az balvanyoknak-is valami tiszteſſeget tesûnk, es Istennek-is akarunk solgalni; semmi keppen az balvanyozasnak vetket el nem kerûlhettyûk. Annak okajert jo lelki ismeretel csak kûlsô bôcsûletôt-is az balvanyoknak nem tehetünk. Holot pedig ezek igy legyenek meg ojuk magunkat kûlsô keppen-is, hogy az balvany kepek elôt, se sûveget ne vessünk, se terdet ne haycsunk, hogy jo lelki ismeretet viselhessünk, es Istennek aldasa legyen raytunk.

Masodsor tanullyuk megh; Micsoda legyen sorsok az igaz Isten tisztelôknek ez vilagh serint: Ez tudni-illik, hogy gyakorlatossaggal ezek, vadolasok sidalmazasok alatt vettettenek; az mint amaz Poeta verse-is tartya.

Nunquam bella piis nunquam certamina desunt,
Et quocum certet, mens pia semper habet.

Az Keresztyen embereknek, mindenkor vagyon csatasok: es csata nelkûl soha nincsenek. Es à Daniel tarsainak sorsa-is ezt bizonyittya. Annak okajert ne fellyenek semmit, de vigasztallyak magokat az Daniel tarsainak peldajaval: kik noha vadoltatnak: de Isten az ô vadolasoknak boldog ki menetelit adgya. Igy volt az sent Palnak dolga, akki amaz Felix elôt vadoltatek. Actor. 24. De Isten lôn gondviselôje.

Harmadsor, Tanullyuk megh: Mivel rakva az Urak nak, fejedelmeknek udvara: Irigyseggel, arulkodassal, es az Udvarokban valo tisztviseleſt, gyakorlatossaggal sok nyomorusagh kôveti; az mint lôn az Daniel tarsainak az

Nebuchadnezar Udvaraban dolgok, kik az ô tiſt viſeleſôkre kepeſt, be árultatanak. De mit ſollok az Fejedelmek Udvara felôl? holot még az ſegenyóknek kalibaja, kunyoja-is irigyſeggel rakva. Az kuldoſok-is irigykôdnek egy maſra: az mely vétek felette igen utalatos Iſtennek elôtte, az mint Salamon bizonyittya Proverb. 6. Ojak azert az Hivek felette igen az irigyſegtôl únnôn magokat. De ezt kônnyeb mondani, hogy ſemmit megh tartani. De laſſuk az Maſodik dolgot: Tudni illik azt,

Miben allyon az vadolaſnak Formaja.

Be foglallya azt az Daniel, az tizedik, tizeneggyedik es tizenkettôdik verſôkben; az melynek harom reſzeiket vadnak:

I. Hizôlkôdô ſo.
II. Az vadolaſnak fundamentoma.
III. Es az vadolaſnak czellya, ſummaja.

Hizelkôdô ſavok ez; hogy kôſôntik nagy pompaval az Kiralt igy ſolvan, ô, Kiraly ôrôkke elly.

Az vadolaſnak fundamentomat vetik az Kiraly parancſolattyaban, aholot azt forgattyak: Te Kiraly parancſolatot attal ki, hogy minden ember mihelt hallya a kürtnek, ſipnak, hegedônek, harfanak, cymbalomnak, enekleknek, es minden vigaſag tevô ſerſamoknak ſavat, terdre eſſek, imadgya ôtet. Akki pedig terdre nem eſik es nem imadangya, be vetteſſek az eghô kementzeben; ez az minemû fundamentomon eppitenek.

Vadolaſoknak czellya ſummaja kettôben ál: Mert elôſôr azt jelentik meg; kicsodak azok akkiket vadolni akarnak. Maſodſor, micsoda vetket tôttenek azok. Akkiket vadolnak nem egyebek azok, hanem az Daniel ſarſai,

tarſai, kiket harom keppen akarnak megh utaltatni. I. Nemzetſegôkkel, mert azt mondgyak hogy Sido firfiak azok; Mert akkor az Sidok, nemzetſegôk ſerint, utalatoſſak valanak az Chaldæuſoknal. II. Az Kiralynak jo tetemenyivel, akkiket ugymond rendeltel az Babylonia tartomanyanak gondgya-viſeleſere q. d. azok ugymond haladatlanok engôdetlenôk, es az Kiraly parancsolattyanak meg utaloi, akkiket az Kiraly ſok jo tetemenyivel latot: akkik az ſi vakmerô batorſagokkal, egyebeket-is haſonlo engôdetlenſegre vonſanak. III. Akarjak meg gyûlôltetni az Kirallyal az ô nevezetôk ſerint. Mert azt mondgyak hogy ezek, Sidrach, Miſach, Abdenago: Mintha immar regenten, nevezetôkkel-is az Chaldæuſôk kôziben ſamlaltattanak volna; es hitôtlenûl cſelekôdnenek az Chaldæuſoknak kôzônſeges tôrvenye ellen; ugymint kinek immar annak elôtte alaja irtak vala. Igy azert az vadolaſt ſabjak csak ez harom ifiakra az Daniel tarſaira, az kiket akaranak tiſtôkbôl ki vetni, azt itelven hogy, ha ezek el tôrôltettethetnenek, nagy kûnnyen bithatnanak az fogſagban levô tôb Sidokkal. Ertyûk azert kiket akarnak vadolni: De itt ez aranț, imillyen két kerdeſink lehetnek.

1. Mi az oka hogy egyſer s-mind az Danielt-is nem vadollyak?

R. Oka ez: Mert akkor az Daniel, avagy az fô emberek gyûlôkezetiben nem vala, azert csak az jelen valôkat akarak vadolni: Vagy pedig ha jelen vala nem akarak vadolni ez okon: Mert tudgyak vala hogy nagy bôcsûletben volna az Kiralynal; es ez okon felnek vala, hogy annak az Kiraly elôt valo kedves volta, meg enyhitene az

Kiralynak haragjat az ô tarſai ellen. Ezzel akartak annakokajert az ravalſaggal elni, hogy ha jelen volt az Daniel kedveſtenek ô neki. Maſodik kerdes.

2. Talam inkab az Daniel jelen volt, s artzul borult az fôldre, es imatta az arany oſlopot?

F. Az immar hihetetlen dolog, hogy illyen Iſten ellen valo dolgot cſelekôdôt volna Daniel: ugymint kinnak elôtte, hogy magat megh ne ferteztetne, ingyen csak az Kiraly eledelevel ſem akara elni; es akkinek az ô ſent elete, az ſent Lelek altal commendaltatik. Nem reſeſült azert az Daniel ebben az balvany Iſteni tiſteletben. Ez erre-is az felelet.

Maſodik reſe az vadolaſnak ez vala:

Micsoda vetket tôttenek az Daniel tarſai? Effelôl azt mondgyak hogy nem gondolnak à Kirallyal s ezzel bizonyittyak: Mert ugymond nem tiſtelik, az te Iſtenedet es az arany oſlopot, mellyet fel emeltel, nem imadgyak; az az, egy igevel azt akarjak mondani, engôdetlenek; az Kiraly ellen vetôttenek, eretnekek, ugymint kik más idegen vallaſt kôvetnek, kûlômbet az Chaldæuſoktul. Igy Argumentalnak.

Valakik az te Iſtenidet ô Kiraly Nebuchadnezar nem tiſtelik, es az arany oſlopot mellyet fel allattal nem imadgyak, azok az te meltoſagodat ſemminek velik. De Sidrach, Miſach, Abdenago az te Iſtenidet nem tiſtelik. Annakokajert ezek az te meltoſagodat ô Kiraly ſemminek velik.

Mit tanulunk innet?

Tanulljuk meg: Micsoda legyen az Iſtennek hazanak, es

nak, es az igaz keresztyeni tudomanynak ellenseginek elmeje; ez bizonyara. I. Vigyaznak ezök minden alkolmatossagra, mi modon az igaz tudomannak arthassanak. II. Tanacsot adnak ezek az Fejedelmeknek az igaz tudomannak rontasara; az mint cselekösnek az Romai Papak, Cardinalok, Pispökök, akkik az fejedelmeket tanacsokkal tartyak, es oktattyak, mi modon az igaz tudomant rontsak. III. Az Hiveket, akkik az ö tevelygö tudomanyokat nem vesik; rebellisöknek, engedetlenöknek, vakmeröknek es partütöknek mondgyak. IV. Nem vigyaznak ezek arra; miben allyon az igaz tudomany, hanem igaz elegnek tarttyak, hogy ha az Hiveket minden igaz öknelkül Hæreticusoknak, eretnekösöknek kialthattyak; az mint cselekösnek vala az Chaldæusok az Daniel tarsai ellen. De az igaz itelö biro Christus, meg adgya minekünk amaz utolso Napon, mikoron minden dögleletös tudomanyoknak, sok karomlasoknak vegeleset, ezeknek az ö büntetteseket lamunk, es az mi Világi fenvedesünknek coronajat, amaz örökke valo ekes dicsöseget meg adgya minekünk. Kiert legyen aldot, legyen sent az ö neve mind örökke.

A M E N.

XXIII. PRÆDICATIO.

versu 13. AKkoron Nebuchadnezar nagy haraggal es bu-
sulással meg parancsola, hogy elő hoznak, Si-
drachot, Misachot es Abdenagot, es mindgyarást
versu 14. elő vivek őket az Kiraly eleiben. Szolla Nebu-
chadnezar es monda nekik: igaze Sidrach, Mi-
sach, Abdenago, hogy az en Istenimet nem tiszte-
tek es az arany oszlopot akkit fel emeltem nem
versu 15. imadgyatok? Mostan azert ha kesek vattok,
hogy mihelt hallyatok az kürtnek, Sipnak, Hege-
dőnek, Harfanak, Cymbalomnak, enekleſnek es
minden vigaſag tevő ſerſamnak ſavat, hogy ter-
dre eſtek, es imadgyatok az oſlopot mellyet cſi-
naltam, jol vagyon: hogy ha nem imadangyatok,
mindgyart be vettetek az eghő tüzes kemencze-
ben: es kicsoda az az Isten, kit titeket ki vegyen
versu 16. az en kőzemből? Felelenek Sidrach, Miſach,
Abdenago, es mondanak Nebuchadnezar Kiraly-
nak. Nem ſükſeg minekünk erről az dologrol
versu 17. megh felelnünk teneked. Ime az mi Istenünk
akkit tiſztelünk, hatalmas minket ki ſabaditani az
eghő tüzes kemenczeből, es az te kezedből, Kiraly
ki vegen

ki veßen. Ha ki nem veßön-is tuttodra legyen Kiraly, hogy az te Iſtenidet mi nem imadgyuk, es az oßlopot mellyet fel emeltel nem tißtellyük. *verſus 18.*

SUMMA.

Summa ſerint ez jelen valo igekben, meg irja az Prophéta: Mit cseleködöt az Király ezekkel az Daniel tarſaival, az ö fö emberinek vadolaſokra, es mint akarja meg viſgalni, mind az ö fö emberinek kevanſagokat, s-mind pedigh az Daniel tarſainak az ö cseleködetit: tudni illik törveny ſerint, ugy mint itelö biro az Chaldæuſok közöt, es az Danielnek tarſai közöt.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak ezeknek az jelen valo igeknek.

I. Törveny ſerint valo erteközeſe az Kiralynak, az Daniel tarſai ellen.

II. Az Daniel tarſainak, az Kiraly kevanſagara valo, batorſagos es nyilvan valo feleletök.

Az mi az Elſö dolgot illeti: tudni illik, az nagy Nebuchadnezar Kiralynak törveny ſerint valo tudakozaſat az Daniel tarſai ellen. Abban, Negy dolgot jegyez meg az Prophéta. 1. Azt mondgya felöle, hogy megh buſult es megh haragut az Kiraly: az mellyet nem jól cselekößik az Kiraly, hogy minek elötte meg ertene, es vegere menne az dolognak, immar annak elötte haragot forral önnön magaban az Daniel tarſainak tavoly leteben. Es ebböl megh tetzik, hogy nem volt az Kiraly igaz lelekkel, ennek az igynek igazan valo meg erteſeben.

Ahonnet az Kiraly haragjabol buſulaſabol, im ket dolgot tanulhatunk megh. Elöſör: Nem illik az törvenytevökhöz

tevőkhőz, hogy minekelőtte valakinek igyet ingyen meg ſem hallyak, immar annak előtte haragot forrallyanak fivekben. Mert az mint ſol az ſent Ambrus Doctor. *Officiorum lib. 1 cap. 21.* Az harag igaz itiletőt nem folgallia, ſőt annyira el foglallya embernek elmejet hogy megh az okoskodaſnak is nem ad helt: Hanem ez az itiló birakonak az ú ekeſſegők, hogy csendeſ, igaz lelki iſmereret viſelyenek az ügyeknek erteſeben, hallaſaban. Az mint *Deut. 1.* megh vagyon irva Moſes utolſo könyvenek elſő reſeben, aholot igy ſol az Propheta. Megh parancsoltam ugymond, abban az időben az ti biraitoknak: Hallyatok meg az ti atyatokfiainak igyet, es tegyetők igaz itiletőt az firfiu es az ő Attya közőt, es az uton jaro közőt: Az Törvenyben ſömelt ne iſmerjetők, az kicsint mint az nagyot egy arant megh halgaſſatok, ſenkinek ſömelyetől ne felyetők: Mert az itilet Iſtene. Ne mond tehat az te felebaratodnak jo eleve, no egyſer boſſuſagot tettel valaraytam: de jüy elő csak az törvenyben, megh latod mioleſen dolgod: hidgyed nyakadban vonſom az inget; Ne cselekőd atyamfia; Mert nem jo s-nem is illik itiló birohoz: Holot az itilet Iſtene. Maſodſor. Tanullyuk megh innet, à hamis tudomanynak Patronuſi oltalmazoi ſelette magok megh tartoztathatlanok az Religionak kereſtyeni vallaſnak el igazitaſaban: Mert mihelyen az kereſtyenők ellen valo vadolaſokat hallyak, akkik nem akarjak az balvanyozo tudomant követni, mindgyart azok ellen haragra indulnak, noha azoknak igaz igyőket nem tudgyak s-nem ertik, az mint az Nebuchadnezarnak peldaja megh mutattya. Es erre igaz eleg peldakat talalunk ez moſtani időben. Mondgyad csak az Arrianus

elől

elôt s-mas idegen vallasu ember elôt, hogy kereßtyen vagy: Mindgyart ellensegenek tart. Masodsor az Inquisitioban azt mondgya az Propheta az Nebuchadnezar felôl, hogy meg parancsolta, Sidrakot, Misakot, Abdenagot vidgyek eleiben, es mindgyarast eleiben vißik az Kiralynak. Az mellyet felette jol cselekôßik immar az Kiraly, hogy noha hallya azok ellen valo vadolasokat az Chaldæusoknak, es ugyan meg-is busult, s-meg-is haragut rayta: Mind azon altal nem cselekôßi azt, az mit cselekôßnek sok Fejedelmek, akkik egyebek ellen valo vadolasokat halvan, nem akarnak azokkal semben lenni, hanem mindgyarast vitetik az halalra: mondom nem cselekedi ezt az Nebuchadnezar, hanem az Daniel tarsait eleibe vitete, es azoknak feleletôket meg akarja hallani.

Tanullyak megh hât innet az Fejedelmek es tôrvenytevô birak, hogy kôveßek ebben az nagy Nebuchadnezart, hogy fel pôrôßnek, ne tegyenek tôrvenyt, hanem meg halgaßak az masik felt-is. Ezt cselekôtte amaz Alexander Macedo, kinek az egy megh halgatasban ez vala fokasa hogy valamikor egyedûl valaki hozzaja megyen vala, annak az eggyik fûlet tartya vala s-az masikat be dugja vala, hogy annak utanna azzal az al peresnek igyet vißontag meg hallanaja: Te-is azert ezt cselekôdgyed: *Ne de lite pronuncies, nisi partes audieris ambas.* az az, Senkinek tôrvenyt ne mondgy, mig mind az ket felnek igyet meg nem hallandod. Ez az igaz itilô bironak tißti. Harmadsor az Inquisitioban azt mondgya az Propheta az Kiraly felôl, hogy tudni illik, okat kerdi az Kiraly Sidrach, Misach, Abdenagotul: Miert nem akarjak az arany oßlopot tißtôlni; s-monda ugymond az Kiraly: Igaze Sidrach,

Miſach Abdenago hogy az en Iſtenimet nem tiſztôlitôk, es az arany oſlopot mellyet fel emeltem nem imadgyatok? Mintha mondana, alig hihetem el, hogy igazak legyenek azok, mellyeket hallok ti felôletek, hogy csak ti harman tuſakodgyatok ellene az egyſer meg mondot parancsolatnak, holot lattaſſatok bôlcs es ſentes firfiaknak, es akkik jol ertsetôk, hogy nincsen ſemmi hitôtlenſegh az en parancsolatomban, de mindenek tartoznak az Iſtennek tiſztôlegere, azert ha igy vagyon, de en nem hihetem el, akarom erteni micsoda tanatsbol cselekôſitôk ezt? Mondgyatok meg miben vagyon az dolog? Ahonnet kitetzik, hogy ſokkal nagyob mertekletôlſegh vagyon az Kiralyban, hogy nem mint az vadolo Chaldæuſokban. Mert ezek minden kerdôſkedeſnelkûl, egy altallyaban, mindgyart halalra kevannyak vala az Daniel tarſait; de az Kiraly halaſtya vala ez okon, kerdeſt vetven ô elejôkben, hogy az ô elebbi cselekôdetôket megh tagadvan, helt adna az ô megh terôſôknek; es inkab kedvezne eletôknek s megh maradaſoknak, hogy nem mint az ô Kiralyi hatalma ſerint cselekôdnejek ô velôk, csak hogy lenenek engôdelmeſſek az ô kevanſaganak.

Innet-is Tanullyuk megh hát elſôben az Nebuchadnezar cselekôdetibôl, akki tetteti mintha nem hinne el hogy nem akarnak tiſztelni az Daniel tarſai az arany oſlopot, es igy akarja ſep fin alat ezeket az balvanyozaſra haytani. Mondom tanullyuk megh: Micsoda modgyok vagyon az balvanyozoknak az ô tudomanyoknak plantalaſaban; ez tudni illik, minek elôtte fegyverrel kezdenek azokat kétgetni akkik ô velôk ellenkeznek, annak elôtte hizelkôdô ſoval, kerûlô beſeddel ſoktak azt azoknak nyakokban vetni. De ne hidgyûnk nekik.

Maſod-

Masodsor tanullyuk megh: Job az jo tanacs, hogy nem mint az jo Fejedelem: Mert ha az fejedelem gonosz lesen-is, es azonkőzben az tanacsok jok lesnek, jol lesen az kőzőnseges tarsasagnak dolga. De az gonosz Fejedelmeknek gyakorta artalmasb tanacsi soktak lenni. Mint peldanak okajert, gonosz vala az Nebuchadnezar, de sokkal artalmasbak valanak az ő tanacsosi; es sokkal gonoszbul vala az tanacsok miat az Daniel tarsainak dolga, hogy nem mint az Nebuchadnezar miat, maga az-is nem igen jo vala. Es ezt mi is seműnkel lattyuk, hogy gyakorta gonoszbul vagyon az solgaknak es tanacsosoknak miatta valamely falunak Varosnak dolga, hogy nem mint az teremtet ſerint valo őrőkős Urnak miatta.

Negyedsor es utolsor az Inquisitioban azt mondgya az Propheta az Kiraly felől, hogy parancsol az Kiraly, de nem az porosło altal immar mint annak előtte; hanem maga nyelvevel, hogy imadgyak az arany oslopot: Bekesseges megh maradast igerven jutalmul, hogyha engődelmesſek lesnek; kegyőtlen es iszonyu halallal fenyőgetven visontak azokat, akkik engődetlenek akarnak lenni.

Bekeseges meg maradast igher itt ahol azt mondgya: Mostan azert ha kėsėk vattok te Sidrach, Misach es Abdenago, hogy mihelt hallyatok az kűrtnek, sipnak, hegedőnek, harfanak, cymbalomnak szavat, hogy terdre essek es imadgyatok az Oslopot mellyet csinaltattam: Jol vagyon, az az: ne fellyőtők semmit, nem lesen semmi bantastok. Tűzzel fenyőgeti pedig ha nem akarnak engedni, ahol azt mondgya: Hogy ha pedig nem imadgyatok, mindgyart be vettettők az egő tűzes kementzeben, es az en parancsolatom ſerint elevenen meg egettettők.

Ezt-is az ô kegyôtlen parancsolattyahoz teven: Es ki csoda ugymond az, az Isten, akki titôket ki vegyen az en kezembôl? az az, nem lehen soha senki oly Isten, akki meg szabadithasson titôket az en kezembôl.

Ahonnet ez az tanusag elsôben; Hogy ez az balvanyozo Fejedelmeknek az ô termeszetôk, hogy egyebeket mind adomannyal, jutalommal, s mind fenyitekkel igyekôzzenek keferiteni az balvanyozasra, az mint cselekôdik itt-is az Nebuchadnezar Kiraly: ez vala hazankban-is Fejedelmûnknek tanacsa nem sok idôvel ez elôtt; hogy az Urakat kalacsal, adomannyal az kôsseget fegyverrel akarja vala haytani az balvanyozasra: De Isten meg zabolaza.

Masodsor tanullyuk megh ezt-is: Ez-is termeszetôkre nez az balvanyozo fejedelmeknek, hogy csufollyak az Istent, es annak az ô hatalmat karomollyak; mintha ôk hatalmasbak volnanak, es mint ha Isten azokat meg nem tartatnaja akiket ôk el akarnak veszteni: Az mint itt az karomlo Nebuchadnezar Kiraly cselekôdik, akki kevelysegeben azt mondgya: Kicsoda az az Isten akki titôket ki szabadithatna az en kezembôl; mintha azt mondana: Nincsen senki. De meg segyônite ûtet az az Isten akkit meg karomla: Mert azokat az harom ifiakat, kiket fenyôget vala, az egô kementzeben-is meg tarta.

Illyen vala amaz kegyôtlen Sennacherib-is akki csufolvan az Ezechias kiralynak es az Jerusalembelieknek az ô Istenôkben valo bizodalmokat, ezt kialtata az Rabsacesel: Kicsoda az az Isten akki Jerusalemet megh szabadithatna az en kezembôl? az az, nincsen senki: akkit az Ur Isten meg segôynite; Mert egy Angyala altal Isten, az

ſaz nyoltz van ôt ezert vagata le az Sennacherib tabora- 2. *Reg.* 19.
ban valok kôzzûl; Ezechiaſt pedig es az Jeruſalembe-
lieket megh tarta. Ez moſtan-is az balvanyozoknak ka-
romlo ſidalmok az hiveken: Micsoda ugymond az ti re-
menſegtôk idvôſſegtôk felôl, holot az Eccleſia kivûl nin-
csen idvôſſeg: Ti pedig el ſakattatok az Eccleſiatul:
Mert el ſakattatok à Romai Anyahaztul. Heaban biztok:
Nincsen modgya idvôſſegtôknek, hanem halſten ônnôn
magat tagadnaja meg, az mely lehetetlen.

Mely mondaſok bizonyara karomlas: Mert noha nem *Apoc.* 18.
kell minekûnk az Romai Antichriſtus gyûlekôzeti, az
mint parancsolatunk-is vagyon felôle: De azonkôzben
ſemmiben nem akarunk idvôſſegûnknek utaban az Chri-
ſtus tudomanyatul el ſakadni: Sôt ezt mondgyuk: Nem
adattatot tôb nev ez ég alat, akki altal kellene idvôzûlnûnk *Actor.* 4.
az Ur Jeſus Chriſtuſnak nevenel. Es el veſſenek azok az
Iſtenek, akkik nem teremtettek az mennyet es az fôldet.
Una fides, unum baptiſma; Unus eſt Mediator Dei & hominum, Homo
Jeſus Chriſtus. Egy az hit, egy az kereſtſeg; egy az kôz-
ben jaro az Iſten kôzôt az ember Jeſus Chriſtus. Ertyûk
azert az kiralynak Inquiſitiojat az Daniel tarſai ellen:
Laſſuk az Maſodik dolgot.

Ahol azt irja megh az Propheta: Mit feleltek az Da-
niel tarſai az Nebuchadnezar Kiraly kevanſagara. Eſſelôl
kettôt jelent: Elsô ez, hogy felelem nelkûl teſnek valaſt
az Kiraly fenyôgeteſere: Mert igy folnak.

Nem ſûkſeg minekûnk errôl az dologrol megh felel-
nûnk te neked: Mintha mondanak: Nem ſûkſeg errôl
ſokat vegeznûnk, ſokat tanacskoznunk: Mert nyilvan
vagyon az dolog: Hâfontalan az halallal valo fenyô-

getes mi elôttünk, nem rettent minket az. Miért? Oka ez: Mert ſemmi nincs bizonyoſſab ennél, mint hogy az az igaz Iſten, az kit tiſztôlünk, ha akarja künnyen meg ſabadithat minket az te kezedbôl Kiraly, es az egô kementzenek langjabol. Ez az elsô. Maſodik ez: Hogy az Nebuchadnezar balvany Iſtenit meg vetik, aholot ezt mondgyak: Ha ki nem veſôn is, az az, nem az hogy meg nem lehetne az mi Iſtenünktûl; de ha ſinten megh nem akarna-is ſabaditani minket az te kezedbôl moſt mindgyaraſt, tuttodra legyen mind az altal Kiraly, hogy az te Iſtenidet mi nem imadgyuk es az oſlopot, mellyet fel emeltel, nem tiſztôllyük. Mintha mondanak: Kiraly igazan megh vallyuk te elôtted, hogy ſe haragod, ſe jo akaratod, ſem az tûznek iſonyu volta, nem fog mi elôtünk annyit, hogy mi az mi hitünktûl el ſakadgyunk, es tiſtellyük az te Iſtenidet, es imadgyuk az arany oſlopot, mellyet fel allattal. Mert egyſer el vegezet tanacs ez az mi ſivünkben, hogy inkab akarunk akar minemû iſonyu kenokat el ſenvedni, hogy nem mint akar csak egyſer az mi terdeinket az te balvany Iſtenid elôt megh hajtanunk. Ez az valaſ tetel. Az mely bizonyara nem keveſet foglal be: Mert itt az mint eſünkben vehettyük, elsôben vadollyak az Kiralt, hogy illyen nagy meltoſagot tulaydonit maganak, hogy csak ſabad akarattyabol, uy Iſteni tiſtôletôt akar gondolni. Maſodſor ſômere hanyak vakmerô batorſagat, hogy uy Iſteneket faragtat; Harmadſor vallaſt teſnek arrol, hogy az kereſztyenſegnek kôveteſeben, ſemminek tartyak az Nebuchadnezar meltoſagat, es arra kepeſt csak egy pontban-is nem akarnak az igaz Iſteni tiſtôlettûl el ſakadni.

Hannak

Honnan meg tanulhattyuk elsőben: Az kereſztyenekhöz illik, ha az Iſtennek tiſztőſſege, es az kereſztyeni hitnek vallaſa kevannya az igaz Hit mellet minden nyomoruſagokat es haboruſagokat fel venni: az mint cselekődnek az Daniel tarſai, kik kéſebbek az tűzre menni, hogy nem mint az igaz Iſtentűl el ſakadni. Maſodfor:

Tanűllyuk meg, Miben allyon az Hiveknek, Martyromoknak az igaz Iſten felől valo vallas-tetelek: Mikeppen kell az ſűkſegnek idejen vallaſt tennűnk az Iſten felől: Nyilvan es, egy altallyaban valo igaz beſeddel, az mellyet ne magyarazhaſſanak kűlömb kűlömb fele ertelmekre.

Mert ez az igaz Confeſsio vallas-tetel, akki az igazat egy altallyaban erősiti, es az hamiſſagot egy altallyaban minden homaly nelkűl tagadgya. Igy confitealnak vala az regi kereſztyenek: *Credo in Chriſtum Dei filium; in alios Deos non credo: Deum in Spiritu adoro, idola nec adoro nec colo.* az az, Hiſek az Chriſtusban Iſtennek fiaban, egyéb Iſtenőkben nem hiſők: Iſmet, Lelekben az Iſtent imadom, az balvanyokat pedig ſem imadom, ſem tiſztelem. Ezt cselekőttek az Daniel tarſai-is. Es bizonyara kereſztyenek, ha az Daniel tarſainak allapattyat meg tekintyűk, ſok dolgok inditthattyak vala, mellyekre kepeſt, valami homalyos vallaſt kel vala tenniők: Mert ezt mondhattyak vala; 1. Az Nebuchadnezar mi Kiralyunk. 2. Iſten tőtte Fejedelmſinke hát miert nem engednenk neki? 3. Iſten parancsolta hogy az fejedelmeknek engedgyűnk; 4. Sok jokkal latogatot minket az Kiraly azoktul-is meg foltatunk; 5. Lam mindenek engednek az Kiralynak; azert miert

nem

nem lennenk mi engedelmeſſek? 6. Nam Iſten paran-
csollya, ne ŏly, hát miert veſtenŏk mi-is magunkat? ſa-
bad akarat ſerint? 7. Nam kŏzŏnſegŏſſen-is azt ſoktak
mondani: ket gonoz kŏzŏt job az kiſſebbet valaſtanunk;
Ha moſt ſinten tiſtellyŭk az arany oſlopot-is, még megh
terhetŭnk eletŭnk meg maradvan. 8. Ide jarul az-is, noha
terdeinket megh haytyuk az balvannak; de azert ſivŭn-
ket ugyan Iſtenŭnknek tartſuk. Effele gondolatok, mind
ŭtkŏſhetnek vala az Daniel tarſainak elmejŏkben, de ſem-
mi effele gondolat ezŏket nem indittya; ha indittya-is
pedigh, de ŏ bennek ezeket az igaz hit s-az igaz vallas
mind ſemmive teſi, es az egy igaz Iſtennek tiſteleti felŏl,
nyilvan valo vallaſt teſnek. Ne tetovazunk hát mi-is,
hanem ha kevantatik egy altallyaban tegyŭnk vallaſt az
mi kereſtyeni hitŭnkrŏl vallaſunkrol, hogy jol legyen
dolgunk.

Harmadſor tanullyuk megh az Daniel tarſainak vallas
tetelekbŏl: Aholot azt mondgyak, hogy nem tiſtelik ŏk,
ſem az aranyas faragot kepet mellyet az Kiraly fel emelt
vala ſem az Nebuchadnezar Iſtenet; tanullyuk meg mon-
dom, hogy mi-is, ſem az aranyas faragot nagy irot kepek-
nek, ſem pedig azoknak kiknek kepet mondgyak az Papi-
ſta atyafiak hogy azok viſelik, nem tartozunk imadaſſal,
tiſtelettel, à mint it az Daniel tarſai nyilvan erŏſsitik ma-
gok cselekŏdetinek peldajaval. Az igaz Iſten pedig, az
mikeppen nem akarja, hogy valaki ŏ neki faragot avagy
irot kepet csinallyon: Igy nem-is akar avagy az faragot,
avagy irot kepekben tiſteltetni s-imadtatni.
Heaban valo hàt az Papiſta atyafiaknak amaz regulajok.

Hoc De-

Hoc Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa
Hanc recolas, ſed mente colas quod cernis in ipſa.

az az, Iſten ugy mond az, az mit az faragot kep mutat, de ű maga az kep nem Iſten; Ezt az faragot kepet bőcsűllyed; de elmeddel azt tiſtellyed az mit az faragot kepben latz. Az az, à mire mutat: Peldanak okajert, az ſent Pal kepeben Palt tiſtellyed: Chriſtus kepeben Chriſtuſt, Maria kepeben Mariat, es igy az többit-is. Heaban valo mondom ez az ſem feny veſtő velekődes: Mert im hallyuk hogy kűlőmben cselekedven az Daniel tarſai, megh hamiſsittyak ezt az ertelmet. Mi-is hat akkeppen cselekődgyűnk.

Negyedſer es utolſor, tanulſyuk megh; hany keppen vetköznek az emberek az Iſtennek tiſtőletiben. Effelől kivaltkeppen, harom utat talalunk. Előſőr, vetköznek ugy, mikor el hagyvan az igaz Iſtent, oly hamis Iſtenecket tiſtelnek, akkik nem Iſtenek: az mint cselekőttek az Poganyok, kik önnön magoknak kűlőmb kűlőmb Iſtenecket gondoltanak, az mely vetket ſőmere vet Iſten Jeremias altal az Sido nepnek, mikor igy ſol: El hattak engemet elő kut fejet, es magoknak kutakat aſtanak, kikben viz nincsen. Maſodſor vetköznek az emberek az Iſteni tiſtőletben igy: mikor az Iſtent tiſtőlik, de nem csak önnön magat az igaz Iſtent, hanem ő vele egyetemben többeket-is akarnak tiſtelni: az mint cselekőſnek vala az Iſrael ſai, midőn egyſers-mind az igaz Iſtennek es az Baalnak-is akarnak vala folgalni: kiknek azt mondgya az Iſſyes, Mit ſantikaltok ket fele: Ha az Iſten az Iſten, ötet imadgyatok, ha az Baal az Iſten ötet tiſtőllyetek. Nem jo azert ket fele ſantikalni. Harmadſor es utolſor *Ierem. 2.* *3 Reg. 18.*

vetkőznek az emberek az Iſteni tiſztőletben ugy: Mikor az egy Iſtent akarjak tiſztőlni: de nem ugy az mint ők nőn maga parancsolta s igejeben hatta: hanem ugy az mint magok az emberek az önnön elmejőktől el gondolnak, az mellyet Iſten nem veſzen jo Neven: Mert azt mondgya Chriſtus: Hejaban tiſztelnek engemet az emberek, embertől keresztetőt tiſzteletőkkel es parancsolatokkal.

Matth. 15.

All annak okajert az Iſtennek igazan valo tiſztőleti az ő akarattyanak es parancsolattyanak el kővetesében, mellyet az ő tiſztőleti felől ki jelentet az ő igejeben.

Az mely igaz Iſteni tiſzteletre es az mi Iſtenünk felől valo batorſagos vallas tetelre, ſegellyen minket az mi Iſtenünk Fiajert az Ur Ieſus Chriſtuſert egeſz eletünkben. Amen.

XXIV. PRÆDICATIO.

vers. 19. AKkoron Nebuchadnezar el telek haraggal, es az ű orczajanak ſine el valtozek Sidrach Miſach es Abdenago ellen; es felelven megh parancsola, hogy be gyuytanak az kementzet het-ſerte fellyebben, hogy nem mint ſoktak vala be gyuytani. Es az erős ferfiaknak kik az ő ſeregeben valanak megh hadgya, hogy meg kőtőznek Sidrakot, Miſakot, es Abdenagot hogy vetnek az egő tűzes kementzeben. Akkoron ezek az ferfiak megh kőtőſtetenek, mentejőkben, felső ruhajokban, pa-

vers. 20.

vers. 21.

tyolattyokban, es egyeb öltözetökben, es vetteto-
nek az eghö tüzes kementzeben. Ez okajert, *verſu 22.*
miert hogy az Kiraly parancsolattya ſietteti vala
öket, es az kementzet igen be fütette vala, azokat
az firſiakat akkik Sidrakot, Miſakot, es Abdena-
gotki viuek vala, meg öle az tüznek langya.

SUMMA.

Ez jelen való igekben, megh irja az Propheta, az ha-
rom ifiaknak az ö Martyromſagokat, az az, mely ifonyu
jutalommal fizetöt legyen az Kiraly ezeknek az ifiaknak
az ö keresztyeni vallas tetelökert. Ahonnet meg fogjuk
tanulni, hogy felette igen igaz a S. Palnak amaz mondaſa: *2. Tim. 3.*
Mindnyajan ugy mond, valakik keresztyeni eletet akarnak
elni az Ieſus Chriſtusban, azoknak ſok nyomoruſagokat,
haboruſagokat kel ſenvedniök. Ez az Summa.

RESZEK.

Harom Reſzei vadnak ez igeknek.

I. Haſna, gyümölcse az ifiak vallas tetelenek az nagy Nebu-
chadnezar ſiveben, az az, mit ſerzöt az ifiaknak keresztye-
ni, batorſagos feleletek az Kiralynak ſiveben.

II. Az harom ifiaknak Martyromſag ſenvedeſenek mod-
gya, az az: Mi módon s-minemü formaban akarja az Kiraly,
az harom ifiakat büntetni, hogy engödetlenek ö neki.

III. Az Kiraly katonainak, hoherinak büntetteteſe az az: Mi-
vel büntesi iſten azokat akkik be vetik az harom ifiakat
az egö tüzes kementzeben.

Az mi az Elſö dolgot illeti, mit ſörzöt az ifiaknak fe-
lelem nelkül valo vallas tetelök az Kiralynak ſiveben: ef-
felöl igy ſol az Propheta s-mond. Akkoron ugy mond

el telek haraggal Nebuchadnezar, es az ô ortzajának tiné el valtozek Sidrak, Miſak es Abdenago ellen, es felelven, meg parancsola hogy be gyuytanak az kementzet hetſzerte fellyebben, hogy nem mint ſoktak vala be fûteni: es az erôs ferfiaknak megh hagya, hogy kôtôznek megh es vetnek be Sidrakot, Miſakot, es Abdenagot az egô tûzes kementzeben.

Mit akar?

Harom rendbeli gyûmôlcſeit ſamlallya az ifiaknak batorſagos vallas tetelenek az nagy Nebuchadnezar Kiralyban. Mert elôſôr azt mondgya felôle, hogy megh haragut es haragjaban s. buſulaſaban el valtozot ortzaja, Sidrak, Miſak, es Abdenago ellen. Igy azert az Nebuchadnezar akki ennek elôtte Iſten ellen karomlo vala, amaz ſava ſerint: kicsoda ugy mond az, az Iſten, akki titôket ki vegyen az en kezembôl? az az, nincs ſenki oly Iſten, az ki titeket en ellenem megh oltalmazhaſſon. Moſt immar dûhôſſegre gerjedez. Ahonnan igen igazan mondotta Horatius: *Ira furor brevis eſt*: Az feleteb valo harag keves ideig valo dûhôſſeg: ugy annyira hogy, embernek meg ortzajat-is meg haborittya es undokittya: az mint itt az Nebuchadnezar peldajabol megh tetzik, kinek az ô haragjabol ortzaja-is megh valtozik. Es ez termeſet ſerint valo effectoma az haragnak, hogy embernek meg valtoztaſſa ortzajat. Ez az elſô az Kiraly maga viſeleſi kôzzûl. Ahonnan ez az Tanuſag:

Hogy az kereſztyeni vallas, gyakorta az Fejedelmeknek haragjat vonſa az emberekre; es az Uraknak, Nemeſſeknek haragjaban eyti az kereſztyeneket: De ne gondolyunk atyamfiai az emberekkel. Am haragudgyanak az emberekki

emberek; csak legyûnk az mi Istenûnknek gratiajaban, kegyelmeben, akkinek kônyû az Fejedelmeket megh zabolazni.

Masodik gyûmôlcse az ifiak vallas tetelenek az kiralyban ez: Hogy parancsol haragjaban az Kiraly es hetserte fellyebben fûtteti az kementzet ô nekiôk, hogy nem mint annak elôtte soktak vala be fûteni, az mikor latrokat soktanak vala be vetni es azzal bûntetni.

Es bizonyara, ugyan ez most is az Isten Anyaszentegyhazanak ellenseginek termeszeti, akkik azt soktak mondani, hogy hetserte nagyob bûntetesre meltobbak vagyunk mi, kik az Romai Antichristus tudomanyat utallyuk, hogy sem mint az nyilvan valo gonosok. Es az Christusnak szenvedeseben, lathato keppen tapasztallyuk ezt, hogy minden rendek irgalmatlanul, kegyôtlenôl sidalmaztak ôtet. Mert az ô kereszt it vallara adgyak neki, etzettel es mereggel itattyak, az latrokkal eggyût vitsik halalra, es mit nem cselekôsnek ô rayta! Karomlyak sidalmazzak ôtet. Annakokajert most-is nem remelhetnek az Hivek jobbat, hanem az Kereztyeni Confessio vallas tetel mellet; minden keserves sorsot varjanak az Christussal.

Harmadsor azt mondgya az Nebuchadnezar felôl az Propheta, hogy erôs ferfiakat valaztot, akkiknek meg parancsolta, hogy meg kôtôzzek, s-vessek be Sidrakot, Misakot es Abdenagot az eghô tûzes kementzeben.

Erôs ferfiakat valazt ez okon, hogy ne lehetne semmi remensegôk az ô meg szabadulasok felôl.

Ahonnet ez az tanusag egy igevel, hogy mikor az Fejedelmek egyszer meg ernek haragudni, busulni valakire,

annak utanna akarnak vegezetre azoknak, mind testeknek lelkeknek ha lehetne rontoi lenni, es ha lehetseges volna mind testben lelekben el vesteni; az mint itt akar haragjabol az harom ifiakkal cselekődni az Nebuchadnezar. De effele modnelkül valo harag, nem illik az Fejedelmekhőz. Itt ez arant pedig az Kiraly cselekődetiből egy kerdesünk lehet, akkire sükseg keppen feleletet kell tennünk mi nekünk. Az kerdes ez.

Eßössen cselekőßie az Fejedelem, hogy ha az ő alatta valokat, akkik ő tüle vallasokban külömböznek tüzzel es fegyverrel akarja el vesteni; az mint itt cselekődik az Nebuchadnezar.

F. Semmikeppen nem: Mert effęle kegyőtlenseg, az Hitőt nem allattya, nem eppiti, hanem sőt inkab rontya. Mert az mint igen eßessen mondotta Lactantius: *Doceri, non cogi vult Fides.* Az Hit nem keßőritetni, hanem tanittatni akar. Ne kergesse hát mindgyart az Fejedelem tüzzel fegyverrel az ő allatta valokban az mit nem ßeret vallasokban, hanem sőt inkab oktattassa, tanittassa: Mert semmi nincs az mi erősseb győkeret verjen az embereknek ßivekben, mint az Isteni tißtőlet felől valo egyßes be vőtt velekődes Hát tanitassal oktatassal hozza.

De még-is Mondhatnad.

Tehát az Isten karomlokat, akkik az ßent Haromsag ellen vakmerőkeppen karomkodnak, ßabade kardal es tüzzel büntetni, az mint Servetus Mihaly meg büntettetek Genevaban.

F. Szabad bizonyara ez illyeteneket, akkik ßemtül ßembe, az igaz Istent akarjak vakmerő keppen ßidalmazni; es

ni; es felette igen jo volna ez illyetenôkre az fejedelmeknek gondot viſelni. Mert ez illyetenek ſemmi keppen nem igyekôznek eppûlni. Ez azert tanitaſunknak Elſô tetele: Laſſuk az Maſikat.

Mondam Maſodſor, megh irja az Propheta az Daniél tarſainak Martyromſag fenvedeſenek modgyat. Mi modon s-minemû forman akar ezekkel cselekôdni az Kiraly, s-kettôt jelent felôlôk. Elôſôr, hogy megh kôtôztetenek: Hogy hogy? Mentejôkben, felſô ruhajokban, patyolattyokban es egyeb ôltôzetôkben, az az, nagy ſiettseggel igyekôztek veghben vinni az kegyetlen Kiralynak katonai az Kiraly parancsolattyat, hogy megh csak ruhajoknak el foſtaſarol-is nem gondolkottanak. Maga ez volna az kôzônſeges ſokas az embereknel, hogy az halalra valoknak el ſokrak foſtani az ô ôltôzetûket; De ime nem cselekôdik ezt az Kiralynak kegyetlen katonai, két okajert: 1. Mert azt itilik vala, hogy megh csak ruhajok ſem volna az meg tartaſra melto; hanem azok-is meg erdemlik, hogy velôk eggyût tûzzel egetteſſenek megh az Kiralyhoz valo engedetlenſegert. 2. Ezert, hogy ezzel az tôb Sidoknak nagyob felelmet ſerzenenek. Arrol pedig minemû ruhak voltak ezek micsoda volt Materiajok, felyôme, gyapjuje, s-formaja-is minemû lôtt, legyen, nem ſûkſegh ſokat diſputalni; holot ſenki arrol bizonyoſt nem mondhat s-nem-is ſûkſegh az ûdvôſſegre. Mert eleitûl fogva kûlômb kûlômb fabadſagban volt ez, minden nemzetſegôknek minemû ôltôzetôk legyen. Azt hiſem nem illyen volt mint az Magyaroke, mert nem tudom metzettek volna az fejôkôn az patyolattal.

Maſodſor azt mondgya Martyromſagok felôl, hogy megh

megh kótóstetven vettettek be az egó tüzes kementzében.

Tanullyuk megh hat innet, hogy ezek az harom ifiak Ananias, Azarias, Miſchnel, akkik be vettettenek az egó kementzeben, mivel hogy nem akarak az balvany Iſtent tiſztelni, peldajat viſeltek mind azoknak az hivenek Martyromſagoknak, akkik tüzet fegyvert fenvedtenek eleitül fogva az kegyetlen fejedelmek alat, fenvednek moſt-is es mind vilagh vegeigh az Antichriſtus orſágatul. Az mint magyarazzak *Irenæus. lib. 5. adverſ. Hæreſ. cap* 24. *Auguſtinus. Tom. 2. Epiſt* 48.

2. Tanullyuk megh, kiket hijon az Eccleſia igaz Martyromoknak: azokat tudni illik, akkik az igaz kereſztyeni vallas mellet kegyetlen iſonyu kenokat, es vegezetre halalt-is fenvednek. Es Martyromoknak mondatnak, nem az fenvedéſre hanem az okra kepeſt, az mellyert fenvednek, tudni illik az igaz kereſztyeni vallaſert. Kónyü azert innet amaz kerdéſre meg felelnünk ahol azt fokták kerdeni.

Ha az Uy kereſztyenek, akkik ſok helyeken ſok nyomoruſagokat es vegezetre halalt-is fenvettek: az Chriſtuſnak igaz Martyromije avagy nem?

F. Nem igaz Martyromi: Mert nem fenvettek az Chriſtuſnak igaz tudomanyajert.

De mondhatnad.

Ha azzal az ü fenvedéſökkel, hitökben valo nagy alhatatoſſagokat mutattak?

F. Sót inkab ez nem az igaz hitben valo alhatatoſſag, hanem az tevelygesben valo megh altalkodot batorſagh. Ha azért

Ha azert az balvanyozo az ű balvanyozo tudomanyajert fenved; Nem Chriſtus Martyroma: Mert nem az igaz tudomanyert fenved. Ha az Tőrők az ő tevelygő tudomanyajert megh egettetik: Nem Chriſtus Martyroma: Mert nem az igaz kereſtyeni vallaſert, hanem az ő bolondſagajert fenved: Csak azok azert Chriſtus Martyromi, akkik az Chriſtus tudomanajert igaz vallaſajert fenvednek. De itt kerdhetned azt-is.

Szabade valakinek magat Iſten tiſtőſſegejert meg őlni?

F. Nem ſabad: Mert meg vagyon irva, *Non occides*, Ne őly: tudni illik, ſe máſt ſe tennőn magadat. Nem kell azert ſenkinek őnnőn magat az tűzre vetni, latvan ellenſeget, de mikor ez vettetik eleiben, hogy avagy gonoſt cſelekődgyek avagy ha nem akarja fenvedgyőn: Valaſſa inkab az fenvedeſt hogy nem mint gonoſt cſelekődgyek, es igy adgya az ő teſtet az hohernak kezeben. Az mint cſelekőſnek ez harom ifiak kik inkab akarnak az tűzre menni, hogy nem mint az Kiralynak balvany Iſtenet tiſtőlni. Kik felől Auguſtinus igy ſoll. *Idolum adorare noluerunt, non ipſi ſe in ignem miſerunt.* Tome 2. Epiſt. 204. az az: Az balvant nem akartak tiſtőlni, nem ő magok vetek magokat az tűzben.

3. Tanullyuk meg; Miben allyon az Iſten Anyafentegyhazanak ellenſeginek kegyőtlenſege: Ebben tudni illik hogy nem csak főmelyőknek akarnak az hiveknek artani, de jofagoknak-is: Nem csak főmelyőket akarjak el veſteni de jofagokat-is: az mint az Nebuchadnezar, nem csak főmelyőket, de meg ruhajokat-is meg akara ez harom ifiaknak eghettetni. *Sic Iohannes Huſs cum veſtibus & ſua pecunia quam habebat eſt combuſtus à Pontificijs.* Ekkeppen

Huß Janoſt meg egettek az Papiſtak, ruhajaval es az nála valo penzével.

Harmadßor es utolßor, mondottam vala, hogy az Propheta meg irja az Nebuchadnezar katonainak hoherinak bűntetesőket: Mivel bűntette Iſten azokat akkik ez harom ifiakat be vetőttek az eghő kementzeben; s-azt mondgya felőlők, hogy meg ölte azokat az tűznek langja, az mely lang ki csapot az kementzeből.

Ezőknek veßődelmenek pedig ket okat adgya. I Az ő ſietſegőket: Mert ugy ſiettek ezeknek halalokra hogy azonkőzben magok eletere nem viſeltenek gondot. II. Az kementzenek rettenetes langjat, az mely oly igen nagy vala, az mint ideb alab emlekőzik az Propheta felőle, hogy mikor ki csap vala, negyven kilentz ſingnire megyen vala fel az egre. Ahonnet ez az tanuſag, hogy az kegyőtlenőknek, az egyigyű hiveknek halalokra valo igyekőzettyők, ſenkinek nem artalmaſſab, mint ő magoknak az kegyőtlenőknek: Mert az mit egyebekkel akarnak cselekődni, Iſten ugyan azont fordittya magoknak nyakokban: az mint ezeknek az Nebuchadnezar ßolgainak peldajabol meg tetzik: akkik az ifiakat akarjak meg emeßtetni az langal s-magok veßnek miatta: Igy amaz kegyőtlen Aman az mely akaßto fát csinaltatot vala amaz ßegeny jambor Mardochæuſnak ónnőn maga fűggeßtetek rejaja.

Heſteræ cap. 2.

Moſt is pedig az mi ellenſegink, valamely gonoßt ßannak mi nekűnk, ő nekik adgya az mi Iſtenűnk az ő tulaydon nyakokban. Minket pedig tarcſon megh Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert.

A M E N.

XXV. PRÆ-

XXV. PRÆDICATIO.

ES ezök az harom ferfiak, Sidrach, Miſach es Abdenago eſenek kötözve az egö kementzének közepiben; es jarnak vala az lang közepet, dicſerven az Iſtent es az Uratalduan. Akkoron Nebuchadnezar Kiraly el almelkodek, avagy megrettene, es hamarſaggal fel kele. Szolla es az ö ſolgainak monda: Nemde harom ferfiakat vettenke az tüzben megh kötözve? Felelenek es mondanak az kiralynak: Ugy vagyon Kiraly. Felele es monda: Ime latok negy firfiakat megh oldva járni az tüz közepet: es ſemmi ſerelem nincs ö bennök es az negyediknek abrazattya haſonlo az Iſtennek Fiahoz. *verſu 23.* *verſu 24.* *verſu 25.*

SUMMA.

Ezökben ez meg jedzött igekben; következik ennek az Hiſtorianak maſodik reſe: Melyben ſumma ſerint meg irja az Prophéta, az harom ifiaknak Kereſtyeni ſent életöknek jutalmat; Mivel latogatta Iſten, Sidrakot, Miſakot es Abdenagot az ö Kereſtyeni ſent elenkert.

Ket rendbeli jutalmokat ſamlallya pedig az Prophéta az Daniel tarſainak kereſtyeni ſent életöknek. Elsö az Mennek cſudalatos meg tartaſa az egö kementzebenaz ö

Angyala altal; az az, Mely csudalatos keppen tartotta megh Iſten ezeket az iſiakat az eghő kementzeben az ő Angyala altal. Maſodik, az megh tartaſnak utanna, az Nebuchadnezar altal ezeknek az iſiaknak, elebbi tiſztőkben valo be allataſa, az ő Orſagaban Babylonia tartomanyaban az az, mikeppen allatta be ujonnan ezeket az ő elebbi hivatallyokban: kikről rend ſerint mi-is follyunk.

Az mi az Elſő dolgot illeti; tudni illik, ezeknek az iſiaknak csudalatos meg tartataſat az eghő kementzeben az Iſtennek Angyala altal, be foglaltatik az mind ez jelen valo s-mind pedig az kővetkőzendő egy nehany verſekben, De itt ez jelen valo fel vőtt igekben kettőt jelent az Propheta felőle. Elſőt az meg tartaſnak modgyat, Maſodikat, ennek az csudalatos meg tartaſnak hafnat, az Nebuchadnezarban es az ő fő emberiben.

Modgya az meg tartaſnak ebben áll, hogy noha azok az iſiak kőtőztetven vettetnek be az eghő kementzeben, de az ő kőtelők meg oldatik az tűz altal; es az Iſtennek Angyala ala ſalvan az tűzes kementzeben, ket fele ütven az tűzes langot az kementzeben, ugymint zugo harmatos fellőt tamaſt az kementzenek közepőtte, az mint meg vagyon az Hetven magyarazoknal, kik Sidokbol az Bibliat gőrőgre forditotak, ugy hogy à tűz tellyeſſeggel nem illetne őket, ſem megh nem ſertene, ſőt meg csak hajok ſala-is, kőntőſőkkel egyetemben megh nem perſelődnek. Az kiert vifontak az iſiak-is hala ado volokat Iſtennek be mutatvan, fel s-ala ſetalvan az kementzeben, enek ſoval dicserik az Iſtent. Az mint ezt meg olvashattyak az Hivek az Theodotion Bibliajaban.

Igy azert az mely tűz altal Iſten ele az Nebuchadnezar

kegyőlen

kegyôtlen katonainak vesedelmekre, most ugyan azon tûz altal el az Daniel tarsainak Sidrak, Misak, Abdenagogonak, meg tartasokra. Igy cselekôdek Isten regenten-is az Noe idejeben, hogy az mely ôzôn viz altal, el vesse abban az idôben levô hitôtlenôket, ugyan azon viz altal meg tarta Noet az barkaban. Es az veres tengernek vize altal az mikeppen el vesse az Pharaho nepet, ugyan azon altal meg tarta az Israël nepet, utat advan az tenger az Israël fiainak, az Pharaho sereget el burita.

Igy az mely eh oroslanak nem artanak semmit az Danielnek az veremben; ugyan azonok fagattyak el az Danielnek ellensegit, be vettetven ugyan azon eh oroslanok vermeben. Ez azert ezeknek az harom ifiaknak csudalatos meg tartasanak modgya; az mely bizonyara csudalkodasra melto, hogy az tûz termesetit meg valoztatvan ne artson semmit ezeknek az Daniel tarsainak, sôt folgallyon ô nekiôk. Mert folgal ezeknek az tûz, az menyiben az ô kôtelôket el egheti, es ôket sabadossa tesi: folgal igy-is, hogy az ô ellensegôket az Nebuchadnezar katonait, akkik ûket az eghô kementzeben be vetik, hirtelen meg emesti. De itt-is egy nehany rôvid kerdesînk vadnak, az mellyekre ugyan ezen ifiak peldajabol megh felelhetûnk.

I. Ez vilagi kegyetlen Fejedelmek, az Isten folgainak es hiveinek eletôket el vehetike, az mikoron ôk akarjak avagy igyekôznek rayta?

F. Nem lehet, az mint megh tetzik ezeknek az ifiaknak peldajabol. Mert noha az Nebuchadnezar felette igen igyekôzik rayta, hogy veget vetne ez harom ifiak eletenek, de nem teheti serit. Ezt remenlyûk hât ma-is.

II. Miert nem lehet ez, ê vilaghi Fejedelmektûl?

F. Oka ennek ez: Mert az mi Iſtenûnk oly hatalmas, hogy az mi eletûnket az egô tûznek kôzepôtte-is megh tarthattya az mint cselekôdek ez harom ifiakkal.

III. Mi az oka hogy Iſten az ûtet tiſtôlôket nagy veſôdelmek kôzôt meg tartya?

Oka ennek ez, hogy innet megh tanullyuk hogy minekûnk ſemmi nincs batorſagoſſab fundamentomunk az meg maradasban: mintha Iſtent ûnnôn magat rendellyûk az mi eletûnknek ôrizôjeve; es meg tudgyuk innet, hogy ô benne igaz elegſeges meg maradaſunk leſen minekûnk, hogy ha az mi eletûnket tovabba akarja męgh halaſtani.

IV. S-hát micsoda annak az oka, hogy Iſten gyakorlatoſſagal az ô hiveit, az nagyob veſôdelmekbôl meg ſabadittya, s-az kiſſeb veſôdelmekben oda hadgya?

F. Ket okai vadnak ennek: Eggyik az Iſtennek viſgalhatatlan titkos tanacsa akarattya. Mert ô felſege akarattyaban vagyon, hogy avagy ki ſabadicson minket az veſedelembôl, avagy altal vigyen az ôrôk eletre, hogy ha ô felſegenek ugy tetzik. Maſodik oka ennek ez: Mert Iſten kinek kinek bizonyos hivatalt rendelt eleiben melyben ſolgallyon û neki. Ahoz az hivatalhoz bizonyos ûdôt-is, hatart-is rendelt, az mely hatart lehetetlen hogy valaki altal hagjon: es hivatallyanak hatarat el vegezven, nem-is ſûkſeges embernek elete. Igy megh tarta Iſten ezeket ez harom ifiakat; Mert kel vala męg ezeknek az Iſten tanacsanak ſolgalniok az Iſtennek ſamkivetesben jaro Anyaſent-egyhazanak-is Babyloniaban. Igy az ſent Peter csudalatos keppen ki hozatek egyſer az tômlôtzbôl, holot annak utanna, kôvetkôzendô napon kelle-

neſen-

ne ſenvedni; Mert megh el nem vegeſte vala Peter az ő kővetſeget: de kővetſeget el vegezven, megh engede Iſten hogy vege lenne itt ez vilagon valo teſti eletenek.

Mind ezőkből hát megh tanulhattyuk mi kereſtyenek hogy ne legyűnk ez vilaghi eletűnk felől ſorgalmatoſſak főlőtteb; latvan ez vilagi kegyetlenőknek ellenűnk valo ſandekokat, gonoſ igyekőzetőket. Mert Iſten az ő hiveit csudalatos keppen megh tudgya oltalmazni: hanem ki ki ſőt inkab azon igyekőzzek, hogy az ő hivatallya ſerint igyekőzzek Iſtennek ſolgalni, s-Iſten előt kedveskődni. Igy leſen hogy az tűz hamareb le teſi termeſetit az eg[illegible] Igy leſen hogy az tűz hamareb le teſi termeſe-el n[illegible]tit az egeſtűl meg fogja erejet; es az viz megh ſűnik az ker[illegible]el meriteſtűl; s-az fegyver-is ugy nem fog megh: es igy leſ[illegible]kerűlhetőd el, hogy azok altal az te eletődnek vege nem lod[illegible]leſen, az előt az [illegible] Iſten az te hivata-bol meg tetzik: kik Iſtennek ſolgalvan, hivatallyokban meg tartatanak az egő kementzeben. Jary el hat te ember az te tiſtődben, az tőbbit had Iſtenre. Ez az Elſő reſ: Laſſuk az Maſodikat.

Maſodſor az mint jelentem megh irja az Propheta: Ezt az csudalatos termeſet ellen valo megh tartaſa, az harom ifiaknak az egő kementzeben, mit ſerzet az Nebuchadnezarban es annak fő fő emberiben. Meg irvan ennek az csuda tetelnek haſnat az Propheta; Negy dolgot jelent. 1. Az Kiraly felől azt mondgya, hogy latvan az csuda tetelt, megh felemlet es meg rettent: Nem cselekődik azert itt az Nebuchadnezar ugy, mint à Pharaho, akki Iſtennek ſok rendbeli csuda tetelit latvan az Moſes es Aaron altal; mind azon altal mind azokra megh nem indul.

indul. Az mely jot az Nebuchadnezarban, tuladonitunk Iſtennek kegyelmenek, az mint az Pharahoban valo megh kemenyödeſt Iſtennek igaz itiletinek ö rayta, es az ö romlot termeſetinek. 2. Azon Kiraly felöl azt mondgya, hogy hammarſaggal fel költ: Mert az elöt Kiralyi ſekiben veſteg ül vala, es az ö ſemeit ezeknek az Martyromoknak veſödelmeben akarja vala legeltetni: de megh rettenven hirtelenſeggel fel kele. 3. Azt mondgya felöle az Propheta, hogy az ö gondviſelöit fö emberit fölittya, s tudakozik tülök mondvan; Nem de harom firfiakat vetöttenek volnaje az eghö kementzeben? Nem azert mintha nem tudnaja, hogy az ö fö emberinek vadolaſara, harom ferfiakat vetöt volna az egö kementzeben; De az Iſtennek tanatsa tudakoſtattya ezt ö vele, hogy valaki ezt az Martyromoknak ſenvedeſet valami ſemiſſen veſtö dolognak ne alitanaja, avagy valaki azt ne velhetne mintha valami vetök eſet volna az dologban, es minha mind az harom ifiakat nem vetöttek volna be az egö kementzeben: Hanem lenne nyilvan az ö fö emberinek tanubizonſag tetele altal-is hogy harman vettettenek volna be, es mind az altal eppen minden veſödelem nelkül maradattanak volna az egö kementzeben, melyröl az Kiraly fö emberi-is vallaſt teſnek. Mert az mondgyak az Kiraly kerdeſere: Ugy vagyon Kiraly. 4. Azt mondgya megh-is az Kiraly felöl az Propheta, hogy maga bizonſagh tetelevel-is confirmalta ezt az csuda tetelt; az mely tanubizonſag tetelben, ö t dolgot foglal rövideden az Kiraly. Mert 1. azt mondgya maga felöl, hogy negy ferfiakat lat: ime ugy mond latok negy ferfiakat; az mely tellyeſſeggel almelkodaſra melto, hogy hat-

man

man vettettenek be s-negyen vadnad az kementzeben. II. Azt mondgya hogy megh oldva lattya azokat lenni, akkik annak elôtte kôtôstetve vettettenek vala be. Ahonnet nyilvan vagyon, hogy csak az kôteleket emeßtette vala megh az tûz, akkik az Iſten ſolgainak artalmaſſok valanak. az mely tûznek azonkôzben, az ô teſtôken ſemmi hatalma nem vala. Igy az ſent Peter ket vas lantzokkal meg kôtôstetven tartatik vala az Herodes Agrippa tômlôtzeben, de az Iſten Angyala jarulvan az Peterhez illete az Peternek oldalat, es monda neki: kely fel hamarſaggal, es mindgyaraſt le hullanak az vas lantzok ô rola, es az Iſtennek Angyala elôtte menven, megh nyilek az vas ayto û elôtte, es ſabadon mene ki az Herodes fogſagabol. Igy moſt-is kônyû Iſtennek egy ſem pillontasban az ô hiveit meg ſabaditani. III. Azt mondgya hogy lattya ôket az tûz kôzepiben jarni. IV. Azt mondgya hogy nincs ſemmi ſerelem ô bennôk: az mint errôl ennek utanna az Kiralynak minden fô emberi tanubizonſagot fognak tenni. V. Es utolſor az ô tanubizonſagh teteleben azt mondgya az Kiraly, hogy az negyediknek abrazattya, haſonlo az Iſten fiahoz. Ezôket foglallya az Kiraly az ô tanubizonſagh teteleben. Ahonnet ebben az Kiraly beßedeben egy kivalt keppen valo kerdeſünk vagyon. Az kerdes ez.

Kit kel ertenünk ezen az negyedik ſemelyen, ki felôl azt mondgya az Nebuchadnezar, hogy tekinteti haſonlo az Iſten fiahoz: avagy hogy az textushoz tarcsuk magunkat; Mert az Chaldæai igeben, Elohin vagyon, az Iſtenôknek fiahoz?

Act. 12.

F. Ved eßedben; *Tertullianus lib. adverſus Martionem 4.*

Magyarazza ezt az Iſtennek Fiara az Ur Ieſus Chriſtuſra. Haſonlatoskeppen Epiphaniuſ-is *in Anchorato*, ahol az ô Teſtamentombol ezt hozza elô az locuſt az Iſten fianak Iſtenſegenek bizonyitaſara. Igy Auguſtinuſ-is *Tom. 6. in Oratione contra Iudæos Paganos & Arianos*, magyarazza ezt az Iſtennek termeſet ſerint valo fiara az Jeſus Chriſtuſra.

De nem kûkſeg illyen homalyos beſeddel az mi hitünket tamogatnunk, hanem ollyakkal, az mellyekkel az elsenkôzô felnek ſaja be dugattaſſek. Annakokajert hogy azoknak az jamboroknak tiſtôſſegôk helyen legyen, batorſaggal meg merjûk mondani, hogy innet az Iſtennek termeſet ſerint valo fianak az Ur Jeſus Chriſtuſnak fôtmelye megh nem bizonyittathatik. I. Ezert mert nem mondgya itt az Nebuchadnezar ez felôl, hogy ez az negyedik ſemely Iſtennek Fia legyen, hanem csak azt, hogy haſonlo az Iſten fiahoz, avagy az Iſtenôknek fiahoz, az, ekes, ſep, es mintha Iſten volna. II. Mert Poganyi modon ſoll, Iſtenôknek fianak mondvan az mikeppen ſoktak vala az ſep termetûveket az Poganok hini. III. Mert nem-is iſmerte az Kiraly az Iſtennek fia ki legyen, az mint meg tetzik innet: Mert az Iſtennek iſmereti, nem alhat megh ennyi ſok hitôtlenſegôkkel eggyût, az mellyekben ez az Nebuchadnezar megh vakittatot vala, az mint az ô elebbi balvanyozaſibol-is meg tetzik. IV. Mert ônnôn maga ideb alab az hufon nyoltzadik versben, ezt az negyedik ſemelt mondgya, az Iſrael Iſtenetûl bocsattatot Angyalnak lenni. Azert holot ezek igy legyenek nem elegſeghôs ez, az mondas, az Iſten Fiamak ſemelyenek erôſsitesere.

De

De mondhatna valaki.

Megh lehet ez, hogy nem tutta bizonyoſſan az Kiraly ki legyen, hogy ez legyen az Iſtennek Fia: De Iſten mondatta vele, az mikeppen Caiphas s-Pilatus-is tanubizonſagot tőttenek tudatlanſagbol, mert Iſten mondatta velők az Iſtennek fia felől.

De erre azt mondgyak, hogy meg kellene ezt bizonitani, akarte ez altal az Nebuchadnezar altal illyenkeppen Iſten az ő Fia felől tanubizonſagot tetetni avagy nem. De hihetőb hogy az Nebuchadnezar kőzőnſeges ſollaſnak modgya ſerint ſollot, teremptetőt Angyal felől, akki bocſattatot volna azokhoz az harom ferfiakhoz. Mert az reghi poganyok kőzőnſegeſſen, az Angyalokat ſoktak vala, Iſtenek fiainak lini.

Mi azert azt mondgyuk es azt felellyűk, hogy egy volt ez az teremtetőt Angyalok kőzzűl, akkit el bocſatot Iſten, hogy az ő jelen letevel vigaſtalna ezeknek az ferfiaknak ſiveket, hogy az felelőmnek miatta, kereſtyeni vallaſokban megh ne csigghednenek. Mert ez felette igen iſonyu dolog vala, holot latnak, hogy minden felől az langtul kőrnyűl vetetnenek. Azert igy akart Iſten minden ſorgalmatoſſagot ki venni ſivőkből, es ekkeppen akarta őket biztatni batoritani, hogy az ő Angyalat tarſul adna ő nekiők.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk megh az Kiraly felelmeből, akki latvan az iſiaknak csudalatos meg tartataſat az eghő kementzeben es megh retten, tanullyuk meg mondom: Micſoda legyen az Iſten cſoda tetelenek hafna; ez tudni illik,

hogy akar minemű kemeny ſivű s-kemeny nyaku hitőtlenőket-is meg ſokot az rettenteni, es vagy akarjak vagy nem, kell az Iſten akarattyanak engedni. Regnalnak tehat az hitőtlenek raytunk: talal Iſten oly modot, ki altal meg rettenti azokat, es meg iſmerteti önnön magat velők, s-minekünk-is megh mutattya hogy oltalmazo Iſtenünk ű.

II. Tanullyuk megh: Ne eſsünk ketſegben, az mi meg ſabadulaſunk felől: Mert ęl męg az Iſten, akki az harom iſiakat megh ſabaditotta az eghő kementzeből s-minekünk-is meg tarto Iſtenünk lefen, csak legyünk ű ſent Iſtenſegenek ſavanak halgatoi es meg őrizői.

III. Tanullyuk meg: Micſoda legyen az ſent Angyaloknak az ő tiſtők: ez tudni illik, hogy az hiveknek, az veſődelőmnek kőzepőtte-is ſolgallyanak, űket biztaſſak batoricſak es oltalmazzak. Az mint ſolgal az Iſtennek Angyala, az lang kőzepiben levő iſiaknak. Mely ſolgalo Angyalokat minden mi ſükſegeinkben, lelkünk es teſtünk ſerint adgyon mi mellenk-is az mi edes Iſtenünk, Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert.

A M E N.

XXVI. PRÆ-

XXVI. PRÆDICATIO.

AKkoron Nebuchadnezar Kiraly, jarula az egő tűzes kementze ſajahoz es ſolla, es monda: Sidrach, Miſach, Abdenago az nagy Iſtennek ſolgai, jertek ki es jővetők elő: Akkoron ki jővenek Sidrach, Miſach, Abdenago, az tűznek kőzepiből. Egybe gyűlenek azert az Fejedelmek, Tiſztartok, es Hadnagyok, es az Kiraly tanacsoſi, hogy nézznek ezeket az firfiakat, hogy az tűznek ſemmi hatalma nem lőtt az ő teſteken, es hogy męg hajok ſála ſem eghet meg, es az ő ruhajok meg nem valtoztanak es az tűznek ſaga altal nem jarta őket. Szolla Nebuchadnezar es monda. Aldot ezeknek Iſtenek Sidrach, Miſach es Abdenago Iſtene, ki el bocſatta az ő Angyalat, es ki ſabaditotta az ő ſolgait, kik ő benne biztanak, es az Kiraly beſzedet meg valtoſztattak, es attak az ő teſtőket veſzedelőmre, hogy ne tiſztelnenek, ſe imadnanak ſemmi Iſtent az ő Iſtenők kivűl. En tűlem vagyon azert adva az parancſolat; hogy minden Nep, nemzetſeg es nyelv, akki karomlaſt mond Sidrach, Miſach es Abdenago Iſtene ellen, kontzra hanyattaſ-

verſu 26.

verſu 27.

verſu 28.

verſu 29.

sek, es annak haza pervata sekke teteſſek: Mert nincsen Iſten akki megh sabadithaſſon mint ez,

verſu 30. Akkoron az Kiraly nagyra emele Sidrakot, Miſakot es Abdenagot Babylonia tartomanyaban.

SUMMA.

Meg-is ez jelen valo igekben Summa ſerint, az Daniel Propheta azt irja meg. Micſoda hafnot ſerzet többes ez harom ifiaknak Martyromſag ſenvedeſe az Kiralyban es az ő fü emberiben. Melyről ertekőzzünk moſtan.

RESZEK.

Ezekben pedig az ött utolſo verſekben, az nagy Nebuchadnezarnak, negy rendbeli dolgait irja megh az Propheta:

I. Az nagy Nebuchadnezarnak ezekkel az ifiakkal ſemtül fömbe valo tractajat irja meg.

II. Az Kiralynak vallasteteleről emlekőzik.

III. Meg jelenti azon Nebuchadnezar, minemű parancsolatot adot legyen ki az Iſrael Iſtene felől, minden karomlok es ſidalmazok ellen.

IV. es utolſor: Mit cſelekődőt az Kiraly ezekkel az harom ifiakkal, látvan ő is ezeknek kereſztyeni ſent eletőket.

Az mi az elſő dolgot illeti: Az nagy Nebuchadnezarnak, ezekkel az Martyromokkal, ſemtül fömben valo tractajat, igy ſol arrol az Propheta s-mond: Akkoron ugy mond jarula Nebuchadnezar az egő tüzes kemenze ſajahoz es ſolla es monda: Sidrach, Miſach, Abdenago az nagy Iſtennek ſolgai, jertek ki es jövetek ide. Akkoron ki jövenek Sidrach, Miſach, Abdenago, az tüznek közepiből; Es egyben gyülenek az Fejedelmek, tiſztartok,

tók, hadnagyok, es az Kiraly tanacsosi, hogy neznek az ferfiakat hogy az tűznek semmi hatalma nem lőt az ő testeken, es hogy még csak hajok szala sem egőt meg, es az ő ruhajok megh nem valtoztanak, es az tűznek szaga altal nem jarta őket. Ezekben az igekben foglaltatik be tanitasunknak első resze.

Ahollot Harom rendbeli dolgokat jegyez meg az Prophéta. Elsőben, azt irja megh az Kiraly felől, hogy hirtelen elebbi termeszetiben meg valtoztatvan, jarul az egő kementzenek szajahoz: solittya az ifiakat neveken neveven es az nagy Istennek szolgainak mondvan; parancsollya hogy jűjenek ki az eghő kementzeből es jűnenek eleiben.

Ahonnet ez minekűnk az Tanusagh. I. Hogy ez az Isten Anyaszent egyhazanak minden rendbeli ellenségi nek termeszeti, hogy latvan az Istennek hatalmat, erejet: hirtelenséggel meg valtoznak magokban, ugy hogy az ő kegyőtlenségőket, kevelységőket, avagy tellyességgel le vetkőzik, avagy magokban el titkollyak. Es az Istennek szolgait akkiket az előt bőssusaggal illettenek, bőcsűlettel tarcsak, es azok előt önnön magokat megh alazzak: az mint cselekődik it az Nebuchadnezar: Mert akkiket annak előtte, mind maganak, s-mind orszaganak ellenségi nek tart vala; es akkiket gyalazattal illetőt vala; Most azokat tiszteli bőcsűli, es az nagy Istennek szolgainak mondgya: Igy cselekőszik az Pharaho-is, akki vegezetre azon kőnyőrőgh vala Moysesnek es Aaronnak kiket az előt semminek alitot vala, hogy mennenek ki az Israel nepevel Ægyptombol. Exod. 12. vs. 31.

II. Tanullyuk meg az Kiraly peldajabol: akki ezeket az Mar-

az Martyromokat ſem imadgya, ſem ſegitſegûl nem hija, azonkôzben pedigh az nagy Iſtennek ſolgainak iſmerilenni, hogy az kereſtyeni vallaſnak tiſti ez, hogy az Martyromokat ſe ne imadgyuk, ſe ſegitſegûl ne hijuk, ſe pedig azokat Iſtenhôz illendô tiſtôlettel ne illeſſûk, hanem az nagy Iſtennek ſolgainak iſmerjôk; Mert ez az megholt ſentôknek reghi ſok ſent Martyromoknak az ûigyzan valo bôcsûleti.

Ahonnet meg feddetnek azok, akik az meg holt ſent Martyromokat ſegitſegûl akarjak hini, es igyekôznek Iſtenhôz illendô imadaſſal tiſtôlni. Tudatlambak ezek az Nebuchadnezarnal. Ez az Elſô.

Maſodſor azt jedzi meg az Propheta ebben az elſô reſſben, mit cselekôſnek az ifiak Sidrach, Miſach es Abdenago az Kiraly parancsolattyara; eſſelôl azt mondgya hogy engednek az Kiraly beſedenek, es ki jûnek az tûznek kôzepibôl. Nem zugolodnak immar, ſem pedigh kegyôtlenſeget nem hannyak ſômere az Kiralynak, ſem pedig magokban nem dicsekôdnek ezzel, mit cselekôdôt Iſten ô velôk; hanem nagy alazatoſſan viſelik ônnôn magokat; es mivel hogy gonoſra immar nem kenſôriti valaket az Kiraly ôrômeſt engednek az ki jôvetelben az ô kevanſaganak.

Ahonnet ez minekûnk s-minden hiveknek az tanuſag, hogy ha az Iſten az mi ſolgalatunkal ęl, az ô nevenek dicsôſegere azzal ne dicsekôdgyûnk, abban fel ne fuvalkodgyunk, de alazzuk megh minnen magunkat, es az dicsiretôt tulaydonicsuk Iſtennek. Tanuld meg tehat te is akar ki legy; Ha Iſten valamire elô vonſon, s-ęl az te ſolgalatoddal, az ô nevenek eppûletire az Hiveknek ſaſagaban;

ſaſagaban; Ne hid el azzal magadat, hanem tulaydonicsad az dicseretőt Iſtennek. Mert ha ezt nem cselekőződ le hait abbol az dicsőſegből, az melyben te felette igen tetzel magadnak. Ez az Maſodik dolog.

Harmadſor öregbitven à Prophéta ennek az csuda tetelnek nagy voltat; nagyob igaſſagnak okajert azt-is megjelenti, hogy valaki ebben ſemmit ne ketőlkődgyek: Honnet tetzik megh ennek az csuda tetelnek igaſſaga? azt mondgya felőle: Meg tetzik ez az Nebuchadnezar Udvaraban levő minden fő rendeknek, Fejedelmeknek, tiſztartoknak, hadnagyoknak, tanacsoſoknak tanubizonſag tetelekből, akik egyenlő akarattal futnak, ennek az csuda tetelnek nezeſere es ezt mind ſemekkel kezőkkel, orrokkal, talallyak igaznak lenni.

s. Mit talalnak benne?

I. Ezt, hogy az tűz nem vőtt ſemmi hatalmat ezeknek teſteken mert az Iſtenben valo igaz Hit azt mondgya az ſent Pal Heb. 11. hogy el oltya az tűznek erejet; es az az Iſten, akkit magahoz kapcsol az igaz hit, az teremtet alatoknak termeſetit avagy meg tartoztattya, avagy telyeſſeggel el valtoztattya.

II. Ez vala az csuda tetelben: Hogy meg csak hajok ſalat-is nem egheté meg az tűz. Itt tetzik ám megh az Iſtennek amaz igeretinek nagy volta: az mi hajunk ſalai az mi Iſtenűnknel nyilvan vadnak, es csak eggy-is el nem eſik abban az mi Iſtenűnknek akarattya nelkűl. Hát bizonyara ſokkal inkab gondot viſel Iſten, teſtűnkre lelkűnkre, ha csak egy hajunk ſalara-is gondot viſel.

III. Ez-is eggyik reſe az csuda tetelnek; hogy ezek az Martyromoknak, ruhajok-is nem valtozek megh,

sem bineben, sem Materiajaban, az az, akibôl kefittetô vala.

IV. es utolsor, Az mi fellyebben valo; Megh csak faga-is az tüznek nem erzek megh ô raytok; sem testeken, sem pedigh ruhajokon. Ez vala az az csuda tetel minden reszeiben, az mellyet cselekôdek Isten ezôkkel az Martyromokkal. Az mely bizonyara felyûl mullya az embereknek okossagat, mert ez tellyessegel lehetetlen az termeßetnek folyasaban.

Tanullyuk meg hát innet az Nebuchadnezar fô emberinek peldajabol es tanubizonsag tetelebôl, akkik tanubizonsagot teßnek ennek az csuda tetelnek igaz voltarol; hogy az Isten az ô anyaßent-egyhazanak, ellensegit, gyakorta akarattyok ellen-is vonßa, hogy az Istennek hatalmassaganak tanui legyenek az hiveknek megh fabadittasaban; az mint megh tetzik az Nebuchadnezar fô emberinek peldajabol; kik az Isten hazanak ellenseghi valanak. Es ez illyetenôknek tanubizonsagh tetele, sokkal fellyebben valo ismet ez vilaghi hitôtlen Fejedelmeknel, hogy nem mint az hiveke. Mert az Isten hazanak ellenseginek, tôbbet hißnek ismet az Isten hazanak ellenseginek hogy nem mint az hiveknek. Az mint az Nebuchadnezar elôt tôbbet hatot az ô fô emberinek tanubizonsag tetele, hogy sem mint ha az egeß Sidosagh ennek az csudanak nezôje, es tanubizonsag tevôje lôtt volna.

III. Tanullyuk meg innet: Szolgal ez az csuda tetel az mi testünknek jövendô fel tamadasanak bizonsagara; az mint hogy ezzel eltenek az reghi iras magyarazo Doctorok. Mert hogy ha Isten, az ô Isteni erejevel megh tarthatta eppen, serelem nelkûl az eghô tüzes kementzeben ez

ben ez harom iſiakat; Ugyan azon Iſteni ereje altal, felis tamaſthattya az mi teſtünket fel eppitheti az örök eletnek birasara. Az mint Tertullianus Doctor tanit, *in libro de reſurrectione carnis.* Nem kell hát mi nekünk, az mi teſtünknek fel tamadaſaban ſemmit ketelkednünk. De itt ez arant egy ellenveteſök vagyon az Ubiquitariuſoknak, az mellyet veßnek ebböl az csuda tetelböl, es azt akarjak innet allatni, hogy az Chriſtuſnak emberi teſte, le tevén az emberi teſtnek tulaydonſagit ugymint annak nagyſagat, ſelöſſeget, hoßaſagat lathatoſagat; eppen meg maradvan az teſtnek allattya mindenüt lehet. Igy Argumentalnak azert innet.

Hogyha az eghö kementzeben az tüznek tulaydon termeßeti ßerint valo tulaydonſaga, tavoly lehetöt az tüztül, az tüznek allattya meg maradvan önnön magaban, tehat ez követközik hogy az Chriſtuſnak emberi teſtetöl-is, az emberi teſtnek termeßet ßerint valo tulaydonſagi-is tavoly lehetnek, megh maradvan azonközben eppen az emberi teſtnek allattya az Chriſtusban. De igaz az elsö. Hát az utolſo-is igaz. *Et per conſequens, ſublatis proprietatibus eſſentialibus humanæ naturæ Chriſti, ſalva manente eſſentia; poteſt corpus Chriſti eſſe ubique.* Az honnat ez-is követközik, az Chriſtuſnak emberi termeßetinek allattya ßerint valo tulaydonſagit el vövén, annak allattya eppen maradvan, az Chriſtus teſte mindenüt lehet.

F. De erre az okoskodaſra azt mondgyuk: hogy nem igaz az, hogy az eghö kementzeben az tüztül I akaſtatot volna az ö termeßeti ßerint valo tulaydonſaga. Hát ſalbi romol okoskodaſok ezeknek. De mit mondanak erre az feleletre? Mcg-is igy okoskodnak.

Az eghetes, perſeles el ſakaſtatot volt az tűztől. De az eghetes az tűznek termeſet ſerint valo tulaydonſaga. Hát az tűznek termeſet ſerint valo tulaydonſaga el ſakaſtatot volt az tűztűl.

F. Azt mondgyuk erre hogy nem igaz az Major, az az elſő mondas; Mert az eghetes nem ſakaſtatot volt el az tűztől, hanem az Iſtennek hatalma altal, megh tartoztattatot az tűzben, hogy ne egheſſen: es nem mindenekre kepeſt, hanem csak az Daniel tarſaira kepeſt, hogy ő nekiők ſe teſtőket ſe ruhajokat megh ne eghetne. Benne vala azert abban az tűzben, az egheteſre valo erő: Mert ugyan azon ſempillantasban, az mikor kedvez vala az ſent firfiaknak erőſſen egheti vala az fakat, kiket az tűzre hannak vala; es meg eghete à Kiraly katonait akkik az ſent firfiakat az kementzeben be vetőttek vala.

Maſodſor, ez az mondas-is nem igaz; Hogy az egetes legyen az tűznek tulaydon termeſeti ſerint valo tulaydonſaga; Mert az tűznek munkaja az eghetes; az tűznek pedig termeſet ſerint valo tulaydonſaga nem egyeb, hanem az egheteſre valo belső erő: az mely ſoha el nem ſakaſtathatik az tűztűl, megh maradvan az tűz az ő tulaydon allattyaban. Mert igy immar az tűz, ha eghetere valo erő nem leſen ő benne ſoha tűz nem leſen. Meglehetőt azert az, hogy az Iſteni erő altal, az tűznek termeſet ſerint valo ſajat tulaydonſaga, meg tartoztathatot az tűzben, de tűle el nem ſakaſtatot: Mert igy immar az kementzeben valo tűz igaz tűz nem volt volna. Annakokajert viſſa forditvan az Ubiquitariuſoknak argumentomokat nyakokban, azt mondgyuk.

Az mikeppen hogy az Babyloniai kementzeben levő tűznek

tűznek termeſet ſerint valo tulaydonſaga el nem vetetőt az tűztűl: Igy az Chriſtuſnak emberi teſtetűl-is, lehetetlen hogy valaki az ő termeſet ſerint valo emberi teſtehőz illendő tulaydonſagit el ſakaſztha ſſa. Es igy nem lehet ſemmikeppen, hogy az Chriſtuſnak emberi teſte mindenűt legyen.

Maſodfor az mint oda fel emlekőzem felőle, megh irja az Propheta az Nebuchadnezar vallas tetelet az igaz Iſten felől: kiről immar igy tanit az Propheta s-mond. Aldot ezőknek Iſtenők, Sidrach, Miſach es Abdenago Iſtene, ki el bocsatta az ő Angyalat, es ki ſabaditotta az ő ſolgait, kik ő benne biztanak, es az Kiraly beſed et megh valtoztattak, es adtak az ő teſtőket veſődelemre, hogy ne tiſtelnenek ſe imadnanak ſemmi Iſtent az ő Iſtenek kivűl. Mit akar? Kettőt cselekődik itt az Kiraly. I. Dicseri az Iſtent: Mert azt mondgya, aldot ezeknek Iſtenők.

Kicsoda az az Iſten?

F. Azt mondgya, Sidrach, Miſach es Abdenagonák Iſtene, nem mondgya azert ezt az Iſtent ő Iſtenenek: Mert ez az vallas tetel, nem ſarmazot vala az Iſraël Iſteneben valo igaz Hitből. Mert az Nebuchadnezar, męg le nem vetőtte vala az elebbi balvanyozaſt: Hanem ſarmazek ez az vallas tetel az Kiralynak hirtelen valo megh remůleſeből s-indulattyaból, latvan az csuda tetelt, az Iſtennek igaz es idvőſſegős iſmereti kivűl. Okat pedig az ő dicseretinek-ezt adgya: Mert el bocsatta ugymond az ő Angyalat, es ki ſabaditotta az ő ſolgait. Ahonnet nyilvan vagyon, hogy oda fel az mint mondam, ahol azt monda az Nebuchadnezar hogy negyedik főmelt-is latot ő az egő kementzeben: Nem kell ertenűnk azt az Iſten-

nek fiat, az ſent Haromſagban levő maſodik ſzemelyt, hanem eggyet az teremtetőt Angyalok közzűl. Mert önnön maga itt, az kit amot az Iſten fiahoz haſonlonak monda, Angyalnak nevezi; akkit bocsatot vala Iſten, ezeknek az iſiaknak biztataſokra, oltalmokra. Jollehet azt nem tagadgyuk azonkőzben, hogy ez az Angyalty-puſat viſelte az Ur Jeſus Chriſtuſnak, akki az ő hiveinek mindenkor az ő ſeregeben vagyon, az mint ő maga mondgya: *Ego vobiſcum ſum.* En veletek vagyok. II. Ezt cselekődi az Kiraly az ő vallas teteleben, hogy dicseri az harom iſiakat-is az ő hitőkben valo alhatatoſſagert; es ő hozza valo engedetlenſegőkert, es hogy inkab akartak eletőket el veſteni, hogy nem mint az ő igaz kereſztyeni eletőket hamis Iſteni tiſztőlettel meg fertőztetni. Ahonnet azt akarja meg jelenteni rővidedön; Kicsodak legyenek az Iſtennek igaz ſolgai, es miben allyon azoknak tiſztők; ebben tudni illik; hogy remenſegőket veſſek az Iſtenben; hamis kevanſagnak ne engedgyenek, eletőket az Iſten tiſztőſſegejert halalra veſſek, es csak az egy igaz Iſtent tiſztőllyek. Ezeket foglallya az Kiraly, az ő confeſsiojaban.

Ahonnet mi I. Tanullyuk meg az Kiralynak confeſſiojabol vallas teteleből, akki az Iſtennek csudalatos cselekődetit latvan vallaſt tesen Iſten felől; de nem elegesz az az vallas tetel az idvőſſegre; az mely csak csuda tetelből lesen, s ideig tart az mint az Nebuchadnezarban, megh tetzik ennek utanna valo Caputbol; hanem ſükſeg az Iſtennek igazan valo iſmeretire s vallas tetelere az Iſtennek igejenek olvaſaſabol, tanulaſabol es erteleből jutnunk. Az Poganyok is mondgyak azert, latvan az Iſten-

az Istennek nagyságos dolgait: Alla, Isten: de nem ismerik az igaz Istent; Mert nem vesik az Istennek igejet.

II. Tanullyuk megh az Kiralynak bessedebôl, akki dicsiri az engôdetlenségôt az harom ifijakban, hogy nem engettek az Kiraly parancsolattyanak, hogy nem minden engedetlenség sidalmazando. Sôt ha valaki minket hamis Isteni tisteletre kensérit, s nem cselekôssük, dicsiretre melto. Mert az mint az sent Peter mondgya, job Istennek engednünk, hogy nem mint az embereknek.

III. Utolsor tanullyuk megh: Miben allyon az igaz keresstyeneknek tisstôk: Ebben tudni illik: Remenségôket vessek az egy Istenben, ne engedgyenek az hamis balvanyozo Fejedelmeknek az ô gonos kevansagokban; eletôket ha az Isten tisstôssege kevannya, halalra-is vessek, es csak az egy igaz Istent tisstôllyek. Kikre segellyôn minket-is az mi Istenünk Fiajert az Ur Jesus Christusert. Amen.

XXVII. PRÆDICATIO.

ENtûlem vagyon adva az parancsolat. &c.

SUMMA.

Ez igecskekben summa ferint, megh irja immar az Propheta az Kiraly erôs parancsolattyat, es az ô keresstyenségenek utolso jutalmat.

RESZEK.

Ennek pedig ket reszecskeje vagyon:

I. Az Propheta megjelenti az Kiraly erôs parancsolattyat, az Israel Istenenek dicsôsegejert minden karomlok ellen.

II. Mit

II. Mit cselekôdôt az Kiraly az harom ifiakkal latvan az ô keresztyeni ſent életûket.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik az Kiralynak erôs parancsolattyat az Iſrael Iſtenenek dicſôſegejert, minden karomlok ellen: be foglaltatik ez, im ez igekben ahol igy ſol az Prophetanal az Kiraly s-mond: En tûlem vagyon azert adva az parancsolat, hogy minden nep, nemzetſegh es nyelv, akki karomlaſt mond Sidrach, Miſach es Abdenago Iſtene ellen, kontzra hanyattaſſek, es annak haza pervata ſekke teteſſek: Mert nincsen Iſten akki meg ſabadithaſſon; Mint ez.

Aholot ebben az parancsolatban ôt rendbeli kerdeſôket kel igen rôvidedôn meg jegyeznûnk.

1. Ki parancsol. 2. Kiknek parancsol. 3. Mit parancsol. 4. Micsoda bûnteteſet veti parancsolattyanak. 5. Micsoda okat adgya kemeny parancsolattyanak.

Az mi az Elſô kerdeſt illeti; Ki parancsol? Nyilvan vagyon ez az Propheta beſedebôl aholot igy ſol Nebuchadnezar felôl: En tûlem vagyon, ugy mond, adva ez parancsolat. Nebuchadnezar azert akki parancsol.

Holot az Kiraly ezzel az ô cselekôdetivel, tilalmat teſen es tanuſagot ad, minden ez vilagban levô Fejedelemeknek Uraknak es egyeb renden valo embereknek; Mert minden emberekhôz s rendekhez illik ez, hogy diſcsirjek az Iſtent, es az Iſten nevenek karomloit, az Iſten nevenek karomlaſatul megh tilcsak. Es ezt minden kereſztyenôknek, két rendbeli okokert kel cselekôdniôk. Elôſôr az menyiben Iſtennek Fiai, teremtet allati vagyunk. Maſodſor az mi tiſztünkre hivatalunkra kepeſt. Mint peldanak okajert ſolgal az ſent Peter Iſtennek elſôben

ſőben az menyiben ember es Iſtennek teremptőt allattya; Maſodſor ſolgal azon Peter Iſtennek az menyiben Apoſtol, tiſtire, hivatallyara kepeſt. Szolgal az Nebuchadnezar Iſtennek, elſőben az menyiben ember, ſolgal maſodſor az menyiben Kiraly. ſolgalnak az Apoſtolok prædicalvan az Iſtennek Evangeliomar. De az Kiraly ſolgal Iſtennek, parancsolvan es oltalmazvan az igaz tudomant. Annak okajert az Nebuchadnezar, nem csak az menyiben ember dicsiri az Iſtent, de az menyiben Kiraly parancsol, hogy ſenki karomlo befedet ne ſollyon az Iſrael Iſtene ellen. Igy ſolgaltanak Iſtennek az regi ſent Kiralyok, es egyeb rendbeli Hivek, David, Joſaphat, Ezechias, Joſias, Conſtantinus, Gratianus, Valentinianus, Theodoſius, es ſok rendbeli Fejedelmek. Ide tartozik azert ahol Iſten azt mondgya az David altal. *Pſal. 2 Et nunc Reges intelligite*: Moſt azert ti Kiralyok legyetek eſeſſek, ti földnek birai tanullyatok? ſolgallyattok az Urnak felelőmben, es őrüllyetek neki rettegesben. Mert mikeppen ſolgalnak az Kiralyok Iſtennek feleſőmmel, hanem azokat az mellyek az Iſtennek tiſtőſſege ellen leſnek kemenyőn meg bűntetven. Mett mas keppen ſolgal az Kiraly Iſtennek, az menyiben ember es az menyiben Kiraly. Mert az menyiben ember ſolgal az Kiraly Iſtennek, kereſtyeni modon ſentűl igazan elven. De az menyiben Kiraly ſolgal Iſtennek fegyvert viſelven az joknak oltalmazaſara es az gonoſoknak bűnteteſere; s-tőrvenyőket advan ki, mellyekkel az Iſtennők tiſtőſſeget oltalmazza, es az karomlokat bűnteſſe. Igy ſolgalt az Nebuchadnezar is tőrvent advan ki tiltvan mindeneket az Iſrael Iſtenenek karomlaſatul.

Tanullyak megh annak okajert az gondviſelők minden rendben, hogy ők is ekkeppen igyekőzzenek folgalni Iſtennek. Először az menyiben emberek ſentől kereſztyeni modon ellyenek: Maſodſor az menyiben gondviſelők, igaz tőrvent adgyanak ki az ő alattok valoknak kik altal az jokat mentsek, az gonoſokat karhoſtaſſak. De ez arant igen vetkőznek ſokan az gondviſelők; Mert az ſegenyőket gyakorta megrongallyak, s az nyakaſoknak ſabadſagot adnak az vetőkre. Mely dolog nagy vetők es Iſtentől bűnteteſt vonſon az emberi tarſaſagra.

Az Maſodik kerdes ez vala: Kiknek parancsol az Nebuchadnezar? Parancsol minden nepeknek, nemzetſegőknek nyelveknek: az mely ſollaſnak nemevel be fogjal minden ő birodalmaban valo embereket. Mert az Kiralyokhoz illik, hogy az ő alatta valoknak parancsolyanak, azoknak pedigh, akkik az ő birodalmokban nincſenek, beket hadgyanak. Mint peldanak okajert, mikor Iſten az Iſrael fiainak őrőkſegűl adgya az Chanaan főldét, megparancsollya hogy az Chananæuſok el tőrölteſſenek: de Iſten megh hadgya azt-is, hogy ne arcſanak az Idumeuſoknak, Ammonitaknak es egyeb poganyoknak, akkik nem valanak vettetven az Iſrael fiainak birodalma ala. Es az Iſrael orſaganak fejedelmi, megh bűntetik vala azokat akkik az ő birodalmokban az Iſtennek tőrvenyenek altal hagoi valanak; melyre az idegen Poganyokat nemzetſegőket nem kenſeritik vala, ſem pedigh azoknak balvanyozo voltokat fegyverrel nem kergetik vala. Az Salomon-is nem vetkőzőt abban, hogy fegyverrel nem kergetne az ſomſed tartomanyban levő balvanyozokat; de abban vetkőzek felette igen hogy az jő-

yeycoy

veveny aſonyi allatoknak akkik adak magokat az ô birodalma ala, kikbôl maganak ſok feleſegôket-is ſôrze, ſabadſagot ada kinek kinek az hamis Iſteni tiſtôletre. Jol cselekôſnek azert affele Fejedelmek es Urak, kik az ô birodalmokban levô Eccleſiakat tiſtan akarjak tartani: de nem illik ugyan azonokhoz, hogy egyebeket arra fegyverrel haycsanak. Mert az mint elebb-is mondok. *Fides non vult cogi, ſed doceri*: Feddendôk azert itt az balvanyozo fejedelmek, kik az ô dôgleletes tudomanyokat, egyebeknek fegyverrel es tûzzel akarjak nyakokban vetni.

De jer laſſuk azt-is. Az Kiraly mit parancsol? Ezt: Hogy ſenki az Sidrach, Miſach es Abdenagonak Iſtene ellen karomlaſt ne ſollyon. Karomlyak azert azok az Iſtent akkik az ſent Haromſagot tagadgyak, es az Fiut csak idô ſerint valo Iſtennek tartyak, es az ſent Lelket csak valami erônek, nem tulaydon termeſet ſerint valo Iſtennek mondgyak. Karomlyak azok az Iſtent, akik az igaz Iſten felôl azt mondgyak; hogy nem ô az igaz jo es irgalmas Iſten. Karomlyak azok akik az Iſten nevevel ſidalomra elnek az mint cselekôſnek azok kik az elſe lelkevel, az ſent lelket ſômtôl ſômbe ſidalmazzak. Karomlyak azok az Iſtent, kik az Chriſtus tudomanyat, mellyet Iſten az ô igejeben ki jelentet, eretnekſegnek tartyak. Es mind ezôk meltok az bûnteteſre, akkik imar nem tudatlanſagbol, hanem ſantſandekbol karomkodnak az igaz Iſten ellen, De errôl mayd tôbbet ſollyunk. Hanem itt amaz kôzônſeges undok vetek ellen: Tanullyuk meg: Mely nagy vetek legyen az elſe lelkevel valo ſitkozodas: Mert az ſent lelek Iſten abban az ſidalomban, ſemtûl ſômben ſidalmaztatik karomlattatik;

holot ű az, akki az embereket ujakka fűli, es azoknak lelkeit igazgattya s-maganak ſajatul el foglallya: Hát valamikor valaki felebarattyat ezzel az undok ſitokkal illeti, nem annyiban vőtt csak az ellen, az menyiben az teremtet lelekkel bir, es attul veſen naponkent erzekenſeget; hanem annyiban kivaltkeppen, az menyiben, annak lelkeben az ſent lelek, meg ſenteleſenek, es jora valo igazgataſanak munkaja ſerint lakozik. Jo volna annakokajert, ha annak az ſitoknak erős fenyitek alat valo tilalma volna: Ne vonnak az ſitkos, emberek, az Iſtennek kemeny bűnteteſet nemzetűnk fejere. De keves gondviſeleſt latunk naponkent effelől. Negyedſer azt kell minekűnk meg latnunk, micsoda bűnteteſet veti az Király az Iſteni karomlaſnak. Nem egyeb az, hanem hogy vaki karomlaſt ſoll az igaz Iſten ellen, kontzra hanyattaſſek, es annak męg haza-is pervata ſekke csinaltaſſek. Ez az kemeny bűntetes az mellyet ki ád az Nebuchadnezar az karomlok ellen. Ugyan-is az elő Iſten, Moſes altal-is az ő tőrvenyeben, hogy az Iſten karomlok meglőlette ſſenek. Nem azt parancsollya hát, hogy birſagot vegyenek rayta avagy el foglallyak joſagat; hanem azt hogy, őrők emlekőzetben valo gyalazatra, hazok-is meg egette ſſek, ſemmive legyen minden gazdagſagok: Es bizonyara kereſtyenek, ugy ſoktak moſt-is az emberek, hogy az gonoſ tevő embereket tűzes fogoval ſoktak fogdoſni, es marhajokat prædava ſoktak tenni. Denni lehet nagyob latorſag az Iſten karomlaſnal? az Iſtennek ſemtűl ſőmben valo ſidalmanal? Semmi nincs bizonyara. Azert gondolkodgyanak erről, akkik meltoſagbeli emberek, kik az Iſten karomlokat, eſse lelkevel ſitkozodokat

Levit. 24. Devt. 13.

dokat el ſenvedik, mit varhaſſanak Iſtentûl. Mert affele meltoſagbeli emberek, nem csak karomlok magok-is, de az karomloknak ugyan tûkôrôk, attyok es enyegetôjôk: kik ha megh nem ternek, es kemeny bûnteteshôz nem kezdenek az Iſtent karomlok ellen: Iſten az utolſo iteletben, ezzel az Pogany Nebuchadnezarral itelteti meg, az az ennek cselekôdetivel terheltetnek az ſententiaban, ki el nem ſenvette eleteben az Iſrael Iſtenenek karomlaſat. De laſſuk immar ôtôdſer es utolſor azt-is. Micsoda okat adgya az Nebuchadnezar az ô kemeny parancsolattyanak; effelôl igy ſoll az Propheta. Mert, ugymond, nincsen Iſten akki meg ſabadithaſſon mint ez. Aholot kereſtyenek jegyôzzûk megh ezt; Hogyha az Nebuchadnezar ebbôl az egy csuda tetelbôl, ugy annyira jutot az nagy Iſtennek az Iſrael Iſtenenek felelmere, hogy immar nem engedi ſenkinek, hogy karomlataſſek egyebektûl: Minket az mi Iſtenûnknek ſok rendbeli cselekôdeti, tôrvenyi, parancsolati, indicsanak erre; Ne engedgyûk az mi Iſtenûnknek nevet ſidalmaztatni; hitûnket, vallaſunkat karomlattatni. Mert az mikor az gondviſelô â karomlokat bûnteti, nem azt cselekôſi, hogy egyebeket erôvel haytana az Hitre, de oltalmazza, hogy az igaſſag ne gyalaztaſſek, es â hamiſſag az igaſſagon hatalmat ne vegyen. Es Iſten az ô tôrvenyeben erôs fenyitek alat megh mondotta, hogy nem kedvez azoknak valakik az ô nevevel gonoſul elnek. Ez moſtani tanitaſomnak elſô reſe. Laſſuk az maſikat.

Mondam hogy ez Hiſtorianak vegeben megh irja az Propheta: Mit cselekôdôt vegezetre â Kiraly ezôkkel az harom ifiakkal; latvan az ô kereſtyeni magok viſeleſet.

Effelől azt jelenti egy igével; hogy jutalmat adot nekik: Akkoron az Király nagyra emele Sidrakot, Miſakot, Abdenagot Babylonia tartomanyaban. Ez lőn azért az jutalom à Királytul, hogy akkiket elébbi meltoſagokbol le vetőt vala, azon tiſztőkben be allata, es meg hadgya, hogy ennek utanna az Chaldæuſoknak hamis vadolaſoktul es karomlo beſedőktől ſemmit ne rettegjenek, hanem batorſagoſſak legyenek tiſztőkben.

Tanullyuk meg hát innet: Legyünk à kereſztyeni életnek követői, es ezt főllyeb bőcsűllyük minden ez világi tiſztőſſegnel kencsnel. Előfőrezert: Mert valakik az kereſztyeni vallasban alhatatoſſak leſznek azoknak még az hitőtlen Fejedelmek-is fognak vegezetre folgalni, es kezdik bőcsűlettel illetni; az mint cselekődik Nebuchadnezar ez harom ifiakkal, akki noha elſőben ezőket fidalmaza, de vegezetre bőcsűlettel illete. Maſodfor ezert: Mert valaki az Iſten tiſztőſſegejert, ez vilagi tiſztőſſegőt bőcsűletőt meg utallya, az Iſten vegezetre főllyeb valo meltoſaggal ekeſiti fel à mint lűn à harom ifiaknak dolgok. Es it meg tetzik hogy felette igen igaz Iſtennek amaz igereti: *Honorantes me honorabo, & ignominia afficientes ignominia afficiã.* azaz: Akkik engemet meg tiſztőlnek, meg tiſztelem azokat; es akkik gyalazattal illetnek, meg gyalazom azokat.

Az mi ſent Iſtenünk tehat, vezerellyen minkét ſent lelkével kereſztyenők naponkent; hogy mi útet tiſztőlheſsük, az ő igaz iſmeretiben meg maradhaſſunk, es az lelki teſtí aldaſat nyerheſsük ez vilagon: ez elet utan pedig az örők boldogſagban vele egyetemben győnyőrkődheſsünk. Amen.

XVIII. PRÆ-

CAPUT IV.

XXVIII. PRÆDICATIO.

NEbuchadnezar Kiraly minden nepeknek, *versu 1.*
nemzetőknek es nyelveknek, kik lakoznak
az egeß földőn, bűseges bekesegh ti nektők. Il- *versu 2.*
lendő dolognak tetzik ennekem meg beßellenőm
az jegyőket es csudakat, mellyeket cselekődőt en
velem az Isten. Mert az ő jegyzei nagyok, es az *versu 3.*
ő csudai erőssek, az ő orßaga őrőkke valo orßagh,
es az ő uralkodasa nemzetsegről nemzetsegre va-
gyon. En Nebuchadnezar nyugodalomban va- *versu 4.*
lek az en hazamban es gazdagh az en Palotamban.
Almot latek es megh rettente engőmet, es az gon- *versu 5.*
dolatok az en agyamban, es az en fejemnek latasi
megh haboritanak engőmet. Es adek ki paran- *versu 6.*
csolatot, hogy be hoznak előmben Babylonianak
minden bőlcseit, kik az alomnak magyarazattyat
megh jelentenek énnekem. Akkoron be jőve- *versu 7.*
nek en hozzam, ßűletesből jővendőlők bőlcsek,
termeßet tudok, es jővendő mondok, es az almot
meg beßellem előttők, de az magyarazattyat megh
nem jelenthettek ennekem. Miglen vegezetre *versu 8.*

be ho-

be hozak en hozzam Danielt, kinek neve Baltaſar,
az en Iſtenemnek neve ſerint, es akkiben az ſent
Iſtennek lelke vagyon, es az almot ů előtte megh
verſu 9. mondam. Baltaſar az jővendőlő bőlcseknek
feje, tudom hogy az ſent Iſtenőknek lelke vagyon
te benned, es ſemmi titok el nem reytetőt te előt-
ted: az en almomnak lataſit mellyet lattam, az az
verſu 10. annak magyarazattyat mond meg ennekem. Az
en fejemnek pedigh lataſi az en agyamban ezek;
latom vala es ime egy fa az főld kőzepet, es annak
magaſſaga az egigh hat vala, es annak magaſſaga
verſu 11. nagy vala. Nagy vala az az fa es erős, es annak
magaſſaga az egigh hat vala, es annak el lataſa ez
verſu 12. egeſ főldnek kůlſő hataraig. Az ága ſep es gyů-
mőlcse ſok: es eleſe minden allatoknak vala ray-
ta: alatta arnyekot ad vala az mezei vadaknak, es
az ő again laknak vala az eghi madarak, es abbol
verſu 13. ęl vala minden teſt. Latom vala az en fejem lata-
ſiban az en agyamban, es ime az ſent vigyazo az
verſu 14. egből le ſalla. Kialta erőſſen es igy ſolla: vagja-
tok le az fat, es vagdallyatok el az ő agait, razzatok
le az ő leveleit, es hannyatok ide s-ſtova az ő gyů-
mőlcset: Mennyenek el az vadak ő alola, es az
verſu 15. madarak az ő agairol. De az ő tőkejet, győkere-
ſtůl az

ſtûl az földben meg hádgyatok; es vas es ertz kötelben legyen az mezei fûvön, eghi harmattal öntözteſſek, es az oktalan allattal legyen reſze ez földnek fûven. Az emberi ſiv ü benne megh valtoztaſſek, es baromnak ſive adaſſek ö neki, es hét idö mullyek el ö rayta. verſu 16.

Az vigyazok vegezeſeböl vagyon ez; es az ſenteknek beſedökben ez az kevanſag: Hogy megh iſmerjek az elök hogy az felſeges iſten uralkodgyek az embereknek birodalmokban, es akkinek akarja, annak adgya azt, es az emberek közöt az alab valot fel emeli arra. verſu 17.

Ez almot latam en Nebuchadnezar Kiraly, es te Balthaſar annak magyarazattyat mond megh: Mert az en orſagomnak minden bölcsei magyarazattyat meg nem jelenthettek ennekem: Te pedig megh jelenthetöd; Mert az ſent Iſtenöknek lelke vagyon tebenned. verſu 18.

Az Daniel Propheta kereſtyenek, fölötte rövid könyvet irt minekünk; es minden idöbeli hiveknek tanuſabe mellyeket ez vilaghi bölcsek, ſok iraſokkal megh nem magyarazhattanak. Es nezöt kivaltkeppen azokra, mellyek felette haſznoſſak, es ſükſegöſſek mindeneknek ertezere tudaſara es meg tartaſara. Ekkedigh annak okajert az három elſö Caputokban, megh tanita elöſör arra: Miben allyon az igaz es hamis bölcſeſeg; Mellyet az Dani-

el es az ô tarſainak, es vegezetre az Babyloniai hamis bôlcseknek ſômelyôkben magyaraza. Maſodſor meg tanita arra: Miben allyon az igaz es hamis Iſteni tiſtôlet; az mellyet az nagy arany oſlopnak, mellyet csinalta az nagy Nebuchadnezar; es az harom iſiaknak, kiket Iſten csudalatoſſan megh tarta az ô ſent eletôkert az egô kementzeben, peldajaban magyaraza.

SUMMA.

Moſt immar mivel hogy az mint megh eggyeſtekez vilaghi bôlcsek ebben, ez az bôlcseſegnek eggyik fûreſe: Hogy ha az ember ônnôn magat meg iſmeri: ebben az negyedik Caputban az Prophera, tanit az mertekletôſſegre, magunk megh alazaſara az kevelyſegh ellen. Mert az kevelyſeg minden gonoſſagnak fundamentoma. Innet ſarmazik minden bûn az mint az Jeſus Sirach mondgya cap. 10. Hogy ha magunknak tôbbet tulaydonitunk, hogy nem mint kellene, es ha magunk fogyatkozaſat nem iſmerjûk.

Ez ſakaſtotta el az mi elſô ſûleinket-is az Ur Iſtentûl az mint meg vagyon irva. *Eccleſiaſtici. cap.* 20. ahol igy fol. Az kevelyſegnek kezdeti ugy mond, az embernek Iſtentûl valo el ſakadaſa: es ez ſôrôſ moſt-is minden gyûlôlſegôt, viſa vonaſt, hadakozaſt az embereknek tarſaſagaban. Az mellyert Iſten az Fejedelmeket-is az ô birodalmokbol le veti, es az alazatoſſakat fel magaſtallya az mint bizonyittya ſent Peter. 1. Pet. 5. Az kevelyôknek Iſten ellenôk áll, es az alazatoſſagert adgya az ô kegyelmet. Megh magyaraza pedigh ezt az Daniel, az nagy Nebuchadnezar peldajaban, akkit Iſten nem csak le vete az kevelyſegert, uri dicsôſegebôl, Kiralyi ſekiből, ha-

nem

nem beſtiava oktalan allatta-is valtoztata. Summa ſerint annak okajert ebben az negyedik Caputban, be foglaltatik az nagy Nebuchadnezar levele, mellyet ir minden ô birodalmaban levô nepeknek, nemzetſegöknek, nyelveknek, melyben Hiſtoria ſerint megh irja: Mit cselekôdôt Iſten az kevelyſegert Nebuchadnezarral, az az, mely kemenyen büntette ôtet mind addig meddig meg tert az ô Iſtenehôz az igaz Iſtenhôz: es uyonnan be allatyan Iſten ôtet elebbi tiſztiben alazatoſſan dicsirte az Iſtent. Avagy hogy nyilvabban ſollyak. Almot lat az Nebuchadnezar, es ezt az almot ebben az negyedik caputban ugy magyarazza az Daniel, hogy el vetetik az birodalom Nebuchadnezartul: Het eſtendeig az oktalan allatokkal leſen lakaſa; es az het eſtendôk el telven, iſmet meg adatik ô neki az ô birodalma, megh iſmerven az Iſtent az ô rayta eſôt büntetesbôl: Az mely alom be-is tellyeſôdek: Mert ki vettetik az Kiraly az birodalombol, es az idôk el telven meg iſmeri az Kiraly az Iſtent, es az ô hatalmat az ô rayta eſôt büntetesbôl: Iſten-is pedigh ô neki mind az emberi okoſſagot, s mind az elebbi meltoſagot megh adgya.

Megh tanulhattyak hát innet az Nebuchadnezar peldajabol minden rendek, hogy az ô bodog allapattyokban fel ne fualkodgyanak, hanem meg alazzak magokat Iſten elôt, ki minden erô nelkûl, le haythattya az kevelyôket az ô birodalmokbol, az mint cselekôdek az Nebuchadnezarral.

Reſzei az Nebuchadnezar levelenek.

Negy Reſze vagyon ennek ez negyedik Caputnak az az, az Nebuchadnezar levelenek.

Exordium I. Az Kiralynak elől jaro beszede; *versu* 1.
Propositio. II. Ez levelnek Summaja. *versu* 2. 3.
Narratio. III. Az Kiraly almanak es annak magyarazattyanak elő summalalasa. *versu* 4. *ad* 37.
Conclusio. IV. Az Kiraly levelenek ertelőmmel valo el vegezese. *vs. ult.*

I. RESZ.

Mond az Propheta: Nebuchadnezar Kiraly minden nepeknek nemzetsegőknek, nyelveknek, kik lakoznak az egesz főldőn: Bőseges bekeseg tinektők. Ez igekben foglaltatik be tanitasunknak első rese, az Prophetanak elől jaro beszede. Aholot harmat jelent. 1. Ennek az levelnek sőrzőkat; Kicsoda irja ezt az levelet. 2. Kiknek irattatik ez level. 3. Az kőzőntesnek modgya: mivel es hogy hogy kőzőnti azokat, kiknek ez levelet irja.

Az mi az első kerdest illeti: Kicsoda irja az levelet? Meg jelenti azt az Propheta s-azt mondgya hogy Nebuchadnezar az. Megh cselekődeti vala pedig ezt Isten, hogy az Kiralynak dolgait az Propheta sayaval, irattathattya vala meg: de igy tetzek Istennek hogy az Kiraly maga saja altal tenne tanubizonsagot mind azokrol, melyeket cselekődőt volna Isten ő vele, az ő kevelysegejert, hogy abban az Poganyok-is ne ketőlkődnenek, hanem lenne helyes, hitelre melto mindeneknel. Igy cselekődik Isten az szent Pallal-is, mert magaval tetet tanubizonsagot mind az ő elebbi elete felől s-mind pedig arrol, mikeppen vőtte ütet Isten kegyelmeben. 1. Tim. 1. aholot igy szoll az szent Pal maga felől: En ugymond először Isten karomlo, haborgato es bosonto valek: De Isten kőnyőrűle en raytam mert tudatlansagbol miveltem à hitőtlensegben. Azert kőnyőrűle pedigh en raytam, hogy en bennen elsőben megh mutatna az Jesus Christus minden kegyel-

kegyelmesseget, hogy lennek peldajul az ő benne hiveknek őrők eletre.

Ahonnet ez az tanusag minekünk-is, hogyha az mi Istenünknek jo tetemenyit veßük, ne ßegyenlyünk arrol ez egeß vilag előt vallast tennünk, hogy az mi peldankal vonyattassanak egyebek-is, az mi Istenünknek ismeretire.

Az Masodik kerdes ez vala. Kiknek irja Nebuchadnezar ezt az levelet: mely felől igy ßoll az Propheta: Minden nepeknek, nemzetsegőknek, nyelveknek kik lakoznak az egeß földőn. Aholot az egeß földőn erti azokat az tartomanyokat, az mellyekre az Nebuchadnezar birodalma ki terjed vala. Es igy az Kiraly ennek az ßollasnak modgyaval az ő birodalmat akarja magaßtalni. Igy cselekőßnek ez mostani Fejedelmek-is, kik az ő levelőkben nagy titulust teßnek; Mert sok Vár megyeket elő ßoktak ßamlalni, hogy ezzel hatalmassagokat jelencsek; Tekincsd meg à Nemet Csaßarnak, Tőrők Csaßarnak leveleit; anni Orßagokat ßamlalnak elől, hogy alig győződ el olvasni, azonkőzben pedig alig tudgya Fejedelmünk csak à ßomßed Orßagbelieket-is oltalmazni. Sőt az miket titulusokban elő ßamlalnak; Más bir azzal.

ut & supra cap. 2. v. 39.

De lassuk az harmadik dolgot az Kiraly levele ßerint, mivel kőzőnti Nebuchadnezar az ő alatta valokat; erről igy ßoll az Propheta: Bűseges bekeseg tinektők. Ahol az bekesegnek nevezetin, ert minden hadakozastul vęrontastul vißa vonyastul valo csendesseget, es az ő alatta valoknak bodog allapatot. Mert ez az jo Fejedelmeknek az ő tulaydonsaga, s birodalmoknak vege ez, hogy bekesegben tarcsak az ő allattok valokat. Az mint bizonyittya ßent Pal 1. Tim. 2. ahol igy tanit, hogy ez vę-

gre rendelte Iſten à Fejedelmeket, hogy az ô birodalmok alat, csendes es nyugodalmas eletet ellyünk, minden Iſteni felelemmel es csendeſſeggel. Az Pogany bölcs is az *Cicero in Epiſtula ad Quintum Fremium*, ugyan ezen veget mondgya az Fejedelmek birodalmanak. *Eo inquit, referenda ſunt omnia iis, qui præſunt aliis ut ij qui erunt eorum in imperio ſint quàm beatiſſimi*: az az: Azon kell ugymond minden igyeközetökkel azoknak lenni, akkik egyebekkel birnak, hogy azok akkik az ô birodalmokban vadnak, bekeſegben maradhaſſanak. Ez volna azert moſt-is az igaz Fejedelmeſegnek vége, hogy az Fejedelmök az ô orſagoknak beſegere viſelnenek gondot: kik inkab igyeköznek az ô orſagoknak veſödelmökre, hogy nem mint meg maradſokra. Az mellyert Iſtennek iteleti leſen raytok ha meg nem térnek. Feddendök hát mindnyajan az Fejedelmek utan valo tanacsok: kik nem arra tanacsollyak az Fejedelmeket, mikeppen maradgyon megh az Orſag, hanem mint rontaſſek az Iſten Anyaſent-egyhaza, s-mint haborgattattaſſanak az Tanitok. Ezt-is ebben hagyom.

Maſodſor az mint jelentem, az Nebúchadnezar az ô leveleben, meg mondgya az ú iraſának ſummajat, midön igy ſoll: Illendô dolognak tetzik ennekem, meg beſellenem az jegyöket es csudakat, mellyeket cseleködöt en velem az Iſten: Summaja azert ennek ez levelnek ez. Meg akarja irni à Nebuchadnezar; Minemú csuda dolgokat es jegyöket cseleködöt Iſten ô vele az ô maga ſemelyeben? Aholot jegyöknek es csudaknak hia à Kiraly, az Iſtentöl ô rea bocsattatot alom lataſt, az mely altal meg felemlik es meg retten. Annak magyarazattyat az Daniel altal kevanvan erteni hamarſaggal; mellyet meg-is hall; mely altal

altal megh intetik az jövendô bûnteteſôk felôl: es annak az alom latafnak vegben menetelit az Iſtennek mind igaz iteletire, s mind kegyôſſegere nezve meg erti. Mellyeket û jegyôknek csudaknak hi. Jegyôknek hija ezert; mert tanubizonſagot teſnek vala ezek, az Iſtennek bôlcſeſege, igaſſaga es hatalmaſſaga felôl; akki az ô igaz iteletit vegben viſi, meg az nagy Kiralyok es Fejedelmek ellen-is; es ugyan azokhoz viſontak, à mikor akarja jo voltat megh mutattya. Csudaknak mondgya. Mert bizonyara ezek az Iſtennek iteleti, mind önnön magokra nezve csudalkozaſra meltok, es egyebeket-is csudalkozaſra inditanak. Es bizonyara kereſtyenek, nagy csuda vala ez hogy ollyan hatalmas Kiraly mint Nebuchadnezzar, az û Kiralyi ſekibôl, az Mezei vadak kôzibe vettetnek, es viſontak ſamos eſtendôk el telven iſmet birodalmaban be allattatnek. Ahonnan nem oknelkûl mondgya ezt-is, nagyok ugymond az ô jegyei, es az ô csudai erôſek: Mert mind ezek az erôs Iſtentûl lôttenek: akkinek cſelekôdetinek ez az ô vege, hogy abbol iſmerjek megh mindenek, hogy Iſten az, akki uralkodik ez vilaghi Fejedelmeknek felette, es az ô Orſagokat birodalmokat, akkinek akarja annak adgya; hogy bizonyos legyen, hogy az embereknek birodalma csak ideig valo: de az Iſtennek Orſaga mind ôrôkke megh marad. Ez az Kiraly levelenek ſummaja: Egy igevel, az Iſtennek vele valo jo tetet, csudalatos cſelekôdetit akarja ez egez fôldôn valo emberek eleiben tamaſtani az Nebuchadnezar, hogy abbol tanullyanak mindenek. Tanuſag minekûnk-is az Kiraly peldajabol, akki prædicallya, hirdeti az Iſtennek csudalatos cſelekôdetit, s vele

valo

valo jo tetemenit: mi is magaſtallyuk az Iſtennek velünk valo jo tetemenyet, mind az ő igaz iteletiben s-mind pedig hozzank valo kegyőſſegeben. De mi ez erant felette igen vetkezünk: Mert noha ſok ellenſegők között is csudalatoskeppen megh tartot ez ideig az mi Iſtenünk bennünket, de mi arrol keveſſe adunk halakat; ſőt arrol hamar el feletközünk. Mely magunk viſeleſet fordicsuk hala adaſra, aldgyuk magaſtalljuk az Iſtent ü ſent felſeget, hogy jol legyen dolgunk. Laſſuk az harmadik reſt-is.

Harmadik reſe az Kiraly levelenek all, az mint oda fel mondam, az Kiraly almanak es annak magyarazattyanak elő ſamlalaſaban. De elſőben az Kiraly almat laſſuk: s-az utan az magyarazattyat is meg hallyuk. Akkiről igy tanit s-mond. En Nebuchadnezar nyugodalmamban valek az en hazamban es gazdag az en palotamban. Aholot ez alom lataſnak elő ſamlalaſaban negy dolgot jegyez meg az Proheta. 1. Idejet: Mikor latta az Kiraly ezt az almot. 2. Mit ſerzet ez az alom latas az Kiraly ſiveben. 3. Micsoda tanacsot tartot legyen az alom latas felől. 4. Micsoda Almot latot.

Ideje felől azt mondgya hogy akkor latta, mikor bekeſegben nyugot hazaban, csendeſſegben bekeſegben, minden felelem nelkül, gazdagon élt palotajaban: az az, egy igevel ollyan volt mint az ſep zöldellő fa, à gyönyörüſeges folyo viz mellet. Es bizonyara kereſtyenek, ſokſor igy ſokta Iſten külſő jokkal is meg aldani azokat, akkiknek jot akar, nem azert hogy el veſeſſe őket, de hogy az ő Atyai kegyelmeſſeget hozzajok meg mutaſſa, es üket halaadaſra indicsa: De ez az emberi nemzet vezőt romlot termeſeti, hogy az emberek nem iſmerik ezt, hanem

hanem el feletkőznek az Istennek jo voltarol; es az Istennek jaivaibol, vilaghi gyönyörűsegre, tobzodasra, testi gyönyörűsegre vetemednek, es az Istennek ladasibol magoknak vesződelmet szereznek. Innet soktak azert mondani s felette igen igazan pedigh: soha az embernek nagyob vesződelem alat nem forog dolga; mint mikor leg job bodogsagban, vilaghi gyönyörűsegben vagyon allapattya. Pelda erre az David, akinek, mig sok haborusagok közöt lűn dolga, akkor felette igen oltalmaza magat minden gonosagtul, latorsagtul: de mikor hazaban gyönyörűsegben kezde lakni; palotajaban fél s-ala setalni kezde, neze az Urias feleseget, az kertben förödve sömlele; akkor eyte magat leg nagyob vesződelemben az pokolbeli ördög töreben. Innet mondgyak az Deakok-is. *Ocium est pulvinar Satanæ*: az Hevolkodas ugy mond ördög parnaja, Vigyazzunk azert minden időben de kivaltkeppen kedvesb allapatunknak idejen, hogy meg ne csalatkozzunk.

Tanuld meg azert te-is innet Asonyom, ne kivand az feletteb valo gyönyörűseges eletet, mert megh csalatkozol. Ha lant, hegedű, tombolas, tanczolas, jo lakas, feletteb tetzik kedvödnek, hidgyed meg csal à Cupido: de ha hazadban elől kapod az rokkat, s-erőssen ragod az tepet csöpűt, tartod az motolat, bizony nem bánt az seremindennap altal az uczan, s-ne tekints gyakorta az iffiak semeben, bizony megh tarthad az jamborsagot: de ha te-is à kertben megy fűrödni Bersabeval az Urias felesegevel, meg lát David az ablakrol, es gonosul leszen dolgod. Lassuk azt-is; Mit szerzet legyen az alom latas az Ki-

4

ralynak; Meg jelente ezt ő maga imez igekben: Almot latek ugymond, es meg rettente engemet, es az en fejemnek lataſi meg haboritanak engemet. Ez lőn azert gyűmőlcse az felelem retteges, az alom latas miat az Kiraly ſiveben. Az mely rettentes, ugy mint bizonyos pecsetti jegye vala annak az Kiraly almanak bizonyos voltanak, hogy azt valami hiaban valo alomnak ne itelneje. Az mint erről az alom latasrol ennek előtte bűſegőſſen ſollottunk: es meg tanultuk immar, hogy nem mindenkor es nem mindenben igaz, az mit közönſegőſſen ſoktak az emberek mondani: Ne higy alomnak: Mert Iſten gyakorlatoſſaggal almok altal ſokta az ő hiveit, nagy dolgokrol meg inteni. Mint pelda erre az Joſeph, akki jo eleve almaban meg lata, hogy valamikoron az ő battyai,

Gen. 37. Attya es Annya ſolgalnanak ő neki: Mikor azt latta vala almaban, hogy az ő battyainak kevei, meg hajolnanak az ő keveje előt az mezőben, az Nap es az Hold ſolgalnanak neki. Pelda az Pharaho, akki jo eleve megh intetek

Gen. 41. az het ſűk, es hét beű eſtendők felől, almot latvan az het kőver es het őſtőver únők felől; het hellyes es het vekony gabona fejek felől; Az Abimelech is, mikor el vőtte volna az nagy Abraham felſeget, akit ű Huganak mondot vala; megh intetven almaban felette igen megh rettene, es megh ada az Abrahamnak feleſeget. Igy azert felette igen igaz ez, hogy Iſten gyakorta, almok altal is ſokta az embereket meg inteni. Harmadik kerdeſünk ez vala.

Micsoda tanacsot tartot az Kiraly az alom latas felől ő magaban? Tanacsa az Kiralynak ez, hogy elsőben hivattya, az jővendő mondokat, bőlcseket, termeſet tudokat, az

kat, az ú bölcseit, akiktül kevannya az alom latasnak magyarazattyát. Ahonnet megh tetzik, holot meg-is az elebbi balvanyozo bölcseit hivattya, hogy nem tértvolt megh-is az Kiraly igazan az Izraelnek Istenehöz. Mert ha igazan az igaz Istenhöz tért volna, nyilvansaggal meg-is az balvanyozo bölcsek altal; örögöhöz nem folyamot volna. Az-is pedig megh tetzik innet, hogy ennek elötte valo vallas tetele nem sarmazot volt az Kiralynak az igaz Istenben valo hitiböl, de csak az csuda tetelnek latasabol. Noha pedig ez igy vagyon hogy az Chaldæusoktul tudakozik, de hasontalanul, az mint ö maga megh vallya: es igy akarta Isten ezeknek az bölcseknek csalardsagokat inkab megh segyöniteni. Mert hogy ennek elötte meg nem jelenthetek az Kiraly almat; nem vala annyira csuda; holot az Kiraly el feletköztt vala az ö alma felöl: de most siveben tartya az Kiraly az almot; meg jelenti az ö bölcseinek, de ugyan nem feythetik meg neki. Ahonnet eseben vehette volna immar valoban à Kiraly, hogy csalardok volnanak az ö bölcsei; es az ö tudomanyok hejaban valo volna. Igy segyöniti meg Isten az bölcseket-is, kik az ö tudomanyokban dicsöködnek vala.

Ahonnan ez minekünk az tanusag: Nagy bün az varaslashoz valo folyamodas, s az varasloktul vétek jövendöt kerdeni: Mert valakik azokhoz folyamodnak, azok örögtül kerdenek tanacsot. Vetközek hát az Nebuchadnezar, hogy büvös bajosoktul erteközek alma felöl: Menyire vetköznek hát azok bodog Isten; akik jo kereszteyenöknek tartyak magokat, azonközben pedig örög tagjaival, varaslokkal sövetköznek? Mert az varas-

lok az emberek kevanſaganak eleghet nem tehetnek; mi velhogy nem tudgyak s nem értik az igaſſagot noha nagy ſôm telenûl magoknak tulaydonityak annak ertelmet.

De Maſodſor azt-is jelenti az Kiraly tanacsa felôl: hogy az Danielt vitette eleiben, akit minden bólcsek fe- let magaſtal: Miert hogy az ô almat az elôtt-is meg je- lentette es meg magyarazta ô neki, ugy mint ki Iſtentûl ſent lelke altal felekôſitretôt vala, jôvendô dolgoknak er- teſevel es azoknak magyarazattyaval. Mely munkajaval az Nebuchadnezar kettôzteti vétket; Mert nem csak Iſtent veti meg az varaslokhoz valo folyamodaſaval; ha- nem az Iſten hiv ſolgajat-is az Danielt, kitûl annak elôtte immar haſonlo avagy nagyob dolognak ment vala vegere. De nem csuda ez kereſtyenek; Mert az emberi tudat- lanſag foglalta vala el Nebuchadnezart; nem daykalko- dik vala megh derekaſſan az ſent leleknek ujonnan fûlô ereje ô vele; mely nelkûl valtozo akar kinek-is ez vilagi eletben az idvôſſegnek kereſeſe, es az igaz Iſteni tiſtôlet. Az mi ſent Iſtenûnk hát daykalkodgyek mi velûnk ſent lelke altal; birjon igazgaſſon minket, hogy minden ha- mis tudomant meg utalvan jarhaſſunk az igaſſagnak ſô- vetnekenel az Iſten igejenek vilagoſſaganal egeſz ele- ûnkben, es ertekôzheſsûnk az ſerint min- den dolgaink felôl idvôſſegôſſen.

A M E N.

XXIX. PRÆ-

XXIX. PRÆDICATIO.

BAlthasar az jövendölöknek fejedelme. &c. versu 9.

SUMMA.

Summa szerint ezekben ez jelen valo igekben, megh irja az Daniel Propheta az nagy Nebuchadnezar Oratiojat; melybe meg jelenti az Kiraly az ö alom latasat Daniel elöt; es kevannya annak magyarazattyat.

RESZEK.

HaromR[illegible] Nebuchadnezar Oratiojanak

RESZEK.

HaromRefei vadnak az Nebuchadnezar Oratiojanak, mellyel meg[illegible] jelenti, [illegible] kedvet szörz.

II. Az alom latasnak elö szamlalasa.

III. Oratiojanak ertelömmel valo elvegezese.

Az mi az elsö dolgot illeti, tudni illik az Nebuchadnezar Kiralynak Oratiojanak elöl jaro befedet; Be foglaltatik ez imez igekben; ahol az Propheta igy foll. Balthasar jövendölö bölcseknek fejedelme, tudom hogy az szent Istennek lelke vagon te benned, es semmi titok el nem reytetöt te tüled, az en almomnak latasit mellyet lattam, az az, annak magyarazattyat mond meg ennekem.

Holot ebben az kilentzedik versben harmat jelent az Propheta: I. Mit kevannyon az Kiraly az ö Oratiojaban: Nem egyebet tudni illik, hanem az ö alom latasanak magyarazattyat; nem az ö almanak meg jelenteset. Hogy

pedig ez igy legyen: meg tezik ez innet elſőben: Hogy tudgya vala az Kiraly az almot, es ő maga ſamlallya ezt az Daniel eleiben: Maſodſor meg tetzik innet-is: Mert az ő befedenek vegében az 18. versben az alom lataſnak csak magyarazattyat kevannya: Harmadſor innet-is, mert az mint ez utan megh hallyuk, az Daniel is csak az alom lataſnak magyarazattyat jelenti megh. Ez az elſő. Maſodſor ebben az versben azt jedzi meg az Propheta: Kitől kevannya az Kiraly az ő alom lataſanak magyarazattyat; s azt mondgya felőle hogy: az Danieltől, kit ő annak előtte hatra vetőt vala: De moſt vegezetre reſorulvan, ugyan bőcsűli-is az Kiraly, es nagy ſep edes befedőkkel illeti. Mert elsőben az ő Iſtenenek nevetűl az Baaltul Balthaſarnak nevezi: ennek felette Maſodſor meltoſagat-is meg jelenti: Mert az jövendőlő bölcſeknek fejedelmenek mondgya. Az mely befedet az Kiralynak ha meg tekintőd; az Kiralyrr nezve ugy tetzik az Kiralynak, hogy az Danielt nagy tiſtőſſegőſſen, es kedveſſen ſolittya: De az Danielre nezve, ketſegnelkűl kedvetlen vala az az Kiraly ſollitaſa; előſőr ezert, hogy az Baal Iſtennek kéncs tartőjanak hija, az mely balvany Iſtentűl az Daniel tellyeſſeggel irtozik vala. Mert az mint magyarazok az Balthaſar annyit tefen, mint az Baal Iſtennek takar kencsőt. Maſodſor kedvetlen vala az Daniel az Kiraly befedehőz: Mert inkab akar vala megh valaſztatni à balvanyozo bölcsektűl, hogy nem mint azok köziben ſamlaltatni, ſőt fejedelmőknek tartatni, ugymint csalardoknak hitetőknek.

De megh kell az Danielnek az Kiraly befedet hallanig Harmadſor ebben az versben, még-is azt jedzi megh az Propheta:

Propheta: Micsoda okait adgya, s mi okon kevannya az Kiraly az Danieltûl az ô alom latasanak magyarazattyat? Ennek ket okait jelenti; Eggyiket ezt: Mert ugymond az sent Istenôknek lelke vagyon te benned. Igy Argumental.

Valakiben az sent Istenôknek lelke vagyon meg jelentheti azaz en almomat: De te benned Daniel, tudom en, hogy az Istenôknek lelke lakozik. Annakokajert magyarazd meg az en almomat ennekem. Ahol pedig ugy fel az Kiraly, hogy az Istenôknek lelke lakozik Danielben; kôveti az Poganyokat, kik sok Istenôket vallanak vala.

Masodik okat à Kiraly az ô kevansaganak azt mondgja. Mert ugymond semmi titok el nem reytetôt te elôtted. Igy argumental. Valaki elôt minden titkok nyilvan vadnak, az meg jelentheti ennekem az en almomat. De Daniel, az mint en magam vagyok tanubizonsag felôle, te elôtted minden titkok nyilvan vadnak. Annakokajert jelencs megh az en almomnak magyarazattyat ennekem. Mind ezekbôl hát tanullyuk megh. I. Noha az Daniel Titulussal bôcsûlettel illettetik az Kiralytul, de nem kedves nala az balvanyoktul vetetôt tiztôlôt: Igy nem kedves az Istennek solgainak az balvanyozok hizelkôdesebôl sarmazot bôcsûlet adas. Nem kell azert az hiveknek is nagy titulust varni az Antichristustul. De ez vefte nem sok idôvel ez elôt nemzetûnket, à mely siralomra melto; Mert sokan az Magyarok kôzzûl, ez vilaghi tituluſra Urasagra kepest, az igaz Istent megtagadak; balvanyozokka lônek, az melybôl ez ideig meg hazanknak nagy vesôdelme fôn allot: Most is pedig noha ez igy vagyon, de az balvanyozok Tituluſt vadasnak, nemzetônknek es

edes

edes hazanknak nagy veſſödelmere: Melyben mind azon altal az mint ekkedig elö nem mehettek; ugy ennek utanna-is meg ſegyönittetnek Iſtentöl.

II. Tanullyuk meg: Mint vagyon ez vilaghi hitötlenöknek, Iſtennek az ö ſolgainak meg utaloinak dolgok; Igy bizonyara, hogy mikor jol vagyon dolgok, nem kellenek akkor az Iſtentelenöknek, az Iſten ſolgai, es azoknak inteſöket nem veſik, tanitaſokat nem fogadgyak: De mikoron nyomoruſagban eſnek, akkor örömeſt futnak az Iſten ſolgainak tanacsara, oktataſara, tanitaſara. Mint pelda erre az Nebuchadnezar, kinek elſöben nem kell az Daniel, hanem az ö hamis bölcseihöz folyamodik, de vegezetre az Danielt tiſtöli, böcsüli, es ſolgalattyaval, tanacsaval igen örömeſt akar elni. Ha pedig itt magunkban ſollunk kereſtyenök s-ezt az dolgot ramara vonſuk, moſt-is nem külömben vagyon az dolog, męg azok között-is akkik kereſtyeni nevet akarnak viſelni. Mig fénlik az ſerencse, nem kell az Iſten ſolgai tanacsa: de ha körmökre ęg az dolog, akkor örömeſt elnenek azoknak munkajokkal; Nagy ſokſor pedig ſokakat ſükſegöknek idejen attul-is meg foſt. Annakokajert kinek kinek ez innet à tanacs: Mig jol vagy, egeſſegöd ſolgal friſſen lakol, legeltetöd à feregeknek valo teſtet: addig fogad az tanitok inteſet: Ha azt akarod hogy jol legyen dolgod, Ezt el hagyvan, laſſuk tanitaſunknak maſodik reſet.

Maſodſor mondam hogy az Nebuchadnezar Oratiojaban, be foglaltatik az ö alom lataſanak elö ſamlalaſa. Mely alom lataſnak ket Reſei vadnak: Mert elſöben azt mondgya, hogy egy nagy es erös fát latot ö. Annakutanna Maſodſor egy vigyazot latot, akki meg jelentette mint

mint legyen annak az nagy fânak dolga. Az mellyekrôl ennek utanna bôvebben fog tanitani, ennek az alom latasnak magyarazattyaban az Propheta: Annakokaert mi-is most cask igen rôvideden az mint az igek tartyak lassuk.

I. Mit mond affelôl az nagy fa felôl. Az mi nez ennek az nagy fanak latasara, megh irja, annak elôsôr helyet; Micsoda helyben volt az az nagy fa helyhestetve, s azt mondgya hogy *in medio terræ*, az fôldnek közepôtte.

II. Commendallya nagysagara, magassagara, szelessegerekepest. Magassagajert: Mert azt mondgya, hogy annak magassaga, az eghig ér vala: Nagysagajert: Mert azt mondgya hogy nagy fa volt az es igen erôs, szelessegejert: Mert azt mondgya hogy, annak szelôssege ki terjedet az egesz fôldnek hataraig: az az, az egesz Nebuchadnezar birodalmanak hataraig. Harmadsor commendallya ezt az fat az ô againak szepsegejert gyûmôlcsenek bevseges voltajert: Mert igy szoll: az ô agai szepek, es gyûmôlcse sok. Negyedser annak hasnos voltajert; Mert azt mondgya hogy minden elô allatoknak elese volt ô rayta. Ötödsör es utolsor commendallya azoktalan allatoknak nyugodalom adasajert: Mert azt mondgya hogy azok nyugottanak û alatta, az eghi madarak az ô again fészket raktanak es minden elô allatok eledelt vôttenek attul magoknak. Ezek tartoznak ennek az nagy fanak ekessegenek meg irasara: Melynek ez utan, magyarazattyat ônnôn magatul az Danieltûl meg ertyûk.

III.

IV.

V.

Masodik resze az Kiraly almanak nez az vigyazora; aholot imez ket rôvid kerdesôket lassuk.

1. Kit kell az vigyazon ertenûnk.
2. Minemû dolgokat mond effelôl az vigyazo felôl.

Az mi az elsö kerdest illeti: az vigyazon ertettetik az Istennek Angyala. Vigyazoknak mondatnak pedig az Isten Angyali ezert elöször: Mert termeszetök szerint mindenkor vigyaznak: Mert mivel hogy etel es ital nelkül vadnak, nem szükölködnek alom nelkül. Masodszor vigyazoknak mondatnak ezert: Mert mindenkoron vigyaznak az Istennek parancsolattyara, es annak vęgben vitelere; az mint meg vagyon irva, az szent David Soltar
versu 20. könyvenek szaz harmadik dicseretiben, ahol azt mondgya az Daniel felölök, hogy az Istennek parancsolattyat cseleködik, es engednek beszede szavanak: es igy ezzel az nevezettel, aholot vigyazoknak mondatnak, mind termeszetek, s-mind tisztök meg jelentetik az Angyaloknak.

Masodik kerdes ez vala: Minemü dolgokat tulaydonit ennek az vigyazo Angyalnak az Propheta. Elsöben azert azt mondgya, hogy szent; szenteknek mondatnak az Angyalok. 1. ezert: Mert ezeknek minden beszedek cseleködetök szent, es semmi vetkekkel meg nem undokittatnak. 2. Szentnek mondatnak az Istennek jo Angyali; hogy igy ezzel az nevezettel meg valasztassanak amaz tisztatalan lelkektül, az dicsösegböl le hanyattatot Angyaloktul.

Masodszor azt mondgya felöle, hogy az Egböl szallot le: az az, ez az vigyazo szent Angyal bocsattatot az Istentöl.

Harmadszor azt mondgya felöle: Mit cseleködöt az vigyazo; s-azt mondgya hogy nagy erössen kialtot: az mely ö kialtasanak viszontak, negy reszecskeit jedzi megh. Elöször. Mit kialtot, s-azt mondgya hogy ezt kialtotta, mint legyen annak az nagy fanak dolga, az az, ezt paran-

csolta,

csolta, hogy le vagattaſſek az az nagy fa; vagdaltaſſanak le az ô agai; razaſſanak le levelei, hanyattaſſanak ideſtova gyümölcsei, mennyenek el az vadak alola, es az madarak az ô agairol; de mind azonaltal az ô tôkeje gyökereſtûl, hagyattaſſek meg az fôldben; es vas es ertz kôtellel kôtteſſek megh eghi harmattal ôntôzteſſe ki az oktalan allatokkal legyen az mezei füvön; az emberi fiv voltozataſſek meg es az baromnak five adaſſek ô neki: az az ese elmeje okoſſaga veteſſek el tûle, ne élheſſen azzal.

Mert ezt nem kell ertenünk az ô teſteben valo el valtozaſrol, az mint ennek utanna meg hallyuk hanem az ô elmejeben valo bontakozaſrol. Maſodfor azt jelenti meg az ô kialtaſaban az Angyal: Meddig tartſon ez az büntetes ô rayta: Hét idôkig, az az, het Eſtendeig. Mert Iſten het Eſtendôk el mulva könyörûlne rayta, megadna ô neki elebbi ebet elmejet, es iſmet be allatna tiſztiben, birodalmaban. Harmadfor. Ennek az büntetesnek igaz voltat erôſiti, hogy ez kerſeg nelkûl igy lefen. 1. Innet, mert ez az vigyazoknak vegezeſe: az az: Mert Iſten ezt parancsolta az vigyazoknak ki adot decretomaban, az az, az ô ſent Angyalinak, kik vigyaznak az Iſten decretomara. Mert az Decretomnak feje es fôrzôje az Iſten: az Angyalok pedig annak az decretomnak tanacsnak ki folgaltatoi, vegben vivôi. Vigyazok vegezeſenek mondgya azert ezt az Iſten tanacsat, nem azert, mint ha az vigyazo Angyalok cselekôdnek, es vegeſtek volna magoktul ezt; de azert; Mert annak vegben vitele, bizattatot volt az vigyazo ſent Angyalokra. 2. Erôſiti ineket az ſent Angyaloknak egyenlô akarattyajert-is: Mert az ſent Angyalok-is kevannyak ezt, hogy az Iſtennek ta-

nacsa, ennek az nagy fának le vagatása felől vegben menyen. Negyedſer es utolſor az Angyal az ő kialtásában azt-is meg jelenti; mi vegre legyen ez: Ezert tudni illik, hogy iſmerjek meg mindenek hogy az felſeges Iſten uralkodgyek az embereknek birodalman, es akkinek akarja annak adgya ezt; es az emberek kőzőt az alab valot felemeli arra. Ez ennek az alom latásnak Masodik reſe.

Ahonnan tanullyuk meg, holot az ſent Angyalok vigyazoknak mondatnak; hogy ez az ſent Angyaloknak tiſtők, hogy vigyazzanak az Iſtennek Hiveire: es valamikor azt hallyuk hogy az Angyalok vigyaznak mi mellettünk, juſſon eſünkben hogy bizonyara ſokkal inkab vigyaz őnnőn maga az mi Iſtenünk mi reank es az mi dolgainkra, es igazgattya mind azokat, valamellyek tartoznak az ő Anyaſent-egyhazanak javara, az mint meg vagyon irva: Nem alusik, ſem ſunnyad akki őrzi az Iſrāēlt. Es bizonyara ugyan azon Iſten, vigyaz az emberek-nek feslőt erkőlcsere-is, es jo eleve el bocsattya az ő Angyalat, hogy meg zabolaſtaſſanak azok. Az mikeppen itt ki bocsattatik az Iſtennek Angyala, az Nebuchadnezzarra, az ő gonoſaganak bűnteteſere; hogy vagataſſek ki az ő birodalma, de az bűntetesben mertekletőſſeget tartvan, hogy magat meg iſmerven, adaſſek megh elebbi birodalma.

Ps. 121. v. 4.

II. Tanullyuk meg az Nebuchadnezar bűnteteſeből, akit Iſten azert bűntetőt s-vetőt le dicsőſegeből, hogy iſmerjek meg mindenek, hogy az Iſten uralkodik az embereknek birodalmaban: Tanullyuk megh mondom, hogy Iſten az aki az embereket az birodalomra fel vefi, s-Iſten az aki le haittya. Iſten aki az alazatoſſakat fel magaſ-

magaſtallya, es az kevelyőket le haigallya. Iſten az aki az kicsint leg fellyeb valo meltoſagra fel veſi, az nagyot ſemmive teſi. No hát ha Ur vagy, ne hid el magadat: Ha ſegeny vagy ne eſſel ketſegben: Mert ha Iſtennek tetzik hirtelen fel eppithet tegedet.

Harmadſor es utolſor mondam hogy be foglalatik az Nebuchadnezar Oratiojaban az ő Oratiojanak ertelmel valo el vegezeſe az ő kevanſagaval egjetemben imez ighek ſerint. Ez az alom mellyet lattam: Magyarazattyat jelents meg ennekem; tanubizonſagot téven arrol itt is, hogy az ő Orſaganak bőlcsei, az ő almanak magyarazattyat, meg nem jelethettek ő neki.

Ahonnet mi-is tanullyuk megh, hogy az Iſtennek titkos dolgainak ertelmet, magyarazattyat, kerdgyűk az ő Prophetaitul, Apoſtolitul, tanitoitul, akkiket valaſtot az ő igejenek hirdeteſere, es meg ajandekozta annak ki ſolgaltataſara, az ő oktato, tanito ſent lelkevel: Ez világhi bőlcseknek pedigh, kik az idvőſſegnek utat nem ertik az ő hejaba valo es mulando tudomanyokkal hadgyunk beket. Melyre ſegicsőn minket az mi Iſtenűnk, Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert.

A M E N.

XXX. PRÆDICATIO.

verſu 19. AKkoron Daniel kinek neve vala Balthaſar, halgata ugymint egy oraig, es az ő gondolati meg haboritak ötet. Felele az Kiraly es monda: Balthaſar az alom es az ő magyarazattya megh ne rettenczenek tegedet. Felele Balthaſar: En Uram az alom legyen az te gonoſz akaroidnak, es annak magyarazattya az te ellenſegidnek. Az fa akit verſu 20. latal, ki nagy es erős vala, es annak az ő magaſſaga az Eghig ér vala, es annak el lataſa mindenföldre. Es az agai ſzepek, es az gyümölcse ſok, verſu 21. es arrol éleſe mindeneknek; az alat laknak vala az mezei vadak, es az ő again laknak vala az eghi madarak. Te vagy ô Kiraly, akki naggya es erős verſu 22. ſe lettel, es az te nagyſagod fel nevekődek, es az eghig mene, es az te hatalmad az földnek vegeig. Hogy pedig lata az Kiraly az vigyazor, es az ſzenth verſu 23. le ſallani az égből, es monda: Vagjatok le az fat, es hannyatok ideſtova, de tőkejet gyökereſtül az földben hadgyatok, es vas es ertz kőtelben az mezei fűvőn legyen, es eghi harmattal hinteſſek, es az mezei oktalan allatokkal legyen reſze, mig hét idő

hét idő mulik el rayta. Ez ennek magyarazattya ô Kiraly, es az Felſeges Iſtennek vegezeſe, mely nez, az en Uràmra az Kiralyra. Mert tegedet ki üznek az emberektül, es az mi oktalan allatokkal leſen az te lakaſod, es az fü leſen teneked eleſöd mint az ökrökneck, es az eghi harmattal öntöznek tegedet, es hét idő mulik el raytad, mig megh ertſed, hogy az felſeges uralkodik az embereknek birodalman, es adgya azt akinek akarja. Hogy pedigh mondak, hogy az tökejet gyökereſtül meg hadgyak az fanak; az te Orſagod te neked meg marad, miglen meg iſmerjed hogy az Ure az éghek. Annak okajert ô Kiraly, teſſek az en tanacsom teneked, es az te vetkeidet igaſſaggal valcs meg, es az te hamiſſagodat, ſegenyökhoz valo irgalmaſſagoddal: ime leſen orvoſſaga az te vetkednek avagy: leſen ſabadulaſa az te bekeſegödnek.

verſu 24.

verſu 25.

verſu 26.

verſu 27.

SUMMA.

Ez jelen valo igekben, meg irja az Propheta immar az Danielnek viſontakſaggal valo Oratiojat; melyben meg felel az Kiralynak kevanſagara, es adgya az Kiraly almanak nyilvan valo magyarazattyat minden reſeiben.

Harom reſei vadnak ennek-is az Daniel Oratiojanak mint ſinten az elſönek.

I. Az Da-

I. Az Danielnek elől jaro beſ-de.
II. Az Kiraly elő ſamlalt almanak magyarayattya.
III. Beſedenek ertelőmmel valo el vegezeſe: Melyben tanacsot ád az Kiralynak, jővendő meg maradaſa felől: melyet ha meg cselekődik az Kiraly, Iſten-is meg fogja birodalmat hoſſabitani. Laſſuk rendel.

Mond az Propheta: Akkoron Daniel, kinek neve vala Bálthaſar, halgata ugymint egy oraig. &c. Ez igekben foglallya be az Daniel, Oratiojanak első reſet, tudni illik elől jaro beſedet. Aholot ebben az versben meg jelenti az Propheta, az Danielnek ſomoruſagat, banattyat à Nebuchadnezarnak boldogtalan alom lataſan. Mely megh tetzik imez harom dolgokbol. Elősőr, az Danielnek maga viſeleſeből: Mert az Daniel halvan az alom latáſt ugymint egy oraig el ajulvan halgat, mintha meg nemult volna, az mint jelenti az Propheta felőle. Jollehet az Daniel halgataſanak más okat-is mondhattyuk: Mert az mint oda fel az első es maſodik Caputban meg hallok, az Daniel felette igen ſorgalmatos volt az könyőrgesben, kivaltkeppen pedig mikor ő neki az Iſtennek titkos dolgait kellet magyarazni. Igy moſt-is, nagy dolog vetteven az Kiralytul eleiben halgat ennyi ideig ez okon, hogy azon kőzben az alom latáſnak magyarazattyanak megh nyereſejert könyergene. De ez az ok azonkőzben az ő ſomoruſagat ki nem rekefti.

Maſodſor az Danielnek ſomoruſaga az Kirlaynak boldogtalan alman, meg tetzik ebből-is, hogy ebből az Daniel halgataſabol, es külső ſomoru allapattyabol, alkolmatoſſagot véven az Kiraly, maga inti az Danielt, hogy meg ne rettennyen ezen az almom ſe annak magyarazattyan. Mintha mondana az Kiraly. Akar minemű legyen az

gyen az en ſorſom, s-akar mire mennyen dolgom; Nem akarom hogy ſemmit el tagadgy, ſe az en haragomtul ne fely: mondgy megh mindeneket batorſaggal. Latom hogy ſomoru vagy, azert en ſem varhatok jobbat; de ne fely Daniel ſemmit. Az mely inteſeben, felette nagy joſagos cselekődeti tetzik megh az Kiralynak: es vayha az Fejedelmek, Urak, gondviſelők kőzzűl, kővetnek ſokak ezt az Nebuchadnezart ebben, jol volna az dolog: de nem cselekőſik, hanem inkab azt kevannyak, hogy az Iſtennek ſekiből az Tanitok, ő nekik kedvők ſerint ſollyanak, ne rettencsek őket az Iſtennek iteletivel bűntetesevel, hanem hizelkődő es ez vilaghi boldog allapatra nező tanitaſokat tegyenek. Dulnak fulnak pedigh es csak nem haſadnak meg magokban, ha az gonoſ cselekődetért meg feddettetnek, es az Iſtennek kővetkőzendő bűntetesevel rettentetnek. Az hiveknek pedig ez az ő tiſtők hogy bizzak magokat az Iſtennek akarattyara, igaz iteletire; es akar minemű legyen az, alazatoſſan kerjek az Iſtennek irgalmaſſagat. Igy cselekődek az Mauritius Imperator, kinek mikor ſőme lattara vinnek halalra az ő fiait harom leanyival es feleſegevel az Conſtantina aſonnyal egyetemben; ſőt vegtere őnnőn magat is kevannak halalra: Mond: *Iuſtus es Domine & juſta ſunt tua judicia.* Az az, igaz vagy Uram, igazak az te iteletidis. De keveſen kővetik ezt moſt, hanem inkab Iſten ellen zugodnak. Mi pedig bizzuk kereſtyenek az Iſtennek iteleti ala magunkat, hogy jol legyen dolgunk.

Harmadſor meg tetzik ſomoruſagos banattya az Danielnek az Kiraly alman, ſavabol is maganak az Danielnek: Mert azt mondgya: En Uram Kiraly, az alom le-

gyen az te gonoſ akaroidnak, es annak magyarazattya az te elienſegidnek: az mely beſedeben az Daniel nem azt akarja mondani, mintha gyúlólſegból gonoſt kevanna azoknak akik nem erdemlik: de ez ſollaſnak formajaval akarja jelenteni à Kiralynak jóvendó bodogtalan allapattyat, az ó alom lataſanak erteſeból.

Itt azt mondhatnad.

Jol cselekóſie az Daniel, hogy bankodik az Kiralynak jóvendó bodogtalan allapattyan, es imatkozik erótte?

F. Jol, es ebben nem vetkózik az Daniel ſemmit: Mert az Kiraly az Danielnek Ura vala, es az egeſ Nepnek fejedelme: akkinek tób egyeb ú allatta valo Nepei-is, bócsúlettel, engedelómmel; es kónyórgeſſel-is tartoznak vala ú erótte, az mint ezt kevannya az hivektúl az ſent Pal. 1. Tim. 2. vſ. 2.

De męg-is mondhatnad.

Ugy vagyon az, meg erdemlik azok, akkik meltatlan ſenvednek hogy kónyórógjúnk erettúk s-bankodgyunk nyomoruſagokon: de akkik Iſtennek igaz iteletiból meltan az ú búnókert búntettetnek, illike azokat ſannunk, bankodnunk kelle azokon es kónyórógnúnk erettek?

F. Kell bizonyara mind bankodnunk azokon, ſannunk azokat es kónyórógnúnk azokert. Es itt ez arant tekincsúnk az Samuelnek peldajara, akki ſirt az Saulnak kemeny búntetteſen es kónyórgót erette. Tekintsúnk az Chriſtus peldajara-is, az ki ſirt Jeruſalem varoſanak kóvetkózendó veſódelmen. Az ſent Pal Szana az Sidokat, s-azt mondgya vala azok felól: Igazat mondok, nem hazudok, hogy ennekem nagy ſomoruſagom, banatom va-

1. Samu 16. verſu 1. Luc. 19. verſu 41. Rom. 9. v. 1.

tom vagyon az en fivemben: kevannek atokka lenni az en atyamfiajert, az en test-szerint valo rokonsagimert az Sidokert. Szabad azert s-illik keservenünk azokon-is, akkik bünökert az Istennek igaz iteletiből szenvednek, es könyörgenünk erettük jot kevanvan nekiök: De azonközben az mely sententiat Isten mondot mi akalunk felöl, nem illik azt meg valtoztatnunk: az mint az Daniel, bankodik ugyan az Kiralynak következöndö nyomorusagan, de azonközben, à mi az Istennek igaz iteleti felöle, abban semmit el nem valtoztat, hanem az Kiralynak felelem nelkül meg mondgya.

Tanullyuk megh hát innet az Daniel peldajabol, aki ismerven s-latvan az Nebuchadnezarnak jövendö nyomorusagat, bankodik rayta, es könyörög erette hogy Isten fordicsa-el az ö bünteteset ö rola: hogy mi-is tanulnyuk bannyuk az mi felebaratinknak nyomorusagat, könyörögyünk Istennek erettük, hogy ü felsege haragjat tolok el forditvan, bünöket bocsasa megh. Holot azok nagy seddesre meltok az emberek közzül, akkik, nem hogy bankodnanak felebarattyoknak esetin: de sot inkab katzagnak azon, es többet kernek fejökre.

II. Tanullyuk meg ezt-is, hogy latvan egyebeken az Istennek igaz iteletit, büntetö ostorat; sellyünk tüle: meg gondolvan azt elsöben, hogy mi-is mint sinten azok hasonlo avagy nagyob bünteteshre volnánk meltok, ha az Istennek kegyelme nem forgana raytunk; annakokajert egyebeknek bünteteshen inkab pœnitentiat tarcsunk.

III. Tanullyuk meg, hogy nem csak baratinkert, jo akaroinkert, es az eggyigyü Fejedelmekert tartozunk könyörögni; de meg ellenseginkert-is, es ezekkel eggyüt

az kegyetlen fejedelmekert-is, az mint cselekôdôt à Daniel Propheta. Ez az Daniel Oratiojanak elſô reſe.

Maſodſor, jelentem hogy az Daniel Oratiojaban be foglaltatik az Nebuchadnezar alom latasanak magyarazattya. Az mely magyarazat ket reſbôl áll; mivel az alom latas-is kettôbôl áll vala; Mert elsôben az Kiraly, almaban egy nagy fat: Maſodſor egy ſent vigyazot latot vala. Elsôben annakokajert az magyarazatban az Daniel, azt jelenti meg, Kicsoda legyen az, az nagy fa, es mit peldazzon annak ekes allapattya. Azt mondgya felôle az Daniel: Te vagy ugymond ô Kiraly az, à nagy fa akit latal. az az, teged peldazot az à nagy fa: Ekes allapattya felôl-is azt mondgya, Naggya es erôſſe lettel te, es az te nagyſagod fel nevekôdôt, mind az Eghig, es az te hatalmad mind az fôldnek vegeig. Melyben birodalmanak nagyſagat es hatalmaſſagat jelenti Daniel à Nebuchadnezarnak; Mert noha akkoron tôb Kiralyok-is voltanak ez vilagon, de azoknak allapattyok ſokkal kiſſeb volt az Nebuchadnezarenal, es abban az idôben ugy annyira hatalmaſan uralkodik vala; az Nebuchadnezar, hogy ſenki hatalmaſſagaval birodalmaval el nem erkezhetik vala: De ebben az magyarazatban ſemmi nehezſeg nincsen, hanem laſſuk mit tanulunk innet.

Tanullyuk meg innet, hogy ebben az alom latasban az Magiſtratuſnak az tiſt viſelônek tiſtinek, igen ſep ki fa-ragot ki metzet abrazattya adattatik eleiben: Micsodas legyen tudni illik az Fejedelem es az utan levô tiſtviſelô fôlsô, kôzep es alſo renden: Az ſemmi nem egyeb hanem az fôldnek kôzepôtte helyheztetôt elô fa, (az mely fel nevekôdôt es megh erôſſôdôt,) akinek agai ſepekes gyûmôlcsei

gyümölcsei sokak; akkitül vagyon mindeneknek élese, akinek arnyekaban laknak az mezei vadak, melynek again laknak az eghi madarak, es az melyböl eledelt veßen maganak minden test. Az az.

Az Fejedelmekhöz illik elsöben hogy ugy rendellyek magokat, birodalmokat, hogy ü hozzajok minden felöl az ü alatta valoknak ßabad utok; jövesök menesök lehessen: az mikeppen az földnek közepin helyheztetöt élö fahoz minden felöl mindeneknek ßabad utok vagyon. Es bizonyara semmi hamareb utalatossabba nem teßi az fejedelmeket, gondviselöket, mintha à ßegenyöknek könyörgesere erös zár alat tartyak aytojokat. Ezert lün utalatos az Macedoniai Demeter Kiraly, mivel hogy az könyörgöknek supplicatiojokat nem veßi vala, hanem az Axius folyo vizen bocsattya vala ala.

Masodßor az Fejedelmekhöz illik ez: hogy meltosaggal fel legyenek ekesittetven, az mely hasonlittatik az fanak ßep agaihoz; Mert az mikeppen az fa, menyivel ßeb agai vadnak annyival gyönyörüsegesseb, igy az fejedelem, menyivel nagyob authoritassa meltosaga vagyon annyival böcsületesb; es annyival inkab ßoktak mindenek, nekie engedni; akkinek pedig authoritassa, sem kepe sem termete hozza; ne kevannyon Fejedelemseget.

Harmadßor az Fejedelmekhöz illik ez: Hogy gyümölcsözök legyenek, ertekössek legyenek az fejedelemseghöz: Nem prædabol pedigh sem az egyigyü kössegnek el vont joßagabol; hanem az ö igaz jövedelmeböl.

Negyedßer az Fejedelmekhöz illik ez, hogy eledelt adgyanak mindeneknek az az, megh engedgyek minden rendeknek, kik az ö birtokok alat vadnak, hogy igaz

kezi munkaval kereſtyeni modon, ſabad legyen eletet kereſni, es kereſmenyeböl ſabadon ęlni.

Ötödſer az Fejedelmekhöz illik, hogy arnyekot nyuycsanak az ö alajok menö oktalan allatoknak-is: az az, az egyigyüveket oltalmazzak az hatalmaſoktul, kegyötlen ellenſegektül, hogyha javokkal ęlnek.

Hatodſor, à mint az Eghi madarak az élö fanak again laknak, igy męg à fü renden valo emberek-is ſükölködnek az egigyüveknelkül es azoktul nem kicsin haſnotveſnek.

Hetedſer es utolſor, az mint az élö fanak gyümölcseböl élnek egyeb allatok, igy à Fejedelmekhöz illik hogy azokat-is ſegitſeg az ſükölködöket, kik kezi munkajokkal eledelöket nem kereshetik. Igy kellene bizonyara az dolognak lenni. De ſok fogyatkozas vagyon gyakorta ezek ſerint az Fejedelmekben: Mert neha igen ſoros az ö portajok az ſükölködöknek: ſokak meltoſagok nem leven hozza Fejedelemſeget Uraſagot kevannak: ſokaknak nincs magok uraſagabol elegſegök az Fejedelemſeghöz Uraſaghoz, hanem prædaval élnek: ſokaknak nincsen ſemmi gondgyuk az egyigyü köſſegre: ſokak csak magoknak elnek egyebeknek ſemmi ſegitſeggel nincsenek: De nem ugy kellene lenni: hanem az mint élö ſamlalok. Ez az elſö az alom latasban s annak magyarazattya.

Maſodik reſe az alom lataſnak nez vala az ſent vigyazora az az, az ſent Angyalra: az mely lataſnak magyarazattya, hogy valoba inditana az Kiralynak ſivet, es valoban gondolkodnek az Daniel beſede felöl: Az Daniel à Kiralt az vigyazonak ſemelyetül viſi az felſeges

Iſtenre,

Iſtenre, az kinek csak ſolgaja volna az à vigyazo s azt mondgya, az Felſeges Iſtennek vegezeſe ez, az mely kő-vetkőzendő az en Uramra az Kiralyra, az az, valamit az à vigyazo mondot az Iſtennek Decretoma az, es az Iſtennek őrőkke valo tanacsaban el vagyon vegezve, hogy azok jűjenek te-read es valoſagos keppen megh-is lefen, az mint el-is vagyon vegeſtetve. Igy kefiti az Daniel az Kiralt, az Angyal mondaſanak magyarazattyanak meg erteſehőz. Az mely magyarazatnak mint ſinten az alom lataſnak, negy refetskei vadnak. Mert elſőben az ű Orſaganak valtozaſat jelenti megh: holot az fanak le vagataſan, es annak ideſtova valo hanyataſan, peldaztatik az Kiralynak Orſagatul, birodalmatul valo megh foſtattataſa, es az embereknek tarſaſagabol valo ki űzetetefe: es ugyan itt ahol azt mondgya felőle, hogy az oktalan allatokkal lefen refe es eledele, es hogy eghi harmattal őntőztetik: azzal jelenti az ő előbeli eletenek es az embereknek tarſaſagaban valo megh valtozaſat; aki helyeben lefen nyomorult nyargalaſa az mezei vadak kőzőt, okoſſagh es ertelem nelkűl, az Nebuchadnezarnak, es kiralyi pompa ebed, vacsora, jo lakas nelkűl vala oktalan elete. In ſumma, jelenti bolondſagat az Kiralynak, akiert ki űzettetik Orſagabol. Maſodfor idejet; meddig tart az Kiralynak ez az ű nyomorult allapattya: Het időkig; De itt ennek az időnek magyarazattyaban kűlőmböznek az Doctorok. Mert nemellyek azt mondgyak hogy az hét időkőn kel ertenűnk, het holnapokat; es ezeknek ertelmek ſerint het holnapigh lakot volna az embereknek tarſaſaga kivűl. Nemellyek azt mondgyak; hogy az het ſámnak igeje vetetik hoſu időkert, de bizonta-

zontalanokert; az az, hogy hoſſu időkig lakot az emberek tarſaſaga kivűl az Nebuchadnezar. Nemellyek az het ſamnak igejet veſik az eſtendőknek reſejert: Mert az eſtendő, oſlatik het időkre: Tavaſra, Nyarra, Őſre, Telre: es ezeknek ertelmek ſerint, azt mondgyak, hogy ket eſtendeigh lakot az emberek tarſaſaga kivűl à Kiraly az oktalan allatok kőzőt bolondſaga miat, negyed reſ eſtendőtűl ki valva; az az, harom holnap hejan ket eſtendeig.

Vegezetre Joſephus Hiſtoricus, es akik űtet kővetik az het időkőn ertenek het Eſtendőket: es ezeknek ertelmek ſerint, het Eſtendeig tartot az Nebuchadnezarnak bolondſaga, es eddig volt az ő birodalma kivűl az embereknek tarſaſaga nelkűl; es ez az utolſo s-kőzőnſeges ertelem. Mi-is meg maradhatunk rayta.

Harmadſor à Daniel, az Angyal jővendő mondaſanak magyarazattyaban, veghet-is meg mondgya: Miert cſelekőſi ezt Iſten az Nebuchadnezarral: Ezert tudni illik, hogy meg ercse à Kiraly, hogy à felſeges Iſten uralkodik az embereknek birodalman, es akinek akarja annak adgya.

Negyedſer es utolſor, az Angyalnak jővendő mondaſaban: azt-is megh magyarazza az Daniel: Mit tegyen az, ahol azt mondgya az Angyal ő neki: Hogy az tőkeje győkereſtűl meg hagyaſſek az fanak: Nem egyeb jelentetik ezzel, hanem hogy az ſamkivetesben jaro es kevelyſegejert bolondſaggal megh bűntettetőt Kiralynak meg tartatik az ő Orſaga; es mikor megh iſmeri Iſtenet meg adatik ő neki. Ez az Kiraly alom lataſanak magyarazattya. Melyből mindeneknek előtte; tanullyak meg az tanitok az Daniel peldajabol, aki az Kiralynak jővendő bűn-

dô bûnteteſet, minden felelem, es hizelkôdes nelkûl meg mondgya; mi legyen az ô tiſtôk az tanitaſnak rendiben: ez tudni illik, hogy nem csak azt az mi kedves az emberek elôt, es akkit ôrômeſt hallanak azok; de azokat is ki kialcsak, az mellyek nem igen kedveſſek az nyakas emberek elôt, es nehezen hallyak azokat. Azt pedigh ſemely valogatas nelkûl, minden rendek es meltoſagu emberek elôt vegben vigyek. Nehez ez az tanitoknak ugy vagyon; de ha igazan akarjak az Iſtennek kôvetſeget viſelni, meg kell ezt cselekôdniôk.

II. Ahol az Daniel azt mondgya à Kiralynak: az felſeges Iſtennek vegezeſe ugymond ez, az mi jôvendô az en Uramra az Kiralyra: tanullyuk meg onnet, hogy valami eſik raytunk, Iſtennek tanacsabol Decretomabol eſik. Mely dolog ſolgal minekûnk elsôben tanuſagunkra, hogy mikor nyomoruſag alat forgunk, kereſsûk az mi Iſtenûnket, es az ôrôkke valo titkos tanacsat imadgyuk. Maſodſor ſolgal az mi vigaſtalaſunkra, hogy ha à kûlsô nyomoruſagok Iſtennek tanacsabol Decretomabol leſnek; tehat nyugodgyunk meg az mi Iſtenûnknek akarattyan, ne zugolodgyunk ellene. Igy moſt-is valamit ſenvedûnk: betegſegôt, ellenſegnek fegyveret, puſtulaſt, hidgyûk él hogy Iſten Decretoma ſerint ſenvedgyûk, es ſemmi az ô rendeleſe kivûl nem eſik raytunk: azert ſenvedgyûnk mindeneket bekevel.

III. Tanullyuk megh ennek az nagy fanak az nagy Nebuchadnezarnak ki vagattataſabol; akit Iſten az û kevelyſegejert ki vete az û Uri dicsôſegebôl; hogy Iſten, az kevely fel fuvalkodot fejedelmeket le veti es az ô hiveit megh oltalmazza, meg tartya. Veſſe le moſt-is az

mi kegyelmes Iſtenünk, az mi kevely ellenſeginket, akkik az ő magok erejeben, kazdagſagokban bizakodvan; igyekőznek nemzetünknek veſſődelmere: Minket pedig akkik csak ő benne bizunk, tarcson meg ſiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert Amen.

XXXI. PRÆDICATIO.

ANnakokajert ôh Kiraly, teſſek az en tanacsom. &c.

SUMMA.

Ez jelen valo igekben immar Summa ſerint; be fogſalltatik az Danielnek tanats adaſa; melyben inti az Kiralt, mihez tartſa magat, ha azt akarja, hogy az ő reá kővetkőzendő bűnteteſnek eleit vegye.

RESZEK.

Harom reſzei vadnak, ennek az tanacs adaſnak.

I. Az tanacs adaſnak modgya: Micsoda modot tart az Daniel az tanacs adasban.

II. Az tanacs; Micsoda tanacsot ad az Kiralynak.

III. Az tanacsnak haſna: Micsoda haſna leſen, hogy ha az ő tanacs adaſat meg fogadgya.

Az mi az első dolgot illeti, az tanacs adaſnak modgyat: Nagy csendeſen, gyengen cselekőſik az Daniel az Kiralynak inteſeben, es igy akarja az Kiralt meg nyerni Iſtennek: Mert igy ſol az Kiralynak. Teſſek tenéked uram Kiraly az en tanacsom. Jollehet az Chaldzai nyelvben ſokkal kedveſſeb az Oratio, aholot igy vannak az igek: Lahen, Malcha Milchi; az az, ſerelmes Kiralyom, teſſek teneked az en tanacsom: Mond.

Mondhatnad.

Miert nem feddi, dorgallya kemeny befeddel az Kiralt? Oka ennek ez: Mert nem vala Ordinarius Doctor, rendeltetőt tanito az Daniel az Kiraly udvaraban. Mert hogy hozza hivatta vala az Kiraly azt nem minden napi okasbol cselekőfi vala az Kiraly, fem pedigh az vegre, mintha az Danielnek tudomanya, tanitafa ala akarna csak magat adni az Kiraly: Hanem az fükfegh kenferitőtte vala az Kiralt, hogy moft hivatna magahoz Danielt. 2. Nem feddi nem dorgallya ez okon: Mert tudgya vala az Daniel, hogy nem ertene az Kiraly az igaz Ifteni tifteletnek fundamentomat: Azert nem ugy rendele befedet mint Prophetha, hanem csak mint tanacs ado, latvan az Kiralynak gyenge voltat. 3. Nem feddi kemeny befeddel ez okon: Mert tudgya hogy az Kiralyok nehezen vehetik fel az kemeny befeddel valo dorgalaft.

Megh emlekőzik azert az Daniel, micsoda emberrel, es minemű rendben levő femellyel vagyon őneki dolga, es ez okon rendeli illyen engődelmeffen befedet: Ferelmes uram Kiraly, teffek teneked az en tanacsom. Ez az tanacs adafnak modgya.

Ahonnan tanullyuk megh: Mi forman kelleffek az tanitoknak az ő tanitafokat rendelniők, azok ellen akiknek követkőzendő bűntetteteföket lattyak; es akkiket az Iſteonek igazan valo iſmeretire akarnak hozni. Igy bizonyara; Hogy azokat ne rettencsek fellyeb valo fenyőgetefökkel; s ne is hizelkődgyenek mind az által azoknak, hogy azokat vétkőkben hizlalnak; Hanem merfekletes inteffel fükfeg azokat tractalni, es pœnitentiara inteni.

Nagy mod vagyon azert az embereknek vetkeinek feddeſeben dorgalaſaban, es itt tetzik meg az tanitoknak az ő ereſſegők. Mert az inteſnek feddeſnek más uta vagyon az Kiralyoknal, fejedelmeknel, es más uta vagyon az egyigyű kőſſegnel. Mert kűnnyebben fenvedi az kőſſegnek elmeje az feddeſt az dorgalaſt; de az Iſteni felő kőſſege, nem amaz dőlyfős vak parafztőke; hogy nem mint az Kiralyoknak fűle, akkik nehezen vehetik fel az igát, az feddeſt, dorgalaſt. Jollehet ha mikor az fűkſeg es az vetőknek nagy volta kevannya, nem kell az igaz tanitonak ſemmit palaſtolni felteben: Hanem az mint az kőſſegnek, ugy az Kiralynak, Urnak, es minden rendenvalonak meg kell az letzket olvaſni, vetket főme eleiben kell rakogatni, minden tetovazas nelkűl.

Pelda erre idvőzitőnk, akki Herodeſt rokanak mondgya: Pelda az ſent Peter, akki kőzőnſegeskeppen minden rendeket az Sidok tarſaſagaban Pűnkőſt napjan; gyulkoſoknak es fertelmes artatlan véronto kezűveknek, nagy fel ſoval prædicalla: Pelda Ambrus Doctor, ki Theodoſius Csaſart Mediolanomban; nem csak kemenyen feddeſi de meg: De ugyan az hivek tarſaſagabol-is ki rekeſite, miglen pœnitentiat tartana. Annakokajert ha kereſztyennevet viſel az Fejedelem, Ur, es egyeb fű ember; s-izgerős vetekben, kivaltkeppen Iſteni karomlasban talaltatik; az az tanito, akit Prædicatoranak tart, meg fedgye kemenyen, eleiben rakja vetket, ha nema eb nem akar lenni, es Iſtennek az bűnben heverő embert megh akarja nyerni; Peldat véven az Orvos Doctorok, Barbelyok, es juh Paſtor emberektűl. Az Orvos Doctor latvan az nyavalyanak veſődelmes voltat, nem Sirupot, ſem Julepet; ha-

pet; hanem keserű kemeny purgatiot ád az betegnek hogy az nyavalyat ki veheſſe teſtebôl: Az Barbely ha vad huſt, rothadaſt, fenet lát à ſebben; nem lagyito irrel kenôgheti, hanem megh porozza, es az artalmas huſt ugyan ki-is meteli, hogy az ep teſtet meg gyogyithaſſa. Az juhaz ha az metelen kapja az johokat; nem csak laſſan laſſan terengheti azokat maſuva az egeſſegôs fû fêle; hanem hertelen ûzi, es az ſo fogadatlanokat paltzajaval meg-is haigallya: Nem nezven, ha vezere az az tôbbi elôt avagy kôzônſeges tagja csak az nyaynak. Ez az jo lelki Paſtornak, tanitonak-is dolga, ha igazan akar tiſztiben el jarni. Más dolog az, ha az Fejedelem, vagy idegen vallaſon vagyon, avagy tellyeſſeggel meg Pogany; es az tanitonak-is nincsen ſemmi kôzi ahoz: az minemû vala Fejedelem leven Nebuchadnezar; tanitoi allapatban pedig Daniel ô mellette. Bezzeg illyen allapatban ſükſeg az tanitoknak az Fejedelmek, Urak, fû rendek kôrûl ugy forgolodni tanitaſok es inteſôk ſerint: Hogy lattaſſanak inkab nekiôk tanacsot adni, hogy nem mint kemeny parancsolatot eleikben irni: es igy ez arant kôvetôi leſznek az Daniel es maga viſeleſenek.

De mondhatnad.

Metzen az Daniel az Kiralynak valo tanats adaſſal, holot ennek elôtte azt monda, hogy az Iſtennek Decretomabol el valtozhatatlan tanacsabol leſen az, hogy Iſten az Kiralt igaz iteletibôl megh veri bolondſaggal, es kiveti Orſagabol: Moſt pedigh tanacsot ad neki: Mi modon vegye eleit az jôvendô bûnteteſnek. Ahonnan ez kôvetkôzik, hogy avagy nem igaz az mit ez ideig mon-

da Dániel az Iſtennek tanacsa felől; avagy pedigh, nem lefen allando az Iſtennek Decretoma tanacsa?

F. Ved eſedben, az Iſtennek Decretoma tanacsa felől, mind az kettőt megh talallyuk az irasban: Mind ezt hogy valtozhatatlan az Iſtennek tanacsa: s-mind pedigh ezt, hogy Iſten az ő tanacsat meg fokta valtoztatni; De mod vagyon ez kűlőmbőző iraſoknak ertelmeben. Mert az iras kűlőmb ertelmekre kepeſt fol igy az Iſtennek tanacsa felől. Mert ha az Iſtent önnön magat es az ő Decretomat tekintőd; el valtoztathatatlan az Iſten es el valtoztathatatlan magara nezve az ő Decretoma tanacsa, az mint bizonyittya Balaam Propheta; ahol igy fol: Nem ollyan az Iſten mint az ember hogy hazudgyon; es nem embernek fia, hogy el valtoztaſſa igiretit. Ő mondotta s-hát nem mivelneje megh? follot es nem telyeſitie meg azt? az az, tavoly legyen, hogy Iſten az ő igiretiben, vegezeſeben, tanacsaban erős alhatatos es valtozhatatlan nem volna. Ugyan ezent bizonyittya Szent Pal: Az Iſten ajandeki banas nelkűl vadnak. De vifontagh ha tekintőnk az emberekre kiknek az Iſtennek Decretoma, tanacsa, vettetik elejőkben, es akkiknek megh jelenti, mit akar cselekődni az emberekkel: Mivel hogy az emberek valtozok cselekődetőkben; fabvan Iſten az ő Decretomat az embereknek elmejehőz: Haval vetti Iſten az ő tanacsat az embereknek eleiben; igy tudni illik, hogy ha az ember enged Iſtennek jol lefen dolga: hogy ha pedigh ellene rugodoz, bűntetes lefen jutalma. Erre azert az Conditiora, Haval valo igeretre nezve mondatik Iſten az ő tanacsat megh valtoztatni; az mely Haval valo mondas, nem mindenkor adatik melle az Iſten-

Num. 23.

Rom. 11. verſu 29.

Iſten Decretomanak ki irva, de azert mind az altal az ki nem rekeſtetik.

Ide tartozik az Iſtennek mondaſa, ahol igy fol az Ur: Ha follok az Nep ellen, es az Orſag ellen, hogy ki gyomlalom megh rontom, es el veſtem egy ſem pillantasban: Ha megh tèr az Nep az gonoſſagbol, en-is meg tèrek az gonoſtul, az az, az bûnteteſtûl, mellyet el vegeſtem vala, hogy vele cselekôdnem. Viſontag ha follok az Nep felôl es az Orſag felôl, hogy megh eppitem es meg plantalom azt: Ha gonoſt cselekôdik en elôttem, es nem hallyattya az en ſomat, meg banom az jot mellyet vegeſtem vala, hogy vele jol cselekôdgyem. *Ezech. 33.* *Ier. 18.*

Peldaz Jonas-is, aki erôſſen prædicallya hogy negyven napok el mulvan el veſ Ninive Varoſa; s-nem vigyaz amaz Iſten mondaſara: Hogy ha pœnitentiat nem tartotok. De ehôz az Conditiohoz tartvan magokat az Ninivebeliek, meg tèrnek es meg tartatnak. Mert igy vagyon meg irva, Hivenek ugy mond az Ninivebeliek, es lata az ô cselekôdetôket meg tèreſôket, el tavoſtata Iſten az gonoſt, mellyel megh fenyôgette vala ôket, es nem veſte el.

Annak okajert hôlot ezek igy legyenek, hogy Iſten Haval, veti az ô bûntetô Decretomat az embereknek eleiben: Nem volt hejaban valo az Daniel tanacsa-is. Mert hogy ha engedôt volna az Kiraly az Daniel tanacsanak, ketſeg nelkûl Iſten kedvezôt volna az Kiralynak az Prophéta igereti ſerint. De nem enged, azert eſik az bûntetes rayta az Iſtennek el valtozhatatlan tanacsa ſerint.

Tanullyuk megh hát innet az Iſten Decretomanak viſgalaſabol, hogy Iſten ſabvan az embereknek elmejehôz

magat

magat Haval veti az bûnteteſt es az meg maradaſt az emberek eleiben, hogy ha követtyük az Iſten parancsolattyat jöl leßen az dologh; de ha nem, bûntetes leßen fejünkön. Ez az elſö laſſuk az maſodik dolgot.

Maſodſor az mint jelentem azt kel meg latnunk: Mi csoda tanacsot ad Daniel az Kiralynak? Be foglaltatik az im ez igekben: Az te bûneidet igaſſaggal vöd elöl, es az te hamiſſagidat ſegenyökhöz valo irgalmaſſagiddal, az az oh Kiraly ſokak az te vetkeid es ſok felek; ſok rendbeliek az te hamiſſagid; mellyekert el vegeßte Iſten, hogy tegödet megh bûnteſſen: De hamarſaggal meſd ſakaßd felbe, mint az Takats felben metzi az ö fonalat, es hirtelenſeggel ſûnnyel megh az te hamiſſagodtul, es tegy jol az ſegenyökkel, az megh nyomorultakkal. Ez az tanats s-ez annak rövid ertelme.

De itt az Daniel tanacs adaſaban, az Papiſta atyafiaknak egy ellenveteſök vagyon, az mellyel akarjak, az elegtetelt az Alamiſnalkodaſt allatni, hogy tudni illik embert eleget tehet az bûnöknek bûnteteſejert alamiſnaval es egyeb jo tetemennyel. Igy Argumentalnak.

Az Daniel azt adgya tanacsul az Nebuchadnezarnak: valcsa megh az ö bûneit alamiſnaval, es az ö alnokſagit ſegenyökhöz valo jo tetemennyel. Tehat az bûnert eleget tehetünk az alamiſnaval.

F. Erre elöſör azt felellyük, hogy nem igaz az, hogy azt adna tanacſul Daniel à Kiralynak, hogy valcſa megh az ö bûneit alamiſnaval: Mert elſöben az Chaldæai textusban Bibliaban, *Abrumpe* vagyon, az az, ſakaßd el, ſûnnyel meg az gonoß cseleködettûl, es jot cseleködgyel. Maſodſor, ez-is nincsen az Bibliaban, hogy alamiſnaval, ha-

XXXI. C. 4.

val, hanem ez vagyon, Zidka, az az, igaſſaggal: Mert annyit teſen ez az ige, mint igaſſaggal, nem pedigh alamiſnaval.

Harmadſor, ha meg engedgyük az valtaſnak igejet is, de az *Redemptio* az valtſag, nem az Iſtennek iteletiben valo valtſagra, hanem az emberek elöt valo valtſagra nez. Mintha mondana az Daniel; Kiraly eddigh igaz eleget hatalmaskottal, az ſegenyöket nyomorgattad, foſtottad, az te Nepedet kegyötlenül birtad: Azert az te hamis cseleködetidert es kegyötlenſegidert, moſt immar mutas igaſſagot, es irgalmaſſagot az emberek közöt. Hogy pedig ez az valtſagh ne nezzön az Iſten elöt valo valtſagra az mi büneinkert; megh tetzik innet, mert az bünöl valtſagh, nincs töb az Ur Jeſus Chriſtuſnak vérenel: az mint ſol az ſent Peter: Megh valtattatok ugy mond, ſem ezüſtön ſem aranyon, hanem az Ur Jeſus Chriſtuſnak véren. Ezent bizonyittya az ſent Janoſ is: az Jeſus Chriſtus vére ugy mond az, aki megh tiſtit minket minden bünеinktül. Ez legyen erre az felelet. Laſſuk az utolſo dolgot. 1. Ioh. 1.

Harmadſor es utolſor: ezekben az igekben az Propheta megirja az Daniel tanacs adaſanak haſnat: Miert cseleködgye ezt; s azt mondgya felöle; Hogy legyen orvoſſaga az ö vetkenek, avagy à mint nemellyek mondgyak netalam leſen hoſabulaſa az ö bekeſegenek, az az, Hogyha ugymond ezt cseleközöd, ha bünеidtül meg ſühaſna, hogy az Iſtennek nepehöz jo akarattal leſeſ, ez leſen nöl, es az Iſtennek iſ az te birodalmadat töb ideig bekeſegben meg tartya. Ez az tanacs adaſnak vege haſna. Ahonnet az Papiſtak iſmet illyen ellen veteſt talaltanak.

Az Daniel talámmal ſoll: talam ugymond lefen or voſſaga az te vetkednek. Hàt-ketôlkôdni kell embernek bûne bocsanattya es idvôſſege felôl.

F. Ez itt az felelet elſôben, hogy ez az ige talam, ugyen ſincsen meg irva az Sido Bibliaban; hanem ez vgyon ott, Ime, az mely nem ketſegôt tefen, hanem bizonyos dolgot: azert abbol ſemmi nem jô ki, à mi nincsen is irva. Maſodfor azt felellyûk, hogy ha ſinten azt meg engednôk-is, de nem jône az innet ki, hogy kellyen az Iſten kegyelme felôl ketelkôdnûnk. Mert ez az ighe talam; az iraſoknak folyaſa ſerint, az inteſôkben, nem ketſegnek, hanem inkab biztataſnak igeje, noha az nem kicsin neheſſeggel kôttetôt egyben. Igy az Daniel itt, nem tefi ketſegôſſe az Kiralt, hanem inkab akarja biztatni; hogy noha illyen kemeny Sententia vagyon felôle, de csak fogadgya az tanacsot legyen jo remenſegben jôvendô bekeſeges meg maradaſa felôl. Ez az ighe pedig illyen jedzesben az mint mondam, tôb helyeken-is fel talaltatik az ſent irasban. *Ioſuæ* 24. *verſu* 12. 1. *Samu.* 14. *verſu* 7. *Ionæ* 3. *verſu* 9. *Ioel* 2. *verſu* 14. Melyhelyeken akarja az Iſtennek lelke az ô Notariuſi ſolgai altal jelenteni az dolognak nehez voltat, de azert ugyan jo remenſeget hirdettet felôle. Itt-is ekkeppen cselekôdik az Daniel altal. Annak felette mondhattyuk azt-is, hogy à Daniel ekkeppen ſol: Netalam ugymond, nem azert, mintha ketôlkôdnek s tetovazna az mit mond annak igaſſaga felôl; hanem hogy ekkeppen felid es emberſeges alazatoſſagat mutaſſa meg, mind Iſten s mind az Nebuchadnezar elôt; Ne lattatnek valami habahurja es vakmerô embernek az Pogany Kiraly elôt.

Tanullyuk

Tanullyuk még annakokajert innet-is, hogy ez minden időben mindeneknek az megh maradasra az tanacs, hogy jobbicsuk eletünket igassaggal: Szünnyünk megh az gonoß cseleködettül es cseleködgyünk jot az mint Esaias int bennünket: Hidgyünk az Ur Jesus Christusban s igy leßen az mi megh maradasunk bekeßegben hazankban. Mint à Nebuchadnezar, ha enged vala az Daniel tanacsanak meg maradhat vala Orßagaban es birodalmaban; Mellyekre segellyen minket az mi ßent Istenünk, Fiajert az Ur Jesus Christusert.

A M E N.

XXXII. PRÆDICATIO.

Mind ezek rea telenek Nebuchadnezar Kiralyra. Mert tizenket Holnapok el mulvan, az Babyloniai Orßagnak palotajaban setal vala, Es ßolvan à Kiralyezt mondgya vala: Nem de, nem ez a mas nagy Babylon, mellyet en eppitöttem ? Orßag hazanak az en hatalmaßagomnak ereje altal az en dicsößegömnek ekeßegere ? Még ez ßo az Kiralynak ßajaban vala, es az Eghből ßozat jöve le: Teneked mondatik Nebuchadnezar Kiraly, az birodalom el ment te tüled, Es az emberek közzül ki vetnek tegöder, es az mezei barmokkal leßen az te lakaßod, es füvel legeltetnek mint az ökröket; es hét idök mulnak el te raytad,

versu 28. *versu 29.* *versu 30.* *versu 31.* *versu 32.*

miglen meg iſmerőd, hogy az felſeges Iſten uralkodik az emberek birodalman; es annak adgya
verſu 33. azt, akkinek akarja. Ugyan azon oraban be tellek az beſed Nebuchadnezaron, es az emberek kőzzűl ki vettetek, es mint az őkőr fűvet ęſik vala; Ęghi harmattal őntőztetik vala az ő teſte, miglen az ő ſőre mint az Saskeſelője nevekődek, es az ő kőrme mint az madarake.

SUMMA.

Ez jelen valo igekben immar; Meg irja ſumma ſerint az Propheta; annak az jővendő mondaſnak es az alom magyarazaſnak igaz voltat; melyről ennek előtte-is ſollot vala. Tudni illik, mikeppen tellyeſődőt be idővel ez az alom latas à Kiralyon; avagy mikeppen vitte Iſten ezt az ő iteletit vegben az Nebuchadnezaron, az mellyet hirdettetőt vala felőle az Daniel altal.

RESZEK.

Harom Reſei vadnak pedig ezeknek az jelen valo igeknek. Mert:

I. Azt irja meg az Propheta: Micsoda vetekben eſőt az Kiraly idővel, az Daniel alom magyarazaſa es inteſe utan.

II. Arrol emlekőzik; azert az vetőkert micsoda ſententiat vetőt Iſten az Egből Nebuchadnezarra.

III. es utolſor azt jelenti meg: Mikeppen ment vęgben az az Sententia az Egből az Kiralyon, az Danielnek elebbi alom magyarazaſa es jővendőleſe ſerint.

Az mi az első dolgot illeti, tudni illik, Micsoda vetőkben eſőt az Kiraly à Danielnek inteſe utan; be foglaltatik

tatik az imez igekben, ahol igy ſoll az Propheta. Tizenket Holnapok el mulvan, ſetal vala az Kiraly az Babyloniai Orſagnak palotajaban, es ezt mondgya vala, nemde, nem ezeamaz nagy Babylon, mellyet en eppittettem Orſag hazanak, az en hatalmaſſagomnak ereje altal, az en ekeſſegômnek dicsôſegere?

Holot az Kiraly eſetiben harmat jegyez meg az Propheta. 1. Idejet; mikor eſet az Kiraly az vetôkben. 2. Alkolmatoſſagat: Micsoda adot az vetôkre alkolmatoſſagot. 3. Minemû vetôkben eſôt az Kiraly.

Ideje felôl, Mikor eſôt az vetôkben az Kiraly, azt mondgya: tizenket holnapok el mulvan, az az, Eſtendô el telven, attul az idôtûl fogva, mikor az Daniel meg inte az Kiralt az ô kôvetkôzendô allapattya felôl, es megh ertôtte volna az ô almanak magyarazattyat. Mellyet nem ugy kell ertenûnk, mintha az idô alat igaz eleg vetôkben nem élt volna az Kiraly: De igy, hogy moſt ugyan telyeſſeggel ſemtelen kevelyſegnek veti magat; mellyel magat, mind Iſten ellen s mind pedig az emberek ellen akarja fel magaſtalni az Nebuchadnezar. Sem pedigh nem ugy kell az idô felôl gondolkodnunk, az mint nemelyek velekôdnek, mintha ez idô alat pœnitentiat tartot volna à Kiraly, es ez okon halaſtotta volna Iſten az ô bûntereſet; Mert arrol ſemmit nem ſoll az Propheta, s nem is tetzik megh ſemmi pœnitentia tartaſa az Kiralynak ſohonnet cselekôdetibôl: De inkab hiſem, az iras magyarazo Doctorokkal, hogy ez okon halaſtotta Iſten az ô bûntereſet egeſ Eſtendeig, hogy annyival inkab maga mentheteſlen lenne az Kiraly az ô kevelyſegejert Iſten elôt. Ahonnet az idônek halaſta-

sabol ez mindeneknek az Tanusag, hogy Isten à bünteteſt ſokta gyakorta el halaſtani imez ket okokert. I. Avagy azert hogy az bünösöket pœnitentiara hija, az mint bizonyittya ſent Pal. Rom. 2. verſ. 4. ahol igy ſoll s-azt mondgya: avagy ugymond az Istennek hoſu ideiglen valo türesenek es ſenvedeſenek kazdagſagat megh utalode, nem tudvan azt, hogy az Istennek jo voltaval intetetöl az pœnitentiara. II. Avagy varakozik az büntetesben ezert, hogy az hitötlenek annyival inkab magok menthetetlenök legyenek az Istennek elötte; az mikeppen halaſta Isten az Nebuchadnezarnak büntetesenek idejet, hogy ne lenne ſemmi maga mentſege az ö igaz itelö ſekinek elötte.

Tanuld meg azt te-is, mikor latod hogy Isten à te büneidre halgat, eggyik bünöd az maſikat ott eri, ely az Istennek varakozo kazdag kegyelmevel, s-jobbicsad eletödet, meddig idöt hagyot Isten az pœnitentiara; Mert annak utanna, az mint Nebuchadnezarnak gonoſbul leſen dolgod. Ez az elſö; tudni illik az Kiraly eſetinek es varakozaſanak ideje.

Maſodik dologh az Propheta beſedeben ez vala; Micsoda adot alkolmatoſſagot az Kiralynak az ö eſetire? Ved eſedbe: Alkolmatoſſagot ad az Kiralynak à bünre, az ö hivolkodaſa dolgotlan volta, fel s-ala valo ſetalaſa az ö palotajaban, es az ö Kiralyi palotajanak, ekeſſegeben valo gyönyörüſege, es azon valo almelkodaſa. Ahonnet ez az tanuſag: hogy nincsen ſemmi artalmasb üt az bünre mint az embereknek hivolkodo gyönyörüſege, Pelda az David, kinek mikor ſok haboruſagok közöt volna dolga, akkor felette igen oltalmaza magat minden gonoſſag-

noſſagtul, ſertelmeſſegtûl: De midôn hazaban gyônyô-rûſegben volna, ſetal palotajaban: nezi az Urias feleſeget fôrôdni latvan az kertben, akkor eyti magat nagy vefôdelômben, az pokolbeli ôrdôgnek tôriben. Igy it-is az Nebuchadnezar ſetalvan s-gyônyôrkôdven kirayi hazaban eyti magat, mind Iſten s-mind pedigh az emberek ellen valo vetekben. Jol mondgjak azert à Deakok. *Otium eſt pulvinar Satanæ*, az Hivolkodas ôrdôgh parnaja. Vigyazunk tehat minden idôben, de kivaltkeppen kedvesb allapatunkban, hogy meg ne csalatkozzunk.

Harmadik kerdeſünk az elſô versben ez vala: Minemô vetôkben eſik az ô hivolkodaſi kôzôt à Kiraly. Eſik bizonyara hallatlan nagy kevelyſegben, az mint megh tetzik innet: Mert az ô kevely elmejenek fel fualkodaſat el nem titkolhatvan igy ſol magaban: Nemde ugy mond, nem eze amaz nagy Babylon, mellyet en epittettem Orſagh hazanak, az en hatalmaſſagomnak ereje altal, es az en ekôſſegômnek dicſôſegere?

De mondhatnad.

S. Micsoda vetôk vagyon az Nebuchadnezar befedeben? avagy nem ſabad volte meg mondani, az mit cſelekôdôt az Babylonnak eppiteſeben?

F. Bizonyara felette igen vetkôzik az Kiraly: Mert az mi Iſtene vala, azt ônnôn maganak nagy kevelyen tulaydonyittya: az mint meg tetzik imez Negy dolgokbol. 1. Ahol azt mondgya: Nem de, nem eze amaz nagy Babylon mintha mondana; avagy nincſene megh erôſsitve az Babylon? Kicsoda vehetne megh azt? Kicsoda ſzhetne ki engômet belôle? Az Daniel azt mondgya,

hogy

hogy az en almom azt jedzi, hogy ki ůzetem Orſagombol; De kicsoda volna az aki engemet ki ůzhetne? Kinek volna annyi ereje hogy engemet Babylonbol ki vetne? Nemde, nem eze amaz nagy Babylon, ez bizonyara: Annak okajert kivel mit gondolok s-kitůl felnek? Senkitůl nem ſemmit. 2. Nagy kevelyſege tetzik à Kiralynak innet, ahol azt mondgya: Mellyet ugy mondtam eppittettem: Aholot mind Iſten ellen, s-mind pedigh felebarati ellen vetkőzik. Felebarati ellen igy; mert az ő előtte valokat megh foſtya minden dicsiretőktůl; ahol azt mondgya, hogy ů eppitőtte Babylont; maga nem ő eppitőtte vala azt elſőben, hanem az mint az Hiſtoriakbol meg tetzik, elſő eppitői voltanak annak Ninus Kiraly es az Semiramis Kiralyne afony. Ekőſitőtte azt s-erőſsitőttek annak utanna Merodac Baladam, s-az nagy Nebuchadnezarnak elei; ů pedigh csak erőſsitőtte vala Babylont. Maganak tulaydonittya azert az Babylonnak egeſs dicseretit az eppitesben, akkinek nagyob reſpectozik vala Ninuſra es Semiramisra: de ezt az ő kevelyſegeből cselekőſi.

Iſten ellen is vetkőzik igy à Kiraly: Mert az eppitesnek dicſeretit maganak tulaydonyittya, az mellyet tulaydonitani kel vala Iſtennek. Mert az mint fol az David. Pſ. 127. Ha az Ur nem eppiti az Varoſt, heaban faradnak akik eppittik azt. 3. Megh tetzik az Kiralynak nagy kevelyſege innet ahol azt mondgya; hogy az ő hatalmaſſaganak ereje altal eppitőtte azt: Mert ez helyőt azt kel vala mondani inkab, hogy az Iſtennek erejevel aldaſaval, ſegitſegevel eppitőtte azt. De nem cselekőſi, hanem maga erejenck tulaydonittya. 4. es utolſor, Kevely

vely elmejet jelenti meg ahol azt mondgya felôle: az en ekôſſegômnek dicſôſegere: Mert itt nyilvan meg jelenti, hogy ebbôl ſemminek itelven az Iſtent, csak az ônnôn dicſôſeget kereſte. Ertyûk hát micsoda vetôkben eyti magat az Kiraly mind Iſten s-mind pedigh az emberek ellen, tudni illik hallatlan nagy kevelyſegben.

Tanullyuk meghannak okajert innet elſôben, hogy ſeſſe igen utalatos vetôk Iſten elôt az kevelyſegh: melyben az emberek az ô magok dicſôſeget, nem az Iſtenet keresik; es valamit cselekôſnek, azt nem az Iſtennek erejenek s-aldaſanak, tulaydonyittyak, hanem az ônnôn magok erejenek es felette terzenek magoknak: az mint az Nebuchadnezar az Babylonnak eppiteſet, nem Iſtennek hanem maganak tulaydonyittya: nem az Iſtennek aldaſanak, hanem maga erejenek tartya. Illyen vala amaz kevely Sennacherib-is akki ezt mondgya vala nagy kevelyen: az en kezemnek ereje altal cſelekôttem ugy mond en ezeket, es az en bôlcſeſegem altal, mivel hogy okoſſaggal fel ekeſittettem, el vôttem ſok nepeknek hatarit, kentſôkben ſakmant vetôttem es mint erôs hatalmas az lakoſokat meg alaztam. Ez az kevelyſegnek utalatoſſaga: Illyenôk azok-is akkik gazdagſagokban dicsekôdnek; kik magok erejenek tulaydonittyak gazdagſagokat.

II. Tanullyuk megh, hogy nincsen oly ember, ſenki akkiben valami reſe az kevelyſegnek nem talaltatnek; de kivaltkeppen ez ala vettettek az Kiralyok, Urak, Fejedelmek. Jollehet nincsen ſenki oly ſegeny, akki valamiben nem gôgôskôdnek, hogy ha Iſtentûl nem igazgattatik: de akkik vilaghi gazdagſaggal bûvôlkôdnek, azok kivaltkeppen ebben az vetôkben reſeſôk: azert

ezek ſükölködnek az Iſtennek kivaltkeppen valo kegyelme nelkül; hogy ezt az vetket le nyomhaſſak magokban, es erre valo indulattyokat meg zabolazhaſſak.

III. Tanullyuk meg, hogy az kevelyſeg közel jár az büntetéshöz, az fegyen vallaſhoz: az mint ſoktak mondani. Hid el magad, ha fegyönt akarſ vallani. Példa: Nebuchadnezar, akki kevelyſegben eſven, közel lepek az ö büntetéſének napjahoz. Ha azert az büntetéſtül, fegyen vallaſtul felſ, fükſeg hogy mindeneknek előtte, oltalmazd magadat az kevelyſegtül. Mert az mint még amaz Pogany Poëta az Euripides-is mondotta. *Cùm vide-ris inſublime quempiam elatum: Splendidis gloriantem opibus & generis Superciliog, ſupra ſuam ſortem faſtuoſum: Illius celerem divinitus expe-cta vindictam.* Az az: Ha valakit latandaſ fel fuvalkodot allapatban; ki dicseködik gazdagſagaval es nemzeſegevel: es rendi fölöt valo negyhidſegben. Hid el hogy hamar, Iſtennek büntetéſe eſik affele emberen.

IV. Itt ez elsö reſzben tanullyuk meg: hogy varaknak, varaſoknak, hazaknak, palotaknak eppitéſet, tulaydonicsuk Iſtennek: Ne magunk erejenek bölcseſegenek, hogy ugy ne legyen dolgunk mint az Nebuchadnezar Kiralynak es ugyan azonokat ſentellyük az mi Iſtenünknek dicsöſegére nem az mi magunk nevere. Mert ugy leſnek az mi hazaink ſentek, es azokban valo nyugodalmunk Iſten elöt kedves. Igy kellene az dolognak lenni; de az emberek közzül ſokak az eppületökben-is kevelyſegöt követnek; mintha itt maradando varaſok volna es ſoha meg nem kellene halni.

Mondam maſodſor azt irja meg az Propheta ez jelen valo igekben: Micsoda ſententiat vetöt Iſten az ö nagy kevely-

kevelſegejert az Nebuchadnezarra, akiról immar igy tanits mond: Męg az ſó az Kiraly ſajaban vala, es az Egből ſozat jóve le: teneked mondatik Kiraly; el ment az birodalom te tűled, es az emberek kőzzűl ki űznek tegedet es az mezei barmokkal leſen az te lakaſod, es fűvel legeltetnek mint az ökröket, es hèt idők mulnak el te raytad, miglen megh iſmeröd hogy az felſeges Iſten uralkodik az embereknek birodalmaban, es annak adgya azt akinek akarja. Holot ennek az Sententianak ki adaſaban, Harom dolgot jegyez megh. 1. Az Sententia ki adattataſanak Idejet; Mikor vetőt tudni illik, illyen ſententiat Iſten az Kiralyra; akkor, midőn męg az ſó az Kiralynak, ſajaban volna, az az, abban az ſem pillantasban, mikor az Kiraly illyen kevelyen ſoll vala maga felől. Ahonnan bizonyara ez mindennek az tanuſag hogy vala mikor ember az gonoſſagnak felſő gradicsara ęr tovab az Iſtentől el nem ſenvettetik, hanem hirtelenſeggel le vettetik: az mint megh tetzik az Nebuchadnezar peldajabol; akkit mikor Iſten egy Eſtendeig el várt volna, hogy eletet jobbitana: Nem cselekőſi azt Iſten-is hirtelen; de az utan le veti. 2. Azt-is megh jelenti az Propheta, honnet jőt ez az Sententia az Kiralyra s-azt mondgya hogy az Egből, ugymint Iſtentűl bocsattatot menyűtő kű az hamis Iſtentelen Kiralyra, hogy ertene megh innet; noha kőrnyűl vetetőt volna vitezivel es varanak erős kűfalaival, de volna męg fellyebvalo Fejedelem, aki meg tudna bűntetni az Kiralyokat. 3. Meg jedzi az Propheta azt-is: Micsoda az Sententia ellene, ez tudni illik, hogy meg foſtaſſek az emberek tarſaſagatul, s-legyen az oktalan allatokkal mind lakaſa s-mind eledele; meddig az het

Eſtendők el mulnak rayta es miglen meg fogja iſmerni, hogy Iſten uralkodik az embereknek birodalman, es akkinek akarja annak adgya azt. Ez az Iſtennek kemeny Sententiaja az Nebuchadnezarnak az ő kevelſege ellen. Ahonnet tanullyuk meg: Iſten nem bűntet bűntelen ſenkit; hanem azokat bűnteti akik ű előtte gonoſſagban talaltatnak. Pelda erre à Nebuchadnezar, akkire akkor fallitya az bűnteteſt, à mikor fajaban talaltatik à kevely beſed. Ne zugolodgyal hát Iſten ellen, s.ne mond azt: Iſten meltatlan ver engőmet; Nem erdemlenem az bűnteteſt finten el ennyire: Mert Iſten nem bűntet ſenkit bűntelen: holot ez az ő igaſſagahoz nem férne.

II. Tanullyuk meg azt-is, hogy Iſtentől az Egből jő az Sententia az Kiralyra; azert ne gondollya ſenki hogy el meheſſen az bűntetes előt: Mert Iſten az Egből vigyaz az emberekre, jol tudgya s-jol lattya az embereknek még csak fivők gondolattyat-is. Noha azert ſokfor vagyunk az mi Iſtennünk es hirtelenſeggel nem bűntet; de azert ne gondolkodgyunk igy, mint ha az mi bűnőnk Iſten előt el reytve volna.

III. Ne csudallyuk, hogy ha az mi ſok ideig valo vetkeinket hoſſu ideig valo bűntetes kőveti: Mert ez illendő az igaſſaghoz, hogy az ſok ideigh valo gonoſſagnak, haſonlo legyen az ő bűnteteſe; az mint Pelda erre az Nebuchadnezar allapattya.

IV. Tanullyuk megh: Mi legyen oka, hogy Iſten az Fejedelmeket az ő dicsőſegőkből le vete: Ez tudni illik, hogy mind ő magok az Fejedelmek, ſ-mind pedigh egyeb rendbeli emberek iſmerjek meg, hogy Iſten Uralkodik, az embereknek birodalman, es akkinek akarja annak adgya.

Harmad-

Harmadſor es utolſor ez jelen valo ighekben mondam azt irja megh az Propheta: Mikeppen ment végben az Kiralyon az Iſtentûl ki adattatot ſententia, az Danielnek elebbi jövendeleſe es alom magyaraſa ſerent. Az melyrôl igy ſoll az Propheta s-mond. Ugyan azon oraban pedig be telék az beſed Nebuchadnezaron, es az emberek közzûl kivettetek, es mint az ôkôr fûvet eſik vala, Eghi harmattal ôntôſtetik vala az ô teſte; miglen az ſôre mint az ſaskeſelyöje meg nevekôdek, es az ô kôrmei, mint az madaraké.

Aholot kettôt jelent meg az executioban az bûnteteſben az Propheta. 1. Idejet az bûnteteſnek. 2. Az bûnteteſnek modgyat. Ideje felôl: Mikor ment az Nebuchadnezar bûntetteteſe az ô kevelyſegejert veghben, eſfelôl azt mondgya; ugyan azon oraban, ſozat adatek az Eghbôl. Mert minden keſôdelem nelkûl az Orſaghnak tanacsoſi ki ûzek az Kiralt birodalmabol, oly hatalmas lûn az Iſtennek ſava az Egbôl. Annakokajert fellyenek mindenek: Mert Iſten mihelyen parancsol, mindenek vegben mennek.

Modgya felôl pedigh az bûnteteſnek negyet mond. 1. Hogy ki ûzettetôt az emberek közzûl az mely bizonyara nem kicsin bûntetes vala. Mert nehez vala ugyan a kiralynak Orſagabol ki ûzettetni; de ſokkal nehezeb vala az embereknek tarſaſagabol-is ki vettetni. De Iſten fantom fantal fizete nekî; Mert ô annak elôtte, akkiket akar vala Orſagabol ſôme elôl el veti vala; annakokajert melto vala ô-is ollyan bûnteteſre. Annak elôtte ſok vitezekkel kôrnyûl veretven mulatoz vala, de moſt az oktalan allatok közôt egyedûl budoſik. 2. Azt mondgya bûnte-

teſe felől; hogy mint az ökör fűvet ebik vala, az az, az regi Kiralyi eledelek helyőt, hitvan etkekkel el vala, meg foztatvan minden gyönyörűſeghitűl, nem találvan egyebet hanem az mivel az oktalan allatok elnek. 3. Azt jelenti felőle; Eghi harmattal öntöztetek az ő teſte: az az eghi haboruk ala vettetőt vala haz nelkűl leven, fellel buſvan az mezőben, aki annak előtte Kiralyi palotaban mind Iſten ſ. mind emberek felet fel magaſtalta vala magat nagy kevelyen. 4. Es ultolſor bűntetese felől azt mondgya meg: Meddig tartot az az bűntetes: Mindaddig ugymond, miglen az ő főre, mint az ſaskeſelyő tollai meg nevekődek, es az ő körmei mint az Eghi madarake: az az főre körme nevekődven, miglen haſonlo lűn, az rőpűlő ſaskeſelyőhöz: Mert főreivel az az haja fakala, haſonlittatik az ſaskeſelyőnek tollahoz, körmei pedigh haſonlittatnak az egyeb körmős madarakhoz. Mert holot az embernek körmei, haja fakala, ekeſſegnek okajert el ſoktak meteltetni, az Kiraly el hagyvan az ő teſtének minden gondgya viſeleſet, ugymint ki elmejetűl meg fokatot vala felette ighen iſonyu vala tekintetre; ugy annyira hogy valami iſonyuſſagnak lattatnek, aki annak előtte arannyal, gyöngyel tűndöklik vala. Ezekben álla Kiraly bűnteteſenek modgya.

De itt mondhatnad még-is.

Azt mondgya az Prophéta: Hogy az Nebuchadnezar fűvet ött, mint az ökör: azert ugyan ökörré oktalan allatta valtozotte az Kiraly az ő főmelyeben?

F. Nem kűkſegh volna immar erről többet ſollanunk, mert eddig az megh magyarazot igekből ezt meg tanulhattad. De hogy el ne feleycsed, meg-is ved eſedben: Azt

Azt mondgyak nemellyek, hogy ugyan el valtozot oktalan alatta ſömelyeben az Kiraly; es igy elmelködnek, hogy eggyik reſevel haſonlo volt volna az ökrökhöz, eggyik reſevel az oroſlyanhoz: de hazugſag: Mert az emberi abrazat ugyan meg maradot ö rayta: Hanem ez az valtozas lött az ö elmejeben, meg foſtatvan okoſſagtul; lött azon valtozas teſtere valo gondviſeletlenſege ſerint-is: Mert az iras ſohul nem mondgya azt felöle, hogy oktalan allatta löt volna az Kiraly, hanem hogy el vetetöt eſe, elmeje tüle, es tarſava löt az oktalan allatoknak, lakoſvan az mezöben, tudni illik, az oktalan allatokkal eggyüt. Ez az igaz ertelem, s-te-is ezt tarcsad. Ezt talalod az magyarazatot, Calvinuſnal, Franciſcus valleſiuſnal, Bullingernel, Oecolampadiuſnal, Dionyſius Chartuſianuſnal, s-te-is meg nyughatol rayta. Ingyenha nagyob eröſſegökkel meg tamogattatot más magyarazatot talalſ az regieknel; csak egy altallyaban à ſent iraſſal nem ellenközzek: Mi azert ſenkivel nem hartzolonk. Tanullyuk megh innet az Nebuchadnezar peldajabol s bünteteteſeböl: Micsoda az kevelyſegnek jutalma: ez tudni illik, hogy Iſten az kevelyöket az ö Kiralyi ſeökböl le haygallya, az mint enekli az ſüz Maria. Luc. 1. az ö enekeben: le veti ugy mond Iſten az hatalmaſokat az ö birodalmokbol, az alazatoſſokat pedigh fel magaſtallya. Pelda erre Nebuchadnezar, pelda az Amazias Kiraly. Pelda az kevely Hamon, akit Iſten azon fara akaſtata fel, az mellyet csinaltatot vala Hamon, Mardochæuſnak: Peldajul vadnak ſok rendbeli Urak, Fejedelmek, gazdagok, kiket Iſten az ö kevelyſegökert az ö elebbi dicſöſegeböl le haytot, es ezteſen ez utan-is az kevelyſegnek jutalma. II. Ta-

Iohannes Bodinus.

2. Chr. 27.

II. Tanullyuk megh Maſodſor, hogy akki mivel vetkőzik, iſmet azzal bűntettetik, mint peldanak okajert, az Nebuchadnezar akkiket akar vala ſam kiveteſre vett vala, igy ű is ki vettetek az embereknek tarſaſagabol.

III. Vegezetre tanullyuk megh, hogy akik az Istennek ajandekival gonoſul elnek, Iſten affeleket azoknak az ajandekoknak el vetelevel ſokta bűntetni, az mint cselekődek az Nebuchadnezarral: Mert gonoſul el vala az ő etelevel italaval, csak tobzodik vala, ez okajert megh foſtatek az ő Kiralyi eledelitűl, ſőt megh csak az kőzőnſeges etkektűl-is, es nem talal vala egyeb eledelt, hanem az mellyel elnek vala az oktalan allatok az mezőben. Gonoſul elt vala az Kiralyi palotaval, kevelykődőt vala abban: ezzel veri megh Iſten hogy csak oly helyſem adattatik neki, ahova el vonna magat az eghi haboruk elől. Gonoſul elt vala teſtenek ſep ekeſſegevel, es az őltőzetőkkel, ezzel veri Iſten hogy minden embereknek főmei elől iſonyatos teſte ſerint, az Kiraly. Igy moſt-is ſokakat meg foſt Iſten az ő gazdagſagoktul, s-fegenyſegre jutattya őket: mert gonoſul eltek azzal. Sokfor Iſten fűkſeggel, dragaſaggal veri az főldet: neha bor, neha buza nem terem: Mert gonoſul elnek az emberek az Iſten ajandekaval. Nemelyeket az vętőkert Iſten az emberek kőzzűl bolondſaggal ver meg: Mert Iſten gyalazattyara es felebaratyoknak karara eltek az okoſſaggal nagy eſel: az mint ezt naponkent lattyuk; Minden ember jol ellyen, annak okajert azzal az mit Iſten rea bizot; hogy jol legyen dolga. Kire minket ſegellyen az mi kegyelmes Istenűnk kereſtyenek.

A M E N.

XXXIII. PRÆ-

XXXIII. PRÆDICATIO.

ES azoknak az Napoknak utanna, en Nebu- *versu 34.*
chadnezar az en ſemeimet fel emelém az Eghben, es az en értelmem meg jöve ennekem, es az felſeges Iſtent aldam, es az örökke élöt dicsöitem: Mert az ö hatalma örökke valo hatalom, es az ö Orſaga Nemzetről Nemzetre. *versu 35.* Es az földnek minden lakozoi ollyannak böcsültetnek, mint az ſemmi, es az ö akarattya ſerint cseleködik az Egnek ſeregeben, es az földön lakozok közöt, es nincsen akki az ö kezet meg tilthaſſa, es ezt mondgya ö neki: Mit cselekötted? *versu 36.* Ugyan azon idöben az en értelmem meg téte en hozzam, es az en ortzamnak dicsöſſegere, az en ekösſegem es meltoſſagom meg téte en hozzam: es az en tanacsim megkereſenek engemet, es az en orſagomban meg erösittetem, es nagyob meltoſag adatek ennekem. *versu 37.* Moſtan azert Nebuchadnezar dicsirem, magaſtalom es dicsöitem az Mennyei Kiralyt, mert minden ö cseleködeti igaſſag, es az ö utai itilet, es azokat, akik jarnak kevelyſegben, meg alazhattya.

SUMMA.

Ezekben az jelen valo igekben azt irja megh az Propheta: Minek utanna az bûntetes altal megh iſmerte Nebuchadnezar az Iſtent: Mikeppen atta meg Iſten ô neki, mind eſet elmejet; s mind pedigh Kiralyi meltoſſagat, Orſagat, es vegezetre mikeppen adot halakat az Kiraly mind ezôkert az el vôt jokert Iſtennek.

RESZEK.

Harom reſzei vadnak ez fel vôt igeknek.

I. Az Kiraly eſnek, elmejenek, okoſſaganak megh adaſarol tanit.

II. Orſaganak es Kiralyi meltoſaganak meg adaſarol.

III. Az Kiralynak halaadaſarol, avagy dicsiret mondaſarol emlekôzik mellyel halakat ad Iſtennek az el vôt jokert.

Az mi az elſô dolgot illeti, az Kiaraly elebbi eſenek elmejenek megh adaſat be foglaltatik az Kiralynak imez beſedeben, ahol igy ſol maga felôl s mond: Azoknak az napoknak utanna, en Nebuchadnezar az en ſemeimet fel emelem az Egben, es az en ertelmem megh jôve enekem; es az felſeges Iſtent aldam, es az ôrôkke elôt dicsôitem: Mert az ô hatalma ôrôkke valo hatalom, es az ô Orſaga Nemzetrôl Nemzetre.

Aholot ebben az versben kettôt mond az Nebuchadnezar maga felôl. 1. Idejet jelenti megh: mikor atta meg Iſten û neki elebbi elmejet. 2. Mit ſôrzet az, az ô elmejenek meg adaſa ô benne. Ideje felôl elmeje megh adaſanak, azt mondgya: Azoknak az Napoknak utanna, avagy azoknak az napoknak vegeben: az az, az Danielnek es az Angyalnak jôvendô mondaſok ſerint; mineke utanna el telenek az en bûntetteteſômnek napjai, tudni illik

illik az het eſtendők fel emelem ugy mond az Egben az en ſemeimet, es az en ertelmem megh jöve ennekem. Noha pedigh kereſtyenők az idő felől igy ſol: hogy elſőben az ő ſemeit emelte fel az Eghre s-annak utanna jőt megh az ő elmeje. De befedet megh forditvan, ez volt az első, az ő elmejenek meg adattataſa es elmeje helyen leven, ugy vetőtte fel Nebuchadnezar az ő ſemeit az Egre. Mert hogy ſemeinket vetheſsük az Egre, ez nem magunktul, hanem az Iſtennek ajandekabol vagyon.

Tanullyuk meg hat innet, hogy hatart vetőt Iſten minden dolgoknak; es az el telven annak utanna mindenek veghben mennek. Az mikeppen az Nebuchadnezar bűntetteteſenek hét időket rendelt volt Iſten; mellyek el telven meg fűnenek az ű bűntetteteſi. Igy bizonyara Iſten, minden mi nyomoruſaginknak, faydalmiknak, bunanat ſenvedeſſűknek hatart vetőt, mely el telven mindeneknek vege leſen.

Melytanuſag ſolgal nekűnk vigaſtalaſunkra. Vigaſtald azert te-is ezzel magadat, s-azonkőzben kerjed az Urnak ſent lelket erősitsőn tegődet, hogy az el rendeltetőt hatart varhaſſad bekeſeggel.

Maſodſor tanullyuk megh ezt-is az Nebuchadnezar peldajabol; Hogy az kevelyſeget Iſten, hoſſu űdeig valo bűnteteſſel ſokta meg bűntetni ezert; Mert mikeppen hogy az meg ſenvet betegſeget, aki győkeret vęr az embereknek teſteben, nehez hirtelen meg gyogyitani; de az hoſſu időt kevan. Igy az kevelyſeg oly betegſegh az emberekben, hogy az embereknek elmejet igen el foglalya, es hoſſu ideiglen valo bűnteteſſel faggattatik ki az embereknek ſiveből.

Maſodik dolog ez meg hallot igek ſerent ez vala: Mit ſerzet az Nebuchadnezar elmejenek helyere valo allaſa ô benne: s-azt jelenti az Propheta, hogy ket rendbeli gyiô môlcse, haſna lôtt annak mindgyaraſt ô benne. Elſô ez hogy meg alazza magat Iſten elôt, melynek kûlſô lathato jegye ô benne volt, ſômeinek fel emeleſe az Egben, es Iſtenhôz valo tereſe: Mert ſômeit fel emelni az Egre, nem csak azt jedzi az ſent irasban, hogy kûlſô keppen az Egre tekinteni: de ſôt inkab ezt, hogy az Egnek Iſtenhôz terni, remenſeget ô benne vetni, es az ô irgalmaſſagat nagy alazato ſſan kerni.

Az mikeppen meg vagyon irva Pſal. 25. ahol igy ſoll az David maga felôl: Te hoſad emeltem Uram az en lelkemet az az, minden en kevanſagomat, remenſegômet te benned helyhôztettem. Iſmet: Pſal. 121. Fel emelem ugy mond az en ſemeimet az Hegyekre, varvan, honnan jûjôn ennekem ſegitſegem. Az en ſegitſegem az Urtul vagyon, akki teremtette az mennyet es az fôldet: Item: Pſal. 123. Fel emelem az en ſômeimet te hozad Uram akki az Egekben lakozol.

Igy itt-is az Nebuchadnezar Kiraly fel emeli az ô ſômeit az Egre, varvan ſegitſegôt û tûle, es ô magat Iſten elôt meg alazza.

Ahonnet ez az tanuſag: ez az mi pœnitentia tartaſunknak lathato bizonſaga, hogy az mi ſemeinket fohaſkodaſſal veſsûk az Egre es magunkat Iſten elôt alazzuk meg: az mint cselekôdenek az Ninivebeliek-is, kik az ô kôvetkôzendô veſôdelmôket halvan, ſakban ôltôzenek, ſem evenek ſem ivanak, meg alazak Iſten elôt magokat es meg tartatanak. Tanuld megh hát te-is az te bûntettedet be-

sid betegsegid, es egyeb nyavalyaid kôzôt fômeidet fohaskodassal vessed az Egre, alazd megh magadat igy talalsz Isten elôt kedvet magadnak. De ha fel rugsz az Istennek ostori alat, soha meg nem sûnik az Istennek haragja, miglen meg nem ismerteti magat veled: az mint cselekôdek az Nebuchadnezarral az ô kevelysegejert.

Masodik hasnat az ô elmejenek meg adasanak ô benne, azt mondgya, hogy nem egyeb volt, hanem dicserte az Istent. Mert igy szoll maga felôl: es ugymond az felseges Istent aldam es az ôrôkke elô Istent dicsôitem. Ennek pedig ket okat mondgya. 1. Mert az ô hatalma ôrôkke valo hatalom, es az û Orszaga Nemzetrôl Nemzetre vagyon; es az fôldnek minden lakosi û hozza kepest ollyannak bôsûltetnek mint à semmi, az az, minden emberek, akar minemû hatalmasok legyenek, es akar hogy tessenek ônôn magoknak, mind az altal semmik Istenhôz kepest; romlandok, heaban valok, es ezeknek minden uraságok mulando, rôvid ideigh valo. De Isten az akinek Orszaga ôrôkke valo Orszag, es akinek birodalma ôrôkke meg all, û az igaz ôrôkke valo Ur. Igy Argumental azert.

Valaki egyedûl ôrôkke valo, es akinek birodalma allando, es hozza kepest minden emberek ollyanok mint az semmi, melto az dicseretre. De Isten az aki illyen: Azert elmem meg jôven nem oknelkûl dicsertem az Istent.

2. Masodik okat dicseretinek azt mondgya; Mert az Isten mindenhato: ezt ezzel bizonyittya: Mert mindeneket csak az ô szabad akarattya szerent cselekôszik, az mennyei seregek kôzôt: az az, nap, hold, csillagok, es az szent Angyalok kôzôt, akik mennyei seregeknek mondatnak, es az fôldi emberek kôzôt, es akinek kezeit sen-

ki meg nem tartoztathattya, es aki ſam adaſra nem kenſőritheti, hogy ezt mondana neki: Miert cselekőtted ezt? Igy Argumental meg-is.

Aki mindenhato, ugyan az dicserendő. De az Iſten mindenhato, az mint az ő cselekődetiből meg tetzik. Azert elmém meg jőven nem oknelkűl dicserem az Iſtent.

Tanullyuk meg hàt innet-is. I. Kihőz illik az dicseites es halaadas; kinek kell ezt az meltoſagot tulaydonitanunk: Nem egyebnek, hanem csak az őrőkke valo, mindenhato es halgatatlan Iſtennek. Vetkőznek azert ittez arant azok akik idegőn Iſtenek útan futnak, es az mi az Iſtene az teremptőt allatoknak adgyak: Mineműyek az Papiſtak.

II. Tanullyuk megh, hogy ez főldnek minden lakoſi, minden ez vilagban levő emberek, ollyanok Iſten előt, mint az ſemmi: az mint itt az Nebuchadnezar valaſt teſen arrol; es az Abraham Patriarcha-is az embert pornak nevezi es aranyeknak. Gen. 18. Erre kepeſt David-is az embert Iſtennek kezevel csinaltatot ſárnak mondgya. Pſal. 104. Kőz beſedben mondatik az ember buboteknak, es az embert igy ſoktak definialni nemellyek: *Quid eſt homo?* Micsoda az ember ugymond? Semmi nem egyeb, hanem, *Animal miſerum, mortale, ſuperbum, mentis inops, audax, mobile, putre, lutum.* Az az: Nyomorult elő allat, halando, kevely, bolond, vakmerő valtozo, rothado, ſár.

Az Sophocleſ-is azt mondotta az ember felől: *Video nos nihil aliud eſſe, prater quam; Simulacra quotquot vivimus, aut levem umbram.*

Latom ugymond, mi mindnyajan valakik elők vagyunk, Semmik nem vagyunk egyebek, hanem csak kepek,

pek, avagy gyenge arnyek. Emlekôzzenek meg hát minden rendbeli emberek, Fejedelmek, Urak, tiſtviſelôk, hogy ûk ollyanok iſten hóz kepeſt magokban, mint egy ſemmi s alazak meg magokat, ne emeilyenek farvat: Mert Iſten ugy cselekôzik velôk, mint Nebuchadnezarral cselekôdôt vala elsôben az ô kevelyſegejert.

III. Tanullyuk meg, hogy csak Iſten egyedûl az, akit ſenki ſam adaſra nem vonhat; es ſenki nem mondhattya azt neki: Miert cselekôtted ezt? Felette bolondok, hát es igen vakmerôk Iſten ellen, akik ezt az meltoſagot embereknek akarjak tulaydonitani: Minemûvek az Papiſta atyaſiak, kik ezt irjak az Papanak meltoſaga felôl. *Nemo poteſt Papæ dicere cur ita facis?* Senki nem mondhattya ezt az Papanak; Miert cselekôzôd ezt?

De ez nyilvan valo karomlas Iſten ellen. Mi pedigh tudgyuk hogy egyedûl Iſten az, aki magatul hatalmas, es ſabados mindenekben; egyebek pedig mindenek tôrveny alat vadnak. Ez vala az Elsô: laſſuk az maſikat.

Maſodſor, az mint jelentettem vala, meg irja az Prophéta, az Kiraly meltoſaganak meg adattataſat, es Orſagaban elebbi hatalma ſerent valo be allattataſat: akirôl ô maga az Nebuchadnezar igy tanit ſ-mond. Ugyan azon idôben az en ertelmem meg tere en hozzam: es az en Orſagomnak dicsôſegere, az en ekeſſegem es meltoſagom meg tere en hozzam; es az en tanacsim meg kereſenek engômet, es az en Orſagomban meg erôſsittetem es nagyob meltoſag adatek ennekem. Mit akar? Meg-is az ô elmejenek megh adaſa felôl emlekôzik egy igevel, mikor azt mondgya. Ugyan azon idôben: az en ertelmem meg tére en hozzam: ezokon; Mert az Iſtennek ki beſelhetetlen ſep

ajandeka,

ajandeka, az eſes, okos es ertelmes elme. Es nem tudom mivel ajandekozhaſſa Iſten az embereket ez vilagon felyebben valo joval, mint az okos es ertelmes elmevel.

Meltoſaganak pedigh es Orſaganak meg adattatasaban kettőt jelent. Először, kicsodak voltak eſkőzők az ő elebbi tiſztiben valo be allatasaban; ſ-azt mondgya felőle, hogy az ő tanacsoſi, akiknek Iſten meg lagyitotta fivőket hogy meg ſanyan az Kiralynak eddig valo nyomorultalapattyat, fogadnak be az ő elebbi meltoſagaban, es engednenek az Iſtennek felőle el vegezet akarattyanak, noha ők nem tudnak s-nem ertenek, Iſtennek az Nebuchadnezar felől valo Decretomat, tanacsat, es ſemmit arrol nem gondolkodnanak mit rendelt volna Iſten ő felőle.

Ahonnet ez az tanuſag minekünk elſőben, hogy az mikor Iſten akarja, az embereknek az ő ellenſegőket mindgyart barattyokka téſi, gonoſ akarojokat jo akarojukka. Pelda az Nebuchadnezar, aki magat gyűlőlſegőſſe tőtte vala az ő tanacsoſi előt, es ez okon azok altal ki-is ůzettetőt vala Orſagabol: De az mikor Iſtennek ugy tetzek, iſmet jo akarattal leſnek ő hozza es őrőmeſt Orſagaban fogadgyak.

Maſodſor ezt-is tanullyok meg innet; Hogy az embereknek, nem gondolkodvan, ſem pedigh abban nem ertven ſemmit az Iſtennek Decretomaban tanacsaban; az ű elvegezet akarattyanak vegben viteleben folgalnak ő neki. Mert Iſten az embereknek folgalattyaval, ugy el az mint akar. Neha az ő tanacsat meg jelentven az embereknek, s-neha pedig el titkolvan ű tőlők. Annakokajert nem kell az embereknek tulaydonitanunk, hogy nemellyek meltoſagoktul megh foſtatnak, nemellyek pedig fel vétetnek; Mert

Mert az mint ſoll az David. Pſal. 75. Sem Nap tamadattul, ſem Nap nyugattul, ſem az puſtaſagtul nincsen az, fel magaſtaltatas: De az igaz biro Iſten az, aki ezt fel emeli, amaz maſikat pedig le veti.

Maſodſor az ő Orſaganak es meltoſaganak meg adaſaban, azt is meg jelenti: Kitől confirmaltatot Orſagaban azt mondgya felőle: es az en Orſagomban meg erősitettem es nagyob meltoſagh adatek ennekem. Ahol ezt kel meg jedzenünk: Nem azt mondgya az Kiraly, hogy maga erősitötte meg magat, ſem pedig hogy maga öregbitötte meltoſagat: Mert az ő ſok nyomoruſagaval, büntetteſevel, meg tanulta vala immar, hogy Iſtentől volna ſittetven iſmet adatot ennekem. Kitűl: Iſtentől, Mert mind ezőket kőſőni Iſtennek, az mint immar az utolſo versből meg terzik. Ahonnet az mint ennek előtte-is meg tanulók ez az tanuſag: Hogy Iſten adgya az birodalmakat: Iſten aki meg erősiti, azert az emberek jol ellyenek vele. Laſſuk az utolſo dolgot.

Harmadſor es utolſor, ennek az Negyedik Caputnak utolſo verſeben, az Kiraly levelenek vegeben, mondam hogy meg irja az Propheta, az Nebuchadnezarnak, Hala adaſat, Dicseretit: Mellyel halakat ad Iſtennek az el vőt jokért az az, elmejenek es Orſaganak meg adattatajert, akiről igy ſoll ő maga: Moſtan azert en Nebuchadnezar, dicserem magaſtalom es dicsőitem az Menyei Kiralt: Mert minden ő cselekődeti igaſſagh, es az ő utai itelet, es azokat akik jarnak kevelyſegben meg alazhattya. Holot kettőt jegyőzhetőnk meg.

1. Dicseretinek ſummajat. 2. Dicseretinek okait.

Dicseretinek ſummaja ez: Moſtan ugymond en Nebuchadnezar dicserem az Mennyei Kiralt, magaſtalom es dicsőitem őtet: az az: Minek-utanna mind ezek, az melyeket elő ſamlaltam en raytam vegben mentenek; Dicserem az en Iſtenőmet. Harmaztattya pedig ezt az ő dicseretit ahol igy ſoll: Aldom; Magaſtalom, es dicsőitem az Mennyei Kiralt, hogy ez ſerent az ő buzgo indulattyat, mindeneknek eleiben terjeſſe. Megh emlekőzzűnk tehat mi-is: Hogy ha illyen nagy Fejedelem mint az Nebuchadnezar, dicsere az el vőtt jokert az Iſtent; hozzank illik, hogy mi-is az mi Iſtenőnknek dicseretiről el ne feletkőzzűnk az el vőtt jokert.

De itt ez arant felette reſtek vagyunk. Mert noha Iſten gyakorta ſok zűrzavarok kőzőt-is ſok javaival latogat bennűnket: mindazonaltal, ha altal ſaladhatunk az gaton, ingyen ſem akarunk mi azokrol emlekőzni: izetlen malunk az el vőtt jokert az hala adas, maga az volna tiſtűnk, es ugy kerűlhetnenk el minden veſedelmet.

Okait pedigh az ű hala adaſanak az Kiraly elő ſamlalvan; Harmat jelent. 1. Mert ugymond minden ő cselekődeti igaſſag, az az, valamiket meg mond, mind azoknak ketſeg nelkűl be kell tellyeſődni. 2. Mert az ő utai itelet, az az: Minden munkai Iſtennek igaſſag: Mert az Utaknak nevezetni ertettetnek az Iſtennek munkai: az iteletnek nevezetin pedigh ertetik az Iſtennek igaſſaga. Ez-is pedig vegbe ment vala az Kiralyon, azert az lelki iſmerettűl furdaltatvan mondotta ezt-is az Kiraly, hogy igazan bűntettetőt ű Iſtentűl. 3. Mert ugymond azokat akik jarnak kevelyſegben, meg alazhattya. Az mint ezt-is maga peldajabol meg tanulta vala az Nebuchadnezar,

zar. Ezek az ő hala adaſának es dicseretinek okai, mellyeket maga fő̃melyen probalt vala meg.

I. Tanullyuk meg az Nebuchadnezarnak az ő peldajabol akki az Iſtennek bűnteteſet ſenvedven; tulaydonit Iſtennek minden ű munkaiban, igaſſagot, igaz itiletőt, hatalmat, es ez okon dicseri űtet; hogy mi-is az mi Iſtenűnket iſmerjők igaznak, itelő bironak hatalmaſnak lenni; es ne zugolodgyunk ellene, hanem mindeneket vegyűnk hala adaſſal dicseretel-ő tűle, az mint cselekődek az Nebuchadnezar.

II. Tanullyuk megh ezt-is, hogy alazzuk megh magunkat Iſtennek előtte, es fel fuvalkodaſunkat ne ingerellyűk az Iſtent bossu allaſra; fűntelen forgatvan elmenkben amaz ſent Peter mondaſat. 1. Pet. 5. *Superbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*: Iſten az kevelyőknek ellenek áll; es az alazatoſſagnak kegyelmet ád. Az mely alazatoſſagnak kővetesere, vezerőllyőn minket az mi Iſtenűnk, Fiajert az Ur Ieſus Chriſtuſert;

AMEN.

CAPUT V.

XXXIV. PRÆDICATIO.

versu 1. BAlthazar Kiraly ſőrze nagy lakodalmat, az ő
ezer fű nepeinek, es az ezer fejedelmek előt
versu 2. bort ivek. Es Balthazar hadgya az bor ital kőzőt,
hoǵ elő hoznak az arany es ezüſt edenyőket kiket
el vit vala Nebuchadnezar az ő Attya az Tem-
plombol mely vala Ieruzalemben: es hogy inna-
nak azokbol az Kiraly es az ő fű nepei az ő fele-
versu 3. ſegei es vele haloi. Akkoron elő hozak az arany
edenyőket, kiket el vittenek vala az Iſtennek ha-
zanak Templomabol, mely vala Ieruzalemben, es
ivanak azokbol az Kiraly az ő fő nepei, feleſegi es
versu 4. vele haloi. Ivanak azert bort, es dicserek az
aranybol, ezüſtből, ertzből, vasbol, fabol, es kű-
ből csinalt Iſtenőket.

SUMMA.

Ebben az Ötődik Caputban az Daniel Propheta ſum-
ma ſerent meg irja az Boldiſar Kiralynak az Chaldæuſok
Kiralyanak dolgait. Az mely Bodiſar Kiraly, volt amaz
Evilmerodachnak fia az Nebuchadnezar Kiralynak uno-
kaja: Mert az időtűl fogva mikor az Izraelnek nepe az
Sido

Babyloniai birodalomnak vegeigh, harom termeſet ſerent Sidvalo Kiralt olvaſunk az ſent Irasban, kik az Chaldæuſoknak igazgattak: az mint meg tetzik az Ieremias Prophetanak 27. reſebôl; ahol Iſten az Ieremias Propheta altal igy ſoll. En teremptôttem ugymond az fôldet az embert es az barmot, mely ez fôldnek ſinen vagyon az en nagy erômmel, es az en ki nyuytot karommal: annakokajert adom azt annak, aki kedves az en ſemeim elôt. Moſt azert adom en mind ezeket az Nebuchadnezarnak az Babyloniai Kiralynak az en ſolgamnak kezeben; ſôt meg az Mezei oktalan allatokat-is kezeben adom, hogy ſolgallyanak ô neki. Szolgalnak pedig minden nemzetſegek ô neki, es az ô Fianak; (tudni illik az Evil Merodachnak, akkiröl emlekôzet vagyon. 2. Reg. 25. 30. Ierem. 52. 31.) es az ô unokajanak (Boldiſarnak) mind addigh miglen el jô az ô fôldôknek ideje, mikoron ſolgalatot kevannak ô tûle, nagy nemzetſegek az Perſak es Meduſok es nagy Kiralyok, az Mediabeli Darius es az Cyrus ezek az Iſten beſedi az Ieremiaſnal. *Ierem. 27.*

Az Nebuchadnezar utan azert fejedelem lôn az ô Fia az Evil Merodach, ki jambor es mertekletes eletû ember vala; (De à felôl az Daniel ſemmit itt nem ir.) Ez Evil Merodach utan pedig fejedelme lôn az Boldiſar Kiraly: ki kevely balvanyozo, feslôt eletû, reſegeſſeknek, parazsnaknak ſeretôje, es tarſa. Ez annakokajert az kevely balvanyozo Boldiſar Kiraly az; akkinek dolgait ſumma ſerent ebben az ôtôdik Caputban megh irja az Daniel Propheta.

RESZEK.

Ket Reſe vagyon ennek az ötödik Caputnak.

I. Az Boldiſar Kiralynak Iſtentelenſegerôl ſoll, tudni illik Iſten ellen valo nagy kevelyſegerôl.

II. Az ú Iſtentelenſegenek bûntetteteſerôl.

De impietate Balthaſaris.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik Iſtentelenſeget es Iſten ellen valo kevelyſeget az Bodiſarnak; be foglaltatik az; ez jelen valo fel vött igekben; aholot az Propheta ket rendbeli dolgokkal bizonyittya az ô kevelyſeget. 1. Lakodalom ſerzeſevel. 2. Az Iſrael Iſtene ellen valo boſſuſag tetelivel.

I. De inſtructione convivij luxurioſi ſacriſegij.

Az mi az lakodalom ſerzeſere nez, be foglaltatik az imez elſô versben, ahol igy ſoll az Propheta felôle s mond: Boldiſar Kiraly ſerze nagy lakodalmat, az ô ezer fô nepeinek; es az ezer fejedelmek elôt bort ivek. Aholot ebben az lakodalom ſerzesben, negy rendbeli vetkekkel jelente megh az igaz Iſten ellen valo kevelyſeghet. 1. Balvanyozaſaval. 2. Kiralyi kefûletinek, lakodalmanak mutogataſaval. 3. Reſegſegevel. 4. Vakmerô batorſagaval.

Hogy hogy jelenti balvanyozaſaval?

Balvanyozaſaval jelenti kevelyſeget igy: Mert azt az lakodalmat ſerzi az balvannak tiſtôſſegere, tudni illik az Schacha Iſten aſonnak, az mellyet az Deakok Opis Iſten aſonnak hinak; (az mely ige Schacha, az mint oda fel az elſô Caputban meg magyaraztuk, annit teſen mint föld) tiſtôſſegere. Az mint megh tetzik Ieremias Prophe-

pheta iraſanak cap. 24. 25. ahol igy ſoll az Propheta. *Rex Scheſchazi bibet poſt illos.* Az az, az Seſachnak Kirallya iſik ezek utan az az, az Babyloniai Boldiſar Kiraly ſentelven az Schacha Iſten aſonnak innepet, iſik az Iſtennek boſſu allaſanak haragjanak poharabol. Az mint be-is telyeſödek rayta: Mert ugyan azon etzaka az mikor ezt az inneplö lakodalmat ſörze, megh ölettetek az mint megh tetzik ez jelen valo Caputnak utolſo verſeböl.

Megh tetzik ez az pogany Hiſtoriakbol-is az Xenophonnak 7. könyveböl mellyet irt az Cyrus dolgairol. Aholot az töb beſedi közöt azt-is irja az Xenophon Cyrus felöl, hogy hallotta vala egyebektül, hogy az Babyloniabeliekneк ollyan innepek volna Babyloniaban, az mely innep napon egeſ etzaka innanak reſegeskednenek, enekelenenek, tombolnanak tantzolnanak es az utzakon fel s-ala nyargalnanak az Babyloniabeliek: es ezzel az okval keſöl Cyrus Babyloniaнak meg ſallaſara s-megh vetelere az mint vegben-is ment az dolog. Mert az tobzodo lakodalom közöt, meg vève Cyrus Babyloniat az mint ennek utanna meg hallyuk. Ezt az innepet neveze ugyan ott Xenophon κῶμος-nak az az, *feſtum ebrietatis & intemperantiæ*: tobzodaſnak, reſegeſegnek innepenek: az minemüvek az mi idönkben az farſangolaſnak napjai ſoktak lenni: Pünkeſti Kiralyne aſſnoy tetele, es egyeb affele hejaban valo lakodalmoknak innepi: Mellyekkel alkolmatoſſagot keresnek az emberek az bor italra. Ezök közze valo, kinek kinek avagy ſületeſenek, avagy nevenek jol lakaſra rantot napja: Mellyet az mi Magyarink, nagyob ſerenſeggel üllenek, hogy ſem mint az Iſten igejeknek halgataſara s-tanulaſara valo innepeket.

Sót

Sőt mit mondgyunk: Nem csak affele napokon, de gyakorta isik nemzetünkben à reßegsegnek, tobzodasnak innepe: Hogy azt ne mondgyam, hogy minden nap annyira el merült nemzetünk ez rut reßegsegnek es mertekletlensegnek innepe ßenteleseben.

II. De abominanda ostentatione magnificentiæ.

Masodßor ez az Bodisar Kiraly, jelenti kevelyseget Kiralyi keßületinek, etelenek italanak mutogatasaval. Mert ezer fü embereknek fejedelem emberinek keßiti azt az lakodalmat: az melyhőz bizonyara sok tal etkek kevantatnak vala, sok bor, hogy enni fü emberek Kiralyi modra vendegeltethetnenek. De Isten gyüytőtte vala mind ezeket ugyan azon egy helyre, hogy az Kiralyokkal az ő erdemek ßerent eggyüt büntettetnenek. Akkiről igy ßoll Ieremias Propheta cap. 50 35. Fegyver leßen ugy mond az Chaldæusokon azt mondgya az Ur: es Babylonianak lakozoin, es az ő fejedelmin, es az ő bölcsein. Fegyver leßen az ő hazug varasloin hogy meg bolondullyanak; fegyver leßen az ő hatalmasin, hogy meg rontassanak; Ismet ugyan azon Ieremias cap. 51. azt mondgya: Mikoron el jü ő ellene Babylonia ellen az pußtito, megh fogattatnak az ő hatalmasi, es el tőrik az ő keßiyok: Mert az Isten, az megh fizetesnek Istene, valoba megh fizet. Meg reßigetem az ő fü fü urait es bölcseit, hadnagyit, tißtartoit, vitezit, hogy őrőkke alugyanak es fel ne serkennyenek; azt mondgya az Kiraly, kinek neve seregőknek Ura. Az mint ez az veßődelem, be is tellyesődek Boldisar Kiralyon, es az ő fü emberin, az mint ugyan itt az Daniel bizonyittya ennek igaz voltat. Mert az bor altal, es az

es az fegyver altal, ugy el aluvanak, hogy ſoha fel nem ſerkenenek.

III. Ebrietate.

Harmadſor megh jelenti az Propheta kevelyſeget az Kiralynak az ô reſegſegebôl. Mert az ô ezer fû emberi elôt borral reſegiti magat, az Babyloniai Kiralyok ſokaſok ellen: akiknek nem vala ſokaſok, hogy utannok valo fû rendekkel ennenek avagy innanak, az mint bizonyittya Aben-Ezra. De el feleytôtte ezt az Boldiſar Kiraly, akki reſegſegre valo lakodalmat keſitôt az ô utanna valo fû rendeknek.

IV. Securitate.

Negyedſer meg jelenti még-is kevelyſeget az Kiralynak Daniel Propheta; az ô vakmerô batorſagabol: Mert az mi almelkodaſra melto nagy bolondſag: kôrnyûl vetven az Varos az Cyruſtul, oly batorſagos az veſedelemtûl, mintha nagy bekeſege volna: es akkor keſit vendegſegôt, à mikor leg fellyebben kellene vigyazni hogy meg ne vetetnek Babylonia varoſa. *In ſumma*: Kivôl az ellenſegh, az Cyrus tabora Babylonian, belôl pedigh vigan lakik, tombol, tantzol az kevely Boldiſar Kiraly, az ô utanna valo fû embereivel eggyût. Ugy volt az dolog Babyloniaban, az mint vala nemzetûnkben ez elôt nem ſok idôvel, mikor az ellenſegh Baſta kôrûlôttûnk forog vala, belôl az Varasban tombolunk, tantzolunk, menyegzôzûnk vala; magunk otalmara varaſunkra ſemmi gondunk nem vala. Csak ez lôn az hija dolgunknak; Iſten kônyôrûle raytunk s-nem ada varaſunkat az ellenſegh kezeben, de ha az ellenſegnek reank rohanaſa lefen vala

Tempore Stephani Boczkai.

s-Iſten nem kônyôrûl vala raytunk, ugy jarunk vala mint Boldiſar Kiraly jara Babyloniaval az ô tobzodo lakodalma kôzôt, à ki mind magat s-mind fô emberit, s mind penig varoſat el veſte. Ertyûk azert az Bodiſar Kiralynak lakodalom ſerzeſet, s-abban valo Iſten ellen valo vetkeit.

Tanullyuk meg hát mi Magyarok elſôben, az Boldiſar Kiraly lakodalmabol; Hany keppen ſoktanak az emberek moſt-is az ô lakodalom inditaſokban vetkôzni. Negy keppen tudni illik. 1. Balvanyozaſſal, mikor azokkal elnek neminemû ſenteknek emlekôzetire, tiſtôletôkre; az mint cselekôſnek az Papiſta atyafiak, kik lakodalmakat ſoktak fôrzeni; Szent Martonnak es valami harom Kiralyok emlekôzetire. 2. Vetkôznek az emberek az ô lakodalmokban valo nagy keſûlettel, pompaval, czifraval, kûlômb kûlômb fele ſok heaban valo etkeknek ſokaſagaval, poharokkal, ruhakkal: hogy azokkal egyebek elôt az ô kazdagſagokat mutogathaſſak. Az mely vetôk, nem csak az Urakban, fejedelmekben Kiralyokban; de csak az kôz rendben is felette regnal. Nezd el csak az lakodalmakat, csak egy kôz renden valo ember annyit akar keſiteni, kinek vege hoſſa nincsen, nem gondolkodvan ſemmit arrol, hogy az termeſet kicsinnyel megh elegſik. De ſep dolog az lakodalmakban mertekletôſſegôt tartani. 3. Vetkôznek az emberek az lakodalmakban refegſeggel: Mert ſokak ugy viſelik az lakodalmakban magokat az italban; mintha ugyan csak az bornak vefôdelmere ſûlettettenek volna; es mintha ugyan ſemtûl fômbe csufolnak az Iſtent, akki az refegſeget tiltya. 4. Vetkôznek az emberek az lakodalmakban, batorſaggal; Mert az bortul

tul megh melegôdven, az Istennek haragjaval semmit nem gondolvan, az ô rebegségôkben, minden vetkekre habadon mennek, abbol ki nem akarnak terni. De hadgyunk beket mind ezeknek, kôvessük az mertekletôsségôt, az mely minden josagos cselekôdetôknek annya: es ebbôl az mertekletôsségbôl sarmazot lakodalmakat nem sidalmazzuk: Mert Christus ônnôn maga is jelen volt az Cana Galilæaban levô menyekôzôi lakodalomban, es jelen letelevel nem csak ekesitette; hanem Isteni hatalmassaga ferent az sükôlkôdô vôlegent jo izû es elegôdendô borral meg-is ajandekozta, az vizet borra valtoztatta. Az Abraham-is gazdalkodot vendeginek,

II. Tanullyuk meg, Boldisar Kiralynak es Babylonianak vesôdelmebôl: hogy az rebegség tobzodas, varasoknak es tartomanyoknak vesôdelmet tôrôz es nagy fejedelmeknek hamar veget eri. Pelda erre Troja varosa, mely az benne valoknak tobzodasa miat esek az ellensegh kezeben az mint meg irjak Homerus es Virgilius Poëtak. Pelda az vilag biro Sandor, aki rebegsege, bor itala miat sulada meg, az mint nemellyek irjak. Pelda Holofernes, ki rebegsege miat veste el eletet; s-meg pedig egy erôtelen assonyi allat altal: es most-is sokak rebegségôkben mulnak ki: Varak varasok esnek ellensség kezeben-is. Iozanok legyenek tehat az emberek, hogy magok ne legyenek, ûnnôn magok vesôdelmenek okai. Senki nem mentheti magat rebegsegeben eset gonos cselekôdeti felôl: Mert az mint az Seneca mondgya *Ebrietas est volun-taria insania.* Az az: az rebegség, sabad akarat ferent valo bolondsag. *Seneca de ebrietate.*

II. De contumelia Regis, in Deum Izraëlis.

Mondam hogy Maſodſor megh irja az Propheta, az Boldiſar Kiralynak Iſten ellen valo boſſuſagh tetelei; Melyben it-is az ũ nagy kevelyſege meg tetzik Iſten ellen. Mellyet ketkeppen cselekõſik. Elõſõr gonoſul elven az Iſtennek templomabol el vitetõt ſent edenyõkkel. Maſodſor, dicserven az balvany Iſtenõket, az igaz Iſtennek boſſuſagara.

I. Abuſus vaſorum Templi.

Az templom edenivel valo gonoſul eleſe megh tetzik innet mert az õ reſegſegeben azokat az edenyõket, akkik hetven eſtendõktûl fogva le tetetven valanak, es ſohaſenkitûl tobzodaſra elõ nem hozattattanak vala: es az Iſten az ellenſegh kezeben-is hetven eſtendõktûl fogva meg tartot vala ez okon, hogy az meg ſabadulaſnak utanna, iſmet viſſa vitetnenek az Ieruſalem templomaban. Mondom moſt az reſegſegtõl fel gerjedven, parancsollya az Bodiſar Kiraly hogy elõ hozzak, azokat az ſent edenyõket az diſnoknak, az az, az õ reſeges tarſainak, es paraznа agyaſinak, hogy legyenek bujaſagra valo ezközõk az bor italban, az mellyeket Iſten regenten rendelt vala jozanſagra, es az õ tulaydon tiſtõſſegere. Es nem vala ezekkel az ſent edenyõkkel ſabad elni, hanem csak ſent dologban. De moſt az ebek es az diſnok, az fertelmes eletû Kiraly az õ ſok agyaſival iſſik belõle. Az melyel az õ lakodalmat Iſten elõt utalatoſſa teſi, es azert õtet ſemmikeppen bûntetetlen nem hadgya: az mint megh bûntette vala az Philiſtæuſokat az frigy ladajanak megh fõrtõſteteſejert.

Csudal-

Csudalkozhatol pedigh azon, mit ſerezzen itt az ejeli tobzodo lakodalomban az tiſtôſſegbeli aſſonyallatok ſerege hogyha azok jamborok voltanak: De kûnnyen meg tetzik hogy ezek, altal hagtak volt az ſemermeteſſegnek czellyat, az ejeli tobzodas ſerent. Ahonnet ez moſt-is az aſſony nepeknek az tanuſag, hogy nem illik jambor aſſonyallatokhoz az ejeli rombolas, tantzolas, ejeli dorbezlas lakodalom, hanem ideje vagyon mindeneknek. Mert még az regi poganyok kôzôt-is, nem volt tiſtôſſeges dolog az jambor aſſonyallatoknak ejeli lakodalmakat ûzni: mert tiſtatalanoknak tartattak erôtte.

II. Laudatio idolorum.

Balvany Iſteni tiſtôleti tetzik meg az Kiralynak: Mert azt mondgya az Propheta felôle: Ivanak ugymond bort, es dicserek az Aranybol ezûſtbôl, ertzbôl, vasbol, fabol es kûbôl csinalt Iſteneket, az az: Mintha az Izraëlnek Iſtene erôtlen volt volna, aki meg nem tarthatta volna az ô nepet, ſem pedig az ô templomat: de az ô balvany Iſteninek ereje altal gyôzettetôt volna meg az Sido Orſagh, vettetôtt volna megh Ieruſalem, puſtittatot volna el az templom, es vitettenek volna el az Ieruſalem templomnak edenij, ez okon ſemmi tiſtôſſegôt nem advan az Iſraël Iſtenenek: minden bôcsûletôt tulaydonitanak az ô aranybol, ezûſtbôl, ertzbôl, vasbok, fabol, kûbôl csinalt Iſtenôknek: az mely nagy karomlas az igaz Iſten ellen. Es az Daniel ezeket ſamalvan, csufollya az Babyloniabelieknek Iſtenôket. Mert ugyan-is mi lehet nagyob bolondſagh, mint az aranyat, ezûſtôt, kôvet, fat, Iſteni tiſtôlettel illetni.

Tanusagok.

Tanullyuk meg hàt innet az Boldisar Kiralynak peldajabol, aki az templomnak fentöltetöt edenyit vifi az ö lakodalmaban s-azokbol ifik: fabade az Istennek tiftössegere rendeltetöt edenyöket, hogy ha az ellensegtül el nyerjük közönseges külsö hafonra forditani? ugy mint, pohar kelyhet, templomnak ekessegit edenit, avagy nem.

Vide hanc responsionem infra approbari ab ipso correctore Hora 38. in Locis communibus.

F. Nem fabad. Mert ha az Bodisar Kiraly az Babylonianak Kiralya az Istennek lelketöl ez okon büntettetik, hogy az Ierusalem Templomabol ki hozattatot edenyekböl tobzodik; sokkal inkab büntetesre meltok, à kik kereftyeneknek akarnak mondattatni, hogy ha az Istennek tiftessegere rendeltetet dolgokkal, edenyekkel gonoß vegre, külsö hafonra élnek.

Hogy ha azert az Papista atyafiaktul Isten tiftessegere fenteltetöt edenyek jutnak fegyver altal az fejedelmek, vitezök kezeben, maradgyanak az Isten tiftessegere. Ez volna az uta s igy kellene. De ez el mult eftendökben, ugymint anno 1604. s-1605. külömben vala az dolog, kik az Isten tiftessegere rendeltetet jokat forditottak az ö magok hafnara. A kiért nem is lönek az emberek nyomosok sokak.

II. Tanullyuk meg: Meg kelle az balvanyozasra rendeltetet faragot kepöt tartani avagy nem?

F. Semmikeppen nem: Mert hamis Istenek; az mint az Daniel à Babyloniabelieknek faragot kepeit Istenek-nek hia. Valakik azert balvanyozasra rendeltetet kepeket tartanak az templomokban; meg annyi Istenöket tartanak; Mert noha sokak önnön magoknak mencsegöt keresnek

reſnek mellyel azoknak Iſtenſegôket tagadnak à faragot kepeknek: de itt az Iſtennek lelke, akki minden fiveket altal lat, azokat Iſtenôknek mondgya: Mert igy ſoll: hogy az Babyloniabeliek dicsertek az aranybol, ezûſtbôl, ertzbôl vasbol, fabol kûbôl csinalt Iſtenôket. Heabban valo azert az Papiſta atyafiaknak magok mentſeghe, mellyel mentik magokat, hogy ûk az faragot kepeket nem tartyak Iſten gyanant. Mert az Babyloniabeliek-is azt mondhattyak vala, hogy azokat az faragot arany, ezûſt kepeket nem tartyak Iſten gyanant, de az ô ſok Iſtenôk lakoznanak az Egekben. Az mint az regi poganyok-is mondgyak vala, hogy az Iupiter lakoznek az Egekben, de annak kepe volna itt kôzôttôk ez fôldôn. Avagy oly bolondoknak vellyûke az Babyloniabelieket, hogy azt iteinôk felôlôk, mintha ûk azt iteltek volna, hogy az Iſten allattya ſerent aranybol es ezûſtbôl volna? Bizonyara ſemmikeppen nem. De mind azon altal meg-is azt mondgya felôlôk az Propheta, hogy dicsertek az ù arany ezûſt Iſtenôket annakokajert valakik tiſteletre faragot kepeket tartanak, megh anni Iſtenôket vallanak, es akar mint mentſek magokat hogy ûk Iſten gyanant nem tiſtôlik; heaban vetekôdnek. Mert Iſten akki igaz az ô beſedeben, azt mondgya hogy azok az faragot kepek, azoknak Iſtenôk.

Az Iſtennek azert igaz itelete es beſede maradgyon helyben es az emberek akkik balvanyozo tudomanyokat akarjak feſtegetni maradgyanak hazugſagban. Iſten azt mondgya az balvanyozok kepei felôl, hogy azok az ô Iſtenek; ôk pedigh azt akarjak el hitetni velônk, hogy nem tiſtôlik Iſten gyanant: Inkab hiſûnk mi Iſtennek, hogy nem mint az embereknek. De

De mondhatnad.

Az faragot kepek az Templomoknak ekeſſegere vadnak. Azert meg kell az faragot kepeket tartani.

F. Sőt nem hogy ekeſſegere volnanak az faragot kepek az templomoknak; hanem inkab gyalazattyara: es utalatoſſag Iſten előt: az mint megh vagyon irva, Moſes őtődik kőnyvenek cap. 27. 25. aholot igy ſzoll Iſten. Akkozot az á firfiu, valamely csinaland faragot es őntőt kepet, az Ur előt valo utalatoſſagot: az Acs meſterkezenek munkajat, es helyheſztetendi azt reytőkben. Es mind az ſokaſag felellyőn. Amen.

Ennek felette: Valami az Iſtennek nyilvan valo kiadot parancsolattya ellen vagyon balvanyozaſra; az ſemmikeppen nem ekeſſegere vagyon hanem gyalazattyara az Iſten hazanak. Illyen pedig az faragot kep; Mert meg vagyon irva: Exod. 20. Ne csinaly te magadnak faragot kepet; ſe ne tiſztőllyed, ſe ne imadgyad azokat. Mert en vagyok az boſſu allo Iſten. Annakokajert nem kell ſemmikeppen azokat az faragot balvanyokat az Iſtennek tiſztőletire rendeltetőt hazakban, templomokban tartani; ugy mint az Iſten hazanak nem ekeſſeget, hanem utalatoſſagit. Hadgyunk beket tehat az reghi tevelygeſnek, az arany, Ezűſt, ertz, vas fa, es kűből csinalt Iſtenőknek, tiſzteletinek, es ſolgallyunk egyedűl csak az mi Iſtenünknek, à ki az menynek es főldnek teremtő Iſtene.

Akkinek egyedűl adaſſek, birodalom, hatalom, tiſztőſſeg őrőkkőn őrőkke,

A M E N.

XXV.

Cap. V.

XXXV. PRÆDICATIO.

VGyan azon oraban ki jövenek az emberi keznek ujai, es irnak vala à gyertya tarto elleneben à Kiraly Palotajanak falan, es à Kiraly nezi vala azt az kez tenertaki ir vala. *versu 5.*

SUMMA.

Ez ötödik versetskeben, követközik immar, az ötödik Caputnak masodik resse: Melyben summa serent, megh irja az Propheta, az Bodisar Kiralynak, igaz es Istentül erdemlet melto büntetesset az ö nagy kevelysegejert, es Isten ellen valo nagy hitötlensegejert: Mind az ötödik caputnak vegeig.

RESZEK.

Ket resböl áll az Boldisar Kiralynak büntettetese.

I. Az ö követközendö büntettetesseröl jövendöl az Propheta.

II. Ugyan annak vegben viteleröl soll.

Mert Isten ezzel-is az nagy Nebuchadnezarnak unokajaval-is ugy cseleködik az büntetesben; mint sinten Nebuchadnezarral. Mert elsöben meg inti iras altal az Boldisar Kiralt az ö jövendö büntetese felöl, az ö tobzodo, fertelmes es balvanyozo eletejert: es annak utanna, ugyan azt ö rayta be-is tellyesiti. Lassuk azert elsöben, mikeppen inti meg Isten az Boldisar Kiralt az ö jövendö büntetese felöl s-annak utanna, mint tellyesiti Isten az ö büntetesset ü rayta. Az intes ez ötödik verstül fogva, ki

terjed az 29. versig. A bûnteteſnek vegben vitele, vagyon az 30. versben.

Az mi az Elſô dolgot illeti, tudni illik az Boldiſar Kiralynak jövendô bûnteteſe felôl valo meg intetteteſet, igy kezdi azt moſtani letzkenkben az Propheta s mond.

Ugyan azon oraban ugymond; ki jövenek az emberi keznek ujai, es irnak vala az gyertya tarto ellenében à Kiraly palotajanak falan, es à Kiraly nezi vala az kéz tenert akki ir vala. Aholot ebben az versben negy dolgot jelent az Propheta. 1. Idejet, mikor intôtte meg Iſten az Bodiſar Kiralt, az ô jövendô bûntetteteſe felôl. 2. Formajat modgyat: Mi modon intôtte megh Iſten à Kiralt. 3. Helyet, holot s micsoda helyben intôtte meg. 4. Bizonyos voltat; kik voltanak ennek az inteſnek csuda tételnek lenni. Ezekrôl follyunk rendel.

Az mi idejet illeti, mikor intôtte meg Iſten az Boldiſar Kiralt az ô jövendô bûnteteſe felôl: Meg jelenti ezt az Propheta mikor igy ſoll. Ugyan azon oraban ugymond; az az, mikor az Iſraëlnek Iſtenet karomlanak es az hamis Iſteneket tiſtelnek, ugyan azon oraban Iſten bûnteteſt hirdet ú neki az ô gonoſſagajert. Az miat ennek elôtte-is az Nebuchadnezar felôl azt monda; hogy még ugy mond az ô az Kiraly fajaban vala es az Egbôl ſozat jöve le, hogy iſmerne meg à Kiraly, hogy nem más vetkejert, hanem az ô Iſten ellen valo karomlaſajert eſôt volna az bûntetes ô rayta. Es igy az ô ôrôme hirtelenſeggel ſomoruſagra fordul. Ahonnet ez mindennek az tanuſag, hogy vala mennel inkab nevekôdik az bûn, az Iſtentelenſegh az emberekben, annyival közeleb vagyon az Iſtennek boſſu allo haragja az embereken. Valakinek vala-

L.C.

valamikor leg nagyob batorſaga kevelyſege, ſabadſaga vagyon az gonoſſagra, annival kôzeleb vagyon az ô vesôdelme: az mint pelda az Bodiſar Kiraly aki mikoron leg nagyob batorſaggal volna foglalatos à gonoſſagban, ſinten akkor citaltatik az Iſtennek itilô ſeki eleiben.

Ezt allattya Chriſtus-is ſent Mathenal ca. 25. 50. & 51. mikor amaz gonoſ ſolga felôl igy ſoll; s-azt mondgya: el jû ugymond annak az gonoſ ſolganak az ura s-akkor ugy mond ezt gondollya vala az ô ſiveben: el halaſztya meg az en uram az haza jôvetelt, el jû az mely napon nem varna es az mely oraban nem gondolna, es el ſakaſztya azt az ô haza nepetûl, es az kep mutato hypocrita ſolgak kôziben ſamlallya; ot leſen ſiras es fogaknak csikorgataſa. Es bizonyara minden idôbeli peldaknak hiſtoriaja-is ezt tartya, hogy valakik leg nagyob batorſagban voltanak az ô gonoſſagokban, akkor eſôt bûntetteteſôk veſôdelmôk. Pelda Holofernes aki nagy batorſagban tobzodik s-akkor eſek el feje Judit altal. Pelda Alexander Macedo, aki az ô lakodalma kôzôt fulad meg. Amaz kevely Sennacherib-ot is akkor legyôniti meg Iſten az ô taboraval, à mikor karomlaſt ſollana nagy batorſaggal az Iſraël Iſtene ellen. Tanuld megh azert te-is, hogy valamikor leg nagyob batorſagod vagyon gonoſſagodban, annyival kôzeleb itellyed lenni az te bûnteteſôdnek napjat.

II. Tanullyuk meg ezt-is az Boldiſar Kiraly bûntetteteſebôl, akire Iſten akkor vét ſententiat, mikor az gonoſſagot ſinten ſajaban talallya; hogy Iſten nem bûntet senkit bûntelen, az mint az Nebuchadnezar peldajabol-is ezt elôt bizonitok, hanem azokat bûnteti, akik û elôtte gonoſſagban talaltatnak: Ne zugolodgyunk tehat Iſten ellen.

Ne mond te-is ezt: az Iſten meltatlan vér engômet, nem erdemlenem az bûnteteſt ſinten el ennire: Mert Iſten nem bûntet ſenkit bûntelen: Holot ez az ô igaſſaghoz nem ferne.

Maſodik kerdeſünk ez vala: Mi modon intette megh Iſten az Kiralt az ô jôvendô bûntetteteſe felôl? s-azt mondgya. Ki jôvenek ugymond az emberi keznek ujai es irnak vala. Ved eſedben: Azt mondgyak nemellyek, az mely ertelemben vagyon Rabbi Saadia ez az Sido Doctor, hogy ez az kez, Gabriel Angyal keze volt; de ez az ertelem igen gyenge: Hanem ezek az ujak voltak az Jehovanak ujai, es ezt Iſten, az ô Iſteni erejenek altala irja vala: de ennek kûlsô formajat à Kiraly elôt ugy mutattya vala, mintha valaki emberi kezzel irna az Kiraly elôt. Mert bizonyos ez, hogy az nem emberi kez volt, de mivel hogy ugy tetzik vala; annakokajert haſonlatoſſag ſerint, mondatik emberi keznek. Ahonnet ez jô ki, hogy Iſten csudalatoskeppen, ſokatlan s-hallatlan iras altal inti megh az Kiralyt az ô jôvendô bûnteteſe felôl. Igy moſtan-is Iſten az û kôvetkôzendô igaz iteletit, gyakorta kûlsô jegyek altal ſokta az emberek eleiben vetni. Mert neha leſnek fôld indulaſok, az mely fôld indulaſok ſoktak az Eccleſiaban es az kûlſô polgari tarſaſagban, nagy viſſavonyaſokat jelenteni, az Orſagokban pedig hadakozaſt vér ontaſt: az mint à mi idônkben az 1591. Eſtendôbeli fôld indulas, Auſtriaban, Cseh Orſagban, Magyar Orſagban, Morvaban, jelente hadakozaſt, mely alat megh ez ideig-is tartatunk. Meg emlekôzzel azert rea: hogy valamikor fôld indulaſt hallaſ vala mely orſagban, tartomanyban; tudgyad bizonyara hogy az altal mindenket jô

ket jövendö valtozas vér-ontas, hadakozas felöl akar meg inteni. Pelda erre Erdely-is, akiben valo föld indulasok, hegyeknek halmoknak szakadasi, vesödelmet jelentettek annak az Orszagnak; az mint be-is tellyesödöt rayta.

Neha pedigh lesnek üstökös csillagok: mellyek altal Isten azt akarja jelenteni; hogy lesen nagy Uraknak, Fejedelmeknek fü rendeknek halala: tamadnak nagy vér-ontasok hadakozasok, szomoru vesödelmes allapatok: lesen dög halal, es az embereknek tarsasagaban nagy valtozas: az mint Camerarius effelöl illyen Görög sententiat hoz elö. ὅτις κομήτης ὄσις ὁ κακον φέρει. Az az, az mint Lucanus fordittya. *Nunquam cœlo spectatum impune Cometes.* Csak egy üstökös csillag-is nem tetzet soha az Egen, mellyet nagy kár es vesödelem nem követöt.

Tanuld megh tehat, hogy az-is az üstökös csillag-is, mellyet Isten elöttünk mutogatot egy nehany napokon; semmi jot nem hoz: hanem itonyu vesödelem, valtozas es dög halal követi azt. Az Ierusalem vesödelme elöt, egesz Esztendeig lün sen az üstökös csillag, es el vese Ierusalem Vespasianus idejeben, harmintzor valo szaz ezer emberekkel eggyüt, segyver, ehsegh es fogsagh miat. Az 1556. Esztendöben. *Mense Martio* à mely üstökös csillag, csak egy nehany nap tarta, sok fö rendeknek vesödelmet es amaz következözöt dög halalt jelentette volt. Jo volna azert ennek az következözendö vesödelömnek, mellyet nekünk-is mutogat es jelenget Isten az üstökös csillag fenlesevel, jo idejen eleit vönnök, imadsaggal es Istenes eletrel, hogy az mi következhetik reank, azt Isten, avagy tellyesseggel el forditana rolunk, avagy ha ö felsege ugy vegezet felölünk, hogy nyomorusagra jussunk meg-is;

avagy csak kúnnyebbitene ſent nevejert az búntetéſt mi raytunk.

De alußunk mi az ſok vetkekben atyamfiai, es az Iſten haragjanak le ſallitaſara, avagy kicsin, avagy ugyan ſem mi gondot nem viſelünk: Mely bizonyara Iſtennek kettős búnteteſe raytunk, hogy jora valo elmelkődeſünket is el vőtte mi túlünk s oſtorat is reank bocsattya az haladaſhan ſagert. Vagyon kúlső forgalmatoſſagunkra gondunk; de kicsoda, akkinek fayna naponkent az Iſteni tiſteletnek hatra maradaſa?

Harmadſor à mint jelentettem vala, arrol kel értekőznünk ez fel vet igek ſerent: Holot jelente meg Iſten iras altal, az Kiralynak jővendő búntetéteſet? Effelől azt mondgya az Daniel, hogy ugyan azon hazban, aholot az Kiraly nagy kedvere vendegőskődik vala, es aholot viſagoſitaſnak okajert az gyertya tartot fel függeſtőttek vala; mivel az az lakodalom hoſſu etzakaig valo vala; eleiben irvan az gyertya tarto ellenében à Kiralynak kővetkőzendő búntetéteſet. Es igy az à hely akkiből ki rekeſztetet vala Daniel az Iſrael fiaival eggyût ki nem rekeſztete az Iſtent, akkinek utat adnak vala az kő falok az Hegyek es minden teremtet allatok. De eleiben irja Iſten ő neki az ő jővendő búnteteſet, hogy gondolkodgyek felőle.

Tanullyak megh azert innet az reſeges Urak fejedelmek, kik az Iſtennek igaz iteletivel ſemmit nem gondolnak, es hogy van az ő Kiralyi palotajokban kedvekre lakoznak, es hogy erre nagyob ſabadſagok leheſſen; onnet az Chriſtus folgait őrőmeſt ki akarjak rekeſteni: tanullyak megh mondom, hogy nem rekeſthetik ki onnet az Iſtent, hogy az ő gonoſſagokat ne latna. Mert az Kiralyok palotai is utat adnak

adnak Istennek. Azert ugy ellyenek, ugy mulatozzanak, hogy Istennek tiſtôſſegere legyen magok viſeleſe: megh emlekôzven arrol, ha azt nem cselekôſſik, Isten az ô lakodalmok kôzôt kezdi megh elegleni nekik-is eletôket, es eleikben iratni vegſô vesſôdelmôket. De egyeb rendekis mint egy tûkôrt elôttôk viſellyek ezt az tanuſagot: Mert mindenekkel kôz az Isten bûnteteſe. Negyedſer es utolſor mondam, hogy bizonyos voltat jelenti az Prophéta ennek az csuda tetelnek: Kik voltanak tanubizonſagi, s azt mondgya felôle, hogy ûnnôn maga az Kiraly, nezi vala azt az kez teneret aki ir vala. Hogyha annakajert valaki az ô fû emberei kôzzûl latta volna, es ugy jelentette volna megh neki, ketôlkôdhetik vala à Kiraly es azt gondôlhattya vala, hogy valaki meg annak elôtte irta volna azt az iraſt oda. De holot annak elôtte az fal iras nelkûl vala, es az iro kezet lattya vala, immar ſemmi modgya nem vala benne, hogy ketôlkôdhetnek felôle; hanem magat allattya Isten tanubizonſagul, hogy venne eſeben az mennyei csudanak mi voltat, es ertene megh azt-is, hogy nem máſra, hanem ô rea tartoznek annak az iraſnak ertelme. Vegezetre ertene azt-is, hogy az az iras ugy mint citatio gyanant volna ô neki az Istennek igaz itelô ſeki eleiben, az ô gonoſſagajert.

Tanullyuk meg hât mi-is innet, hogy nincsen ſemmi rend, ſem Ur, ſem Kiraly, ſem Csaſar, akki el kerûlheſſe az Istennek igaz iteletit, de mindeneknek Isten eleiben kell allani; Mert Isten oda citaltattya ôket az ô folgai altal; az mint bizonſag ez tobzodo Boldiſar Kiraly peldaja; kit az Isten lathato pecset, ſokas kivûl valo iraſſal hirtelen ideztet az û ſeki eleiben. Es ha neha, ſinten az

kûlſô

Cap. V.

kûlſô lathato citatio nincsen-is igy: mind azon altal az Iſten igeje, es az lelki iſmeret aki ezer tanu helyet vagyon, vadol minket az Iſtennek igaz itelô ſeki elôt. Rendellyûk tehat kereſtyeni modra életûnket, hogy ekkeppen magunk-is magunknak igaz itelô birai lehetſünk. Melyre ſegellyôn minket az mi edes Atyank Iſtenünk, Fiajert az Ieſus Chriſtuſert ſent lelkevel, AMEN.

XXXVI. PRÆDICATIO.

verſu 6. AKkoron az Kiralynak abrazattya meg valtozek, es az ô gondolati meg haboritak ûtet: es derekaban valo ereje el ſakada, es terdei egyben

verſu 7. verôdnek vala. Kialta azert az Kiraly erôſſen, hogy be vinnenek ô hozza termeſet tudo bôlcseket, Chaldæuſokat es jôvendôlôket: es ſolla az Kiraly es monda az Babyloniai bôlcseknek: Valaki el olvaſſa ezt az iraſt, es annak magyarazattyat meg jelenti ennekem, barſonyban ôltôzik az, es arany lantz leſſen az ô nyakaban, es harmadik leſſen akki parancsol ez Orſagban. Akkoron be

verſu 8. menenek az Kiralynak minden bôlcsei, es el nem olvashatak az iraſt, es az ô magyarazattyat meg

verſu 9. nem mondhatak az Kiralynak. Akkoron Boldiſar Kiraly igen meg rettene, es az ô abrazattya megh

meg valtozek ô benne, es az ô fũ nepei-is megh rettenenek.

SUMMA.

Ezekben ez jelen valo igekben ſumma ferent, azt irja megh az Propheta: Mit ſerzet ez az falon valo iras az Boldiſar Kiraly ſiveben: tudni illik felelmet, es annak az iraſnak ertelme es magyarazattya felôl valo ſorgalmatoſſagot: De heaban: Mert ſenki az ô bôlcsei kôzzûl, azt az falon valo iraſt neki meg nem magyarazhattya.

RESZEK.

Harom reſzei vadnak ezôknek az igeknek.

I. Az Boldiſar Kiraly felelme, mellyet ſôrzôt az falon valo iraſnak lataſa ô benne.

II. Az falon valo iraſnak ertelme s-magyarazattya felôl valo ſorgalmatoſſaga.

III. Az ô ſorgalmatoſſaganak haſontalan volta.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik à Bodiſar Kiralnak felelmet, à falon valo iraſnak lataſabol, igy ſoll felôle az Propheta s-mond. Akkoron ugymond à Kiralynak abrazattya meg valtozek, es az ô gondolati meg haboritak ôtet, es derekaban valo ereje el fakada; es terdei egyben verôdnek vala. Aholot negy rendbeli jegyôkbôl magyarazza meg az Propheta à Boldiſar Kiralynak felelmet. 1. Ortzajanak abrazattyanak megh valtozaſabol. 2. Gondolatinak meg haborodaſabol. 3. Derekaban valo erejenek meg fakadaſabol. 4. Terdeinek egyben verôdeſebôl. Ortzajanak meg valtozaſabol igy; mert az ô vidamſaga el fordul, es felelme miat el ſargul. Gondolatinak meg haborodaſabol igy, mert (à mi Kirali meltoſagahoz illetlen) nagy kialtaſſal parancsollya, hogy hamar

hinak eleiben az bölcseket. Derekaban valo erejének meg ſakadaſabol igy; Mert meg az ő veſei is reſketnek ő benne, es ruhait is keſörittetik derekaban valo faydalmi miat le vetni. Terdeinek egyben vereſeből igy: Mert inai-is lantolnak ő neki nagy felelmenek miatta. Ahonnet eſükben vehetik vala mindenek, hogy nem valami közönſeges felelem, de az Iſtennek igaz iteletiből ſarmazot felelem talalta vala elől à Kiralt. Ezekben ál az Boldiſar Kiraly felelme. Ahonnan imillyen harom kerdeſink vadnak.

I. Micsoda rettentí illyen igen az Kiralt, holot azt az iraſt ſem el nem olvashatta, ſem pedigh nem erthette, es ez okon, javara volnaje vagy gonoſara, nem tudhattya?

F. Az gonoſ lelki iſmeret furdallya, s-az dicſtallya hogy ſemmi jot ne hozzon neki, az à falon valo iras. Mert jol tudgya vala à Kiraly, hogy ſokſor es ſokkeppen bantotta volna megh az Iſraélnek Iſtenet: kivaltkeppen pedig ugyan abban az oraban, midőn az igaz Iſtent megkaromlotta volna, es az templomnak edenit megh fertéztette volna. Ez az ő ſok rendbeli gonoſ cselekődeti tehat azert à Kiralt ily felelmeſſe, hogy ſemmi jot ne varhaſſon az falon valo irasbol.

Ahonnet elönkben adattatik az gonoſ lelki iſmeretnek ereje miben allyon; ebben tudni illik, hogy az gonoſ lelki iſmeretű emberek, meg csak az fanak leveleitől is reſketnek. Sokkal inkab pedigh, ha valami rementelen nyavalya talallya öket. Pelda az Adam, aki vétközven az Iſtennek ki adot parancsolattya ellen, budoſik, reſket az Iſtennek előtte az paradicsom kerteben. Cain megh ölven az ő Attyafiat az Abelt, meg ſolittatvan Iſtentől azt mondgya;

mondgya: Ime ugymond ennek utanna valaki talalkozik meg ôl engômet: es most-is igy vagyon az dologh; soha az gyilkosoknak az ô szivôk batorsagba nincsen, hanem mindenût reszketnek az lelki ismeretnek tûze miat. Szaly magadban csak, igy talalod ezt. s-Mondhatnat:

II. Micsoda vala az oka, hogy az Boldisar Kiraly ily hamar s illy felette igen meg retten erre az intesre: holot az minden napi peldak bizonittyak, hogy az hitôtlenôk ritkan indittatnak megh az Istennek fenyôgetô ostorira; hanem azokat semminek velik, meg utallyak?

F. Ket okai valanak ennek: Elsô ez; mert egyfôr s-mind azzal az kûlsô eskôzzel, irassal, vetôtte vala Isten az Boldisar Kiraly lelkere az ô kezeit, hogy erzene megh az Isten haragjat: Masodik oka ennek ez vala: Mert ez az iras utolso citatioja vala Boldisar Kiralynak az Istennek itelô szeki eleiben. Nem vala immar tôb idô hatra, melyben varna Isten tovab az ô meg tereset. Annakokajert ez az oka hogy ez az iras ily felette igen meg rettenti ôtet: es itt tellyesôdik be amaz mondas: *Deus tarditatem vindictæ, gravitate supplicij punit.* Az az, Isten az bûnteteknek kesôdelmes voltat, az bûnteteknek sanyaru voltaval potollya megh.

Ahonnet ez az Tanusag: Hogy ha az Istennek iteletiben valo citatio ily rettenetes: menyivel rettenetesseb lesen tehat az Istennek igaz iteletinek ki-folgaltatasa azon az utolso napon: sokkal bizonyara. Tanullyuk tehat eletûnket jobbitani, hogy az utolso iteletben, gonoful ne legyen dolgunk.

III. Mi vegre rettenti meg Isten illyen igen à Boldisar Kiralt?

F. 1. Megh rettenti ez okon, hogy az ő elebbi bűnében megh reſegedet Kiralt, fel ſerkentene; hogy vegye eſebe valoban, hogy ő neki Iſtennel vagyon igye.
2. Hogy megh tudnak mindenek, hogy Iſten mint igaz itelő biro úl az ő ſekibe, es az Kiralyt mint ál pereſt citaly lya tőrvenyben.

L.C.

Tanulyuk meg: micsoda ereje vagyon az Iſtennek fenyőgető igaz iteletinek: ez tudni illik, hogy azok fel ſerkentik az bűnben el alut lelki iſmereteket: de kűlőmben Mert az valaſtottaket, s kűlőmben az meg vetteteket. az valaſtottaket fel ſerkentik igy; avagy hogy meg terjenek bűnőkből; mint pelda erre az David akki halvan az bűnteteſt Nathan Propheta altal, meg tér: es az Ezechias halvan azt, hogy meg kellene halni, kőnyörgeſre adgya őnnőn magat: avagy pedig fel ſerkentik az valaſtottakat ugy; hogy, az ő tiſztőkben hűſeggel forgolodgyanak: az mint az Sent Pál mondgya maga felől, es az ő ſolga tarſai felől. 2. Cor. 5. Tudvan ugymond az Urnak amaz rettenetes napjat az embereket hozzuk az hitre: az az tudvan amaz itelő napjat az Urnak, mellyen mindeneknek ſűkſegh leſen ſamot adni az ő tiſztőkről; ez okon forgolodunk ſorgalmatoſſan tiſztűnkben. Az meg vetteteknek pedigh ſivőket, az Iſtennek oſtori ſerkentik ugy, hogy ſokak kőzzűlők az ő gonoſſagok miat ketſegbeeſven meg halnak: az mint eſek az Boldiſar Kiralynak-is dolga. Ertyűk azert immar az Boldiſar Kiraly felelmet.

Maſodſor mondam hogy azt irja meg az Propheta, az Boldiſar Kiralynak: Minemű ſorgalmatoſſaga lőt legyen, az falon megh tetzet iraſnak ertelme es magyarazattya felől.

Mely

Mely sorgalmatossaga ket dologbol tetzik meg. 1. Parancsolattyabol: mert parancsol, hogy hinak hamar az bölcseket, Chaldæusokat, jövendölöket: az kikön kicsodakat kellyen ertenönk cap. 1. 34. & cap. 2. v. 2. Immar ennek elötte megh magyaraztuk. 2. Szorgalmatossaga meg tetzik az ö igeretiböl: mert urasagot, gazdagsagot iger, az iras magyarazattyajert. Valaki ugymond el olvassa ezt az irast es annak magyarazattyat meg jelenti ennekem, barsonyban öltözik az: arany lantz lesen az ö nyakaban, es harmadik lesen akki parancsol az Orszagban.

I. Ahonnet meg tanulhattyuk: Mint vagyon ez vilagi kegyötlen fejedelmeknek, Uraknak, es minden hitötlenöknek dolgok, az ö nyomorusagoknak közepötte, igy bizonyara, hogy az ö nyomorusagoknak idejen, orvossagot keresnek, ez vilagi hamis, istentelen varaslo, idegen tudomannyu emberek közöt: Nem sietnek az segitsegert Istenhöz, hanem hasonlo hazugokhoz mint önnön magok. Pelda az Boldisar Kiraly: aki nem az igaz Istenhöz, hanem az varaslo, hamis jövendö mondo bölcsekhöz folyamik, az mely felette nagy vetek. Melynek siralmas dolog hogy megh az keresztyenök közöt-is kezdöt foganattya lenni; De Istentelenseg: Annakokajert meg ojak magokat az keresztyenek az varaslokkal valo szövetsegtül.

II. Tanullyuk megh az Boldisar Kiraly igeretiböl aki sokat iger, noha maganak sem vala semmie: Mert immar Isten az ö Decretomabol másnak rendelte va la az birodalmat; meg-is harmadik helyet iger az birodalomban, az iras magyarazonak maga utan: tanullyuk megh mondom, minemü termesetüvek legyenek az kegyötlen fejedelmek; ollyak kik sokat igernek, es egyebeket boldog allapattal

pattal biztatnak; holot ûk azon kôzben leg bodogtalambak. Nem akarjak ezek az Iſten oſtorat fejeken megh iſmerni. De laſſuk az utolſo dolgot.

Harmadſor es utolſor mondam hogy meg irja az Boldiſar Kiralynak ſorgalmatoſſaganak hafontalan volrat: az mely megh tetzik innet: Mert ſenki az ô bôlcsei kôzzûl nem hogy megh magyarazhatta volna az iraſt: de megh csak meg ſem tudak olvaſni. Ahonnet à Kiraly ônnôn maganak nagyob banatot ſôrze: ſôt nem csak maganak pedig, de haſonlokeppen mind az û utanna valo fû rendeknek. Mert bizonyara akkik annak elôtte reſeſôk lûnek az ô elebbi Iſtentelenſegeben, melto vala hogy reſeſôk lennenek az ô bûntetteteſeben-is

De mondhatnad.

Mi vala az oka, hogy ſenki az bôlcsek kôzzûl az iraſt ſem meg nẽ olvashattya, ſem meg nem magyarazhattya vala?

F. Az Rabbinuſok, Sido iras magyarazok, ſokat munkalkodnak ebben; micsoda lôt legyen ennek az oka. Nemellyek azt mondgyak hogy ez volt azoka, hogy az bômellyek azt mondgyak hogy ez volt azoka, hogy az bôtûk valtoſtattak vala meg: Nemellyek kôzzûlôk ki egygyet s-ki máſt mondanak: De ennek az oka egy igevel csak ez. Iſten vakitotta vala megh az Kiraly bôlcseit, hogy latvan ne latnanak, es ennek ſemmikeppen vegere ne mehetnenek, az mi keppen Iſten az Sidokat-is gyakorlatoſſaggal fenyôgeti ezzel az bûntetteſſel.

L-c. Tanullyuk megh hát innen; meddigh mehet ez vilagi bôlcseſeg az Iſtennek dolgaiban: Nem tovab bizonyara hanem csak migh az Iſtennek titkainak viſgalaſara erkôzik: ſinten akkor fogyatkozik meg, az mikor leg nagyob ſûkſegôk volna az embereknek rea.

Hadgyunk

Cap. V.

Hadgyunk beket hát annak, ne kötelezzük elmenket csak ez vilagi bölcseseghöz, hanem igyeközzünk az mi. Istenünknek titkos dolgainak viſgalaſara. Igy leſen az, hogy az mi felelmink közöt, nekünk az Istennek igeje vigaſtalo eſközünk leſen. Az mi forgalmatoſſagink közöt, oktatonk, tanitonk leſen, es minden dolgainkban ſegitönk. Melynek tanulaſaban vigyen elö naponkent minket-is az mi atyank Istenünk fianak erdömejert,

AMEN.

XXXVII. PRÆDICATIO.

AZ Kiralyne Aſony pedig ezert az dologert *verſu 10* mely eſek az Kiralyon es az ö fü nepein, bemene az lakodalomnak, vigaſagnak hazaban: Szolla es monda: Kiraly örökke ely: Ne rettenesenek meg tegedet az te gondolatid es az te abrazatod meg ne valtozzek. Vagyon egy Firfiu à te *verſu 11* Orſagodban, kiben az ſent Istenöknek lelke vagyon, es az te Atyadnak idejeben ertelem, tudomany es bölcseſeg, mint az Istenöknek bölcseſege talaltatot ö benne; akkit Nebuchadnezar az te Atyad, az termeſet tudoknak, Eg forgaſahoz ernöknek, Chaldæuſoknak, es jövendölöknek fejedelmeve tön, mondom az te Atyad oh Kiraly.

Annak-

verſu 12. Annakokajert, miert hogy Danielben, kit az Kiraly Balthaſarnak nevezet vala, nagyob lelek es tudomany es ertelem talaltatot vala: almoknak magyarazattya; titkoknak meg jelenteſe; es nehez dolgoknak meg feyteſe. Moſtan azert hivattaſſek az Daniel, es magyarazattyat megh jelentie.

verſu 13. Akkoron Daniel vitetek az Kiraly eleiben: Szolla à Kiraly es monda Danielnek; Te vagye amaz Daniel, ki vagy Iuda nemzetſegebŏl, az fogoly firfiak kŏzzŭl, kit ide hozot az Kiraly az en Atyam

verſu 14. Iuda Orſagabol? Es hallottam te felŏled, hogy az ſent Iſtenŏknek lelke vagyon te benned, es ertelem, es tudomany, es bŏlceſeg bŭvebben talaltatot te benned. Es moſtan hozatanak en elŏmben bŏlcsek, es Eg forgas tudok, kik az iraſt el

verſu 15. olvaſnak es annak magyarazattyat megh jelentenek ennekem, es ez beſednek magyarazattyat meg nem jelenthetek. Es en hallottam te felŏled, hogy titkos dolgokat magyarazhatz, es kŏteſeket

verſu 16. meg feythetz. Moſt azert ha meg olvashatod az iraſt, es annak magyarazattyat meg jelentheted ennekem, barſonyban ŏltŏzŏl, es arany lantz leſen az te nyakadban, es harmad leſeſ ki uralkodol ez Orſagban.

Summa.

SUMMA.

Rövid ſumma ſerent ez igekben, azt irja meg az Propheta mikeppen jutot legyen ſembe egy Kiralyne aſſony tanacsabol az Daniel Boldiſar Kirallyal; es mikeppen tractalt ű vele az Boldiſar Kiraly.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak ez igeknek.

I. Azt irja meg az Propheta. Micsoda adot alkolmatoſſagot erre Danielnek, hogy az Boldiſar Kirallyal ſemben lenne; ez tudni illik hogy az falon valo iraſt meg olvaſnaja. De ki adot arra okot.

II. Az Kiraly eleiben vitettettetven Daniel; mikeppen beſzelet à Kiraly Danielel, annak az falon valo iraſnak magyarazattya felől; mellyet latot vala az ő lakodalmanak idejen.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik: Micsoda adot alkolmatoſſagot arra, hogy Daniel az Kiraly eleiben vitettettetnek. Alkolmatoſſagot ada erre à Kiralyne aſſony tanacsa, akki ekes beſedevel inti az Kiralt, az ő felelme, rettegeſe es ſorgalmatoſſaga kőzőt, hogy hivatna az Danielt eleiben akki annak az iraſnak ertelmet megh jelenthetne. Ahol minekűnk ket rendbeli kerdeſőket kell meg jegyőznűnk.

I. Kicsoda volt ez az Kiralyne Aſſony?

F. Azt mondgyak nemellyek, [a] hogy ez az Kiralne aſſony volt volna az Boldiſar Kiraly feleſege: De ez az ertelem meg nem alhat. Mert oda fel az maſodik es harmadik verſőkben megh hallok, hogy az ű feleſegi eggyűt voltanak az Kirallyal az aſtalnal à lakodalomban: ez pedigh az Kiralne aſſony nem vala annak előtte az lakodalomban

[a] *Porphyrius azt mint emlekezik felőle Hieronimus, es csuſollya ezzel Boldiſar Kiralt hogy eſſeſeb volt maganal az ő feleſege.*

lomban de halvan az zendûleſt az palotaban; ugy me gyen be.

Nemellyek pedig azt mondgyak, az mely ertelemben vagyon Ioſephus Hiſtoricus, hogy ez az Kiralne aſſony volt az Boldiſar Kiralynak ſep Annya (Avia) Nebuchadnezar Kiraly feleſege, ki akkor ôſvegy volt. Ebbe vagyon az ertelemben amaz Sido Doctor-is, Aben-Ezra

Nemellyek vegezetre azt mondgyak, hogy ez az Kiralyne aſſony, volt az Boldiſar Kiralynak edes Annya az Evil-Merodak feleſege. Az mely ertelmet oltalmaz Origenes Doctor. Ebben vagyon az ertelemben Herodotus-is es ennek az ô nevet Nitocriſnak mondgya: Mely ertelmen mi-is meg maradhatunk. Ez volt az eſes Nitocris Kiralyne aſſony az, ki az ô halalanak elôtte illyen okoſagot gondolt vala, hogy ô maganak egy koporſot csinaltata akkire illyen igeket metzete az mint Herodotus irja: *Si cui Regum Babylonis poſt me futurorum fuerit peccuniæ penuria, aperto ſepulchro accipiat quantum libuerit, modo ſit indigus, alioqui enim ne aperiat.* Az az, Ha valaki ugymond az Babyloniai Kiralyok kôzzûl akkinek en utannam leſnek penz nelkûl ſûkôlkôdik, ezt az koporſot fel nyitvan az menyit akar vegyen, de ugy ha ſûkôlkôdik, egyeb arant fel ſe niſſa. Bekeſegben lón ez az Nitocris koporſoja mind az Dariuſig, akki meg veven Babyloniat, az ô telhetetlen fôſvenyſegeben fel nita az Nitocris koporſojat, de nem talala egyebet az koporſoban, hanem egy viaſos tablan ezt az iraſt: *Niſi pecunia eſſes inexplebilis, & turpi lucri cupidus, mortuorum ſepulchra non violaſſes.* Az az, hogy ha te igen fôſveny lator ember nem volnal es rut nyeresegnek kevanoja: az halottaknak koporſojat fel nem rontottad volna. Ez moſt-is az eſes es okos Nitocris az, aki tana-

csot ad

csot ád az Boldisar Kiralynak az ũ felelmi, sorgalmatosságí kõzõt, az Danielnek magahoz valo hivattatasa felõl. Ahonnet tanullyuk meg hogy Isten gyakorlatossaggal az assonyi allatok altal-is sokta ez vilagi bõlcseket, hatalmasokat meg segyeniteni, es az õ tanacsat azok altal vegben vinni. Pelda erre az gyõnge Iudith, aki okossaga altal, az kegyõtlen Holoferneſt megh segyõnite: es az mi idõnkben amaz eſes okos Angliai Kiralyne Erſebet assony altal, sokſor az Hiſpaniai Kiralt megh segyõnite. Nem kell azert minekũnk az tanacs adasban mindenkor csak az sõmelyõkre vigyaznunk; hogyha firſiuje assonyallate, akki tanacsal segit bennũnket: segenye, gazdage, vene, iſiuje: de sõt inkab az mi az dolõg arrol elmelkõdgyũnk. Mert az mint kõz beſedben soktak mondani: *Sæpe etiam aliter valde opportuna loquitur*: gyakorta meg az kerteſ-is jeles es helyes dolgot talal mondani. Nem kel senkinek jo tanacs adaſat hatra vetnũnk; ha assonyiallat is. De moſt azert az jo tanacsot, ne minden assonyiallatnal keresſed bator, (tiſtõsſeg adaſſek az emberenek es jamborzanak) Mert inkab tudnak sokan egyebhõz, hogy nem mint ahoz: de arrol moſt nem sollok tõbbet.

II. Tanullyak meg minden jo es tiſtõsſegbeli assonyallatok az Nitocris peldajabol; hogy ne aſicsak az buja es hitvan hiſagra ingerlõ lakodalmakat; hanem ſillyenek tiſtõsſegõsſen hazoknal; jozanon es Isteni felelõmben viſelltyek hazoknal cseledgyeknek gondgyat. Igy cselekõdõt az Nitocris, nem ment az õ fianak az Boldisar Kiralynak lakodalmaban, jozanon volt, es ugy adhatot jo tanacsot az ũ fianak. De it-is volna min panaſolkodnunk az mi idõnkbeli assonyiallatokra, kik õrõmeſt el hadgyak

dolgokat ſokan, csak valami tombolo lakodalmat kaphaſſanak: Kik mit mondhatunk, nem Nitocriſt, hanem amaz Herodiaſt es annak leanyat követik ſokſor: Mert ű miattok az lakas közben vagy az uton, viſſa vonas s-gyakorta per patvar es ember halal-is ſokot eſni. Ertik ſokan mit akarnank mondani: kiknek ez az tanacs; eletöket jobbicsak meg, tarcsanak pœnitentiat.

II. Az maſodik kerdes itt ez Elſő reſben ez vala: Micsoda volt ennek az Nitocriſnak az ű tanacs adaſa az Kiraly elöt? Ved eſedben.

F. Tanacs adaſa ennek az eſes Kiralyne aſſonynak be foglaltatik imez igekben, ahelot igy ſoll à Propheta aſſonyſol s mond: Az Kiralyne aſſony monda: Kiraly örökkely: Az te gondolatid ne rettencſenek tegödet; Vagyon egy firfiu à te Orſagodban, akkit az te Atyad az Nebuchadnezar Balthaſarnak nevezet vala, kiben az ſent Iſtenöknek lelke vagyon. Moſtan azert hivattaſſek az Daniel es magyarazattyat meg jelenti. Mit akar? Negyet jelent az Kiralyne aſſony beſedeben az Propheta. 1. Az aſſony köſönti az Kiralt kevanvan hoſſu eletet neki; mert azt mondgya Kiraly örökke ely: az mely köſönteſnek formaja közenſeges vala à Chaldæuſoknal, az mint immar ennek elötte meg hallottuk. Ahoñet ez adatik elönkben hogy az fejedelmeknek tartozunk böcsülettel s-kevannunk kell azoknak hoſſu eletöket: holot erre int minket az Nitocris peldaja-is. Az ſent Pal ugyan ezenre int bennünket 1. Tim. 2. Intlek ugymond titöket, hogy könyörgeſök legyenek minden tiſt viſelökert; hogy csendeſ es bekeſeges eletben legyünk; minden Iſteni felelömmel es tiſtöſſeggel. 2. Intis s-vigaſtallya à Kiralt, ne fellyön ſemmit, es magaval

egyöt-

Cap. V

egyȯtemben egyebeket-is ne eytsȯn ketſegben; okat inteſenek ezr adgya: Mert vagyon egy bȯlcs eſes firfiu à varosban, aki azt az titkos iraſt meg magyarazhattya ȯ neki, es jo tanacsot adhat az Kiralynak akinek neve Daniel, es akit az ȯ Attya az Nebuchadnezar nevezet vala Balthaſarnak. Az mely inteſe az Kiralyne aſſonynak bizonyara, ha eſeben veſi vala magat az Kiraly, nagy gyalazattyara vala az Kiralynak. Mert rut dolog vala, hogy az Kiralynak illyen eſes firfiu volna Orſagaban, aki annak elȯtte kedves volt az ȯ eleinel, ȯ pedigh ſem nem iſmerte, ſem pedig tanacsaval ſoha nem elt az Danielnek. De bizonyara ez ez vilagi tobzodo reſeges, tunya, hejaban valo fejedelmeknek az ȯ dolgok s.termeſetȗk; hogy ezek gyȗlȯlik, ingyen ſem akarjak iſmerni az eſes, tudos, bȯlcs embereket; Hanem amaz heaban valo, reſeges, here, tunya, haja haja ſolgak kedveſſek ȯ elȯttȯk. Ezekben gyȯnyȯrkȯdnek, ezeket ȯrȯmeſt halgattyak, ezeket felette nagyoknak bȯcsȗlik. Ha pedigh el erkȯzik valamikor az ſȗkſegnek ideje, haſontalanok ſemmire kellȯk; az mint hogy az Boldiſar Kiraly ſemmire kellȯ bor ivo tarſai es ſolgai ſemmit nem haſnalhatnak ȯ neki.

Mely ala valo ſokasban, ha reſek nem volna az kereſztyen Uraknak es gondviſelȯknek-is, minden rendnek job karban volna dolga: De mit mondhatunk, mayd haſonlo dolgokat keſȯrittetȗnk naponkent nezni es hallani. Ne csudalkozzunk azert ha roſſul vagyon nemzeteſtȗl dolgunk. Urak s gondviſelȯk, mi nem ugy kell ne az doſognak lenni, hogy haſontalan emberekkel tractalnank csak: Hanem az eſes, tudos, bȯlcs emberekkel volnatok ſok es ekeſſek; ezek ſolgalnanak nektȯk haſnoſſan fȗk-

ſegtőknek idejen: ezeket bőcsűlnetek hát meg s-ezekkel tractalnatok; mind azert hogy egyeb kűlſő kereſtyen fejedelmeknek nyomdekat kővetnetők; s-mind pedigh, hogy nagy veſődelmeket el tavoztathatnatok. 3. Az Kiralne aſſony az ő beſedeben commendallya az Daniel az Kiraly előt, hogy ſemmit ne ketőlkődheſſek beſedeben, előſor pedig azt mondgya beſedeben felőle, hogy az ſent Iſtenőknek lelke vagyon ő benne. Szoll ugy, mint pogany aſſonyallat, aki az Iſtenőknek ſokaſagat allattya, es ebben igen vetkőzik. De ez dicseretes benne, hogy ſokat tulaydonit neki, es az Danielnek regi emlekőzetit tartya ſiveben. Maſodſor commendallya az Danielt az ő bőlcseſege ſerent s-azt mondgya felőle, hogy ertelem, tudomany, bőlcseſeg, mint az Iſtenőknek bőlcseſege talaltatot ő benne. Az pedigh micsoda lett legyen ő maga meg magyarazza, mert azt mondgya felőle. 1. Almoknak magyarazattya. 2. Titkoknak meg jelenteſe. 3. Nehez dolgoknak megh feyteſe. Igy Argumental azert egy ſummaban.

Valakiben az ſent Iſtenőknek lelke vagyon, almokat meg magyaraz: titkos dolgokat megh jelent; nehez dolgokat meg feyt: az te elődben irattatot titkot-is megh jelentheti. Az az firfiu az Daniel mellyet emlitek előtted illyen. Hát hivaſſad; ne rettegy: Mert jo utban igazithat tegődet, es megh tudgya mondani mit kellyen cseleködned. Harmadſor es utolſſor commendallya Danyelt az ű elebbi meltoſaganak elő famlalaſaval-is: Mert az ő nagy Attyanak az Nebuchadnezar idejeben-is bőcsűletben volt az Daniel: Nevet-is adot volt neki, es az Chaldæai bőlcseknek fejedelmeve tőtte volt. Annakokajert, ne ugy

ne ugy itellyön felôle mint az ô tudatlan bôlcsei felôl: Mert sokkal fôllyebben valo bôlcseseg vagyon az Danielben. Ne fellyön semmit hivassa hamar ôtet, kônyû lesen az Danielnek, ennek az titkos irasnak ertelmet megh jelenteni. Ezekben áll az Danielnek commendaltatasa. 4. Es utolsor az Kiralyne Asony, az ô besedenek vegeben nez az fel tôtt czelyra s-azt mondgya: Mostan azert hivattassek az Daniel, es az irasnak magyarazattyat megh jelenti. Nem kôtelkôdven semmit az Danielnek bôlcsesegeben. Ertyûk azert immar, miben áll az Kiralyne Asony tanacsa; mellyel tanacsot ad, az megh rettent Boldisar Kiralynak.

Holot I. Tanullyuk megh, hogy az hiveknek commendaltatasok az hitôtlenôk elôt felette bajos dolog es munkas: elôsor ezert: Mert az hitôtlen embernek, az igaz hiv emberhez nincsen soha semmi igaz sereteti. Akar mint eskûdgyek azert az Tôrôk, az balvanyozo Papista az igaz keresstyen embernek, hogy igen sereti s-kedves barattya neki: de ne hid: mert mindenkor alnok sivet visel magaban. Masodsor bajos es munkas dolog: Mert sidalom gyanant tartyak az hitôtlenek azt, mintha semtûl sômbe sidalmaztatnanak, mikor az jambor keresstyen emberek ô elôttôk dicsertetnek. Tekincs el csak, mindgyart nehezen senvedik az gonos emberek, mihelt ô elôttôk az jamborok kezdnek dicsertetni. Harmadsor terhes dolog es bajos: Mert nehez az Istennek folgainak az hitôtlenek elôt meltosagot serzeni; az ô belejôk oltatot s-velôk fûletôt titkos gyûlôlsegert, mind Isten ellen, s-mind pedigh azok ellen kik az Istennek folgai. De mind azon altal, noha ezôk mind igy vad-

nak,

nak, s-akar mint s-akar hogy ellenze ezt az vilag: Szükſeg minekünk az Iſtennek ſolgait commendalnunk; s-azoknak bôcsûletôket dicseretôket egyebek elôt meg adnunk: az mint cselekôſik az Nitocris Kiralyne Aſſony az Boldiſar Kiraly elôt.

II. Tanullyuk megh, az tanacs adasban hova kellyen azokat igazitanunk akik lelki faydalmakban, lelki retteghegôkben vadnak. Bizonyara az Iſtennek ſolgaihoz; hogy avagy azokhoz mennyenek avagy magokhoz hivaſſak azokat: Mert azoknal talalnak vigaztalas ſerint valo orvoſſagot magoknak, az mint cselekôdik az Nitocris Kiralyne Aſſony az Boldiſar Kirallyal, akit az ô felelme es retteghelî faydalmi kôzôt, igazit az Danielhôz.

Mondam Maſodſor meg irja az Propheta: az Danielnek az Kiraly eleiben valo vitetteteſet, es az Kiraly beſedet; mely ſerint beſelghetôt az Daniellel, az tanacs adas utan. Be iktataſa felôl azt mondgya az Propheta; akoron ugymond az az, az Kiralyne aſſonynak inteſere, Daniel vitetek az Kiraly eleiben. Ahonnet meg tetzik hogy nem volt annak elôtte az Daniel, ſem abban az Kiralynak tobzodo lakodalmaban, ſem pedig az bôlcseknek tarſaſagaban, kik annak elôtte be vitettek vala az Kiralyhoz. Mert ônnôn magat nem akarja vala, ſem az kiralynak fertelmes lakodalmaval, ſem pedig az hamis bôlcseknek tarſaſagaval meg ferteſztetni.

Az mely cselekôdetiból ez az hiveknek az tanuſagh, hogy felette igen ojak magokat à hivek az hitôtlenôknek tarſaſagatul, hogy azoknak, tarſaſagatul, hogy azoknak gonoſſagokban ne reſeſôdgyenek. Nem az mintha ugyan nem volna ſabad azokkal egy varosban, ſôt egy hazban-is

Cap. V.

hazban-is laknunk: Mert az Daniel is ugyan azon varoſban Babyloniaban lakik vala az Kirallyal es az bôlcsekkel: De az Iſtennek tiſztôſſege ellen valo dolgokban, nem kell azokkal egy igat vonnunk. Az ſent Pal-is azert nem azt parancſollya Eph. 5. hogy ki mennyünk ez vilagbol, hanem azt mondgya hogy: ne legyen tarſaſagtok az ſetetſegnek amaz haſontalan cselekôdetivel, hanem inkab megfedgyetôk azokat. Szabad azert az hiveknek, az hitetlenôkkel egy varosban lakni; de nem ſabad az hitetlenôkkel egy igat vonni.

Az Boldiſar Kiralynak pedigh az Danielel valo beſegeteſe felôl igy ſoll az Propheta s-mond: ſolla az Kiraly es monda az Danielnek. Te vagye ugymond amaz Daniel ki vagy Juda nemzet fogſagabol valo firfiak kôzzûl, kit ide hozot az en Attyam Juda Orſagabol? Es halottam te felôled, hogy az ſent Iſtenôknek lelke vagyon te benned. Es moſtan hozatanak en elômben kik ez iraſt el olvaſnak, es annak magyarazattyat megh jelentenek ennekem es ez beſednek magyarazattyat megh nem jelenthetek. Moſt azert ha megh olvashatod az iraſt, es annak magyarazattyat megh jelenthetôd ennekem, barſonyban ôltôzôl, es arany lantz leſen az te nyakadban, es Harmad leſes ki uralkodol, ez Orſagban.

Mit akar?

Negy reſzecskei vadnak az Kiraly beſedenek: Mert elôſôr, kerdeſt teſen az Kiraly az Danielnek ſômelye felôl, hogy ha û legyen amaz Daniel, akit az û nagy Apja az Nebuchadnezar fogva hozot volna Iudæabol Sido Orſagbol Babyloniaban? Oka az kerdeſnek ez,

hogy lenne bizonyos ſömelye felöl, ne lenne heaban valo beſede: Ahonnet megh tetzik, hogy annak elötte nem iſmerte vala az Kiraly Danielt. Maſodſor beſedeben azt jelenti meg: Mit hallot ü felöle? ezt tudni illik, hogy az ſent Iſteneknek lelke lakoznek ö benne, ertelemmel, bölcseſeggel volna fel ekeſittetven. Az mellyekröl immar ennek elötte ſolottunk. Harmadſor: vallaſt teſen, hogy be hivatta az ö bölcseit az iraſnak magyarazattyara: de ſenki az bölcsek közzül, annak ertelmet megh nem jelenthette ö neki. Es ezt akarja mondani. Daniel latek ugymond en, az en palotamban lakozvan egy fel kezet, aki ira, nem tudom micsoda ſententiat en ellenömben elöttem az falra. Mellyet mikoron en, ſem el nem olvaſhatnek, ſem pedig meg nem erthetnek; be hivatam mind az Babyloniai bölcseket, hogy azt az iraſt ennekem meg magyaraznak: de ſenki azok közzül azt az iraſt meg nem jelenthete ennekem. Moſtan azert, mivel hogy halottam te felöled, hogy te bölcs vagy, es az titkos dolgokat meg jelenthetöd; ez okon hivattalak tegödet hogy az falon valo iraſt meg olvaſſad, es megh magyarazzad ennekem. Ez az Kiraly kevanſaga. Negyedſer es utolſor hogy helyöſſeb legyen kevanſaga, az mi ajandekot ez elöt igert vala azoknak az bölcseknek, azont igeri az Danielnek is. Hogyha ugymond az iraſt meg olvashatod, barſonyban öltözöl; arany lantz leſen nyakadban, es harmadik leſeſ à ki uralkodol ez Orſzagban.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg az Boldiſar Kiraly peldajabol; hogy noha az tudos bölcs emberek gyakorta az jo ſerencsenek, idejen

idejen semmit sem ernek, semmire nem bôcsûltetnek es senkinek nem kellenek: De el jû az idô, az mikor Istenazoknak is az ô bôcsûletôknek napjat az fûkségnek idejen fel virrasztya. Nem kel vala az elôt az Daniel à Kiralynak: de most az Kiraly ajandekkal supplical à Danielnek. Hallad azert, ebes ember vagye, tudnale folgalni ha keljetnék? Nem kellene most mert jol fenlik az allapat? el jô az fûkségnek ideje, az mikor meg kevantatik folgalatod s meg adatik bôcsûleted.

II. Tanullyuk meg az Boldisar Kiraly igeretibôl, akkor iger ajandekot jutalmat az Danielnek, mikor semmije nincsen, à mikor Isten regen az birodalmat urasagot, az ô Decretomaban ki irta kezebôl, es Cyrusnak s Dariusnak atta: miben allyon az uraknak fejedelmeknek az ô adomanya? Ebben ál bizonyara, hogy akkor ôrômest foktak akar mit-is igerni, az mikor semmivel nem birnak, de ha jofagoknak közepötte ûlnek, akkor semmivel nem akarnak lenni. Azt foktak mondani az Urak. Szolga vayha be ferkôzhetnem ez jofagban; meg emlekôznem jambor folgalatodrol: de ha az megh lesen, semmi jutalmad nem lesen akki jamborul folgaltal az nyomorusagnak idejen. De hallad, ha Ur vagy, akkor legy segitseggel akar kinek-is az mikor modod vagyon benne, az mikor pedig Isten az û tanacsaban az Urasagot, fejedelemseget ki irta kezedbôl, akkor az semmibôl hasontalan adakozhod. Sôt ez nem csak az Urnak mondom, de minden rendeknek, hogy addigh legyünk adakozok azokbol az jokbol, mellyekkel meg aldót Isten bennünket; meddig ô felsege kezünkben bizta az safarsagot. Mert az mikor el akarja Isten az safarsagot venni tülünk, akkor oftan keso lesen

Cap. V.

s kelletlen-is az mi adakozaſunk. Erre minekünk adgyon erőt naponkent az mi ſent Iſtenünk; hogy az minemű ſafarſagot mi reank magan magan bizot, abban hivek es igaz ſolgak leheſsünk tellyes eletünkben,

AMEN.

XXXVIII. PRÆDICATIO.

verſu 17. AKkoron felele Daniel az Kiraly előt. Az te ajandekid tiéid legyenek, es adomanyidat maſnak adgyad: De mind azon altal az iraſt el olvaſom az Kiraly előt, es annak magyarazattyat

verſu 18. meg jelentem neki. Te Kiraly, az felſeges Iſten birodalmat, es nagy böcsületet es dicsőlegőt es

verſu 19. meltoſagot ada Nebuchadnezarnak az te Atyadnak. Es azert az nagy hatalomert, mellyet ada ő neki minden nepek, Nemzetők es nyelvek rettegtek es feltenek az ő ortzajatul: akiket akart vala megh ől vala; es akiket akar vala veri

verſu 20. vala: es akiket akar vala fel emel vala; es akkiket akar vala meg alaz vala. De mikor fi-

verſu 21. ve fel fuvalkodot volna, es az ő lelke meg kemenyődöt volna az kevelyſegre, levetteték az ő Or-ſaganak ſekiből, es dicsőſeget el vevéktőle. Es az emberek fiai közzül ki vetteték, es az ő ſivet ollyana teve az Iſten, mint az barmoke, es az vad ſama-

Cap. V.

ſamarokkal lőn az ő lakaſa, es füvel etettek ütet mint az őkrőket; es Egi harmattal őntőztetőt az ő teſte, mig meg iſmere, hogy az felſeges Iſten uralkodik, az [illegible] alaztad az te ſivedet, noha mind ezeket jol helyttad. Es az Mennyei Ur ellen fel emelködel, ne es az ő hazanak, edenit elő hozatad te elődben, es tutte s-az te fő nepeid es az te feleſegid, es az te ve- es led haloid bort ittatok abbol: es az ezüſtből es te aranybol, [illegible] haloid bort ittatok abbol: es az ezüſtből es aranybol, ertzből, vasbol, fabol es kuből csinalt Iſteneket tiztelted, kik nem latnak, ſem nem hallanak: es az Iſtent akkinek kezeben vagyon az te lelked, es minden te utaid, nem tiztőlted.

SUMMA.

Ezőkben ez nehany verſecskekben ſumma ſerent meg irja az Propheta, az Danielnek feleletit az Kiraly kerdőſkődeſere es beſedere. Mely ſerent valaſt teſen Daniel az Kiraly kevanſagara.

RESZEK.

Harom reſei vadnak az Daniel valaſ tetelőnek.

I. Az Danielnek elől jaro beſede.

II. Az Nebuchadnezar allapattyanak elő ſamlalaſa.

III. Az falon valo iraſnak nyilvan valo magyarazattya.

Az mi az elſo dolgot illeti, tudni illik az Daniel feleletinek kezdetit, igy ſol az Propheta affelől s-mond: Akkoron ugymond felele Daniel es monda à Kiraly előt. Az te ajandekid tieid legyenek, es ajandekidat maſnak ad-

gyad, s-az többi. Holot kettőt cselekődik az Daniel. Eggyiket ezt, hogy ſep tiſtőſſeggel bőcsűlettel, emberſeggel az Kiralynak ajandek adaſat, meg veti, es annak-is, hogy ajandekat el nem veſi ket utát mutattya, mit cselekődgyek azzal: avagy hogy maganak tarcsa, avagy azt maſnak adgya. Maſodikat ezt cselekőſi ugyan itten az Daniel, hogy minden jutalom nelkűl mind azon altal, kőtelezi, magat annak az iraſnak magyarazattyara: Mintha igy ſollana. Az mit kevanſ megh cselekőſőm: de minek utanna meg hallod, nem fog teneked tetzeni. Ahol minekűnk harom rendbeli kerdeſink tamadnak, kik felől erczűk az feleletőt.

I. Az Daniel ugyan ſinből cselekőſije ezt, hogy az Boldiſar Kiraly ajandekat meg veti; avagy nem?

II. Ha ſinből: Jol cselekőtteje avagy nem?

III. Mi az oka hogy az Boldiſar Kiraly ajandekat meg veti, s-annak előtte az Nebuchadnezartul el veſi. Laſſuk mindeniket rendel.

1. Kerdeſre valo feleſet.

Az mi az elſő kerdeſt illeti: Az Daniel igen-is ſűből cselekőſi, es nem valami ſin mutatasbol, ugymint ki immar kilentzven eſtendős volna, kihőz ſemmi illetlen beſed nem illenek: Illyen ven koraban azert nem győnyőrkődik vala ſemmit azokban az ekeſſegőkben, barſonyban es arany lantzban az Daniel, mellyeket iger vala az Boldiſar Kiraly. Maſodſor ſűből cselekőſi ez okon s-nem kevannya az Kiraly ajandekit, hogy ne mondhaſſa ſenki felőle, hogy az Prophetalaſnak tiſtiből akarna nyereſegőt kereſni maganak, es abbol akarna kufarkodni, es ez ajandekra

dekra nezve cselekôdne, hogy megh magyarazna ezt az falon valo iraſt az Kiralynak.

2. Kerdeſre valo Felelet.

Az maſodik kerdeſre, tudni illik, ha ſûbôl cselekôtte; jol cselekôtteje avagy nem, hogy meg vetôtte az Kiraly ajandekat: Ved eſedben: Igen-is jol cselekôtte. Elôſôr az Iſtennek tiſztôſſegere nezve, melyre tôb gondgyanak kel vala lenni, hogy nem mint ez vilagi mulando tiſztôſſegere. Maſodſor, az Prophetalaſnak tiſztire nezve, hogy ajandekot veven az ô ſolgalattyajaert, az iraſnak meg magyarazaſajert, egyebektûl ne ſidalmaztatnek. Harmadſor, az ô ſômelyenek meltoſagajert, hogy ajandekot veven az Kiralytul, avagy kevelynek, avagy telhetetlennek fôſvennek ne itelteſnek. Helyôſſen vetôtte hât megh az ajandekot.

3. Kerdeſre valo felelet.

Harmadik kerdes ez vala: Hogy hogy vagyon ez, hogy az Boldiſar Kiralynak ajandekit megh veti, s annak elôtte pedig az Nebuchadnezar ajandekit el vôtte vala. Ved eſedben: Igen igaz oka vagyon ennek, miert vôtte vala el annak elôtte az Nebuchadnezar ajandekat, s. moſt pedigh nem kel ô neki az Boldiſar Kiraly ajandeka. Az Nebuchadnezar ajandekit el veve ez okon: Mert latya vala hogy az Nebuchadnezar kezeben meg maradna az Birodalom; es az Iſtennek nepe-is az Sido nep, ô alattа tartatnek fogſagban, es remenli vala, hogy tôb hafnara lenne az fogſagban levô Eccleſianak, Iſten nepenek, hogy az Kiraly elôt lenne meltoſagban, hogy ſem mint ha maganak elne. Annakokajert valamit az Nebuchadnezar

ideje-

idejeben cselekódik; nem maga hafnat, hanem az kö-
zönseges jot tekinti abban kivaltkeppen; akarvan folgal-
ni mindenekben az Ecclesianak javara. De vifontak lat-
tya azt-is hogy az Boldisar Kiraly, maydan ki esik az bi-
rodalombol; meg foftatik mind eletetül, s-mind Orfaga-
tul; es az Ecclesia-is mivel hogy jelen vagyon az Baby-
loniai fogsagra rendeltetöt hetven eftendöknek vege, mi-
kor Isten az ö nepet megh fabadittya: Annakokajert ez
okon, mivel hogy semmit az ö igereti nem hafnalna im-
mar az Isten Anyafentegyhazanak javara, megh veti az
Boldisar Kiraly ajandekat, az mellyet iger.

Tanusagok.

Ahonnet, mindeneknek elötte tanullyuk megh: Mi-
csoda legyen az Istennek igaz hiv folgainak dolgok, mind
az Ecclesia s-mind az külsö Polgari tarsasagban levö fol-
gak közzül: Ez tudni illik, hogy az hamis hitetö Feje-
delmeknek ajandekiban ne gyönyörködgyenek, ha efek-
ben vehetik; hogy azok sem az Istennek tiftessegere,
sem pedigh az Istennek Anyafent-egyhazanak hafnara
nem folgalnak; követven ebben az Danielt.

II. Tanullyak meg az Egyhazi folgak, hogy az Isten-
nek igejet, igaz folyasaban bocsassak, es abbol senkinek
ne hizelködgyenek; hanem az mi az igaz annak ki præ-
dicallasara batorsagossak legyenek: az mint cselekö-
fik az Daniel aki noha tudgya, hogy nem igen kedves az
mit fog hirdetni az Kiralynak; de azert egy altallyaban
meg jelenti az ö követközendö büntetteteset. De most
gond volna az fegeny Danielnek az Kiralyoknak ezt
mondani: Mert csak egy nemes ember-is meltosagocska-
jat forgattya. Nemes ember vagyok, nem veföm jo ne-
ven

Cap. V.

ven Pap uramtul, hogy ott pirongat bennünket. Kellemes jambor. &c.

Mondam masodsor megh irja az Propheta jelen valo tanitasaban, az Nebuchadnezar Kiralynak es Boldisar Kiralynak megh lőt dolgait, az mellyekből igaz okat adgya az Daniel, honnet erdemlette à Boldisar Kiraly, hogy illyen csudalatos dolgot cselekődnek Isten ő vele, hogy illyen iraſt iratna eleiben. Elősör pedig az Nebuchadnezar Kiraly dolgait hozza elő; s-Harmat mond felőle.

1. Mely fep ajandekival latogatta volt Isten az Nebuchadnezar Kiralt.

2. Mely haladatlan lőtt à Nebuchadnezar Kiralyerőtte.

3. Mivel bűntette Isten az Nebuchadnezart az haladatlansagert.

Az ajandekok felől azt mondgya; Az felseges Isten ugymond, birodalmat, bőcsületit dicsősegőt es meltosagot ada az Nebuchadnezarnak az te Atyadnak. s-Mivel bizonyittya? 1. Ezzel: Mert ugymond azert az hatalomert, minden nepek, nemzetek, nyelvek, rettegtenek es feltenek az ő ortzajatul. 2. Ezzel; Mert ugymond akiket akar vala meg ől vala, akiket akar vala megh tart vala; akiket akar vala fel magastal vala, akiket akar vala meg alaz vala. Ahonnet ez az tanusag elsőben; Az birodalom az Uraſag, az Fejedelemseg az meltosag, nem az vak ſerencsetűl vagyon; hanem Isten adgya az embereknek. Masodsor ha ez igy vagyon; tanullyak meg az Fejedelmek, Urak; ha Istentűl vőttek az birodalmat ellyenek azzal Istennek tiſtősſegere. Ez az első.

Masodsor haladatlansagat irja meg az Propheta az Nebuchadnezar Kiralnak ebben, hogy fel fuvalkodek ſive-

ben: az mint meg hallottuk ennek elötte cap. 4. ahol ezt mondgya vala ſiveben: Nem eze az nagy Babylon, mellyet en eppitettem, &c. Vegezetre bůntetteteſet, jedzi meg az Propheta, az Nebuchadnezar Kiralnak mikor azt mondgya felöle, hogy le vettetik Orſaganak ſekiböl, es az emberek fiai közzůl ki vettetik s-az többi az mint immar ſollotunk bůſſegöſſen felöle.

Maſodſor ugyan it, elö ſamlallya az Propheta, az Boldiſar Kiralynak dolgait, mellyeket az Daniel ſemtůl ſömbe tamaſt az Kiraly eleiben; hogy vegye eſeben magat hogy meltan erdemlette az Iſtennek igaz oſtorat: Mert ö is az ů Attyanak gonoſſaganak es kevelyſegenek követöje volt: ſöt ſokkal fölůl múlta az ö Attyat gonoſſaggal: Mert az Mennyei Ur ellen önnön magat fel magaſtalta; az mellyet meg bizonyit ezzel. 1. Mert az Iſten hazanak edenyit az ö tobzodo lakodalmaban be vitte. 2. Mert azokbol az ö fů fů nepeivel, feleſegivel, agyaſival reſegesködöt. 3. Mert az igaz Iſtent el hagyvan, az balvany Iſteneket tiſtele, es az Iſten hazanak edenyit-is azoknak tiſtöletire forditotta. 4. Mert az igaz Iſtennek ſemmi tiſtöletöt nem adot, az mely nagy haladatlanſag: holot az Kiralynak mind elete, s-mind pedigh utai vadnak az nagy Iſtennek kezeben.

Lucæ 17.

Ahonnan tanullyuk meg; mi vegre irattattanak meg az regi Hiſtoriak: ezert tudni illik, hogy azokbol az emberek inteſſenek eletöknek meg jobbitaſara: az mint cſeleködik Chriſtus ahol azt mondgya: emleközzetek meg ugymond, mikeppen let az Noe idejeben az dolog, azon keppen leſen az embernek fianak napjaiban-is: eſnek, iſnak vala es feleſeget hoznak vala az emberek; miglen be mene

Cap. V.

be mene Noe az barkaban es el jove az ozon viz, es mindeneket el veste. Et Lucæ 13. azt mondgya idvozitonk: Azt itelitoke ti, hogy amaz tizen nyoltz emberek, kiket az Siloe tornya meg nyoma, mikor le fakada, hogy mindeneknel akkik laktak Ieruſalembe bunosbek voltanak volna? Nem ſemmikeppen; De azt mondom ti nektok, hogy ha megh nem tertek, ti-is haſonlokeppen el veſtok. It-is az Daniel az Boldiſar Kiraly elot, hiſtoria ſerent meg magyarazza Nebuchadnezarnak az o dolgait s allapattyat, hogy azzal intſe jobbulaſra az Boldiſar Kiralt. Amaz tolvaynak peldaja, akinek Chriſtus az kereſztfan buneit megh bocsata; mire valo? Nem arra bizonyara, hogy mi-is tolvajok legyunk; es az mi megh tereſunket, eletunknek csak ſinten utolſo orajara halaſuk; hanem folgal az Iſten nagy irgalmaſſaganak ki jelenteſere: Mely hatalmas az Iſten, hogy akin akar konyorulni, ſinten halalnak idejen-is konyorulhet rayta. Ne eſſunk hát az Iſtennek irgalmaſſaga felol ketſegben.

Igy azert mi-is az regi Hiſtoriakat ez okon tanullyuk hogy azokbol eppuletot vegyunk magunknak. Moſt pedig az mikor az emberek, kik egy fele s kik mas fele Orſagunknak allapattyaban vetik elmejoket, nem egy ſinſivek, ſem egy ſivovek az Magyarok: juſſan eſſunkben mi veſtotte az Romai birodalmat, es Gorog Orſagot: az partolkodas, az Ambitio, tiſtoſſeg kevanas, s ez fogja el veſteni ſegeny hazankat-is, kik imide kik amoda vonſnak nemzetunk kozzul.

II. Tanullyuk meg az Nebuchadnezar Kiralnak es az Boldiſar Kiralnak peldajabol, ki ſentſegh torove tegi magat az Iſten hazanak edenit meg fortoſtetven; hogy nem

Vide ſupra homil. 34. in ſolutione dubij: An

sit licitum res Deo consecratas, si hosti sint ablatæ transferre ad profanum usum

csak az mondatik ſentſeg tőrőnek, mikor valamit az templomokbol valakik el lopnak, poharokat, kelyhőket templomnak ekeſſegit: De az-is ſentſeg tőrő, mikor az Urak fejedelmek az Iſtennek tiſtőſſegere, Eccleſiaknak taplalaſara rendeltetőt jővedelmeket magoknak foglalnak magok haſnara, es azokbol elnek. Ez bizonyara az oka, hogy ſokak az Magyar Orſagi fejedelmekben nem nyomoſſag; Mert ſentſeg tőrőkke lettenek, templomok jővedelmiből eltenek, es templomok edeniből reſzegeskőttenek.

III. Tanullyuk meg az Nebuchadnezar es Boldiſar Kiralyok bűntetteteseből, kiket Iſten az kevelyſegert bűntete meg: Micsoda legyen moſt-is es minden időbe az kevelyſegnek jutalma: ez tudni illik, hogy Iſten az kevelyőket az ő birodalmokbol le ſokta haigalni: az mint enekli az ſűz Maria-is, hogy Iſten az kevelyőket le haigallya az egyigyűveket pedig fel magaſtallya.

Luc. 1. cap. ver. 52.

IV. Tanullyuk meg az Boldiſar Kiraly peldajabol akki balvany Iſtenőket tiſtőle: hogy akik balvanyokat tiſtelnek, felette igen vetkőznek. 1. Mert hamis Iſtenőkhőz folyamodnak. 2. Mert ezűſtőt, aranyat, kővet fát imadnak es tiſtőlnek. 3. Mert azokat tiſtelik, akkik ſem ertenek ſem hallanak. 4. Mert az balvany imadas melle az igaz Iſten ellen valo haladatlanſagokat is kőtik: holot azt az igaz Iſtent, aki az ő eleteket atta, es akinek kezeben vagyon minden utok; nem tiſtőlik. De megh bűntettetnek Iſtentől. Mi pedig legyűnk, az mi Iſtenűnknek tiſtőlői, kinek kezeben mind eletőnk s-mind pedig halalunk; Hogy jol legyen dolgunk,

AMEN.

XXXIX.

Cap. V.

XXXIX. PRÆDICATIO.

AKkoron annakokajert az ő ſine elől küldetőt ez az tener, aki ezt az iraſt fel jedzőtte. Es ez az iras az mely fel jedzetőt: Mene, Mene, Thekel, Upharſin. Ez magyarazattya ezeknek az beſedőknek: Mene, az az, meg ſamlalta az Iſten az te Orſagodat, es azt be tőltőtte. Thekel, az az: Meg merettel az fontban es heaval talaltattal. Upharſin vagy Peres: az az, el oſlatot az te Orſagod, es adatot, az Media es Perſiabelieknek.

verſu 24. *verſu 25.* *verſu 26.* *verſu 27.* *verſu 28.*

SUMMA.

Summa ſerent ezekben az jelen valo igekben immar, követkőzik az Daniel feleletinek harmadik reſe, tudni illik az falon valo iraſnak magyarazattya, az mely bizonyara ſok rendbeli haſnos dolgokat foglal be, az mind rend ſerent meg ertyűk.

RESZEK.

Öt rendbeli circumſtantiakat kőrnyűl allo dolgokat forgat az Propheta ennek az falon valo iraſnak magyarazattyaban. Mert:

I. Meg irja idejet, mikor adattatot volt ki ez az iras.
II. Ki volt Authora, ſerző oka ennek az iraſnak.
III. Ki volt eſkőz benne, ennek az iraſnak fel jedzeſeben.
IV. Micsoda volt az az iras es mire valo.
V. Micsoda volt annak az iraſnak ertelme magyarazattya.

Az mi az elſő dolgot illeti : Mikor adattatot ki az az iras ; Azt mondgya felőle az Propheta : *Tunc Bedain*, akkor az az : Mikor immar az Boldiſar Kiraly kevelyſege fel jutot vala Iſten eleiben, es az ő bűnei merteket be tőltötte vala, es az ű kevelyſege tellyeſſeggel kenvedhetetlen vala. Mintha mondana az Daniel : Oh Kiraly, nem panaſolkodhatol te az te bűntetteteſődnek hirteſen voltarol, mintha azt Iſten idő nap előt ſallitana te read : Nem mondhatod hogy ſietőt Iſten az bűnteteſſel : Mert gondolkodgyal felőle, s-juſſon eſedben, meni ſok keppen es meni ſok időtűl fogva gerjeztötted az Iſtent haragra. Moſt pedigh immar mikor jutottal az te gonoſſagodnak leg felſő gradicsara, mi vala hatra, hanem hogy Iſten megſabolazna tegődet, az mikor ű ellene fel fuvalkottal vala, es felette ſok keppen vetkőztel vala ellene. Ekkor azert, ſinten az te gonoſſagodnak kőzepőtte irata Iſten ezt az iraſt az te ſőmeid eleiben.

Mit tanulhatunk itt.

A Tanullyuk megh innet, hogy Iſten az bűnteteſſel nem ſiet ſemmit, hanem ſokaig el varja s-el kenvedi az hitőtlenőket az ő gonoſſagokban, miglen az ő gonoſſagokpak merteket el tőltik, es az ő gonoſſagokat el-tőltvep ugy vonſa az bűnteteſre. Nincsen azert ſenkinek s-nem is lehet igaz maga mentſege Iſtennek előtte ; ſem pedigh nem lehet ſemmi panaſolkodaſa ; mintha ő neki az pœnitentia tartaſra, s-az meg tereſre igaz eleg ideje nem volt volna. Mert Iſten mindennek igaz eleg időt adot az ő eletenek meg jobbitaſara. Meg emlekőzzel hat te-is erről, hogy az melly időt engedőt nekőd az Ur Iſten ely jol azzal, hogy az ſok varakodas utan, gonoſbul ne legyen dolgod ; az

Caſ. V.

mint lőn az Boldiſar Kiralynak-is dolga akit Iſten mind Orſágatul s-mind eletetűl meg foſta.

11. Tanullyak meg az hivek-is, hogy ha mikoron latyak az hitőtlenőket az ő gonoſſagokban viragozni, es ugymint naponkent jo ſerencsejőkben nevekődni: ne győtrődgyenek ſivőkben, ne buſullyanak ſemmit: Ne mondgyak ezt: ime Ur Iſten valamint leg jobban lehet ugy rendelem eletőmet, s-meg-is boldogtalan vagyok: mennel jamborab vagyok, annal inkab ſemmi elő menetelem es jo ſerencsem nincsen: Im ez pedig mely gonoſz eletű, feslőt erkőlcsű ember, s annal jobban vagyon dolga. Mondom ne tőprőnkődgyel ekkeppen magadban valaki Iſteni ſelelemben jarſ: Mert menyivel keſődelmeſſeb leſen az Iſtennek oſtora az hitőtlenőkőn, s-menyivel tovab varja Iſten őket; annival ſulyoſſab leſen az ő bűntetetesők. Ez az elſő circumſtantia.

Mondam Maſodsőr megh irja az Propheta ſerző okat ennek az iraſnak; s azt mondgya felőle, hogy az Iſtennek ſine, tekinteti elől jőt ki ez az iras. Iſten volt főrző oka annak az iraſnak. Es mivelhogy az Iſtennek tekintetis két fele: Haragos, es kedves: az Iſtennek haragos tekintetiről ſoll itt az Daniel. Ahonnet ez az Tanuſag, Hogy az bűnteteſt, nem az vak ſerencse hordozza, hanem az Iſtentől ſall az bűnert az emberekre. Ne kajatalal tegedet: mintha valamely ezek kőzzűl tőrtenetből eſőt volna te raytad, de nyugodgyal megh ebben, hogy minden bűntetes az Iſtennek ortzaja elől megyen ki: Iſten az akki az bűnteteſt az bűnert bocsattya az emberekre; az mint cselekődek az Boldiſar Kirallyal az ő kevelyſegejert.

Harma-

Harmadik dolog ez vala. Ki volt eſkőz ennek az iraſnak fel iraſaban: Azt mondgya az Daniel, hogy egy kez tener volt ugymint Iſtennek kővetkőzendő boſſu allaſanak kővete. Ahonnet ez az tanuſag: talal Iſten mindgyart egy ſempillantasban kővetőt, aki tanubizonſagot tegyen az ő kővetkőzendő bűnteteſe felől, az mint itt, egy kez tenert vete Iſten az Boldiſar Kiraly eleiben, kivel az ő akarattyat fel irata főme lattara. Talal Iſten mindgyart mennyei főldi csudakat, mellyekkel tanubizonſagot tetet az ő jővendő boſſu alo haragja bűnteteſe felől, Pelda az Ieruſalemnek eſeti, akit Iſten ſok rendbeli csudakkal inte az pœnitentiara, de nem akaranak megh terni. Mert az mint olvaſſuk az Hiſtoriakban. 1. Az Ieruſalem temploma felőt, egeſ Eſtendeig allot az tűzes tőr abrazatu űſtőkős csillag; de nem gondolanak ſemmit vele. 2. Az egben hadakozo ſekerek es fegyveres vitezek lattattanak, hogy ez vilagnak minden reſeiről Ieruſalem fele jűnenek, es ot mind egeſ verek ki ontaſaigh vinanak. 3. Pűnkőſt napjan ejel, az Ieruſalem romlaſa előt, hogy az Papok az ő bokaſok ſerent mennenek az Templomban, hogy aldoznanak, illyen ſozatot hallanak: Mennyűnk el ugymond innet, mennyűnk el innet. 4. Ennek felette, Egy Ieſus nevő paraſt ember Ananus fia be jőve Ieruſalemben es Ieruſalem veſődelme előt az varasba ala s-fel jarvan ezt kialtya vala. Jay ez vilagnak negy fegeletiről Ieruſalem varoſara: Jay az Ieruſalem varoſaban levő minden fele rendeknek: Jay az Templomnak: Mellyert nagy ha igen veſőzik vala őtet; de azzal ſemmit nem gondol vala, miglen az ellenſegh az Ieruſalemet megh halla, es oſtromlani kezde; akkoron oſtan monda: Jay immar ennekem-is;

nekem is: es ottan az oſtromon agyon ûtek s-megh hala. Igy az ſomſed Erdely Orſagban lõttek fõld indulaſok: Micsodak voltak azok? Iſtennek kõvetei az jõvendõ puſtulas felõl. Igy moſt-is mutogat Iſten ûſtõkõs csillagokat, egi hadakozaſokat. Micsodak azok? Iſtennek kõvetei az kõvetkõzendõ bûntetes felõl, hogyha az Iſtennek haragjat, pœnitentia tartaſunkal elõl nem vefsük.

Negyedik dologh ez vala: Micsoda volt az, az falon valo iras, es mire valo? Azt mondgya az Propheta felõle, hogy ezek voltak az igek: Mene, Mene, Thekel Upharſin az az: Megh ſamlalta; Megh fontolta, es el oſlatnak. Az mely iraſt meg olvas az Daniel, mellyet ſem az Kiraly, ſem az õ utanna valo fõ rendek, ſem pedig az Babyloniai bõlcsek megh nem tudanak olvaſni; avagy ez okon, hogy Iſten meg vakitotta vala õket; avagy pedigh hogy az az iras valami ſokatlan neme vala az itaſoknak: Mert azt nehez meg mondani, minemû bõtûkkel iratta legyen Iſten azokat az ſókat az Kiraly eleiben. De mind azon altal meg olvaſſa azt az Daniel; Mert erre Iſten õtet meg tanitotta vala; hogy az õ bõlcseſege, akki immar annak elõtte feledekõnſegben ment vala, iſmet nyilvan valo lenne, es ebbõl tetzenek ki az Izrael Iſtenenek dicsõſege.

Franc. Iunius in hunc locũ Nobis con ſtare non poteſt quo genere ſcripturæ illud fuit exaratum in oculis Regis. De hoc igitur nihil dicturi ſumus.

Mit tanulunk itt.

I. Tanullyuk meg innet, hogy ez vilagnak bõlcseſege az mennyei dolgokban vak, es bolondſag: Mert az mennyei dolgoknak erteſe az Iſtennek lelketõl vagyon: az mint peldajul vadnak erre az Boldiſar Kiralynak bõlcsei, kik ez titkos dolgokban, az Iſtennek tanacsaban, ſemmit nem tudnak, hanem az Daniel altal, jelenti meg az õ akarattyat az Kiralynak.

II. Tanullyuk megh, hogy Iſten az ô titkos dolgait el fokta reyteni ez vilagnak bölcsei elôt, es azoknak fokta meg jelenteni, akiket ez vilag bolondoknak el vettettek nek itel. Hogy innet eſûnkben vegyük az Iſtennek titkos dolgainak hirdeteſeben, nem az tituluſt nezzük; hanem kinek kinek az tanitok közzûl Iſten minemû ajandekat nyuytotta arra nezzünk, es azzal êrômeſt ellyünk. Igy noha ſok fû rendek valanak az Boldiſar Kiraly udvarabanj de mind haſontalan vala kûlſô pompas meltoſagok; Mert ſtoki azok közzûl az Boldiſar Kiralnak nem folgalhata az Iſten akarattyanak meg jelenteſeben, hanem az Daniel altal jelenti meg azt Iſten ô neki. Laſſük az utolſo dolgot is az mi ez iraſnak feje.

Ötödször es utolſor mondam hogy, meg jelenti az Propheta az falon valo iraſnak ertelmet. Mi legyen az. Rendel elô veven azokat az igeket: elôször azt mondgya: Mene, Mene: Megh ſamlalta, megh ſamlalta: Az mely igeknek ez ugymond az ertelme s annyit teſen ez az mondas. Meg ſamlalta Iſten az te Orſagodat, es be tôltötte azt.

Mit akar ezzel?

Ved eſedben: Kettôztetik ez az ige meg ſamlalta, meg ſamlalta: az mely vetettetik haſonlatoſſag ſerint, az penz valtoktul, akik penzôket ſorgalmatoſſaggal ſoktak megh ſamlalni, ketſer haromſor is megh olvaſni hogy vetek nelſek dolgokban. Kettôztetik mondom, az dolognak nagyob bizonyos voltajert, s azt akarja mondani: ketſer olvaſta es ſamlalta meg Iſten az Boldiſar Kiraly Orſaganak napjait, az az felette nagy ſorgalmatoſſaggal, igazan vetek nelkûl megh ſamlalta az Babyloniai birodalomnak Eſztendeit, es az Boldiſar Kiralynak eletenek napjait; es be-is

be-is tőltötte azt; ugy hogy semmi nincs immar hatra, ha-nem vegenek kel lenni. Ez azert az iras arrol tesen ta-nubizonsagot, hogy jelen vagyon az Boldisar Kiralynak, mind Orszaganak, s-mind eletenek vege, es egyszersmind az Kiralynak az ő Orszagaval eggyűt kel hirtelen el vesni. Igy magyarazza ezt Rabbi Sadai.

Ahonnet minekűnk sep két tanusagink vadnak. Elősör pedig ez adattatik innet minekűnk előnkben, hog Istennel mindenek samban vadnak, es minden dolgoknak sam serint hatart vetőt, meddig kellyen tartani, az mely-ben az Istennek az ő gondgyaviselese terjed ki minden ő teremptőt allatira; es ez az sám az hatar, az mi Istenűnk-nek csak az ő titkos tanacsaban vagyon, nem tudhattya azt senki. Szama vagyon azert es bizonyos hatara en-nek ez vilagnak sén allasanak; teremtestűl fogva, napok, holnapok, Esztendők, sempillantasok serint, az mely mi-kor el tellyesődik, vegenek kell lenni: De azt az Hatart nem tudhattya senki. Hatara vagyon az embereknek kinek kinek az ő eletenek, az mely mikor el telik, ki kell ez vilagbol menni. Az mint bizonyittya, az sent Job. cap. 14. ahol igy soll az embernek elete felől: Az em-bernek napjai ugymond rővidek, es az ő holnapinak sá-ma Uram te nalad tudva vagyon; hatart vetőttel neki, mellyet altal nem haghat. Hatara vagyon az birodalmak-nak, Orszagok sén allasanak, varaknak, varasoknak, Urak-nak, Fejedelmeknek, sén allasanak; az mely mikor el te-lik vegenek kell mindeneknek lenni. De ez mondom az-Hatar, csak az Istennek titkos tanacsaban vagyon, akki meg samlalta mind ezeknek napjait.

Feddendők azert mindnyajan azok, akik Orszagoknak,

tartomanyoknak haſontalan ſorgalmatoſſagokkal, hetben valo tudomanyokkal bizonyos határt akarnak mondani. Holot ez az Határ csak Iſtennek titkos tanacsaban legyen, es nem közlötte annak értelmet ſenkivel. Illyenek azok, kik közzül nemellyek azt mongyak, hogy minden Reſpublicanak, minden Orſagnak, ött faz eſtendeig kell fen allani. Nemellyek azt mondgyak het fazig; Nemellyek vegezetre faz hus eſtendeig: Mert Iſten-is ugymond Gen. 6. v. 3. leg hoſſab idö gyanant ezt vetötte az embernek eletenek. Annakokajert eddig tart ugy mond minden birodalomnak utolſo határa. De mind ezek bizontalanok. Mert az Sidoknak Orſaga, az Saul Kiralynak Kiralyſagatul fogva, az Sedechias Kiralynak tizeneggyedik eſtendeig, tovab allot ö faz eſtendöknel. Az velentzeſöknek az ö gyüleközeti Reſpublicaja, immar nyoltz faz eſtendeje hogy fen áll. Az Törökök birodalma közel ezer eſtendeje hogy fen áll. Jollehet hogy derekas Orſaglaſa fen áll, harom faz eſtendeje. Viſontak az Athenasbelieknek gyüleközetök, allig allot fen ötven eſtendeig: az Chaldæuſok birodalma az mellyet az nagy Nebuchadnezar öregbite, fen allot nem tovab hetven eſtendöknel. Holot azert ezek igy legyenek; ki vethet bizonyos határt az birodalmaknak? az mely csak az egy örökke valo Iſtennek tanacsaban vagyon. Haſontalan az embereknek eſſe le agyaskodaſok.

Megh feddetnek innen azok-is akik az Planetaknak neſeſeböl, csillagoknak forgaſabol akarnak az Orſagoknak romlaſa felöl bizonyos határt mondani. Az mint cseleköttek nemellyek, kik oly Prognoſticont irtanak vala ennek elötte, hogy az Török birodalmanak 1596. avagy 1597.

1597. eſtendőben vegenek kellene lenni. De hazugſag: Mert csak Iſten tudgya azt mikoron leſen annak vege. Illyenek azok-is, akik azt mondgyak, az mely ertelemben vagyon Garcæus, hogy ennek ez vilagnak Chriſtus fületeſe utan: 2625. eſtendeigh kelletik fen allani; s-annak utanna vege leſen. De bizontalan dolog Iſten az akkori időknek hatarit tudgya.

II. Tanullyuk meg, holot ertyük azt, hogy Iſten bizonyos hatart ſabot es vetőt minden dolgoknak, ſolgal ez az mi vigaſtalaſunkra minden nyomoruſagink kőzőt. Hogyha Iſten gonoſz vèr ſopo fejedelmekkel latogat, keſerűſegel, faydalommal, betegſeggel buval banattal: vigaſtalyuk ezzel magunkat; az Iſtent hatart vetőt mind ezeknek, mely mikoron el telik, minekünk mind ezektől meg ſabadulaſunk leſen. Vigaſtalaſul vagyon ez-is hogy akar mely ellenſeginek igyekőzzenek-is minket el veſteni, de valameddigh az Iſtennek kegyelmeſſegenek napja raytunk leſen, ſoha addigh minekünk ſemmi ellenſegh nem arthat. Laſſuk az maſik iget-is.

Tekel.

Maſodik ighe az falon valo irasban ez vala, Tekel: az az meg fontolta, meg merte: melyet igy magyaraz az Daniel s-mond: Meg merettel ugymond te Kiraly az fontban, es heaval talaltattal.

Mit akar?

It-is haſonlatoſſag ſerint ſoll az Iſten felől, mellyet vesſen az őtvőſőktől es egyeb fontal merőktől es penz valtoktul, kik mertekkel ſoktak eggyik penzt az maſiktul meg valaſtani az jot az hamiſtul, s-azt akarja mondani. Az mikeppen az penz valtok s-az őtvőſők, az ezűſtőt es

az aranyat eggyik penzt az maſiktul, az kevesbet az ſoktul mértekkel fontal ſoktak meg valaſtani: Igy tegödet-is Kiraly, Iſten az ö mertekeben be vetöt vala, hogy megh probaltatnal minemü volnal, joje vagy gonoſ: De heaval talaltattal mint az heanos penz, nem nyomtad megh az mertekött; heaban valo embernek; ſemmire kellönek talaltattal az Iſtennek mertekeben. Nem vagy melto ennek utanna az Kiralyſagra az birodalomra.

Az mely peldabol meg tanulhattyuk, holot Iſten fontban veti az Boldiſar Kiralyt, es heaval talaltatik, hogy fontban vetet Iſten mindeneket, minden embereknek az ö cseleködetüket nem kerülheti azt ſenki el az emberek közzül, es az merteknek eggyik reſeben veti az mi cseleködetinket; maſikban az ö törvenyet es igaſſagat, hogy ki ki juſſon mind az önnön maga fogyatkozaſanak, s mind pedig az Iſtennek igaſſaganak iſmeretire. Es bizonyara mindnyajan hejaval talaltatunk mi termeſetünk ſerint: de az Ur Jeſus Chriſtuſnak vere lefen az, aki az hiveknek merteköket terheſſe teſi az Atya Iſten elöt, hogy el ne vetteſſenek. Gondolkodgyanak tehat mindenek erröl, hogy Iſten elöt fontra megyen dolgunk; annakokajert jobbicsuk eletünket. Ezt bizonyittya amaz Evangeliombeli peldá-is. Luc. 16. aholot azt olvaſſuk, hogy az gazdag ember ſamot akar vetni az ü ſafaraval.

II. Tanullyuk meg: Micsoda iteletünk lehet valamely Reſpublicanak, gyüleközetnek, tartomannak valtozo közzel jaro veſödelme felöl: Miböl iſmerhettyük megh hamar valo puſtulaſat? Ebböl bizonyara s-ez s-az jövendö mondás, hogyha fontban vetven abban az birodalomban levö fejedelmeket, eggyik gonoſ fejedelem utan más ſokkal

EGYETEMI KÖNYVTÁR

kal gonoßab tamad. Az mint meg mutattya az Babyloniai Kiralyoknak peldája. Mert gonoß vala az Nebuchadnezar; de ſokkal gonoßab lőn-ű utanna az Boldiſar Kiraly: Igy az Juda Orßaganak vegenek előtte, negy Kiralyok lőnek. Joachaz Jehojachim, Jehoaim & Sedechias, mindnyajan kegyőtlenek hitőtlenek; az utolſo pedigh Sedechias mindeniknel roßab es kegyőtlemb, holot annak előtte az Kiralyoknak ugy vala dolgok; ha egy gonoß talaltatik vala kőzzűlők, iſmet más jo leßen vala utanna. Igy az Romai birodalomban, Tiberius utan lőn Caligula, az utan lőn Claudius, az utan Nero; eggyik az maſiknal gonoßab, az utolſo pedigh Nero, mindeniknel roßab, es igy az Romai birodalom más nemzetſegőkre falla. Igy azert moſt-is ha latod, hogy valamely varoſnak, tartomanynak ura kegyőtlen; s-az meg halvan, az utan iſmet kegyőtleneb tamad, tud meg hogy annak puſtulaſa leßen, es az immar kőzel vagyon. Laſſuk az utolſo iget.

Upharſin.

Harmadik es utolſo ighe az falon valo irasban ez vala Pharſin, *dividunt*, az az, el oßlatnak, avagy Peres *diviſit* el oßlatta; mellyet igy magyaraz az Daniel es azt mondgya hogy annit teßen: el oßlatot az te orßagod, es adatot az Mediai es Perſiabelieknek. Ved eſedben: Jollehet az Daniel más keppen hozza elő az magyarazatban ezt az utolſo iget, hogy nem mint annak előtte megh olvaſta vala. Mert az olvaſasban igy vala; s-ugy-is vala fel irva Pharſin, el oßlatnak, de az magyarazatban igy hozza elő Peres, el oßlata: De mind az altal ebben ſemmi vetők nincsen: Mert cselekőßi ezt az Propheta ket kűlőmbőző okokra nezve, tudni illik Iſtenre es az Perſiajakra s-Mediakra

akra nezve valtoztattya ezt: azonkőzbe pedigh eggyik ſollaſnak neme, nem ellenkőzik az maſikkal, hanem inkab eggyik az maſikat ſegiti. Mert aholot azt mondgya el oſlata vitetik ez az Iſtenre ugymint fű es kivaltkeppen valo okra, aki el oſlata az Kiralynak Orſagat. Ahol pedig azt mondgya el oſlatnak, vitetik ez az Meduſokra es Perſakra, akkik ugymint ſolgak es eſkőzők voltanak ebben az Boldiſar Kiraly birodalmanak el oſlataſaban. Az mint vęgben is mene ez: Mert az Boldiſar Kiraly, aki akkor mind az kettőt egyſer s-mind Babyloniat es Aſsiriat birja vala; az ő birodalma meg oſlatvan; Babylonia ſalla Dariuſra: Aſsiria pedigh aki akkor hadakozik vala az Scythakra, ſalla az Cyruſra. Ezek azert azok mellyeket Iſten az Babyloniai Kiralynak az Boldiſarnak ez iras altal akara jelenteni.

Teſtatur hoc Herodotus in Clione.

Tanullyuk meg innet: Mit ſerezzen az kereſtyeneknek balvanyozo volta es hitőtlenſege? Ezt tudni illik, hogy Iſten azoknak birodalmat el veſi; Orſagokat idegen kezre oſlattya, az mint az Boldiſar Kiraly vetkejert, balvanyozo voltajert az birodalma Perſiakra es Meduſokra ſalla. Az Salamonnak balvanyozo voltajert, az ő fianak az Roboannak idejeben, az ő Orſaga ketfele ſakada. Az Magyar nemzetben, Laſlo Kiralnak hamis hitijert, mivel hogy az Ammurateſſel tőt frigy kőteſet fel bonta, varnanal, az Ammurateſtúl nagy romlaſt ſenvede, es ő maga is ott veſe. Fellyek tehat az Urak, fejedelmek az Iſtent, hogy az ő gonoſſagokert, az ő birodalmok meg ne oſlaſſek. Az mely Iſteni felelőmre ſegellyőn minket az mi Iſtenűnk, fiajert az Ur Ieſus Chriſtuſert, AMEN.

XL. Præ-

Cap. V.

XL. PRÆDICATIO.

AKkoron meg parancsola Boldisar, es öltöztetek Danielt barsonyban, es arany lantzot vetenek nyakaban, es meg kialtak elötte, hogy harmadik ü; akki uralkodik az Orßagban. Ugyan azon etzaka meg öletek Boldisar az Chaldæusok Kiralya. Es az Mediabeli Darius veve hozza az Orßagot, mikor hatvan ket esztendös volna. *verſu 29.* *verſu 30.* *verſu 31.*

SUMMA.

Ez jelen valo igekben immar megh irja az Propheta. Micsoda ki menetele lött az Daniel magyarazattyanak: ez tudni illik, hogy az Kiraly elebbi igereti ſerint meg ajandekozza Danielt: ennek felette az Boldisar Kiralyon be telik bötü ſerint annak az jövendö mondasnak valosaga, igaz volta.

RESZEK.

Ket reßei vadnak ez jelen valo igeknek, Mert:

I. Azt irja meg az Propheta; Mivel ajandekozta megh az Kiraly Danielt az ö ſolgalattyajert, az az, az ſalon valo irasnak magyarazattyajert.

II. Mi modon tellyeſedet be az az jövendö monda az Kiralyon.

Az mi az elsö dolgot illeti, az Boldisar Kiraly ajandekit az Danielnek, igy ſoll arrol az Propheta, s. mond. Akkoron megh parancsola Boldisar Kiraly, &c. Holot kettöt jegyez megh az Propheta. 1. Az Idöt, mikor ajandekozta megh az Kiraly Danielt, s azt mondgya fe-

lôle: *Tunc*, akkoron, az az ſinten abban az idôben, mi-helyen hallya az ô bûntetteſet, es az mikor leg közeleb volna veſſôdelmehôz. Nem gondolkodvan ſemmit az ô megtereſe, eletenek megh jobbitaſa felôl es ez jövendô mondaſnak kôzepôtte bekeſeges, boldogſagos birodalmat igerven maganak, az ô Orſagaban. Mert ugyan-is ez ez vilagi hitôtlenôknek dolgok, hogy mikor hallyak az Iſtennek kemeny iteletit annak nagy hoſſu hatart ſoktanak ſamlalni, s azt ſoktak mondani: Ha lefen megh az: Nem kell még moſt arrol gondolkodni. Sôt ſokak megh ſinten az bûnteteſnek kôzepôtte leven-is, Iſten ellen ſoktak ſarvokat fel emelni: az mint pelda erre az Boldiſar Kiraly, akinek im elôtte az ſententia az falon megh irva, s meg-is nem akarja meg iſmerni ônnôn magat: De azonkôzben elôl talallya az Iſtennek igaz iteleti az mint mayd megh hallyuk.

De mi kereſztyenek tanuſſyuk meg innet, ha mikor hallyuk az Iſtennek felôlünk valo kemeny iteletit: ne veſsünk annak hoſſu hatart; hanem mennel hamarab lehet, vegyük elôl pœnitentia tartaſunkal az Iſtennek haragjat. Az mint cſelekôdenek az Ninivebeliek, akik nem varak rejajok az veſſôdelmet, hanem pœnitentiat tartanak, es meg tartatanak. Bezzeg igy kellene moſt-is de az emberek az mi idônkben Boldiſar Kiraly tarſai. 2. It azt jegyzi meg az Propheta: Hany rendbeli ajandekokkal ajandekoſta Boldiſar Kiraly az Daniek: ket felerôl emlekôzik: Eggyik hogy az ô utanna valo fô rendek kôzzé ſamlallya, es ennek bizonſagara barſony ruhaval es arany lantzal ekôſitôtte fel. Maſik ez, hogy harmadik lôt akki parancsolna az Kiraly utan az Orſagban; akkinek bizonſaga

ſaga ez vala; hogy meg ki altata mindenek elôt Orſagaban, hogy ſ az, aki û utanna harmadik uralkodik az Orſagban. Ez lôn az Danielnek az û ſolgalattyajert valo jutalma. Holot imez ket kerdeſrôl kell ertekôznünk.

I. Mikeppen lôtt az, hogy az Kiraly illyen tettetôs ajandekokkal ajandekoſta meg az Danielt es nem haborodot fel inkab az Danielnek ſabados beſeden; ugy annyira hogy, avagy meg ôlette volna, avagy ha azt nem cselekôtte is, el nem ûſte gyalazatoſſan elôle?

II. Mi az oka hogy Daniel el vôtte az ajandekot moſt holot az elôt meg vetôtte vala.

E. Az mi az elſô kerdeſt illeti. Honnan vagyon ez, hogy az Boldiſar Kiraly, Danielt meg ajandekozza, &c. bizonyos okai vadnak ennek. 1. Mert Iſten akkinek kezeben vadnak az Kiralyoknak ſivei, megh zabolazza az Kiralt, hogy ſemmi gonoſt ſe ne gondollyon, ſe ne inditaſſon az Propheta ellen. 2. Mert el almelkodot vala az Danielnek az û bôlcseſegen, ugy annyira hogy, felyebben valo vala ô benne az Daniel bôlcseſegen valo almelkodaſa, hogy nem mint az jôvendô bûnteteſnek nagyſagaval valamire indittatnek. 3. Mert hogy beſedeben hazugnak ne talaltatnek, nez vala az ô elebbi igeretire fogadaſara, mikor ezt mondotta vala: hogy mind ezeket megh adnaja, valaki azt az iraſt meg olvaſna Orſagaban. Es ezt cselekôſi vala az napkeleti fejedelmeknek tôrvenyôkbôl akiknek ſokaſok ez vala, hogy valamit mondanak s igernek vala, azt akarjak vala, hogy az fogyatkozas nelkûl vegben menne. 4. Mert ezzel az ô batorſagat akara jelenteni, az ô utanna valo fô rendek elôt; mintha ettûl ſemmit ſem felne, hanem ſôt inkab ennek utanna is

Orßagara gondot. akarna viselni: Az mint hogy az Kiralyoknak s-fû rendeknek minden idôben az ô termeßettyôk, hogy mikoron leg nagyob felelômben vadnak-is; akkoron-is az ô utannok valokert, batorsagokat ßoktak jelenteni. Ezek lônek okai; miert akara az Danielt ßep ajandekokkal latogatni. Lassuk az masodik kerdesre valo feleletôt.

Az masodik kerdes ez vala: Honnet vagyon az, hogy most az Daniel el veszi az ajandekokat, mellyeket annak elôtte meg vete?

F. Ketseg nelkûl kedve ellen cselekôdi ezt: Mert annak elôtte tißta ßivbôl vetôtte vala meg az Kiraly ajandekit, es nem vala az Propheta, valami tetovazo beßedû, alhatatlan ßivû ember, ki mast mondana nyelvevel, s-mast viselne ßiveben, aki tettetne azt, hogy attul futna, à mit felette igen kevanna ßiveben. Hogy pedig el veßi, cselekôßi ez okon. 1. Hogy ketsegôs ßômelynek ne iteltessek egyebek elôt, mintha aruloja lenne az veßôdelômre kepôst az Kiralynak. 2. Hogy ne lattatnek azt az meltosagot s-utanna valo urasagot meg vetni, az kôvetkôzendô veßôdelômre nezve, az mely az Varosnak meg ßallasabol, kôvetkôznek az Cyrus altal az Orßagra. 3. Hogy ezzel meg mutatna, valameddig Isten rayta bizna az birodalmon az Boldisar Kiralt, keß volna mindeneket el ßenvedni à Kiralyert. 4. Hogy ezzel az alkolmatossaggal lônne segitseggel azoknak-is az Sidoknak, kik akkoron felette utalatossak, es nag nyomorusag alat valanak Babyloniaban.

Ahonnan tanullyuk megh. I. Az Kiraly adomanyabol micsoda volt az reghi Kiralyoknak ßokasok; ez tudni illik, hogy akkiket bôcsûletre fel akarnak vala venni, azo-

ni, azokat barsonnyal s-arany lantzal foktak vala ajandekozni, es közönsegessen megh kialtatni, hogy az lenne ü utanna fellyeb valo az Orfagban. Ezt cselekötte az Pharaho Iosephel Ægyptusban. Ezt cselekötte az Assverus Kiraly Medianak Persianak Kirallya Mardochæussal. *Gen. 41.* *Esther. 6. & 8. cap.*

II. Tanullyuk meg, hogy gyakorta Isten azokat, akik ütet követik, arra emeli fel az meltosagra, az mellyet ingyen sem kevannak, söt az mely elöt futnak; es ez vilagi kegyötlenek keförittetnek Istentül, hogy folgallyanak az hiveknek az ö böcsületöknek elö gyamolitasaban. Igy most-is Isten, Papista balvanyozo urakkal, kereftyen folgakat tartat, kiket azok altal gyamolit elö az ö tiftössegökben. Igy cselekösik Isten it-is az Daniellel, akkit Isten nagy meltosagra emeltet az Boldisar Kiraly altal. Ez az elsö ref.

Mondam masodfor megh irja az Propheta mind ezeknek valamiket az Daniel magyarazot vala, be tellyesödeset: Mi modon tellyesöttenek be Boldisar Kiralyon: melyröl igy foll az Propheta: Ugyan azon etzaka megh öletek Boldisar az Chaldæusok Kiralya: es az Mediai Darius veve hozza az Orfagot, mikor hatvan ket eftendös volna.

Itt harmat jegyez megh az Propheta. 1. Mikor tellyesöttenek be mind ezek s-azt mondgya felöle: Ugyan azon etzaka, az mely követközek az jövendö mondasnak napja utan, es az mikor az Schacha Isten affonnak lakodalmat, innepet fentelven inditot vala, es tobzodik s-refegeskedik vala. Az mint erröl annak elötte Esaias Pro-

Iſa. 25 v 4 & 47. cap. v. 11. pheta jövendöt mondot vala, el telven az Babyloniai fogſagnak hetven eſtendei.

2. Azt jedzi megh: Mi modon tellyeſöttek be ezek az Boldiſar Kiralyon, s azt mondgya hogy, meg ölettetöt: az mint erröl jövendöt mondot vala az Eſaias es Jeremias: altal verettetven ket Hadnagyoktul, Gobryatul es Gadatul; az mint Xenophon emleközik felöle, az ö raytok eſöt bofuſagert. Mert annak elötte az Boldiſar Kiraly, Gadatamot meg fereltette vala; Gobrianak pedig fiat ölette vala meg az vadaſasban: Ezek azert gerjedözven az bofu allaſra; eggyik az ö fia halalajert; maſik az ö rayta eſöt gyalazatert, vegezven az Cyruſſal elſök leſnek az Boldiſar Kiraly veſödelmeben: az mint erröl büſegöſſen ir Xenophon lib. 5. de Pædia Cyri. Eſa. 14. verſ. 4. Libr. 5. & 7.

3. es utolſor, azt jedzi meg: Kire fallot Boldiſar Kiralyrol az birodalom, s azt mondgya hogy fallot az Mediai Dariuſra, hatvan ket eſtendös koraban. Az mely Darius Medus, Aſſveruſnak, Cyaxeneſnek is mondatik. Noha pedigh az Hiſtoriakbol nyilvan vagyon az, hogy Cyrus veſi meg Babyloniat, ugymint ki fü hadakozo Fejedelem vala, kiröl itt ſemmi emleközet nincsen: de megelegödven Cyrus az gyözedelömmel, jo hirrel nevel, engedi azt Dariuſnak az ö Ipanak: (Mert Darius az ö leanyat atta vala Cyrusnak) ugymint vén embernek, csak nevel uralkodvan Cyrus Babyloniaban. Az mely Babyloniai birodalom fallot az Meduſokra es Perſakra. *Anno à condito mundo.* 3435. Chriſtus ſületeſe elöt. 536. eſtendövel. Jer. 25.

Ahonnan meg tanulhattyuk. hogy Iſten igazgattya az idöknek minden reſeit, mellyekben fokta az ö igaz itelettit vegben vinni, ugy pedigh, hogy az mikor, el jö ez világi

vilagi kegyőtlenőknek bűnteteſőknek napja, ſabad akarattyok ſerint hanyat homlok ſietnek az bűnteteſre: az mint megh tetzik az Boldiſar Kiraly peldajabol. Akki noha hallya az Iſtennek felőle valo iteletit, de nem jobbittya ſemmiben eletet, hanem minden gonoſſagban menten megyen, miglen az ő gonoſſaganak utolſo bűnteteſe elől talallya őtet.

II. Tanullyuk meg hogy az kegyőtlen fejedelmeknek az ő kimulaſok mindenkor nyomorult es ſomoru, mert kegyőtlenűl veſznek. Az mint meg vagyon irva Pſal. 37. v. 9. & 10. Hogy pedig ez igy legyen; Pelda az Nero, az kereſztyenſegnek ellenſege ſent Palnak gyilkoſa; akki mikoron halotta volna hogy meg kellene halni, önnön maga magat altal vete. Julianus Apoſtata, el ſakadvan az Chriſtuſtul, vegezetre altal lővettetek az Perſiai hadban, a marokkal hannya fel maga veret az egben. *Hinc illud Satyricum.*

Ad Generum Cereris, ſine cæde & ſanguine pauci
Deſcendunt Reges & ſicca morte Tyranni, az az:

Az kegyetlen Kiralyok gyilkoſſag es verontas nelkűl keveſen ſallonak ala pokolra. Igy vagyon az Boldiſar Kiralynak is dolga, akinek fegyver miat kelletek megh halni. Ugyan itt jegyőzzűk megh azt-is; hogy Iſten az kegyőtlen fejedelmeket, gyakorta azok altal ſokta bűntetni, akiknek ők valaha boſuſagot tőttenek, az mint itt megh tetzik, ahol az Boldiſar Kiralyt, Iſten azok altal bűntetteti, kikőn az előt ugymint ket ſolgajan boſſut tőtt vala, Gobria es Gadata altal.

III. Tanullyak meg az gondviſelők, hogy az ellenſegnek fegyvere, ſandeka kőzőt, hadgyanak beket az tomboláſnak,

bolaſnak, tantzolaſnak, duska italnak, hogy ugy ne eſſek dolgok mint lón az Boldiſar Kiralynak az ő tobzodaſa kőzőt dolga: Mert az hadakozas, jozanſagot kevan. Bezzeg igy kellene; de az mi nemzetűnk akkor akar hadakozni az mikor elfőben jol meg refegűl.

IV. Tanullyuk meg az Babyloniai birodalomnak valtozaſabol, akki fall Dariuſra es Cyruſra; hogy minden birodalom valtozando; es ſoha azon egy nemzetſeghben meg nem marad; hanem eggyik nemzetſegről az maſikra megyen; es az mikeppen ez vilagon, eggyik utan az maſik megh hal, eggyik utan maſik fűletik: Igy vagyon ez vilagi birodalmaknak dolgok, eggyik el mulik csak az neve marad, iſmet maſik tamad. Pelda Magyar Orſag: mellyet regenten Gotthuſok, Oſtrogottuſok laktanak, csak az nevek vagyon, avagy megh az ſincs azoknak az Magyarok kőzőt. Igy lefen nekűnk-is dolgunk ha Iſten nem kőnyőrűl raytunk; mert immar ezt csak nem ujal erjűk, az ſok gonoſſagert. Igy lőt Sido Orſagnak, igy Gőrőg Orſagnak-is dolga, csak az nevek maradot el kőlt birodalmok, idegen nemzetre jutot. Vigyazunk tehat es naponkent folgallyunk Iſtennek, hogy nemzetűnknek, az mi eletűnkben leheſſen megh maradaſa.

Melyre ſegicsőn az mi fent Iſtenűnk,
fiajert az Chriſtus Ieſuſert,
AMEN.

CAPUT

CAPUT VI.

XLI. PRÆDICATIO.

TEtzek Dariusnak, hogy rendelne az Orszagon ſaz huſs fejedelmeket, kik lennenek az egeſs Orſsagban. *versu 1.* Es azok fölöt harom fejedelmet, kik közzül Daniel eggyik vala, kiknek azok az fejedelmek ſámot adnanak hogy az Kiralynak ſemmi bantaſa ne lenne. *versu 2.* Akkor Daniel fellyeb haladgya vala az fejedelmeket, es az tiſstartokat, mivel hogy böveb lelök vala ö benne, es az Kiraly gondolkodik vala rola, hogy ötet rendelne az egeſs Orſsagon. *versu 3.*

EXORDIUM.

Regi mondas kereſstyenek, de bizonyara felette ighen igaz: *Schola crucis eſt ſchola lucis*: az nyomoruſagnak ſcholaja, vilagoſſagnak oskolaja. Mert eleitöl fogva ez volt az mi Iſtenünknek ſokaſa, hogy az ö anyaſsentegyhazat az nyomoruſagok közöt eppiteneje, es az igaz tudomant az nyomoruſagban levö hiveknek az ö batorſsagos vallas tetelek altal világoſitana. Az mint ez az ſent iraſsnak peldajabol meg tetzik. Igy cſeleködöt Iſten regenten, az mikor az ö nepe az Sido nep, az fükſegnek, draguſagnak miatta, keſsörittetek be menni Ægyptusban,

es ott vegezetre meg faporodvan gyûtrettetik az Pharaohtul. De az Moyſes az tôb hivekkel egyetômben, megmaradvan az igaz hitben; az, az nyomoruſagh folgal az Iſten nevenek tiſtôſſegere, az igaz tudomannak jövendô eppûletire, az mint meg tetzik innet: Mert az Pharaho, aki az Iſtennek nepet mint teſtben lelekben haborgattya vala, vegezetre be merittetik az veres tengerben, az Iſtennek nepe pedig megh marad bekeſegben. Igy regenten, nagy viſſa vonas vala Illyes, es az Bál papjai kôzôt az igaz Prophetak, es az Iſtentelen fejedelmek kôzôt Achab idejeben; de azzal az haboruſaggal viſſa vonaſſal, nem nyomattatot le az igaſſag; hanem inkab nevekôdôt, es az Iſten nepenek ellenſegi Achab es az Bál papjai meg ôlettettenek az ô kegyôtlenſegôkert. Igy az Gôrôgh Orſagi birodalomban Antiochus Epiphanes keſergete ſok nyomoruſagokkal az Iſtennek nepet, mellyekkel nem hogy le nyomhata az igaz Iſteni tiſtôletôt; hanem inkab ôregbite. Igy az Romai birodalomban, Herodes fejet veteti Ianos Baptiſtanak; fel feſittetik az Chriſtus, fenvednek ſokat az Apoſtolok de ezekkel az igaſſag, nem hogy le nyomattatnek, de sôt inkab eppûl, es annyival inkab az Iſten Evangeliomanak igaſſaga prædicaltatik. Igy az Apoſtolok ideje utan ſok eſtendôktôl fogva, haborgattatik az Iſtennek anyaſentegyhaza az balvanyozo fejedelmektûl: de ezeknek kegyôtlenſegôkkel, nem hogy romlot az igaz tudomany, hanem inkab eppûlt. Ekkeppen viſelte Iſten gondgyat az ô anyaſentegyhazanak es abban levô igaz tudomannak.

Ugyan ezent bizonyittya ez-is ez jelen valo Hiſtoria az Danielnek tanitaſa. Holot ſumma ſerint, ebben az hatodik

hatodik Caputban meg irja az Propheta, az Dariusnak birodalom rendelesét az Boldisar Kiraly halala utan, es az Danielnek fejedelömségre valo fel vetelet Orszagaban; akki miat az Darius fő emberi gyülölségben esnek es iregységből be adgyak Danielt az Kiralynak, hogy az Kiraly Decretoma ellen folgalna az ő Istenenek, mellyert be vettetik az Oroßlanok vermeben; de az Isten, Danielt az Oroßlanok közöt meg oltalmazza, onnan meg szabadittya: az Danielnek aruloit pedig el vesti. Mert azok be vettetetven az Oroßlanok vermeben felesegöstül gyermekestül, el faggattatnak. Akkiből vegezetre az Dariusis erös parancsolat alat meg hadgya, hogy mindenek az Daniel Istenet fellyek tiszöllyek; mert csak ű az, akkinek kezeben vagyon mind az elet s mind az halal, es akki mennyen földön egyedül, nagy csudakat tesen.

Ahonnet ebből az Historiabol, ez lesen minekünk az közönseges vigasztalas, hogy az mi nyomorusaginkközöt, az mikor az mi Istenünknek nevejert haborgattatunk ne fellyünk semmit. Mert az az Isten, aki az Danielt az ő nevenek vallasajert oltalmazta s meg tartotta; es az Oroßlanok vermeből megh szabaditotta csak legyünk az mi Istenünknek ismeretiben, az Christus vallasabanalhatatossak, minekünk-is oltalmazo Istenünk lesen.

Es bizonyara vagyon s lesön-is ez tudomanyra sükségünk minekünk: Mert lattyuk az Romai Anti-Christus sok rendbeli kegyötlenökkel eggyüt, igen kösörüli vesödelmünkre kardgyat; de csak folgallyunk az igaz Istenek, ő lesen, akki minekünk, sünten az segyver közöt-is oltalmunk lesen, es ellenségünket meg segyöniti.

Reſzei ez Caputnak.

Harom reſzei vadnak ennek az hatodik caputnak, Mert:

I. Reſzeben megirja az Propheta az Babyloniai birodalomnak rendeleſet, ki ſolgaltataſat, á mely az Bodiſar Kiraly halala utan, ſalla Dariuſra; tudni illik: Micsoda modot, rendet ſabot Darius Orſagaban, hogy kár es faratſag nelkúl birhatna Orſagat.

II. Megirja az Propheta az Daniel meltoſagat, mivel latogatya Darius Danielt az ő Orſagaban, az ő bőlcs es eſes ertelmejert minden dolgaiban, minden ő utanna valo fú rendeknek előtte.

III. Megirja, az Darius fú emberinek az Daniel ellen, iregyſegből ſarmazot alnok tanacsat, akik be adgyak Danielt az Kiralynak, hogy az Kiraly Decretoma ellen ſolgalna Iſtennenek; akiert be vettetik az Oroſlanok vermeben, de Iſten onnet meg ſabadittya, es az ő aruloit megh bünteti. Ezek reſzei De moſt laſſuk azket elſő dolgot, mellyek foglaltatnak az fel vőt igekben.

Az mi az elſő dolgot illeti, az Dariuſnak Orſagat es birodalmanak rendeleſet, igy ſoll affelől az Propheta: Tetczik Dariuſnak, hogy rendelne az Orſagon ſaz huſz fejedelmeket, tiſztartókat, kik lennenek az Orſagban. Es azok fölőt iſmet harom fú gondviſelőket; kik közzül Daniel eggyik vala, kiknek azok az tiſztartok ſamot adnanak, hogy az Kiralynak ſemmi bantaſa ne lenne. Ez igekbe foglaltatik az elſő reſz:

Aholot harmat jegyez megh az Propheta. 1. Azt mondgya az Daniel felől; tetzet ő neki az az, tanacskozot magaban az ő Orſaganak rendeleſe felől: Nem azert mintha őtet erre csak az hivolkodas vinne, avagy birodalmaban valo kevelyſege inditana: de viſi az fűkſegh erre. Előſőr azert mert immar az Darius meg neheződőt ember

ber vala, ugy mint ki hatvan ket eſtendôs vala, es fûkólkôdik vala ſegitſegnelkûl: Maſodfor cselekôſi ezert; mert jol tudgya vala, egy Orſag-is egy birodalom-is ſoha jo rend tartas nelkûl meg nem alhat. Mert az mint ſoktak mondani. *Tolle ex rebus hominum ordinem, & ſuſtuliſti ſolem ex mundo*: Ved ki ugymond az emberek kôzzûl az jo rend tartaſt, ſinten annyit teſen, mintha az napot veſtôted volna el az fôldrôl. Es ſemeinkel lattyuk, hogy ahol valami jo rend tartas nincsen, ott minden zurzavar viſſavonas vagyon: s-igy vagyon moſt ſegeny hazanknak dolga; akkiben valameni Ur vagyon, valameni Nemes rend vagyon, kiki elſô akar mindeneken lenni. Fejetlen labak mindenek: De ez ellen tanacskozik az Darius magaban, hogy ne legyen mint egy ôſve kôtetlen ſoprû az ô Orſaga, hanem igazgattaſſek jo rendel. Az mellyet ha kôvetne nemzetûnk-is ketſeges allapatunkban, s-egy ſinûvek es egy ſivûvek volnanak az Magyarok jol volna s-lenne-is az dolog: De nehez ennek az notaja mert nehezen engedik az Magyarok magokat jo rend tartas ala foglaltatni: Holot ezt ſoktak mondani: En-is vagyok ollyan Ur mint te: es igy az ſok egyenetlenſeg eleitûl fogva el puſtita hazankat. Ugy annyira vagyon dolgunk, hogy mayd igen igaz kezd lenni az Mehemet Csaſar mondaſa az Magyar nemzet felôl az mint Melchior Soter irja: Mikor Mehemet Csaſar Rhodus ſigetet meg akarna fallani Divant hirdet; es ott az dolgot propónallya: Melyre mikor az Paſſak megh feleltek volna, az Csaſar is elô ſollal, es karjat fel emelven s ujait ki terjeſtven igy ſol: Lehetetlen dolog ugymond, hogy az embernek kiſſebbik uja ollyan es akkora lehejſen mint az mellette valo: lehetet-

len dolog az-is hogy az kis uja melliet valo-is akkora leheſſen mint az kőzep uja, ſinten igy lehetetlen dologh, hogy az kavorok kőzőt eggyeſſeg leheſſen. Kőnyű pedigh azok ellen mindenkor hadakozni es azokat meghgyőzni, akkik kőzőt eggyeſſeg nincsen. No azert az jo Iſten adgyon minden jokat, hogy leheſſen valaha valami jo rend tartas nemzetünkben.

2. Azt jedzi meg az Propheta; Micsoda rendet ſabot Darius, az ű Orſagaban birodalmaban, effelől azt jelenti hogy ſaz huſz tiſztartokat fejedelmeket rendelt az Orſagban; kiknek ez vala az ő tiſtők, hogy mindenik az ő reabizattatot tartomanynak viſelne gorgalmatos gondgyat. Ezek felet az ſaz huſz tiſztartok felet rendelt iſmet harom fő gondviſelőket: Az kiknek ez vala az ő tiſtők, hogy ſamot vennenek ezek amaz ſaz huſz tiſttartoktul. Akkik kőzet iſmet, mivel hogy egy máſra valo kepeſt az Udvarokban keveſek kőzőt-is viſſa vonyas ſokot lenni, hogy az egyeneſſeg kőzőttük inkab meg maradna, Danielt felyeb valova teſi. Azt hiſem halotta volt Darius egyebektűl, meni ſok rendbeli jokkal volna fel ekőſittetven az Daniel! es hogy Boldiſar Kiraly idejeben-is bőcsűletben lett legyen, es ez az oka, hogy fellyeb valova teſi Darius az Danielt, minden utanna vala fejedelmeknel.

3. es utolſor, Meg jedzi az Propheta, ennek az rendtartaſnak veget: Miert ſabot az Darius illyen rendet Orſagaban, s azt mondgya felőle: Hogy az Kiraly kárt ne vallana, avagy hogy egyebektűl, gyakorta valo panaſal s egyeb affele dologgal ne bantogattatnek. Mert gyakorlatoſſaggal eſik az, hogy akik gondviſelők, nem az fejedelmeknek, Uraknak hanem az ónnón magok haſznat kereſik; es az

es az telhetetlen tiſztartok, akik nem gondolnak az kôſſegnek karaval, gyakorta nagy kárt teſznek az Orſzagnak, mikor fegyverrel kell oltalmazni az Orſzagot. Mert magoknak gyûytenek, az kôzenſeges jora pedigh ſemmi gyûytemenyôk nincsen. Erre viſel azert az Darius gondot, s ez vege: rend tartaſanak, hogy az tiſztartoktul lopas es tekozlas miat, kár ne eſſek; de az Daniel mindenektûl forgalmatoſſan vegyen ſámot.

Ahonnan mi tudni illik az Darius gyôzôdelmebôl tanullyuk meg: Micsoda legyen az gyôzôdelômnek vege: Ez tudni illik az mit cselekôdik Darius; ki hatalmat veven az Bodiſar Kiralyon; az gyôzôdelem utan mindeneket jo modgyaval rendel az Orſzgban, hogy kiki tôrvenetlenſegtûl Iſtentelen modnelkûl valo huzaſtul vonyaſtul, filukban varaſokban meg oltalmaztaſſek, igaz tôrveny ſolgaltaſſek, hogy ſenki ſemmiben valami modnelkûl valo cſelekôdet felôl ne panaſolkodhatnek: azonkôzben egyſer s-mind az mi az Kiralye, az, az ô tarhazaban hivſegôſſen gyûytettetnek; kivel az mikor az ſûkſeg kevanna, az Orſzag nepe minden ellenſeg ellen oltalmaztatnek. Oh boldok gondviſeles; beſeg ſûkſeges volna moſt is az mi Orſzagunkban mikor fejedelmûnk ekkeppen cſelekôdnek; Hogy Danielt az az jambor, Iſtenfelô igaz kereſtyen, ertekes es nemzetes Urat gondviſelôt allatna maga utan, akki az ſok telhetetlen magoknak kaparo tiſztviſelôktûl minden rendbe ſamot venne, es az Orſzagnak ſok ſep jôvedelmet Kiraly tarhazaban gyûytetne ezert; hogy az mikor az ſûkſeg kevanna, ellenſeg ellen fel ûltetô hadanak abbol fizetne. Igy lenne az bekeſeg allando; igy lenne Kirallyunk gazdag es gyôzedelmes; igy

lenne

lenne az-is, hogy az ſegeny jobbagy nem ſablyat puskat, hanem csepet kapat forgatna: Mert ű az mivel tartoznek meg adna munkalkodvan; Ha nyuzas foftas nem volna pedig rayta, mind fejedelmet s mind annak vitezit elegődendő keppen taplalna. De uram Iſten jay az mi ſegeny nemzetűnknek. Nincs ű neki ſem Dariuſſa ſem Daniele; mindenek fűre labra vannak: Az ſegenſegh nyomorgattatik Magyar Orſagban inkab, hogy ſem mint Ægyptusban avagy Babyloniaban: Kik miat? Siralomra melto: Nem Poganyok vagy valami idegőnők; hanem maga ſajat nemzeteből allo főldes urai, es azok utan hazudozo ſolgak es vitezlő rend. Nev viſelő emberek altal. Naponkent az főldes Uraknak, az ſegeny jobbagy fant, kapal, rabotalkodik. Ha az főldes Uraknak gyermekek ſűlettetik; az ſegeny embereből teſnek pompas kereſtſegnek lakodalmat; Ha megh hazaſulnak, azok vifik haza feleſegőket, azok veres veriteke utan csinalnak Iſten bofuſagara valo tekozlo menyekőzőt: Ha megh halnak is, tort azokebol keſitenek; Ugy annyera hogy felette helyes ű felőlők mind ket reſzről amaz mondas, *Deliciæ Magnatum & Divitum ſunt lacrymæ pauperum*: az az, az Urak lakodalma, ſegeny jobbagy ſiralma. Nem elegőſnek azzal-is meg, hanem gabonajoknak es boroknak kilentzedet vefik, tizedet az Kiralyra bizzak. Ha Orſag gondgyat forgatnak, az ſzegeny ember erſenye bűnős: Ha ellenſegh ellen hadban kell menni, az ſegeny jobbagy lova, ſekere es eles haza viſi azt vegben: De mind akki ennel gyalazatoſſab es ſiralmaſſab, az ſegeny kőſſegnek kell kapu utan avagy haz az ſűkſeg kevannya, mindennek ſőmelye ſerint az ellenſeg ellen fel űlni. Ez ám ez, hogy ſem Dariuſok ſem Daniele-

nielek niincsenek fegeny nemzetünk közöt ki ki fabad fakalra el: Nem gondolvan azzal hogy Iſten ſamot veſön azegymaſon valo törventeleníegert: Ez az oka, hogy az ellenſeg martalekot vöt s-veſen nemzetünken; ez az oka hogy erös varainkat el foglalta: s-ha Dariuſt es Danielt nem tamaſt Iſten, az többe is utanna megyen. Nem igy tanittota amaz Trajanus Csafar az fejedelmeket es az földes urakat: Hanem azt mondotta: *Boni Paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere*: az jo Paſtornak juhaſnak ez az ű tiſti, hogy az juhokat nem nyuzza meg, hanem csak meg nyirje. Nem ezt parancsollya Iſten az ő törvenyeben; hanem hogy azt adgyak megh csak az Csafarnak az mi az Csafare. Hol olvaſtatok az ſent irasban Magyar Urak es azok s-fejedelmünk utan levö tiſtviſelök, hogy ugy kellene, az mint jelentem, nemzetöktöl allo jobbagyitokkal bannotök? Hol olvaſtatok Orſagunk Decretomaban; hogy mind azokat cseleködgye jobbagyotok, s-meg-is minden nap tinektök ſancson kapallyon, es egyeb fakmanſagot mivellyön mint az oktalan allat; azonközbe pedig ti csak haja hujaval ellyetök. Annak okajert atyamfiai Magyarok vegyetök eſötökben magatokat minden rendben; ennek az Pogany fejedelemnek az Dariuſnak peldajaval, Urak tiſtartok legyetök Dariuſok es Danielök: Mellyet ha cseleköſtök; hidgyetök meg ald Iſten.

II. Tanullyuk megh az Darius tanacskozaſaból, akki tanacsot tart felöle s-vegez is: Mi modon birhatna jo modgyaval Orſagat: Kellyene az fejedelmeknek tanacsokat tartani avagy nem? Ved eſedben: Ugy vagyon bizonyara ſemmi nem lehet az közönſeges tarſaſagnak megmaradaſara job, ſemmi haſznoſſab; mintha az fejedelem

önnön magaban bölcs, es eſes leſen: az mint az Plato mondgya vala: *Tunc fore beatas Reſpublicas, ſi vel earum gubernatores philoſopharentur*: az az, az emberi tarſaſagnak akkor vagyon job allapattya, mikor avagy az Fejedelmek tudos bölcs emberek; avagy az bölcsek az Fejedelmek. De mind az altal akar mely bölcs, akar mely eſes legyen az Fejedelem, ugyan ſükölködik tanacs nelkül, es azoknak ſolgalattyaval ſükſeg elni. Oka ez: Mert ritkan vagyon ez, hogy az Fejedelem mindenben ugy rendelheſſe magat, hog ſoha az igaſſagtul el ne tantorodgyek az ö elmeje. Ritkan vagyon az, hogy oly bölcseſeggel eſel legyen, hogy mindeneket altal lathaſſon ſükſeg azert, hogy az tanacsadoknak ſolgalattyaval ellyen. Sót az tanacsaſoknak eſe, tancsa tartya gyakorta az Fejedelmeket az meltoſagban: az teſi egyebek elöt böcsületeſſe; es az ellenſegen gyözödelmeſſe, s rettenetese. Igy azert it-is az Darius tanacsokat rendel az Salomonnak tanacsoſi valanak: 1. Reg. 12. v. 6. Marcus Antoniuſnak tanacsoſi valanak, es igy egyeb Fejedelmeknek-is. Vetköznek azert azok akik az Fejedelmeket Urakat, arra ingerlik, hogy az tanacsoſokat meg veſſek es meg utallyak.

III. Tanullyuk meg az Dariuſnak rendeleſeböl: Miben allyon az emberi tarſaſagnak, varaſoknak, faluknak, tartomanyoknak jo biraſanak modgya: Jol birattatik mindenik, hogyha abban, bizonyos tiſtviſelök es gond viſelök leſnek. Mert ſenki egyedül valamely gyüleközetnek biraſara nem elegſeges. Igy cseleködik az Moſes, követven az Jethronak az ö ipanak tanacsat, akki valaſta az Iſrael fiai közzül Iſten felö ſereny firfiakat, akkiket bizonyos tiſtökben allata. Ezt kell moſt-is minden Fejedelemnek követni.

Exod. 28. v. 27. &c.

IV. Ta-

IV. Tanullyuk meg az Darius rendeleſebôl, akki az jo rend tartasban ezt nezi, hogy ô kárt ne vallyon: Micsoda legyen mindenôt az jo rendtartaſnak veghe: ez tudni illik, hogy mindenôt az kôzônſeges jonak meg tartaſara igyekôzzenek az Fejedelmek, es az mi gonoſt azt el tavoſtaſſak. Noha azert az fejedelem elhet abbol az mi vagyon az ô fejedelômſegenek meltoſagara: mind az altal az mivel bir, ſûkſeg hogy az, kivaltkeppen ſolgallyon az kôzônſeges jonak meg maradaſara. Meg emlekôzzel tehat erre ha Ur vagy, biro, gondviſelô, mindenkor legh fellyeb az kôzônſeges jora gondolkodgyal, nem csak az te magad haſznara.

V. Tanullyuk meg, hogy ſoha nem feletkôzik el Iſten az ô Anyaſentegyhazanak gondgya viſeleſerôl; hanem mindenkor, minden haboruſagok kôzôt forgalmatos gondot viſel arra. Az mellyet ezzel bizonyit, hogy mindenkor tamaſt az ô nepe kôzzûl ollyakat, kiket idegen Fejedelmek elôt-is kedveſſe tefen, hogy ô nalok ſolgalhaſſanak az Eccleſianak. Igy kedveſſe teve Iſten Danielt Darius elôt Babyloniaban: Joſephet Pharahonal Ægyptusban. Moſt-is ad Danielôket, Joſepheket kik ſolgallyanak idegen fejedelmek elôt az Eccleſianak. Ne eſſünk hát ketſegben, csak legyûnk hala adok.

Maſodſor mondam hogy meg irja az Propheta az Daniel meltoſagat; mellyel latogattya Darius Danielt az ô Orſagaban, kirôl igy ſoll az Propheta s-mond: Akkoron Daniel fellyeb haladgya vala az fejedelmeket, &c.

Mit akar?

Kettôt jelent; Eggyiket ezt: Mivel ajandekoſta az

Darius Danielt, es az fölöt mivöl gondolkodik: azt mondgya: ezt atta vala immar neki, hogy az ſám vevö ſolgak közöt-is, fejedelem lenne: De ezt-is akara vele cseleködni effölöt, hogy útet akarja Kiraly kepeve tenni az egeſ Orſagban. Maſodſor okat jelenti meg; Honnan indittatot arra Darius, mert azt iteli hogy bűveb lelek vagyon az Danielben, töb bölcseſeggel, tanacsal, eſel vagyon fel ekösittetve az töb gondviſelök fölöt Iſtentül.

Ahonnet I. Tanullyuk megh: Minemű tanacsoſokat kell az fejedelmeknek valaſtani s-maga melle venni: ſükſeg bizonyara azon igyeközniek, hogy Danielek legyenek udvaraban; az az, oly tanacsoſok akkik Iſtennek ſep ajandekival, eſel, bölcseſeggel, vadnak fel ekösittetven, es azokkal igazan elnek. Igy az Alexander Severus felöl olvaſſuk, hogy az tanacsoſoknak valogataſaban nem vigyaz vala arra, ki micsoda nemzetből valo volna ſem micsoda haz nepe közzül valo: de azt mondgya vala, azoknak kellene ugymond az tiſtöſſegöt tulaydonitani, akik meltok volnanak arra. Az pedig az meltoſag, meg tetzik az ajandekokbol, es azokkal valo elesből. Tekencsünk tehat az tanacsoſokban az ajandekokra, az mellyekkel Iſten öket fel ekeſitötte, es azokkal jol tudnak elni.

referente Lampridio

2. Szükſeg hogy azok legyenek az tanacsoſok, akik annak elötte egyebeknel jol viſeltek magokat, jamborul igazan: az mint hogy ez okon tartotta megh Darius az Danielt. 3. Szükſeg oly tanacsoſokat tartani, akkik meg az gonoſoknak iteletökkel-is commendaltatnak; es akkik ſem nem kereſik, ſem nem vadaſak az külſö tiſtöſſegek. Illyen volt az Daniel, illyenöket tartot az Alexander Severuſ-is. Igy egyeb tiſtre-is ugyan ezek meltok, akik jambo-

jamborok, eſeſſek, bölcsek, hivſegök, az elöt-is nyilvan volt; es akkik nem magok kereſik futtyak az tiſtöſſegöt.

II. Tanullyuk meg: ſükſege az fejedelemnek az idegönöknek hinni, avagy csak iſmeretöſt, hon lakoſt, nemzeteböl valo tanacsot kell valaſtani. Ved eſedben. Ha az küvül valok, az idegen nemzetböl valok, Danielek az az, jamborok, hivek, tökelletöſſek, eſöſſek, bölcsek, latot hallot, tudomannyal az hon lakoſoknal fellyeb valok lefnek; Szükſegh hogy az fejedelmek, Urak azoknak-is ugy hidgyenek mint nemzetſegöknek, es magok melle fel vegyek tanacsoſoknak: az mint Darius Danielt, kit nem csak fü emberre töo, de el vegezte vala, hogy kepe viſelövetenne.

III. Tanullyuk meg: Illike az fejedelömhöz, hogy minden dolgait egy ſemelyre bizza.

F. Ha az fejedelömnek töb eſes, bölcs, okos, igaz, jambor tanacsoſi lehetnek; Szükſeg hogy többeknek folgalattyaval ellyen; De ha nincsen s-nem talalhat, job az közönſeges meg maradaſra, hogy ha egy Danielt, az az, egy jambort, hogy nem mint ſok gonoſ, artalmas, hafontalan tanacsokat tarcson; job egy jamborra minden dolgait bizni, hogy ſem mint ſok gonoſra.

IV. Tanullyuk meg: ſabade kereſtyen folgaknak, az balvanyozok udvaraban lakni es tiſtöt viſelni:

F. Hogyha azt az tiſtöt nem kevannya, ſem nem vadaſa: de arra kedve ellen vonyattatik, ſabad az kereſtyen folgaknak, az Iſtennek anyaſentegyhazara kepeſt, annak oltalmazaſajert tiſtöt fel venni; az mikeppen Joſeph Ægyptusban, Daniel Babyloniaban magokat megh oltal-

mazvan az balvanyozaſtul, tiſtöket meltoſagokat viſeltenek. De az balvanyozaſtul megh kell feletteigen magokat oltalmazniok. Erre az Iſten hazanak eppiteſere es annak oltalmazaſara, ſegellyen az mi kegyelmes Iſtenünk fianak az Ieſus Chriſtuſnak erdemejert mindnyajunkat.

AMEN.

XLII. PRÆDICATIO.

verſu 4. AKkoron az fejedelmek es tiſztartok, kereſnek vala alkolmatoſſagot Daniel ellen, az Orſag felöl, es ſemmi vetket es fogyatkozaſt nem talalhatanak, mert igaz vala, es ſemmi fogyatkozas s-vetek nem talaltatek ö benne. Akkoron azok az firfiak mondanak: Nem talalhatunk ebben az Danielben ſemmi okot, hanem ha valamit talalunk ö ellene, az ö Iſtenenek törvenyeben. Annakokajert az Fejedelmek es tiſztartok egyben gyülenek es igy ſollanak öneki: Darius Kiraly örökkè ely. Tanacsot tartanak az Orſagnak minden fejedelmi, hadnagyok, tanacsſok, tiſztartok, hogy Kiralyi vegezeſt, vegez, es megerösſitsed az fogadaſt, hogy valaki kerök ker valamely Iſtentül avagy embertül harmincz napigh, hanem

verſu 5.

verſu 6.

verſu 7.

hanem csak te tűled Kiraly; vetteſſek az Oroſlanok barlangjaban. Moſt azert Kiraly erősſicz meg ez parancsolatot, es ird irasban, hogy meg ne valtoßtaſſek az Media es Perſiabeliek tőrvenye ſerint, ki el nem mulik. Annakokajert Darius Kiraly be pecsetle az iraſt es az parancsolatot. *versu 8.* *versu 9.*

SUMMA.

Summa ſerint ezekben az igekben, meg irja az Prophéta az az Darius fő emberinek, hadnaginak, tiſztartoinak, Daniel ellen valo iregyſegőket: Iregyſegből ſarmazot alnok tanacsokat az Danielnek veſződelmere, es annak az iregyſegből ſarmazot alnok tanacsnak vegben vitelet. Ahonnet megh tanulhattyuk, hogy az joſagos cselekődeknek, jambor kereſtyeni eletnek mindenkor ſok iregyi vadnak: es valaki valamennel nagyob kereſtyeni eletőt el, annyival tőb iregyőket fenved. De mindazonaltal ſükſeg az hiveknek az ſent eletben elő menni: Mert Iſten leſſen ő nekiők ez vilagi ſok iregyők ellen oltalmazojok, az mint lőn vegezetre az Danielnek: az mint ennek utanna megh hallyuk.

RESZEK.

Harom reſzei vadnak ez meg jedzőt igeknek.

I. Azt irja meg az Propheta: Kicsodak eſnek iregyſegben Daniel ellen, es honnet kereſnek alkolmatoſſagot az Danielnek veſződelmere.

II. Micsoda tanacsot forralnak.

III. Mi modon akarjak az ő alnok tanacsokat vegben vinni.

Az mi az első dolgot illeti: azt mondgya az Prophetaſſelől, ennek az Daniel ellen valo iregyſegnek forraloi az Darius

az Darius utan valo Tiſztartok es Fejedelmek, akkik felette igen bannyak vala az Daniel meltoſagat az Darius Orſagaban, kivaltkeppen pedigh ezt, hogy az mint az Propheta monda, ôtet akarna Kiraly kepenek rendelni Darius az egeſz Orſagban, es nem akarnak vala lenni ſemmikeppen az Daniel birodalma alat. Ezek azert az fôrendek akik iregyſegben leletzenek az Daniel ellen.

Okot pedigh es alkolmatoſſagot kereſnek az Daniel vesſödelmere ket dologban. Elôſôr az ô tiſztiben, forgolodaſaban: mintha nem igazan forgolodnek tiſztiben, nem haſnara de ſôt inkab karara volna Dariuſnak az Orſagban. De nem lehet. 1. Ezert, Mert igaz az Daniel, az az, hiveſeges ſolga. 2. Ezert: Mert az ô tiſztiben oly ſereny, oly gyors, hogy ſemmi fogyatkozas nem talaltathatik dolgaban: Maſodſor mivel hogy ez az alnokſag nem fog: alkolmatoſſagot kereſnek az ô kereſztyeni vallaſaban, es akarjak az igaz Iſteni tiſztöletôt el oltani ô benne. De mind ket ravaſſagok haſontalan: az mint ennek utanna megh hallyuk.

Mit tanullyunk innet.

I. Tanullyuk megh: Micsoda legyen az joſagos cſelekôdetnek, jambor eletnek, bôcsûletnek, el valhatatlan uti tarſa ez vilagi Iſtentelenôk kôzôt: Nem egyeb hanem az iregyſegh: az mint ezt Agoſton Doctor bizonyittya; Az ſeretetbôl bôcsûlet ſarmazik; de az bôcsûletôt iregyſeg kôveti. Igy vagyon az Danielnek dolga, aki mivel hogy bôcsûletben vagyon az Dariuſnal, iregyſegben eſik az Darius fû emberinel. Regnal ez az iregyſeg minden rendekben. Papokban, tanitokban, kôz rendekben; de kivalk-

kivaltkeppen az udvariakban. Ahonnet ez volt az oka, hogy megh az Poganyok kôzôt-is, az bekeseg, nyugodalom fereto emberek ez okon irtoztak az udvaroktul. Az mint az Seneca mondotta maga felôl.

Stet quicunq; volet potens
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco
Leni perfruar otio.

Akinek tetzik lakjek udvarban
Aki ottan ottan valtozik,
Ennekem eleg az kedves nyugodalom
Es noha fegeny vagyok
Ôrômest elek az kedves hivolkodassal.

II. Tanullyuk meg: Honnan szarmazik az iregyseg: az tisztesseg kevanasbol, kevelyseghôl: Minden azert vagyakiiregy ugyan az kevely, es minden valaki tisztôsségh kevano, ugyan az kevely es iregy: Az mely iregységh semmi nem egyeb, hanem egyebeknek boldog allapattyan valo bankodas, az mely boldogh allapatot az iregy emberek kevannanak magoknak. Ebbôl az tisztôsségh kevanasbol, kevelyseghôl, indittatnak az Darius fô emberi-is az Daniel ellen iregységben.

III. Tanullyuk meg: Mit szerez az kevelyseghôl szarmazot iregységh: Minden gonossagnak Annya ez, es mindeneket fel forgat. Arultatas, gyilkossag, vissza vonyas, gyûlôlseg: es ez mindeneket, ugymint Orszagokat, tartomanyokat, varasokat, &c. ôsve ront. Pelda: Mi veszte Romat es annak szabadsagat: az Iregyseg, tisztôsség kevanas: Mert sem Julius Cæsar Pompejust; sem Pompejus Juliust el nem szenvedhete. Irja Plutarchus; mikor egy idôben Julius Cæsar Romabol Galliaban menne, es egy falucskaban talalkozot volna, fel kialt s igy sol. *Mallem hîc esse primus, quàm Romæ secundus:* Itt inkab akarnek elsô lenni, hogy sem mint Romaban masodik. De ne

mennyünk meßße: Mi veßte à mi Coronankat: az Iregy-
seg: Mert az mi nemzetünk egymasra valo iregysegből,
tulaydon nemzetseghet megh utalvan, az Coronat
másnak ada.

IV. Tanullyuk meg: Minemü termeßetüvek az ire-
gyök. Minden alkolmatossagokra vigyaznak ök, mi mo-
don arthassanak az jamboroknak, az bőcsületben, tißtes-
segben levő embereknek: az mint cselekőßnek az Darius
fő emberi Daniel ellen. Szükseg annakokajert tißtiben ki-
nek kinek ugy forgolodni, hogy az gonoß iregyőknek
alnok tanacsit el tavoztathassuk. Tanuld megh azert ha
tanito vagy: Jary el tißtődben; Ha Ur vagy, es egyeb
hivatalban forgolodo ember: jary el tißtődben: Ne adgy
egyebeknek alkolmatossagot az karomlasra: Noha ez-is
gyakortab artalmas; mert akki tißtinek igazan megh fe-
lel az tanitok kőzzül, meg feddi az gonossagot ßabadossan
s az Urak meg büntetik az latrot.

Mit nyernek vele? Ragalmazast es iregyseget. De ne
gondollyanak azzal. Mondam hogy Masodßor azt irja
meg az Propheta: az Darius fü emberi, micsoda tanacsot
forralnak Daniel ellen. Iollehet ez tellyesseggel nin-
csen meg irva, de künyü az kővetkőzendőkből eßünkben
vennünk; Summaja az tanacskozasnak ez vala: el kellene
hitetni az Dariussal hogy az ő uy Kiralysaganak, uy Or-
ßaganak, nagy meltosagot ßerzene: ez pedig igy lehetne
legh jobban, hogy az Isteneknek ßokasok ßerint minde-
neknek az ő keresőkre joval lenne. Annakokajert oly ve-
gezest vegezne nagy fenyitek alat, hogy mindenek csak
az Kiralynak kőnyőrgenenek; Ha ki pedig külőmben cse-
lekődnek, vettetnek az Oroßlanok vermeben. Es mivel
bizonyos

bizonyos volna ez, hogy az Daniel az ô Istenenek boßusagara semmikeppen ezt nem cselekódne, kônyû lenne ez okon az Danielt be vadolni, es az Oroßlanok vermeben vettetni. Ez vala az tanacs.

Ahonnan tanullyuk megh I. Miben allyon az iregy embereknek termeßetûk: ebben, hogy, ha egy uton nem tudnak artani az hiveknek, más utat gondolnak es mind ejel nappal azon forgodnak, mi modon arthassanak az hiveknek, az mint meg tetzik az Daniel ellenseginek peldajabol. Ezt bizonyittya az David Ps. 10. aholot igy irja meg az hitôtlen embereknek termeßetûket s-mond; Leselkôdik titkon az hitôtlen ember es haborgattya az ßegent, midôn az ô tôriben eyti ûtet, mint az Oroßlan el reytôzik az barlangban hogy el ragadgya az ßegent. Pelda erre az Absolon, akki midôn kûlômben nem tudna artani az Davidnak, ez okon hayta magahoz nagy sokakat, hogy az ô Attya, nem akarna, az ô alatta valoknak supplicatiojat megh halgatni 2. Sam. 11. Igy most-is; ha egy uton az balvanyozo Papista atyafiak nem tudnak artani, ottan más utat akarnak gondolni; akiert ôket Isten vegezetre sanyaruvan meg veri.

II. Tanullyuk megh ugyan innet az hivek vigaßtalasara, hogy noha sok gyûlôlsegôket, haborusagokat kel nekiôk az hitôtlenôktûl ßenvedniôk, de ne fellyenek semmit: Mert Isten mind azok alol fel ßokta ôket ßabaditani, az mint cselekôßik vegezetre az Daniellel. Igy cselekôdek Isten amaz harom ifiakkal-is, kiket megh ßabadita az eghô kementzebôl. Igy cselekôdek Josephel, akkit meg ßabadita az Putiphar tômlôtzebôl: Loth Patriarchaval, akit meg ßabadita az Sodoma Gomorra langjabol. Igy az

ô nepevel akit megh fabadita az Pharaho insegebôl. Ne fellyûnk tehat mi-is atyamfiai, csak folgallyunk Istennek. Am forrallyanak sokak, sok alnok tanacsokat ellenûnk, meg tart az mi Istenûnk bennûnket.

Harmadfor es utolfor mondam hogy megh irja az Propheta, az Darius fô emberi alnok tanacskozasanak vegben vitelet: Mi modon akarjak pedigh az ô tanacskozasokat vegben vinni, azt megh jedzi az Propheta az hatodik hetedik, nyolczadik, es kilentzedik versôcskekben; illyen igekkel: Akkoron az fejedelmek. &c. Mely versecskek ferint valo igikben kettôt jelent az Propheta. 1. Mit cselekôttek az ô tanacskozasokban az Darius fô emberi. 2. Mit mivelt ô maga-is az Darius. Az Darius fô emberi harmat cselekôznek: 1. Fel gyûlekôznek az Dariushoz: Mert azt itelik vala, hogy konnyeb volna akar mithis el hitetni az Kirallyal, hogyha mindnyajan eggyût lennenek. 2. Kôfôntik az Kiralt s azt mondgyak neki, Darius Kiraly ôrôkke ely. 3. Tanacsokat jelentik meg; Hogy adgyon tôrvent ki es pôcsetivel erôsitse megh, hogy harmincz napigh senki senkitôl, se Istentôl se emberitôl ne merjen kerôt kerni; hanem csak Dariustul; hakikûlômbet cselekôfik, vetteffek az Oroslanok barlangjaban az Medusoknak es Perfaknak tôrvenyôk ferint. Mintha ezzel-is azt akarnak az Dariusnak jelenteni, hogy ôk felette forgalmatoffak volnanak az Darius Orfaga es birodalma felôl; maga más titkon valo alnokfag vala fivôkben. Ezôk az Darius fô emberinek cselekôdeti.

Darius pedigh ô maga azt cselekôfi, hogy parancsolatot ád es azt megh pecsetli; es noha kegyes fejedelem

lem vala az Darius, de megh csalattatik az ô tanacsoſi altal.

Mit tanulunk imen.

I. Alnok gonoſ tanacsoſok azok, akik ſem az Iſtennek tiſteſſeget nem kereſik, ſem az kôzônſeges jora nem vigyaznak; hanem csak magok haſznat kereſik, es csak magok akarnak elſôk lenni: az mint cselekôſnek itt az Darius tanacsoſi. Vadnak illyenôk ſokak moſtan-is kik nemzetſegünknek hazanknak romlaſaval ſemmit nem gondolvan, ôrômeſt akarnak elſôk lenni, de nincsen ertekôk hozza: Mert nincsen Iſtentûl hivatallyok rea. Nem kôvetik ezek Matthias Kiralt, akit mikor az Papa kûldene az Huſsitakra, mond. Tudgyatok urak Podebradival, mint jara Praga, &c.

II. Alnok tanacsoſok azok, akik Iſtennek tiſtôſſeghe ellen akarnak az fejedelmekkel parancsolatokat iratni: illyenôk azok, akik ennek elôtte azt tanacsollyak vala, hogy az Lutheranuſok, Calviniſtak, az kereſztyenôk el tôrôltetſſenek: De az igaz Iſten fel tamada ellenôk: fandekjokat meg fegyônite.

III. Alnok hizelkôdô tanacsoſok azok, akik az fejedelmeknek az ô meltoſagok erdômôk fôlôt, Iſteni meltoſagot akarnak tulaydonitani: Nem illik azert bizonyara az fejedelmekhôz, hogy magokat, Invictiſsimuſoknak, Potentiſsimuſoknak irjak: mellyek neznek csak az Iſtenre.

IV. Tanullyuk megh, az hizelkôdes es az hizelkedô tanacs felette artalmas az Orſaghnak az varoſnak az faluknak, az udvaroknak, noha az emberek nem mindgyart veſzik eſôkben. Ezôk felôl az ſzent Gergely Doctor azt mondgya: Az hizelkôdô ember

ollyan mint az Scorpio, aki ballagva jár, de megh-
ſuyt az farkával. Demoſthenes pedigh igy ſolt: Az hi-
zelkôdô ember es az hollo kôzôt csak ez az kûlômb-
ſeg hogy az hollo az megh holt embereket, az hizelkô-
dô pedigh az elevenôket ſokta be nyelni. Illyen hizel-
kôdô ſolga vala amaz Gnatho Terentianus. Actus ſecun-
di, Scena ſecunda in Eunucho. Akki igy befelget vala
magában: Vadnak ugymond az embereknek oly Nemei,
kik mindenekben elſôk akarnak lenni, de nincsenek.
Ezôket kôvetven, ezeknek nem kefitem magamat hogy
neveſſenek, de ſabad akaratom ſerint nevetôk ô nekik, es
egyſôr s-mind az ô elmejôket-is csudalom. Valamit mon-
danak dicserem, azt viſontag ha tagadgyak azt-is dicse-
rem. Tagade valaki valamit? en-is tagadom. Monde
valaki valamit? en-is erôſsitem. Vegezetre megh paran-
csoltam en magamnak, hogy egyebeknek mindenekben hi-
ſelkôdgyek; Mert ennek az kereſetnek moſt igen nagy
haſna vagyon. Ez az Gnatho Terentianuſnak tanacsa
magaban. Akinek moſtan, nem csak az fejedelmeknel de
minden rendek elôt ſelette nagy ſok ſamu tarſai vadnak?
Ugy annyira hogy valaki kûlômben viſeli magat az az,
igazat mond, nem hiſelkôdik, nincsen elô meneteli. De
bizonyara felette igen artalmas az hizelkôdô tanacs az
birodalmaknak fôkeppen. Illyenôk valanak az Saul ka-
tonai-is, kik noha ertik vala az Davidnak igaz igyet?
mind az altal ôrômeſt ſietnek az David veſôdelmere az
Saul parancsolattyabol, az mint bizonyittya. Pſal. 59.

V. Tanullyak meg az fejedelmek, es minden tiſtviſe-
lô emberek az Darius peldajabol, aki felette igen vetkô-
zik; hogy ſemmi dolgaban; tôrveny ſententiaja ki mon-
daſz-

daſaban, exequutioban ne hirtelenkôdgyenek, de felette igen vigyazok legyenek, hogy alnok tanacsok altal megh ne csalatkozzanak. Meg emlekôzzenek azert amaz kôzônſeges mondaſra: *Ne de lite pronuncies, niſi partes audiveris ambas*, az az, ſenkinek tôrvent ne ſolgaltas minek elôtte mind az ket felnek ſavat meg nem hallod. Juſſon ezôkben az ugy halgatasban, az nagy Alexandernek peldaja, akihôz mikor valaki egyedûl pôrôſe nelkûl megyen vala, annak az eggyik fûlet tartya vala: s az maſikat be dugja vala, hogy annakutanna azzal, az al pôrôſnek-is igyet megh hallanaja. Ha ezt cselekôſi vala az Dariuſ-is jol lesen vala Danielnek dolga, de felette ighen hirtelenkôdek dolgaban.

VI. Es utolſor, az Meduſoknak es Perſaknak tôrvenyôkbôl, kik felôl azt olvaſſuk, hogy az egyſer ki adot tôrvent, es el vegezôt igaſſagot, halalig, fel bomolhatatlanul oltalmazzak vala: az mit egyſer el vegeſnek vala ſoha azt fel nem bontyak vala, tanullyuk meg mi-is, hogy akik kereſtyenôk vagyunk, az Iſten tôrvenyenek, legyûnk oltalmazoi, ne tarcsuk az tôrvent pokhalonak kôzôttûnk az mely az legyeket meg fogja, az Daraſokat pedig kûnnyen el ereſti: hanem az mit Iſten mond az ſerint cselekôdgyûnk ſemely valogatas nelkûl. Melyre û felſege fegellyôn es adgyon erôt ſent fianak az Ur Ieſus Chriſtuſnak erdemejert, ſent lelke altal.

AMEN.

XLIII. PRÆDICATIO.

verſu. 10. DAniel pedigh mikoron megh ertőtte volna, hogy megh pecsetőltetőt volna az iras: be mene az ő hazaban es ablakit ki nitvan az ő vacsoralo hazanak Ieruſalem ſele: haromſor napjaban terdre le eſven, kőnyőrőg vala; es vallaſt teſen vala az ő Iſtene előt: Mert annak előtte-is igy ſokot vala cselekődni.

SUMMA.

Summa ſerint ez tizedik verſecskeben azt irja meg az Propheta: Minek-utanna meg pecsetli Darius, az ő alnok tanacsoſinak akarattyabol ezt az hamis vegezeſt: mint víſeli magat az ſegeny Daniel ez alnok tanacsok közőt, s-mit cselekődik ez hamis vegezes alat.

Occaſio. Meg hallya az Daniel egyebektűl, mert ő akkor az hamis vegezesben jelen nem vala, hogy illyen vegezeſt adott ki Darius igen erős parancsolat alat: hogy ſenki harmintz napig ſe Iſtentűl ſe embertűl kerőt ne kerne, hanem csak Dariuſtol; ha ki kűlőmbet cselekeſik vettetik be az Oroſlanoknak vermeben.

Uſus. Szolgallyon erre ez, hogy mi-is mikor haſonlo igyek kőzőtt alnok tanacsok kőzőtt, hamis vegezeſők közőtt forgunk, vegyűnk peldat innen s-kőveſsük az Danielt az ő cselekedetiben, hogy legyen minekűnk megh marada-ſunk. Es bizonyara kereſztyenek vagyon ſükſegünk mine-künk.

kûnk erre. Mert ime ſemeinkkel lattyuk s napoonkent hallyuk, ſok az vegezes es à tanacs nemzetûnk fölöl: keſen vagyon az Oroſlannak verme-is, az az, à termeſet ſerint valo ſok rendbeli ellenſeginknek fel tatott faja, nemzetûnknek utolſo veſedelmere; hogy ha Iſten nem kônyörûl raytunk. De am bator mind ugy legyenek ezek; mind azon altal kôveſſük az ô cselekedetiben Danielt es igy leſen à mi meg maradaſunk.

RESZEK.

Ket reſekben foglalom ez igik magyarazattyat.

I. Laſſuk az Danielnek cselekôdetit; mit cselekôdik ô az Darius vegezeſet ertven.

II. Cselekôdetinek okat. Iol cselekôſike hogy az Darius vegezeſenek nem enged.

Az mi az elsô dolgot illeti: Egy igevel azt mondgya az Propheta; ertven az alnok tanacsot el hadgya az Darius udvarat, hazahoz megyen, es ônnôn magat kônyörgeſre adgya: fordul Iſtenhöz aki egyedûl mindenhato, es az embereknek alnok tanacsokat megh zabolázhattya, az ôveit pedig meg oltalmazhattya. Keri ennek az ô ſegitſeget, es ebben helyhôſteti az ô megh maradaſat, Igy cselekôſik az Ur Ieſus Chriſtus-is, aki ertven s tudvan az Sidoknak az ô ellene valo alnok tanacskozaſokat az ô halalara, es az Judaſnak ellene valo arultataſat, ſiet az olay fanak hegyere, es ott keſerves kônyörgeſt indit az ô Mennyei ſent Attyahoz, es megh nyugſik az ô Attyanak akarattyaban. Igy az Apoſtolok-is mikor fogva tartatnak vala, az mint megh vagyon irva ſent Peter felöl. Acto. 12. az egeſ kôſſeg kônyörög vala erette, es az fogſagbol meg ſabadula az Peter.

Ahonnet ez minekünk-is az Tanusag, hogy valamikor nyomorusagok alat forgunk, kivaltkeppen pedigh mikor kettseges az allapat, folyamjunk az mi Istenünkhöz. Ez az Daniel cseleködeti, s-mi-is ahoz tarcsuk magunkat. Hogy pedig ezt nyilvabban elönkben adgya: Negyet jegyöz megh az Propheta az Daniel könyörgeseben. 1. Könyörgesenek Helyet; Hol könyörghöt az Daniel. 2. Könyörgösenek Modgyat; micsoda modot tartot az könyörgesben. 3. Idejet mikor könyörgöt az Daniel. 4. Maga viseleset az könyörgesben: Kikröl rend ferint sollyunk.

Az mi az Elsö dolgot illeti: Holot könyörögh az Daniel, azt mondgya az Propheta felöle hogy; nem az balvanyozok templomaban, aholot lattya az hamis Isteni tisztöletöt, hanem az ö tulaydon hazaban sietöt; es az ü vacsoralo hazaban, aki ü neki templom gyanant vala, könyörgött. Matth. 6. Az mint meg vagyon ſent Mathenal-is irva, aholot igy soll az Christus s-azt mondgya: Te pedigh mikor könyörges, meny be az te titkos hazadban, es aytod be zarolvan, imadgyad az te Atyadat aki titkon vagyon; es az te Atyad, aki titkon nez te read megh adgya teneked nyilvan az mit kers. Ahonnet ez mindennek az tanusagh, hogy az Aposrolnak mondasa ferint 1. Tim. 2. sabad mindenöt az mi Istenünkhöz felfohasskodnunk es könyörögnünk, es az Hiveknek könyörgesök nem köttetöt csak egy bizonyos helyhöz: De ezzel az könyörgesnek közönseges gyüleközetit nem rontyuk; ha magunk hazunkban az Christus parancsolattya ferint aytatossan imatkozunk: Mert ez-is az Istennek Fianak beſedevel erösittetik, es à Daniel-is ezt cselekötte à mint meg hal-

meg hallyuk. Hasnal pedig ez az Daniel peldaja aki hazaban kônyôrôg, kivaltkeppen azokban az tartomanyokban, varasokban levô Hiveknek; aholot tilalomban vagyon az igaz Isteni tolgalat, erôvel haytatik az egyigyû kôssegh sok forint birsagh alat az Misere, balvanyozasra, ugy mint egy bûdôs borra, az mint kestek vala sok helyeken hazankban cselekôdni az ros es bûdôs tudomanyu Papistak ez elôt nem sok idôvel, ugy mint Cassan, Patzinban, Lelest Liskan es egyeb helyeken: De Isten megh segyônite ûket; kiert legyen aldot az mi Istenünknek szent neve. Hasnal mondom ezeknek: Mert job az keresztyen embernek titkos hazaban menni s-Istennek tolgalni: hogy nem mint azoknak Isten ellen valo balvanyozo voltokat nezni. Hasnal azok kôzôt-is ahol az biro, az gondviselô vasarnapra hirdet korcsomat, lakodalmat az kôssegnek, hogy borok inkab kellyen: Mert job az keresztyen embernek hazaban imatkozni, hogy sem mint az korcsomakon dôsôlni. Ez az elsô res. Usus.

Masodik dolog ez vala: Micsoda modot tartot Daniel az kônyôrgesben. Az kônyôrgesnek modgya felôl kettôt mond az Propheta. Eggyik ez, hogy az ô vacsoralo hazanak ablakit ki nyitotta. Masikat, ezt, hogy az ortzajat nem nap keletre az mint soktak vala az regi poganyok, hanem nap nyugotra Jerusalem fele forditotta s-ugy kônyôrgôt. Ahonnet minekünk imillyen kerdesünk vadnak.

I. Vallyon nem ellenkôzôtte az Daniel cselekôdeti ablakit ki nyitvan kônyôrôg az Christus mondasaval, aki Matth. 6. azt mondgya: Te pedigh mikor kônyôrgesz, menybe &c.

F. Semmikeppen nem ellenkôzik: Mert ott az he-

lyen, feddi az Chriſtus az Phariſæuſoknak kevelyſegőket, akik heaban valo dicsőſeget kereſven magoknak; közönſeges helyen ſzoktak vala könyörögni, mint haők feletteb fenteſek volnanak. Ezek ellen azert azt akarja mondani: Job valakinek titkos helyen el reytőzni s. ott Iſtennek könyörögni, hogy nem mint kevelyſegből hivſagos dicsőſeg kevanasbol nagy gyülekőzetben, hogy az emberek az mi könyörgeſünket laſſak. De az Daniel ezzel az ű cſelekődetivel, ablakit ki nyitvan, nem keres maganak hivſagos dicsőſeget, hanem cſelekőſi ez okon, hogy igy az ő elebbi ſokaſa ſerint az ő Iſteneről vallaſt tegyen, es hogy az ki adot parancsolattul valo felteben, meg nem akarja az ő meg iſmert Iſtenet tagadni: Ennek felette cſelekőſi ez okon, hogy igy az ő ſemeit az Egre fel emelven, nagyob buzgoſagot ſerezzen maganak ſivében az könyörgesben. Es bizonyara kereſtyenők igy vagyon ez, akar csak magunkban ſallyunk, hogy mikor ſőmeinket könyörgeſünkben az Egre fel emelhettyük, ſokkal nagyob buzgoſag vagyon ſivünkben; Nem vetkőzik ezert itt az Daniel ſemmit az Chriſtus parancsolattya ellen.

Maſodſor mondhatnad.

Nincsen valami balvanyozas ebben, hogy az Daniel Babyloniaban leven, ortzajat az könyörgesben, Jeruſalem fele forditya; mintha Iſten az hiveknek mindenűt jelen nem volna.

F. Nincsen: es az Daniel ezt, nem valami heaban valo velekődesből cſelekőſi, ſem balvanyozasbol; hanem imillyen bizonyos okokert. 1. Az Iſtennek igeretiert, az mely meg vagyon irva 1. Reg. 8. aholot Iſten illyen igeretőt

igeretôt tefen, hogyha az Iſraelnek nepe, bômeit az fogſagban fordittya Jeruſalem varoſa fele, az ô imatſagat meg halgattya. 2. Ezert: mert ezen az Jeruſalem temploman az frigy ladajan, es az Jeruſalem templomaban levô aldozatokon; peldaztatik vala az Ur Jeſus Chriſtus. Annakokajert ezzel az ô cselekôdetivel, akarja magat erôſiteni az ô meg ſabadulaſa felôl, mellyet vár csak az Chriſtus altal. 3. Hogy ezzel meg jelentene, hogy noha az Daniel Babyloniaban volna; mindazonaltal nem feletkôzôt volna el, az Iſraelnek Iſteneröl, aki azt mondotta vala az Jeruſalem temploma felôl. Ez azen hazam, es it lakom en. Nem vetkôzik azert ebben-is az ceremoniaban az Daniel ſemmit.

Még-is mondhatnad.

Az Daniel peldajabol, aki Jeruſalem fele fordul imatſagaban, jol cselekôſike az Papiſtak, hogy az Iſtent az faragot kepek elôt, avagy az faragot kepekre fordulvan imadgyak s-tiſtôlik?

F. Semmikeppen nem. Mert Iſten az faragot kepeknek tiſtôletit az maſodik parancsolatban megh tiltotta igeſerint. De azt mondgyak: Hogy nem tiſtôlik ôk az faragot kepet, hanem az mi az altal abrazoltatik. Vedefedben: Am bator ugy legyen, hogy ne tiſtôllyek az faragot kepet, de az-is hamis hogy az faragot kep altal az lathatatlan Iſten abrazoltatnek. Es Iſten, nem csak az faragot kepet, hanem az hamis Iſteni tiſtôletnek modgyat-is tiltya. Balvanyozas azert az-is, Iſtent más keppen tiſteini, hogy nem mint az ô igejeben ki jelentette.

Tanullyuk megh hát az Daniel peldajabol, aki ablakit ki nitvan fordul Jeruſalem fele, nezven az Iſtennek igere-

tire, s igy kônyôrôg Iſtennek. De az az ceremonia immar megh ſûnt, es vegben ment az Ur Jeſus Chriſtusban, az mint Chriſtus ô maga bizonyittya. Ioh. 4. v. 21. aholot igy ſoll amaz Samariabeli aſſonyiallatnak à ki jôt vala ô hozzaja: Aſſonyiallat meg hidgyed ugymond, el jût az idô, melyben ſem ez hegyen, ſem Ieruſalemben nem imadgyatok az Atyat: el jôt az ora es moſt vagyon, mikor az igaz imadok imadgyak az Atyat lelôkben, es igaſsagban: Mert az Atya illyetenôket keres, kik ôtet imadgyak. Tanullyuk meg mondom, hogy az mi ſômeinket, ſivônket, lelkônket, fordicsuk az Egre, aholot ûl az Ur Jeſus Chriſtus az Atyanak jobjan, es onnet varjuk az mi ſegitſegûnket, mivel az mi polgari tarſaſagunknak igaſſaga-is ott vagyon. Phil. 3. Ez vala az maſodik dologh: Laſſuk az harmadikat.

Harmadik dolog ez vala: Mikor kônyôrgôt az Daniel. Azt mondgya az Propheta hogy haromſor mindennap. Reggel minek elôtte az ô tiſti ſerint valo munkajahoz keſdene: Delben mikor enni akarna, avagy ebedet el vegezneje. Eſtve mikoron az ô kôzônſeges tiſti ſerint valo munkajatul meg ſûnnek. Ezek valanak az Daniel kônyôrgeſinek orai.

Mondhatnad.

Nem vetôtte ebben az Daniel, hogy az ô kônyôrgeſer, ugymint bizonyos orakra fabta, mintha Iſten, minden idôben meg nem halgatna?

F. Bizonyos ez, s minden ketſegnelkûl igaz az Daniel felôl hogy minden dolgai kôzôt megh emlekôzôt az ô Iſtene felôl, az mikor kûlſô dologban vala foglalatoſis: de mindazaltal, bizonyos idôt rendelt vala maganak: Nem

Nem azert mintha az az ora az tôbbinel ſenteb volna, avagy abban inkab meg halgatna Iſten hogy nem mint az tôbbiben; hanem ez okon, hogy azokban az orakban, mellyek az kôzônſeges munkatol ûreſſek volnanak, egyebek bantogataſa nelkûl Iſtennek csendeſſebben ſorgalmatosban, bantas nelkûl ſolgalhatna. Ez az oka, az miert idôt valaſtot vala maganak. Nem vetôt hát ebben.

Mondhatnad.

Jol cselekôſsik tehat az Papiſtak, akik bizonyos orakat rendelnek, ugymint, Tertiat, Sextat, Nonat magoknak, es azt felette igen meg tartyak.

F. Semmikeppen nem: Oka ez. 1. Mert ôk az tartyak, hogyha ezt ôk megh cselekôdhetik, tehat igaz eleget tôtek az bûnôkert elegſegôſſen, es azert ugyan erdem ſerint varjak az idvôſſegôt. 2. Vetkôznek ez okon: Mert az tartyak hogy oly ſûkſeges ez az oraknak meg tartaſa, hogy halalos vetek nelkûl ſenki azt el nem mulathattya, es hogy azok az orak az tôbbinel ſentebbek, es Iſten-is inkab meg halgat, hogy nem mint az tôbbiben. 3. Vetkôznek: Mert ezt kivaltkeppen rendeltek az Papoknak az mellyeken, Deak nyelven akarnak ſolgalni az kôzônſeges gyûlekôzetben, mellyet ônnôn magok-is ſokan kôzzûlôk nem ertenek.

Tanullyuk meg innet az Daniel peldajabol, hogy noha ſûkſegh minekûnk ſûntelen kônyôrôgnûnk az mint ſzoll az ſent Pal, de mivel hogy gyarlok vagyunk, es ez vilagi ſorgalmatoſſag el vonſon bennûnket: ſûkſeg bizonyara, hogy az mi kônyôrgeſûnknek bizonyos oraja legyen, tudni illik Reggel, minek elôtte kûlſô ſorgalmatoſſigunkhoz kezdenenk; Delben, etelûnk elôt avagy utanna. 1. *Theſſ.* 5. verſu 17.

Eſtve,

Eſtve, az mikor nyugodalmunkra megyünk. Igy kelene bizonyara. De mi az könyörgeſre minden orakban reſtek vagyunk: Honnet nem csuda, hogy Iſten-is azô kegyelmeſſeget gyakorta meg vonſa mi tôlönk.

Negyedſer es utolſor itt az elſô reſben: mondam meg irja az Propheta, az Daniel maga viſeleſet az könyörgeſben; aki felôl azt mondgya, hogy terdre le borult az Daniel, hogy ezzel, mind Iſten elôt valo alazatoſſagat meg jelentene, s mind pedigh hogy igy az könyörgesben valo buzgoſagra inkab indittatnek. Igy cselekôdôt az Chriſtus-is, mikor az olay fanak hegyen könyörgôt, amaz ô buzgo könyörgeſeben. Atyam ſerelmes Atyam, ha lehetſeges tavozzek el en tûlem ez à nagy kènt. Igy cselekôttek az regi ſent Atyak-is az ô könyörgeſökben.

Ahonnet tanullyuk meg mi-is, hogy noha az külſô magunk viſeleſe nelkûl-is megh lehetne az könyörges, az mint meg terzik az Moſes peldajabol, akki noha nyelvevel halgat vala: De mindazaltal Iſten, azt mondgya neki; Moſes mit kialtaſ en hozzam? Hát az mikor modunk vagyon benne (megh lehet pedigh ez mind hazunknal, s mind pedig közönſeges helyen) fükſeg külſôkeppen-is könyörgeſünknek jegyet mutatnunk, az mint cselekôdôt az Daniel, Chriſtus Urunk, Moſes es az regi ſent Atyak. Es bizonyara kereſtyenek, ha ez vilagi ſejedelmek elôt modot tartunk ſupplicationkban, menivel inkab az mi teremtô Iſtenünk elôt? Meg ſeddetnek azert itt azok, akik csak az minden napi könyörgeſre-is ſegyönlik Iſten elôt az terdôket meg haytani; ſegyönlik ezök azt, az mit az Ur Jeſus Chriſtus nem ſegyenlôt. De bizonyara mi ſem vagyunk gyorſak erre.

Exod. 14.

Mondot-

Mondottam vala hogy masodsor, jelen valo tanitsunknak rendiben azt kell minekünk megh latnunk. Jol cselekötteje az Daniel, hogy semmit az Darius kemeny parancsolattyaval nem gondolvan, sabadon megyen elö az igaz Isteni tisztöletben?

F. Jol cselekösi bizonyara: Mert az mint az Prophetta soll felöle, annak elötte is az Daniel igy sokta vala; Hogyha annakokajert ezt az rend tartast meg valtoztatta volna; egyebek azt iteltek volna, hogy az Kiraly parancsolattyatul valo felteben, az ö Istenehöz valo imatsagat el hatta volna. Az mely semmi nem lett volna egyeb, hanem az meg ismert igasságnak megtagadasa; es annak bizonyos argumentoma, hogy inkab akarna eletenek kedvezni, hogy nem mint Istennek solgalni. De inkab akar Istennek solgalni, hogy sem mint attul el partolni.

De ez arant vadnak sokak, kik az Danielt akarjak karhoztatni s azt mondgyak hogy nem jol cselekötte; Mellyet imillyen erösségökkel allattyak.

I. Mert ugymond az jo lelki ismeretert, kell az fejedelem parancsolattyanak engednünk. Fejedelem vala az Darius. Hát kell vala ö neki engedni.

F. Igaz az; Hogy az Fejedelem parancsolattyanak kell engedni ugy tudni illik, ha az Istennek parancsolattyaval nem ellenközik. De ez az Dariuse ellenközik vala az Isten parancsolattyaval, aki azt tartya: Az te uradat Istenödet imadgyad, es egyedül csak ö neki solgaly. It vagyon helye amaz mondasnak. *Amicus Socrates, amicus Plato; magis amica Veritas.* az az, Baratom Socrates, Plato is baratom, de az igasság inkab baratom.

II. Azt ſoktak forgatni: Eſes emberhez az illik, hogy az idôhôz ſabja magat. Azert ideig engedhet vala Daniel az Darius kevanſaganak.

F. Igaz az Cicero mondaſa, hogy jo az eſes embernek az idôhôz ſabni magat: de ſolgal csak ez vilagi mulando jokra. Az Iſteni dolgokba pedig, es az mellyek tartoznak lelkünk idvôſſegere, nem alhat ez megh, ahol mindeneket kell az mi Iſtenünknek akarattyabol cselekôdnünk. Ez pedig az Iſten Fia mondaſa: Aki engemet meg tagad az emberek elôt en is megh tagadom azt az en mennyei ſent Atyam elôt.

III. Ezt-is ſoktak forgatni. Bolondſag vala kinek ſzabad akarat ſerint veſôdelemre vetni magat, mellyet el kerülhet. Azert nem jol cselekôtte az Daniel, hogy igy meg kemeniti magat az Darius parancsolattya ellen.

F. Az felelmes emberek Argumentoma ez, kikben vekony gyôkeret vert az kereſtyenſegh. De az hiveknek nem hogy az veſôdelômnek nyomoruſagnak felelmere kepôſt el kellene ſakadni az Iſtennek igaz tiſtôletitôl, de ſôt inkab bodogoknak tartſak magokat hogy ha az Iſtennek nevejert, valami nyomoruſagot kell ſenvedniôk. Vadnak tôb Argumentomok-is. mellyekkel ſoktak ſokak az Daniel jelen valo cselekôdetit terhelni: De haſontalanul: Mert kedves volt ez az Daniel cselekôdeti Iſten elôt; s-meg-is tartatot az Oroſlanok vermeben erette.

Mit tanulunk innet.

Tanullyuk meg: Mit kell az hiveknek cselekôdniôk, mikor az Fejedelem erôsp arancsolat alat, az igaz Iſtennek iſmeretitôl el akar ſakaſtani, es balvanyozaſra kenſôriteni:

teni: Ezt bizonyara: Nem kell minekûnk ahoz igy follanunk; Im gondolkodom felôle mit kell cselekôdni; hogy igy az kegyôtlen fejedelmeknek fivet ne adgyunk, s hitûnkben magunkat ketsegôsse ne tegyûk; hanem egy altallyaban felellyûnk, hogy minekûnk az balvanyozo tudomany nem kell; es az igaz Istentûl el nem akarunk fakadni. Az mint cselekôdik az Daniel; aki halvan az Darius vegezeset, minden testi gondolkodas nelkûl elô megyen az megh ismert Istennek tiztôletiben. Erre az mi hitûnkben valo alhatatossagra minket-is minden idôben, segicsôn az mi Istenûnk Fiajert az Ur Jesus Christusert.

AMEN.

XLIV. PRÆDICATIO.

AKkoron azok az firfiak egyben gyûlenek, es talalak az Danielt, hogy kônyôrgene, es esedôznek az ô Istene elôt. *versu* 11. *versu* 12. Elmenenek azert es mondanak az Kiraly elôt az Kiraly ki adot parancsolattya felôl: Nem de az parancsolatot megh irade? hogy valaki valamit kerend valamely Istentûl avagy embertûl harmintz napigh, hanem csak tetûled Kiraly, vettetnek az Oroßlanok barlangjaban? Felele az Kiraly es monda. Igaz az, ô az Mediajaknak es az Perſiabeliek-

nek tőrvenye ſerint, ki el nem mulhatik. Ak-
verſu 13. koron felelenek es mondanak az Kiraly előtt:
Daniel egy az Sido nemzet fogſagabol valo fiak
kőzzűl, nem gondolt veled Kiraly, ſem az pa-
rancsolattal mellyet irtal, hanem haromſor kényő-
verſu 14. rőg napjaban. Akkoron az Kiraly, mikoron
hallotta volna ez ſót, igen meg ſomorodek ma-
gaban, es tellyes ſivből azon vala Daniel felől,
hogy űtet megh ſabaditana, es napnyugotik tőre-
kődik vala rayta; hogy űtet megh menthetne.
verſu 15. De azok az ferfiak egyben adak magokat, es
mondanak á Kiralynak: Tudgyad Kiraly, hogy
ez az Media es Perſiabelieknek tőrvenye, hogy
ſemmi parancsolat avagy vegezes, mellyet á Ki-
verſu 16. raly vegez, megh ne valtoſtaſſek. Akkoron az
Kiraly ſolla, es elő hozak az Danielt es vetek az
Oroſlanok vermeben.

SUMMA.

Az Daniel Propheta ez jelen valo igekben ſumma ſe-
rint meg irja, az Darius fő emberinek az az, hadnagyinak,
tanacsinak tiſztartoinak Darius előt valo kemeny tőrven-
kőzeſőket Daniel ellen, akit ugy annyera nehezitenek
vadolaſokkal, hogy az Darius, ugyan akarattya ellen,
Danielt kéſőrittetik be vettetni az Oroſlanok vermeben.

Mely ſummabol ez mindennek az tanuſag: Valaki az
igaz hitben s-kereſtyeni vallasban elő akar menni, annak
az ő

az ő hitiert vallasajert, sok nyomorusagokat, haborusagokat kell ſenvedni. De azonkózben ſűkſeg, hogy Iſtenhőz eſedőzzűnk, hogy azokbol meg ſabadicson minket, az mint cselekődek az Daniellel. Az kit vegezetre csudalatoſſan az ő kereſtyeni vallaſajert az Oroſlanok vermeből meg ſabadita.

RESZEK.

Harom reſei vadnak ez jelen valo igeknek, mert:

I. Azt irja meg az Propheta: Mint viſelik magokat az Darius fő fő emberi ebben az Daniel ellen valo vadolasban tőrvenkőzesben.

II. Mit cselekőſik Darius, halvan az ő fő emberinek Daniel ellen valo vadolaſokat.

III. Mi leſen vege, ki meneteli az Darius fő emberinek Daniel ellen valo tőrvenkőzeſőknek, kemeny vadolaſoknak.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik az Darius fő emberinek vadolaſokban valo magok viſeleſet, effelől negyet jelent az Propheta. Mert 1. azt mondgya felőlők, hogy tanacsot tartattanak, őſve gyűlekőſtenek: Hogy igy az ő ſokaſagokkal meltoſagot, erőt, ſerezheſſenek magoknak, es az ő vegezeſőkben nagyob hitelők legyen. Mert az eggyeſſegnek, akar mi dologban-is nagyob elő menetele vagyon: az mint hogy az viſſa vonaſnak kűlőmbőző elmeje, egyenetlenſege, akar mely nagy dolgokat-is el ront: az mint ſoktak mondani. *Concordia res parvæ creſcunt diſcordia magnæ dilabuntur.* Az eggyeſſeggel az kicsin dolgok nevekődnek; de az viſſa vonaſſal, az nagy dolgok-is el romolnak. Az ſokaſaggal akarnak azert ezek-is az Darius fő emberi elő menni dolgokban. Igykellene hát maſt az joban, hazanknak oltalmazaſaban kinek kinek elő menni. De keveſen gondolkodnak jo dologban

 affelől.

affelôl. Ha az Iſten ſolgaira kellene tamadni, mindgyar ſokan lennenek az emberek : De azoknak es az igaz tudomannak oltalmazaſara keveſen talaltatnak s azok is reſtek. 2. Vigyaznak ſorgalmatoſſan arra, hogy az Daniel az ô cſelekôdetit meg ne tagadhaſſa. Annakokaiert talallyak az Danielt kônyôrôgven es eſedôzven az ô Iſtene elôt. 3. Okoſſaggal elven, minek elôtte vadolaſt inditananak az Daniel ellen, emlekôztetik az Dariuſt az eleb ki adot tôrvenyre, az mely ez vala. Senki harmintz napig ſe Iſtentûl ſe embertûl ſemmi kerôt ne kerjen, hanem csak Dariuſtul, ha ki kûlômben cſelekôſik, vetteſſek az Oroſlanok vermeben; s azt kerdik hogyha moſt is ugy vagyone ez az tôrveny. Es az Kiraly feleletivel erôſiti s azt mondgya : Igaz az ſó, az az ugy vagyon az Media es Perſiajak tôrvenye ſerint; ſôt ezt is hozza teven az Kiraly, hogy ez az tôrveny ôrôkke megh tartaſſek. Es ugyan is ez vala az Darius tanacsinak elmejôk, s ezt vadaſak vala, hogy az Kiraly ennek utanna befedeſt meg ne maſolhatna : es igy maga nyelven akarjak az Dariuſt meg fogni, 4. es utolſor, vadolaſt teſnek az Darius elôt; az mely vadolasban viſontag harom dolog vagyon. I. Akarjak gyûlôlſegben hozni az Kiraly elôt az Daniel ſômelyet, akit be akarnak vadolni nemzetſeghe ſerint: Mert ôtet Sidonak mondgyak, es az fogſagbol valo fiak kôzzûl egynek : Vagyon ugymond egy firfiu Daniel Sido nemzetbôl valo es az fogſagbol valo firfiak kôzzûl egy. II. Hamis patvart mondanak felôle, mellyet vetnek az Kiralynak parancsolattyabol : Nem gondol ugymond Kiraly az, ſem magaddal, ſem parancsolatoddal : az az, megh utalta mind magadat s mind parancsolatodat.

III. Vado

III. Vadolasoknak summajat jelentik: Mert azt mondgyak, fel bontotta az te vegezesödet Kiraly, mellyet te ki attal, az Meduſoknak es Perſaknak törvenye ellen; s-ezzel bizonyittyak ezt; mert ugymond, minden nap haromſor imadkozik az ö Iſtenenek es attul keri azt az mit te tüled kellene kevanni. Mintha mondanak; Nem eleg ö neki az Mediajak es Perſiajak törvenyet napjaban meg fegni; hanem minden nap haromſor.

Igy argumentalnak azert az Darius tanacsoſi. Minden valaki az Kiralynak ki adot erös törvenye ellen valamit kerend vagy Iſtentül vagy embertül es nem egyedül Dariuſtul csak; melto hogy be vetteſſek az Oroſlanok vermeben.

Igaz ez Kiraly: Mert te magad tudod s-emleközöl rea Kiraly, ſöt megh pecsetlötted az Meduſok es Perſak törvenye ſerint.

De az Daniel minden nap haromſor kér keröt az ö Iſtentül es nem te tüled Darius Kiralytul. Igaz ez-is: Mert mi vagyunk erre bizonſagok, ſemeinkel latuk.

Annakokajert melto, hogy az Daniel be vetteſſek az Oroſlanok vermeben, mint törveny törö; az ki adot törveny ſerint. Az mint errol magatul-is itiletöt tehet a Kiraly.

Ez az Argumentom mellyel akarjak az Danielt rontani; az melyre könyü leſen vala az Danielnek meg felelni hogyha engettetik vala, ugy mint ki, az Iſtennek ki adot törvenye ellen fundaltatot: ahol meg vagyon irva, hogy az imatſagot, es az ſegitſegül valo hivaſt, nem engedi ſemmi teremptöt allatnak. Nem Daniel vala azert itt az könyörgeſert vetkes, hanem Darius aki Iſteni tiſteletöt

kevan

kevan maganak az kőnyőrgesben. Szinten illyen roſ fundamentommal eppittetőt moſt-is az Papiſta atyaſiak vadlaſa az kereſtyenők ellen, mikor igy argumentalnak.

Valaki más Religiot vallaſt kővet, az mellyet tanit az Romai Eccleſia, tehat az eretnek s-melto halalra. De az Lutheranuſok ugymond es Calviniſtak nem kővetik az Romai Eccleſianak vallaſat, hanem ſőt azt karhoztattyak. Annakokajert az Lutheranuſok es Calviniſtak meltok halalra.

F. De kőnyű az felelet rea. Jo volt regen az Romai Eccleſia ſent Pal es az tőb Apoſtolok idejeben, azert annyiban mi-is őrőmeſt kővettyük. De moſt Roma, telyeſſeggel lőtt lelki paraznava, es affeleknek barlangjava; azert ſemmi vegezeſők talalmanyok nem kell; Nem mi ſakattunk azert el az Romai regi Eccleſiatul, s-annak tudomanyatul; Mert az ſent Pal es az Apoſtolok tudomanya kezűnkben. Hanem ez moſtani Antichriſtuſnak tagjai. Azert az ő mi ellenűnk valo vadolaſokat magok terhelteteſere hozzak elő. Mint ſinten az Darius tanacsinak argumentoma Dariuſra tér, es őtet terheli igazan; nem Danielt: de mind az altal ő neki az igaſſaghert kell ſenvedni. Ertyűk az elſő dolgot tudni illik az Darius tanacsoſinak hamis vadolaſokat az Daniel ellen: Honnan mit tanulhatunk laſſuk.

I. Az Darius tanacsosinak Daniel ellen valo conſpiratiojokbol alnok tanacs forralaſukbol, tanullyuk megh: Micsoda legyen az gonoſ lelki iſmeretű emberekneк (nevezet ſerint pedigh ſokſor az Udvari ſolgaknak, kik az jamboroknak előmenetelit, s-Urok előt valo kedveſſegőket iregylik) az ő termeſetők; Ez bizonyara hogy az jambo-

jamborokat minden alnok mesterseggel kedvetlenségben akarjak hozni; leselkôdven utannok, mi modon vesôdelômben, gyalazatban, mind eletôkben s-mind penigh hirôkben nevôkben eytheſſek azokat. Es ezt az hitôtlenôknek elmejôket bôtû serint meg irta az David Prophe-ta, Pſ. 10. ahol igy ſoll felôlôk. Az hitôtlen ember ugymond az utzaknak ſoroſſain leſelkôdik lesben megh ôli az arvakat, az ô ſemei vigyaznak az ſegenyre. Leſelkôdik titkon mint az Oroſlan az barlangban, hogy el ragadgya az ſegenyt, mikor az ô tôriben eyti ôtet.

Nehez annakokajert az kereſtyen jambor embernek elô menni dolgaiban; Mert mindenût az leſelkôdôk vadnak utanna es ſohul labait le nem teheti, aholot tôrt nem vetôttek volna ô neki az mint az Daniel peldajabol megh tetzik. Azert ſûkſegh az hiveknek felette igen vigyazniok minden dolgokban mert az joert-is gyakorta gonoſul eſik dolgok, az mint ſinten az Daniel az Iſteni tiſtôletert karhoſtatik. Ez az elſô à Darius elôt, akiert inkab kell vala dicsertetni.

II. Tanullyuk meg az Darius fô emberinek cselekôdetôkbôl, kik emlekôſtetik az Dariuſt, az elebbi ki adot tôrvenyre hogy azt ujonnan meg erôſsicse: Micsoda legyen az fejedelmeknek termeſtûk az ô vegezeſôkben: ez tudni illik, hogy az mit egyſer vegeznek; bator tudatlanul es magok gondolatlanul legyen-is az; annakutanna ſegyônlik azt viſſa vonni es meg valtoſtatni. Mert azt itelik hogy az ô meltoſagok meg gyalaſtatik ezzel, hogy hattul az mit egyſer el vegeſtenek tudatlanul; el tavoznak. Maga ez volna az igaz fejedelemnek az ô tiſti, hogy az mit gonoſul vegezet meg jobbitana: es az gonoſt jora

forditana. Jol cselekőtte volna azert az Darius, hogy ha az alnokſagbol kőltőt tőrvent, fel bontotta volna. Az mint cselekőſik az David, ki meg eskűſik ugyan az Nabal halalara, de vegbe nem viſi az Abigail könyörgeſere, az mint meg vagyon irva. 1. Sam. 25. Ne mond hát ha lőt vagy azt az mit egyſer megh mondottam, meg mondottam: hanem ha tudatlanul vetkőſtel jobbicsad; hogy egyik bűnt az maſikkal ne potollyad.

III. Az Daniel ellen valo hamis vadolaſokbol az Darius fő emberinek; tanullyuk megh, hogy az gonoſz akaro embereknek ez-is az ő termeſetőkre nez; hogy az igaz embereket hamis vadolaſokkal nem ſegyónlik terhelni; az mint az Sidok-is ezzel vadollyak az Chriſtuſt, mintha földi Kiralyſagot kevanna. Es az Belliſarius, Juſtinianus Imperator elől; hogy az ő birodalmat kevanna: Maga ſemmi nem vala benne. Ertyük azert az gonoſz lelki iſmeretű embereknek termeſtőket; es az maga gondolatlan fejedelmeknek-is fokaſokat: De laſſuk tanitaſunknak maſodik reſet-is.

Mondam maſodſor azt kell minekünk megh magyaraznunk. Mit cselekődik az Darius, halvan az ő tanacſoſinak Daniel ellen valo vadolaſokat.

F. Kettőt mond az Propheta felőle: Eggyiket ezt, hogy felette ighen meg ſomorodik magaban. Oka ez vala: Mert moſt veſi eſeben, hogy nem jol cselekődőt, es az ő tanacsosi altal megh csalatot; es hogy mind Iſten elen s mind pedigh az termeſetnek tőrvenye ellen vetkőzőt; hogy illyen hamis vegezeſſel ſententiazza az Daniele halalra, kinek ſem eſőſſegevel ſem bőlcseſegevel máſſa nem vala. De nem vala csak az ſanakozas eleg hozza. Mert

za. Mert amaz Herodes is meg bana, hogy az leanzo lanos Baptista fejet kere tûle; de más felôl ugyan meg ôlete, mert nem akara az ô elôtte tanizolo semtelen leanyat meg somoritani. Igy Pilatus-is tôrekôdik sokat az Christustert; hogy megh sabaditana: De más felôl az Christust az ô ellensegi kezeben adgya; Mert nem akar az Csasar baratsagabol ki esni, es az Sidoknak haragjokban maradni. Azert eleb kell vala az Dariusnak is latni dolgahoz; hogy Danielt meg oltalmazna.

Masodikat azt mondgya az Propheta felôle, hogy tôrekôdik minden nap nyugotig azon; Mi modon tarthatna megaz Danielnek eletet: de heaban. Mert mihelt essôkben vessik az ô tanacsosi hogy habozna dolgaban, annal inkab azok fel gyûlekôznek ellene, es az egyser ki adot tôrvent forgattyak ô ellene ezt mondvan. Tudgyad Kiraly, hogy ez az Media es Persiabelieknek tôrvenye, hogy semmi parancsolat avagy vegezes, mellyet az Kiraly vegezôt, megh ne valtoztassek. Mintha ezt mondanak. Mi dologh? Ne gondold azt oh Kiraly mintha mi oly gonos emberek volnank es oly vèr somjuhozok, mintha ennek az ô halalaval sokat gondolnank, ugy mint ki annekûl is ven ember kôzel vagyon halalahoz: de az ki adot tôrveny felôl gondolkodunk, hogy abban meg ne trefaltassal. Tudod ez az Medusok es Persak tôrvenye, hogy senki az Kiraly vegezeset meg ne valtoztassa. Ha azert kûlômbet cselekôsôl, ez lessôn hogy miodgyart az te alattad valok fel tamadnak te ellened, es nem tudgyuk mint fogs megh allani Kiralysagodban. Azert lassad, ha ennek az vén embernek akarse eletenek inkab kedvezni avagy tôrvenyôdet meg rontani; es vegezetre ne talam Orsagodtul-is

kezdeſ megh valni. Ez az Darius tanacsosinak elmeje, Darius ellen. Ahol immar nem csak tanacskoſnak ô vele, hanem tanacsot-is mondanak ellene, hogy ha kûlômbet cselekôſik dolgaban.

I. Annakokajert tanullyak megh innet az fejedelmek: Mint lefen û nekik dolgok, hogy ha gonoſ tanacsoktul nem oltalmazzak magokat. Igy bizonyara, hogy vegezetre magok kezdnek bankodni az mint Darius. Megh laſſak azert jo eleve az fejedelmek, hogy ſenkinek tanacsat hamar be ne vegyek, hanem meg laſſak elſôben, hogy ha az Iſtennek tôrvenyevel es az termeſetnek jo fokaſaval eggyeze avagy nem. Minden tanacsoknak fundamentoma pedigh legyen az Iſtennek ki adot tôrvenye az fejedelmeknel.

II. Tanullyak meg ezt-is innet az gondviſelôk, hogy az bûntetesben ne ſieſſenek, ne hirtelenkôdgyenek: Miképpen hogy Darius az Danielt nem ſieti az halalra vitetni: Mert az halalra jaro dolgokban tôbbet vetkôznek az gondviſelôk az hirtelenkôdeſſel, hogy ſem mint az bûnteteſnek keves ideigh valo el halaſtaſaval. Pelda erre az Theodoſius, ki felôl ezt olvaſſuk, hogy mikor halotta volna Theſſalonicaban, hogy titkon valo arultataſſal egy nehanyat az ô ſolgai kôzzûl megh ôltenek volna, hirtelen valo haragjaban parancsola hogy az bûnôſôket az bûntelenôkkel eggyût az ô ſolgainak halalajert megh ôlnek; ugy annyira hogy het ezer emberek vagyanak le, az mint ezt az Hiſtoriat bûſegôſſen meg irja Theodoretus, lib. 5. Auguſtinus-is lib. 5. *de civit. Dei* ca 26. az kiert az Theodoſius Imperator excommunicaltatik az Mediolanomi Ambrus Piſpôktûl; es annak utanna, meg intettetven az

ven az Ambrus Doctortul; tôrvent ira az Theodosius hogy minden fôbe jaro dolognak executioja, harmintz napig halastassek. Nem jo azert az executioban az hirtelenseg, hanem sûksêg mindennek jol vegere menni. De nem azt mondom hogy az bûnteteſt birsagra tarcsak; hanem hogy ideje-koran meg bûntessek.

III. Tanullyuk meg innet azt-is, hogy neha az hitôtlen gonosakaro emberek, ônnôn magok-is nem eggyesznek, de az hiveknek halalaban kônnyen megh akarnak eggyesni. Mint peldanâk okajert az Darius tanacsosi, noha ônnôn magok kôzôt nem eggyesnek, mert mindenik kevannya az fellyeb valo bôcsûletôt eggyik az masik elôt; de megh eggyesnek ebben, hogy az Daniel meg hallyon. Igy Herodes es Pilatus meg eggyestek az Christus halalaban. Igy most-is sok rendbeli ellensegôk megh eggyesznek ebben, hogy az Evangeliom el tôrôlteſſek. Adgya az Ur Isten, hogy valaha Tôrôk, Tatar, Nemet, Balon, Spaniol megh ne eggyezzenek ebben, hogy az mi nemzetsegûnknek vege legyen.

IV. Tanullyuk megh ezt-is; Micsoda legyen az Udvarokban az tanacsoknak termesetûk; ez bizonyara, hogy az ûtôlôk ki adot tôrvenyôknek executiojat ki folgaltatasat, felette forgalmastattyak, holot ezek ônnôn magok az Isten tôrvenyenek ki folgaltatasaban resztek, es magok-is gyakorta minden gonossagban fabadon elnek. Az mint cselekôsnek az Darius tancsosi, kiknek az ô taskajok mind elôl hatul minden gonossaggal rakva, de azok kôzzûl eggyikben-is nem akarnak tekenteni. Az hamis fertelmes tiftartok, az jobbagyot ôrômest megh birsagollyak az pa-

raznaſagert, lopaſert &c. ô magok pedigh torkik úlnek minden vetkekben.

Ugyan itt azt-is jegyôzzûk megh: Szep dolog ugyan az ki adot tôrvenyôket oltalmazni; de azokat à mellyek eggyeznek az Iſtennek tôrvenyevel; ha kik pedig ellenkôznek azzal, azokat inkab el kell vetni, nem hogy megh tartanak. Ne forgasd hát azt az tôrvent az mely ellenkôzik az Iſten tôrvenyevel es az termeſetnek-is tôrvenyevel mert nem jo. Mint peldanak okajert. Tôrveny az nemely hellyen hogy az arvak tutorſag alat tartaſſanak, es marhajokra ôrôkſegôkre az tutoroktul gondviſeles legyen mig az fel nô: De nem jo tôrveny lefen mindgyart; ha fel nevekôdik az arva, az tutor meg nem adgya neki, hanem jo idejen maganak foglallya. Vadnak az emberek kôzôt illyenek: kik megh nem gondollyak, hogy ſám adaſra Iſten eleiben kell mèg valaha allani.

Harmadſor es utolſor, mondam hogy azt irja megh az Propheta: Micsoda vege es ki meneteli lefen az Darius tanacsosinak Daniel ellen valo kemeny meg altalkodot vadolaſoknak, tôrekôdeſôknek. Harmat jegyez meg az Propheta. 1. Ezt, hogy az Darius az ô tanacsoſitul valo felelmeben, meg parancsollya hogy elô hozaſſeg az Daniel. az az noha nyilvan nem karhoztattya fayaval, de az ô tanacsosinak kevanſaganak, noha kedve ellen, de ugyan enged azert.

Mondhatnad,

Vallyon s nem menthettyûke megh az Dariuſt, akki ugymint akarattya ellen enged az ô tanacsosi kevanſaganak es az Danielt ô nekik bûnteteſre adgya?

F. Sem-

F. Semmikeppen bizonyara nem menthettyük: Oka ez: Mert az ű lelki iſmereti dictallya vala, hogy hamis volna az ő ki adot tőrvenye, es az okon artatlan volna az Daniel. Maſodſor ezert: Mert ő neki fejedelem leven, nem kel vala az ő tanacsosinak es meltoſaganak annyit kedvezni; hanem inkab az Danielt ugymint artatlan felt megh kell vala oltalmazni. De felette ſokat tulaydonita az ő tanacsoſinak: Nincs azert ſemmi igaz mentſege az Dariuſnak. 2. Az Daniel vadoltataſanak vege ez, hogy elő hozatik Daniel, nem maga menteſere, hogy az ű ellenſeginek ellene valo vadolaſokat igaz tőrveny ſerint halvan, magat azok ellen igazitana: hanem hogy mindgyart halalra viteſſek. Mert immar meg tavoly lereben feententiaztatot vala hogy meg halna. 3. Vadolaſokkal az Darius tanacsosi ezt vivek vegben: hogy ſemmi idő Danielnek maga mentſegere nem engettetven, az Oroſlanok vermeben vettetik.

Ahonnan tanullyuk meg mi kereſtyenek: Miben allyon ez vilagi hitőtlen kegyőtleneknek tőrvenye folyaſanak modgya mellyel elnek az Iſtennek ſolgai ellen, s az igaz kereſtyenek ellen: ebben bizonyara, hogy igaz eleg ő nekik az hivek ellen vadolaſt tenni avagy hallani, ha ſemmit nem bizonithatnak-is. Az hiveket jelen nem letőkben karhoztattyak; mentſegőket nem veſik, es akkik meg nem győzettetnek-is minden oknelkűl veſedelemre vonſak. Ezt cſelekőttek az Romai Poganyok-is az mint irja Tertullianus, akiknek ſokaſok ez vala, hogy valaki magat kereſtyennek mondgya vala, igaz eleg ok vala az, à bűntetesre. Ezt tartyak az Romai Atyafiak-is, valaki à holt ſentőket nem imadgya, az Purgatoriomot nem vallya, igaz

lya, igaz eleg ok annak az eretnekſegre, az mint ük oknel-
kül ſollanak felöle. Mellyel magok bizonſagot teſnek
arrol, hogy az moſtani Roma nem az Apoſtoloktul; ha-
nem az poganyoktul vött eredetöt, akkik haſonlo keppen
cſelekötteneк.

II. Elönkben adatik innet az Martyromſagnak igaz
peldaja aholot az Daniel az igaz Iſteni tiſtöletert vettetik
az Oroſlanok vermeben; es ſemmikeppen az igaz valla-
ſert, nem rettegi az Oroſlanoknak torkokat. Haſonlatos
keppen az Ignatius Antiochiai Eccleſianak Püſpöke, Ro-
maban fel vitettetven vettetik az fene vadaknak aki ön-
nön magat immar halala elötte leven ezzel örvendöſteti.
Frumentũ Dei ſum, & dentibus ferarũ molor, ut mundus panis Dei reperiar.
Az Iſtennek buzaja vagyok, es az vadaknak fogai altal
meg öröltetem: hogy az Iſtennek tiſta kenyerenek talal-
taſſan. Annakutanna iſmet ekkeppen ſoll: *Melius mihi emori*
propter Ieſum Chriſtum, quam imperare finibus terræ. az az, Job en-
nekem az Jeſus Chriſtuſert meg halnom, hogy nem mint
ha ez egeſ földnek parancsolnek. Erre az igaz Jeſus
Chriſtusban valo ki mulaſra, ſegellyön minket is az
mi Iſtenünk Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert.

A M E N.

XLV.

Caſ. VI

XLV. PRÆDICATIO.

Szolla à Kiraly es monda Danielnek: à te Iſte- *verſu 16.*
ned kit te ſũntelen tiztõlß ſabadicson meg te-
gedet. Es hozanak egy kõvet, es vetek az ve- *verſu 17.*
rem ſajara es meg pecsetle az Kiraly az õ gyũrõ-
jevel, es az õ fejedelminek pecsetivel, hogy meg
ne valtoztatnek az akarat Daniel felõl. Akko- *verſu 18.*
ron az Kiraly mene az õ palotajaban, es vacsora
nelkũl mene nyugodni, es vigaſag tevõ ſerßamok
eleiben nem vitetenek, es az alom tũle el mene.
Akkoron fel kele nagy reggel az Kiraly mikor *verſu 19.*
meg vilagoſodnek es gyorſaſaggal az Oroßlanok
vermehez mene. Es mikoron kõzelgetet vol- *verſu 20.*
na az veremhõz, ſiralmas ßoval kialta Daniel-
hõz; es ßolvan az Kiraly monda Danielnek. Da-
niel az elõ Iſtennek ßolgaja, az te Iſtened à kinek
ßolgalß ßũntelen, meg tarthatotte tegedet az Oroß-
lanoktul? Akkoron Daniel az Kiralynak ßol- *verſu 21.*
la; Kiraly õrõkke ely. Az en Iſtenem, el bo- *verſu 22.*
csatta az õ Angyalat, es be zarla az Oroßlanok-
nak ßajat, es nem arhattanak ennekem. Mert õ
elõtte igaſſag talaltatot en bennem, es te elõtted is
Kiraly ſemmi gonoſſagot nem cselekettem.

SUMMA.

Ez jelen valo igekben, megh irja immar az Propheta az Darius cselekődetit, minek utanna Danielt be vettette az Oroſlanok vermeben, es à Danielnek csudalatos megh tartattataſat az Oroſlanok vermeben: az az: Mit cselekődőt az Darius minek utanna be vetteti Danielt az Oroſlanok vermeben; es onnet mely csudalatoſſan Iſten megh ſabaditotta.

Uſus. Ahonnan kűnnyen eſűnkben vehettyűk mi is, hogy valakik az Iſtennek nevejert tiſztőſſegejert vallaſajert nyo moruſagokat, haboruſagokat ſenvednek; ne eſſenek ketſegben: Mert Iſten őket csudalatos keppen megh oltalmazza az mint cselekőſik az Daniellel. Am forallyon azert moſt is akar mi rendbeli ellenſeg alnok tanacsot az mi veſődelműnkre romlaſunkra: de ne fellyűnk ſemmit, csak ſolgallyunk Iſtennek. Mert bizonyara ő lefen minekűnk is oltalmonk s megh ſabaditonk, az mint cselekődik az Daniellel.

RESZEK.

Ket reſei vadnak ez jelen valo igeknek.

I. Az Darius cselekődeti: Mit cselekődik Darius, minek utanna be vetteti Danielt az Oroſlanok vermeben.

II. Az Danielnek csudalatos megh tartattaſa az Oroſlanok vermeben: Mely csudalatoſſan Iſten útet meg oltalmaſta az ő Sent Angyala altal.

Az mi az elſő czikkelt illeti, tudni illik az Darius cselekődetit, affelől őt rendbeli dolgat jedzi meg az Prophe ta. 1. Jot kevan Darius az Danielnek, es kőnyőrőgh az Daniel megh maradaſajert mikor igy ſoll: az te Iſtenőd, kit te ſűntelen tiztől, ſabadicſon meg tegődet. Mit

Mit akar?

Harmat jelent az Propheta az Darius kevanſagaban: Elſőſor kőnyőrgeſenek ſummajat; Mit kevannyon tudni illik, megh ſabadulaſt az jelen valo halaltul, az mellyet immar emberi mod ſerint, az embereknek iteletihőz képſt, lehetetlen vala, hogy el kerülhetne à Daniel. Maſodikat ezt jelenti, kitűl kevannyon az Darius, Danielnek meg ſabadulaſt, s azt mondgya hogy az Danielnek Iſtenetűl: à te Iſtened ugymond ſabadicson meg tegődet: Harmadikat, azt jedzi meg, honnet indittatik erre, hogy az Daniel Iſtenetűl kevannyon Danielnek megh ſabadulaſt; s azt mondgya hogy innet: Mivel hogy ſűntelen ſolgalt Iſtennek, az mely ő Iſtenben valo alhatatoſſagan felette almelkodot az Darius. Azt akarja azert mondani az Darius: Szerelmes Danielem ſokat tuſakottam az en tanacsoſimmal, utannam valo fő rendekkel te erőtted mi modon ſabaditanalak megh tegődet, egeſ nap eſtig: De haſontalanul, mert ſemmit nem haſnalhatam teneked: Mert azok az Kiralyi vegezeſőknek meg valtozhatatlan voltat forgattyak; es hogy ha az ki adot parancsolatot vegben nem viſem, partolaſt forgatnak en ellenem. Nem vagyok immar magam ſabadſagaban, es nincsen hatalmamban hogy megh ſabadithaſſalak tegődet az ő kezekből. Annakokajert kevanom teneked, hogy az az te Iſtenőd, akit te ſűntelen tiztőlſ, kinek tiſtőſſeget fellyeb valonak iteled s tartod, az te eletődnel, ő legyen az te oltalmad, ſabadicson meg tegedet; ő kezeben ajanlom az te eletődet. Igy az Pogany Darius latvan az Danielnek hitében valo alhatatoſſagat, ajanlya Danielt az ő Iſtenenek.

Mondhatnad.

Vallyon ez az Darius jo kevanſaga s kőnyőrgeſe az igaz Iſtenben valo hitiből ſarmazotte Dariuſnak; mint ezt ennek utanna megh hallyuk, hogy be-is tőlt ez az Danielen?

F. Semmikeppen nem ſarmazot az igaz Iſtenben valo hitből; mert akkor az Dariusban, ſemmi igaz idvőzülendő hit nem vala; az mely meg tetzik az ő hamis Decretomanak ki adaſabol, melyben Iſteni meltoſagot kevan vala maganak. Hogy pedig az ő kevanſaga ſerint eſik à dolog; hogy meg tartatik az Daniel nem az ő jo kevanſaga vala annak az oka; hanem az Danielnek artatlan volta, es Iſten előt valo eſedezeſe. Maſodſor megh tetzik à Dariuſnak hitőtlen volta innet-is; Mert az igaz Iſtent nem iſmeri ő Iſtenenek lenni az ő kőnyőrgeſeben, hanem Daniel Iſtenenek mondgya: Ha pedigh ő benne hitt volna, tehat ő Iſtenenek iſmerte volna lenni. Annakokajert meg tetzik innet; hogy az Darius, Danielnek az ő artatlanſaga felőle vallaſt teſen; es az Danielt minden vetek alol fel ſabadittya: Mert ezt akarja jelenteni. Jol iſmerem ugymond en hogy te nem vetőttel en ellenem, jol iſmerem nem vetkőztel ſemmit Kirali meltoſagom ellen: annakokajert igyekőztem-is rayta, hogy meg ſabadithatnalak à halaltul: De mivel hogy en tőlem nem lehet, legyen Iſten megh ſabaditod teneked, akit te ſüntelen tiztelſ.

Ahonnet ez az tanuſagh, hogy Iſten ez vilagi kegyőtlen fejedelmekkel-is vallaſt tetet, az ő hiveinek artatlanſagok felől, es őnnőn magokat teſi magokon itelő birakka: az mint cselekődik Dariuſſal. Ez az elſő.

Maſo-

Masodik cselekôdeti Dariusnak az Daniel veremben valo vetteteſe utan ez; hogy be pecsetli az Oroſlanok vermenek ſajat, mind maga s-mind pedig utanna valo fô emberinek pecsetivel: egy nagy kôvet vetven az veremnek ſajara. Oka pedig ennek ez vala: hogy megh ne valtoſtatnek az akarat Daniel felôl, az az: hogy az ô fejedelmitôl, vitezitôl, más halalnak nemevel, megh ne ôletnek az Daniel, az mint az ki adot parancsolat tartya vala, hogy tudni-illik el ſaggattatnek az Oroſlanoktul. Fel azert itt az Darius az ô tanncsosinak alnokſagoktul; felnek az Darius fû emberi-is Dariustul, hogy mikoron latnak, hogy mikor az Danielt nem bantyak az Oroſlanok, megh valtoſtatna az Kiraly az ô tanacsat, es ki vetetne az Oroſlanok vermebôl s-kedvezne neki. Hogy azert meg nyughaſſanak rayta, mind Darius s-mind az ô fû emberi megh pecsetlik az veremnek ſajat. De bizonyara ennek fellyebben valo oka az pecsetleſnek vala az Iſtennek tanacsa, hogy innet meg tetzenek, hogy az petſetek helyen leven, nem emberi ſegitſeggel, hanem Iſteni hatalommal tartatot volna meg az Daniel az Oroſlanok vermeben. Es tetzenek ki az Iſtennek csudalatos gondviſeleſe az ô hiveire.

Ahonnet ez az tanuſag ebbôl az Darius fô emberinek cselekôdetibôl; hogy haſontalan az emberi okoſſag Iſten ellen es heaban valo az ô nevenek tiſtôlôi ellen. Mert noha azok igen pecsetlik az Oroſlanok vermet ez okon, hogy az Daniel onnet ſemmikeppen meg ne menekôdheſſek, de heaban. Mert Iſten ôtet megh ſabadittya. Igy haſonlatoskeppen az Sidok es Phariſæuſok, pecsetlik erôſſen az Ur Jeſus Chriſtuſnak koporſojat, melyben be

tetetik az ô teſte; De heaban: Mert fel tamad az Chriſtus nagy hatalommal halottaibol. Harmadik cselekôdeti az Dariuſnak ez vala, hogy felette igen ſir, ſomorkodik, bankodik az Daniel eſetin: Mellyet bizonyara nem oknelkûl cselekôſik. De ſir mindeneknek elôtte ez okon: 1. Mert az ô lelki iſmeretiben vadoltatik, hogy artatlanul vettette volna Danielt az ô alnok tanacsosival halalra, melyben felette nagyot vetkôzôt volna. Maſodſor bankodik azon; mert jol iſmeri mely hiv es igaz s-haſnos ſolgajatul foſtattatot volna meg. Harmadſor ſir es bankodik; hogy az û tanacsosinak ugymint rabja volna, akik ûtet ott hordoſnak ahol nem akarna, es az mit ô nem javallana azt cselekôttetnek az û tanacsosi velemeneznek, es inkab felnek az emberektûl hogy nem mint Iſtentûl. Igy vagyon azert az Danielnek dolga, utol jutva igen bankodik Darius-is az ô halalra valo ſententiaztataſan.

Meg tetzik pedig az Darius ſanakodaſa es ſomoruſaga az kûlſô jegyekbôl; 1. Innet, mert ſemmi vigaſagh tevô ſerſamok nem vitettetnek eleiben. 2. Mert etel-ital nelkûl megyen agyaban. 3. Mert az alom el megyen ô tûle; Nem nyughatik etzaka buvaban. Ahonnet meg tetzik hogy az lelki iſmeret, az gonoſ cselekôdetôkben felette nagy felelmet gyôtrelmet ſerez az embereknek ſivekben.

Mondhatnad.

Honnet vagyon ez, hogy az Darius az ô cſelekôdetiert bankodik; ha nem vala ſenki, kitôl kellene felni es nem vala ſenki itelô biraja, akinek cselekôdetirôl ſam adaſſal tartoznek. Miert cselekôtte legyen azt? E. Ugy

F. Ugy vagyon bizonyara: Nem vala ſenki ũneki ez földön itelő biraja, es nem tartozik vala ſenkinek az emberek közzül ſam adaſſal cselekődeti felől: De nez az Iſtenre, kinek iteletit s-boſſu allaſat minden emberek az termeſetnek törvenyeből rettegik. Az mint ſoll az ſent Pal *Rom.* 2. *v.* 14. & 15. Az poganyok ugymond akiknek irőt törvenyők nincsen, termeſet ſerint, az törvenyhőz illendő cselekődetőket cselekőſnek. Azok noha nekik törvenyők nincsen, mind az altal ő magok magoknak törvenyők: ugymint kik megh jelentik, hogy az törvennek cselekődeti az ő ſivekben be irattatot, kiknek lelkek iſmereti, egyetemben tanubizonſagot teſen, es az ő gondolattyok mellyek egymaſt vadollyak, vagy mentik.

Mit tanullyunk itt.

Tanullyuk meg hogy az lelki iſmeret ezer bizonſagh gyanant vagyon az embereknek dolgaban. Viſellyük jol hát az mi lelki iſmeretünket, hogy csendeſſegben leheſſünk: Latode az gonoſz lelki iſmeretű ember mindenkor fel. Pelda erre Cain, Saul es az Uy teſtamentomban Judas.

Negyedik cselekődeti à Dariuſnak ez vala: Hogy jo reggel haynalban ſiet az Oroſlanok vermehez, ahova bevettetőt vala az Daniel: nem hadgya nyugodni Dariuſt az lelki iſmeret. Ahonnet ez az tanuſag, hogy az lelki iſmeret nem hadgya az embert nyugodni, ſe ſegent, ſe gazdagot, ſe Urat ſe kőz rendet hanem mindeneket egy arant furdal. De kivaltkeppen azokat akik az ő gonoſſagokban meg kemenyődnek.

Mire valo ez?

Arra hogy mikor el jő az Iſtennek igaz iteleti te read, s. foytogattyak az te lelkődet maydan megh kell halnod,

akar

akar ki mint vigaſtallyon tegôdet de hejaban, nem fogh ſemmit, mert az te lelked iſmereti nem hagy nyugodni tegôdet: Mert rakaſra hordgya bûneidet elôdben, s-jo remenſeg nelkûl kell ebbôl ez vilagbol ki menned, s-karhozat leſen jutalmad. Ellenben, az jo lelki iſmeret felette csendez magaban, nem retteg az ſemmitôl, akar ki mint rettegteſſe ôtet: Mert tiſta az ô ſive, bizvaſt áll mindenkor az Iſten eleiben; es vig ortzaval varja mind halalanak orajat s-mind az utolſo iteletnek napjat. Szep dologh hát kereſtyenôk az jo lelki iſmeret, annakokajert Iſtennek ſent lelkenek ajandekat kerven, igyekôzzûnk naponkent jo es tiſta lelki iſmeretôt viſelni.

Ôtôdik cselekôdeti az Dariuſnak ez vala, hogy kôzelitven az Oroſlanoknak vermehôz, ſiralmas ſoval ſolittya az Danielt; es tudakozik az ô meg maradaſa felôl. Az kirôl igy ſoll az Propheta s-mond: Es mikoron kôzelgetôt volna az veremhez, ſiralmas ſoval kialta az Danielhôz. &c. Siraſaval jelenti az ô ſivenek banattyat. Mert akar ki-is akar mint fedezze banattyat; de ſavanak jaraſabol meg tetzik ſivenek keſerûſege: es erre az ſiralomra felette igen haylandok az jambor emberek, á mint mondotta amaz pogany bôlcs-is az Homerus. ἀγάθοι ἀριδακρυές ἀνδρὲς *boni viri facilè lacrymantur.* Az jambor emberek, kûnnyen ſirnak. Igy az Chriſtus ſiralmas ſoval ſiratta az Jeruſalemnek puſtulaſat. Sirt az Abraham Siratta David az ô fiat; Sirattak az Iſrael fiai Aront es Moſeſt. Igy itt ez helyôn-is ſirattya Darius Danielnek nyomoruſagat es ſiralommal tudakozik ô tûle.

Ahonnet ez az tanuſag; Hozzank illik mi hozzank-is, hogy felebaratunknak nyomoruſagan es eſetin ſirankozzunk,

zunk kivaltkeppen pedigh azoknak, akik meltatlan sen-
vednek. Akkik pedig minden dolgokat csak soktak ne-
vetni; semmit nem indittatnak ezek az keresztyensegtûl,
es az igaz hittûl fôlôtte idegenôk affelek. Szenvede em.
ber hazad, varasod, falud es kôzônsegôssen az Isten Ec-
clesiaja: Illik sanakodnod, bankodnod, sirnod rayta. Ugyan
itt sûksseg ezt-is meg jedzenûnk. Aholot az Darius ker-
dezkôdik siralmason Danieltûl affelôl: Megh tarthatotte
ugymond tegôdet az te Istened az Orossanoktul? Esôd-
ben vehetôd onnet, hogy ketelkôdôt Darius az igaz Isten-
nek hatalmassaga felôl: Ahonnan vilagossan megh tetzik
az. is; hogy meg akkor, nem tert vala meg Darius az igaz
Istenhôz, s-nem-is vala megh lathato keppen az igaz ke-
resztyenôk fama kôzzûl: Mert azok az igaz Istennek ha-
talmassaga felôl nem ketôlkôdnek semmit. Summa szerint
azert: Felette igen igaz az szent Pal mondasa, hogy csak
azon testbôl lelekbôl allo ember az szent leleknek vilago-
sitasa nelkûl, az Istennek igaz ismeretire nem juthat; ha-
nem csak az szent leleknek oktatasa altal az mint ezt az Da-
rius peldaja meg-mutattya.

Mondam masodsor meg irja az Propheta, az Danielnek
csudalatos megh tartatasat az Orossanok vermeben. Mi
modon tartotta meg Isten ôtet. Akire igy felel Daniel az
Dariusnak: Kiraly ôrôkke ely. Az en Istenem az ô An-
gyalat el bocsatotta en hozzam, es be zarlotta az Oros-
nok szajat, es nem arthattanak ennekem: Mert ô elôtte
igasság talaltatot en bennem es te elôtted-is Kiraly semmi
gonosst nem cselekôttem.

Aholot harmat cselekôdik az Daniel ebben az ô felele-
sében. Mert 1. Nem feddôzik az Kirallyal mintha mon-

dana: miert cselekôdel igy en velem, holot ſemmit te ellenôd nem vetôttem; hanem kôſônti az Kiralt, s-hoſſu eletet kevan ô neki s-azt mondgya Kiraly ôrôkke ely. Ahonnet ez à tanuſagh, hogy az mit az ſent Pal tanit. 1. *Tim.* 2. Szûkſegh az fejedelmeknek eletejert imatkoznunk. De errôl az kôſônteſnek modgyarol immar ennek elôtte igaz eleget ſolloſunk: Mellyel ſoktak vala az Chaldæuſok kôſônteni az fejedelmeket. 2. Okait jelenti meg Daniel az ô meg tartattataſanak s-azt mondgya hogy Iſten lôtt ônnôn maga fô es meg ſôrzô oka az ô meg tartattataſanak s-azt akarja mondani: Oh Kiraly, az az Iſten akit en Iſtenemnek mondaz; az fabaditot meg engemet az Oroſlanoknak vermebôl. Eſkôzûl élt pedig ebben az meg fabaditasban az ô Angyalinak ſolgalattyaval; Mert azt mondgya; hogy el bocsatotta az ô Angyalat; es bezarlotta az Oroſlanoknak ſajat, hogy ne arthatnanak ô nekie. 3. es utolſor veget jelenti: miert cselekôtte Iſten ezt ô vele: Azert ugymond mert ô elôtte igaſſagh talaltatot en bennem, es te ellenôd-is Kiraly ſemmi gonoſt nem cselekôttem.

Mondhatnad.

Az Daniel itt az ô igaſſagat forgattya s-azt mondgya hogy ez vegre fabaditotta meg Iſten ôtet; mert ô elôtte igaſſag talaltatot ô benne. Azert jol cselekôſik az Papiſta Atyafiak hogy az ô igaſſagokkal akarnak Iſten elôt idvôzûlni.

F. Semmikeppen innet az ô erdemeknek igaſſagat nem allathattyak az Papiſtak. De azt jegyôzzûk meg, hogy az ſent irasban ket fele igaſſagh vagyon: Elſô, *Iuſtitia cauſæ*, ügynek igaſſaga. Maſik *Iuſtitia perſonæ*, ſômelynek igaſſaga.

igaſſaga. Igynek igaſſaga ez, mikor valaki dolgaiban igaz, s egyebektûl hamiſſan vadoltatik, es az David errôl azt mondgya; itely megh Uram engem az en igaſſagom ſerint. Es igy gyakorta az hivek, az ô igaſſagokat tamaſztyak Iſten eleiben. Igy azert az Daniel is az ô cselekôdetiben nem engedven az Darius hamis kevanſaganak, nem vetôt vala ſemmit ellene; Iſten elôt pedigh kedves dolgot cselekôdôt vala, mellyet itt ô igaſſaganak nevez az Daniel, mely Iſten elôt oly kedves volt, hogy mind artatlanſagarol Danielnek bizonſagot tôtt s-mind pedigh meg fabaditotta ôtet az fene vadaknak torkabol. Az mi pedig ſemelyenek igaſſagat illeti, nem menti abban magat az Daniel, bûnôſſe hadgya az arant magat. Mert azt mondgya c. 9. v. 7. *Tibi Domine Iuſtitia, nobis autem confuſio faciei*; Tied legyen uram az igaſſagh, az mi ortzanke pedig az pironſag. Ugyan ott v. 18. Nem az mi igaſſagunkert eſedôzûnk te elôtted, hanem az te nagy kônyôrûletôſſegidert. Nincs azert innet ſemmi fundamentomok az Papiſtaknak. Mert ez közönſeges Regula az Scholakbán az ſent iras ſerint. *A juſtitia cauſæ ad juſtitiam perſonæ non valet collectio.*

Tanullyuk meg hát az Daniel cselekôdetiből, aki nem ſeddi nem dorgallya az Kiralt az ô cselekôdetijert, mikor be vetteti az Oroſlanok vermebe; hogy az mi gyenge atyankfiait à hitben, nem kell magunktul kemenſegünkel el idegönitenünk hanem inkab ſelidſegünkel, akkik felôl jo remenſegünk lehet az Iſtennek hazaban fokta ſſuk: az miot Chriſtus Urunk is gyakorlatos peldakban ezt cſelekôtte.

II. Ahol az Daniel az ő megh ſabadulaſat tulaydonitya Iſtennek tanullyok megh, hogy az mi meg ſabadulaſunknak-is minden nyomoruſagunk alol, csak Iſten oka önnön maga: Annakokajert az mi megh maradaſunkat csak ő neki tulaydonicsuk.

III. Ahol az Daniel azt mondgya, hogy el bocsatotta Iſten az ő Angyalat, es be zarlotta az Oroſlanoknak ſajokat, hogy noha Iſten minden eſkőz nelkűl megh ſabadithatna az ő hiveit: de el az ő Angyalinak ſolgalattyokkal, kik altal az ő hiveit akarja oltalmazni: az mint peldanak okajert: Angyala altal meg oltalmaza az Ezechias Kiralyt; mikor egy etzaka az Sennacherib taboraban ſaz nyoltzvan őt ezert le vagattata: Angyala altal oltalmaza az ő hiveit, de ugy hogy tellyeſſeggel az dicseret Iſtennek tulaydonittaſſek.

IV. Ahol az Daniel az ő igaſſagat forgattya, es nem engedven az Darius parancsolattyanak, mind azaltal azt mondgya hogy ſemmit nem vetkőzőt ű ellene: tanullyuk meg, hogy valamikor az hivek az Magiſtratuſnak hamis vegezeſenek nem engednek; Nem vetkőznek ellenek. Miert? Mert ollyakban tartoznak az hivek engedni az kűlſő Magiſtratuſnak, mellyek az Iſten akarattyaval, meg irattatot tőrvenyevel es ſent igejevel nem ellenkőznek. Ha pedigh akkivűl cselekődnek; tarcsuk az ſent Peter mondaſahoz magunkat. Job Iſtennek engedni, hogy ne mint az embereknek.

Mely Iſtenhőz valo enghedelemre, ſegellyen az mi Atyank Iſtenűnk ſent Fiajert ſent Lelke altal mindnyajunkat. AMEN.

XLVI.

XLVI. PRÆDICATIO.

AKkoron à Kiraly igen megh örüle ö rayta, es *versu 23.*
Danielt parancsola hogy ki hoznak az veremböl; es ki hozatek az Daniel á veremböl, es semmi sérelem nem talaltatek ö rayta, mert hit vala az ö Istenében. Es parancsola az Kiraly es *versu 24.*
elö hozak azokat az firfiakat kik Danielt vadoltak vala, es vettetenek az Oroßlanok vermében mind ök s-mind pedig azoknak fiok es feleségök es még az verem fenekére nem jutottanak vala, hogy az Oroßlanok raytok hatalmat vönek, es minden ö csontyokat egybe rontak. Akkoron *versu 25.*
Darius Kiraly levelet ira, minden nepeknek, nemzeteknek es nyelveknek kik lakoznak vala az egeß földön. Az ti békeségtek bévséges legyen. En túlem adattatot ez az vegezes, hogy az en *versu 26.*
Orßagomnak minden birodalmaban fellyek es rettegjek à Daniel Istenet, mert ö az elö Isten, es örökke megh maradando, es az ö Orßaga megh nem romol, es az ö uralkodása mind végig. Aki, ki *versu 27.*
ment es meg ßabadit, es jegyeket es csudakat cselekößik, mennyen es földön, akki ki

mentette Danielt az Oroſlanok hatalmából.
verſu 28. Es Danielnek annakutanna jo ſereneſſen lőn dolga Darius Orſagaban; es az Perſiabeli Cyruſnak Orſagaban es birodalmaban.

SUMMA.

Ezekben az jelen valo igikben meg irja immar az Propheta: Minemű dolgok kővettek à Danielnek az Oroſlanok vermebe valo meg tartattataſat: az az: Micsoda vegei, haznai gyűmőlcsei ki meneteli lettenek az Danielnek, az Oroſlanok vermeben valo csudalatos meg tartataſanak.

RESZEK.

Őt rendbéli dolgokat ſamlal az Propheta, mellyek kővettek az Danielnek meg tartattataſat.

I. Az Darius őrőme: Mert őrűl az Darius az Danielnek az Oroſlanok vermebèn valo meg maradaſan.
II. Az Danielnek az Oroſlanok vermeből valo ki vétele à Darius parancsolattyabol.
III. Az Daniel vadoloinak bűnteteſe mivel bűnteti Darius azokat, akik Danielt be arultak vala es ſietnek vala à Daniel halalara.
IV. Az Darius Edictoma ki adot parancsolattya Orſagaban; melyben azt hadgya hogy mindenek fellyeb tiſtőllyek az Danielnek Iſtenek. Mert ő igaz es meg ſabadito Iſten.
V. Es utolſo à Danielnek annakutanna valo jo ſerencses allapattya az Darius birodalmaban. Kikről rend ſerint ſollyunk.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik az Darius őrőmet az Danielnek eletenek meg maradaſan; igy foll arrol az Propheta s-mond. Akkoron az Kiraly: az az minek utanna hallya az Danielnek megh maradaſat az Oroſlanok vermeben, felette igen meg őrűle rayta. Aholot kereſ-

tyenek

tyenek az Darius ôrômebôl minekûnk imillyen kerdeſûnk tamad.

Ôrûl az Darius à Danielnek ſabadulaſan, ôrûlnek az hivek-is az ô bûnôknek bocsanattyat halvan: Vagyone annakokajert valami kûlômbſeg az hiveknek ôrôme es à Darius ôrôme kôzôt, avagy pedig ſemmi nincsen.

F. Felette nagy kûlômbſeg vagyon bizonyara. Mert ez az Darius ôrôme csak ideig valo vala, es csak ez okon ôrûl vala, elſôben, hogy az ô jambor ſolgajanak, ô neki haſznos tanacsoſanak, elete megh tartatot volna; ennek felette maſodſor, ôrûl vala ezen-is, hogy az ô lelki iſmereti mely ôtet annak elôtte furdallya vala, mivel hogy az gonoſban à Daniel halalaban, az ô tanacsosival megh egyezet vala, immar valamenire megh csendeſôdôt volna. Az teſti indulat viſeli azert à Dariuſt az ô ôrômeben. De az kereſztyen embernek Iſten elôt igazan meg terô bûnôſnek, az ô bûneinek meg bocsataſabol ſarmazot, ôrôme nem illyen ſem pillantaſigh valo, hanem allando, lelki ôrôkke valo halaadaſſal, az Iſtennek ſeretetivel ôſſve kôttetôt, felette igen nagy es buzgo; az mint à Davidnak peldajabol meg tetzik, aki maga felôl igy ſoll Pſal. 51. azt mondgya. Ad megh ennekem az te idvôziteſôdnek ôrômet, es tôkelletôſſegnek lelkevel erôſsics megh engemet: Mintha mondana à David. Ur Iſten, bubanat keſerûſegh, lelki faydalom fogta kôrûl az en ſivemet lelkemet az en ſok rendbeli bûneimert, es nem lehetek csendez mind addig, vala meddigh megh nem bekellôl en velem. Annakokajert bocsasd meg az en bûneimet, es adgy lelki ôrômet az en ſivemben bekellyel megh en velem. Az ôrômnek igeje azert, jegyôz az Davidnal alhatatoſſagot,

es oly

es oly ſivet,ki ſem az ördögtül ſem à halaltul,ſem az világtul ne rettegjen, de aki valoſagoſſan az Iſtenben örvendgyen. Illyen alhatatos örôm vala az ſent Palban-is, mikor örvendetôs lelôkkel azt mondgya: Kicsoda ſzakaſt el ugymond minket az Iſtennek ſeretetitül az mely az Ur Jeſus Chriſtusban vagyon? Mintha mondana: Senki.

Ahonnet elſôben tanullyuk meg, mely nagy külömbſeg vagyon ez vilagh fiainak örôme es az Jeſus Chriſtusban meg igazittatot hiveknek örôme közôt. Mert ez vilagh fiai örôme csak ideig valo, mulando, es az teſtnek indulatit kôveti. Az hiveknek örôme pedigh tôkelletes alhatatos, es az igaz Iſtennek ſeretetivel ôſve kôttetôt.

II. Tanullyuk megh az Darius örômebôl, aki örûl à Danielnek meg maradaſan, noha à Daniellel az igaz Iſtennek iſmeretiben kereſztyeni vallaſaban nem eggyez vala. Hozzank illik akik kereſztyenôknek tartatunk, egyebeknek meg maradaſan örvendezzûnk, kivaltkeppen pedigh azokon akik egy hitôt egy Chriſtuſt vallanak mi velünk es azon egy mennyei hazara vagyakoznak velünk. De nem koborloknak es latroknak valo ez: Mert azok noha igy hitôt egy Chriſtuſt akarnak vallani velünk; de mind azon altal, az mi megh maradaſunkert nem igyekôznek vert hullatni, hanem inkab megh akarnak emeſteni bennünket à mint à Darius alnok tanacsosi Danielt. Ertyük azert az elſô dolgot, az mely kôveti az Danielnek az Oroſlanok vermeben valo meg maradaſat, tudni illik az Darius örômet. Laſſuk az maſikat.

Maſodſor emlekôſik az Propheta arrol; Darius mikeppen ſabaditotta ki Danielt az Oroſlanok vermebôl; errôl igy tanit s-mond. Akkoron Darius parancsola ki hozat-

hozatni Danielt az veremből. Aholot ebben az meg ſabaditasban harmat jelent az Propheta. 1. Az Dariusnak batorſagat: Mert noha ez minap fêl vala az ô tanacsositul, es azt mondgya vala, hogy nem volna maga ſabadſagaban, mi modon az Danielt meg ſabadithatna: de moſt hatra vetôtte az felelmet, nem vârſenkitûl, hanem azt parancsollya, hogy hamarſaggal ki veteſſek Daniel az Oroſlanok vermebôl. Gondolkodhatik vala moſt-is az Darius arrol, hogy az û tanacsosi azt mondanak neki, hogyha az el kezdôt dolgot vegbe nem viſi, az az be nem vetteti Danielt az Oroſlanok vermeben, tehat az kôſſeg az egeſz Orſaggal part ûteſt inditana ellene, nem akarna Kirallyanak iſmerni. Gondolkodhatik vala arrol-is hogy az ô tanacsosival pecsetôlte vala be az Oroſlanok vermenek ſajat azert nem volna ſabadſagos annak ſajat fel nitni; hanem az tanacsoſok akarattyabol. De az Iſtennek csudalâtos cſelekôdeti ez, es az Danielhôz valo ſeretet, minden felelmet meg gyôz az Dariusban, es batorſagot veven maganak, nem gondolvan ſemmit tanacsosival, az Oroſlanok vermebôl ki veteti, es az ô alnok tanacsinak hamis vadolaſoktul meg menti. 2. Ugyan itt ebben az meg ſabaditasban, ennek az csuda tetelnek nagyſagat erôſiti. Mert azt mondgya felôle, hogy ſemmi ſerelem nem talaltatot Danielen. Az mint ſinten amaz harom ifiaknak-is meg tartattaſaban cſelekôdek Iſten, akik be vettetven az egô kementzeben, meg csak hajok ſala ſem perſelôdek megh, ſôt megh csak az tûznek illattya-is nem tetzek megh ô raytok. 3. Okat-is megh jelenti. Micsoda volt az oka, hogy ily bekeſeges megh maradaſa lehetôt Danielnek az Oroſlanok vermeben, s azt mondgya felô-

le: Mert ugymond hitt vala az ô Iſteneben, az az, el hitte vala tôkeletes bizodalommal, hogy Iſten ôtet meg fabaditanaja. Es ide nez az ſent Pal mondaſa. Hebr. 11. aholot mondgya az ſent Prophetak felôl, hogy nemellyek ô kôzzûlôk, hitnek altala tartattanak meg, es hitnek altala dugtak be az Oroſlanoknak ſajokat. Igy lôtt az Samſonnak-is dolga. Judic. 14. Davidnak 1. Sam. 17. verſ. 34. akik Hitnek altala gyôzedelmet vôttenek az oroſlanokon, nem arthattanak ô nekik.

Az Darius batorſagabol, tanullyuk megh: Minemû ereje legyen az Iſtennek igaz iteletinek (mellyel az ô hiveit oltalmazza) az embereknek ſivôkben: ez bizonyara, hogy meg az hitetlenekôt-is almelkodaſra indittya, es az hiveknek igyôkben batorſagoſſa teſi, ugy annyira hogy felelem nelkûl ſolgallyanak ô neki; az mint itt az Darius latvan az Iſtennek jo akarattyat Danielhôz, ô-is ôrômeſt akar immar ſolgalni az Danielnek az ô meg fabadulaſaban. Es bizonyara moſt-is ez vilagi hitetlenôk, latvan az Iſtennek az ô Eccleſiajara, hiveire valo gondgya viſeleſet, ôk-is ſolgalnak az hiveknek, es ſok balvanyozo urakkal kereſtyen ſolgakat tartat Udvarokban.

Es az mint az oroſlanokat felidôkke teſi Iſten Danielhôz hogy nem arthatnak ô neki; Igy az hitetlenôknek fiveket meg lagyittya az ô hiveihôz.

II. Tanullyuk meg az Daniel hitibôl, aki hit altal tartattatik meg az oroſlanok vermeben: Micsoda legyen az igaz hitnek termeſeti es gyûmôlcse: ez bizonyara; hogy az minden veſêdelmeket meg gyôz, s minden nyomoruſagokbol meg fabadit, az mint ezt csak az Ninivebelieknek peldaja-is meg bizonyittya, akik hitnek altala meg tartattanak. Es

nak. Es ezt az ſent Pal ſok rendbeli peldakkal meg bizonyittya Hebr. 11. aholot tób beſedi kőzőt azt mondgya. Hitnek altala mentenek altal az Iſrael fiai az vőrős tengeren, mint egy ſarazon, mellyet mikor az Ægyptombeliek meg keſertettek volna; el meritettenek. Hitnek altala romlottanak le Jeriko kű falai, mikor azokat meg kerűltek volna, s az többi az mint ot kővetkőznek. Hidgyűnk azert mi is az mi Iſtenűnkben, es igy leſen meg ſabadulaſunk, minden nyomoruſagink alol.

Kővetkőzik az harmadik dolog: Tudni illik mint lett az Daniel vadoloinak dolgok: erről igy ſoll az Prophéta: es parancsola Darius, es elő hozak azokat az firfiakat kik Danielt be vadoltak vala, es vettetenek az oroſlanok vermeben, mind ők; s mind pedig azoknak fiok es feleſegők es meg az verem fenekere nem jutottanak vala, hogy az Oroſlanok hatalmat vőnek raytok es minden csontyokat egybe rontak.

Mit akar az Propheta?

Negyet jegyőz meg à Daniel vadoloinak bűnteteſeben. I. Kicsoda lőtt ezőknek bűntetőjők; Nem egyeb hanem Darius őnnön maga, aki annak előtte ugyan akarattya elleu vettette vala az Danielt azon veremben. De moſt főmely valogatas nelkűl, az ő alnok tanacsosit ſententiazza kemellettlenűl halalra. Ez kőzők ebben voltak az katonak, kik az Darius parancsolattyara az Daniel vadoloit, fiokkal feleſegőkkel eggyűt vonſak az halalra. Ne talam pedig ugyan azok valanak az vitezek, akkik annak előtte Danielt is be vetőttek vala az oroſlanok vermeben.

II. Megh jedzi az Propheta az bűnteteſnek Nemet: Micsoda bűnteteſſel bűntette Darius à Daniel vadoloit:

s-azt mondgya hogy ugyan azonnal à mellyel akarjak va-
la az Danielt el veſteni. Ez vala pedig az kevanſag, hogy
vettetnek az oroſlanok vermebe. Mert ugyan-is melto
dolog az, hogy aki maſnak vermet ás, maga nyaka ſakad-
gyon bele. Az mint bizonittya David Pſal. 7. & 9. aho-
lot azt mondgya: Be merûltek az Poganyok az verôm-
ben, mellyet aſtanak: Meg akadot az ôlabok az haloban;
mellyet meg vetôttenek.

III. Az bûntetesben azt-is megjedzi: Kicsodak let-
tenek reſeſôk ebben, s-azt mondgya hogy nem csak ûn-
nôn magok, hanem ô velek egyetômben ſiok es feleſegôk;
ezek-is ô velek egy arant ſenvettenek; mert egyſet
s-mind vettetenek ô velôk az oroſlanok vermeben.

Mondhatnad.

Igazan cselekôtteje az Darius, hogy ſiokat feleſegôket
eggyût bûntette, az ô Attyoknak, ferjôknek gonoſſaga-
jert, holot ez mind az termeſet tôrvenyevel lattatik el-
lenkôzni, s-mind az Iſtennek tôrvenyevel, az mely megh
vagyon irva Deut. 24. ahol Iſten azt parancsollya: Megh
ne ôlettetſſenek az Atyak az Fiakert, ſe az Fiak az Atya-
kert; hanem kiki az ô bûnejert hallyon megh.

F. Jollehet nagy es nehez kerdes ez: de mind az altal
ez az valaſz rea: Jol es igazan cselekôtte Darius, hogy
ſiokat feleſegôket magokkal eggyût bûntette. Elôſôr
ezert: Mert ebben az regi Poganyoknak tôrvenyôket,
ſokaſokat, rendtartaſokat kôvette: akiknek ſokaſok ez
vala, hogy valakik arultatasban talaltatnak vala, azok nem
csak ô magok, hanem minden hozzajok tartozok ſiokkal
feleſegôkkel bûntettetnek vala az mint ez az pogany Hi-
ſtoriakbol meg tetzik. Kôveti azert Darius ebben, az po-
ganyok

ganyoknak regi fokaſokat s-az ú fokot tôrvenyôkhôz kepeſt jol cselekôſi. Maſodſor: Mert ezt cselekôſi peldanak okajert, hogy ennek utanna, egyebek, avagy csak fioknak feleſegôknek-halalat meg gondolvan, haſonlo vetôktûl, artatlan vernek fomyuhozaſatul oltalmaznak magokat. Harmadſor, jol cselekôtte, mert ketſegh nelkûl ezek-is, fiok, feleſegôk, ebben az Daniel ellen valo tanacsban reſeſôk voltanak, ugymint kik az ô Attyoknak elmejet gerjeſtôttek Daniel ellen; es az ô Attyok tanacsinak javalloi voltanak. Igy az Achan az ô lopaſajert, nem csak ûnnôn-maga kôveztetik meg: de fiai leani ôkrei, famarai, es valamikkel bir, tûzzel emeſtetik meg: Mert az ô haza nepe-is, fiai leanyi tudgyak vala az ô Attyoknak lopaſat. Es az Haman nem csak maga akaſtatik fel, hanem az ô tiz fiai-is: Mert az ô Attyoknak gonoſſaganak ertôi voltanak es eggyeſenek abban ô vele. Az viz ôzônnek, Sodomanak Gomorranak bûntetteteſenek idejen, eggyût fenvedenek az fiak feleſegôk az ô Attyokkal eggyût viſelek az Iſten buſulaſanak tûzet mert ugyan azon egy gonoſſagnak tarſai valanak. Igy fokot ez moſtan-is lenni, az mely firfiu feleſegenek gonoſſagat erti s-még-is fedezgeti, haſonlo bûnteteſt fenved, mint ſinten az ô feleſege igaz tôrveny ſerint. Mert meg eggyeſtek az gonoſſagban. Ugy ercs hát az Daniel arulôinak fiok feleſegôk felôl-is. Annakokajert ezek igy leven, jol cselekôſi az Darius, hogy az ô tanacsosit fiokkal feleſegôkkel eggyût bûnteti. Az mi pedig nez az termeſetnek tôrvenyere es az Iſtentûl ki adattatot parancsolatra. Deut. 24. Szollanak azok kinek kinek maga ſômelyere nezô vetkekrôl; akikert ſenki más nem bûntettetik, hanem akki

Ioſ. 7.

Eſther. 9.

azokat cſelekôſi ; egyebeknek hirôk s-tanacsok nelkûl; ugy hogy az vetôknek cſelekôdeti utan ſemmi reſôk nincsen abban, ſôt mégh csak hirôkkel ſincsen. Mert egyéb arant ha kûlômben vagyon, mind az Iſten tôrvenye, s-mind az Orſage nemzetûnk kôzôt egy leben ſozza mindeniket es egyenlô bûnteteſre meltonak iteli. Ez erre az kerdeſre az valaſ.

IV. es utolſor, az Daniel vadoloinak bûnteteſeben azt-is meg jedzi az Prophéta: Micsoda ki menetéli lett ezeknek bûnteteſenek: affelôl igy ſoll: Még ugymond ezek az veremnek fenekere nem jutottak vala, hogy az oroſlanok hatalmat vônek ô raytok, es minden csontyokat egyben rontak; Aholot ujobban ki tetzik az Daniel megh tartattataſának csudalatos volta: Mert ſokan azt gondolhattyak vala, hogy az oroſlanoknak meg elegôdôt volta, volna ennek az oka; hogy nem bantanak Danielt. De viſontag Iſten meg mutattya, hogy oly nagy volt az Oroſlanoknak ehſege; hogy mind ezeknek az alnok tanacsoknak fioknak feleſegôknek teſtek-is, nem volt elegheſeges azoknak ehſegenek megh elegiteſere. Mert immar annak elôtte ehſegôknek miatta csontyokat-is egyben rontyak, minek elôtte az verômnek fenekere jutnanak. Ahonnet megh tetzik hogy az oroſlanok-is es egyeb kegyôtlen allatok Iſtennek ſolgai az bûntetesben, es ugy igazgattatnak Iſtentûl, hogy csak azoknak arthatnak akiknek Iſten akarja, nem pedig mindeneknek. Ertyûk azert ezt-is az Daniel vadoloinak bûnteteſet.

Ahonnet mi nekûnk egy fô tanuſagunk vagyon, tudni illik: Micsoda legyen az Iſten hivei ôldôzôinek kergetôinek ſorſok. Ez bizonyara, hogy Iſten azzal ſokra azokat bûn-

kat bűntetni, az mit el ſantanak egyebeknek. Pelda erre az Haman, akki ugyan azon akaſto fara akaſtatek, az mellyet keſitőt vala az jambor Mardochæuſnak az mint megtetzik az Eſther kőnyveből. Az Achab az ő Iſtentelen feleſegevel Jezabellel kergeti az hiveket, hogy ki oncsa verőket, s-ugy-is cselekődenek az ſegeny Nabottal, es ők-is haſonlo bűnteteſſel veſenek el: Mert Achab megh lőtetik az hadban s-meg hal: Az Jezabel nyakra fűre vettetik le az palotabol s-nyaka ſakad es az ő fiai megh őletnek. Laſſuk az negyedik dolgot.

Negyedik haſna az Danielnek az oroſlanok vermeben valo meg tartattaſanak, lűn az Darius parancsolattya, mellyet egeſ Orſagara ki ada. Melynek harom reſzecskei vadnak.

1. Az kőſőntes: kőſőnti kegyőſſen Darius az ő Orſagaban valo nepeket s-azt mondgya: Az te bekeſegtők bűſeges legyen. Mely kőſőnteſnek modgyarol, ennek előtte eleget ſollottam. 2. Az ki adot parancsolatnak ſummaja: Melyben azt parancsollya, hogy mindenek felyek, rettegjek, tiſtőllyek az Danielnek Iſtenet. 3. az ki adot parancsolatnak okai miert ſolgallyanak ő neki; Miert tiſtőllyek az Danielnek Iſtenet. Harom okait mondgya.

Előſőr azert: Mert ő az elő es őrőkke valo Iſten. Maſodſor: Mert az ő Orſaga őrőkke meg marad. Harmadſor: Mert ő aki meg ment es ſabadit, jegyőket es csuda. kat teſen, az mint az Danielnek meg tartataſabol megh tetzek. Igy Argumental az Darius.

Valaki az elő, őrőkke valo, hatalmas, meg ſabadito, jegyőket es csudakat tevő; melto hogy ugyan azt mindenek fel-

nek fellyek es rettegjek. De illyen az Danielnek Iſtene, az mint az Danielnek meg tartaſabol meg tetzik. Annakokajert melto hogy fellyek mindenek az Iſraelnek Iſtenek.

Mit tanulß innet.

Tanulſſyuk meg, hogy Iſten az ſ. Anyaſentegyhazanak nyomoruſaganak idejen, ád es oltalmul rendel, nem csak hiv de hitôtlen fejedelmeket-is, akikkel folgaltat az ô hiveinek. Az mint ada Dariuſt, Daniel idejeben. Annakokajert, nem kell ſoha az Iſten Eccleſiajanak az ô megmaradaſa felôl ketſegben eſni. Laſſuk az utolſo dolgot.

V. es utolſo haßna az Daniel csudalatos meg tartattaſanak, lôn az Darius Orßagaban elebbi tißti ßerint valo meg maradaſa, akirôl igy ßoll az Propheta: Es Danielnek annakutanna jo ßerencseſûl lôn dolga Darius Orßagaban, es az Perſiabeli Cyruſnak birodalmaban. Ahonnet ez az vigaßtalas az hiveknek, hogy noha az hitôtlenôk az hiveken martalekot veßnek ideig, ugy hogy az hiveknek allapattyok neha ßomoru; de iſmet azokat az elebbi allapatra fel ujittya, az mint cselekôdek az Daniellel.

Ujicsa fel ô felſege az mi romlot es fogyatkozaſra jutot allapatunkat-is az elebbi kedves bekeſegre es ôrômre; ßent fianak az Ur Jeſus Chriſtuſnak erdemejert. AMEN.

Domine accelera & ne tardes.

Igy vegeßtem el kereßtyenek, ennek ez Daniel Propheta Prophetiai kônyvenek elſô Reßet ez hat Caputok ßerint. Ezutan immar az Maſodik Reßet Magyarazom, Iſten arra-is kegyelmeſſegebôl idôt es bekeſeget s-egeſſeget advan.

DE VI.

Cap VII.

De visionibus Danielis.

PARS ALTERA.

Ez Könyvnek Masodik resse, az Daniel latasirol kiket Almaban valo jelenesek szerint latot.

XLVII. PRÆDICATIO.

BOldisarnak az Babyloniai Kiralynak elsö Esztendejeben Daniel almot lata, es az ö fejenek latasi lönek az ö agyaban; akkoron az almot meg ira; rövid summaba be foglala. Szolla az Daniel es monda: Latom vala az en latasomba etzaka, es ime negy Egi szell tusakodik vala à tengeren. Es negy nagy allat jö vala fel az tengerböl, kik külömböznek vala egymastul. *versu 1.* *versu 2.* *versu 3.*

SUMMA.

Az Daniel Propheta irasanak szinten kezdetiben keresztyenek, ket resre osztottuk vala az Daniel Propheta egesz tanitasat: Mert elsö reszeben azt mondottam vala; hogy az Propheta tractal külömb-külömb fele Historiakat meg lett dolgokat: ugymint 1. Nebuchadnezar Kiralynak: 2. Boldisar Kiralynak. 3. Darius Kiralynak dolgait.

Masodik reſeben tractal latasokat, jövendö mondasokat à Babyloniai, Perſiai, Görög Orſagi, Romai es egyeb birodalmaknak valtozaſi felöl, mind vilag vegezetig.

Scopus. Ekkedig annakokajert meg hallottuk az Daniel Propheta irasanak elſö reſet. Moſt immar követközik masodik reſe, tudni illik az birodalmaknak valtozaſok felöl valo lataſi es jövendö mondaſi. Az mely lataſi altal meg jelenti Iſten Danielnek, az Babyloniai fogſagban levö Sidoknak, kik az ö megh ſabadulaſokat az fogſagbol naponkent nagy ſiralommal fohaſkodaſſal varjak vala; es akkik közöt akkoron vala az Iſtennek Eccleſiaja minemü allapattyok követköznek (az Sidoknak) ez tudni illik hogy nagy negy rendbeli birodalmak tamadnanak; eggyik az maſik utan; kik alat felette ſok nyomoruſagot kellene ſenvedniök ö nekik, kivaltkeppen pedig az negyedik birodalom alat, az mikor az Iſteni tiſtölet igen meg haborittatnek, ſokak az igaz Iſtentül el ſakadnanak, nemellyek pedig az meg iſmert igaſſagban alhatatoſſan meg maradnanak; De mind azon altal Iſten az ö nepet vegezetre azok alol az nyomoruſagok alol fel ſabaditana hatalmaſſan, kivaltkeppen pedig az meg igertetöt Meſsias altal, es az ö nyomoruſagok csak bizonyos ideig valo lenne. Vigaztalaſul nyuytya azert Iſten ezeket az lataſokat Danielnek, az Sido nepnek nyomoruſaginak bizonyos ideig valo ſenvedeſejert.

Uſus. s-Minalunk mi hazna leſen?

Mi reank kepeſt kereſtyenek ez vegre magyarazzuk ezt az Prophetiat, hogy az Anyaſent-egyhaznak minden nyomoruſagi közöt, vegyünk vigaztalaſt mi-is innet: Hogy noha ö felſege ideig ezt oſtor alat tartya; de mind az al-

az altal ennek gondgyat akarja viselni, es az ô nyomorusagi alol fel fabadittya: azokat pedig, akik az Ecclesianak ellensegi, haborgatoi, eggyiket az masikkal bûnteti. Az mint hogy az Babyloniai birodalom fallot az Persakra; az Persake az Gôrôgôkre; az Gôrôgôke az Romajakra; es igy eleitûl fogva Isten eggyik ellensegôt az masikkal bûntette az ô nepejert. Masod hazna ennek minalunk ez. Hogy mi az Sido nepnek kûlômb kûlômb fele birodalmak alat valo nyomorusagat ertven: Ne igerjûnk maguaknak Arany idôt mert Isten az ô Anyaszent-egyhazat mindenkor keresst alat tartotta: Hanem szenvedgyûnk mindeneket bekeseggel, tudvan azt, hogy Isten, ezt az ideig valo nyomorusagot, az ôrôk eletnek terhes dicsôsegevel koronazza meg minekûnk. Ot leszen ostan az Arany idô, ha jol akarunk elmelkôdni felôle. De lassuk ennek az hetedik Caputnak summajat kôzeleb.

Summaja ennek az hetedik Caputnak csak ez. Almot lát az Daniel negy oktalan fene allatokrol bestiakrol. Melyet az Angyal magyaraz ez vilagnak negy birodalmirol; hatalmarol: Az Antichristusrol, annak-is hatalmarol, es birodalmanak nevekôdeserôl, romlasarol: es vegezetre tanit az Christusnak ôrôkke valo Orszagarol. Ez az summa.

RESZEK.

Ket reszei vadnak ennek az hetedik Caputnak.

I. Az negy fene bestiaknak latasarol, es azoknak megh irasarol; Ugyan ott az igaz itelô biro Atya Istennek szemelyerôl, aki minden iteletôt adot az ô Fianak az Ur Iesus Christusnak.

II. Resze vagyon az Daniel alom latasanak Magyarazattyarol. Ez reszek szerint azert magyarazzuk az igeket Isten segitsege velûnk leven.

Az elſô reſz ſerint igy kezdi el tanitaſat az Propheta s-mond. Boldiſarnak az Babyloniai Kiralynak, &c.

Mit akar?

Het rendbeli circumſtantiakat környûl allo dolgokat jegyôz meg ez igekben à Propheta.

I. Idejet ennek az lataſnak; mikor jelentôtte megh Iſten ô neki ezt az ô mennyei akarattyat.

II. Kinek jelentette Iſten s-kicsoda latta ezt az lataſt.

III. Minemû moddal adatot ez az latas Daniel eleiben.

IV. Holot latta Daniel ezt az mennyei jeleneſt.

V. Minemû ſorgalmatos gondot viſelt Daniel ennek az lataſnak meg tartaſara.

VI. Mikor latta, ejele nappale ezt az lataſt az Daniel.

VII. Mit latot Daniel abban az latasban. Laſſuk rend ſerint. Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik az lataſnak idejet mikor jelentette ki Iſten ezt az mennyei jeleneſt, igy ſoll az Propheta affelôl. Boldiſarnak az Babyloniai Kiralynak elſô eſtendejeben: Az az: az mint az iras Magyarazo Doctoroknak iraſokban fel talallyuk, világ teremtetteteſe utan 3419. Chriſtus ſületeſe elôt 552. Eſtendôkkel. Az Babyloniai birodalomnak romlaſa elôt, 17. Eſtendôkkel, oly idôben, à mikor az kevely, kegyôtlen, Iſtentelen Boldiſar Kiraly uralkodnek, nagy kegyôtlenûl az Sido nemzeten, fellyeb ſokkal, hogy nem mint az û Attya az Evil-Merodach, avagy pedig az ô ſep attya az nagy Nebuchadnezar Kiraly, hogy avagy csak inet venne eſeben az Boldiſar Kiraly ônnôn magat, es könnyebbitene az Iſten nepenek terhet; mivel hogy az ô birodalmanak hamar vege lenne: es az Iſtennek nepe-is vegaztalaſt maganak az ô jövendô meg ſabadulaſa felôl.

felôl. Es ez vala az oka, hogy ugyan ez en latast az Daniel, nem Sido hanem Chaldæai nyelven irja megh, hogy az Chaldæusok fejenkent olvashassak, es igy lennenek magok menthetetlenôk az Istennek itelô szeki elôt, hogy ha az fogsagban, levô Sidokon nem akarnak kônyôrûlni. Hat ez az latas akor volt amikor megh az Boldisar Kiraly Orszagaban bekesegben volna es az fel fuvalkodot elmeje szerint cselekôdnek mindent.

Ahonnet, tudni illik az idônek meg jedzesebôl minekûnk ez az tanusagh, hogy Isten nem hadgya soha az ô Anyaszent-egyhazat, hanem annak minden idôben gondgyat akarja viselni kivaltkeppen pedig akkor, mikor ez vilagi kegyôtlenôk az ô hivein akarnak regnalni, es ez vilagi kegyôtlenôket meg segyôniti, kik semmit az Istennek fenyôgetô kezevel nem gondolnak. Az mint pelda erre az Boldisar Kiraly, kinek Isten az, az ô tobzodo lakodalmi kôzôt elegle meg az ô eletet kegyetlensegejert es kevelysegejert. Pelda az Pharaho, kinek nem faja Ægyptusban az Isten nepenek keserô sorsa: de vegre Isten az vôrôs tengerbe be burita. Ne fellyûnk hât mi-is, akik ez mostani kegyôtlenôk insege alat forgunk: Mert noha Isten az mi prædalojinkat egy keveste elô bocsattya, de jôvendôre meg bûnteti erettûnk.

Masodsor az mint jelentem, ez fel vôt igekben azt jedzi megh a Propheta: Kinek jelentette meg Isten ezt az mennyei jelenest: s azt mondgya felôle, hogy Danielnek. Mert igy szoll: Daniel ugymond almot lata. Ahonnet azt jegyôzzûk meg hogy ennek elôtte az Nebuchadnezar Kiraly felôl hallok, hogy almot latot volna: Mellyet az Daniel az sent leleknek tanitasabol ô nekie megh

magyaraza. De itt az Daniel ô maga lát almot, mellyet az Istennek Angyala jelent megh ô neki, es forgalmatosan meg-is marad az Danielnek elmejeben.

Annakokajert innet ez az tanusag, hogy noha az mennyei jeleneseket, latasok, gyakorta kôzôltettek az hitôtlenôkkel-is: De nagy kûlômbsegh vagyon az hiveknek es az hitôtleneknek az ô alom latasok kôzôt. Mert az hitôtlenôk mindgyart az ô gondolkodasokban semmivé lôttenek, es arrol meg nem emlekôznek. De az Propheta latasa nem illyen vala, hanem allando, es az Anyasentegyhaznak hasznara az Daniel piveben meg maradando.

Harmadik kerdesûnk ez vala. Minemû formaban minemû moddal adatot az az latas à Danielnek eleiben s azt mondgya az Propheta felôle, hogy alom latasnak altala, az az, mellyet Isten bocsatot vala Danielre, mind az Danielnek s mind pedig az Istennek Anyasent-egyhazanak oktatasara, tanitasara.

Ahonnet ez az tanusag, hogy nem minden almok fejban valok, de nemellyek bocsattatnak Istentûl, mellyek altal, sokta Isten sokszor az embereket nagy dolgokrol meg inteni. Illyen vala az Nebuchadnezar Kiraly alma, az mint oda fel soltam arrol. Illyen vala az Josephnek alma, aholot azt lattya Joseph, hogy az ô kevesfen allanak, az ô battyaje pedig meg haylanak vala elôtte. Illyen vala az Pharahoje; de ezekrôl-is immar oda fel soltunk.

cap: 2.
Gen. 34.

Jollehet azonkôzbe nem tagadgyuk, hogy vadnak sok hasontalan almok, kikrôl ennek elôtte eleget hallottak az hivek.

Negyedsser azt monda hogy meg irja az Propheta az alom latasnak helyet: tudni illik, holot latta Daniel ezt az men-

az mennyei jeleneſt, hogy az ô Agyashazaban: az mi keppen Iſten ennek elôtte-is vilagh terempteſetûl fogva ſokſor ſokakat almokban, agyokban ſokot vala meg inteni az jôvendô dolgok felôl, s-igy cselekôdik Daniellel-is.

Ahonnet es minekûnk az tanuſag, meg emlekôzzûnk rea, hogy az mi agyas hazainkat meg ne ferteſteſsûk es ne tarcsuk azt csak az teſtnek kevanſaganak, tunyaſagnak es alomnak hazanak, hanem az mi Iſtenûnkhôz valo elmelkôdeſſinknek haylekanak; es az mi nyugodalmunknak helyen mennyei dolgokrol elmelkôdgyûnk, Iſteni dolgokrol es mennyejekrôl gondolkodgyunk; kôvetven az Danielt, aki azt cselekôtte az ô agyas hazaban.

II. Tanullyuk meg azt-is, mikeppen kellyen minekûnk magûnkat az mi agyas hazunkban nyugodalomra adnunk. Ugy bizonyara, hogy minek elôtte el nyugodnank, halat adgyunk az el vôtt jokrol Iſtennek, mellyekkel ô felſege meg latogatot bennûnket: kivaltkeppen pedigh azon az jelen valo napon. Maſodſor ſallyunk magunkaban es viſgallyuk, meg az mi ſivûnkben, mivel bantottuk megh Iſtent, kivaltkeppen azon az napon; es reggeltôl fogva eſtvelig minden dolgainkat elô forgatvan, az mi eſetinktôl kerjûnk bocsanatot Iſtentûl az mi bûneinknek. Harmadſor magunkat megh roſtalvan, ne ſaporicsuk azt tôb vetkekkel, ſantſandekbol, az mint cselekôſnek ſokak, kik agyas hazokban, ſok heaba valo haſontalan beſedôket ûznek: hanem elmenket Iſteni dologra es mennyejekre forditvan, az mi ſent elmelkôdeſink kôzôt legyen az mi el aluvaſunk. Igy kell cselekôdnûnk, ha tiſta jo almokat akarunk latni, es az Iſtennek aldaſat venni.

Ôtôdſôr

Ötödſör mondam hogy, megh irja az Propheta ennek az alom lataſnak ſorgalmatos meg tartaſat: Minemű gondot viſel az Daniel ennek az lataſnak meg tartaſara, s-azt mondgya felőle, hogy fel ſerkenven almabol, azonnal meg irta ezt az Daniel. Mert ez tartozik vala az Anyaſentegyhaznak kőzönſeges javara. Ha pedigh csak magara nezendő leſen vala az Danielnek nem ſükſeg vala megh irni. De megh irja ez okon, mert Iſten parancsolta vala neki. Ahonnet ez az tanuſag; mivel hogy az Daniel nem csak nyelvel tanittya azt, hanem ugyan irasban adgya es az regi ſent Prophetak, Apoſtolok-is az ő tanitaſoknak ſummajat iraſokban hattak; mondom ez innet az tanuſag; hogy az mi hitűnket, az Prophetak es Apoſtolok iraſival erősicsők az mi hitőnk az iraſokbol fűgjőn, nem pedig iras kivől valo traditiokbol, emberi talalmanyokbol: az mint cselekőſnek az Papiſtak, kik az ő tevelygő tudomanyokat, ſok emberi talalmanyokkal meg elegyitőttek, ugymint negyven napi bőytel, Penteki, Cantorok es ſentek bűytőkkel, s-Purgatoriommal es az többivel, kiknek ſemmi fundamentomok nincs az irasban.

Hatodik kerdesűnk ez vala: Mikor latta Daniel ezt az mennyei lataſt, ejele, nappale, vagy mikor; erre azt feleli hogy *per noctem*, etzaka: az mint ennek előtte-is fokta vala Iſten az ő hiveit etzakai alomban meg inteni, mivel hogy az etzakai ſetegſeg es csendeſſeg, felette igen alkalmatos nagy dolgoknak viſgalaſara s-erteſere.

Ahonnet ez az tanuſag: ſemmi időt ne itellyűnk alkalmatlannak, az Iſteni dolgoknak erteſere, s-viſgalaſara. De azon igyekőzzűnk, hogy az etzakanak idejen-is az mi veſeink indicsanak minket, hogy ellyűnk az etzakai vigyazaſ-

vigyazaſſal az mi Iſtenünknek tiſztöletire. Vetköznek tehat itt amaz helluok refegeſök kik refegſegre tobzodaſra, tantzra, vagy egyeb tiſztatalan eletre forditttyak az egeſ étzakat. De effelek illyen cseleködetöknek jövendöben el veſik illendö jutalmat.

Hetedſer es utolſor, mondam hogy megh irja az alomlatasnak ſummajat: tudni illik, mit latot az Daniel almaban: s-azt mondgya hogy negy egi feleket latott az mellyek tuſakottak az tengeren: es negy nagy fene beſtiakat, fene allatokat akik fel jöttenek az tengerböl, kik külömböznek vala egymaſtul.

Mit akar?

Regenten az iras Magyarazo Doctorok, negy rendbeli feleket ſamlalnak vala, akik funanak ez vilagnak negy refeirol; mellyel ez egeſ vilagot minden refeivel be foglallya. Es az feleken erti az iras jedzeskeppen ez vilagi ſok haboruſagokat, viſſavonaſokat, hadakat arultatſokat. Az Tengeren pedig erti ezt ez egeſ vilagot az iras: az mely vilag az ö ſok rendbeli valtozaſajert alhatatlan voltajert, haſonlittatik az Tengerhez. Mert ſoha ez az vilagi birodalom nem allando; hanem mint az Tenger hanyattatik à haboktul, igy ez vilagi birodalom ſok haboruk alat vagyon. Az negy fene beſtiakon pedigh akik fel jönek az tengerböl, az az, ez vilagi zür zavarbol, erti az negy rendbeli birodalmakat, az az Babyloniai, Perſiai, Görög Orſagi es Romai birodalmat. Az mely birodalmak haſonlittatnak à fene vadakhoz azert; Mert minthogy az vadak prædalnak es azzal hiznak; igy az birodalmak az fene vadakhoz haſonlo erkölcs ſerint prædaval

De Seleucidis vide opinionem authoris ſupra Homilia 18 & infra diviſionem.

Monarchiæ Macedonicæ ſeu Græcæ Hom. 48. & 49.

daval ragadomannyal nevekôdnek. Kûlômbôzôknek mondgya pedig egy maſtul; Mert ezek az birodalmak, nem csak ſammal de erkôlcsôkkel-is, birodalmoknak kifolgaltataſaval, kûlômbôztenek egy maſtul. Nagy allatoknak mondgya pedigh. Mert nagy birodalmak voltak ezek.

Azt akarja azert immar az Propheta mondani, hogy, negy nagy birodalmak fognak tamadni ez fôldôn, kik alatſokat kell ſenvedni az Iſten Anyaſent-egyhazanak az Sido nepnek de mind azon altal jôvendôben Iſten az ô hiveit azok alol fel fabadittya, es elebbi allapatyokra fel allattya.

Tanullyuk meg hât ebbôl az peldabol, hogy it ez vilagon ne remenlyûnk az Eccleſianak mindeneſtûl fogva valo csendeſ allapatot: Mert mindenkoron leſnek az Iſten hiveinek ellenſegi: de azert ô felſege az ôveinek ugyan gondgyokat viſeli.

Tanullyuk meg innet azt-is ahol az birodalmakat az ô prædalaſokert verontaſokert, kegyôtlenſegôkert fene beſtiakhoz haſonlittya: kiert ô nekiôk hirtelen valo valtozaſokat-is egymás utan jelenti; hogy egy birodalom-is valamely prædaval, ragadomannyal kezdetik; nem allando, hanem hirtelen valtozando. Mit mondgyunk hât ez moſtani nyargalo birodalom felôl? Ezt hogy nem leſen allando, hanem fûſtben megyen. Minket penigh az mi ſent Iſtenûnk Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert vegyen oltalmaala ô hiveit; viſellye gondunkat minekûnk, es adgyon ez ſok zene *bona* közôt tûrhetô csendeſſeget,

hogy û ſzent felſegenek ſolgalhaſſunk

csendeſ ſivel lelôkkel. Amen.

XLVIII.

XLVIII. PRÆDICATIO.

Az elsõ hasonlo vala az Oroßlanhoz, es Saskeßelyũ ßarnyai valanak: Nezem vala migh ßarnyat ki ßaggatak es fel vetetek az fõldrõl, es mint egy ember labaira keßeritteték allani, es emberi ßiv adatek neki. verſu 4.

Es ime az masodik fene vad, hasonlatos vala à Medvehõz, es egy Fejedelõmſeget emele, (avagy eggyik oldalara fel kele) es harom oldal tetem vala ßajaban fogai kõzõt; es igy ßollanak vala neki: kely fel egyel sok hußt. verſu 5.

Ez utan nezem vala, es ime más allat hasonlo vala à parduzhoz es madar ßarnyai valanak az õ hatan esnegy fejei valanak ennek az allatnak, es hatalom adatek õ neki. verſu 6.

SUMMA.

Summa ßerint immar ezekben ez jelen valo igekben, meg irja az Propheta nevezet ßerint azokat az fene vadakat. Micsodak voltanak azok az fene beßtiak, kiket latot mennyei jelenesben almaban Daniel, es az mellyek abrazoltak ez vilagban, kõvetkõzendõ birodalmaknak valtozaßat.

RESZEK.

Harom Reſei vadnak ez fel vött igeknek: Mert

I. Azt mondgya hogy latot az Daniel egy fene allatot, aki haſonlo vala az oroſlanhoz es Saskefelyö ſarnyai valanak.

II. Azt mondgya, hogy latot Maſodikat-is aki haſonlatos vala az Medvehöz, kinek ſajaban harom rend fog vala.

III. es utolſor azt mondgya hogy latot harmadikat-is aki haſonlo vala az Pardutzhoz, akinek negy feje es negy ſarnya vala. Ezekröl rend ſerint ſolliyunk.

Az mi az elſö fene vadat illeti, igy ſoll arrol az Propheta s-mond: az elſö ugymond haſonlo vala az Oroſlanhoz, es Saskefelyö ſarnyai valanak: Nezem vala mig ſarnyat ki ſaggatak, es fel vetetek az földröl, es mint egy ember labaira keſerittetek allani, es emberi ſiv adatek neki.

Mit akar?

Peldaztatik az Babyloniai, Chaldæai, avagy Aſſyriai birodalom az Oroſlannak nevezetin, az melynek fogſaban tartatik vala akkor az Iſtennek nepe az Sido nep, Babyloniaban, az Nebuchadnezar es Boldiſar Kiralynak birodalmaban. Az mint ennek magyarazattyaban meg eggyeſtenek immar eleitöl fogva minden iras magyarazo Doctorok. Az mely Babyloniai birodalomnak meg iraſaban, kettöt jegyöz meg az Propheta.

1. Azt: Minemü volt regenten viragaban az az Babylonia birodalom.

2. Mire jutot annak utanna vegezetre dolga.

Boldogh allapattya felöl regi viragaban jo ſerencseje ben valo ſorſa felöl, ket haſonlatoſſagot forgat: mellyekkel annak kevanatos allapattyat magyarazza: Elöſör azt mondgya hogy haſonlo volt az Oroſlanhoz: az az, az mint

mint az Oroßlan az tôb mezei vadak kôzôt elsô, hatalmasb, bôcsûletesb, es az tôb mezei allatoknak Kirallya: de azonkôzbe kegyôtlen: igy ez az elsô birodalom, ennek az ô erejere hatalmaſſagara es az nagy Nebuchadnezarnak kemenſegere, es tôb Chaldæai Kiralyoknak kegyetlenſegere nezve (az mint mondgya Rabbi Sahadia) haſonlittatik az Oroßlanhoz, ebben az mennyei jelenesben. Ezzel az haſonlatoſſaggal elt az Iſtennek lelke Eſaias Prophetanal. *cap.* 5. *v.* 29. jôvendôt mondvan az Nebuchadnezar es Chaldæuſok felôl, ahol igy ßoll. Az ô orditaſok ugymond ollyan mint az Oroßlannak orditaſa es orditanak mint az Oroßlan kôlykôk, dihôskôdnek es kapjak az prædat, es bekeſeggel el viſi azt, ſenki el nem veſi tôle. Iſmet Jeremiaſnal *cap.* 4. *v.* 7. Ki vetôtte magat az Oroßlan az ô barlangjabol, es az nemzetſegôknek rabloja el indult; ki jût helyebôl hogy el puſtitsa az fôldet, es az te varaſid el puſtittaſſanak, hogy ſenki azokban ne lakozzek. Ez az elsô haſonlatoſſag.

Maſodik haſonlatoſſagh mellyel meg-is regi jo allapatyat jelenti az Babyloniai birodalomnak, azt mondgya felôle; hogy Saskeſelyû ßarnyai voltanak, ennek az oroßlanak: Mellyel peldaztatik ennek az birodalomnak gyorſaſaga; mellyel hirtelenſeggel el birtak az Chaldæuſok Sido Orßagot, es meg hodoltattak nagy ſok Orßagokat az ô birodalmok ala: à mint immar arrol regenten jôvendôlt vala Eſaias *cap.* 5. *v.* 26. aholot igy ßoll: Az Jehova ugymond az tavoly valo pogany nepek kôzôt zaßlot emel, es ſûvôlt az fôld hataran lakozoknak hogy el jûjenek, es nagy hamarſaggal kûnnyen el jônek. Iſmet Jeremias igy ßoll az Chaldæuſok gyorſaſaga felôl; Ime mint az

felhô ugy jû, es mint az fell veſz az ô ſekere, az ô lovai gyorſabbak az Saskeſelyônel: Jay nekûnk mert el veſtûnk Ezechiel-is ezt bizonyittya *cap.* 17. *v.* 3. Ezt mondgya az Ur Iſten: Ime egy nagy farnyu nagy Saskeſelyô kinek hoſſu farnyai valanak, ki rakva volt tollakkal, kikben kûlômb kûlômb fele ſinek valanak az az, amaz nagy Nebulchadnezar Kiraly jôve az Libanus hegyre az az Juda Orſzagara es az Cedrus fanak tetejet el ſede, (az Juda Orſzagnak fejedelmit le vaga) ez az elſô, tudni illik regi boldog allapattya az Babyloniai birodalomnak.

s-Mire juta annak-utanna vegezetre dolga?

Vegſô allapattya felôl Harmat mond az Propheta.

I. Azt mondgya hogy ennek az fene vadnak ki faggattattanak farnyai, az az, az gyorſaſag mellyel egyebeket fôlûl mul vala az Chaldæuſok birodalma, el vetetek ô tûle: az ô regi batorſaga felelômre valtozvan: ugy annyira hogy mikor Cyrus Babyloniat megh falla, megh csak az Varosbol-is nem mernek vala az Babyloniabeliek ki jûni, az mint Xenophon bizonyittya. Meg mellyeſtven az Boldiſar Kiralyt à Cyrus es Darius; el vevek birodalmat, ugy annyira hogy abban ſemmi gyorſaſagh nem marada: Mert az Boldiſar csak haſanak folgal vala, refegſegre tobzodaſra atta vala magat ejel es nappal; es amaz û eletôl maradot regi gyorſaſagh bucsut vôtt vala ô tûle; s-fegyônt-is valla.

lib. 7. de Pædia Cyri.

II. Vegſô allapattya felôl azt mondgya: hogy ez az beſtia, fene vad, keſôrittetôt mint egy ember labaira allani; az az, à Chaldæuſok kik annak elôtte mint az Saskeſelyô, lattatnak vala rôpûlni, es egyebeket hozzajok kepeſt

pest megh utalni, semminek velni; egyebekkel eggyût le fitetenek az fôldre el vetetven az birodalom ô tûlôk, ugy, hogy immar nem volnanak hasonlok az Oroslanhoz, de ollyanok lônek mint az tôb emberek, kiknek semmi hatalmok nincsen. Erre az allapatra jutanak à Boldisar Kiralynak vesôdelme utan.

III. es utolsor vegsô allapattyok felôl azt mondgya az Propheta, hogy emberi siv adatot ennek az fene vadnak; az az, à Babyloniabeliek, amaz ô regi vakmerô batorsagokat el vestven, felelmes sivet ôltôzenek fel, es sinte ollyanokka lônek, mint valaki az kôz emberek kôzzûl. Mert azt irja Xenophon, hogy az Cyrus el foglalvan Babyloniat, azt parancsola ô nekik, hogy fegyverôket le tegyek; fancsanak, vessenek, adot fizessenek; es akiket fejedelômsegre emelt volna ô kôstôk, azoknak engedgyenek; es az Medusokat s az Persakat ugy bôcsûllyek az Babyloniasok, mint Urokat: Ez vala azert, az Babylonusokat labokra allatni, az az solgalni az Medusoknak es Persaknak. Ertyûk azert immar az Babyloniai birodalomnak mind jo s mind nyomorult allapattyat.

Hât mi keresztyenôk tanullyuk meg innet, az Babyloniusoknak, Chaldæusoknak kegyôtlen termesetôkbôl, hogy valamely nepnek, nemzetnek solgalattyaval akar Isten elni egyebeknek bûnteteskôkben: azoknak Isten, kemeny Oroslanokhoz illendô batorsagot, termesetôt sokot nyuytani: az mint az nagy Nebuchadnezar cselekôdetibôl megh tetzik. Annakokajert, nem kell minekûnk semmi ellensegôt, semmi nemzetsegôt megh utalnunk: Mert akik erôtlenôk, mindgyart mint amaz vakmerô Oroslanokat, batorsagossa teheti Isten. Es ugyan itt azt-is

tanullyuk

tanullyuk meg, hogy valakiket Isten meg akar bûntetni, azok semmikeppen, az ellensegnek ellene nem tudnak allani; de ollyanna lesnek, mint az kôlykôk az Oroslan elôt az mint hogy az Nebuchadnezarnak es az tôb Chaldæusoknak nem alhatanak, nagy sok nemzetsegôk ellene.

II. Tanullyuk meg azt is; Ne biztassuk magunkat az mi bûneink kôzôt az ellensegnek mese voltaval: Mert kônyû Istennek az ellenseghôt mese fôldrôl elô follitani: Mert mihelt akarja Saskeselyôhôz illendô gyorsasaggal eppiti fel ôket: az mint hogy ada az Chaldæusoknak. Akik azert az termeset ferint valo ellensegtûl; Tôrôktûl, Tatartul tavoly vannak: Ne bizzanak abban, s-neis biztassak magokat azzal ezt mondvan; Hol vagyon meg az ellenseg? Mese dolog: Nem erkôzik ide: Hallad mihelt Isten parancsollya, azonnal mint az Saskeselyô à dôgre, jelen lesen.

III. Tanullyuk meg az Babyloniajaknak vegsô romlot allapatyokbol; hogy egy nemzetseg-is, aki egy ideigh viragzik soha az ô boldogh allapattyaval ne dicsekôdgyek. Mert az mint az Babyloniai birodalomnak sorsa, igy kell lenni minden fejedelômsegôknek, es soha egy birodalom is azon egy allapatban nem maradando. Gondollyak meg azert mindenek akik vilagi meltosagban vadnak, hogy az ô birodalmokkal jol ellyenek, hogy az ô birodalmokbol hirtelen le ne haitassanak. Lassuk az masodik dolgot.

Masodsor jelentem, hogy az Propheta emlekôzik masodik vadrol; mellyet hasonlit az Medvehôz akirôl igy szoll.

Es ime az masodik vad hasonlo vala az Medvehôz, &c. Aholot ezen az masodik bestian, ertetik az Perssiai birodalom,

dalom, az mely kövétkőzek mindgyart az elsső birodalom után. Mellyet negy rendbeli dolgokkal magyaraz. Mert elsőben azt mondgya felőle, hogy hasonlo volt az Medvehőz. Hogy hogy? Kűlső tekintettel, csalardsaggal es kegyőtlenseggel. Mi modon? Mert az Medveknek termeszetűk ez, kűlső tekintetűk felől azt talallyuk, hogy ők felette komorok magokban, nem oly kedves tekintetűvek mint az Orosłanok; barlangban hevernek, es akar mi ros rusnya eledelt mind meg esnek. Igy az Perssiajak mord termeszetű emberek voltanak, nem valami szep kies Mezőkön laktanak mint az Chaldæusok, hanem nagy hegyek kőzőt mert az Perssia hegyes vőlgyes főld volt, az mint Xenophon bizonittya; es az főldnek erősségе miat, igen kemeny eletőt-is eltenek, hitvan eledellel taplaltak magokat. Igy azert az Perssiajak eletőknek kemeny voltaval, hasonlok voltak az Medvekhőz. *lib. 5. de Pædia Cyri.*

Masodsor hasonlittatnak az Medvekhőz ravasssaggal: Mert a mikeppen az Medvek nem oly gyorsak mint az Orosłanok: magoknak ravasssaggal, okossaggal keresnek eledelt, rohanvan egyeb oktalan allatokra veletlenűl. Igy az Perssiajak nem gyorsasaggal sem Orosłanhoz illendő hatalommal: de Medvekhőz illendő ravasssaggal rohannak vala az Assyriusokra, es egyeb nemzetőkre, az mint Xenophon bizonyittya.

Harmadsor hasonlittatnak az Perssiajak Medvekhőz kegyőtlenseggel: Mert az mikeppen az Medvek kegyőtlenők, igy az Perssiajak felette kegyőtlenők voltanak egyebekhőz. Az mint Esaias az Medusok felől, kik az Perssiajaknak tarsok valanak Babylonianak el foglalasaban *cap.* 13. igy jővendőlt vala: *Argentum non æstimabunt*; az

ezüstnek előttök semmi bőcsületi nem lesen, es az aranyban nem gyönyörködnek; hanem az ő keziyokkal az gyermekeket által lövöldöfik, es az asszonyiallatnak mehenek gyümölcsen nem könyörülnek, es az kis gyermekeknek nem kedveznek. Ezök okai, miert hasonlittya az Persiai birodalmat az Medvehöz.

Masodsor azt mondgya az Persiai birodalom felöl, hogy egy fejedelömseget emel, az az, töb birodalmakbol eggyet csinal, egyeb nemzetsegöket haytvan önnön magahoz. Az mint ez be-is tellyesödek: Mert az Cyrus elősör magahoz vona az Medusokat annak-utanna meg hodoltata az Assyriusokat Chaldæusokat, es az kisebbik Asianak nemzetsegit; az mint à Xenophon mondgya; ahol igy szoll az Cyrus birodalma felöl, hogy annyi nemzetsegöket hodoltatot vala meg, hogy nehez lesen valakár kinek-is meg szamlalni, avagy nap keletre, avagy nap nyugotra, avagy ezakra, avagy vegezetre az ő lako helyetül annak szamlalasat el kezdven.

Lib. 1. de Pædia Cyri.

Harmadsor az Persiai birodalom felöl azt mondgya az Propheta: hogy harom rend fogai voltanak sajaban. Az mely harom rendbeli fogakon kell ertenünk imez harom rendbeli tartomanyokat, Babyloniusoknak, Medusoknak, Persaknak tartomanyat; mellyekből ez az masodik birodalom áll vala. Nemellyek az harom rend fogon, ertenek harom Kiralyokat; de az nem igen illendő, mert az Persiai birodalomban nem harom, hanem 228, avagy 230 Estendőkig, tiz Kiralyok voltanak.

Negyedsor es utolsor azt mondgya megh az Propheta, honnet volt ennek az Persiai birodalomnak fundamentoma; kicsoda volt ennek az ő hatalmassaganak sörzö okazat

azt mondgya hogy Iſten parancsolta neki. Kely fel ugymond es egyel ſok huſt; az az, Iſten engette volt neki, hogy ſok nemzetſegőket meg hodoltatna birodalma ala. Illyen haſonlatoſſaggal magyarazza azert, az Perſiai birodalmat az Propheta. De innet imez kerdeſők farmaznak.

I. Ahol azt mondgya az Propheta, hogy Iſten volt fundamentoma az Perſiajak birodalmanak. Tehat ugy tetzik az kővetkőzik innet: Hogy Iſten oka az kegyőtlenſegnek?

F. Semmikeppen nem. De mivel hogy az Iſtennek titkos iteletiből ontanak vèrt, es egyebeket nyomoritanak az ellenſegek: Nem pedig vak ſerencseből: igy akar mely hadakozas-is az Iſten rendeleſenek tulaydonittatik; mintha Iſten mondana az ellenſegnek, kely fel es egyel ſok huſt. Rővidebben: F. Az Perſiai birodalmat, ugy mint fejedelemſeget Iſten rendelte: Hogy pedigh az Perſiajak kegyőtlenkőttek, nem egy tanacson jartak Iſtennel: Mert az ő kegyőtlenſegők altal ugy vagyon egyebeket bűntetőt; es enniben Iſten volt fundamentoma az bűnteteſre nezve az kegyőtlenſegnek: az mennyiben pedig azon kegyőtlenſegők ſerint, magok gonoſ indulattyokat es prædara valo vagyodaſokat illeti, ennyiben, ſem Iſten, ſem az Iſtennek jo rendeleſe az fejedelemſeg nem volt oka, fundamentoma az Perſiajak kegyőtlenſegenek; hanem őrdőg es az ő meg veſőt termeſetők akki magara nezve magaban, ſemmit nem tudot egyebet cſelekődni bűnnel es fogyatkozaſnal. Igy magyarazza ezt Iſten önnön maga Eſaiaſnal mikor igy ſoll az Aſſyriai fejedelem felől. *Væ Aſſyrio virgæ iræ meæ, quamvis in manu* Eſa.10.v.5

verſu 6. *baculus eſt indignationis meæ. In gentem hypocritam immittam ipſum & contra populum in quem excandui dabo mandata ipſi, ut prædetur prædam, & ut diripiat rapinam, den ut diſponat illum conculcationi, tanquam lutum platearum.*

verſu 7. *Ipſe verò non ita ſibi proponit, & animus ejus non ita cogitat; ſed perdere eſt in animo ei, & exſcindere gentes non paucas.* Iay az Aſſyriabeli Kiralynak, az en haragomnak veſſejenek, jollehet az en buſulaſomnak paltzaja vagyon ô kezeben,

Es noha az kép mutato nep ellen kûldôm ûtet, es az mely nep ellen meg haraguttam az ellen parancsollyak neki, hogy prædallyon es ſakmant tegyen azokban, es hogy azt el tapodgya mint az utzan valo ſárt. Mert ô nem akkeppen alittya, es az û ſive nem ugy gondollya, hanem hogy az ô akarattya ſerint vezeſſen, es mindeneſtûl fogva ki gyomlallyon ſok nepeket. &c.

Mondhatnad.

II. Tehat gyônyôrkôdik Iſten enni ſok nemzetſegôknek romlaſaban, enni ſok embereknek vere ki ontaſaval.

F. Nem gyônyôrkôdik bizonyara az meniben az û teremtet allattyanak romlaſaval vagyon: de gyônyôrkôdik abban, az meniben az, az ô igaſſaganak ki folgaltataſa, es bûnteteſe az bûnert.

Mondhatnad még-is.

III. Tehat az Iſten nem kegyôtlene, aki enni ſok rendbeli nemzetſegeknek veret ki ontani parancsollya.

F. Semmikeppen nem, de igaz itelô biro azok ellen, akik nem tudnak es nem akarnak meg terni. De laſſuk az utolſo dolgot.

Harmadſor es utolſor mondam hogy emlekôzik az Prophe;

Propheta az harmadik beſtiarol, à kit haſonlit az Pardutzhoz; akirôl igy tanit s mond: Ez uran ugymond nezem vala, es ime más allat haſonlo vala az Pardutzhoz, akinek negy feje es negy ſarnya vala es hatalom adatek ô neki. Aholot ezen az harmadik beſtian erti az Gôrôg Orſagi, avagy Macedoniai birodalmat, az mellyet Argumentomokkal magyaraz. Mert elſôben haſonlittya azt à Pardutzhoz. Hogy hogy? Az Pardutznak termeſetire nezve. Mert az Pardutz felôl azt olvaſſuk, hogy noha nem igen fenyes allat, de mind az altal felette nagy ravaſſaggal, gyorſaſaggal, erôvel ekôſittetôt fel: Ravaſſaga felôl az Jeremias Propheta igy ſoll: az Pardutz ugymond, az varoſok ellen vigyaz, valaki ki jû ô kôzzû-lôk el ſaggattya. Ez azert termeſetôk azt irja Plinius, hogy az ſûrô bokrokban el reytik ônnôn magokat, es az uton jarokat veletlenûl megh ragadgyak es el ſaggattyak. Gyorſaſaga felôl azt mondgya az Habacuk Propheta: az ô lovok gyorſabbak az Pardutznal: Mert az Pardutz ugraſaval ſerenyeb hogy nem mint futaſaval. Annakokajert mikor az vadazasban el faradnak, ugraſokkal fel ragadnak az fakra, ahonnet annak-utanna le ſôkôllenek à vadaſo ebekre es kôrnyôkkel az ebeket el ſaggattyak. Ereje felôl pedig igaz eleget ir Plinius. *lib* 8. *Nat. hiſt. ca.* 17. cap. 5. v 6.

Annakokajert immar ezeket ertven, haſonlittya az Macedoniai Gôrôgh Orſagi birodalmat az Pardutzhoz: Mert az nagy Alexander birodalmà-is illyen vala: aki az ô Attyanak Philipus Macedonak tanacsoſit magahoz vonvan, es tanacsival elven, hirtelenſeggel rohana egyeb nemzetſegôkre, es gyôzôdelmet veven, hamarſaggal megh hodoltata egeſz nap keletôt.

Az mint ô maga-is errôl tanubizonſagot tefen: Mert mikor kerdenek, hogy hogy hodoltatot volna meg hirtelenſeggel enni ſok nemzôtôket azt mondgya. Μηδὲν αναβαλλόμενος *nihil procraſtinans.* De ugyan ennek az Pardutznak haſonlatoſſaganak az nagy Alexandernek halala-is jelentetôt. Mert azt olvaſſuk az Patdutzok felôl, hogy az Pardutzok nem erôvel, hanem refegſeggel fogattatnak megh; mivel hogy az Pardutzok igen feretik az bort; az vadaſok kôzel ahol nekik jaraſok vagyon, tele edenyôket ſoktanak borral le tenni; melynek ſagat felette igen megh erzik, es az barlangbol ki jôven az borban igen iſnak, jatzodnak es meg refegednek, es az bor miat el aluſnak, es igy az vadaſok alom kôzben altal verik. igy az nagy Alexander-is, nem ellenſegenek kezei miat, hanem az bor miat valo refegſege miat hala meg.

Maſodſor azt mondgya effelôl az beſtia felôl; hogy negy ſarnyai voltanak ennek az ô hatan; az mellyel jelentetik az nagy Alexandernek gyorſaſaga; mellyel egyebeket hirtelenſeggel meg gyôze.

Harmadſor azt mondgya felôle, hogy negy fejei voltanak ennek: à mellyel jelentetik az Macedoniai birodalomnak az nagy Alexander halala utan negy refre valo oſtaſa. Mert az nagy Alexander ſolgai à tutorſagnak fiai alat meg oſtozanak vele. Mert Seleucus el foglala Syriat. Ptolomæus Ægyptomot. Caſſander Macedoniat. Antigonus az kis Aſianak Orſagit. Es ezek lônek az fene vadnak negy fejei.

Negyedſer es utolſor azt mondgya à Propheta à beſtia felôl, hogy hatalom adatot ô neki. Az mellyel azt jelenti, hogy nem az nagy Alexander tulaydon erejevel eppitetôt

tetôt az Gôrôgh Orſagi birodalom, hanem az Iſtennek gondgya viſeleſevel, aki gyôzôdelmet engedôt ô neki, hogy meg hodoltatna ſok nemzetſegôket. Az mint errôl ônnôn maga-is tanubizonſagot tesen az Alexander, az mint bizonittya Joſephus, aholot azt irja, hogy mikor megh vôtte volna az Alexander Gaza varoſat, es Jeruſalemhez kôzelitene à fû Pap Iaddus nevû eleiben megyen Alexandernek, akit latvan az Alexander, artzul le borul elôtte es imadgya. Mellyet mikor latot volna az Parmenio az ô Hadnaggya, kerdi miert imadna az Sidoknak fô Papjat; azt felele à Kiraly: Nem ezt imadom en (ugymond) hanem azt akinek Papja. Sôt az ô gyôzôdelmes volta-is ezt bizonittya.

Mert azt olvaſſuk felôle hogy elſôben csak harmintz ezer emberekkel indulvan az Alexander; mindgyart elſô hada lôtt mas fel ſaz ezer emberekkel: annak-utanna negy ſaz ezerrel. Darius Codomannuſſal pedigh tizſer valo ſaz ezer emberekkel, kik ellen mindenkor gyôzôdelmes volt az Alexander.

Ahonnet ez az tanuſag: Iſtentôl vagyon az gyôzôdelem; û az aki gyôzôdelmeſſe teſi az fejedelmeket minden nemzetſegôkôn. Ne tulaydonicsanak hát az embertek ſemmit az magok erejenek. Mi-is azert az mi megh maradaſunkat, tulaydonicsûk csak az mi ſent Iſtenûnknek; kinek legyen dicsôſeg, tiſtôſſeg es birodalom. AMEN.

XLIX.

Cap. V. ff.

XLIX. PRÆDICATIO.

verſu 7. EZutan latam etzakai latafomban; es ime az negyedik allat rettenetes es iſonyu, es igben erős vala; kinek nagy vas fogai valanak, eſik es rág vala, es à mi meg marada labaival el tapodgya vala; es kűlőmbőző vala mind azoktul az allatoktul, kik ű előtte valanak es tiz ſarva vala ennek.

verſu 8. Figyelmes valek az ſarvakra, es ime más kis ſaru nevekődek ki az többi közőt, es harom az elebbi ſarvak közzűl ki romla az kis ſaru előt. Szőmők mint az ember ſőmők valanak ebben az ſaruban, es ſay ki ſoll vala nagyokat.

SUMMA.

Ezekben az igekben, megh irja az negyedik beſtiat-is az Propheta; mellyet lata ő almaban. De ez minemű lőtt legyen chőz ſemmi haſonlatoſſagot nem talal: Mindazaltal, azt mondgya hogy felette igen kűlőmbőző őt az elſőktűl. Mi-is ſumma ſerint erről ertekőzzűnk.

RESZEK.

It pedigh ket dolgot kell meg Magyaraznunk.

I. Mit kell ertenűnk ezen az negyedik beſtian avagy micsoda birodalom peldaztatik ez altal.

II. Micsoda dolgokkal magyarazza ezt az negyedik beſtiat à Daniel Propheta.

Az mi

Az mi az elsô dolgot illeti, tudni illik: Mit kel erteni az negyedik beſtian: eleitûl fogva effelôl ſok velekôdeſôk voltanak: Mely felôl mind ez oraig-is nem eggyeſtenek megh ſokak az iras magyarazo Doctorok kôzzûl. Mert más ertelômben vadnak az Rabbinuſok Sido Doctorok, s-masban az kereſtyenek.

Az Rabbinuſok kôzzûl azert: Aben-Ezra, es Rabbi Sahadja azt mondgyak, hogy ez az Tôrôk birodalma. De ez meg nem alhat; Mert az Chriſtuſnak teſtben valo el jôveſenek elôtte nem haborgatta az Sidoknak vallaſokat. De ez az negyedik birodalom az Chriſtuſnak teſtben valo el jôveſenek elôtte, az igaz Iſteni tiſtôletet Jeruſalemben felette igen haborgatta, az mint jôvendôt mondot vala errôl az Iſtennek lelke, ugyan ezen 7. Caputnak 25. verſecskejeben, ahol igy ſoll: es ſokat ſoll ugy mond az felſeges Iſten ellen, es az felſeges Iſtennek ſenteit meg rontya. Nem cselekôtte ezt az Tôrôk birodalma az Sido nepen, az Chriſtuſnak teſtben valo el jôveſe elôt. Nem illik azert rea. Nem alhat tehat megh az Sido Doctorok ertelme. Sôt ennek felette az Tôrôk birodalma, az Chriſtuſnak teſtben valo el jôveſenek elôtte Judæat ingyen ſem birta nem hogy haborgatta volna; Mert akkor meg ez vilagon ſem volt az tôrôk birodalom. Azert nem illik rea. De ezt ennek-utanna nyilvabban meg ertyûk. Ez az Rabbinuſok ertelme; mely merô hamis.

Maſod rendben vadnak az kereſtyen Doctorok ennek az negyedik beſtianak magyarazattyaban. De ezek ſem eggyeſnek meg ebben; az mint Theodoretus meg jedzi. Mert nemellyek azt mondgyak kôzzûlôk, hogy ez az ne-

gyedik beſtia peldazta az Romai birodalmat: Nemellyek pedigh azt erőſitik hogy peldazta az Syriai birodalmat.

Akik az Romai birodalomra magyarazzak, azok ſem eggyeſhetnek megh magok kőzőt: Mert nemellyek azt mondgyak hogy az Romai birodalom tartatik az Chriſtuſnak elſő el jőveteleigh az mely lett az teſtben: Nemellyek pedigh azt tartyak hogy az Romai birodalom tart az Chriſtuſnak utoiſo el jőveteleig. Iſmet ebben ſem eggyeſnek, akik az Romai birodalomra magyarazzak; Hogy ezen az negyedik beſtian, ertik csak az Romai birodalmat önnön magat: Nemellyek pedigh avagy az Tőrők birodalmaval avagy az Romai Papa birodalmaval őſſze kőttettetven.

Illyen kűlőmbőző ertelmek vadnak kőzőttők akkik az Romai birodalomrol magyarazzak. De nem csuda hanem viſſalkodnak egy más kőzőt: Mert ſokak vadnak ebben az Daniel latasaban; mellyek alig illenek az Romai birodalomra. Mert ennek-utanna azt fogja bizonitani az Daniel, hogy az Chriſtus orſaganak fel allatasanak előtte, el kellet ennek az birodalomnak romlani; *verſ.11.& v.26.27.* De az Romai birodalom (az mint nemellyek allattyak) az Chriſtus Orſaganak, Anyaſent-egyhazanak fel allatasa előt el nem romlot, hanem ſőt inkab az Chriſtus Orſaganak fel eppiteſenek idejen, az mikor az Chriſtus Orſaga minden pogany nepekre ki terjedet; viragzot. Azert nem illik ez az negyedik beſtia az Romai birodalomra az mint ezeknek ertelmők felől ennek-utanna bővebben ertűnk.

Senten-

Sententia Authoris.

Mi annakokajert, egyebek iteletit nem feletteb viſgalvan; (mert lattyuk hogy nagy elmek haylanak arra, hogy az Romai birodalomrol ertetteſſek; ugymint Calvinus, Bullinger, Hieronymus, Dreſſerus, &c.) azt itellyük ez moſtani iras magyarazo Doctorokkal; hogy ez az negyedik beſtia typuſſa volt az Syriai birodalomnak az az, azt peldazta: az mely Seleucidaknak-is birodalmanak mondatik, az Seleucus Nicanortul, az ki az nagy Alexandernek nemzetſegenek, s minden maradekinak halala utan, Babyloniat, Syriat, es vegezetre az egeſz nap keleti birodalmat, az az, az ôregbik es kiſſebbik Aſiat el foglalvan, uy birodalmat, uy Orſagot ſerze maganak, kitûl az Iſtennek nepe az Sido nep, (kinek vigaſztalaſajert, oktataſajert, kedvejert, jelentötte Iſten ezôket az mennyei jeleneſôket Danielnek) annak-utanna nagy ſok nyomoruſagokat ſenvedôt; az mint ennek-utanna megh ertyük, s megis mutogattyuk az Angyalnak feleletibôl, hogy ha eleb megyünk ennek az alom latasnak magyarazattyaban. Moſt igaz elig ezt ertenünk; Mit jegyôzzön ez az negyedik beſtia: azt mondom, az Syriai birodalmat, az mely Seleucidak birodalmanak-is mondattatik az Seleucuſtul, ki az nagy Alexander halala utan, vegtere el foglala Aſiat, Syriat, es azoknak Kirallyanak irata ônnön magat. Laſſuk az maſodik dolgot.

Iunius & Polanus ſequentes Theodoretum.

Mondam maſodſor, azt kel minekünk megh latnunk: Micsoda dolgokkal magyarazza az Propheta, ennek az negyedik beſtianak allapattyat; effelôl harom rendbeli dolgokat forgat.

I. Hatalmaſſagat irja meg: es ime ugymond à negyedik beſtia rettenetes, iſonyu es igen erôs vala, &c.

Mit akar?

Negy dolgokkal magyarazza ennek az fene beſtiának hatalmat, elôſôr azt mondgya felôle, hogy rettenetes iſonyu; az az, akki egyebeknek rettegeſt es felelmet terez vala: Peldaztatek ezzel az Seleucidak birodalma, aki mind az egeſ Aſiaban levô nepekhôz, de kivaltkeppen az Iſten nepehôz iſonyu es kegyôtlen vala: Maſodfor hatalmaſſaga felôl azt mondgya hogy ez à beſtia igen erôs volt, az az kegyôtlen es irgalmatlan. Peldaztatek ezzel, hogy az Seleucidaknak birodalma, felette kegyôtlen irgalmatlan lenne az Iſten nepehôz jôvendôben.

Harmadſor hatalmaſſaga felôl azt mondgya, hogy ez à beſtia vas fogu volna, vas fogai valanak ô neki: Peldaztatek ezzel, hogy az Seleucidaknak birodalma erôs es hatalmas ſeregôkkel, nepekkel lenne jôvendôben fel eppittetven, kik altal az Syriai birodalom, ugymint efkôzôk altal az Sido nepet ôſve rontana. Az mint hogy ennek elôtte-is: *cap.* 2. *v.* 4. effelôl az birodalom felôl azt monda, hogy erôs leſen mint az vas.

Negyedſer es utolſor hatalmaſſaga felôl azt mondgya, hogy ez à beſtia efik es rág vala, es à mi meg marad vala labaival el tapodgya vala: Peldaztatek ezzel, hogy az Seleucidaknak birodalma, mind egyeb nepeket s-az tôbbi kôzôt pedigh az Sido nepet, birodalma alà hodoltatna; kegyôtlenûl tartana, es akiket tellyeſſeggel megh nem emeſtene, azokat nagy nyomoruſagok alat tartana. Az mint oda fel-is ſolla. *cap.* 2. *v.* 40. felôle s-azt monda. Az mikeppen az vas el tôr es el ront mindeneket, es mikeppen az pô-

az pöröly azonkeppen ez à birodalom, mindeneket el tör es egyben ront. Ezek neznek ennek ez negyedik beſtianak hatalmaſſagara.

II. Meg irja ezt az negyedik beſtiat az Propheta, külömbözö voltarol: Mert azt mondgya felöle: Külömbözö vala ez à negyedik beſtia, mind azoktul az allatoktul akkik ö elötte valanak. Mert mivel hogy az elſö haſonlittatek az farnyas Oroſlanhoz. Maſodik az Medvehöz. Harmadik az Pardutzhoz; ez à negyedik ſemmi fene vaddal nem haſonlittathatek öſve: Mind az ö külſö formajanak csudalatos voltara nezve, s-mind pedig az ö kegyetlenſegere kepöſt. Formajara kepeſt nem; Mert nem talaltathatek kihöz haſonlo lehetne. Kegyetlenſegere nezve nem: Mert minden allatokat kegyetlenſegevel föllül halad vala. Peldaztatek ezzel hogy az Seleucidaknak birodalma, ſokkal föllül mulna kegyetlenſeggel az töb birodalmakat, kik annak elötte valanak, es az mellyek ala az Eccleſia vettetöt vala, ugy annyira hogy ennek kegyetlenſeget valaki csak meg ſem irhatna.

III. es utolſor meg irja ezt az negyedik beſtiat az Propheta, az ö ſarvairol, akikröl igy tanit: Tiz ſarvai valanak ugymond ennek. Figyelmes valek az ſarvakra es ime más kis ſaru neveködek ki az többi közöt, es harom az elebbi ſarvak közzül ki romla az kis ſaru elöt; ſömök, mint az ember ſömök valanak ebben az ſaruban, es ſay ki ſoll vala nagyokat. Aholot kettöt kel meg jedzenünk.

I. Mit kell ertenünk az tiz ſarvakon?

II. Mit kell az kis ſarun ertenünk aki fel neveködek az többi közöt; es minemü rendel irja megh ennnek allapattyat?

Vide infra Hom. 52. Az tíz ſarvakon értetnek azok az tíz Királyok, kik Iônek nevezet ſerint egymás után az Syriai avagy Selevcidak birodalmában, ugymint 1. Selevcus Nicanor; 2. Antiochus Soter. 3. Antiochus Teos. 4. Selevcus Callinicus. 5. Ptolomæus Evergetus. 6. Selevcus Cerannus. 7. Antiochus Magnus, *ſive* Nirax. 8. Ptolomæus Philopator. 9. Selevcus Philopater. 10. Antiochus Epiphanes. Haſonlíttatnak pedígh ezek à fejedelmek az ſarvakhoz: Mert mikeppen az ſarvas állatok azokat kiket elôl utol találnak ſarvokkal megh ſértik el veſztik es el tapodgyak: Igy ennek az negyedik birodalomnak fejedelmi, az Iſtennek nepere rohantak es azokat ſok nyomoruſagokkal illettek. Ez az elſô.

Az kis ſarvon pedig nemellyek magyarazzak az Romai Papat, nemellyek az Tôrôk birodalmat, az mint ennek utanna meg hallyuk. De egy igevel értetik itt az Antiochus Epiphanes egy az Syriai Királyok kôzzûl, aki felette igen kegyôtlen vala az Iſten Anyaſent egyházahoz az mint ennek megh iraſából megh tetzik.

Mert I. azt mondgya felôle hogy kicsin volt ez az ſarut Peldaztatot hât ezzel az Antiochus Epiphanes: mert az ô attyafiai kôzôt leg kiſſeb vala, es ſemminek tartatik vala.

II. Azt mondgya felôle hogy fel nevekôdôt az tôbbi kôzôt, ugymint más keppen veven birodalmat maganak az tôbbinel. Peldaztatek ezzel, hogy az Antiochus Epiphanes, minden igaz *ſucceſſio* nelkûl, az Syriai birodalmat, mely az ô attyafiainak az Selevcus Philopatornak fiara az Demeterre tartozik vala tôrveny ſerint, foglala maganak es igy csalardſaggal talala helyet az tôb Királyok kôzôt.

III. Mert

III. Mert azt mondgya felôle, hogy harom sarvak romlanak ki az elebbi sarvak kôzzûl az kis saru elôt: Mellyel az peldaztatek, hogy harom Kiralyok az Epiphanes altal megh ôlettetnenek azok kôzzûl akkik uralkodnanak az Antiochus Epiphanes elôt, hogy az Asiai es Syriai birodalmat el foglalnaja. Azok pedig az Kiralyok voltak. 1. Ptolomæus Philopator. 2. Antiochus Magnus. 3. Seleycus Philopator.

IV. es utolsor azt mondgya felôle, hogy annak az kis sarunak saja es semei voltanak. Szômei felôl azt mondgya hogy hasonlok voltak az embernek fômeihôz: Mellyel az peldaztatek, hogy az Antiochus Epiphanes nagy felidseget mutatna es emberseget magaban: de felette csalard es ravas lenne: Ennek felette ez-is peldaztatek ezzel, hogy felette vigyazna mindenekre az mint Rabbi Aben-Ezra magyarazza. Vegezetre ez-is peldaztatek ezzel, hogy mindeneknek fômehozoja lenne, az mint hogy az embereknek fômôk felette telhetetlenôknek mondatnak lenni. Szaja felôl azt mondgya hogy nagyokat soll vala: Mellyel az peldaztatek, hogy az Antiochus Epiphanes felette karomlo lenne befedeben; es felette karomlo sokat sollana mind Isten ellen, s-mind pedig az Istennek Ecclesiaja ellen *Patet hoc ex* 1. *Machab. ca.* 1. Ez ennek az negyedik bestianak magyarazattya. Ha ki pedig ennel jobbat talal s-illendôbbet, vilagosbat, gondolkodgyek felôle: Mi-is ôrômest akarjuk erteni; De mi meg elégettünk ezzel.

Tanullyuk meg innet; hogy az Isten Anyaszent-egyhazanak, kûlsô tarsasagaban, nem kell mindenkor azon egy allapatot remenleni; hanem gyakorta valtozik ennek al-

ennek allapattya: az mint hogy az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak, job allapattya vala az Perſiai birodalom alat hogy nem mint az Antiochus Epiphanes alat; Igy moſt-is hol job s-kennyeb allapattya vagyon, nehol kemenyeb: De mind az altal ſoha ez valtozo ſors alat ne zugolodgyunk; meg gondolvan azt, hogy ſoha nem lehet oly kemeny ez jelen valo allapat, hogy annal kemenyeb nem kövétkőzhetnek, es ez okon foktaſſuk magunkat az bekeſeggel valo tűreshőz. Melyre ſegellyen minket az mi kegyelmes Iſtenűnk Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

Itt minek előtte eleb mennek az magyarazatba, egy kis jedzeſt teßek affelől; Honnan vőt eredetőt az Antiochus Epiphanes, akkire fabők az kiſſeb ſarunak nevekődeſet, es az miat haromnak el romlaſat. Ennek az Antiochus Epiphaneſnek, Antiochus Magnus volt az Atya; Azon Antiochus magnuſnak Epiphanes elől való fia, Seleucus Philopator, battya volt Epiphaneſnek. Ptolomæus Philopatort, az Attyaval es battyaval fel tamadvan Antiochus Epiphanes; tudni illik Antiochus Magnuſſal es Seleucus Philopatorral; megh őle. Annak-utanna iſmet Antiochus Magnuſt-is az Attyat aruſtataſſal el veßte. Vegezetre Seleucus Philopator-is az battyat meg őle. Igy harom Kirallyok veßenek el miatta: Illyen lator volt ez az Epiphanes.

Polanus pag 44. in Danielem.

L. PRÆDICATIO.

NEzem vala miglen ſzekeket hozanak elő es az regi idős le ůle: az ő ruhaja fejer mint az ho, es az ő fejenek haja tiſzta mint az gyapju; az ő ſzéki tűzes lang, kerekei egő tűz. Tűz folyas foly vala, es jő vala ki az ő ſzine elől, ezerſzer valo ezeren udvarlanak vala ő neki, es tiz ezerſzer valo ſzaz ezeren allanak vala előtte. Iteletnek ůle, es könyvek nittatanak meg. Figyelmes valek akkoron à kemeny beſzedek ſzavara, mellyeket à kis ſzaru ſzoll vala: nezem vala (azert) mig meg öletek az az allat es az ő teſte el veſze, es övettetek az tűzre. Az több allatoktul-is el vetetek az ő hatalmok, es az eletre hoſſzu idő adatot vala nekik, ideig es ideig. verſu 9. verſu 10. verſu 11. verſu 12.

SUMMA.

Immar ſumma ſzerint, meg irja az Propheta, az Iſtennek igaz iteletit, az elő ſzamlalt negy birodalmak felől kiket latot vala az Daniel almaban; Mivel fogja Iſten ezeknek az ő cselekődetőket az mit cselekőttek az Iſtennek Eccleſiajan; avagy jot, avagy gonoſt; meg fizetni, es miczoda iteletőt akar ő nekiők az Iſtennek Anyaſzent-egyhazan tőt kegyetlenſegőkert ſzolgaltatni.

RESZEK.

Harom reszei vadnak ez fel vött igeknek:

I. Mert megh irja az Propheta az itelő bironak sőmelyet, es meltosagat, à ki meg fogja itelni ezeket à negy fenebestiakat birodalmakat az Istennek nepen valo nagy kegyőtlensegert.

II. Meg irja az iteletnek formajat, à tőrvennek folyasat: micsoda modot tart az iteletnek processusaban rendiben.

III. Es utolsór az Istennek bűnteteset: Mint fogja Isten ezeket az birodalmakat, kik nyomorgattak az Sido nepet az Istennek Anyasent-egyhazat; meg bűntetni.

Az mi az elsó dolgot illeti, tudni illik az itelő bironak sőmelyet es meltosagat: aki meg fogja ez vilagi kegyőtlen fejedelmeket itelni, az Istennek nepen s-Anyasentegyhazan essőt nyomorusagert, igy soll à Propheta felőle s-mond. Nezem vala miglen sekőket hozzanak elő, es az regi idős le ůle; az ű ruhaja fejer mint à Ho. &c.

Aholot az itelő bironak sőmelye felől harmat mond. Mert 1. ezt az itelő birot, regi idősnek mondgya. Micsoda ez? Az őrőkke valo Atya Isten: regi idősnek pedig mondatik az Atya Isten, nem azert mintha az Isten illyen ven ember formaban volna, es hasonlo emberi tagokbol allo volna mint az ember: Mert tudgyuk hogy az Isten lelek: Hanem vènnek mondatik ő felsege hasonlatossagh szerint, az ő bőlcseségere, es őrőkke valosagara nezve; hasonlatossagot veven az Propheta az ven emberektől.

Mert az mikeppen az ember az ő Esztendei altal lesen bőlcse, igy Isten az ő őrőkke valosaganak altala, bőlcs, eles, es minden dolgaiban nevezet szerint pedig igaz iteletiben tudos.

II. Szó-

II. Szőmelyere tartozik ez-is, hogy az ú ruhaja felől azt mondgya, hogy ollyan fejer vala mint az Ho. Az fejer ruha regen Kiralyok öltözeti vala, à mint megh tetzik. *Gen.* 41. aholot Pharaho, hogy utanna valo meltoságat meg jelentene à Josephnek, parancsollya Josephet fejer ruhaban öltöztetni. Es ez à ruha à Kiralyoknak, tiſta es ſent eletűket jedzi vala. Moſt pedig az fejer ruhat az Aſſonyallatok viſelik, az okajert ők-is megh emleközzenek rea, hogy az fejer ruha tiſtaſagnak jamborſagnak köntöſe; meg ne motskollyak, mert hamar meg tetzik az fekete rayta.

III. Szőmelyere tartozik ez-is az igaz itelő biro Iſtennek, hogy az Propheta azt mondgya felőle: az ú haja fejer vala mint az gyapju. Az mely ket haſonlatoſſagokkal, tudni illik, ruhajanak es hajanak fejerſegevel, peldaztatek az Iſtennek, tiſta igaz es makula nelkül valo igaſſaga minden dolgaiban es iteletiben. Ezek tartoznak itt az itelő bironak ſemelyere elsőben. Ahonnat ket rendbeli kerdes tamad elűnkben.

Mert azt mondhatnad.

I. Hiſem az Iſten az ő alattyaban lathatatlan, az mint mondgya az iras felőle: Hat mikeppen lathatta Daniel az Iſtent?

F. Igaz az, hogy Iſten az ő allattyaban lathatatlan, az mint Chriſtus Urunk űnnön maga mondgya ſent Janoſnal: Senki ſoha az Iſtent nem latta, tudni illik allattyaban: De mind azon-altal, az meniben az emberi erő kűlső keppen az Iſtennek jelen letet el fenvedheti, atta Iſten az ú bizonyos jelen letenek, kűlső jelenſeget lathato jegyet az regi ſent Prophetaknak mint peldanak okajert az

mint ſollanak az iras magyarazo Doctorok hozza, az embert mikor hatul lattyak, valamenire lattyak: ha mindeneſtûl ſinten nem lattyak is. Pelda erre à Moſes *Exod. 33.* aki mikor kevanna az Iſtennek ortzajat latni, azt felele Iſten neki: Ne kevand azt Moſes: Mert nem lathat engem egy ember-is elven: De mind az altal az ô dicsôſegenek valami reſzet meg mutata az Moſesnek kereſere. Nem latta azert Daniel-is az Iſtent allattyaban, hanem latta csak az û jelen letenek bizonyos jegyet.

Maſodik kerdeſünk itt még-is az lehet,

Mivel hogy ugymond, az Atya Iſten ven ember formajaban abrazattyaban jelentette meg magat mennyei jelenesben az Danielnek: Szabade tehat az Atya Iſtent ebben az ven emb r formajaban ki irni avagy ki faragni, es az Templomokban tartani?

F. Semmikeppen nem: Mert nem azert akara Iſten ebben az formaban, ven embernek abrazattyaban, meg jelenni Danielnek, hogy abban irattatnek vagy faragtatnek ki: Hanem ennek à meg jeleneſnek oka csak ez vala, hogy lenne ez az meg jelenes az Iſten jelen letelenek bizonyos ſymboloma, jele, pecseti, argumentoma az Danielnek elôtte. Hinne el az Daniel hogy nem valami heaban valo dolog volna ez à mit latna, hanem tellyeſſeggel valoſagos keppen mennyei dolog volna. Meg feddetnek azert itt à Papiſta Atyafiak, es egyebek-is akik ûket kôvetik ebben; akkik innet akarjak allatni, hogy ſabad az Iſtennek ôſ hajat hoſſu ſakalt irni. Mert más volt az Iſtennek tanacsa ebben az ô maga meg jelenteſeben, nem hogy ezzel csufolnak ô felſeget. Ez az elsô dolog.

Maſodfor

Masodsor ugyan itt az elsô resseben, az mint jelentem, meg irja az Prophera, ennek az igaz itelô biro Istennek meltosagat-is: Mellyet harom dolgokkal magyaraz: Mert elôsôr azt mondgya hogy sekek hozattanak elô, az mely ô seki ollyan vala mint az tûz: à mellyel peldaztatik vala az ô dicsôsege: Kereki annak az seknek mint az tûznek langja; Mellyel peldaztatik az Istennek iteletinek gyorsasaga. Mert az mikeppen az seker az kerekek altal akar hova hirtelen vitethetik, igy az Istennek iteleti minden sele el erkôzik; az mint magyarazza sent Mathe. ca. 24. Ollyan ugymond az ô iteleti mint az villamas, aki ki megyen nap keletrôl, es hirtelen megh tetzik nap nyugaton.

Masodsor meltosagara nez ez-is Istennek, ahol felôle azt mondgya; Tûz folyas foly vala ugymond, es jû vala ki az ô sine elôl: Mellyel peldaztatik az ô iteletinek hatalmas es lathato volta, es azt akarja felôle mondani. Az mikeppen ugymond senki az emberek kôzzûl az viznek folyasat el nem gatolhattya, hogy azon kôzben folyast ne kerestôn maganak. Igy nincsen soha senki, aki az Istennek iteletit el kerûlhesse. Ha ezert senki az Tisat avagy Dunat az emberek kôzzûl, karjaival meg nem gatolhattya, sokkal inkab ez az Istentelen vilag az Istennek igaz iteletit el nem kerûlheti.

Harmadsor es utolsor, meltosagara nez Istennek ez-is, hogy azt mondgya felôle. Ezerser valo ezeren, udvarlanak vala ô neki, es tiz ezerser valo saz ezeren allanak vala elôtte. Az kiken ertetnek az Istennek sent Angyali, az solgalo lelkek, kik udvarlanak û felsegenek elôtte. Ezerser valo ezernek, es tizer valo saz ezernek mond-

gya pedig à Propheta az Angyalokat, nem azert mintha ugyan az volna bizonyos ſamok az Angyaloknak. De ezzel az bizonyos ſammal jelenti azoknak az ő ſokaſgokat: kiknek az ő ſamokat csak az Iſten tudgya, emberannak vegere ez eletben, ſemmikeppen nem mehet. Tiſtokre nez pedig az Angyaloknak ez, ahol azt mondgya felölök, hogy udvarlanak es allanak előtte az Iſtennek; az az, az mint az vitezők Urok parancsolattyara gyorſak es keſek: Igy ezők mihelt Iſten parancsol, keſek mindgyart az Iſtennek akarattyat vegben vinni. Ez azert à Prophetanak, az itelő biro Iſtennek fömelyenek es annak meltoſaganak magyarazattyaban ertelme.

Ahonnet tanullyuk megh: mely gyors az Iſtennek iteleti ollyan bizonyara mint az tüzes folyo viz, az mely hirtelen el burittya ezt az Iſtentelen vilagot, s-megh emeſti, es ſoha ſenki ezt az Iſtennek iteletit, mint ſintem az tüzes folyo vizet meg nem gatolhattya, el nem kerülheti. Vayha pedigh ezt az emberek hinnek, ketſeg nelkül jobbitanak eletöket. De nem hiſik az mint cſelekedetökből meg terzik. Hiſike ezt az Iſtennek iteletinek hirtelen voltat? Nem: es ez az oka hogy hanyat homlok ſietnek az gonoſſagra. De en bizonnyal mondom azt effeleveknek, hogy mihelt el töltik az ő gonoſſagoknak merteket; mint amaz tüzes folyo viz oly hirtelen ő rejajok jü az ü veſödelmeknek napja.

II. Tanullyuk meg az folgalo ſent Angyaloknak az ő cſelekedetökből, akik örömeſt folgalnak Iſtennek; hogy mi-is igyekezzünk engedni az mi Iſtenünknek parancsolattyanak, hogy az ſent Angyalokkal, azon egy mennyei hazanak,

hazanak, egy örök eletnek polgar tarsai lehessünk. es ugyan azon egy itelö biro Istennek folgalhassunk.

Mondam masodsor megh irja az Propheta az Istennek processusat: Minemü rendel es moddal fogja Isten inditani az ö iteletit azok ellen, akik az Anyaszent-egyhazat haborgattyak ez földön? s-azt mondgya felöle, elöször hogy le ült az ö itelö szekiben. Le ül azert az igaz itelö biro Isten, ez vilagi kegyetlenöknek meg iteleserе, es az joknak megh oltalmazasara az ö szekiben. Melyben Isten szabja önnön magat ez vilagi itelethöz, aholot lesen az bironak iteletre valo le ülese, citatios-az többi. Az szent Janos *Apoc.* 20. igy magyarazza. Latek ugymond egy nagy fejer szeket, es rayta ülöt.

Masodsor azt mondgya felöle, tudni illik az iteletnek rendi felöl, hogy könyvek hozattak elö, könyvek nyittatanak meg. Mert az mint sokot ez vilagi törvenyökben lenni; minek elötte az Sententia ki mondatnek annak elötte könyvek hozatnak elö, kikböl à Causak megh itelletnek: igy az ö cseleködetökböl fogja megh itelni Isten az gonosokat, kiknek semei elöt mindenek nyilvan vadnak az ü könyveiben. Ez pedig az könyv, az emberekre nezve, kinek kinek sajat lelke ismereti, mely az utolso iteletben meg nyilatkozik, az gonosoknak az ö tulaydon vesödelmökre. Szent Janos *Apoc.* 20. igy magyarazza. Latek ugymond nagyokat es kicsinöket az Istennek elötte, es könyvek nyittatanak meg; es más könyv-is meg nyittatek, aki az eletnek könyve, es meg itelletenek az holtak à könyvekböl valo irasbol az ö cseleködetök ferint. Az halal es à pokol vettetenek à tüzes toban.

Mit

Mit tanulunk innet?

Tanullyuk megh: Nincsen ſenki aki az Iſtennek igaz iteletit el kerûlheſſe, ſe nagy ſe kicsin. Annak-okajert ki ki ugy viſellye magat, hogy azt à kônyvet, az az, az ô gonoſs lelki iſmeretit, melyben ſok gonoſſagok irvan vadnak: magaval ne viſellye, hogy abbol legyen ô nekie karhozatra valo ſententiaja. Ha ezt nem cselekôdôd ember, eletôdet nem jobbitod, hid el bizonyara, hogy az utolſo napon, te magad adod elô, az te tanu vallaſodat, tennen magad ellen; es az te tulaydon lelked iſmereti lefen itelô birad te ellenôd. Rendeld jol hát eletôdet, hogy jo valaſod leheſſôn az utolſo iteletben. Ez az maſodik dolog. Laſſuk az utolſot.

Harmadſor es utolſor meg irja az Propheta, az iteletnek exſecutiojat vegbe vitelet: Mivel bûnteti Iſten, ezônket à birodalmakat, akikrôl ennek elôtte ſollank, az Iſten Anyaſent-egyhazanak haborgatoit; akirôl igy tanit s-mond. Figyelmes valek ugymond akoron à kemeny beſedek ſavara, mellyeket à kis ſaru foll vala. Nezem vala mig meg ôletek az az allat, es az ô teſte el vefe, es ô vetteték az tûzre, &c. Aholot immar vegezétre megh irja az Propheta; mind azoknak az negy rendbeli allatoknak, es az okon jegyeſtetôt birodalmaknak kikrôl ekkedig ſollank az ô veſſôdelmeket s-elôſor pedig az negyedik birodalomnak; mivel hogy ez az tôbbinel az Iſtennek nepen ſokkal kegyôtleneb vala veſſôdelmerôl tanit, s-annak-utanna à tôbbinek-is romlaſat megh irja. Laſſuk rendel.

Az mi az negyedik birodalomnak veſſôdelmet illeti; kettôt jegyeſ megh itt à Propheta. 1. Veſſôdelmenek okat.

okat. 2. Vesződelmenek formajat modgyat. Oka ennek az negyedik birodalomnak vesződelmenek lűn, az kis szarunak, az az, az Antiochus Epiphanesnek Syria Kirallyanak, Isten ellen es az ő Anyaszent-egyhaza ellen valo karolamsa. Mert ezt erti az kemeny beszedeken, mellyeket az kis szaru, az az, az Antiochus Epiphanes szolla. Formajat pedig az pusztulasnak az az, ennek az negyedik birodalomnak vesződelmenek, harom dolgokkal magyarazza. Mert 1. azt mondgya, hogy meg ölettetőt ez az beSzíria, az az, Parthusoktul es az Tigranestűl az Armeniai Kiralytul semmive lőtt. 2. Azt mondgya felőle, hogy az ő teste el veszőt: az az, az nagy Pompeius altal, az Romai birodalomnak Syria, csak provinciajava, tartomanyava lőtt, el kőlt tűle az Orszagnak nevezeti. 3. Azt mondgya felőle, hogy az negyedik bestianak teste vettetőt az tűzre, az az, tűz mia meg emesztetőt. Ezek nezenek az negyedik birodalomnak romlasara.

Masodsor vegezetre, meg irja, amaz harom első birodalmaknak pusztulasat-is à kiről igy szoll s-mond. Az tőb allatoktul-is el vetetek az birodalom, az az: ezzel à negyedik birodalommal eggyűt, amaz harom első birodalmak maradeka-is el vese es az Romajakra szalla. Hogy pedigh ennek előtte tellyesseggel ennek maradeki el nem vesztenek vala, hanem ezzel az negyedik birodalommal egyser s-mind: okat ezt mondgya: Mert ugymond az eletre hosszu idő adatot vala nekik, ezeknek az birodalmaknak res szerint valo megh maradasokat mind addig, miglen az Istentűl rendeltetőt idő el jőne azoknak pusztulasokra.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk meg hogy Iſten, nem csak egy emberre kettőre, terjeſti ki az ő igaz ítéletit, hanem az Orſagokra-is. Az mint az Babyloniai Perſiai, Görög Orſagi Syriai kik hatalmas fejedelemſegek voltanak, birodalmokbol megh tetzik. Sokſor pedigh Iſten az Orſagokat igy bűnteti, hogy Orſagokbol, tartomany lesen, az mint Syria Orſagbol tartomany lőn; Igy jart az mi fegeny hazank-is, nem ſok kell hozza.

II. Tanullyuk meg: Micsoda modot tarcson Iſten az bűntetesben? Ezt bizonyara hogy ű keſődelmes az haragra es bűnteteſre, ſokaigh tűr, ſokaigh fenyved, varja az embereknek meg tereſet; de mikoron oltan el jű az bűnteteſnek ideje, ſemmit nem jobbulvan az emberek; az varakodaſt az bűnteteſnek ſulyſagaval potollya meg. Az mint az Antiochus Epiphaneſnek es Syria Orſaganak peldaja megh mutattya. Juſſon eſedben hát Patak, fől főld; ſok ideje hogy vár Iſten; meg-is jaſſan jobbulz, ſőt naponkent ſulyoſitod vetkedet; fél hogy Iſten-is meg ne ſulyoſicsa raytad az ő bűnteteſet. Megh vagyon időt, jobbuly hát, ez innet az tanats.

III. Tanullyuk meg: Micsoda legyen az Orſagoknak, varaſoknak, faluknak, veſődelmenek es puſtulaſanak bizonyos es közeleb valo jegye: Semmi nem egyeb hanem az Iſten igejenek meg utalaſa: Iſten ellen valo karomlas, Iſten Eccleſiajanak kergeteſe valahol azert ezeket latod; Nem kell az Iſtennek igeje, nem kell az taníto; gonoſul vaſhall az Eccleſia, hidgyed hogy közel vagyon ott az varoſnak, falunak, Orſagnak, tartomannak puſtulaſa; az

mint az Antiochus Epiphanes idejeben, Syria Orſaganak puſtulaſa meg mutattya.

IV. Tanullyak meg; az kereſt, haboruſagh alat levő hivek: El jő az idő az ſok nyomoruſagok utan; mikor Iſten őket, az nyomoruſagok alol meg ſabadittya, es az ő ellenſegűket el veſti. Az mint hogy Iſten az Sidó nepet meg ſabadita, az Babyloniajakat pedig, Perſiajakat, Meduſokat, Siriajakat, Gőrőg Orſag belieket el veſte. Szabadicson meg minket-is az mi kegyelmes Iſtenűnk, minden mi ellenſeginktűl, Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LI. PRÆDICATIO.

LAtom vala etzakai latasomban, es ime az egek ſőlhőiben, mint egy embernek fia jű vala, es mene az regi időshőz, es eleiben vivek őtet, Es ada neki hatalmat, es dicsőſegőt, es Orſagot, es minden nepek, nemzetők es nyelvek ő neki ſolgalnak: az ő hatalma őrőkke valo hatalom, aki el nem vetetik, es az ő Orſaga meg nem romol. verſu 13. verſu 14.

SUMMA.

Az Daniel Propheta kereſtyenek, ezekben az jelen valo igekben, immar ſumma ſerint meg irja; az itelő biro Chriſtus Jeſusnak-is ſőmelyet, aki ugyan ezen vilagi ke-

gyôtlenôknek iteletiben jelen leſen, akit az Atya rendelt itelô bironak lenni holtakon es eleveneken; Es ennek felette megh irja, ennek az itelô biro Chriſtus Jeſuſnak Orſagat, mellyet ezeknek az birodalmoknak, ugymint Babyloniai, Perſiai, Gôrôg Orſagi Syriai birodalomnak vegsô ôdelme utan, akar valoſagoſſan s. vilagoshan fel eppiteni, aki ôrôkke valo leſen, es mind az utolſo iteletig meg marad, az mely ſemmi nem egyeb hanem az Eccleſia.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak ez jelen valo igeknek.

I. Az Chriſtus Ieſusnak ſômelyerôl.

II. Az Chriſtuſnak Orſagarol tanit.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik, az Chriſtuſnak ſômelyet es annak lataſat, igy ſoll à Propheta felôle s mond. Latom vala etzakai lataſomban, es ime az egnek fôlhôjeben, mint egy embernek fia jô vala, &c. Aholot ebben az versben negy dolgokat jegyez meg rôvid beſeddel az Propheta. Elôtôr, az ô forgalmatoſſagat az alom latas felôl: Mert azt mondgya. Latom vala ejeli lataſomban: Mintha mondana: Szorgalmatos valek ugymond, azoknak az mennyei jelenesôknek meg tartaſaban, mellyeket Iſten vetôt vala en elômben. Ahonnet ez adatik minekûnk-is elônkben, hogy mi-is forgalmatoſſak legyûnk à Propheta tanitaſara. Ne ugy itellyûnk az Propheta alom lataſi felôl, mint valami heaban valo, mulando; ſemmire kellô almok felôl, hanem ugy, mint mennyei dolgok felôl, mellyek altal Iſten nagy dolgokat akart ki jelenteni, es ezeknek igaz ertelmere forgalmatos gondunk legyen. Maſodfor azt irja meg ebben az verſben; Mit latot az Propheta? Kicsodrez?

F. Erte-

F. Ertetik ezen az embèrnek fian, az Ur Jesus Chriſtus. Az mint hogy ezt męg az Sidok-is nem tagadhattyak, noha azonkôzben nem eggyeſnek velünk, az Chriſtuſnak ſemelye, Iſteni es emberi termeſeti felôl. Mint peldanak okajert, Rabbi Jochua, Rabbi Sahadia; Rabbi Aben-Ezra, ezek az iras magyarazo Sido Doctorok azt mondgyak, hogy ez az embernek fiahoz haſonlo, ſenki nem egyeb hanem az Meſsias. Haſonlonak lattatik pedigh az Danielnek ez az Meſsias az embernek fiahoz: Nem azert mintha az Chriſtuſnak jôvendôben igaz emberi teſte nem lett volna, az mint amaz Marcion eretnek es az Manichæuſok tanitottak; hanem ez okon, mert mięgh akkor az Chriſtus az emberi teſtet, fel nem ôltôſte vala, hanem ebben az mennyei lattasban, peldaztatik vala az ô jôvendô megh teſtôſûleſe az fûz Mariatul. Az mint magyarazza ezt Irenæuſ-is aki igy ſoll: *Hoc incarnationis ejus præludium erat*: ez ugymond az latas az Chriſtuſnak meg teſtôſûleſenek elôl jaro kôvete vala. Tertullianuſ-is azt mondgya: *Tunc præluſit Filius Dei humanitati ſuæ*; akkor ugymond az Iſtennek fia az emberre letelenek jelet mutogattya vala. De annak-utanna ez az ô emberre lete be tellyeſôdek, az mint magyarazza ſent Pal Gal. 4. De minek-utanna ugymond el jôve az tellyes idô, ki bocsata Iſten az ô Fiat, aki aſſonyiallattul lett: az az, emberi teſtet fel veven az fûz Marianak meg ſentôltetôt vekôzzûl à jôvendô mondaſok kôzzûl, kik à fiunak emberi teſtben valo el jôveſet, az ô teſtamentomban allattyak. Harmadſorebben az verſecskeben, meg jedzi az Prophetà Chriſtuſnak Attyahoz valo menetelit mikor igy ſoll.

Mene ugymond az regi ůdőshőz, az az, az Atya Istenhőz az egeknek fölhőiben: Az mely latason peldáztatek az Christusnak Attyahoz valo fel menetele mennyegben, az ů dicsőseges fel-tamadasanak utanna, el vegezven testeben az valtsagnak tiftit ez földőn. Az mint Christus őnnőn maga-is *Ioh.* 14. ennek be teleset, az ů attyahoz valo menelit tudni illik magyarazza mikor igy foll: *Expedit vobis ut ego abeam, &c.* Hafnal tinektők hogy en el megyők. Ismet *Ioh.* 16. Egy kevesse nem lattok engőmet, mert az en Atyamhoz megyők. Ugyan ott ismet: Az atyatul jűttem; vifont el hagyom ez vilagot, es az en Atyamhoz megyők. Szent Lucas pedig. *Actor.* 1. v. 11. igy magyarazza: Es mikor neznek az tanitvanyok à Christust, az fölhő Jesust be foga, es el fakafta őt az ő főmők elől. Utolso iteletre valo el jővese felől, ő maga az Christus fent Mathenal. *Math* 25. Ez időnek utanna meg lattyatok az embernek Fiat ůlni, az Istennek job keze felől, es el jűni az egnek fölhőjeben. Negyedfer es utolfor megh jedzi az Propheta az Christusnak az ő Attyahoz valo meneteliben, az ů Attyanak eleiben valo allatasat: es ugymond eleiben vivek őtet: Mert az fent Angyalok folgalnak vala à Christusnak az ő menyben menetelinek idejen, es amaz utolso iteletre-is sok ezer Angyalok fognak ala fallani ő vele. Ezek neznek itt Christusnak főmelyere.

Mit tanulunk?

Tanullyuk megh elsőben à Propheta forgalmatossagabol, aki nagy gondot visel az ő alom latasira, hogy semmit el ne feleycsőn abban. Hogy mi-is forgalmatossak legyűnk az mi idvőssegűnknek utanak kereseseben, annak extese-

ertesében, tanulasában. Ne ugy halgassuk az Istennek igejer, mint valami Baba beszedet ûmmel ammal sunnyadassal, hanem sorgalmatossaggal, ugymint altal utat az örök eletre. Mert azt mondgya à sent Pal az Evangeliomnak tudomanya felôl: Az Evangelium ugymond semmi nem egyeb, hanem Istennek hatalma, minden hivô keresztyennek az idvôssegre. De itt mi seddendônk vagyunk atyamfiai, mert mi az mi Istenûnknek igejenek halgatasaban felette restek, tunyak vagyunk csak vasarnapi keresztyenôk sokan. Annak-okajert vegyûk esûnkben magunkat es legyûnk sereny halgatoi, tanuloi az Isten igejenek.

II. Tanullyuk megh az Danieltôl, hogy az Messiast ismerjûk örök Istennek es igaz embernek lenni, aki az idônek tellyessegeben fel ôltôzte az emberi testôt az Marianak meheben. Az mely tudomany solgal azok ellen, kik az Christusnak sômelyeben sok keppen tevelygenek. Mert nemellyek Isteni termeszetit tagattak az mint Arius, Cherinthus, David Ferentz s-az tôbbi, kiket Isten bûntetlen nem hagyot, s-nem-is hagy. Pelda az Cherinthus, ki ellen az sent Janos az ô Evangeliomi kônyvet ira, kire az sôrôdô haz sakada, s-sôrnyû halalt meg hala.

Pelda az Arius, ki undok iszonyu halallal belit ki ganéjolvan hala megh: Peldajul vagyon az Erdeli David Ferentz, ki az ô halalanak idejen, az Jesus Christusnak nevet ki nem mondhatta. Mert egesz eleteben az Jesus Christus never karomlotta vala.

Nemellyek pedigh az Christusnak igaz emberi termeszetit tagadgyak vala, mint Marcion, es annak kôvetôi, kik az ûr Jesus Christusnak tûnderes testet tulaydonitanak va-

nak vala; De itt az Danieltûl, kônyû az Christusnak mind Isteni s-mind pedig emberi termesetit meg tanuloi.
Bulinger. Mert Isteni termesetiben (az mint nemellyek magyaraz-zak) mondatik menni az regi idôshôz, az az, Isteni termesetiben egyenlônek lenni az Atyaval; emberi termesetiben pedig, mondatik embernek fianak lenni.

III. Tanullyuk megh à Danieltûl, à ki azt mondgya, hogy fel ment Christus az Atyahoz, hogy az ô emberi termeseti serint nincsen it ez fôldôn, hanem be ment az ô Attyanak dicsôsegeben, ûlt az Atyanak jobjara, s-onnet lesen el jövendô itelni eleveneket es holtakat, à mint az Credoban vallyuk. Az mely tudomany hasnal azok ellen, akik azt mondgyak, hogy az Christus nem ment fel az egben, hanem csak lathatatlanna tötte az ô teset az emberek kôzôt, de mind azon altal most-is ugyan itt, emberi termesetibe mindenût jelen vagyon. Az mely bolondsagot talaltak önnön magoknak azok, akik azt akarjak alatni, hogy az Ur vacsorajaban fogokkal ragjak az Christus testet. De nem adgya Christus soha az ô testet, az mely meg dicsôittetôt az embereknek fogok ala. Ertyük azert tanitasunknak elsô reset lassuk az masodikat.

Mondam masodsor, ebben az ô tanitasaban, emlekôzik az Propheta, az Christus Orsagarol, mellyet fel akar eppiteni, ez vilagi kegyôtlen birodalmak utan; akirôl igy tanit s-mond: Es ada neki hatalmat, es dicsôseget es Orsagot, es minden nepek, es nemzetôk es nyelvek folgalnak ô neki: az ô hatalma örökke valo hatalom, aki el nem vetetik, es az ô Orsaga megh nem romol. Aholot, ket rendbeli dolgokat jegyôz megh s-ad minekûnk elônkben à Propheta. Elôsôr azt. Kicsodak legyenek az Christus

Christus Orſaganak polgar tarſai. Malodſor: Minemű legyen az Christus Orſaga.

Az mi az Eccleſianak az Christus Orſaganak polgar tarſait illeti, polgar tarſai ennek, minden nepek, nemzetek es nyelvek, valakik ſolgalnak az Christuſnak. Mert Iſten minden nepekből, nemzetőkből, akar őnőn maganak hiveket gyűyteni; az mint meg vagyon irva. *Matth.* 8. El jőnek ugymond ſokan, nap keletről es nap nyugotrol, es le telepődnek Abrahammal, Iſaakkal, Jacobbal az mennyeknek Orſagaban. Nagy kűlőmbſegh vagyon azert, az Christus Orſaga es ez vilagi birodalmak kőzőt; Mert noha ez vilagi fejedelmeknek ſokaknak, ugymint Nebuchadnezarnak, Alexandernek, Dariuſnak az ő birodalmok gyakorta meſſe terjedtenek: de mind azon altal, nem volt ſoha ſenki ki mind ez egeſz vilagban levő nepeken, nyelvekőn, nemzetſegőkőn hatalmat vehetőt volna. De az Christuſnak hatalma vagyon mind ez vilagban levő nemzetſegőkőn; az mint jővendőt mondot vala erről regen David Propheta. *Pſal.* 2. aholot igy ſoll az Atya az ő fia felől: Kerjed en tűlem, es adom tenekőd az Poganyokat őrőkſegűl, es az főldnek hatarit birodalmul. Ennek be tellyeteſer pedig megh irja az ſent Pal *ad Eph.* 1. v. 20. *& ſequen.* Az Attya ugymond hely heſtette az Chriſtuſt job keze felől mennyeghben; ſokkal fellyeb minden hatalommal birodalommal erővel uraſaggal, es minden meltoſaggal, mely neveztetik nem csak ez vilagon, hanem az kővetkőzendő vilagban-is. Es mindeneket verőt az ő labai ala, es űtet rendelte mindeneknek felette az Anyaſent-egyhaznak fejeve: Mely ő teſte, es tellyeſſe-annak, aki mindeneket be tőlt mindenekkel. Chriſtus

Urunk ô maga-is azt mondgya *Matth.* 28. Adatot ennekem minden hatalom mennyen es fôldôn. Ahonnet az Christus *Apoc.* 19. mondatik Kiralyok Kirallyanak, es Uraknak Uranak lenni.

Ezôkbôl azert, az minden nemzetsegôkbôl, akar az Christus maganak Ecclesiat gyûyteni. Az mely ſolgal elsôben az mi vigaztalasunkra: Hogyha Isten minden nemzetôkbôl akar maganak hiveket gyûyteni; mi-is ne essünk ketsegben: mert Isten mi raytunk-is akar kônyôrûlni, s-mi belôlünk-is akar maganak Ecclesiat gyûyteni. Masodſor, ſolgal ez, nekünk rettentesünkre, hogy ne dicsekôdgyek egy nemzetseg-is, az ô hivatallyaval, es ez okon ne vetemôdgyek minden gonossagra, az az: Ne mondgya azt, akar mely nemzetsegbôl az idvôssegnek vautara ſollittatot ember-is: En ugymond valaſtatot vagyok az ôrôk eletre, en az Evangeliomot tanulom, az Urvacsorajaval elek; Azert ha lator leſôk-is, ugyan idvôzûlók. Hallad; nem arra valo az kereſtyenseg, hogy annak palastya alat gonossagra vetemôdgyel: Hanem az mint ſent Pal tanit. *Illuxit gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus, erudiens nos, ut abnegata omni impietate & mundanis cupiditatibus; temperanter, justè, pieq; vivamus in hoc præsenti seculo.* az az, fel verradot amaz idvôssegh ſôrzô kegyelme Istennek, minden emberekre tanitvan minket, hogy meg tagadvan minden Istentelensegôt es ez vilagi kevansagokat; Mertekletôssen, igazan es Isteni felelômben ellyünk; Ez jelen valo vilagon. Annakokajert, senki ne ęllyôn gonoſul az Isten kegyelmevel es az kereſtyensegnek privilegiomaval: Mert kônyû Istennek az kôvekbôl-is Abraham

Tit. 3.

fiait

ſiait ſerzeni; es eggyik nemzetſegh helyeben máſt allatni. Ez az elſő.

Maſodik kerdeſünk ez vala: Minemű legyen az Chriſtuſnak Orſaga? effelől azt mondgya, hogy örökke valo: az ő hatalma ugymond örökke valo hatalom; az az, oly, kinek ſoha vege nem leſen. Meg marad azert mind örökke az Chriſtuſnak Orſaga: ezt bizonittya az Eſaias cap. 9. aholot ugyan azont mondgya felőle, hogy az Chriſtus Orſaganak ſoha nem leſen vege. Maſodſor azt mondgya felőle, hogy az Chriſtus Orſaga ſoha meg nem romol, az az, nem csak nem leſen az Chriſtus Orſaganak vege, nem-is vettetik romlas ala, az mint vagyon ez vilagi birodalmaknak dolga.

Ahonnet tanullyuk megh: Mely nagy kűlőmbſegh legyen az Chriſtus Orſaga es ez vilagi fejedelmeknek Orſagi közőt. Mert noha ez vilagi fejedelmeknek Orſagi, egy ideigh felette meltoſagoſſaknak lattatnak, es igen nevekődnek, de mind azon altal nem örökke valok, nem maradandok; hanem mi helyen el jő az ű el rendeltetőt hatarok, el romolnak ſemmive leſnek. Pelda erre az Babyloniai, Perſiai, Görögh Orſagi, Syriai birodalmak kiknek el jőt hirtelen az ő puſtulaſok; es moſt-is nincsen ſemmi birodalom allando, hanem mindenek romlas es valtozas ala vettettenek. Az Chriſtus Orſaga pedigh nem illyen az Eccleſia, hanem vegiglen meg marad. Mellyet az mi kegeny nemzetünk közőt-is, az mi kegyelmes Atyank Iſtenünk; Szent fianak az Ur Jeſus Chriſtuſnak erdőmejert, tarcson meg mind vegiglen. AMEN.

Cap. VII.

LII. PRÆDICATIO.

verſu 15. AKkoron el fogyatkozek az en lelkem ennekem Danielnek az en teſtőnben, es az en fe-
verſu 16. jem latafi megh haboritanak engemet. Menek egyhőz azok kőzzűl kik fen allanak vala, es kerek igaz ertelmet ez egeß dolog felől, es meg monda ennekem es ez dolgoknak magyarazattyat megje-
verſu 17. lente ennekem. Ez az Negy Nagy allat, negy
verſu 18. Kiraly, kik tamadnak ez főldőn. Es az magaſſagoknak ßentei el vefik az Orßagot, es birjak az
verſu 19. Orßagot őrőkkőn őrőkke. Akkoron kevanek igaz ertelmet vőnnőm az negyedik allat felől, ki kűlőmbőző vala, mind az többitűl; feletre rettenetes, kinek vas fogai, es ertz kőrmei valanak efik es aprora ront vala mindent; es az maradekot la-
verſu 20. baival tapodgya vala. Az tiz ßarvak felől-is az ő fejen, az maſik felől-is, ki alol nevekődek fel, es előtte harom efek el az elebbiek kőzzűl, es ennek az ßarunak ßemei valanak es ßaja, ki nagyokat ßoll vala, es tekinteti nagyob vala az többinel,
verſu 21. Latom vala, es ez az ßaru hadakozik vala az ßentek ellen, es győződelmet vefen vala ő raytok.

Megh

Mig el jöve az regi idős, es itelet adatek az ma- *versu 22.*
gaſſagoknak ſenteinek, es az idő el jöve, es az
Orſſagot el vevek az ſentek. Igy ſolla (az An- *versu 23.*
gyal) az Negyedik beſtia (fene vad) Negyedik
Orſſag leſſen ez földön mely nagyob leſſen minden
Orſſagoknal es meg eſſi az egeſs földet, es el tapod- *versu 24.*
gya es el rontya. Es az tiz ſarvak (jegyzek hogy)
ebből az Orſſagbol tiz Kiraly tamad, es maſik ezek
utan, es az nagyob leſſen az többieknel es harom
Kiralyokat alaz megh. Es ſokat ſolla, az felſeges *versu 25.*
Iſten ellen, es az felſeges Iſtennek ſenteit megh
rontya, es véli hogy megh valtoztathattya az idő-
ket, es az törvent: es adatnak (az ſentek) az ő
kezeben ideigh időkig es az időnek felſő reſſeig. *versu 26.*
Es itelet leſſen, es az ő hatalmat el veſſik, hogy
el veſſeſſek es el roncsak mindeneſtül. Es Or- *versu 27.*
ſſag es hatalom, es Orſſagnak nagyſaga az egeſs
Eeg alat adatik az felſeges Iſten ſentei nepeinek:
az ő Orſſaga örök Orſſag, es minden hatalmok ő *versu 28.*
neki ſolgalnak es engednek. Eddig veghe ez
beſſednek. Engemet pedig Danielt az en gondo-
latim igen meg rettentenek, es az en abrazatom
meg valtozek en bennem, es az beſſedet meg tar-
tam az en ſivemben.

SUMMA.

Meg irja ez igekben az Propheta; mikeppen magyarazta legyen meg az Iſtennek Angyala az almot mellyet latot vala Daniel az ő agyaban.

RESZEK.

Hogy pedig ez fel vőt igeket nyilvabban ercsűk, im ez Harom rendbeli dolgokat magyarazzuk.

I. Mit ſerzet ez az mennyei jelenes az Daniel ſiveben.

II. Micsoda modot tart az Iſtennek Angyala az Daniel alom lataſanak magyarazattyaban, es miben al, az alom lataſnak ertelme.

III. Mivel vegezi el az Daniel Propheta beſedet.

Az mi az elſő dolgot illeti: Mit ſerzet ez az mennyei latas az Daniel ſiveben: Igy ſoll à Propheta effelől s-mond. Akkoron el fogyatkozek az en lelkem, &c. Szerzet azert, rettegeſt, felelmet, nyughatatlanſagot ez à latas Danielnek ſiveben: az mint lőn az Pharahonak-is dolga. *Gen.* 41. à ki mikor lata almaban het kőver es het őſtőver ünőket het tellyes es het hitvan buza fejeket, felette igen meg rettene rayta. Igy lőn az Nebuchadnezarnak-is dolga, aki mikor lata amaz Nagy allo kepet, akinek feje arany vala: mellye es karja ezűſt, haſa es tomporai ertz: Szarai vas, labai pedigh egy reſent vasbol s-egy reſent cserepből valanak; megh rettene rayta: az mint ezt ugyan ezen Daniel iraſanak maſodik reſeben ennek előtte megh magyaraztuk. Igy vagyon it-is à Danielnek dolga. Oka pedig az Daniel felelmenek ez vala. Mert à Daniel à Babyloniai fogſagban felette igen kevannya vala az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak jol allapattyat, s-megh ſabadulaſat à fogſagbol. De nem hogy az lenne hirtelen, de ſőt inkab lattya mennyei jelenesben (noha homalyban)

malyban) hogy az hiveknek ſok nyomoruſagokat kellene
ſenvedni: es ez, az Iſtennek hazanak kövétkőzendő
nyomoruſaga teſi felelmeſſe Danielt, az ő alom latáſanak
kőzőtte. Ahonnet ez volna az tanuſagh hogyha az Da-
niel csak homalyban lattya az Iſten hazanak követkőzen-
dő nyomoruſagat, s-retteg, fel, es retteg miatta ſiveben:
Hozzank illik tehat bizonyara, hogy ha mi naponkent
ugyan ſemeinkel nezzük az mi nyomoruſaginkat, az
Iſten hazanak keſerves ſorſan ſirankoznunk bankodnunk.
Igy kellene bizonyara; De ime mint vagyon dolgunk?
Meg kemenyődőt az mi tulaydon nemzetünknek ſive az
mi nyomoruſaginkra. Im kereſtyenek az mi kebelünk-
ben tartot magzatink, nemzetünkből tamadot vipera ki-
gyoknak ſiai meg akarnak emeſteni bennünket. Oh Iſra-
elnek paſtora, nekünk pedig kegyelmes Iſtenünk tamadgy
ki kerünk melletünk: Büntesd megh ezeket az te Anya-
ſent-egyhazadon elől nyomoruſagert. Oh Seregeknek
Iſtene, tamadgy ki hamar; es ſegyőnicsd megh ezeket:
Ne halgas igaz Iſten, mutasd megh hogy te vagy az mi
Iſtenünk. Ezek azok bizonyara, akik ſemminek velnek
tegődet es az ő lovokat s-magokat tartyak Iſten gyanant;
Magokat te helyőtted akarjak tiſtőltetni. Ezek azok,
akik ſüzeknek őſvegyőknek, arvaknak rontoi ezek azok,
kik nemzetünk karaval poganyokkal kőtőttenek frigyet.
Azert holot te vagy az igaz Iſten, te vagy az arvaknak
Iſtene, moſt mutasd megh magadat moſt az mikor csak te
read marattunk hogy nem ſeretőd az gonoſt, s-gyülőlőd
azokat akkik az Anya-ſent-egyhaznak artanak. Mi men-
nyei ſent atyank juſſanak az te ſemed eleiben à mi ſohaz-
kodaſunk, ſiralmink eſedőzeſink; ſabadits meg minket.

Tovab-

Továbbá, Innet annakokajert az nyughatatlanſagtul s-felelemtûl indittatvan az Daniel, mivel hogy valoſagos keppen mindeneket az ô alom latasaban nem erthet vala, akar vegere menni az ô alom latasanak: Megyen azert egyhôz az folgalo fent Angyalôk kôzzûl, kik allanak vala az Iſten elôt es kevana igaz ertelmet venni fellôle. Ahonnet vifontag az Daniel ertekezeſebôl, aki az Iſtennek Angyala altal akar taniuani; tanullyuk meg mi-is, hogy mi az mennyei dolgokban vakok vagyunk, tudatlanok. Annakokajert akiket Iſten elô allatot azoktul ertekôzzûnk az mennyei dolgokrol. Ha ezt cſelekôſſûk Iſten-is meg vilagoſittya az mi ſiveinket: az mint hogy az Danielnek tôrekôdeſe-is nem lûn hafontalan az Iſtennek Angyala elôt: Mert meg jelente Iſten az ô Angyala altal, az ô alom latasanak magyarazattyat: es ugyan azont cſelekôſi ennek utanna-is az tôb alom latasiban. *cap.* 8. *cap.* 9. *& ſequen.*

Minekûnk-is pedig aztigeri Chriſtus Urunk Kerjetôk s-adattatik nektôk kereſſetek s-megh talallyatok; zôrgeſſetôk s-meg nyittatik nektôk. Mert valaki ker, el veſi; aki keres, fel talallya; akki zôrget megh nyittatik. Valakik azert az Evangeliomnak enni vilagoſſagaban nem ertik az ô idvôſſegôknek utat, ne veſſenek ſenkire; hanem magok okai: Mert nem akarjak az ô idvôſſegôknek utat kereſni. De mi kereſsûk azt, es megh vilagoſittya Iſten az mi ſiveinket. Igy kellene bizonyara; de felette reſtôk vagyunk az Iſten igejenek tanulasara; es ez azoka, hogy Iſten-is ſok nyomoruſagokkal ſanyargat bennûnket. Ez itt az elſô dolog. *Matth. 7.*

Maſod-

Masodsor mondam hogy azt irja meg az Propheta: Micsoda modot tartot az Istен Angyala ennek az mennyei alom latasnak magyarazattyaban, es miben allyon ez az alom latasnak magyarazattya. Az magyarazatban illyen modot tartot az Angyal; elsoben kozonsegessen felel az alom latasra s-annak utanna kivaltkeppen ez negyedik bestianak, fene vadnak magyarazattyara. Kozonsegessen azert azt mondgya felole: Ez az negy nagy allat, negy Kiralyok kik tamadnak ez foldon: az az; az negy Kiralyokon peldaztatnak, negy birodalmak, kik tamadnak eggyik az masik utan, tudni illik Babyloniai, Persiai Gorogh Orszagi es Syriai, az mint ekkedig mi follottunk felole. Mert az Kiralyokon ertetnek az birodalmak es Orszagok, az mint meg tetzik az 23. versbol, az Angyalnak magyarazattya ferint ahol igy foll az Angyal s-mond: Az negyedik fene vad, az negyedik birodalom lesen. Ehoz pedigh az negy birodalmak magyarazattyahoz ezt-is hozza tesi: es az magasságoknak fentei el vesik az Orszagot, es birjak az Orszagot orokkon orokke. Aholot az magasságoknak fenteni, ertetnek az orok eletre rendeltetot hivek, s-azt akarja az Istennek Angyala mondani, hogy noha mind ezek alat a negy rendbeli birodalmak alat, sok nyomorusagokat fenvednek az hivek: de mind azon altal meg marad az Ecclesia mind orokke. Es Istен ezt az o Angyala altal mondattya az o Anyaszentegyhazanak vigaztalasara, hogy latvan az nyomorusagot, ketsegben ne essenek az o meg maradasok felol.

Sententiæ Authoris.

Angeli.

Tanullyuk megh innet ez negy rendbeli birodalmaknak valtozasibol, hogy nincsen semmi birodalom allando, hanem mindenek romlasala vettettek. Es ugyan itt azt-is

jegyőzzűk meg tanuſagul, hogy akar mint s-akar hogy őldőzzek kergeſſek ez vilagi kegyőtlenők az hiveket; de megh marad mind őrőkke az Eccleſia. Az mely foldgal az mi vigaztalaſunkra, ez mi moſtani időnkben; mert noha mi-is haborgattatunk, de Iſten minket maymaga ſinte kelletekoran meg akar ſegiteni, es az mi haborgatoinkat, meg fogja fegyőniteni. Ez az elſő dolog.

Maſodſor: Kivaltkeppen pedigh akar ertekőzni Daniel az negyedik beſtia felől mit peldazna. Az mellyet lat vala az Daniel hogy hatalmaſſab volna à többinel: akinek tiz ſarvai valanak, es akinek tiz ſarvai kőzőt fel nevekődek egy kiſſeb, à mely előt vifontagh, harman az elebbiek kőzzűl ki romlanak, ſaja es ſemei valanak annak az kis ſarunak, hadakozik vala az ſentekkel, es nagyokat foll vala az felſeges Iſten ellen. Az mely negyedik fenevadrol, immar mi ennek előtte igaz eleget ſollotunk s-bűvőſſen meg-is magyaraztuk azt mi legyen. Moſt azert hogy az meg magyarazot dolgokkal ujonnan azkereſtyenek elmejet ne farafuk; hanem hogy ennek ertelmet, az hiveknek ſivekben s-elmejőkbe hadgyuk; az Angyalnak magyarazattyat imillyen rővid ſummaba foglallyuk.

Előſőr annakokajert effelől az negyedik beſtia felől azt mondgya az Angyal: Az negyedik beſtia ugymond, negyedik Orſag leſen ez főldőn.

Mit akar?

Ertik ezen nemellyek az mint oda fel meg diſputalok, az Romai birodalmat. De meg nem alhat ſemmikeppen, az mint annak okait megh ertettűk, hanem kel ezen ertenőnk az Syriai, Aſiai avagy Seleucidaknak birodalmat, az mely felette ſokat kűlőmbőz az elſőktűl, es felette kegyőtlen

győtlenkűn az Istennek nepen az Sido nemzetsegen; es erre az ő kegyőtlensegere nezve mondgya az Propheta, hogy vas fogai, ertz kőrmei voltanak ennek, őtt ez, aprota rontot, es labaival el tapodot mindeneket.

Masodsor azt mondgya felőle: Hogy tiz sarvai valanak ennek az negyedik bestianak.

Mit akar ezzel?

Peldaztatnak ezzel, az Syriai, Asiai es Seleucidak birodalmaban levő tiz Kiralyok, tudni illik. 1. Seleucus Nicanor. 2. Antiochus Soter. 3. Antiochus Theos. 4. Seleucus Callinicus. 5. Ptolomæus Evergetes. 6. Seleucus Cerannus. 7. Antiochus Magnus. 8. Ptolomæus Antipator. 9. Seleucus Philopator. 10. Antiochus Epiphanes. *Vide supra Hom. 49.*

Harmadsor azt mondgya felőle, tudni illik az negyedik bestia felől, hogy az tiz sarvak kőzzűl nevekődik egy kis saru, à kinek előtte, harman az elebbi sarvak kőzzűl ki esnek.

Mit akar?

Ertik ezen nemellyek az Romai Papat: nemellyek pedig az Tőrők birodalmat: De bőtű szerint, peldaztatik ezzel az Antiochus Epiphanes; aki harom sarvakat letőre az elebbi sarvak kőzzűl: az az: az ő előtte valo Kiralyok kőzzűl, harmat meg őle: ugy mint Ptolomæus Philopatort, Antiochus Magnust, Seleucus Philopatort, es ugy alla be alnok mesterseggel az fejedelőmsegben.

Negyedsor azt mondgya az kis saru felől, hogy saja szemei voltanak ennek es nagyokat szollot Isten ellen.

Mit akar ezzel?

Szemeivel peldaztatik az Antiochuſnak, vigyazo es telhetetlen volta; fajaval es follaſaval, peldaztatik, az Antiochuſnak, az igaz Iſten ellen, es az ő fentei, az Anyaſent-egyhaz ellen valo karomlaſi.

Ótódſór azt mondgya effelől az kis faru felől, hogy hadakozik az ſentőkkel, es gondolkodik azon, hogy meg valtoztaſſa az időket es az tőrvent es adattak az ſentek ő kezeben ideig, időkig, es az időknek refeig.

Mit akar ezzel?

Peldaztatik ezzel hogy az Antiochus Epiphanes az Iſtennek nepet ſanyargattya es az Iſten nepenek tőrvenyet, innepit megh valtoztattya, es uy ceremoniakat fog rendeloi. Az mint vegben-is vive ezt: Mert az Seleucidaknak birodalmanak, 145. eſtendejeben, az Antiochus oltart eppittete, es azon diſnokkal akara aldozni az Sidoknak tőrvenye ellen; kenſerite az Sidokat, hogy az ő kereſtyeni vallaſokat el hadgyak, balvanyoknak folgallyanak, diſnokkal aldozzanak, es valakik kőrnyűl metellyenek, meg őleſſenek. Az mely utalatoſſag tarta az Sidokon, harom eſtendeig es tiz napokig. Igy azert az templomnak puſtaſaga, es az igaz Iſteni tiſteletnek el valtozaſa Antiochus Epiphanes idejeben, tarta harom eſtendőkig s-tiz napokig.

1. Machab. 1.

Mit tanulſ itt?

Tanullyuk megh innet fejenkent, hogy az Antiochus Epiphanes tarſai azok, valakik az időket, az innep napokat mellyeket Iſten rendelt, es az Iſtennek tőrvenyit el akarjak valtoztatni, es az helyeben emberi talalmanyokat ren-

kat rendelni. Illyenők pedig az Romai Papak, akik az időknek es az innep napoknak valtoztatasaban igen gyönyörködnek, az mint az ő Calendariom igazgatasabol nagy kűnnyen megh tetzik.

Hatodsor es utolsor azt-is jelenti az Propheta; Meddig tartson ezeknek az birodalmaknak kegyetlenseghe, s.azt mondgya felőle addig tudni illik mig el jű annak büntetesenek istentűl rendeltetőt napja, es lesen ezeknek romlasa pusztulasa. Annak-utanna vissont, lesen az Christus Orszaganak fel eppitese minden nepek közőt; azmint be-is tellyesődőt ez, az Christus testben valo el jövesenek idejen: es ez az ő Orszaga az Ecclesia meg marad mind őrőkke.

Ahonnet ez az tanusag: Nagy kűlőmbseg vagyon az Christus Orszaga es ez vilagi birodalmak közőt: Mert ez vilagi birodalmak csak bizonyos ideig tartanak; es bizonyos hatarigh terjednek. De az Christus Orszaga őrőkke valo, es ez főldnek minden hatarara ki terjed; es az Christus minden rendbeli nemzetsegőkből akar őnnőn maganak hiveket gyűjteni. Ertyűk azert ennek az alom latasnak magyarazattyat; Lassuk az utolso dolgot.

Harmadsor es utolsor, mondam azt kell minekűnk megh latnunk: Mivel vegezi az Propheta befedet; erről igy szoll. Eddig ugymond vege az befednek. Engemet pedig Danielt az en gondolatim igen megh rettentenek, es az en abrazatom megh valtozek en bennem, es az befedet meg tartam az en szivemben.

Mit akar?

Kettőt cselekődik à Propheta: Eggyiket ezt hogy ennek az mennyei jelenesnek igaz voltat, s.tőkelletősseget al-

get allattya s-azt mondgya: Eddig ugymond az befedenek vege, mintha mondana: ezek azok, mellyekre engemet az Iſtennek Angyala tanita, es itt vegeze befedet, es nem ſükſegh erröl ſenkinek immar fellyeb tudakozni, hanem minden ember elegödgyek megh vele. Ahonnet ez az tanuſag: Tudgya Iſten mellyek tartoznak az mi idvöſſegünkre, es ez okon ö felſege ſinten ott vegezi befedet, ahol minekünk-is, nem ſükſegh fellyeb tudakoznunk felöle. Vetköznek azert azok, akik oly nyughatatlan elmevel vadnak hogy fellyeb akarnak erteni az Iſtennek titkos dolgai felöl, az mint ö felſege az ö igejebe az ö akarattyat ki jelentette. De nem illik minekünk, az mint az ſent Pal ſolli. *Cor.* 4. *v.* 6. az iras fölöt bölcselködnünk. Maſodſor azt-is meg jelenti az Daniel: Mit ſerzet az Angyalnak befede az ö ſiveben. Azt mondgya hogy ezen-is az Angyalnak befeden megh rettent elſöben; s-annak-utanna külſö keppen-is meg valtozot fiſöben: De mind az altal vegezetre az Angyalnak befedet meg tartotta ſiveben. Ahonnet minekünk ez legyen az tanuſag, hogy mi-is az Iſtennek csudalatos dolgait csudallyuk; az ü igejeböl almelkodaſſal eppüllyünk, tanulyunk, es az mellyek az mi idvöſſegünkre ſolgalnak azokat az mi ſiveinkben meg tarcsuk el ne feleycsük. Melyre ſegellyen minket, az mi kegyelmes Iſtenünk,

Fiajert az Ur Jeſus Chriſtuſert.

A M E N.

Viſſa

Visio secunda Regni Græcorum et Syriæ.

CAPVT VIII.

LIII. PRÆDICATIO.

BOldisar Kiralynak harmadik eſtendejeben, latas jelenek ennekem, nekem Danielnek, az utan mely jelent vala ennekem elöſſör. Es latam latasban, es lattatom vala maganak lenni Susan varoſaban, az mely vagyon Elam tartomanyaban, es lattatom valo magamnak lenni az Ulaj folyo viz mellet. Es fel emelem az en ſemeimet, es laram, es ime egy Kos áll vala az folyo viz mellet, es ket ſarva vala, es azok az ſarvak nagyok valanak, es eggyik az maſiknal magaſſab, es az magaſſab neveködik vala utolſor. Latam azt az Koſt, hogy az ö ſarvaival öklel nap nyugotra es eſakra, es délre, es ſemmi allatok meg nem alhatnak vala ö elötte, es nem vala ki meg ſabaditana valakit az ö kezeböl, es cseleködek az ö akaratttya ſerint es nagya lön. *verſu 1.* *verſu 2.* *verſu 3.* *verſu 4.*

Az Da-

Az Daniel Propheta irasanak sinten kezdetiben keresztyenek, ket reszekre osztottuk vala, az egesz Daniel Propheta tanitasat. Mert elsö reszeben azt mondottam vala, hogy az Propheta, külömb külömb fele Historiakat tractal, meg lett dolgokat, ugymint Nebuchadnezar Kiralynak, Boldisar Kiralynak Darius Kiralynak dolgait. Masodik reszeben tractal, latasokat jövendö mondasokat, az Babyloniai, Persiai, Görögh Orszagi, Syriai es Asiai birodalmaknak valtozasit, mind az Ur Jesus Christusnak el jöveteleig. Ezek lönek reszei.

Ekkedig annak-okajert az hat elsö Caputokban megh magyarazok az Daniel Propheta irasanak elsö reszet. Annak-utanna pedig az hetedik caputban, kezdök magyarazni azon Daniel Propheta Mennyei latasit az birodalmaknak valtozasi felöl. Az mely latasi altal azt akara Isten megh jelenteni Danielnek: Minemü allapatra jutna igyök az Babyloniai fogsagban levö Sidoknak, kik az ö meg szabadulasokat az foksagbol naponkent nagy siralommal varjak vala. Erre tudni illik, hogy negy nagy birodalmak tamadnanak eggyik az masik utan akkik alat sok rendbeli nyomorusagokat kellene szenvedniök kivaltkeppen pedig az negyedik birodalom alat, tudni illik Antiochus Epiphanes idejeben: de mind azon altal, Isten vegezetre az ö nepet azok alol à nyomorusagok alol fel akarja szabaditani. Ekkedig annak-okajert az hetedigh Caputban megh magyarazok az Danielnek elsö mennyei latasat, az melyben ugymint egy summaban be foglala közönsegössen, minden birodalmaknak valtozasat az Babyloniai birodalomtul fogva, mind az Christusnak el jöveteleig. Most immar ebben az nyoltzadik Caputban, követ-

Scopus Visionum.

következik az Danielnek, masodik mennyei alom latasa; Melybe Summa szerint ter még az Propheta, az masodik es harmadik birodalmaknak, az az, à Perſiai es Gôrôgh Orſagi, avagy az nagy Alexander birodalmanak megh irasara; es sorgalmatoſſan megirja az Daniel; Mit fogh szenvedni az Istennek nepe az Syriai birodalomban, à kegyôtlen Antiochus Epiphanesnek idejeben. Az melyben ugymint typusban, arnyekban, az adatik minekünk elônkben vilagoſſan; mit fog szenvedni az utolſo idôben az Istennek Anyaszent-egyhaza, az Antichriſtus alat.

RÉSZEK.

Három reſzei vadnak ennek az nyolczadik caputnak.

I. Az Danielnek mennyei latasa: *Verſib.* 14.
II. Az Daniel mennyei latasanak magyarazattya. *à v.* 15 *ad* 20.
III. Mit szerzet ez az mennyei latas à Daniel szîveben. *v. ultimo.*

Az elsô dolog felôl igy ſoll az Propheta s-mond. Boldiſar Kiralynak harmadik esztendejeben, &c.

Mit akar?

Hat rendbeli circumſtantiakat, kôrnyûl allo dolgokat jegyez meg ez igekben à Propheta. 1. Az latasnak idejet: Mikor jelentette ki Isten ezt az mennyei jeleneſt. 2. Kicsoda latta ezt az latast. 3. Megh irja az latasnak rendit. 4. Ennek az latasnak sorgalmatos meg tartasat, minemû gondot viselt Daniel ennek az latasnak megh tartasara. 5. Helyet, holot latta Daniel ezt az mennyei latast. 6. Mit latot az Daniel az ô latasaban.

Az mi az elsô dolgot illeti, tudni illik az latasnak idejet: Mikor jelentette ki Isten ezt az mennyei jeleneſt, igy ſoll à Propheta affelôl. Boldiſar Kiralynak harmadik esztendejeben: az az, à mint Joſephus ſamlallya, 14. I.

estendőkkel az Babyloniai birodalomnak romlása előt, az mely Josephus, 17 estendőket tulaydonit az Boldisar Kiraly birodalmanak. Avagy az mint Berosus es Metasthenes számlallyak, harom estendőkkel az Babyloniai birodalomnak romlása előt, az mely históricusok tudni illik Berosus es Metasthenes, csak őtt estendeig valo birodalmat tulaydonitanak az Boldisar Kiralynak.

Oly időben az mikor á kevely kegyetlen, Istentelen Boldisar kiraly uralkodnek nagy kegyőtlenül az Sido nemzeten fellyebben sokkal hogy nem mint az ő Attya az Evil-merodak, avagy pedig az ű nagy Attya az Nebuchadnezar Kiraly: hogy avagy csak innet venne eſeben az Boldisar Kiraly magat, es kőnnyebbitene az Isten nepenek terhet, mivel hogy az ő birodalmanak hamar vege lenne. Es az Isten nepe-is venne vigaztalást maganak, az ő jővendő megh szabadulása felől. Ahonnet minekünk az időnek jegzeséből ez az tanusag. Nem hadgya Isten soha az ő Anyaszent-egyhazat, hanem annak minden időben gondgyat akarja viselni, kivaltkeppen pedig akkor, mikor ez vilagi kegyőtlenők az ő hivein akarnak regnalni. Az mint pelda erre á Boldisar Kiraly, akit Isten az ő kegyőtlenségejert, az ő tobzodo lakodalmi kőzőt á Cyrus Kiraly altal, á mikor szinten semmit az ő bűnteteſe felől nem gondolkodnek, es az Cyrusnak fejedelmeket semminek alitana. Pelda á Pharaho á kinek nem faja Ægyptusban, az Isten nepenek keserű sorsa: de vegre Isten az vőrős tengerben be burita. Ne fellyünk hát most-is azokrul, akik fel tamattanak az Istennek nepe ellen; mert az Isten hamarsaggal ővé gyűyti az bűnteſnek

teſnek. vôlgyere ez illyeteneket, es ôket meg fegyôniti. Ez az elſô reſz.

Mondam maſodſor, azt jedzi meg ez fel vôtt igekben az Propheta: Kinek jelentette meg Iſten ezt az mennyei jeleneſt: s-azt mondgya felôle: Latas jelenek ennekem, nekem Danielnek. Kettôzteti az Daniel beſedet, s-azt mondgya hogy ennekem; nekem Danielnek, hogy ezzel meg jelencse, hogy nem maſet, hanem az ô tulaydon latâſit akarja befelleni; Nem ugy az mint ennek elôtte cseleködek, az maſodik, negyedik, es ôtôdik Caputokban, aholot az Nebuchadnezarnak es Boldiſar Kiralynak latâſit ſamlala elô, akik nem voltanak Prophetak: es ez okon nem-is volt azoknak annyi meltoſaga, s-hathato volta az hivek elôt; mint azoknak, mellyeket Iſten meg jelentet à Danielnek, az ô ſolgajanak es Prophetajanak. Azt mondgya azert az Propheta, hogy Danielnek jelentette ki Iſten ezt az mennyei jeleneſt, hogy igy ennek az mennyei latâſnak meltoſagot ſerezzen, es valami kôz alomnak ne itelteſſek, hanem olynak az mely az Iſtennek ſolgajatul lattatot, es nagy dolgot akart Iſten ez altal ki jelenteni. II.

Ahonnet ez mennyei latâſnak meltoſagabol ez az tanuſag; hogy nem minden latâſokat itellyûnk heaban valoknak lenni; hanem vadnak ollyak-is, mellyek altal Iſten nagy dolgokat ſokot az embereknek meg jelenteni, es ugyan azok altal kûlômb kûlômb fele dolgokrol ſokta megh inteni. Illyen vala az Nebuchadnezar Kiraly alma, az mint immar azt meg magyaraztuk. Illyen vala az Joſeph alma-is, aholot azt lattya hogy az kevek fen allanak vala az mezôben, az ô battyaje pedig megh hajolnak cap. 2. Gen. 37.

vala elôtte, &c. Illyen vala az Pharaho alma, az het kôver, es het ôſtôver ûnôk felôl, &c. Meſy peldazza vala à het bû, es het ſûk eſtendôket. *Gen.* 41.

II. Tanullyuk meg, ahol Daniel az ô nevet fel jedzi az alom latasnak bizonyos voltajert; ſep dolog az mi idôſſegûnknek tudomanyaban arra vigyazznunk, kik altal akarunk az Iſten hazaban eppûlni, à mi hitûnknek, agazatit az igaz tudomant tanulni. Azok altal tudni illik akiket tudunk Iſten ſolgainak lenni, akiket Iſten bocsatot s-rendelt az tanitaſnak tiſztire, es tudgyuk bizonnyal hogy az Iſtennek igejet, tiſtan igazan, emberi talalmanyoktul valo ôſſve egyelites nelkûl hirdetik. Erre inti az ſent Pal-is az Timotheuſt. 2. *Tim.* 3. mikor igy ſoll: az gonoſz embereknek ugymond, es az hitetôknek elô menetelôk lefen az gonoſsban, egyebeket el csalvan, mivel hogy ôk-is el csalattattak: De te maradgy meg azokban à mellyeket tanultal, es à mellyek te read bizatrattak, tudvan azt kitôl tanultal. Vigyaz azert te-is kitûl akarſz az Iſten hazaban eppûlni, ne bizzad minden tudatlanra lelkedet. Ez az maſodik dolog.

III. Harmadſor mondam ez fel vôtt igekben, meg irja az Propheta az alom latasnak rendit, s-azt mondgya felôle, hogy maſodik ez az elſôtûl, tudni illik az kôzôt mellyet Iſten megh jelentet az Danielnek almaban. Az mellyet nem oknelkûl jegyôz megh az Propheta, hanem ezert, hogy ezzel meg mutaſſa, hogy valoſagos keppen vegben mennek ezek, à mellyekrôl jôvendôl à Propheta: mivel hogy Iſten ugyan azon egy dolgot, kûlômb kûlômb latasokkal atta ô neki eleiben, ugy hogy az utolſo megh jeleneſôk, vilagoſſabbak lôttek az elſôknel. Mert az elſô alom

alom latasaban Danielnek, nem valanak az Orszagok s-birodalmak illyen nevezet serint ki adatvan, mint ebben az masodikban. Ahonnet tanullyuk megh, az Isten mely csudalatos keppen rendelte az ô igejet, Evangeliomat beszedet; igy tudni illik, hogy az mit egy helyen homalyosban hoz elô az iras, màs helyen vilagosban magyarazza: az mint cselekôszik it-is Isten, à Danielnek ki adot alom latasaban.

II. Tanullyuk megh innet: Nem hasontalan az irasban, ugyan azon egy dolognak gyakorlatossággal valo elô hozasa, mert az annak az dolognak bizonyos hasznos, es szûkseges voltat commendallya. Az mint szent Pal bizonyittya. *Phil.* 3. *v.* 1. Ugyan azonokat irnom tinektôk en, nem restellem, tinektôk pedigh batorsagos. Ne mond hât te-is atyamfia azt, mikor az Evangeliomnak magyarazattyat hallod: estendô ez nap-is ezt praedicallottak vala: Mert azt az tanitok à te eppûletôkre cselekôszik, hogy megemlekôznel felôle. It-is azert uyittya ugyan azon elebbi alom latast az Danielnek az Isten lelke, hogy annyival inkab megh emlekôzzek felôle es itellye hasznos es szûkseges dolognak lenni.

Negyedser mondam egy igevel jegzi meg az Prophe- IV.
ta à Daniel forgalmatossagat az ô alom latasanak meg tartasaban, akirôl igy szoll: es vigyazok vala arra az latasra: es ugyan azon egy sôt ottan ottan elô hozza, latam ugymond latasban, latam, latam: Az mely folgal ennek az alom latasnak bizonyos voltara, hogy senki ne ketôlkôdjen felôle, mivel hogy forgalmatos gondot viselt az Daniel felôle.

Ahonnet ez minekünk az tanuſag, hogy nagy ſorgalmatoſſag kevantatik az Iſtennek titkos dolgainak viſgalaſara; fel kell nyitnunk ſivünket, ſömünket, az Iſten igejenek tanulaſara mert ha ezt cselekőtte az Daniel, ſokkal inkab ezt kel minekünk cselekődnünk, hogy naponkent eppüllyünk. Megh feddetnek annakokajert itt azok az tanitok, kik alig tekintenek az Poſtillaban, s-menten mennek az Iſten ſekiben, nem viſgalvan az iraſokat, ſem pedigh annak igaz ertelmeről ſemmit nem gondolkodvan. Megh feddetnek az halgatok-is kik imel ammal halgattyak az Iſten igejet, csak fülök mellől bocsattyak; Igy vagyon uramnak-is dolga, akinek ide vagyon az ſöme de elmeje maſut nyargal: Nem igy kell az Iſten igejet halgatni hanem vigyazas altal kell eppülni az Iſten hazaban, azt adgya itt az Daniel peldaja elönkben.

V. Ötödik kerdeſünk ez vala, holot latta Daniel ezt az mennyei jeleneſt? azt mondgya felöle hogy, Suſan varoſaban, mely vagyon Elam tartomanyaban az Ulaj folyó viz mellet.

Mit akar?

Az Elam annit teſen mint Perſia. Az Suſan pedigh volt Perſiaban, à Perſiai Kiralyoknak fő lako helye varoſa; mely Magyarul annit teſen mint lilium avagy Roſa, s-igy neveſtetőt az ő ſepſegejert es ekeſſegejert. Mert ezt az Hiſtoricuſok ugyan csudaltattyak. Jeronymus Doctor-is emlekőzik felöle, mely igen ſep varos volt, ahollot az Perſiai Kiralyok-is ſoktanak, vala temetkőzni. Az folyo viz pedigh mellyet Ulaj folyo viznek nevez, màs nevel mondatik Pliniuſnal Eulæus folyo viznek, à mely kőrül

kőrül follya vala Susan varosat. Azt akarja azert mondani, hogy Persiaban Susan varosaban, mellyet kőrnyül foly az Ulaj folyo viz, ott latta ezt az almot Daniel.

De mondhatnad.

Ugyan ott volte Daniel test ſerint Susan varosaban nem pedig Babyloniaban?

F. Nem volt test ſerint; Mert igy lakozik vala Babyloniaban; hanem elmejeben el ragattatvan, vala Susan varosaban alom latasnak altala: Hogy pedig ez igy legyen, meg tetzik innet előſőr. Mert az Daniel nem vala maga ſabadsagaban hogy ſabadon mehetőt volna, az Babyloniusok ellenſegihőz Babyloniabol Persiaban. Masodſor meg tetzik innet: Mert az Daniel az ő hivseget kőteleſte vala az Babyloniai Kiralyoknak es lehetetlen, hogy jo lelki ismerettel mehetet volna à Persakhoz. Harmadſor; Mert akkor az Daniel mikor ezt az almot latta; vala az Boldisar Kiralynak birodalma alat. Nem test ſerint azert, hanem mennyei latas altal, vala az Daniel Susan varosaba.

Hatodſor es utolſor, mondam azt kel megh latnunk: Mit latot az Daniel az ő latasaban? Sokak azok s-nagy dolgok az mint ennek-utanna megh hallyuk, de most ez jelen valo igekben, emlekőzik csak arrol, hogy latot egy Kost, az mellyet, hat rendbeli dolgokkal magyaraz. 1. azt mondgya affelól hogy csak egy volt: Mely csak egy birodalmat peldaz vala, tudni illik az Persiait. 2. azt mondgya felőle, hogy allot az, à folyo viz mellet: Mert lako helyők az Persiai Kiralyoknak vala Susan varosaban az Eulæus folyo viz mellet. 3. azt mondgya felőle, hogy ket ſarvai voltanak az kosnak, eggyik az masiknal VI.

magassab

magassab, es az magassab utolsor nevekődőt. Aholot a ket sarvakon ertetnek az Mediai es Persiai ket Orsagoknak Kiralyi: Mert Medusokbol es Persakbol áll vala az masodik birodalom. Nagyob lőn pedig eggyik az masiknal az sarvak kőzzül, az utolso az elsőnel: Mert elsőben az Medusok valanak nevezetősbek; annak utanna pedig az Persak lőnek hatalmassabbak. 4. azt mondgya az kos felől, hogy őklelt nap nyugotra, Ezakra, Dęlre mely ezt peldazza vala, hogy az Persiai Kiralyok nap nyugatra meg hodoltatnak Babyloniat, Syriat, Cappadociat, es az kissebbik Asiat. Ezakra, Lydiat, Armeniat s-az tőbbit. Dęlre, Arabiat, Indiat, Szerecsőn Orsagot: Mert az Persiai Kiralyok az Orsagot el foglalak Indiatul fogva Szerecsen Orsagig. 5. azt mondgya az kos felől, hogy senki nem alhatot meg előtte, es nem volt senki, akki valakit meg sabadithatot volna kezeből: Mellyel jelentetik az Medusoknak es Persaknak hatalmas voltok kinek senki ellene nem alhatot. 6. azt mondgya felőle, hogy mindeneket cselekődőt az ő akarattya serint, az az, mindenekben jo serencses előmenetelők volt az Persaknak es Medusoknak. Mert noha, neha meg győzettetnek vala; de mind az altal vegre, vegbe visik vala azt valamit akarnak vala. 7. Vegezetre ezt-is hozza tesi az Propheta: Es ugymond naggya lőn: Mert à Persaknak fejedelme, hatalmasb vala mindeneknel, kinek senki ellene nem alhat vala. Ezek neznek, itt az első latasnak magyarazattyara.

I. Tanullyuk megh hát innet vala mely fejedelőmsegők az Isten Anyasent-egyhazat s-nepet haborgattyak, el kel azoknak az ő Orsagoknak birodalmanak pustulni, romlani.

Az mint

Az mint peldajul vadnak erre à Babyloniai fejedelmek, kik kemelletlenôl ſanyargatak az Iſtennek nepet, s. Orſagokkal eggyût ſemmive lônek. Igy lefen ez utanis ez vilagi kegyôtlenôknek dolgok. Ennek felette valamit ez vilagi kegyôtlenôk egyebeken cſelekôttenek, Iſten iſmet azokat, ugyan azon bûnteteſſel veri. Peldajul vadnak erre-is à Babyloniuſok, kik el vevek az Sidoknak es egyeb nemzetôknek javait, Orſagit: annak-utanna viſont az ôvek-is el vetetek ô túlôk.

II. Ideje vagyon az birodalmaknak nevekôdeſenek, es hatara vagyon azoknak el romlaſanak: es ſoha egy birodalom ſem allando. Peldajul vadnak az Aſſyriai, Perſiai, Görög Orſagi, Syriai, Aſiai birodalmak, akkik voltanak, s. immar nincsenek, ſemmive lettek.

III. Szep dologh az eggyeſſeg s. az fep fövetſegh; Mert az eggyeſſeg altal nagy dolgok mennek vegbe. Az mint az Meduſok à Perſakkal, egy fövetſegben leven; nem csak az ô hatarokat oltalmazak meg, de vegezetre birodalmokat-is ki terjeſtek, es ellenſegôket megh gyôzek.

IV. Es utolſor tanullyak meg à hivek, az ô nyomoruſagoknak idejen ne eſſenek ketſegbeu: Mert Iſten az ôveit meg fokta az ô ellenſegitûl alkolmatos idôben fabaditani. Az mint meg fabadita Danielt es az Eccleſiat à kegyetlen Boldiſar Kiralynak keſerves igajatul, el veven az birodalmat ô tûle s. eletet-is el vegezven. Szabadicson meg minket-is s. tarcson megh az mi Iſtenûnk minden nyomoruſagink közôt, fent Fiajert.

A M E N.

(ap. V.III

LIV. PRÆDICATIO.

versu 5. ES en figyelmetes valek, es ime egy kecske bak jô vala nap nyugatrol ez egeß fôldnek ßinere, es nem illeti vala à fôldet es annak az baknak vala egy tettetôs ßarva az ô ßemei kôzôt. Es
versu 6. mene az koshoz à melynek ket ßarva vala, mellyet lattam vala hogy áll az folyo viz mellet, es
versu 7. futamek arra nagy erôs haraggal. Es latam hogy az koshoz kôzelget vala, es fel emelkedek az bak annak ellene, es meg ôklele azt, es ket ßarvat el ronta, es nem vala erô az kosban hogy meg alhatna elôtte, es le ûte azt az fôldre es megh tapoda es nem vala ki megh mentene
versu 8. attol az kost. Az kecske bak azert naggya lôn, es mikor erejeben volna, el tôrek az à nagy ßaru, es annak helyeben negy nagy tettetes ßarvak nevekedenek fel az egnek negy ßele fele.

SUMMA.

Summa ßerint ezekben az jelen valo igekben azt irja meg à Propheta, hogy az nagy kosnak utanna latot masodik allatot-is tudni illik egy nagy kecske bakot, akki ugy ôkleli azt az nagy kost kit elsôben latot vala, hogy ottan le dûl, es el tapodgya azt, es à kecske bak az utan igen naggya

naggya nevekôdik de az ô nagy sarva à sok viadalyban ki tôrik, akki helyeben ismet negy sarvai nevekôdnek, ez nagy világnak negy sele alat.

RESZEK.

Ket reszei vadnak ez jelen valo igeknek, mert:

I. Meg irja ennek az kecske baknak allapattyat az Daniel.

II. Azon kecske baknak meg irja negy sarvait, mellyek amaz ô sok viadalyaban ki tôrôt sarva helyet nevekôttenek.

I. II. Az mi az elsô reszt illeti, tudni illik ennek à kecske bakbak allapattyat, igy soll à Propheta felôle s-mond: es en figyelmes valek, es ime egy kecske bak jô vala nap nyugatrol, &c. à holot ket rendbeli kerdesôket kell minekûnk ez igeknek ertelmejert meg jedzenônk.

I. Mit peldazot ez à kecske bak?

II. Minemû dolgokkal magyarazza ennek à kecske baknak allapattyat?

Az mi az elsô kerdest illeti: Arnyeka typusa vala ez az bak az Gôrôg Orsagi birodalomnak, avagy az nagy Alexander birodalmanak. Az Angyal-is pedigh ennek az alomnak magyarazattyaban ugyan ezent erôsiti ahol azt mondgya. Az kecske bak semmi nem egyeb, hanem az Gôrôg Orsagi birodalom. Felette igen illendô hasonlatossag pedig kereftyenek ez, ahol az Persiai birodalom hasonlittatik az koshoz, az Gôrôg Orsagi pedigh az kecske bakhoz. Mert à mikeppen az kecske bak, à ki megh annyat sopja, kis kecske gido (mert ollyanrol vagyon az Sido ige) erôtelemb az kosnal; igy az Gôrôgôk birodalma, à kik hadakoznak vala Dariussal az Persiajak Kiralyaval, gyôngheb vala, gazdasagokra es seregôknek sokasagara nezve az Persiai Kiralynak birodalmanal.

Mert azt olvaſſuk az Hiſtoriakban, hogy mikor *ad Granicum fluvium*, ſembe ſalla az nagy Alexander Darius Codomannuſſal az Perſiai Kirallyal, s-meg győze őtet, akkor Alexandernek csak harmintz ezer gyalogja, es őt ezer lovagja vala: az Perſiaiknak pedig gyalogiok ſaz ezer; Lovagja tiz ezer vala. Erre azert az gazdagſagra es hadanak keves voltara kepeſt meltan haſonlittatik à Gőrőg Orſagi birodalom, az ű annyat ſopo gyenge kecske bakhoz. Amaz boldog emlekőzetű tudos bőlcs Philep Melanthon pedigh ezt az Typuſt, az haſonlatoſſagot igy magyarazza. Nem oknelkűl haſonlittya ugymond Daniel à Gőrőg Orſagi birodalmat à kecske bakhoz: hanem ez okon: Mert à mikeppen az kecskek gyorſak az fakra valo fel hagasban, es győnyőrkődnek az ugrandozasban: igy az Gőrőgőknek elmeje csudalatos volt uy dolgoknak megh probalaſaban, es ſorgalmatos valamely dolognak viſgalaſaban. Ertőd azert mit peldazot az kecske bak, tudni illik az Gőrőg Orſagi birodalmat, avagy az nagy Alexandernek uralkodaſat, s-mi-is erről tudakozzunk, es laſſuk az maſodik kerdeſt: Mely ez vala.

Minemű dolgokkal magyarazza Daniel ennek à kecske baknak allapattyat?

F. Harmat jegy ez meg, ennek magyarazattyaban az Daniel. 1. Fel nevekődeſet, mikeppen nevekődőt fel. 2. Meg jelenti fenyes es dicsőſeg s allapattyat. 3. Romlaſat es veſődelmet. Mely tzikkelykekről mi-is ertekőzzűnk.

Fel nevekődeſet ennek az kecske baknak, őt rendbeli dolgokkal magyarazza. 1. Azt jelenti meg: Honnet latta hogy jűt, s-azt mondgya felőle: jűt nap nyugatrol az az,

az az, Görög Orſagbol, Macedoniabol: Mert Görögh Orſag nap nyugatra vagyon Aſiahoz kepeſt. 2. Azt jelenti felöle hova jöt s-azt mondgya hogy, jöt ez egeſz földnek ſinere az az, egeſz Aſiara, Indiara, Ægyptuſra, s-mind pedigh arra az földre, ahol akkor az Daniel vala: Mert ez az ſent iras ſollaſanak modgya, hogy azt hia egeſz földnek melyben az dologh vegbe fokot menni. 3. Azt mondgya felöle: Nem illeti vala ugymond az földet, az az, oly hirtelenſeggel jö vala, hogy labaival ne hattatnek meg csak meg-is erni az földet; de oly gyorſaſsaggal jö vala, mintha röpülne, avagy menyütö kö ſallana le az Egböl. Az mellyel jegyeztetik az nagy Alexander hadakozaſaban valo gyorſaſaga, az mint emleközznek az Hiſtoricuſok felöle, s-nevezet ſerint pedig Curtius, hogy mikor kerdenek az nagy Alexandert, mikeppen holdoltatta volna megh hirtelenſeggel enni ſok nemzetſegöknek tartomanit; azt feleli: μήδεν ἀναβαλλόμενον *Nihil procraſtinans*: az az, ſemmi dolgomat egy naprol maſra nem halaſtottam. 4. Azt mondgya à kecske bak felöl, hogy egy tetretes ſarva volt az ö ſemei közöt: Mellyen ertetik az nagy Alexander: azt akarja azert mondani, hogy à mikeppen az kecske baknak ereje az ö ſarvaban vagyon: igy az Orſagnak ereje, hatalmas Kiralyokban, fejedelmekben vagyon, minemü vala az nagy Alexander. Szemei gyanant valanak pedigh; kik közöt fel neveködek à Sandor, amaz ü eſes es bölcs Hadnagyi, Parmenio, Philotas, Clitus s-az többi kikkel eggyüt az nagy Alexander az Perſiajak ellen hadakozik vala. 5. Azt mondgya az kecske bak felöl hogy viaskodot az koſſal, es hatalmat vött ü rayta. Viaskodaſa felöl igy foll; Mene

ugymond à koshoz akinek ket ſarva vala, (az az, az Perſiai Kiralyhoz, kinek birodalma Meduſokbol es Perſakbol áll vala, az mint immar meg magyaraztuk) es futamek à koſra nagy erős haraggal az az gyorſaſaggal elől veven az ő ellenſeghet Dariuſt, à ki ſokaſagaban bizvan, ſemmit nem fel vala, rohana az Dariuſra, es latam hogy à koshoz kőzelget vala, es fel emelkődven az bak annak ellene, megh őklele azt. Győződelme felől pedigh azt mondgya: es el ronta ugymond ket ſarvat, mert nem vala erő az kosban, hogy meg alhatna előtte, es le üte azt az földre, es meg tapoda, es nem vala ki megh mentene attul à koſt, az az; Meg győze Alexander Dariuſt es az Mediai s-Perſiai birodalom Alexanderre ſalla, nem alhatvan Darius az ő ſokaſagaval Alexander ellen. Hogy pedig ez-is igy lőn, meg bizonittyak az Hiſtoriak: Mert annak-utanna, mikor megh győze elſőben az nagy Alexander Dariuſt *ad Granicum fluvium*, ez mellet az folyo viz mellet, ketzer vőt Sandor diadalmat Dariuſon, tudni illik maſodſor Ciliciaban Iſſa varoſanal, à holot meg ſebeſite Dariuſt, es el futvan Darius, ſekereit, paiſut, kez.ijat ſatorit el nyere. Satoriban pedig Dariuſnak, Annyat, feleſeget ket leanit es egy ſiacskajat: kikhőz minden kegyőſſeggel es emberſeggel lőn az Sandor, es az Darius erre kepőſt kevannya vala az nagy Alexander baratſagat; Orſaganak felet leanyaval eggyűt neki igerven, de nem cselekőde, Mert azt mondgya vala à Sandor, az mint lehetetlen az hogy ket napok legyenek az Egen, igy lehetetlen az-is hogy ket haſonlo fejedelem leheſſen az földőn. Harmadſor diadalmat vőn Dariuſon az Sandor, az Arbela varoſnal; az mely hadaban, az Hiſtoricuſok bizonſag

a' Kiſseb Alyſianak folyo Tizemillet.

bizonyſag tetele ſerint: valanak Dariuſnak negy ſaz ezer lovaſi: tiſſer valo ſaz ezer gyalogi; ket ſaz ezer kaſſi tizen ôt ezer tevei. Dariuſt pedig, mikor Mediaban akara futni, meg ôle ôtet Beſſus az maga hadnaggya, Bactrianak tiſztartoja, mintha azzal kedves dolgot cselekôdnek Sandornak, de nem talala kedvet nala. Mert Sandor az Darius halalat igen ſirata, es tiſztôſſegôſſen el-is temettete. Az Beſſuſt pedig à ki Dariuſt meg ôle, azzal bûntete, hogy ket termô fak kôzze kôtôztetven, kette ſakaſtata. Igy telek be azert az Daniel jôvendô mondaſa es az kecske baknak fel nevekôdeſe. Ez az elſô.

Ahonnet tanullyuk meg elſôben az Alexandernek peldajabol, akki keves hadakkal gyôze meg ſokakat, hogy nem az ſokaſagbol áll az gyôzôdelem, hanem az Iſtennek gondgya viſeleſebôl. Az mint pelda erre az Abrahamis à ki 318. magaval, keves gyônge ſereggel, ôt Kiralyokat gyôze megh. Gedeon 300. magaval megh gyôze az Madianitakat. Az Aſa Kiraly pedigh az Iudanak Kirallya mikor menne az Szerecsenek ellen keveſed magaval igy kônyôrôgh s-mond: Ur Iſten nincſen te nalad ſemmi kûlômbſegh à keves es az ſok kôzôt: Annakokajert ſegely meg minket mi kegyelmes Iſtenûnk: Mert az te nevedben bizvan jôttûnk ez ſokaſag ellen. Te vagy az mi Iſtenûnk, azert ne vegyen te raytad hatalmat az ember. Meg-is halgattatek pedig, mert az Szerecsenek megh futamanak es le vagattatanak. Igy azert moſt-is, nem az ſokaſagban, hanem az Iſtennek gondgya viſeleſeben áll az gyôzôdelem. 1. Chr. 14.

II. Tanullyuk meg innet: Micsoda legyen az fejedelmeknek uraknak az ô tiſtôk; ez tudni illik elſôben, hogy az Orſza-

az Orſagoknak tartomanyoknak, varaſoknak, faluknak legyenek ſarvai, az az: az ô alatta valoknak erôſſegi, es egyebek ellen oltalmazzak az ô alattok valokat: Maſôdſor hogy ſômôſôk legyenek, az az, mindeneket okkal, vigyazaſſal cselekôdgyenek, kôveſſek az eſes tanacsokat, es ſemmit vakmerô keppen ne cselekôdgyenek, kivel mind magoknak, s mind pedig az ô alattok valoknak artalmatnanak. Harmadik tiſtôk ez, hogy minden dolgokban, gyorſak, vaſtagok, es ſerenyek legyenek, az mint az Alexander peldajabol meg erthetik.

III. Tanullyuk meg innet, hogy noha egy ideig nem talaltatik ſenki, aki az Iſten Anyaſent-egyhazanak ellenſeginek ellene allyon, az mint lôn az nagy koſnak dolga az az, az Perſiai birodalomnak: mint Boldiſar Kiraly idejeben ſokat ſenvede az Eccleſia: De el jô az idô vegezetre, az mikor Iſten az ô hatalmas karjait ki nyuytya, es tamazt valakit, az ki az ô Anyaſent-egyhazanak ellenſegit megh fegyôniti. Az mint az Sandor birodalma altal bûntete az Perſiai Kiralt. Igy cselekôdek Iſten az mi idônkben-is à mikor fel tamadanak az Eccleſianak ellenſegi: de Iſten talala modot benne, mi modon minket, ezektûl lelkûnkben meg ſabadita.

Mondam maſodſor, ugyan itt az elſô reſben, à kecske baknak allapattyanak meg iraſaban, fenyôs es dicsôſeges allapattyat-is meg jelenti, s azt mondgya egy igevel felôle: à kecske bak ugymond naggya lôn. Az mint veggben-is mene ez: Mert Dariuſon hatalmat vôven az Sandor nagya nevekôdek.

Harmadſor pedigh romlaſa felôl ennek az kecske baknak azt mondgya; es mikor erejeben volna, ki tôrek az ô nagy

nagy ſarva: Mely igy mene vegben, hogy mikor megh holdoltatta volna Sandor az egeſs nap keletôt, es nem volna ſenki ellenſege, meg tere Babyloniaban, es vilagi gyônyôrûſegre, tobzodaſra advan ônnôn magat, reſegeskedes miat Babyloniaban meg hala. Jollehet nemellyek azt mondgyak, hogy etetes miat holt legyen meg Sandor, de imez az kôzônſeges ertelem. Meg hala pedig életenek, 33. Eſtendejeben, ſent Ivan havanak 28. napjan birodalmanak hetedik eſtendejeben, kinek az regi Poetak illyen Epitaphiomot csinalanak.

Tegnap ez az fôldet nyomja vala, ma à fôld nyomja ôtet.

Tegnap ennek ez egeſs vilagh ſem vala eleg, ma harom ſing fôld-is eleg.

Tegnap ettûl ez egeſs vilag retteg vala; ma az fergek ſem felnek tôle.

Ahonnet tanullyuk megh elſôben: hogy az kevelyôknek ſarva hamarſaggal le tôrik, az az, egy embernek-is fel fuvalkodot kevelyſege nem allando. Az mint pelda erre Sandor, ki az ô nagy kevelyſegeben Iſten gyanant akarja vala magat imadtatni es magat Jupiter Fianak tartani, es mikor ônnôn maganak halhatatlanſagot akarna kereſni, hirtelenſeggel ez vilagbol ki mulik. Ide tartozik azert az ſent David mondaſa. *Pſal.* 37. Latam ugymond hogy el hatalmazot à hitôtlen, es ollyan mint az ki zôldellô termô fa: de el mulek es ime nem vala, kereſem ôtet es nem talalam. Iſmet ugyan azon Pſalmusban az David *verſ.* 10. Egy keves idô mulva el veſs à hitôtlen; nezed à helyêt es ô nem leſen. Igy jara Boldiſar Kiral is, kinek tobzodo es Iſten ellen valo lakodalmi kôzôt lôn ha-

laſa. Igy jara Nebuchadnezar, kit Iſten az ô kevelyſegejert baromma valtoztata, az mint immar megh magyaraztam.

Δ II. Tanullyuk megh innet: Sok rendbeli modgya vagyon Iſtennek abban; mi modon ez vilagi fejedelmeket az ô birodalmokbol le veſſe. Nemellyeket fegyver altal az mint Iôn Boldiſar Kiralynak dolga, à ki az Cyruſnak fegyvere altal veſe el: Nemellyeket vadak altal, az mint Iôn amaz 42 gyermekeknek dolgok, kik az Eliſæus Prophetat csufollyak vala az ô kopazſagajert, kiket az Med-
2. Reg. 2. vek faggatanak el. Milo Crotoniates pedig az farkaſoktul emeſtetek meg. Hatto Pûſpôkôt az egerek evek meg. Cambyſes mikor lovara fel akara ûlni, fegyvere hivelye-
Herod. l. 3. bôl ki eſven, altal megyen az tomporan s-meg hal. Sandornak nem arthatot ſenki fegyverrel, hanem maga kezemiat tobzodasban holt meg. Az mely tanuſagh-folgal nekûnk vigaztalaſunkra: Valamikor lattyuk ez vilaghi kegyetleneket ſabadoſſan regnalni, es nincsen ſenki, à ki ô ellenôk csak meg-is merjen motzanni; el jô az idô, mikor azok, minden mi remenſegûnk kivûl, magok altal hirtelenſeggel el veſnek. Es bizonyara igy lôtt ſokfor az mi nemzetſegûnknek dolga, melynek ſok rendbeli ellenſegi tamattanak, de hirtelenſeggel remenſegûnk kivôl el veſtenek, s-igy lefen ez utan-is dolgok: talal Iſten modot az mi ellenſeginknek el veſteſeben.

Δ III. Tanullyuk meg micsoda legyen az ſok tobzodaſnak, reſegſegnek gyûmôlcse: ez hogy ez altal ſokak halalt kereſnek magoknak, az mint Iôn az nagy Alexandernek dolga. Sokak à kik ônôn magokat az bor italban erôſſeknek alittyak, vegezetre az bor ital miat halnak meg.

megh. De erre ſamtalan ſok az pelda, à kik bor ital miat veſztek el: lattyuk pedig hogy naponkent-is ezt az emberek igen bizonyittyak; annak-okajert ebben ne mulaſſunk. Laſſuk az maſodik dolgot.

Maſodik reſzeben ez fel vött igeknek azt mondottam vala; hogy meg irja az Propheta, ennek az kecske baknak negy ſarvait, mellyek amaz ô ſok viadalban ki tôrôt ſarva helyôt nevekôdenek, à kirôl igy tanit ſ-mond: Es annak helyeben ugymond, negy nagy tettetes ſarvak nevekôdenek fel az Egnek negy ſele fele.

Mit akar mondani?

Az negy ſarvak, negy birodalmat jedzenek. Azt akarja azert mondani, az negy ſarvaknak amaz egy helyeben valo fel nevekôdeſe, peldazza az nagy Alexandernek birodalmanak az ô halala utan valo negy reſre valo oſtaſat. Mert az mit olvaſſuk az Hiſtoriakban, minek utanna meg hala Sandor, es az ô ſolgai el temetek Babyloniaban, Roxanes aſſony az nagy Sandor feleſege terheſen marada tûle, kinek ideje mikor el jôve, egy fiat ſzûle, kire az nagy Sandornak birodalma nez vala: De meg foſtatek tôle. Mert az nagy Sandornak fô ſolgai, ugymint, Seleucus, Ptolomæus, Antigonus, es Caſſander, meg oſtozanak az nagy Sandor birodalmaval, ily fin alat, hogy ôk abban csak gubernatorok lennenek addig, migh az Sandor fia fel nevekôdnek; de ſemmi nem kele benne; Mert az birodalom erkôlcsôt veſen maganak.

Seleucus azert el foglala Syriat.
Ptolomæus Ægyptomot.
Caſſander Macedoniat.
Antigonus az kiſſebbik Aſianak Orſagat.

Igy azert az Sandor birodalma, az mint az Daniel foll; ez vilagnak negy fele fele el oſla. Ez az Propheta befedenek ertelme.

Mit tanulunk innet?

Tanullyuk meg; Mely rövid s-mely alhatatlan legyen ez vilagi birodalmoknak hatara: az mint az nagy Sandornak peldajabol meg tetzik, à kinek birodalma ſertelen nagy vala, de alig indulhata labara (tobzodaſa mint Alexander meg halvan) mindgyart hirtelenſeggel ſok rekeſre el oſla. Ekkeppen lõn az Perſiai birodalomnak-is dolga, mely, nem igen ſokaig tarta. Ne veſſük hát ez vilagi birodalmokban, uraſagokban, gazdagſagokban remenſegünket; mert azok mind el maradandok; ſõt hamar-is valtozandok. Az mint amaz Saladnius Aſiai Imperator Hiſtoriaja-is meg mutattya; à ki felõl azt olvaſſuk; hogy mikor halalra betegedet volna, dobot üttetet ſ-trombitat futata, mintha hadba akarna menni, ſ-vegezetre egy inget ki forditattya nyakabol, fel teteti az zaſlo tetejeben es azt kialtattya, az egeſz taboron: Ez egy imeggel megyen ma ki Saladnius minden joſagabol. Mondom ilyen mulando ez vilagi birodalom gazdagſagh: Ne veſſük hát remenſegünket abban, de kereſſük amaz menyei hazat, à ki örökke meg marad. Melyre ſegellyen minket az mi Atyank Iſtenünk ſent Fiajert.

A M E N.

LV. PRÆ.

Cap. VIII.

LV. PRÆDICATIO.

ES azoknak eggyikebȣl, nevekȣdek ki egy kis *versu 9.*
ßarú, es nagy fel nevekȣdek, dęlre, nap ke-
letre, es az kevanatos fȣldre. Es fel nevekȣ- *versu 10.*
dek mind az Egi ſeregik, es az fȣldre le eyte,
az Egi ſeregbȣl ſokakat, es az csillagokbol, es
azokat megh tapoda. Es az ſeregeknek fejedel- *versu 11.*
meig emelkȣdek, es ȣ tűle el vetetek az ßünte-
len aldozat, es el hanyattatek az ȣ Sanctuariomja-
nak helye. Es az ſereg adatek kezben az ßünte- *versu 12.*
len valo aldozatert, az vetȣkert, es veti az igaſ-
ſagot az fȣldre, es megh cselekȣßi ezȣket, es jo
ßerencses elȣmeneteli leßen. Es hallek egy ßen- *versu 13.*
tet hogy ßolla; monda azert egy à ßentek kȣzzül,
annak á ki csudalatos: Meddig leßen az ßünetlen
valo aldozatnak el vetelenek lataſa, es az puſtito
gonoßſag, hogy mind az Sanctuariomot, ſ-mind az
ſeregit el puſtitſa? Es monda ennekem: ket *versu 14.*
ezer es harom ßaz eſtveig es reggelig, es annak-
utanna meg tißtittatik az Sanctuariom.

SUMMA.

Ezekben az igekben immar megh irja az Daniel Propheta az Antiochus Epiphaneſnek ſemelyet, es az ő ſok rendbeli cſelekődetit annak hatarával eggyűt: tudni illik mit cſelekődgyek jővendőben Antiochus Epiphanes, Syrianak Kirallya, mind ez vilagi birodalmak ellen, mind Iſten ellen, s-mind pedig az ű Eccleſiaja ellen; es meddig tartſon az ő kegyetlenſegenek hatara: meddig bocsattya Iſten elő kegyőtlenſegeben.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak ez jelen valo igeknek, mert:

I. Az Propheta tanit az Antiochus Epiphaneſnek ſemelyeről es cſelekődetiről.

II. Azon Antiochus Epiphaneſnek kegyőtlenſegenek idejeről: Meddig tartſon annak az ő hallatlan nagy kegyőtlenſege.

Az mi az elſő reſt illeti, igy ſoll az Propheta s-mond: es azoknak eggyikeből nevekődek ki egy kicsin faru, &c.

Ezekben az igekben, harom rendbeli dolgokat kell minekűnk megh jedzenűnk. 1. Mit kell ertenűnk az kis farvon. 2. Honnet vőtt eredetőt az Antiochus. 3. Micsoda cſelekődetit forgattya Daniel az Antiochuſnak.

Az mi az elſő kerdeſt illeti, tudni illik, mit kell ertenűnk az kis farvon. Ved ebedben: ertetik egy igevel az Antiochus Epiphanes. Aki igy neveztetik kicsin farunak. 1. Ez okon, mert az ő Attyafiai kőzőt leg kiſſebbik vala. 2. Mert ez elſőben ſemminek tartatik vala, hogy ű rea az fejedelemſeg es az Orſagh nem tartozik vala, hanem az ő attyafianak az Seleucus Philopator fiara az Demeterre. De az birodalmat ő csalardſaggal foglala maganak, es erre az ő csalardſagara kepeſt, ugyan ezen Daniel

niel Propheta, *cap.* 11. *v.* 21. az Antiochus Epiphaneſt hija uralatoſnak. Igy magyarazza ezt Ioſephus *lib.* 10. *Antig. Indaicæ* 14. es Aben-Ezra, *in ſuo* Peruſch. De ebben ſemmi nehezſeg nincsen, kit kellyen ertenünk az kis ſarvon. Mert erröl ennek elötte az hetedik caputban elegget ſoltunk. Laſſuk az maſik dolgot.

Tudni illik: Honnet vöt eredetöt az Antiochus Epiphanes?

F. Azt mondgya az Propheta felöle; azoknak eggyikeböl neveködöt, az az, az Seleucidaknak birodalmabol, avagy az Syriai Kiralyoknak birodalmabol: mely egy vala amaz negy birodalmak közzül, az mellyekre osla az nagy Alexander birodalma az ö halalanak utanna, az mint ez elöt-is megh hallok. Tudni illik az Seleucus Nicanortul à ki az nagy Alexander ſolgai közzül Syriának Orſagat foglalta vala maganak. Nevezet ſerint pedigh Attya vala ennek az Antiochus Epiphaneſnek, amaz Antiochus Magnus, à ki az Syriai birodalomban hatodik Kiraly vala. Akit az Romajak ſokfor ſok izben meg gyöztenek vala, es ezt az ö fiat kezeſül-is vetötte vala Romaban, hogy ſoha ö ellenök nem tamadna: Epiphaneſnek pedig az az Illuſtriſnak fenyöſnek tettetöſnek neveztetötvala csuſſagban. De Polybius igazabban hija Epimaneſnek az az bolondnak, dühöſnek, az ö ſok rendbeli kegyötlenſegere nezve. Mert bizonyara, nem csak dühös vala ez az Antiochus Epimanes, Iſten ellen es az ö Eccleſiaja ellen: de tellyeſſeggel egy az pokolbeli Furjak közzül, az az meg teſtöſült Satan az mint immar az ö cseleködetiböl meg tetzik.

Harmad-

Harmadſor tehat immar laſſuk: Micsoda cselekôdeti voltak ennek az Antiochus Epiphaneſnek?

F. Harom rendbeli dolgait famlallya az Propheta elô: Elſôt ez vilagi birodalmak ellen: Maſikat az Iſtennek Anyaſent egyhaza ellen. Harmadikat ônnôn maga ellen.

S-mit cselekôdik ez vilagi birodalmok ellen?

Azt mondgya felôle az Propheta: Fel nevekôdek Delre, nap keletre es az kevanatos fôldre: az mely igy neveztetik tudni illik kevanatos fôldnek, az ô nagy bûsegejert, mellyel Iſten azt az fôldet meg ekeſitôtte vala, melyre nezve tejel mezzel folyo fôldnek-is mondatik; mely nem egyeb hanem Judanak fôlde. Avagy kevanatos fôldnek hivattatik az Sido nepnek nagy kevanſagara nezve: kik minden ketſegh nelkûl, kevankoztak az ô hazajokban, kik kôzzûl Daniel-is vala. Magyarazzak ezt nemellyek dicsôſegnek fôldenek-is, mivel hogy azt valaztotta vala Iſten maganak, hogy ott tiſteltetnek. Azt akarja azert mondani, hogy az Antiochus Epiphanes el foglalna az Iſten nepenek fôldet, Judæat, Sido Orſagot: el foglalna Ægyptomot az mely Delre vala es meg rettentene Perſiat az mely nap keletre vala. Hogy pedig ez igy lett legyen, meg tetzik az Hiſtoriakbol, az mint meg vagyon irva az Machabæuſok elſô kônyvebe, à holot azt olvaſſuk, hogy Antiochus, birodalmanak hatodik eſtendejeben, nagy ſereggel mene be Ægyptusban Cleopatrahoz az ô hugahoz, hogy ûtet megh latogatna. Onnet pedig viſſa terven be mene Jeruſalemben, kinek Menelaus Piſpôk à kaput meg nyittata, es mihelt be jôve, ottan az fôfô Sidokat mind le vagattata, es marhajokat-is el dula. Ez az elſô, ez vilagi birodalmak ellen valo cselekôdeti.

S-mit

S-mit cselekôßik tehat az Eccleſia ellen?

Azt mondgya felôle. Fel nevekôdek mind az Egi ſeregig, es az Egi ſeregbôl le eyte ſokakat az fôldre, es ez csillagokbol, es azokat meg tapoda.

Mit akar mondani?

Az Egi ſeregen erti az Propheta az Iſten nepet, es az Iſtennek hazaban levô hiveket, kikre az mennyeknek Orſaga tartozik. Az csillagokon pedig erti, az Iſten nepe közôt valo fô embereket, fejedelmeket, Papokat, ſent eletô hiveket. Azt akarja azert mondani. Oly nagy leßen az Antiochus Epiphaneſnek az ô kegyetlenſege, hogy nem csak az kôz rendeket, hanem az fô embereket-is à kik egyebek elôt fenlenek, mint az Egen eggyik csillagh az maſik felet, kegyetlenûl fogja tractalni, ôlni, haborgatni kergetni: ſôt ezzel ſem fog megh elegedni, de az mi nagyob kegyetlenſeg, meg az ô teſteket-is, mint az utzan valo ſárt, el fogja labaival tapodni. Es bizonyara be-is tellyeſite az Antiochus ezeket, az mint az elſô Machabæuſok kônyvenek elſô reſebôl megh tetzik, à holot azt olvaſſuk. Miert hogy nem akaranak az Sidok diſnokkal aldozni az Antiochus parancsollattyara balvanyokat csinalni, az Iſtennek minden ſerzeſit el valtoztatni: ſokak, firfiak es aſſonyiallatok az Antiochus parancsolattyabol le vagatanak. Ide tartozik az Eleazarnak-is az ô hiſtoriaja, à ki feleſegevel es het fiaival vitetek az halalra, mivel hogy az Iſtennek akkorbeli tôrvenye ellen, diſno hus etellel nem akara magat megh ferteztetni. Ha pedig tôb peldakat kevanſ erre, mit cselekôdet az Antiochus az 2 Machab. ca. 6. & 7.

Iſtennek Anyaſent-egyhaza ellen; olvasd megh az Machabæuſok kônyvet, igaz eleget talalſ felôle.

Harmadſor azt is meg jelenti az Propheta; Mit cselekôdik az Antiochus ônnôn maga ellen az mennyei Iſten ellen, à kit az Propheta ſeregeknek fejedelmenek nevez: Mert bizonyara ugyan-is ô az ú ſeregenek, az az, az ô valaſtot hiveinek egyedûl valo Fejedelme.

Negyet mond felôle.

I. Hogy fel emelkôdik Iſten ellen Antiochus: Vegben-is mene ez: Mert az Izraelnek Iſtenet ki rekeſte az Jeruſalem templomabol, es annak helyeben az Jupiter kepet helyhôztete, es azt Iſten gyanant tiſtôltete; az igaz Iſtent pedig karomla meg csufola.

II. Azt mondgya felôle: Hogy el veſi az ſûntelen aldozatot: az az, el veſi az Iſten hazabol azt az aldozatot mely peldazza vala az Ur Jeſus Chriſtuſt, es annak egyſer valo tôkelletes aldozattyat. Az innep napok meg tenteleſet-is megh tiltya, es az Iſtent az ô tiztôſſegetûl meg foſtya.

III. Hogy elhanyattatik az Antiochus altal az Sanctuariomnak helye: az az, ollyanna teretik az Iſtennek haza az Antiochus altal, mint akar mely kôz hely. Az mint vegben-is mene ez: mikor Antiochus az Jeruſalem templomat minden ekeſſegetûl meg foſta, es balvany Iſtenivel meg undokita.

IV. Azt mondgya felôle, hogy az igaſſagot az fôldre veri: à holot az igaſſagon ertetik az Iſtennek tôrvenye: ſ-azt akarja mondani, hogy az Iſtennek tôrvenyet az mely tanittya az igaſſagot, igyekôzik ſemmive tenni. Az mint vegbe-is mene ez. Mert az Moyſeſnek kônyveit az tôrveny

veny kônyveket à kiket talala Antiochus, el faggattata es tüzzel egettete meg. 1. *Machab.* 1. *v.* 59.

Ezek lônek az Antiochusnak Isten ellen valo gonoß cselekôdeti: es mind ezeket jo serencseſſen vegben vive az Antiochus: Mert Isten mind ezekre vegbe menetelt engedet vala neki, az mint emlekôzik az Propheta felôle.

Megh cselekôßi ugymond mind ezeket, es jo serencses elô meneteli lesen. Ertyük annak-okaert immar az Antiochusnak, mind ez vilagi birodalmok ellen, mind az Eccleſia ellen ſ-mind pedig Isten ellen valo gonoß cselekôdetit, ſ-ezek neznek az Propheta elmejere.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg innet: Gyakorta ſoktak az emberek, Orßagoknak, varoſoknak, meltoſagarol bôcsûletirôl diſputalni. Mellyik legyen bôcsûletesb? De bizonyara kônyû erre az felelet. Mert csak az, az bôcsûletes varos, tartomany, à holot az igaz Eccleſia vagyon; zengedôz az igaz tudomany; az az, prædicaltatik az tôrveny es az Euangelium: Az mint hogy erre nezve hija Isten Judæat dicsôſegnek fôldenek, mert ott akar vala Isten dicsôittetni tißteltetni. Vagyon hât minekünk-is mivel dicsekôdnünk holot Isten minket az ü igejenek hirdeteſevel megh aldot, csak hogy tudnok ô felſegetûl jo nevôn venni; De ſok helyôkôn az mi nemzetünk kôzôt csak fülök mellôl bocsatyak ezt az emberek.

II. Tanullyuk meg innet, hogy noha az Istennek Anya-ſent-egyhaza felette utalatos ez vilagi kegyetlen fejedelmek elôt, es igen kemelletlenûl tractaltatnak ez vilagi hitetlen emberektûl: Mind az altal nagy ennek az ô meltoſaga Isten elôt; ugymint ki egyedûl ônnôn maga ennek fe-

jedelme Paſtora; es ennek tagjai fenlenek Iſten elôt mint az Egnek csillagi. Nevezet ſerint pedig tanullyak megh az tanitok; kik ez vilagi dôlfôſôktûl, ez vilagnak ſeprôi-
1. Cor. 4. nek tartatnak, az mint ſoll ſent Pál felôlôk, hogy felette igen kedveſôk ûk Iſten elôt, ugymint kiket Iſten az Egnek fenyôs csillagi kôziben ſamlal.

III. Tanullyuk meg: Haſnal bizonyara, hogy Iſten az ô Anyaſent-egyhazat neha neha ez vilagi kegyetleneknek kezek ala bocsattya: Hogy igy az kûlſô nyomoruſagnak ſenvedeſe alat naponkent nevekôdgyûnk az hitben. Mert az jo ſerencsenek idejen, kônyû az mi hitûnknek nagyſaga felôl dicsekôdnûnk: De annak alhatatoſſaga az nyomoruſagoknak idejen tetzik megh: az mint bizonyittya ſent Pál: *Probatio ſpem efficit; Qui non eſt tentatus qualia ſcit?* Aki meg nem keſertetôt, mirôl tud az tanubizonſagot tenni? az proba remenſeget ſerez? Igy Antiochus Epiphanes idejeben, az ô kegyetlenſegi kôzôt, megh tetzet, kik voltanak Iſtennek valaſtot nepei.

IV. Tanullyuk meg: Vetkôznek azok, à kik az kereſztyeni tudomant az kûlſô jo allapatbol merſeklik: mert gyakorlatoſſaggal vagyon az, hogy az hitôtleneknek jol vagyon dolgok, az hiveknek pedigh nyavalyaſul: az mint az Antiochus Epiphanes peldajabol meg tetzik, à ki jo ſerencſeſſen viſeli dolgait, de az Iſtennek nepe felette igen ſanyarog. Vetkôzik tehat Bellarminuſ-is, ez az Jeſuita à ki azt mondgya. *Quicunq; florent proſperis ſucceſſibus, ij ſunt vera Eccleſia.* Akiknek ugymond jol vagyon dolgok, azok az igaz Eccleſianak tagjai.

De bizonyara Iſten az ô Anyaſent-egyhazat ſoha fajara nem bocsattya, hanem mindenkor oſtor alat tartya. Igy tar-

totta

totta Iſten az Eccleſiat Noe idejeben, igy az Pharaho inſegeben; igy Babyloniaban; igy az Apoſtolok idejeben, ſ-igy akarja moſt-is ő felſege tartani; Mert ez vagyon jonkra. Ertyűk tanitaſunknak elſő reſet, laſſuk az maſikat.

Mondam maſodſor, hogy az Propheta megh irja, az Antiochus Epiphaneſnek az ő hallatlan kegyetlenſegenek hatarat, meddig tartson ſ-mikor legyen vege. Akiről igy tanit ſ-mond: Es hallek ugymond egy ſentet hogy ſolla: Monda azert egy az ſentek kőzzűl annak à ki csudalatos: Meddigh leſen az ſűntelen valo aldozatnak el vetelenek lataſa, es az puſtito gonoſſag, hogy mind az Sanctuariomot ſ-mind az ſereget el puſtitſa? Es monda ennekem; ket ezer es harmintz eſtveigh es reggelig es annak utanna meg tiſtittatik az Sanctuarium.

Mit akar?

Dialogiſmuſt csinal az Propheta: Ket ſemelynek beſelgeteſevel magyarazza ezt az Propheta, ennek az kegyetlenſegnek hatarat. Melybe eggyik tudakozik es kerdőzkődik; az maſik felel. Tudakozik egy ſent: Felel pedig à ki csudalatos.

Kicsodak ezek?

Az egy ſenten ertetik az Iſtennek Angyala, à ki meltan mondatik ſentnek, mert az Iſtennek ſent Angyali, macula nelkűl vadnak. Az csudalatoſon pedig ertetik az Meſsias: Akit igy ket nevezetőkből hi az iras az Sido contextusban: Előſőr nevezi Pálmoninak maſodſor Hambdabbernek.

Az Palmoni annyit teſen, à kinek előtte minden titkok nyilvan vadnak, mindeneket tud, ſ-mindeneket ert, *occulta in numero habens.*

Az Hambdabber pedigh annit teſen magyarul, mint, amaz ſollo; az az à ki meg jelenti minekünk az Atyanak titkat. Ezek azert à kik beſelgetnek, tudni illik az Meſſias, es az Iſtennek ſent Angyali közzül egy.

Summaja pedig ez beſelgeteſnek ez.

Azt kerdi az Angyal: Meddig leſen az ſünetelen valo aldozatnak el vetelenek lataſa, es az puſtito gonoſag hogy mind az Sanctuariomot ſ-mind pedig az ſeregeet el puſtitſa? az az: Meddigh tart az Antiochuſnak kegyetlenſege: Meddig tart az innep napoknak meg ferteztetteſe; az Iſten templomanak meg undokitaſa; es mikor leſen vege az Iſten ſeregenek nepenek nyomoruſaginak?

Felel az Meſsias, ſ-mond; Ket ezer es harom ſaz eſtveig es reggelig, es annak-utanna meg tiſztittatik az Sanctuariom.

Aholot harom dolgot kel meg jedzenünk. 1. Kinek felel az Meſsias? Nem az Angyalnak à ki tudakozik, hanem Danielnek: Mert az Angyal nem magaert, hanem az Danielert tudakozik az Meſsiaſtul, es ennek felette ezeket inkab kell vala ſükſegeſſen erteni Danielnek, ugymint ki vigaſtalas nelkül ſükölködik vala, hogy nem mint az Angyalnak. 2. Azt kell itt meg jedzenünk: Micsoda hatart vét az Meſsias az Antiochus kegyetlenſegenek? Azt mondgya hogy, ket ezer es harmintz eſtveig es reggelig, az az, ket ezer harom ſaz napig leſen: Mely napreggelből es eſtveből áll, az az, egy eyből es egy napbol, nap kelettül fogva nap nyugatig.

Az mely

Az mely idôrôl, ſokak, ſokat diſputalnak; Hany eſtendôt tegyen az. De ez, az mint az iras magyarazo Doctorok tanittyak, teſen Hat Eſtendôt es harom Holnapot es tizen nyoltz napokat. Ha ki pedig ezeknek az napoknak ſamlalaſarol akar diſputalni, olvaſſa Hieronymuſt, Calvinuſt, Juniuſt, Bullingert ſ. az tôb iras magyarazo Doctorokat: it moſt mi nalunk az diſputationak helye nincsen. 3 es utolſor, ebben az Feleletben azt kel megh jedzenûnk mint leſen annak-utanna az dolog? Effelôl igy ſoll. Annak-utanna ugymond megh tiſtittatik az Sanctuariom az az, à Jeruſalem temploma. Az mint be-is tellyeſôdek ez, mert ez az idô be telven, az Judas Macchabæus, à templomot megh tiſtita, es az balvant az templombol ki vetven az Iſteni tiſteletet helyere allata. Az templomnak megh tiſtitaſa utan pedigh Judas Machabæus minden ſeregevel ala ſ. fel jar vala, es mindenût az ô ellenſegin gyôzôdelmes vala. Azonkôzbe pedig az Antiochus megh betegedek ſ. meg hala Babyloniaban. Ertyûk azert az Antiochus kegyetlenſegenek hatarat. 1. Mach: 2.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk megh az Angyalnak tudakozaſabol, à kî tudakozik az jôvendô dolgok felôl, nem magaert, hanem az Danielert, hogy az az Angyaloknak az emberi nemzethôz valo nagy ſeretetûnk; hogy ôrômeſt akarnak az valaſtot hiveknek ſolgalni, es igyekôznek az hiveknek megh maradaſokra az ô tehetſegek ſerint. Igy az Sodomanak Gomorrhanak vefedelmenek idejen az Iſten Angyalî ſolgalanak Loth Patriarchanak, kezenel fogva viven ki ôtet az vefedelembôl. Ezechiaſnak ſolgal az Iſten Angyala; Mert az nyoltzvan ôtt ezert vagle eg̃ eyjel az Sennacherib

cherib taboraban. Az ſent Petert az Iſten Angyala ſabadita megh az tömlötzből *Actor.* 12. Az Urnak Angyala taplala az Illyeſt etellel itallal az puſztaban. Es moſt-is tabort jarnak az Urnak Angyali körülöttünk.

II. Tanullyuk meg az Meſsiaſnak feleletiből: Micsoda legyen az Meſsiaſnak az Ur Jeſus Chriſtuſnak tiſti: ez tudni illik, hogy ő az, à ki minekünk az Atyanak titkát az mi idvöſſegünk felől ki jelentette, es à kinek ſemei előt mindenek nyilvan vadnak: az mint ſoll az ſent Janos *ca.* 1. *v.* 18. *Deum nemo vidit unquam*, &c. Senki ugymond nem latta az Iſtent: De az egy ſülöt fiu, à ki az Atyanak kebelében vagyon, ő à ki meg jelentette mi nekünk, ő az igaz Palmoni, ő az igaz Hambdabber.

III. Tanullyuk megh; az Antiochus Epiphanes kegyetlenſegenek el rendelt hatarabol, az mely mikor el telek vege lön.

Hatart vetöt Iſten minden dolgoknak, mellyet ſenki altal nem haghat. Hatara vagyon az kegyetleneknek az ő kemenyſegeknek; Hatara vagyon az hiveknek nyomoruſaganak-is. Hatara vagyon az jo ſerencsenek; hatara vagyon az gonoſnak-is. Hatara vagyon eletünknek, hatara vagyon halalunknak, az mint bizonyittya az ſent Job ekkeppen ſolvan. Rövidek az ember çletenek napjai, es az ő holnapinak ſama te nalad tudva vagyon: Hatart vetöttel neki, à mellyet altal nem haghat. Hatarozza megh hát es röviditſe megh az mi Iſtenünk az mi nyomoruſaginknak-is napjait, es könyörüllyön mi raytunk, fel eppitven minket csendeſ allapatra, Fiert az Ur Jeſus Chriſtuſert,

Eccleſiaſt. 1

Iob. 14.

AMEN. LVI.

Cap. VIII.

LVI. PRÆDICATIO.

ES lőn, mikor en Daniel latnam ez latast, es kereſnem ertelmet, ime alla en előmbe (egy) haionlo az firfiuhoz. Es hallek emberi ſot az Ulaj folyo viz kőzepin ki kialta es monda; Gabriel taniſd meg ezt az latasra. Es jőve oda à holot allok vala; es mikor jűne meg rettenek es monda ennekem; Erts meg embernek fia, mert veg időre leſen ez latas. Es mikor ſollana ennekem, ugy mint alomtul el fogatvan, eſem ortzamra az főldre, es megh illete engemet es labamra allata. Es monda: Ime en megh tanitlak tegedet mi leſen az haragnak vegen, mert veg idő fele leſen.

verſu 15.

verſu 16.

verſu 17.

verſu 18.

verſu 19.

Summaja ez verſeknek.

Ezekben az nehany verſekben, meg irja az Propheta ſumma ſerint à Daniel mennyei latasanak magyarazattyat.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak pedig ez fel vőt es ez utan kővetkőzendő nehany verſőcskeknek, mert:

I. Meg irja az Propheta ennek az mennyei latasnak magyarazattyanak okait.

II. Annak az magyarazatnak reſzeit: Minemű rendet tart az Iſtennek Angyala, ennek az Daniel latasanak magyarazattyaban.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik ennek az mennyei lataſnak magyarazattyanak okait: Harom rendbeli okait talallyuk ennek. Elſő indito oka ennek ſemmi nem egyeb, hanem az Danielnek az ő lataſa felől valo forgalmatoſaga, es annak erteſenek felette nagy kevanſaga az ſent Leleknek inditaſabol. Mert az Daniel, nem csak mulſoban, immel ammal viſel vala gondot erre az mennyei jeleneſre, hanem nagy forgalmatos vala felőle hogy egyebek előt-is, ez az latas bizonyos lenne.

Maſodſor eſkőzűl vagyon ebben az Iſtennek Angyala, à ki felől azt mondgya az Propheta, hogy firſiui abrazatban jelenik megh Danielnek, fel veven az emberi abrazatot ez okon, hogy ſolgalna az Danielnek az mennyei lataſnak magyarazattyaban. Iollehet vannak it ez arant nemellyek oly ertelőmben, hogy ezen az firſiun ertſek az Meſsiaſt, az Ur Jeſus Chriſtuſt: De inkab illik az, az Angyalra, kit ennek-utanna az Propheta Gabrielnek mond, az mint magyarazza ezt Rabbi Saadia.

Harmadik es utolſo, fő ſ-kivaltkeppen valo főrző oka ennek az mennyei lataſnak magyarazattyanak, az Iſtennek Fia, amaz igaz Palmoni, az az, à kinek főmei előt mindenek nyilvan vadnak. Hambdabber az az, à ki minekűnk az Atyanak titkat megh jelentette az mi idvőſſegünk felől: kinek ſemmi abrazatot nem tulaydonit itt az Propheta, de azt mondgya felőle, hogy csak ſavar hallotta ennek, es erős kialtaſſal parancsolt à Gabriel Angyalnak, hogy meg jelentene az Danielnek az ő mennyei lataſanak igaz ertelmet. Meg-is cselekőſi pedig; mert minden keſődelem nelkűl ſiet Danielhőz Gabriel (à ki annyit teſzen Magyarul, mintha mondanad, Iſtennek erős firſia) kinek

kinek tekintetire az Daniel meg retten, ugy annyira hogy felelmenek miatta artzal le esik az földre.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk megh: Nem hasnal semmit az mennyei titkos dolgoknak hallasa, annak igaz ertelme nelkül: az mint hasontalan lesen vala Danielnek az ô latasa, annak igaz ertelme nelkül. Az pedigh az igaz ertelem adatik csak az Istennek kegyelmeből: à kinek fô oka ônnôn maga az Ur Jesus Christus à ki parancsol minden idôben az ô folgainak; mit tanitsanak es mit prædikallyanak, az mint hogy it-is parancsol az Gabriel Angyalnak, hogy legyen magyarazoja az Daniel latasanak. Most pedig elkôzül adot Doctorokat, Pastorokat, à kik magyarazzak az Istennek titkos dolgait, az mint regenten adot vala Prophetakat, Apostolokat, Evangelistakat. Ne mond tehat azt, oh vayha Isten most-is el bocsatana az ô Angyalit, hogy azok altal tanitana minket; Mert vagyon kit halgas, kitül tanuly. Azert rendelte Isten az tanitokat, hogy legyenek az mennyei titkos dolgoknak forgalmatos magyarazoi. Meg emlekôzzenek tehat az tanitok-is ha ûk az Isten titkos dolgainak safari, ne heverjenek, hanem forgalmatossak legyenek tistôkben.

II. Tanullyuk megh innet azt-is: Micsoda legyen az hiveknek az mennyei dolgoknak ertesében az ô tistôk? Ez bizonyara, hogy ne csak immel ammal, mulohan, alomtossaggal halgassak az Istennek igejet, hanem nagy forgalmatossaggal, gerjedezven az Isten igejenek igaz ertelmere, az mint itt ez helyen peldajul vagyon à Daniel, à ki nagy kevansaggal akara vegere menni az ô latasanak. Feddendôk vagyunk annak-okaert mi, kik az kôzônseges tanitasra-

taſra igen reſtek vagyunk, es tőbbire ſokan csak vaſarnapi kereſtyenek. De Iſten az à ki jora valo vagyodaſt indit az emberekben.

III. Előnkben adatik itt minekűnk, az ſent Angyaloknak-is az ő tiſtők, mely ebben forog: Hogy ſolgalo lelkek ők, es nagy őrőmeſt ſolgalnak az hiveknek az Iſten parancsolattyara. Mihelt parancsol ő felſege nekik, azonnal jelen vadnak. Mint peldanak okaert ſolgal itt az Gabriel Angyal Danielnek az ő latasanak magyarazattyaban; ſolgalanak ſok ſámuvan az Chriſtus Jeſus ſületeſenek meg jelenteſeben, az Bethlehem tartomanyaban vigyazo Paſtorok latasara es hallasara. *Luc.* 2. Moſt-is tabort jarnak ők mi kőrűlőttűnk, nem fogyatkozunk megh az ű ſolgalattyokban, csak mi jarjunk el tiſtűnkben.

IV. Meg bizonyittatik innet az Chriſtuſnak-is őrőkke valo Iſtenſege: Mivel hogy az mennyei ſolgalo Angyaloknak parancsol, es az ő parancsolattyara jelen vadnak. Az mely tudomany ſolgal azoknak az eretnekſegeknek megh hamiſsitasara, kik az Ur Jeſus Chriſtuſnak őrőkke valo Iſtenſeget tagadgyak, kiket iſten ſoha bűntetetlen nem hagyot ſ-nem-is hágy: Pelda Julianus Apoſtata, Arrius, David Ferentz ſ-az tőbbi, kiken Iſtennek kemeny bünteteſe eſőt.

V. Utolſor tanullyuk megh az Danielnek felelmeből, ki az Gabriel Angyalnak latasara megh retten ſ-el eſik: Nem ſenvedhettyűk mi az ſent Angyaloknak ſemtűl ſemben valo jelen letet, ſemben valo tanitaſokat. Annakokaert jol cselekőſik Iſten mi velűnk, hogy moſt emberek által akar tanitani bennűnket; ſàd Doctorokat Paſtorokat mi-

kat minekûnk. Mellyert legyen aldot az ô szent neve örökke. De lassuk az masik dolgot.

Mondam masodsor azt kel minekûnk meg latnunk Micsoda rendet tart az Istennek Angyala az Daniel latasanak magyarazattyaban: negy reszei vadnak ennek; *Exordium, Propositio, Narratio seu expositio singulorum capitum & conclusio.* Az az: 1. Az Angyalnak elôl jaro beszede. 2. Tanitasanak summaja es bizonyos czellya. 3. Az mennyei latasnak rend szerint valo magyarazattya. 4. Az Angyal magyarazattyanak veghez valo vitele.

Az elôl jaro beszedet az mi illeti az Angyalnak, igy szoll arrol az Propheta s-mond: Monda ugymond ennekem az Angyal. Erts meg embernek fia, mert veg idôre valo lesen az latas. Aholot harmat cselekôsik az Angyal. Mert elsôben, Danielt, embernek fianak nevezi nagy kegyessen, hogy igy kedvet talallyon az Danielnek maganak, es szeretetit meg jelentse az Danielhez, es az Danielt is vonnya az ô maga szeretetire. Masodsor ugyan itt inti bekeseges halgatasra, mert igy szoll neki, erts meg, az az: Ne felj ugymond Daniel semmit, hanem vigyaz, ennek az mennyei latasnak magyarazattyara, ertelmere. Harmadsor: az latasnak bizonyos voltat forgattya, s-azt mondgya felôle: Mert ugymond veg idôre valo lesen ez latas, az az, ketsegnelkûl, idô be telven, vegben megyen az mit lattal, nem mulik el hejaban semmikeppen. Ezek tartoznak az Angyalnak elôl jaro beszedire. De itt ez-is ide jarul, hogy meg rettent à Daniel az Angyalnak szavara ugy annyira hogy el esik: De segitseggel lesen az Istennek Angyala es megh erôsiti az mennyei latasnak ertelmere. Ahonnet ez minekûnk az tanusag, hogy felette igen erô-

telenek vagyunk mi az mennyei dolgokhoz, azert azon esedőzzünk, hogy tanitson, oktallon minket az mi Istenünk az ő szent Angyalinak altala. Ez az elsö, lassuk az masikat. Masodsor mondam, hogy summajat es bizonyos czellyat jelenti az Angyal az ő Oratiojanak, s-mondi: ime ugymond meg tanitalak en tegödet, mi lesen az haragnak vegen.

Mit akar?

Haragnak vegenek hija it az Propheta az Isten nepenek bünteteset, s-nyomorusagat, az az, à Babyloniai fogsagot, mely az Istennek haragjabol halla az Sidokra, az Sido nepnek sok rendbeli vetkejert, az mely vetkeket Istennek sömere hany az Sido nepnek, az Haggæus, Zacharias, es Malachias Prophetak altal. Azt akarja azert mondani az Istennek Angyala, hogy megh jelenti az Danielnek: Micsoda valtozasa lesen az birodalmoknak, az Antiochus Epiphanes idejeben. De vigaztalasul veti azt, az Istennek Angyala Daniel eleibe, hogy azt mondgya felöle, hogy veg idö sele lesen az: az az, noha ennek bizonyos keppen meg kel lenni, de mind az altal annak az haragnak, az az, bünteteshek es nyomorusagnak bizonyos hatara lesen.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk meg innet, az Sido nepnek nyomorusagabol, kik az ő bünökert, meltan erdemlik az Istennek haragjat: hogy az mi nyomorusagunknak idejen, ne kialtsunk csak azokra, kik minket haborgatnak; hanem felyeb emellyük elmenket s-forditsuk sömeinket az mi magunk büneire, az mely hozza mi reank az Istennek haragjat s-meltan erdemlyük az büntetest. Vetköznek azert itt azok-

Cap. V. III.

itt azok, kik csak az ellensegre kialtnak semmit pedigh az ő magok vetkei felől nem gondolkodnak, mellyel erdemlettek az ellensegnek fegyveret. Es bizonyara illyenők vagyunk mi-is: Mert az Istennek ostori alat igen zugolodunk; de azonközben az mi bűneinkről semmit nem gondolkodunk.

II. Tanullyuk megh: Noha az Ur Isten gyakorta az ő hiveire az bűnert rejajok bocsattya az ő ostorat; de mind az altal-hatara vagyon az hiveknek nyomorusagoknak, es nem bűnteti fellyeb az mint az ő fiai leanyi-el ſenvedhetik azt, az mint bizonyittya ſent Pal. 1. *Cor.* 10. à holot igy ſoll. Hű az Isten, à ki nem engedi, hogy fellyeb kesertessetek, hanem csak az mint el viselhetitők. Hatarozza meg annak-okaert az mi nyomorusaginkat-is az mi ſent Istenünk, es cselekődgyek kegyelmessen velünk;

Fiaert az Ur Jesus Christusert.

AMEN.

LVII. PRÆDICATIO.

AZ à kos mellyet latal hogy ket ſarva vagyon: *verſu 20.*
az Medianak es Persianak Kiralyat peldazza.
Es az kecske bak, az Gőrőg Orſagnak Kiralyat, *verſu 21.*
es az nagy ſaru mely vala az ű ſőmei kőzőt, az
első Kiralt. Es hog az ſaru el tőrek, es negy alla he- *verſu 22.*
lyeben, negy birodalom tamad abbol az nemzet-
ből, de nem annak erőssege ſerint. Es azoknak *verſu 23.*
az birodalmoknak vegen, mikor el fogyattatnak

az go-

az gonoßok, all egy kemeny ortzaju Kiraly, es
meséknek ertője. Es annak ereje nagy leßen, no-
verſu 24. ha nem az ő ereje altal, es csudalatos keppen puß-
tit, es előmeneteli leßen, es megh cselekődi aka-
rattyat, es el veßt erőſſeket, es az ßenteknek ſere-
verſu 25. get. Es az ő ertelme altal jo ßerencses leßen az
alnokſag az ő kezeben, es az ő ßiveben fel fuval-
kodik, es az bekeſegben el veßt ſokakat: ſőt az
Fejedelmeknek fejedelme ellen-is fel tamad, es
kez nelkül rontatik meg.

Summaja ez igeknek.

Ezőkben az igekben, követkőzik az Gabriel Angyal
Oratiojanak harmadik reße: Holot ſumma ßerint, az men-
nyei lataſnak folyaſa ßerint, megh magyarazza tzikke-
lyenkent az Daniel mennyei lataſat: Annak micsoda er-
telme legyen. Azt mondam hogy, az Daniel mennyei la-
taſanak igaz ertelme adatik ez igek ßerint előnkben, az
Iſten Angyala az Gabriel tanitaſa altal.

Reßei ez igeknek.

Ket reßei vadnak, ez jelen valo igeknek.

Mert az mint hogy az Daniel elſőben lata ket elő allatokat,
tudni illik egy koſt es egy kecske bakot: à kecske baknak egy
tettetes ßarvat à mely az viadalban ki tőrek: es annak he-
lyeben negy ßarvak nevekődenek igy az Iſtennek Angyala,
elſőben magyarazza ezőket, mit peldaztanak ezek.

II. Annak utanna lattya az Daniel, hogy az negy ßarvaknak
eggyikeből nevekődőt fel egy kis ßaru, à ki felette hatal-
maſſa leßen: Az Iſtennek Angyala-is arra felel meg beßede-
ben, mit peldazot legyen az à kis ßaru.

Az mi

Az mi az elsô dolgot illeti, à Danielnek mennyei latasat, melyben lát egy kost, annak-utanna lát egy ketske bakot, annak à baknak egy tetteres szarvat az mely az viadalban ki tôrik, es negy szarvak nevekôdnek helyeben, Mit peldazzanak ezek? Ved elsedben: Kônyû ezeket immar meg ertened, mind ez elôt valo magyarazatinkbol. Mind pedig ugyan itt az Gabriel Angyalnak magyarazattyabol. Az Koson annakokaert az mint magyarazza az Angyal, ertetik az Perssai birodalom, az mely ket Kiralysagbol allot, ugymint Medusokebol es Perssakebol; es ez azoka hogy azt mondgya: ket szarvai valanak ennek. Mert à Medusok es Perssak egy más kôzôt valo sôvetsegben, baratsagban eltenek. Es igy jo eleve meg jelente Isten Danielnek, hogy az à birodalom tudni illik az Assyriai birodalom, à kit akkor az Boldisar Kiraly Nebuchadnezarnak unokaja bir vala, az Medusokra es Perssakra szallana.

Az kecske bakon pedig (az mint ennek elôtte-is meg jelentettük) ertetik az Gôrôgh Orszagi birodalom, mely nevezettel az Macedoniai birodalom-is be foglaltatik: az mely szallot az Perssai birodalom helyeben; hatalmat vett az Perssai birodalmon az Gôrôgôk avagy Macedoniabeliek.

Az nagy szarvon, à ki nevekôdik az kecske baknak fômei kôzôt, erti az Angyal az elsô Kiralt az Macedoniai birodalomban, tudni illik az nagy Alexandert. Elsô Kiralnak hija pedig Sandort az Macedoniai birodalomban, nem azert, mintha az Gôrôgôk es Macedonok kôzôt ô volt volna szinten leg elsô; mert ô elôtte valo Philippus Macedo, es elôtte voltanak tôb Kiralyok: De ez okon hija Primusnak, elsônek: mert Sandor hodoltata meg elsôben

az Meduſokat és Perſakat, és azoknak birodalmát magának foglalá: kit ſem az ő Attya Philippus Macedo, ſem pedig több Királyok nem cselekődhettek vala.

De nem ſok időre ki tőrek ez az nagy ſáru: Mert az Alexander megh hala, birodalmának hetedik Eſtendejében életének pedig 33. Eſtendejében Sent-Iván Havának, 28. napjan, Babyloniában, avagy etetes miat, az mint némelyek mondgyak; avagy bor ital miat az mint az közönséges velekődés tartya. És ez helyében az nagy ſáru helyében, nevekedének negy nagy ſárvak azt mondgya az Prophéta.

Az negy ſárvakon azért, à mellyek fel nevekődnek az egy helyében, mely az vîadalban ki tőrik értetnek à negy birodalmak, mellyekre oſla à Sándornak Országa, az ő halálának utánna. Mert à mint olvaſſuk az Hiſtóriákban; minek utánna meg hala Sándor, és az ő ſolgái el temetek Babyloniában Roxanes aſſony az ő feleſége terheſen maradá tőle, kinek ideje mikor el jőve egy fiat ſüle, kire az negy Sándornak birodalma nez vala: De meg fogtatek tűle: Mert à Sándor ſolgai, ugymint, Seleucus, Ptolomæus, Antigonus, Caſſander fel oſtozának à nagy Sándor birodalmával, ily ſin alat, hogy ők abban csak gubernatorok lennének addig, mig à Sándor fia fel nevekődnek de ſemmi nem kele benne. Mert az Caſſander meg őle az nagy Sándor Annyát az Olympia aſſont: meg őle à Sándor feleſéget-is az Roxánest mind az ő kiſſin fiával egyetemben: és el foglala Caſſander Macedóniát: Seleucus el foglala Syriát; Ptolomæus Ægyptomot; Antigonus az kiſſebbik Aſiának Országat.

Igy azért az Sándor birodalma negy fejedelemſégre oſla. De azt mondgya felőlők az Prophéta: Nem annak erőſſége

erőssége szerint, az az: Nem lesznek ezők ollyan erősek mint az első Király, az az: az nagy Sandor birodalma. Az mint vegben-is ment ez, es az Pogany Historiakbol-is meg tetzik. Ertyük azert az Propheta elmejet.

Mit tanullyunk innet?

I. Ahol Isten illyen nyilvan hirdeti az Danielnek az következőzendő dolgokat: mintha immar annak előtte vegben mentek volna: sőt meg neveket-is meg mondgya kik altal kővetkőzik az valtozas: Tanullyuk megh, mely bőlcs legyen Isten minden dolgaiban: mely igaz legyen beszedeben: mely messze terjedgyen az ő gondviselese: ugy annyira hogy, nem lesen az nelkűl semmi; s-nem-is esik abban semmi fogyatkozas. Annak-okaert hidgyűnk ő benne; hidgyűnk az ő beszedenek, es kősűk remenségűnket az ő gondviseleseben. Elegődgyűnk megh ezzel az Israelnek Istenevel, es azokkal, mellyeket ki jelentet az ő igejeben. Az mely tudomany hasnal azok ellen, kik idegen Isten utan futnak; az Prophetak es Apostolok irasaval meg nem elegőznek, es vegezetre mindenecket csak az vak szerencsenek tulaydonitanak. De bizonyara nem lesen semmi az Istennek vegezese, gondviselese nelkűl.

II. Tanullyuk meg az nagy Sandornak, ennek az nagy birunak ki töreseből; a ki meg hal s-birodalma negy reszre oszatik: Ne gondolkodgyanak az emberek arrol hogyha kűlső ellenségh nem talalkozik; tehat nem romlanak el az birodalmak Orszagok varasok faluk: Mondom ne mond azt: nincsen kűlső ellenség, Török, Tatar, azert nem kell romlastul felni: Mert az mikor Isten, az Orszagok, varasok ellen az ő igaz iteletit akarja ki folgaltatni; azt cselekődi ő felsége az bűnert, hogy az Orszagok varasok, immán ma-

nön magok közöt valo belső iregyſeggel, gyülölſeggel, viſſa vonaſſal meg ſakadòzzának es az Orſagoknak, varoſoknak, tulaydon Fejedelme, tagjai; egymaſra rohannyanak, es az közönſeges eggyeſſegnek magok legyenek rontoi. Az mint hogy ſinten az Sandor halala utan, nem vala mindgyart az Sandor birodalmanak ellenſege, de magok lönek az Sandor ſolgai rontoi, ki ki birodalmat fogalvan maganak. Igy nemzetſegünkben-is, noha ſinten moſt külſö ellenſegünk ninesen; de felö bizonyara, tulaydon nemzetſegünk közöt valo tiſteſſeg kevanas, iregyſeg, gyülölſeg miat, valami romlas ne eſſek hazankban. Annak-okaert ſükſeg Iſten elöt eſedöznünk, hogy ü felſege tegye eggyeſsökke az gondviſelöket Orſagunkban, hogy meg maradaſunk leheſſen.

3. III. Tanullyuk megh ezeknek az negy birodalmaknak állapattyabol; mivel hogy ſok reſre ſakadanak az elébbi egy birodalombol; es egy más ellen tamadvan azoknak igazgatoi, nem lönek erövel haſonlok az Sandor birodalmahoz: vegyük eſünkben mely veſödelmes legyen az belső viſſa vonas, es ſok reſre valo ſakadas, akar mely hatalmas birodalomban-is: ugy annyira hogy az akar mely uraſagot-is es Orſaglaſt meg ront. Innet mondgyuk.

Concordia res parvæ creſcunt, Diſcordia, magnæ dilabuntur.

Az eggyeſſeg, az kicsin dolgot-is naggya teſi: az viſſa vonyas, az nagyot-is el fogyattya. Ide illik idvözitönknek amaz mondaſa-is. *Omne Regnum intra ſe diviſum deſolabitur.* Akar mely Orſag-is el puſtul, ha magaban belöl meg haſonlik. Köveſsük hát az ſep concordiat, eggyeſſeget, hogy legyen meg maradaſunk. Melyröl vayha akar csak moſt gondolkodnanak azok, a kikre Iſten Orſagunknak gond-

nak gondgya viſeleſet bizta. Mert mint vagyon az dolog hattyuk: Nemzetünknek eggyik reſet az Török, maſik reſet az Nemet biſtattya: Mindenik maga haſznat kereſi. Ha megh haggathattyak valoba nemzetünket: hidgyed megh romlunk. Melytül Iſten ſent nevejert oltalmozzon bennünket.

Mondam, maſodſor arra felel meg az Iſtennek Angyala: Mit peldazot legyen az à kis faru, az mely fel neveködek az negy farvaknak eggyikeböl, ſ-azt mondgya feléle: Hogy egy Kiraly leſen az: à ki nem egyeb ſenki, hanem Antiochus Epiphanes, kinel az Sidoknak nagyob ellenſege nem vala, kinek az ö kegyetlenſege tartot, az mint immar az Propheta meg jelente, ket ezer es harom ſaz napig, az az: Hat Eſtendeig, harom holnapig es tizennyoltz napig, az mint ezt Joſephus, Rabbi Aben-Ezra, es Rabbi Saadia magyarazzak. Az mely Antiochus Epiphaneſnek meg iraſaban, öt rendbeli dolgokat jegyöz megh röviden az Iſtennek Angyala. 1. Birodalmanak idejet; mikor kezdetik. 2. Elmejet; minemü elmevel leſen. 3. Allapattyat. 4. Cſeleködetit. 5. Es utolſor vefedelmet; mint leſen vesödelme. Mi-is ezöket laſſuk.

Birodalmanak ideje felöl; mikor fogjon az Antiochus regnalni, kettöt mond az Angyal. 1. Leſen az, azoknak az birodalmaknak elö menteben, az az: akkor mikor az Syriai Kiralyoknak, Seleucidaknak valami reſben elö menetele leſen. Az mint vegben is ment ez: Mert az Antiochus Epiphanes kezdöt regnalni az Seleucidak birodalmanak 133 eſtendejeben, es ütet ſok Kiralyok vevek elöl az Syriai birodalomban, az mint azokat elö ſamlallya Appianus Alexandrinus *de bellis Syriacis*, es ez az Mach-

bæuſok elſô kônyvebôl nyilvan meg tetzik. 2. Azt mondgya felôle, akkor kezdetik az Antiochus birodalma; mikor el vegezik az gonoſok az ô el ſakadaſokat: az az mikor az Sidok ſokan az igaz Iſteni tiſztelettûl el ſakadnak, balvanyozokka leſnek. Az poganyſagra valo ſakadaſ azert az Sidoknak bizonyos jegye volt az Antiochus Epiphanes birodalmanak. Ez az elſô.

Maſodſor, Elmeje igyekôzeti felôl; Minemû leſen az Antiochus Epiphanes azt mondgya, elſôben hogy kemeny ortzaju leſen; az az: ſemtelen ortzatlan leſen, nem gondol az ſegyennel ſemmit Maſodſor az Meſeknek ertôje leſen, az az, csalard, ravaſ, es minden csalardſagoknak talalaſara gyors.

Harmadſor, Allapattya felôl azt mondgya, hogy nagy ereje leſen, de nem maga ereje altal, az az nem vitezſegevel, hanem alnokſagaval gyôz meg ſokakat az Antiochus, es akkoron veſt el ſokakat, à mikor ô tûle ſenki ſemmit nem felne. Az mint vegben-is mene ez. Mert az ô Attyat, az Antiochus Magnuſt, es az ô attyafiat Seleucus Philopatort tôb Kiralyokkal eggyût arultataſſal veſte el.

Negyedſer, cſelekôdeti felôl azt mondgya: Hogy tamad az Antiochus, mind az emberek ellen, ſ-mind pedig Iſten ellen. Az emberek ellen tamad igy: mert el veſt ſokakat, es tanatſa ſerentſes leſen, mind az Ægyptiuſok ellen, ſ-mind pedigh az Iſtennek ſerege ellen az Sido nep ellen az ô csalardſaga altal. Iſten ellen pedigh tamad igy: Mert az Iſtennek tiſtô ſſeget el akarja tapodni, az mint vegben-is mentenek ezek; Mert ſokak ezek kôzzûl az Sidok kôzzûl kik nem akaranak az Antiochus parancsolattyara diſno huſſal aldozni, le vagatanak az Antiochus altal

altal. Az Jerusalem templomaba pedig fel allata az Iupiter kepet, es azt hagya tiſteltetni az igaz Iſtennek boſſusagara. Megh tetzik ez az Machabæuſok kőnyvenek elſő reſeből.

Ötödſőr es utolſor, veſődelme felől az Antiochuſnak az Iſten Angyala azt mondgya; hogy kez nelkül rontatik megh, az az: nem emberi erőtül, hanem az Iſtennek hatalmas keze altal. Az mint vegben-is mene ez. Mert belſő be tegſeggel, ſivenek felelmevel meg verettetven az Antiochus Iſtentül, ugy mene ki ſőrnyü halallal ez vilagbol, az mint az Macchabæuſok iraſabol meg tetzik. Ezek tartoznak azert ennek az kis ſarunak az Antiochus Epiphaneſnek magyarazattyata, az Gabriel Angyalnak ertelmeből.

Mit tanullyunk innen?

I. Tanullyuk meg: miben allyon az Iſten Anyaſentegy-hazanak ellenſeginek termeſeti: Abban bizonyara valamiben allot az Antiochus Epiphaneſnek. Mert ha azoknak öldözeſőknek kergeteſőknek idejet tekintőd, az mint az Antiochus akkor jüt el, es vér ontaſt ſerzet, az mikor az Sidokban ſokak el ſakattanak az igaz Iſteni tiſtőlettől: igy ezek-is akkor jünek, akkor ſereznek haboruſagot, mikor az Eccleſianak leg győngeb ſorſa vagyon. Nem gondolnak ők ſemmit az Eccleſia karaval, hanem ők-is akarnak uvitaſt tenni. Az mint az Papiſta atyafiak-is ſokſor, az fegyver kőzőt akarjak az ő tudomanyokat eppiteni: Ha pedig elmejekre vigyaſ ezeknek; az mint az Antiochus ſemtelen es csalard vala: igy moſt-is az Iſten hazanak ellenſegi ſemtelenek csalardok, az minemü vala Julianus Apoſtata, à ki meg tagadvan az Chriſtus tudomanyat, artzul à Chriſtuſra tamada. Igy moſt-is valaki

el ſakad

el ſakad tůlőnk balvanyozova leſen, ſokkal ſemtelemb az balvanyozasban ſůlettetőt fiaknal. Ha előmenetelekben valo meſterſegőkre figyelmeſ: az mint az Antiochus, az Iſten hazanak ellenſege leven csalardſaggal, alnokſaggal nevekődőt: Igy moſt-is az Iſten nepenek ellenſegi, alnok meſterſeggel csalardſaggal igyeköznek nevekődni. Ide jarul termeſetőkhőz ez-is: Az mint az Antiochus ſokat cselekődőt mind Iſten ellen, ſ mind pedig az emberek ellen: Igy ezek-is ſelette igen igyeköznek azoknak artani, à kik ő nekik ellenők alhatnanak; es az Iſten tiſtőſſegeben practikalvan, az igaz Iſtennek tiſtőſſeget hamis Iſtenőkre ruhazzak. Vegezetre, ha az Iſten hazanak ellenſeginek veſődelmeket tekintőd: az mint az Antiochus, nem emberi erő altal hanem az Iſtennek hatalmas kezevel meg verettetven veſe el; Igy Iſten ezek kőzzűl ſokakat, iſonyu kemeny betegſeggel, tulaydon hatalma altal tőről el. Ezek neznek az Iſten hazanak ellenſeginek ſorſokra. Ez innet elſő tanuſag.

II. Tanullyuk megh innet; Hogy ugyan ezek mellyeket ertűnk az Antiochus Epiphanes felől, haſonlatoskeppen meg talaltatnak, az Romai Anti-chriſtusban, kinek az Antiochus Epiphanes, itt az Danielnek typuſat abrazattyat viſeli. Laſſuk azert mint illik az Antiochus Epiphanes dolga, az Romai Anti-chriſtuſnak nyakaban.

I. Igy: Mert az mikeppen az Antiochus Epiphanes, akkor kezdőt uralkodni, mikor az Sidok kőzzűl ſokak, el ſakattanak az igaz hittűl: Igy az Romai Anti-chriſtus akkor jelent meg, mikor ſokak el ſakattanak az Chriſtus tudomanyatul. 2. *Theſſ*; 2. v. 3.

II. Nya-

II. Nyakaban illik igy: Mert az mikeppen az Antiochus felette igen semtelen vala es ravasz: Igy az Romai Anti-christusis felette semtelen es alnok, okos. Az mint megh tetzik ezekből, à holor azt mondgya maga felől, hogy ő az Christusnak Vicariussa ez földön, ő ez egesz világon levő Eccleſiaknak feje. Neki mind mennyen, földön pokolban hatalma vagyon; parancsolhat ő az Istennek sent Angyalinak es az ördögöknek: Safarkodhatik ő az Istennek törvenyeből: Safarkodhatik az sent Pal tudomanya ellen, es le teheti az negy Euangeliſtak iraſat; ezekből es ezekhöz hasonlo dolgokbol ki tetzik az Romai Anti-christusnak; mind semtelenſege, ſ-mind alnok ravaſſaga.

III. Hasonlo az Antiochushoz az Romai Anti-christus igy; Mert à mikeppen az Antiochus Epiphanes nem maga erejevel, hanem egyebeknek hatalmaval es csalardſagaval ſerze meltoſagot maganak; igy az harmadik Bonifaciuſ-is, amaz hamis csalard gyilkos Phokasnak meltoſagaval (à ki meg ôle az ônnön Urat az Mauritius Imperatort es ugy koporita maganak az Imperatorſagot) ſerze megh maganak, hogy az Romai Eccleſia lenne minden Eccleſiaknak feje, es hivattatnek annak. *Vt refert Beda.*

IV. Az Antiochushoz hasonlittatik az Romai Anti-christus igy: Mert az mint Antiochus sokakat cselekôdôt mind az Istennek Sereghe, ſ-mind Isten ellen; igy felette sokakat cselekôsik az Romai Anti-christus, mind Isten, ſ-mind pedig az Eccleſia ellen. Mikeppen? Isten ellen igy: Mert Isteni nevezetôt es meltoſagot kevan maga-

nak: az mint Setinus irja felôle, ki ô kôzôttôk nevezetes Doctor ſazt mondgya: *Papa poteſt omnia facere quæ Deus facit: Papa eſt Deus, Papa eſt caput totius Orbis Chriſtiani*, az az: Az Papa mindent tehet valamit Iſten cselekôdik: az Papa ugyan Iſten; az Papa az egeſs kereſztyen vilagnak feje. *Ludovicus Goneſius* azt mondgya: *Papa habet idem conſiſtorium cum Deo, & idem tribunal cum Chriſto. Et Papa eſt quoddam Numen, quaſi viſibilem Deum præ ſe ferens. Papæ tradita eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra, quæ ſe extendit ad cœleſtia, terreſtria & infernalia.* A Papanak ugymond azon egy tôrveny tevô haza vagyon, à ki az Iſtene, es egy itelô ſeki haza vagyon az Chriſtuſſal, az Papa mint valami Iſteni felſeg es mint valami lathato Iſten kepet viſeli. Az Papanak adatot minden hatalom mennyen es fôldôn; à mely ki terjed mennyejekre, fôldiekre es pokolbeliekre. *Antonius Florentinus* azt mondgya. A Papa *ne ad Deum quidem appellari poteſt; Papa non poteſt judicari à quoquam*: à Papa ſenkitûl meg nem iteltethetik. Igy karomkodik Iſten ellen. Az emberek ellen pedig, menyi ſok vér ontaſt inditot eleitûl fogva, s-moſt-is menit innen Belditſon az Eccleſiaban; ki gyôzne azt elô ſamlalni? Belgiumba, Galliaba, Angliaban, Scotiaban, Veſtphaliaban. Cseh Orſagban es egyeb helyeken; nincsen annak ſama.

V. Es utolſor, Antiochus tarſa az Romai Anti-chriſtus igy is: Mert à mikeppen az Antiochus Epiphanes felôl azt jôvendôle az Daniel, hogy kez nelkûl rontatik el; Igy ugyan ezent jôvendôle az ſent Pal az Antichriſtus felôl, hogy az Ur ezt az veſôdelemnek Fiat, à ki az Iſten tôrvenyenek ellenſege, az ô ſajanak lelkevel, es az ô diſcsôſeges el jôvetelivel tôrli el. Nem teſti fegyverrel azert

2. Theſſ. 2. v. 8.

Caſ. V. III.

azert; hanem lelkivel leßen az Romai Anti-chriſtuſnak romlaſa, az az: Iſtennek igejevel, es az mi Chriſtuſunknak utolſo el jövetelivel. Mellyet el kezdöt ű felſege immar im faz Eſtendeje közel; ſ-vegben-is viſen naponkent. Kiert legyen aldot az ő dicsöſeges neve mind örökke. Amen.

LVIII. PRÆDICATIO.

Es eſtuetül es reggeltül fogva valo latas, mely megh mondatot igaſſag: es te petſeteld be ez lataſt, mert ſok napokra valo. verſ. 26. Es en Daniel el ajulek, es el betegülek (egy nehany) napig: es annak-utanna fel kelven, az Kiraly dolgat töttem es el almelkottam ezen az lataſon, es nem vala aki ertene. verſ. 27.

Summaja.

Ezekben ez megh hallot igekben immar, követközik ſumma ſerint, mind az Gabriel Angyal Oratiojanak, ſ-mind pedig ennek ez nyolczadik Caputnak utolſo reße. Holot meg irja az Propheta, ennek az mennyei lataſnak bizonyos voltat; mellyet az Iſtennek Angyala be pecsetlettetni erösſit. Ennek felette meg irja az Daniel indulattyat: Mit ſerzet ez az mennyei latas az Danielnek ſivében, Ahonnan eßünkben vehettyük mindeneknek elötte, hogy az Iſtennek jövendö mondaſiban ſemmit ne ketöllködgyünk; Mert azokban ſemmi nem marad hatra, ha-

nem be tellyeſednek mindenek: az mikeppen be tellyeſedenek az Danielnek lataſi. Maſodſor hogy az Iſtennek csudalatos cselekődetit ne csak ſakvany modra viſgalyuk; hanem azokban almelkodaſſal eppűllyűnk: az mint ónnón maga felől hirdeti az Daniel Propheta. De laſſuk reſeit.

RESZEK.

Ket reſei vadnak ezeknek az fel vőt igeknek az mint kűnnyen eſűnkben vehettyűk.

I. Ennek az megh hallot mennyei lataſnak bizonyos volta, igaſſága. Mellyet ezzel erősit, hogy be petſetelteti Danielel ezt az Iſtennek Angyala.

II. Az Danielnek magaban valo indulattya; Mit ſerzet ez az mennyei latas à Danielnek ſiveben.

Az mi az első dolgot illeti, tudni illik ez meg hallot mennyei lataſnak igaz voltat, igy ſoll az Gabriel Angyal felőle ſ-mond: Az eſtueről es az reggelről valo latas, igaſſag. Es te pecseteld be ez lataſt, mert ſok napokra valo. Aholot harmat jelent az Iſtennek Angyala.

I. Halgat imez igekre: Mit tegyen ez az eſtueről es reggelről valo latas: Nem magyarazza meg az Iſtennek Angyala. Az mely mondas ſoll az Iſten Anyaſent-egyhazanak az Antiochus Epiphanes idejeben valo nyomoruſaginak idejeről: Meddig ſenvedgyen az Eccleſia az Antiochus alat: Mely az mint ennek előtte immar megh ertőttűk, teſen ket ezer, es harom ſaz napokat, az az: Hat Eſtendőt, harom holnapot es tizen nyolcz napokat. Mondom: Nem magyarazza megh az Iſten Angyala. Miert vallyon? Oka ennek ez; Mert ezt immar az Danielnel, felette nyilvan valo dolognak iteli lenni, es ez előt-is volt bizonyos magyarazat felőle; Hanem csak elő

hozza

hozza ezt az Angyal, es arrol teſen tanubizonſagot, hogy felette igen igaz az, es arrol ſem Danielnek, ſem az Eccleſianak nem kell ſemmit ketôlkôdni. Ez az elſô.

II. Maſodſor parancsol az Angyal Danielnek ſ-mond: Te ugymond petſeteld be ezt az lataſt: az az: Azt parancsollya nekie, tartſa magaban ideig; ne mondgya mindeneknek ne mennyen ez az Chaldæuſoknak fûleben. Mert ez az latas tartozik kivaltkeppen az Iſtennek nepere; es az ô Anyaſent-egyhazanak javara jelentette ki Iſten ezt az Danielnek. Es ez annak-is oka, hogy Iſten ezt az lataſt nem Chaldæai, hanem Sido nyelven iratta meg, nem ugy mint ennek elôtte valokat; hogy ne tudnak es ne erthenek ezt az Poganyok. Avagy az mint nemellyek magyarazzak, be petſetôlteti az Iſten Angyala ez okon, hogy ezzel, ennek bizonyos voltat megh jelentſe: Mert affele dolgokat ſoktunk meg petſetôlni, mellyeket bizonyoſſoknak es igazaknak iſmerûnk lenni.

III. Az ô parancsolattyanak okat adgya: tudni illik miert petſetellye meg: Mert ugymond ſok napokra valo, az az: nem mindgyart tellyeſôdik be az latas, de jôvendô hazna tovab terjed ennek az az, kôzel ennek-utanna harom ſaz Eſtendôkre fog be tellyeſedni ez az latas. Ugyis lôn: Mert ha meg ſamlallyuk az Boldiſar Kiralynak harmadik eſtendejetûl fogva; ennyi idôk multanak el, az Antiochus Epiphanes elſô eſtendejeig. Az mikor oſtan ki tetzet ennek az lataſnak kivaltkeppen valo hazna, es ſemmi hatra nem maradot ebbe.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk megh az Angyalnak beſedebôl, à ki az Iſten Anyaſent-egyhazanak nyomoruſagi felôl valo jô-

vendôleſet ottan ottan elô hozza, noha az egyebek elôt
felette nyilvan vala; tanullyuk meg mondom, hogy mi-is
ugyan azon dolgokat ôrômeſt igyekôzzûk elô hozni,
mint ſintê azokat mellyek uyjaknak lattatnak lenni. Mert
ugyan azon dolgoknak elô hozaſa gyakorlatoſſaggal fe-
lette igen haſznos. Mert igy ugyan azon dolgoknak elô ho-
zaſa, inkab vilagoſittya az embereknek ſiveket, es annyi-
val inkab erôſiti az meg iſmert igaſſagban: az mint ſent
Phil. 3. v. 2. Pal-is ſoll maga felôl: En ugymond tinektek ugyan azo-
nokat irnom nem reſtellem; ti nektôk pedig felette igen
haſznos. Ahonnet meg feddetnek elſôben azok, à kik az ô
hitôknek agazatit, kikrôl annak elôtte ha valamikor hal-
lottanak, avagy valami reſbôl ertenek, unaſſal, halgat-
tyak. Maſodſor megh feddetnek azok-is, kik mindenko-
ron valami uyſagot, avagy hallatlan dolgot kevannak,
hogy nekik elô hozzanak: az minemûvek valanak az
Athenasbeliek, kik egyeb dologban nem valanak foglala-
toſok, hanem csak uyſagnak beſellefeben es halgataſaban.
Acto. 17. v. 21. De bizonyara ſep dolog minekûnk ugyan
azon dolgokat ottan ottan elô hoznunk, hogy az megh
iſmert igaſſagban confirmaltaſſunk. Ne mond hát azt
ember. Eſtendô ez nap-is ezt prædikallotta vala az tanito
el untam halgatni: De ſôt inkab annak ôrûly, hogy az
mit egyſer hallottal, maſor-is confirmaltatol abban.

II. Az Angyalnak mondaſibol, à kik fogyatkozas nel-
kûl vegbe mennek; tanullyuk meg, mit kell itelnônk az
Iſtennek igeje es az Prophetia felôl: ezt tudni illik, hogy
az Iſtennek minden beſedi jôvendô mondaſi felette igen
igazak, es ſemmi azokban hejaban el nem mulik; az
mint ſoll Chriſtus ſent Lukatſnal; Az Egh ugymond es
az fôld

az fôld el mulnak, az en beſedim pedigh el nem mulnak. Ezt bizonittya David *Pſal.* 12. *v.* 6. Az Urnak beſedi igazak, mint az kohban meg probaltatot, es hetſer megh tiſztittatot ezûſt. & *Pſal.* 19. Az Urnak tôrvenye tôkelletes es meg eleveniti az lelkeket. Az Urnak igaz tanubizonſag tetele, bôlcseſeget ád az kiſdedôknek. Ne ketôlkôdgyûnk hát ſemmit az mi Iſtenûnknek beſedeben hanem nyugodgyunk megh abban. Vetkôznek azert azok á kik az Iſtennek igejet egyebek elôt akarjak ketſegeſſe tenni: Mint ha az Iſten az mit egyſer mondot megh akarja valtoztatni: De bizonyara Iſten, feletteigen igaz az ô beſedeben: Nem valtoztattya azt meg.

III. Még is azon Angyalnak parancsolattyabol, à ki beteſeteſteti Daniellel ezt az titkos dolgot; hogy magaban tartſa az Iſten nepenek javara; tanullyuk megh, az Iſtennek titkos dolgait, ezt az draga gyôngyôt, az ô igejet, nem jo az diſnoknak hanni az hitotlenekkel kôzleni: hanem csak azoknak, à kiknek Iſten parancsollya ki nyilatkoztatni. Az mint parancsollya Idvôzitônk-is *Matth.* 7. *v.* 6. Ne adgyatok azt az mi ſent az ebeknek, ſe az diſnok eleiben ne hannyatok az ti draga gyôngyôtôket, hogy azokat meg ne tapodgyak labokkal, es rejatok fordulvan meg ne ſaggaſſanak titôket. Iſten Eſaiaſnal-is ugyan ezt parancsollya mikor igy ſoll: kôſd be ugymond ezt az tanubizonſagh tetelt, es petſeteld be az tôrvent az en tanitvanyim kôzôt: az az: Propheta ezt az en tôrvenyômet igemet, kôſd be, es ne legyen azoknak ſômôk elôt à kik csufollyak azt: De hirdeſſed azoknak, à kik en tanitvanyim akarnak lenni. Ott vagyon azert helye az tôrvennek es az Euangeliomnak, à hol kedveſſen veſik az tanitokat, à hol

Eſa. 8.

à hol pedig ez nincsen, azt mondgya Chriſtus verjek le az tanitok męg az port-is labokrol, mennyenek maſuva oñet.

IV. It az elſő reſben męg-is tanullyuk megh: Miben allyon az Iſtennek igejenek, titkos dolgainak ſafarlaſanak ſ-ki ſolgaltataſanak modgya: ebben tudni illik, hogy nem minden tanitaſok ugyan azon egy időre tartoznak: de neha egynek nagyob foganattya vagyon, ſ-neha pedigh máſnak: Mint peldanak okajert az vigaztalaſnak az jo ſerencsenek idejen igen keves haſna vagyon, à kinek jol vagyon dolga nem ſükölködik vigaztalas nelkül. De az nyomoruſagnak idejen, felette igen gyönyörködnek az emberek abban, ha vigaztaltatnak. Az mint ezt az minden napi peldakbol eſünkben vehettyük: Es az Sidoknak-is igy vala dolgok; kik felette igen gyönyörködnek vala az jövendő megh ſabadulaſnak igeretiből farmazot tanitasban; de az meg leven, hamar el feletkőznek felőle. Ideje vagyon azert az feddeſnek; ideje vagyon az vigaztalaſnak; az biztataſnak az rettenteſnek; az tanitaſnak ſ. ideje vagyon az meg tzafolaſnak-is. Es igy immar az Angyalnak Oratiojat, annak igaz ertelmevel ertyük. Laſſuk az utolſo dolgot: moſtani letzkenknek maſodik refet.

Mondam maſodſor azt kel minekünk meg latnunk: Mit ſerzet ez az mennyei jelenes az Daniel ſiveben? Kettőt mond felőle. Előſőr azt mondgya hogy el ajult ű; es meg betegült miatta egy nehany napokig. Az mely betegſeg nem vala bizonyara ő benne termeſet ſerint valo hanem az nagy felelőm lőn ennek főrző oka. Az mint lőn az Pharahonak-is dolga, ki felől azt olvaſſuk. *Gen. 41. v. 8.* Hogy mikor latta volna az het kővér ünőket es az őſtő- verőket, het tellyes es ſem nelkül valo buza fejeket meg-

annyá-

annyi ſamuvan; ſelette igen meg rettene rayta, es el ajula agyaban. Igy lôn amaz Nebuchadnezarnak-is dolga, à ki mikor lata almaban amaz nagy allo kepet, à kinek feje arany vala; mellye es karjai ezûſt; Haſa es tomporai ertz: ſárai vas, labai pedig egy reſzent vasbol, es egy reſzbôl cserepbôl valanak; igen meg-rettene rayta ſígy lûn it-is az Danielnek dolga.

Oka pedigh az Daniel felelmenek ez vala: mert az Daniel az Babyloniai fogſagban, ſelette igen kevannya vala az Iſten Anyaszent-egyhazanak job allapattyat, ſ. meg ſabadulaſat à fogſagbol: De nem hogy az lenne hirtelen, de ſôt inkab lattya mennyei jelenesben, noha homalyban, hogy az hiveknek tôb nyomoruſagokat kellene ſenvedni: es ez az Iſten hazanak kôvetkôzendô nyomoruſaga teſi az Danielt felelmeſſe az ô mennyei lataſi kôzôt. Ez lôn az ô mennyei lataſanak elſô gyûmôlcse.

Maſodſor azt mondgya maga felôl, hogy annak-utanna fel kôlt, es az Kiraly dolgat cselekôtte: de azon kôzben megh maradot ezen az lataſon valo almelkodaſa ſiveben. Es ſenki nem ertôtte; Mert meg emlekôzven az Iſtennek parancsolattyarol, nem-is ertekôzôt ſenkitûl felôle: ſôt ſiveben valo almelkodaſat-is egyebek elôt el titkolta, ſolgalvan Babyloniaban Boldiſar Kiralynak udvaraban hiveſſegel.

Mit tanullyunk innet?

1. Tanullyuk meg; Ha az Daniel csak homalyban, jenes altal latvan az Iſten hazanak kôvetkôzendô nyomoruſagat, ſ. meg-is fel, retteg, es el ajul miatta elmejeben: bizonyara hozzank illik, hogy holot mi naponkent ugyan

teſti ſemeinkel lattyuk, ſ-nezzük az mi nyomoruſaginkat: az Iſten hazanak keſerves ſorſan bankodgyunk es ſirjunk. Igy kellene bizonyara: De mint vagyunk el benne? Megh kemènyödöt az mi nemzetünknek ſive az mi nyomoruſaginkra. Az mi tulaydon kebelünkben fel tartot gyermekink nemzetünkböl tamadot vipera kegyonak fiai, ezek akarnak meg emeſteni bennünket.

II. Tanullyuk megh: Minemü erejök legyen az mennyei dolgoknak, mennyei jeleneſeknek az hivek ſiveben? Ez bizonyara, hogy az hivek annyira megh indittatnak ezekkel, hogy teſtben lelekben felnek reſketnek miatta, az mint ezt az Daniel peldaja meg mutattya. De ellenben az hitetleneknek ſivek ſemmit ſem indul. Könyü azert hát az kereſtyen embert az hitetlentül meg iſmerni. Mert az hitetlenek ſemmit az Iſtennek inteſevel nem indittatnak: de az hivek latvan az Iſtennek csudalatos dolgait, reſketnek. Fel az kereſtyen ember, mikor az Iſtennek haragjat hallya az bün ellen: de az hitetlen ember az ö gonoſſagaban gyönyörködik. Szaly magadban tehat, ſ-cirkald meg magadat, hogy ha Iſtennek valaſztot fia leanya vagye, avagy nem: vegere mehetz innet. Mert ha az Iſtennek igeje munkalkodik te benned, jegye, az te kereſtyenſegednek: ha pedigh ſemmit nem fog raytad, nem vagy az Iſten juhai közzül.

III. Tanullyuk megh: Mikeppen kell magunkat rendelnünk hogy az mennyei dolgoknak erteſeben reſeſüllyünk: igy bizonyara, hogy az ſunnyadozaſt, reſtſeget, tunyaſagot le tegyük, es az Iſten igejenek tanulaſaban ſorgalmatoſſagot kövеſſünk, abban almelkodaſſal eppül lyünk. Az mint cſeleködik az Daniel, à ki az ö latasaban

felette

felette igen almelkodik, es azt buzgoſaggal tartya ſivében. De mit mondhatók itt magunk felôl; feddendôk vagyunk mi, mert reſtek tunyak vagyunk nem kell az Iſten igeje: nincsen az Iſten igejehôz valo ſorgalmatoſſag mi bennûnk: Mellyert felô hogy Iſten lelki fûkſeget ne bocsaſſon reank, az ô igejet el ne vegye tûlûnk. Kitûl û felſege az mi Iſtenûnk ſent Fiaert oltalmazzon bennûnket.

IV. Tanullyuk meg még-is az Daniel peldajabol, à ki azt mondgya maga felôl, minek-utanna meg gyogyult, hogy az Kiraly dolgat cselekôtte. Adgyuk meg hát mi-is az mi Iſtene, adgyuk meg az Csaſarnak-is az mi az Csaſare. S-micsodak azok? 1. Iſtennek tartozunk igaz tudomannyal, az ô akarattya es Euangelioma ſerint. 2. Tartozunk az Ur Jeſus Chriſtusban valo igaz hittel, az mint meg vagyon az Atyatul parancsolva *Hic eſt Filius meus dilectus, hunc audite.* 3. Tartozunk pœnitentia tartaſſal. *Ioel.* 2. *Convertimini ad Iehovam*, terjetek meg az Jehovahoz: Ennek felette kônyôrgeſſel, halaadaſſal; mind azokkal, mellyeket Iſten nekûnk az ô igejeben ki jelentet. *Matth.* 15. *Matth.* 3.

Fejedelmûnknek pedig tartozunk az kûlſô ſolgalat felet, kivaltkeppen harom dologgal. 1 Bôcsûlettel, hogy ô felôle ugy ertſünk mint Iſtentûl adatot ſômely felôl: az mint errôl ſoll az ſent Pal: *Rom.* 13. A kinek ugymond tiſteſſeggel tartoztok tiſteſſeget adgyatok.

2. Tartozunk engôdelmeſſeggel mind azokban valamellyek az Iſten tôrvenyevel nem ellenkôznek, esaz kôzônſeges emberi tarſaſagnak javara ſ-meg maradaſara ſolgalnak. Mert ha valami parancsolattyok az fejedelmeknek ezek ellen leſnek, nem tartozunk abban ô nekik engedni: Mert inkab kell Iſtennek engednûnk, hogy ſem az embereknek.

3. Tartozunk ő eröttök valo könyörgeſſel, Iſten elöt valo eſedözeſſel, hogy Iſten ű felſege adgyon ő nekik böl-cseſeget, erőſſeget, es bekeſeges uralkodaſt; hogy az ő ſarnyok alat csendeſſen elheſsünk.

Az Fejedelmek viſontag az ő nekik valo ſolgalatnak kevanſagaban, megh emleközzenek arrol, hogy az egy-ügyű kőſſegen ne kegyetlenködgyenek, es ebekbe vegyek azt, hogy az jo fejedelemnek, meg kel csak nyirni az ju-hokat, nem kell meg nyuzni, az mint amaz Trojanus Im-perator parancsollya vala: *Boni paſtoris eſt tondere pecus non deglubere.* De laſſan fogadgyak ezt moſt az fejedelmek.

V. Es utolſor az Daniel peldajabol, à ki engedven az Iſten parancsolattyanak, idő nap elöt az ő latafat ki nem jelenti, tanullyuk meg; hogy valami veſtegleſöket vét Iſten minekünk elönkben, ſent az: es ſükſegh mindennek megh tartani. Es viſontag, valamikor ő felſege annak ki jelenteſere fel indit, az mit ki akar altalunk hirdettetni; annak ki ſolgaltataſaban ſorgalmatoſſan kell munkal-kodni; es nem illik ſenkinek ſemmiben Iſten elöt erteni.

Melyre ſegellyen minket ſent lelke altal az mi Iſte-nünk fejenkent kereſtyenek.

AMEN.

Cap. IX.

Visio Tertia de Urbe Sancta et Messia sub Monarchia Romana.

CAPUT IX.

LIX. PRÆDICATIO.

DAriusnak az Assuerus fianak elsõ Esztendejeben, ki az Mediai nemzetségbõl valo, ki Kirallya tetetõt vala az Chaldæusok Orszagan. *vers. 1.*

Birodalmanak mondom elsõ Esztendejeben; en Daniel meg ertem az könyvekbõl az Esztendõnek számat melyrõl az Ur szollot vala Ieremias Prophetanak, hogy hetven Esztendõt töltene be Ierusalem pusztulasaban. *vers. 2.*

Es emelem az en Orczamat az Ur Istenhõz, hogy meg keresnem könyörgessel es imatsaggal, büytõlessel, sakban valo öltözessel, es hamuval. *vers. 3.*

Iollehet keresztyenek, az Daniel Prophetanak minden irasi, sok szep es hasznos dolgokat foglalnak magokban; az mint meg tetzik azokbol az resekbõl, mellyeket ekkedig megh magyaraztunk: De mind azon altal, hogy ha ezt, az jelen valo kilentzedik caputot à többivel öszve vettyük;

tyûk; az Daniel Prophetanak minden iraſi kôzôt ſokkal fellyeb valo. Es ollyan (az mint ſollanak az iras magyarazo Doctorok felôle) mint amaz ſep tiſta aranyban be foglaltatot draga gyôngy. Melynek igaz voltat az kereſztyenek, ônnôn magok iteletibôl-is ennek-utanna ekekben vehetik. Annakokaert hogy ennek az ô haſna ôrôk emlekôzetbe minden idôben megh maradgyon az mi ſivûnkben; az Urtul ſegitſeget kerven, ez kilentzedik caputnak magyarazattyahoz kezdek: Melynek elſôben Summajat jelentem megh: az utan reſzeirôl ſollok: Harmadſor az igeket magyarazom. Intem az kereſztyeneket, hogy figyelmes halgatok legyenek.

Summaja ez kilentzedik Caputnak.

Az Daniel Propheta, helyhôztettetven az Babyloniai fogſagban az Sido neppel eggyût; es meg ertven az Ieremias Propheta iraſabol, hogy az Iſten nepenek, hetven eſtendeig kellene az Babyloniai fogſagban lenni, es az Jeruſalemnek puſtulasban lenni; annak-utanna pedigh az idôk el telven Iſten megh fabadulaſt igert volna nekiôk. Ebben azert az kilentzedik caputban, azon kônyôrôgh Iſtennek, tellyeſitſe be az ô igeretit az meg fabadulas felôl, es elegellye meg immar az ô nepenek fogſagat es fantalan ſok gyalazattyat, fabaditſa megh az iſonyu kegyetlen rabſagbol, es inſegtôl. Melyben meg-is halgattatik az Daniel; mert Iſten az ô Angyala altal, azt felele Danielnek, hogy hetven Eſtendôk mulnak el; es az utan leſen az Sido nemzetnek fabadulaſa, ſ. Ieruſalemnek fel eppiteſe. Sôt ennek felette; nem csak meg fabadittya az ô nepet az fogſagbol, es nem csak Ieruſalemet eppiti fel; hanem en-

nem ennek felette, az meg igert Meſsiaſt-is el bocsattya, ki az nepet az lelki fogſagbol meg ſabadittya, es lelki varoſt eppit Iſtennek. Ez az Summa.

Azt mondam hogy, ebben az Caputban kônyôrôg az Daniel csudalatos ſep ékes es hathato beſedôkkel, az Iſten nepenek az Babyloniai rabſagbol valo megh ſabadulaſaert. Mely kônyôrgeſet megh halgatvan Iſten, igeri nem csak azt, hogy az teſti fogſagbol ſabadittya meg az Sidokat, hanem meg az ô tulaydon Fiat-is az Meſsiaſt el kûldi, à ki lelki Orſagot eppitſen ô neki. *Uſus.*

S-mi haſznat veſſûk mi ennek ertelmének?

Vagyon bizonyara ſûkſegûnk rea. Mert Iſten az mi nemzetûnket-is, ſok Eſtendôktûl fogva mint az Sidokat, teſti es lelki Babyloniaban tartya. Mind teſti es lelki ellenſeginк ſokak vadnak, azert ſûkſeg, hogy igerôl igere az Daniel imatſagat megh tanullyuk; es mi-is ugyan azon igekkel Iſtenûnk elôt az mi meg ſabadulaſunkert eſedôzzûnk. Az pedig az Daniel kônyôrgeſe minemû lôtt legyen, az igeknek rendibôl meg ertyûk: Mert meg jedzette azt á Daniel. De ennek az Caputnak laſſuk Reſeit-is.

R. E SZ E K.

Ket reſe vagyon ennek az kilentzedik Caputnak.

I. Az Daniel kônyôrgeſe, az Sido nepnek az Babyloniai fogſagbol valo meg ſabadulaſert, *à verſu* 1. *uſq; ad* 20.

II. Az Iſten feleleti az Danielnek kônyôrgeſere *à verſu* 20. *uſq; ad ultimum*. Mi-is ezek ſerint Magyarazzuk az igeket.

De Oratione Danielis.

Az mi az elſô reſt illeti, tudni illik az Danielnek kônyôrgeſet; ennek az ô kezdetiben, harom rendbeli dolgokat

gokat jegyez meg az Propheta. 1. Idejet, mikor kőnyőrgőt ű az Izrael nepejert, az Babyloniai fogſagbol valo meg ſabadulaſaert. 2. Alkolmatoſſagat; Mi adot Danielnek alkolmatoſſagot erre az kőnyőrgeſre. 3. Az kőnyőrgeſnek formajat, micsoda format es modot tartot Daniel ebben az kőnyőrgesben, az ő buzgo imatſagaban. Az mi idejet illeti az Daniel kőnyőrgeſenek: Igy foll affelől az Propheta ſ-mond: Dariuſnak az Aſſverus fianak elſő Eſtendejeben, ki az Mediai nemzetſegeből vala, ki Kiralylya tetetőt vala az Chaldæuſok Orſagan.

Mit akar ?

Azt akarja mondani, ez az kőnyőrges lőtt Dariuſnak az Aſſverus Kiraly fianak elſő eſtendejeben, azt penig hogy elſő eſtendejeben lőtt ketſer mondgya ez okaert; hogy annyival inkab az Ieremias Prophetanak jővendő monſanak igaz volta ki teſſek.

Mert az, az Darius Kiralynak elſő eſtendeje, vala az Babyloniai fogſagnak, avagy az Iſtennek, à Babyloniai fogſagbol valo meg ſabadulaſrol tőt igeretinek hetvenődik eſtendeje. 2. Nagyob igaſſagnak okaert pedig az Darius Kiralynak ſőmelyet-is meg irja: ki volt; ſ-azt mondgya felőle, hogy, volt az Aſſverus Kiralynak à ki Cyaxareſnek-is mondatik, fia. Honnet valo volt, azt-is megh jelenti, ſ-azt mondgya hogy, az Mediabeliek nemzetſegeből. S-miert tehi ezt hozza? Hogy ezzel ez az Darius megh valaztaſſek amaz maſik Dariuſtul, à ki Darius Hiſtaspiſnak mondatik, à ki Cyrus utan harmadik lőn az Perſiai Kiralyſagban, kinek birodalmanak maſodik eſtendejeben eppittetek meg az Jeruſalem temploma az mint megh vagyon irva, az Eſdras kőnyvenek *cap. 4. v. 24. 3.* vege-

3. Végezetre ezt-is hozza tesi: Hogy Kirallya tetetőt ez az Darius az Chaldæusok Orszagan. Melynek ez az ertelme hogy noha Cyrus vesi meg Babyloniat, ugymint ki fő hadakozo Fejedelem vala: Darius penig vén ember vala, s nem-is vitez: mind azaltal Cyrus meg elegedven az gyeződelemmel, jo hirrel nevel, engedi azt Darius Meduſnak az ő Ipanak ugy mint vén embernek Cyrus meg terven Perſiaban, gyönyörkődven az ideſtova valo nyargalasban es az hadakozasban. Cyrus rendeli azert Dariuſt, Chaldæanak avagy az Babyloniai birodalomnak Fejedelmeve.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg; mikor legyen az könyörgeſnek ideje. Minden időben bizonyara: mert Iſten ezt meg kevannya hogy ſüntelen könyörögjünk: De ha jol meg gondollyuk ideje vagyon bizonyara az mi ſükſeginknek nyomoruſaginknak idejen; ugymint fegyvernek, ehſegnek, dög halalnak es egyeb kivaltkeppen valo nyomoruſaginknak idejen. Mert akkor kivaltkeppen buzgo az hiveknek könyörgeſek ſivőkben. Az mint pelda erre az David, à hotot azt mondgya *Bonum eſt mihi Domine quod humiliaſti me*: Jol tőttel ugymond Uram en velem, hogy meg alazтal engemet. Amaz ő czegerős vetkei kőzőt penig gyilkoſſaga es paraznaſaga kőzőt felven, az őtven-eggyedik Soltarba igy könyörög. *Tibi tibi ſoli peccavi ô Iehova, &c.* Csak teneked vetkőztem Ur Iſten; könyörűly en raytam az te nagy kegyelmeſſegőd ſerint; es az te ſent lelkődet ne vőd el en tűlem. Az Izrael nepe-is igy ſirankozik Eſaiaſnal. *cap.* 64. az ő nyomoruſaginak kőzepőtte. Ime

ugymond Uram te meg haraguttal, mert vetkőztünk, es ſokaig hevertünk az bűnben. Mindnyajan tiſztatalanokka lőttünk, es minden igaſſagink ollyakka lőttek, mint az hivi Aſſonyiallatnak verben főrtőztetőt ruhaja, es le hullottunk mint az ſanak levelei le hulnak, es az mi alnokſaginkmint az ſel el oſlattanak minket. Annakokaert kőnyőrűly mi raytünk. Laſſuk az maſodik dolgot.

Mondam maſodſor azt kell mikekűnk megh latnunk: Mi adot erre az kőnyőrgeſre alkolmatoſſagot àDanielnek: Ved eſedbe: azt mondgya az Daniel maga felől, hogy az Ieremias Propheta kőnyvenek olvaſaſa, melyben azt talallya, hogy az Iſten nepenek 70 Eſtendeig kellene lenni az Babyloniai fogſagban, es az idő el telven, annak-utanna Iſten az ő nepet megh ſabaditanaja. Az mely igereti megh vadnak irva az Ieremias Propheta kőnyvenek. 25. 27. es 29. reſeiben.

Mi modon?

Huſon őtődik reſeben azert illyen igeretet teſen Iſten ſ-mond: Es leſen ugymond mikor be tellyeſődnek az hetven eſtendők, megh latogatom az Babyloniai Kiralt, es az ő nepet (azt mondgya az Ur) az ő alnokſagokat az Chaldæai főldőn, es őrőkke valo puſtaſagra vetem. *Ierem.* 27. *cap.* penig igy ſoll az Ur Iſten, en teremtettem az főldet, az embert es az barmot mely ez főldnek ſinen vagyon, az en nagy erőmmel, es az en ki nyuytot karomal, es adom azt annak, à ki kedves az en ſemeim előt. Moſt azert adom mind ezeket az tartomanyokat Nebuchadnezarnak az Babyloniai Kiralynak az en ſolgamnak kezeben, ſőt megh az Mezei allatokat is neki adom, hogy

hogy ſolgállyanak neki, ſolgalnak penig ô neki minden nemzetſegôk, az ô fianak es az ô unokajanak, mind addig mig az fôldnek ideje el nem jô, es az ûnnôn maga ideje, es ſolgalnak neki nagy nemzetſegek es Kiralyok. Vegezette ugyan azon Ieremias Propheta iraſanak *cap.*29.*v.*10. az Iſten lelke az Sidok meg fabadulaſa felôl azt mondgya: Azt mondgya ugymond az Ur; mihelt be tellyeſôdnek Babyloniában az hetven Eſtendôk, meg latogatlak titôket, es ti raytatok be tôltôm az en jo ſomat, hogy viſſa hozlak titôket ez helyre. Ezek azert azok az ô dragalatos igereti, mellyek indittyak Danielt az ſorgalmatos gondolkodaſra, es alkolmatoſſagot adnak Danielnek az kônyôrgeſre. Mellyekben biztattya Iſten az Ieremias altal, hogy vege leſen hetven eſtendôk el mulvan, az Sido nepnek Babyloniai fogſagban valo nyomoruſaginak.

Mit tanullyunk innet?

I. Az Daniel peldajaból, à ki menyivel inkab erti az Iſtennek jo akarattyat az Sido nepnek meg fabaditaſa felôl, annyival inkab kônyôrôg erette, tellyeſitſe be az ô igeretit: tanullyuk meg ezt, hogy valamenyivel inkab veſûk eſûnkben, hogy Iſten joval akar latogatni, annyival inkab kônyôrôgjûnk erette, tellyeſitſe be az ô ajandekat mi raytunk. Mint peldanak okaert ha eſûnkben veſûk, hogy Iſten az mi ſegeny hazankon nemzetûnkôn akar kônyôrûlni, annyival inkab kônyôrôgjûnk erette, hogy ô felſege, el ſant jo akarattyat ne fakaſſa felbentes ne mondgyuk azt: Ha az Iſten el rendelte mit adgyon, mi fûkſeg az Iſtent untatni erette? Mert Iſten ezt tellyeſſeggel az kônyôrgeſt, az kereſt megh kevannya mi tûlûnk, à holot

azt mondgya: *Petite & accipietis.* Et *Pſal.* 50. *Invoca me in die angustiæ tuæ, ego eripiam te, tu vero glorificabis me*: Ez az elſő.

II. Tanullyuk megh az Daniel peldajabol, à ki noha Iſtennek Prophetaja; mind azonaltal örömeſt tanul, erteközik az Jeremias Propheta iraſabol; mi-is hát örömeſt tanullyuk olvaſſuk az Prophetak es Apoſtolok iraſit, es eppûllyûnk azokbol. Mert ſenki nincs oly bölcs, oly tudos à ki az Iſtennek ki jelentet igejebôl, az Prophetak, Apoſtolok iraſibol ne tanulhaſſon, es annak az ô elmejevel mindeneſtûl fogva eleget teheſſen.

III. Megh hamiſsittatnak innet az Sidok nemellyek, kik azt tanittyak, hogy az Jeruſalem varoſanak puſtulaſaval eggyût, az egeſs ſent iraſ-is el veſet; de annak utanna az ſent leleknek oktataſabol Eſdras allatta helyere, dictalvan azt ôt firſiaknak, kik hamarſaggal irnak az Eſdras mondaſit utanna. Mert ha az Daniel az Babyloniai fogſagban leven, az Jeremias Propheta könyveben talalta fel az nepnek fogſaganak idejet, hát nem veſet volt el telyeſſeggel az egeſs ſent iras. Annak-okaert tavozzek affele Iſten igeje ellen valo karomlas: es hidgyûk el, hogy Iſten minden idôben az ô igejenek oltalmazo Iſtene volt. Laſſuk az utolſo dolgot.

Harmadik es utolſo kerdeſünk ez vala: Micsoda modot tartot Daniel az ô könyörgeſeben. Ved eſedben. Harmat mond az Propheta felôle. 1. Hogy az ô ortzajat forditotta az Ur Iſtenhôz: az az, elmejet fel emelte Iſtenhôz: artzal pedig fordult Jeruſalem fele, az mely helyet Iſten valaſtot es ſentelt vala maganak. Mert abban az idôben, ez ket dolgok kevantatnak vala az könyörgeshôz hogy elmejeket az emberek fel emelnek Iſtenhôz; artzal pedig

pedig fordulnanak Jerusalemre az ô imatsagokban, s-ezt cselekedi az Daniel-is. A honnet minekûnk két kerdesûnk lehet.

I. Nincsene ebben valami balvanyozas, hogy az Daniel Babyloniaba leven, ortzajat az kônyôrgesben fordittya Jerusalem fele, mintha Isten mindenût jelen nem volna?

F. Nincsen: Mert ezt az Daniel nem valami hejaban valo velekedesbôl, de bizonyos okokbol cselekôdi. Elôször pedigh cselekôdi az Istennek igiretire nezve, mely meg vagyon irva. 1. *Reg*: 8. à hol Isten illyen igiretet tesen: Hogy ha az Izraelnek nepe semeit à fogsagban fordittya az Jerusalem varosara, az ô imatsagat meg halgattya. Ehôz tartya azert elôször magat. Masodsor cselekôdi ez okon: Mert azon az Jerusalem temploman, az frigy ladajan es az Jerusalemben valo aldozatokon, peldaztatik vala az Ur Jesus Christus. Annak okajert ezzel az ô cselekedetivel azt akarja megh erôsiteni, hogy csak az egy Jesus Christus altal varja az ô meg sabadulasat. Harmadsor cselekedi ez okon; hogy ezzel megh jelentene, hogy noha az Daniel Babyloniaban volna; mind az altal nem feletkôzôt el az Izraelnek Istenerôl, à ki azt mondotta vala az Jerusalem temploma felôl: Ez az en hazam, es itt lakom orôkke. Nincs azert semmi fogyatkozas az Daniel dolgaban.

II. Jol cselekedike tehát az Papistak à Daniel peldajabol, hogy az Istent az faragot kepekre fordulvan tiszteliK, es imadgyak?

F. Semmikeppen nem: Mert Isten az faragot kepeknek tiszteletit az masodik parancsolatban meg tiltotta igeferint. De azt mondgyak, hogy nem tiszteliK ôk az faragot ke-

got kepet hanem à mi az altal abrazoltatik. Ved esedben: Am bator ugy legyen hogy ne tiſtellyek az faragot kepet; de azert hamis hogy az faragot kep altal az lathatatlan Iſten abrazoltatnek: Es Iſten nem csak az faragot kepet, hanem az hamis Iſteni tiſteletnek modgyat-is tiltya. Balvanyozas azert ez-is: Iſtent más-keppen tiſtelni, hogy nem mint az ô igejeben ki jelentette.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg az Danieltûl, ki az ô elmejet kônyôrgeſre fordittya csak az egy igaz Iſtenhôz; hogy mi-is az mi kônyôrgeſûnkben eſedezzûnk csak az mi Iſtenûnkhôz, nem pedigh az meg holt ſentekhôz: Es bizonyara kereſtyenek, ha az ſenteknek valo eſedezes Iſten elôt kedves volt volna tehat az Daniel-is imatſagat Jeremiaſhoz forditotta volna, neki kônyôrgôt volna. De nem cselekôtte, hanem egyedûl csak Iſtenhôz eſedezik, ſ-mi-is azt cselekedgyûk. Ez az elſô Mod, mellyet tartot Daniel az ô imatſagaban.

II. Az Daniel az ô imatſagaban ezt cselekôtte hogy bûytôlt: az az, minden eteltûl italtul magat meg tartoztatta, az mint ônnôn maga cap. 10. ver. 3. magyarazza. *Panem deſiderabilem non comedi, caro & vinum non introierunt in os meũ:* kevanatos kenyeret en nem ettem, hus es bor be nem mentenek az en ſamban az en kônyôrgeſemnek idejen, mig be nem telenek az harom heteknek napjai.

Mondhatnad.

Jo hát az bûyt, es haſnos az kônyôrgeſſel eggyût?

F. Jo bizonyara, az mint mondgya az iras *Tobiæ 12. Bonum eſt jejunium cum Oratione & elemoſina:* Jo az bûyt, az kônyôrgeſſel

nyörgeſſel es az alamiſnalkodaſſal. Es ennek az kereſztyeni bűytnek helye vagyon, elſőben kivaltkeppen az nyomoruſagoknak haboruſagoknak idejen; valamikor az kővetkőzendő veſedelmeket lattyuk. Az mikeppen cſelekedenek az Ninivebeliek; kiknek mikor az Jonas veſedelmet hirdete, az mint megh vagyon irva *Ionæ.* 3.c. bűytőt hirdetenek az Ninivebeliek, ugy hogy ſem az emberek, ſem az ökrök ſem az juhok nem evenek ſemmit. Es igy meg tęrven Iſten hőz megh tartatanak. Maſodfor helye vagyon ennek az kereſztyeni bűytnek, mikor kőnyörgeſűnk altal, valami kivaltkeppen valo, Iſtennek tiſztőſſegere nező ḍolgot akarunk nyerni Iſtentűl, az mint cſelekőttenek az Apoſtolok, az mikor tanitokat rendelnek vala. *Actor.* 14. es ez ennek az kereſztyeni bűytnek az ű haſna. 1. Hogy igy alkolmatoſſabbak lehetűnk az kőnyőrgeſre. 2. Szolgal teſtűnknek megh zabolazaſara. 3. Az mi pœnitentia tartaſunknak bizonyos jelenſege, es lathato bizonſaga.

Mit tanullyunk innet?

Megh feddetnek azok, à kik etelben italban valo valogatasban helyhőztetik az bűytőt, es az altal varjak idővőſſegeket: Mert nem ollyan volt az Daniel bűyti; ha nem minden eteltűl es italtul meg tartoztatta őnnőn magat az ű bűytiben; hogy ugy alkolmatoſſab lehetőt az kőnyőrgeſre.

Mondhatnad.

Ha az Ninive varosbeliek, bűytőles altal tartatanak meg: Hát jol mondgyak à Papiſtak, hogy az bűytnek lelki es teſti jutalma erdeme vagyon: es az altal adatik idővőſſeg.

F. Nem

F. Nem követközik. Mert nem az bűyt inditotta Iſtent arra, hogy az Ninivebelieken könyörűllyön es azokat meg tartſa; hanem azoknak az embereknek Iſtenben valo igaz hitök, es pœnitentia tartaſok; Melynek az ű bűytölelek kűlſő lathato bizonſaga volt csak; ſ-nem erdemlő oka.

Ezt az magyarazatot erősiti az Propheta ugyan ott, mikor igy ſoll: Hivenek ugymond az Ninivebeliek az Jehova beſzedenek: Az utan ugyan ott iſmet igy ſoll: Midón latta volna Iſten az egeſz Ninivebelieknek cselekődeteket; hogy tudni illik azok megh tertenek az ő gonoſz utokrol: meg bana Iſten azt az gonoſzt, mellyel mondotta vala hogy meg veri azokat; es meg vonya azoktul az bűnteteſt. Nem azt parancsollya az Ninivebeli Kiralyis, hogy csak bűytőllyenek, az az, minden eteltűl italtul meg fogjak magokat nem csak az emberek, hanem az barmok-is: Hanem azt-is, hogy, mind az emberek ſ-mind az barmok ſákban őltőzzenek; annak-utanna erősſen kialtſanak Iſtenhőz; tovabba, hogy minden meg terjen az ő gonoſz utarol; Vegezetre minden ember el veſſe magatul az prædat, mely az ő kezeben vagyon, es az utan affelettűl magat meg tartoztaſſa. Mellyeket miert hogy ſó-fogado keppen vegben vittenek az Ninivebeliek, ſ-el-is hittek azt hogy, ha ugy cselekőſznek meg-is tartatnak. Iſten is el forditotta azokrol az bűnteteſt, es kegyelmeſzeven meg tartotta őket. Annak-okaert ſemmi uton, ſemmi meſterſeggel nem fatſarhattyak innen ki fundamentomat az Papiſtak az ű etekben valo valogatas ſerint ranult es formalt bűytőknek. Mert ha itt annak fundamentoma volna; kövétkőznek hogy az oktalan barmok-is halat őtenek,

tenek, olyajos lencset, korpa cziberet, es tôb affele Papiſta eledelt; követkôznek az-is hogy az oktalan barmokis ſákban ôltôztenek, követkôznek, hogy az barmok-is kialkottanak emberi ſoval Iſtenhôz, es azok-is az û gonoſz utokrol meg tertenek, bûnôket el hattak, es az prædatul magokat meg fogtak: Mind ezek követkôznenek mondom mert mind ezeket parancsolta az Kiraly az û fû emberivel egyetemben. De effele keptelen okoskodaſnak kiadna helt? Hát ſem Papiſta bûyt nem volt az Ninivebeliek bûyti, az az nem eteknek valogataſa: ſem nem az bûyt volt oka annak, hogy Iſten azokrol el forditotta az bûnteteſt; Mert az barmok-is bûytôltenek, az az ſemmit nem ettenek, nem-is ittanak; Hanem az Ninivebeli embereknek hitôk es pœnitentia tartaſok nyerte azt az jot Iſtentûl. Ez erre az ellen veteſre az valaſz.

Harmadſor es utolſor ezt cselekôſi az Daniel, hogy ſákban ôltôzik es hamuval meg hinti magat; az mellyet ſem az vegre cselekôſik, mintha azert az kûlſô ceremoniaert varna idvôſſeget az Daniel; avagy ezekert erdemlene az Izrael nepe az meg ſabadulaſt; de cselekôdi ez okon hog ezzel mind az ô maga meg alazaſat meg jelentene, ſ. mind penig az û meltatlanſagat meg mutatna, hogy meltatlan volna û arra, hogy allana az mennyei felſegnek eleiben: es vegezetre hogy ezzel ûnnôn magat à kônyôrgeſre inkab indithatna.

Mit tanulſ itt?

Tanuld megh; az mi kônyôrgeſûnknek idejen, zabolázzuk megh az teſtet, etelben italban ruhazatban valo vilagi pompanak es gyônyôrûſegnek hadgyunk beket,

Caſ. IX

hogy igy az kônyôrgeſre alkolmatoſſabbak leheſsûnk; es az mi belſô meg ſomorodot ſivûnknek, kûlſô lathato jegyet-is mutaſſuk be az mi Iſtenûnknek. Az mint cselekôdôt az Daniel; cselekôttek az Ninivebeliek; cselekôdôt David az ô kônyôrgeſeben, az mint meg vagyon irva: *Pſal* 25. à hol igy ſoll az David maga felôl: En ugymond mikor ôk betegeskôdnek vala, ſákban ôltôzôm vala, bûytnek altala meg alazom vala az en lelkemet; es az en kônyôrgeſôm ennekem az en kebelemben viſſa tér vala. Mely magunk meg alazaſara ſegellyen minket-is az mi Iſtenûnk, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LX. PRÆDICATIO.

verſ. 4. IMatkozam az en Uramnak Iſtenemnek az Iehovanak, es vallaſt tük es mondek: Kerlek Ur Iſten, nagy es rettenetes, ki meg tartod az fogadaſt, es az irgalmaſſagot azokhoz, à kik tegedet ſeretnek, es meg ôrzik az te parancsolatidat.

SUMMA.

Az Daniel Propheta ez jelen valo igekben, es az kôvetkezendô egynehany verſekben azt irja meg: Minemû igekkel kônyôrgôt, ſmely ſep ekes es hathato beſedekkel kônyôrgôt az Iſten nepenek az ô rabſagabol valo megſabadulaſaert: Mint, hogy rendelte az ô imaſſagat. Melyet minden kereſtyen embernek fôlôtte ſûkſeges megh tanulni, hogy ki ki haſonlatos format kôveſſen az ô kônyôr-

nyörgeseben az ů nyomorusaganak idejen. Es bizonyara kereßtyenek vagyon nekůnk-is ßůksegůnk rea, ha jol gondolkodunk felöle: Mert minket-is immar Isten sok Eßtendöktül fogvan, sok rendbeli nyomorusagok alat tart egeß nemzetůnkel egyetemben, s-mind pedig kivaltkeppen magunk ßömelyeben, az Istennek ostora ottan ottan elöl talal. Melto azert az Danielnek imatsagat az mi ßivůnkben fel jegyöznůnk, es arrol minden idöben elmelködnůnk; hogy az mi imatsagunk-is mint az Daniele, Isten elöt kedves es foganatos legyen.

RESZEK.

Ket reße vagyon az Daniel imatsaganak.

Mert elsöben könyörög az Daniel.

II. Vallast teßen, mind az maga bůneiröl, s-mind penig az Sido nepnek esetiröl, s-mind vegezetre az Istennek igassagarol, à ki meltan bůnteti ötet mind bokrostul az ö gonossagokert: S-mi-is ez reßek ßerint magyarazzuk az igeket. Ezt pedigh itt az Daniel imatsagaban jol eßůnkben vegyůk; minemů modot tartson az Daniel: Mert elsöben, rövid summaban foglallya beßedet; annak-utanna, az mit egy igevel kettövel mond, töb beßedökkel magyarazza.

Mond immar az Propheta: Imatkozam az en Uramnak Istenemnek az Jehovanak, es vallast tök es mondek, &c. Ez igekben foglaltatik be az Daniel könyörgesenek rövidedön valo summaja; az mely kettöböl ál, az mint ßemeinkel lattyuk; könyörgesböl es vallas tetelböl. Aholot az Daniel imatsagaban kettöt kel meg jegyöznůnk: Elößör azt, kinek könyörög az Daniel, kihöz igazittya imatsagat: Masodßor, ha az Istennek könyörög: Mikeppen kel az Isten felöl az könyörgesben gondolkodnunk.

Az mi az elſô dolgot illeti ; kinek kónyôrôg az Daniel ? Ved eſedben : Azt mondgya hogy az Jehovanak. Kicsoda az ? Az Jehovanak nevezeti, az mint az kereſtyenôknek ſokſor magyaraztuk , oly ôrôkke valo Iſtent jegyôz , à kinek elôtte ſoha más Iſten nem volt à ki mindeneknek letelt ád, de ô egyebektôl ſemmit nem vesſen es az ô igeretit mindenekben be tellyeſiti. Es ez az nevezet valoſagoskeppen , adattathatik csak az egy ôrôkke valo Iſtennek ; az mint ônnôn maga bizonyittya : *Eſa.42.v.8.* En vagyok ugymond az Jehova , ez az en nevem, es ezt az en dicsôſegemet ſenkinek nem adom. It azt erôſiti Iſten, hogy ſenkinek ezt az ô dicsôſeget az mellyel Jehovanak, az az igaz termeſet ſerint valo Iſtennek nevezetik, máſnak nem adgya.

Oka ennek nem egyeb, hanem 1. ez : Mert [illegible] remtetôt allat nincsen oly , à ki ônnôn magaban , ônnôn maga altal meg alhaſſon. Mert minden jaraſunk keleſünk reminekünk , az Urban vagyon. *Actor. 17. v. 28.* 2. Nem maadatik ez az Nev ſemmi teremtet allatnak ez okon ; Mert miſemmi teremtet allat nincsen oly , à ki egyebeknek magaadatik ez az Nev ſemmi teremtet allatnak ez okon ; [illegible] az. ſemmi teremtet allat nincsen oly, à ki egyebeknek magatul letelt es eletet adhatna, hanem csak az egy Jehova az, à ki mindeneknek letelt es valoſagot ád. 3. Nem adatik az Jehovanak nevezeti, tulaydon jedzesben, ſemmi teremtet allatnak ez okon ; Mert ſemmi teremtet allat nincsen oly , à ki vegbe vihetne az ô igeretit Iſten akarattya nelkûl : De Iſten mindeneket vegben viſen az teremtet allatoknak ſegitſege nelkûl. 4. Nem adatik az Jehovanak nevezeti az teremtet allatoknak, azert ; Mert ſemmi teremtet allat

tet allat nincsen örökke valo, az mint az Jehovanak nevezeti, örökke valoſagot jegyöz. Ezök okai, miert nem illik az Jehovanak nevezeti az ö tulaydon jedzeſeben az teremtet allatokra.

Mondhatnad.

Nam az frigy ladaja igy neveztetik. *Numer.* 10. es Jeruſalem Varoſa-is. *Ierem.* 33.

F. Valamikor ez az ige (Jehova) adatik az ſent iraſban az teremtet allatoknak ugy mint az frigy ladajanak, es Jeruſalem Varoſanak: Nem vetetik ez az ige akkor tulaydon jedzesben: Mert az frigy ladajanak adatik ez az Nev, az Sacramentomra nezve, az Jeruſalem Varoſanak penig az Jehovanak ott valo jelen letere nezve, az imatſagban valo meg halgatas ſerint, es annyiban, az mennyiben ott Iſten az aldozatokat, jo illatu tiſtölet gyanant teſi vala. Ez mellet azert-is, mert az Jeruſalem temploma abrazollya vala, az Meſsiaſt, az mi Urunk Jeſus Chriſtuſnak, megh teſteſüleſevel es eleg tevö aldozattyanak haſznaival eggyüt.

Ennek azert az egy Jehova Iſtennek könyörög az Daniel az ö imatſagaban: es Iſten-is ezent parancsollya. *Deut.* 6. à holot igy ſoll: Az te Uradat Iſtenödet imadgyad, es ugyedül csak ö neki ſolgaly. Feddendök hát kereſtyenek mind azok, à kik el hagyvan az egy igaz Iſtent, teremtet allatoknak eſedöznek; az mint cselekösnek az Papiſta Atyaſiak, à kik az Angyalokat, az megh holt ſentöket, azoknak ez földön maradot tetemit, ſ-kepeit imadgyak, annak-felette az Ur Vacsorajaban az oſtyat; es annak felette, abrozt kezkenöt, mellyekkel megh teritötte vala Chriſtus az vcg Vacsoran az ö aſtalat, tiſtölik, es ſegit-

ſegûl hijak. Mint peldanak okaert, az Chriſtus kezkenôjet igy imadgyak ſ-azt mondgyak: *Sancte Sudari ora pro nobis*, ſent kezkenó kônyôrógy erettûnk: az Chriſtus aſtalan valo abroſt penig igy: *O Sanctiſsima Dei mappa ora pro nobis*, ô Iſtennek ſent abroſa kônyôrôgj erettûnk. Az Chriſtus kepenel mint eſedôzzenek, mindeneknel nyilvan vagyon. De laſſuk mivel allattyak az Angyalok es â megholt ſenteknek ſegitſegûl valo hivaſat az Papiſtak. Ved eſedben, mert ôk-is iraſſal akarnak bizonyitani.

Elôſôr azert az ſent Job peldajaval elnek ſ-azt mondgyak: Lam azt mondgya az Job kônyvenek. *cap. 19. v. 21. Miſeremini mei, miſeremini mei, vos Amici mei, quia manus Domini tetigit me*; kônyôrûllyetek en raytam, kônyôrûllyetek en raytam en baratim; mert az Iſtennek keze megvere engemet. Ott û baratinak hija az Angyalokat. Annakokaert ſabad az ſent Angyalokat ſegitſegûl hini az mint cselekôdek az Sz. Job-is.

F. Ved eſedben. Az ſent Job â meg nevezet helyen; nem â ſent Angyalokat erti az ô baratin; hanem azokat az embereket, kik û neki jo barati leven, û hozza mentenek vala meg latogatni es vigaztalni, nagy betegſegenek idejeben; azonkôzbe pedig ſok boſſu beſedôkkel illetik vala inkab, hogy nem mint vigaztalnak; Azon keri hât azokat â ſent Job, hadgyanak beket az û ſok vadolo beſedôknek, mellyekkel az ô elmejet inkab inkab keſeritik, mivel hogy annelkûl-is az Iſtennek bûntetô keze ô rayta volna; Hanem ſôt inkab mellette leven vigaztallyak ûtet jelen letôkkel, mellyel mutaſſak megh azt, hogy eleteben es job allapattyaban ô neki igaz barati voltanak. Mintha mondana â ſent Job: Lattyatok, hogy az en Iſtenemnek keze igaz

igaz elegge megh vert engemet: annakokaert nem illik hogy ti-is kemeny beſedôkkel inkab ſomoritſatok engemet, hanem ſôt inkab kônyôrûllyetek en raytam legyetek mellettem: vigaztallyatok az en betegſegômben.

Nem ſolgal azert à ſent Job peldaja ſemmit az Papiſta atyafiaknak, mert nem nez ez mondas az Angyalokra, hanem abban az idôben ez vilagban levô baratira: kik latogataſnak okaert mentenek vala betegſegeben ô hozzaja. Ez az elſô.

Maſodſor ezt-is ſoktak elô hozni.

Az ſent Janos felôl azt olvaſſuk, hogy ô-is le borult az Angyalnak labai elôt, az mellyet latot vala; hogy imadna ôtet. Azert ſabad az ſent Angyalokat imadni, es ſegitſegûl hini. *Apoc. 19.*

R. Ugy vagyon hogy akarta imadni az ſent Janos az Angyalt de nem jol cselekôtte; es meg feddi az Iſtennek Angyala erette, ſ-azt mondgya neki: Megh laſd azt ne cselekôdgyed, mert te ſolga tarſod vagyok, hanem imadgyad az Iſtent.

Nem jol cselekôſik azert az Papiſta atyafiak-is, kik az ſent Angyalokat akarjak imadni: es ezt ſemmikeppen az Iſtennek Angyali nem veſik jo neven tûlôk; Mert ez az tiſtôlet csak az Iſtene.

Harmadſor à ſentek felôl-is azt mondgyak. Lam ugymond csak ez vilagi Fejedelmek eleiben-is nem mehetni kôzbe jaro nelkûl: Hat ſokkal inkab nem mehetûnk Iſten eleiben kôzbe jaro nelkûl. Es ez okon jol cselekeſſûk, hogy az meg holt ſentôket ſegitſegûl hijuk.

F. Ugy vagyon meg engettûk: Senki nem mehet az Atyahoz kôzbe jaro nelkûl: De kicsoda az à kôzbe jaro?

Ônnôn

Önnön maga csak az Jeſus Chriſtus, à mint önnön maga bizonyittya. *Ioh.* 14. *Nemo venit ad Patrem niſi per me*; ſenki nem mehet az Atyahoz, hanem csak en altalom.

1. *Tim.* 4. Szent Pal-is azt mondgya: Egy à közbe jaro az Iſten es az emberek közöt, az ember Jeſus Chriſtus. Nem folgal azert ſemmit ez az okoskodas à Papiſta atyafiaknak á ſenteknek ſegitſegûl valo hivaſara. Mert ezt à közben jaraſnak tiſztit, az Ur Jeſus Chriſtus nem engedi ſenkinek; hanem egyedûl csak ö az ut, az ayto az ö mennyei ſent Atyahoz. Ertyük azert kinek könyörög à Daniel: Nem az Angyaloknak, ſem pedig à megh holt ſenteknek, hanem csak az ö Uranak Iſtenenek az Jehovanak: Es valakik maſt-is kûlömbet cselekösnek, felette igen vetköznek azok. Laſſuk az maſodik kerdeſt.

Maſodik kerdeſünk itt az elſö reſben ez vala: Mikeppen kell mi nekünk az Iſten felöl gondolkodnunk à mi könyörgeſünkben?

F. Igy bizonyara, hogy az Iſtent à mi könyörgeſünkben imatſagunkban iſmerjük mi Iſtenünknek lenni: az mint foll az Daniel maga felöl: imatkozam az en Uramnak Iſtenemnek. Nem csak azt mondgya imatkozam az Jehovanak: hanem ezt-is hozza teſi: Az en Uramnak Iſtenemnek:

De mondhatnad.

Mi modon hija az Daniel az Iſtent ö Iſtenenek?

F. Haromkeppen: 1. Az teremteſre nezve: Mert ettûl az örökke valo Jehovatul veſnek mindenek eredetet. 2. Az meg valtaſra kepeſt, az menyiböl az Fiu altal, mi, kik termeſet ſerint haragnak fiai valank kegyelemnek fiaiva

fiaiva lettünk; es ebben az Fiuban immar bizodalommal mondhattyuk, Abba, Pater, Atyank szerelmes atyank az Isten. 3. Az megh szenteleſre nezve, es az ujonnan ſzületeſre nezve az szent Leleknek altala az Ur Jeſus Chriſtuſban. Igy nevezi Daniel az Jehovat ô Iſtenenek lenni: es ez okokra kepeſt, tellyes bizodalommal batorſaggal, ſemmit nem ketôlkôdven, folyamik az Daniel az ô imatſagaban az ô Iſtenehôz.

Mit tanullyunk innet?

I. Ezt: Hogy mi teremtônk az Iſten, mi megh valtonk, mi meg szentelônk; azert minden ketelkedes nelkûl, tellyes bizodalommal folyamjunk Iſtenünkhôz, el hiven azt, hogy az mi kônyôrgeſünkben meg halgattatunk. Az mely tudomany ſolgal erre, hogy az mi kônyôrgeſünkben az hitetlen emberektûl meg valaztaſſunk. Mert noha az hitôtlenek-is kônyôrôgnek: de nincsen ez az bizodalom az hitôtleneknek kônyôrgeſekben, hanem mindenkor ketôlkôdnek; es ez az oka, hogy ſemmit nem-is nyernek Iſtentûl: az mint bizonyittya szent Jacab Apoſtal mikor igy ſoll. Az kettôs ſivû ember alhatatlan minden dolgaiban, es ollyan mint az tengernek habja, mely az ſeltûl hanyattatik, es ne vellye ez illyeten ember hogy valamit venne Iſtentûl. *Iacob.1.v.6*

II. Tanullyuk meg: az Iſten mikepen legyen mi Iſtenünk, es mikeppen legyen az oktalan allatoknak-is Iſtene. Mert felette igen igaz ez, hogy az Iſten az oktalan barmoknak-is Iſtene, ſ-nekûnk-is. De nagy kûlômbſeggel. Mert noha az teremteſre es gondviſeleſre nezve, az Iſten az barmoknak-is Iſtene; Mert ô teremtette, es ô ád ele-

delt nekiők: De mi Istenünknek nem csak igy mondatik az Isten, az menyiben teremtet es gondunkat viseli, hanem sokkal fellyebben; tudni illik, az megh valtasra, es meg szenteleſre nezve. Mert minket meg-is valtot Fia altal es meg-is szentelt az szent Lelek altal az Ur Jesus Christusban az örök eletre. Ez innet az tanusag; s-mennyünk tanusagunknak masodik resere.

Mondam masodsor ez jelen valo igekben, hogy megh irja az Propheta az Danielnek vallas tetelet, à kiről igy tanit s-mond: Vallast tök es mondek. Kerlek Ur Isten, nagy es rettenetes, ki meg tartod az fogadast es az irgalmassagot azokhoz, à kik szeretnek tegedet, es meg őrzik az te parancsolatidat. Aholot harmat kell rövideden meg jedzenünk. 1. Miben allyon az Daniel vallas tetele. 2. Micsoda indulatot visel Daniel az ő vallas teteleben. 3. Minemünek ismerilstet az ő vallas tetelenek közepette.

Az mi az elsőt illeti. Miben allyon az Danielnek vallas tetele? Ved eſedben: Az confeſsio az Gyonas semmi nem egyeb közönsegesſen, hanem az mi büneinkről valo vallas tetel, mellyel magunkat bünösoknek ismerjük lenni, es az Istent felette igen igaz itelő bironak az mi bűneink ellen, hogy ha ő felsege nem könyörül raytunk.

Ez penig az Gyonas ket fele, *Publica & Privata*, közönseges es kivaltkeppen valo. Közönseges az, az mely leſen az közönseges Eccleſia elől: kivaltkeppen valo az, az mely leſen az Eccleſia kivül. Visontak mind az közönseges s-mind az kivaltkepen valo vallas tetel ket fele. *Ordinaria & extraordinaria*; az az, rend serint es rend kivül valo. Rend serint valo az, mellyel naponkent vallast teſünk az mi bűneinkről Istennek. Rend kivül valo az, mely

mely leſen bizonyos okokert, kivaltkeppen valo ſükſegeink miat: Mint peldanak okaert. Minden nap kel az keresztyen embernek Iſten elöt vallaſt tenni bünеirôl: de kivaltkeppen akkor, mikor bizonyos ſükſegeink inditanak minket. Ezekben áll az vallas tetel: Az Daniel vallas tetele azert immar ſemmi nem egyeb: hanem az ô bünеirôl tött tanubizonſaga; es az Sido nepnek eſetirôl, ſz Iſten igaſſagarol valo vallas tetele, hogy tudni illik Iſten meltan bünteti ûket az gonoſſagert: Kivaltkeppen valo az annyiban az vallas tetel, az menyibôl az Izrael nepenek nevevel, ô egyedûl teſen vallaſt: Rend kivûl valo penig: Mert az Iſten nepenek ſükſege ád ô neki erre alkolmatoſſagot. Ezekben áll az Daniel vallas tetele.

Ahonnet ez minekünk az tanuſag, hogy felette ſükſeges az vallas tetel az Gyonas, (de nem az ſugva valo Gyonas azert) mert ha ezt cselekötte az Daniel, ſokkal inkab hozzank illik, kik töb bünеinkel bantyuk az Iſtent, hogy meg gyonnyunk az mi Iſtenünknek. Ez az elſô dolog, laſſuk az maſikat.

Maſodik kerdeſünk ez maſodik reſben ez vala: Minemü indulatot viſel Daniel az ô vallas teteleben? Buzgoſagot, but, banatot, ſokat; bankodvan mind az maga bünein, ſ-mind penig az Izrael nepenek eſetin, forgatvan elmejeben az Iſtennek igeretit az megh ſabadulas felöl. Az mint meg tetzik az ô buzgo imatſagabol, à holot azt mondgya: *Obſecro Domine*: kerlek Uram Iſten: mintha mondana; Uram, ſokak az en bünеim; ſokak az te nepednek eſeti, de könyörûly mi raytunk; tekints az te regi igeretödre es ſabadits meg minket.

Ahonnet azt tanullyuk meg: Minemű indulatot kell minden kereſtyen embernek az ő imaſagaban es bűneiről valo vallas-teteleben kővetni? Ezt bizonyara, hogy valoban ſannyuk bűneinket, es az mi könyörgeſünk nem csak az mi ſajunkban, hanem az mi ſivűnkben verjen gyökeret: es nem külſő ſiv mutataſſal az mint cselekőſnek az Hypocritak, hanem belſő tőredelmeſſegevel ſivűnknek, es lelki indulattal legyen az mi imaſagunk vallas tetelűnk őſve kőtve. Ez az kereſtyen embernek tiſti az ő vallas teteleben.

Aholot meg feddetnek azok, kik csak ſajokat mozgattyak; ſőmőket forgattyak fel az Egre, de ſivők felette tavoly vagyon Iſtentűl: az mint panaſolkodik Iſten az Sido nep ellen; à holot azt mondgya: Ez az nep csak nyelvel közelit en hozzam; de ſive tavoly vagyon en tűlem.

Eſa. 29. v. 13.

Harmadik es utolſo kerdeſünk ez vala: Mineműnek iſmeri Iſtent Daniel az ő vallas tetelenek közepőtte.

Ved eſedbe: őtőt mond felőle. 1. Urnak mondgya. Miert? Mert Kiralyoknak Kiralya es mindeneknek Ura. 2. Nagynak mondgya. Miert? Az ő nagy Iſteni erejere nezve. 3. Erőſnek hija. Miert? Mert mind allattyaban ſ-mind penig hatalmaban erős. 4. Rettenetesnek jelenti. Mert bizonyara Iſten az ő igaz iteletiben rettenetes. 5. Olynak iſmeri, à ki meg tartya az ő igeretit es irgalmaſſagit azokhoz, à kik ſeretik őtet es az ő parancsolattyat meg őrzik: Az melyben, az Iſtennek minden ő beſedeben valo alhatatoſſagat ajanlya az őtet ſeretőkhőz.

Mit

Cap. IX.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk megh, minemûnek iſmerjûk Iſtent, mikor û felſegenek eleiben allunk, bûneinket megh akarjuk gyonni es ô tûle kegyelmet akarunk nyerni? Olynak, à kinek hatalma vagyon mind mennyen földôn: fellyûnk tûle, hogy û neki tulaydonitſuk az dicsôſeget, es viſontak iſmerjûk meg az mi bûneinket.

II. Tanullyuk meg azt-is: Kiknek tartya meg Iſten az ôigeretit, es kikkel akar jol tenni? Azokhoz bizonyara àkik ſeretik ôtet, es az ô parancsolatit meg ôrzik. Melyre minket-is ſegellyen az mi kegyelmes Atyank Iſtenûnk: Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXI. PRÆDICATIO.

VEtkôztûnk es alnokul cselekôttûnk, hamiſſan cselekôttûnk es el partoltunk te tôled: es el tavoztunk az te parancsolatidtul, es az te iteletidtûl. Es nem voltunk engedelmeſſek az te ſolgaidnak az Prophetaknak, kik ſoltak az te nevedben az mi Kiralyinknak, fejedelminknek, Atyainknak es az egeſz föld nepenek. Teneked Uram igaſſag, es mi nekûnk orrzank pirulaſa, az mint ma meg tetzik luda firſiainak, Ieruſalemnek lakoſinak, es egeſz Izraelnek, kôzel es tavoly valoknak minden földôkôn; mellyekre ki

verſ. 5.

verſ. 6.

verſ. 7.

ki vetteted ôket az gonoßſagert mellyet vetkôz-
verſ. 8. tenek ellened. Oh Uram minekûnk ortzank pi-
rulaſa, az mi Kiralyinknak, fejedelminknek,
Atyainknak, mert vetkôztûnk teneked.

SUMMA.

Ket reßekre oßtok ennek elôtte valo tanitaſunkba az Daniel Propheta imatſagat, melyben kônyôrôg ſiralmaſ-ſan az Iſten nepenek az Sido nepnek, az Babyloniai rab-ſagbol valo meg ſabadulaſaert. Mert elſôben azt jelen-tem; Imatkozik az Daniel: Maſodßor vallaſt teßen.

Moſt-is ugyan azon vallas tetelben es kônyôrgesben megyen elô; es az mit ennek elôtte egy avagy ket igevel cselekôdek, moſt immar bûſegesb beßedôkkel ſamlallya elô: Csak hogy ez az kûlômbſeg ez moſtani tanitaſa kô-zôt, es az elſô kôzôt; hogy ennek elôtte, elôl vete az kônyôrgeſt, ſ-annak-utanna tûn vallaſt. Moſt penig elôl veti az vallas tetelt, ſ-annak-utanna cselekôdi az kônyôr-geſt. Summa ßerint annak-okaert ezekben az jelen valo igekben, laſſuk az Danielnek Confeſsiojat vallas tetelet: Miről teßen Daniel vallaſt Iſten elôt, latvan az Iſtennek bûntetô haragjat az Sido nemzetſegen es kônyyôrôgven annak az ô rabſagbol valo megh ſabadulaſaert. Ez az ſumma.

S-mi leßen haßna ennek az munkanak mi nalunk?

Ez: Hogy innen meg tanulhattyuk: Mi legyen az mi tißtûnk ſ-mit kel kôvetnûnk, mikor kûlômb kûlômb fele nyomo-

nyomorusagok alat forgunk: ez bizonyara, hogy az mint cselekőßik az Daniel, bűneiről vallaſt teßen ſirattya az Sido nepnek eſetit: igy mi-is vallaſt tegyűnk az mi bűneinkről az mellyekert bűntet az Ur Iſten minket, es igaznak iſmerjük ůtet lenni az ő igaz iteletiben. Mert az mi nyomoruſaginknak kőzepőtte, ha csak zugolodunk, es bűneinkről vallaſt nem akarunk tenni, ſoha meg ſabadulaſunk nem leßen.

RESZEK.

Ket reßei vadnak az Daniel vallas tetelenek:

Mert elsőben, vallaſt teßen az Daniel az ő maga bűneiről, es az egeß Sido nepnek alnokſagos vetkeiről: Avagy ſirattya az ű maga es az Sido nepnek vetket.

II. Vallaſt teßen Iſtennek az bűntetesben valo igaz iteletiről, mellyet cselekőßik az egeß Izrael nepevel, hogy tudni illik, nem oknelkűl hanem meltan es igazan bűntette az Sido nepet az fogſaggal.

Az mi az első dolgot illeti, az Danielnek mind magaſ-mind pedig az egeß Sido nepnek nyomoruſagin valo ſiralmat; igy ſoll arrol az Daniel ſ-mond. Vetkőztűnk es alnokul cselekőttűnk; hamiſſan cselekőttűnk es el partoltunk te tőled, el tavoztunk az te parancsolatidtul; Nem voltunk engedelmeſſek, az te ſolgaidnak az Prophetaknak; kik ſoltak az te nevedben, az mi Kiralinknak, Fejedelminknek, Atyainknak, es az egeß főld nepenek.

Aholot harmat kell minekűnk az Propheta beſedeben meg jedzenűnk rővidedőn. 1. Az vallas tetelnek formajat. 2. Az vallas tetelnek valoſagat. 3. Az Sido nepnek eſetinek modgyat.

Formaja

Formaja felől az vallas tetelnek igy ſoll; Vetkőztünk es alnokul cselekőttünk, hamiſſan cselekőttünk es el partoltunk te tőled: Nem azt mondgya: Vetkőztem, alnokul cselekőttem, hamiſſan cselekőttem es el partoltam te tőled: Mondom nem ſoll az Daniel csak maga ſemelyeben hanem kőzőnſegeſſen ſoll, mind az ő maga, es az egeſz nepnek neveben, es ſenkit ki nem veſen az vallas tetel alol, mert mindnyajan vetkőztenek. Ahonnet ez az tanuſag minden rendeknek; Ne vonyogaſſa magat ſenki az vallas tetelben, latvan az Iſtennek oſtorat, hanem mindenek bűnőſőknek iſmerjek magokat lenni: es kőzőnſegeſſen ſiraſſak eſetőket. Ne mondgya ſenki azt az mint cselekőſnek az Hypocritak, es cselekőſik amaz magaban bizakodot Phariſæus: Halakat adok Iſtennek hogy nem vagyok ollyan mint az tőb emberek; hanem vallyuk meg Iſtenűnknek, hogy bűnős fiai leanyi vagyunk mi, es ninchen mi bennűnk ſemmi jo; meltok vagyunk az bűntetſre. Ez az elſő.

Materiaja, valoſaga, igaſſaga az Daniel vallas tetelenek meg tetzik innet: Mert az ő vetkeit ſemmibe nem kiſſebbiti; hanem egy altallyaban, mind az ő maga, ſ-mind penig az egeſz Sido nepnek gonoſſagat meg vallya. Sőt az ő eſetőknek ugyan graduſt csinal az Propheta, mellyen ſinten az bűnőknek főlſő graduſara hág fel: Mert igy ſoll: Vetkőztünk, alnokul cselekőttünk, hamiſſan cselekőttünk, es el partoltunk te tőled. Mert kiſſeb gyarloſagbol vetkőzni, hogy nem mint alnokul cselekődni: kiſſeb alnokul cselekedni, hogy ſem mint nyughatatlanſagbol hamiſſan cselekődni; de fellyeb valo mind ezeknel, vakmerőkeppen Iſtentűl el partolni; ſem Iſtennel, ſem emberrel nem

rel nem gondolni. Az mellyet cselekôdik ez okon, hogy annyival inkab ſerkentſe magat az Daniel az egeſ neppel eggyût, az Iſtenhôz valo tereſre.

Ahonnet tanullyuk megh: Hogy hogy kell az mi bûneinkrôl Iſten elôt vallaſt tennûnk: Igy bizonyara, hogy az mi bûneinket, eſetinket ne kiſſebbitſûk Iſten elôt; ſem pedig ne csak imigy amugy forgaſſuk elmenkben; hanem magunk legyûnk az mi bûneinknek vadoloi, hogy igy magunkat tanitſuk az Iſteni felelômre; es bûneinket iſmerven, alazzuk meg Iſten elôt minnen magunkat. Igy cselekôſik az Daniel, ſ-mi-is ezt cselekôdgyûk. Ezt cselekôde az David-is, mikor igy ſolla: Iſmerem Uram az en bûneimet, es az en bûneim naponkent ſômeim elôt forognak ennekem. Annak-okaert kônyôrûly en raytam az te nagy irgalmaſſagod ſerint. *Pſal. 51.*

Maſodſor tanullyuk meg innet, à hol az Daniel az bûnôknek graduſt csinal: Hogy nem minden bûnôk egy poraſon futnak, hanem eggyik fellyeb valo az maſiknal. Mert nemely vetkek gyarloſagbol leſnek; nemellyek penig vakmerô batorſagbol, nem gondolvan az emberek kôzzûl nemellyek ſem Iſtennel ſem emberrel. Fellyebben vetkôznek azert azok, ſ-fellyeb valo vetkek vagyon azoknak, à kik ſânt ſándekbol ſietnek minden gonoſſagra, hogy nem mint à kik tudatlanſagbol vetkôznek.

Mely tudomany azok ellen valo, à kik azt tanittyak hogy minden bûnôk egyenlô gradusban vadnak; az mi nemûvek az Jovinianiſtak, kik azt mondottak, hogy ſinten annyi bûnt cselekôſik az, à ki az tyuknak veret ki onyra, mint à ki attyat meg ôli. De kûlômben tanit minket

az Iſtennek lelke: Mert eggyik bûn fellyeb valo az maſiknal. Ez az maſodik dolog.

Harmadſor mondam itt az elſô reſben, hogy meg irja az Propheta, az Sido nepnek eſetinek modgyat: à kirôl igy ſoll: Nem engedtûnk az te ſolgaidnak az Prophetaknak, kik ſoltak az te nevedben, az mi Kiralinknak, Fejedelminknek, Atyainknak es az egeſ földnek. Mintha ezt mondana: Igaz elegge tanitottak minket az te iged altal, mellyet hirdettettel az te Prophetaid altal mit kellene követnünk, ſ-mit kellene el tavoztatnunk de mi mind azokat az idvôſſeges tudomanyokat ſemminek veltôk, meg utaltuk, hejaban valoknak tartottuk. Annak okaert, nem tudatlanſagbol, hanem ſánt ſándekkal vetkôztünk. Ebben ál azert az Sido nepnek ſánt ſándekkal valo eſeti.

Ahonnan tanullyuk meg elôſôr, az Sido nepnek eſetibôl à ki ſánt ſándekkal vetkôzik; Hany-keppen ſulyoſitsak az bûnôk kivaltkeppen az embert? Ved eſedben. Ket keppen. 1. Igy mikor azok, à kik az Iſtennek tôrvenyet es iteletit ertik; mind-az-altal az Iſten parancsolatinak tul ſánt ſándekkal el tavoznak, az mint cselekôdenek az Sidok. 2. Igy, mikor az Iſten ſolgainak, kiket ô felſege követſegben bocsat, az emberek nem hiſnek. Fellyeb valo azert es terheſſeb azoknak vetkôk, à kiknel az Iſtennek tôrvenye irvan vagyon, hogy nem mint az Poganyoknak, kiknel az Iſten tôrvenye irva nincsen. Mert az mely ſolga tudgya az ô Uranak akarattyat ſ-nem cselekôdi; ket-ſerte valo bûnteteſre melto.

II. Tanullyuk megh ugyan innet. Heaban valo azoknak magok mentſege, à kik azt forgattyak: Ha az Iſten önnön maga ſollana, avagy az ô Angyali altal; ôrômeſt hal-

halgatnak az Istennek igejet: De ennyi sok vissa vonasok közöt, nem tudhattyak mellyik az igaz: Es ez az oka, hogy nem sietnek az Isten igejere: Mondom hasontalan mentseg ez: Mert Isten soli minekünk az ö Prophetai altal. Valaki azert az ö Prophetainak nem hisnek, bünteteire meltok azok: az mint hogy az Daniel-is feddi az Izrael siait azert az haladatlansagert, hogy nem engettek az Prophetak besedinek. Christus Urunk ö maga-is ide igazit s-azt mondgya: *Habent Mosen & Prophetas audiant illos, & ibidem vers. 31. Si Mosen & Prophetas non audiunt, neſquidem quispiam ex mortuis reſurgat, aſſentientur*: az az, vagyon Mosesük, s-naluk vadnak az Prophetak-is, ha Mosest es az Prophetakat nem halgattyak; ha valaki az halottak közzül fel tamadna-is, nem hinnenek. Könyü azert ki talalnod mellyik az igaz Religio. Luc. 16. vers. 29.

III. Tanullyuk meg: Mit kel itelnünk az Anyasentegyhaznak tanitoi Pastori felöl? Elöször ezt, hogy, ük Istennek solgai az mint hija üket az Daniel, mivel hogy az Istennek az ö ki jelentet akarattyat hirdetik es annak követseget viselik. Masodfor micsoda legyen az ö jegyök, hogy az hamis tanitoktul meg ismertessenek egyik ez, hogy az Urnak neveben sollyanak: semmit egyebet ne, hanem valami az Istennek igeje csak azt prædikallyak: Masodik jegyök ez, hogy az bünöknek feddeseben, ne kedvezzenek senkinek; ne hizelködgyenek az hatalmasoknak, hanem semely valogatas nelkül, fedgyek mindeneknek vetkököt, fedgyek az Kiralyokat, Fejedelmeket es az egesz közsegöt: az mint cseleköttek az regi sent Prophetak, es az Daniel tanubizonsagot tesen felölök.

Es Iſten illyen parancsolatot ád Jeremiaſnak *cap.* 1. *v.* 7. *& ſeq.* Valamire kûldelek tegedet el meny, es vallamelyeket parancsolok te neked azokat meg mondgyad. Ne fely tûlôk mert veled vagyok en, hogy meg oltalmazzalak tegedet azt mondgya az Ur. Ime adom az en igemet az te ſadban, ime en ma Prophetava teſlek tegedet az Poganyokon, es Orſagokon, hogy gyomlaly, ronts, veſes, tôry, eppits, plantaly: az az; Hirdeſſed nemellyeknek meg maradaſokat, nemellyeknek veſedelmeket, puſtulaſokat, mellyet hozok û reajok. Tanullyak meg azert az tanitok, hogy meg emlekôzzenek tiſztôkrôl; és kollyanak az Urnak neveben es mindeneket ſômely valogatas nelkûl fedgyenek. Ugy kellene, de ſokan hizelkôdôkke magok haſnat kereſôkke lettenek kôzzûlôk: kik az igaz paſtoroknak ſokat artanak. Tanullyak meg viſont az halgatok-is hogy halvan az feddeſt dorgalaſt, ne zugolodgyanak az tanitokra, de gondollyak megh azt, kinek viſelik kôvetſeget; Annak bizonyara, à ki ſem Kiralyoknak ſem Csaſaroknak, ſem pedig ſemmi rendeknek nem kedvez. Ertyûk tanitaſunknak elſô reſet. Laſſuk az maſikat.

Mondam hogy maſodſor, ezekben az fel vôtt igekben, vallaſt teſen az Daniel, az Iſtennek bûnteteſeben valo igaſſagarol, à kirôl igy tanit immar ſmond: Teneked Uram igaſſag, es minekûnk ortzank pirulaſa, az mint ma meg tetzik; Jeruſalem lakoſinak, kôzel es tavoly valoknak minden fôldôkôn: Oh Uram minekûnk ortzank pirulaſa, az mi Kiralyinknak, Fejedelminknek Atyainknak: Mert vetkôztûnk teneked.

Aholot harmat kell igen rôvideden megh jedzenûnk.

1. Mikeppen teſen vallaſt az Iſtennek igaſſagarol.

2. Mivel

2. Mivel bizonyittya Istent igaznak lenni 3. Micsoda okat adgya, az Istennek bûnteteseben valo igasságanak. Ved esedben.

Az mi az elsô dolgot illeti: Mikeppen tessen vallast az Isten igasságarol: vallast tessen igy: Te neked Uram igasság, es minekûnk ortzank piculasa: az az: igaznak ismeri Istent, mind allattyaban, mind cselekôdetiben s-mind penigh iteletiben: Mintha mondana: Ismerlek Uram tegedet allat serint igaznak lenni: ismerlek minden cselekôdetidben sentnek es igaznak lenni, es vegezetre ismerlek tegedet az te iteletôdben igaznak lenni az te neped ellen, à ki meltan senvedi az gyalazatot az ô cselekôdetiert. Ebben áll az Propheta vallas-tetele.

S-mivel bizonyittya.

Istent bizonyittya igaznak lenni, az jelen valo dologbol; mert azt mondgya: Az mint ma meg tetzik Juda firfiainak, Jerusalem lakosinak, egesz Izraelnek, kôzel es tavoly valoknak, minden nepeken. Mintha mondana: Nem sûkseg hogy azert messeb mennyûnk: honnet tessek meg az mi Istenûnknek igasssága; hanem meg tetzik innet: Mert noha dicsekôttek ezzel az Sidok, hogy ûk az Istennek valastot nepei; ûk lakjak Jerusalem varosat, ûk akarnak mondatni Izrael fiainak: mind-azon-altal, ez az titulus nem hasznalt semmit, hanem annyival inkab ôket meg verte, es ôket samkivetesben bocsatotta. Miert? Okat bûnteteseben valo igasságanak ezt mondgya: Mert vetkôztenek ô neki, az az, altal hagtak az ô parancsolatit; nem csak az kôsseg penig, hanem az Kiralyok, Fejedelmek, hogy senki ne dicsekôdhessek azzal, mintha nem erdemlette volna az Istennek ostorat.

Mert vegezetre ezzel fejezi be mondasat. Oh Uram minekünk ortzank pirulasa, az mi Kiralinknak, Fejedelminknek, Atyainknak: Mert vetkóztünk te neked.

Honnet tanullyuk megh elsôben: Miben allyon az mi bûneinkrôl valo igaz vallas-tetel: Ebben bizonyara, hogy nem csak bûneinkrôl tegyünk vallast; hanem ennek fölötte Istennek tulaydonitsuk az dicseretôt, es megismerjük hogy Isten minket meltan bûntet az mi bûneinkert; az mint igy cselekôszik az Daniel: es az David mikor igy szoll maga felôl: Ismerem Uram az en bûneimet, es az en bûneim naponkent szemeim elôt forognak ennekem. Csak teneked vetkóztem Ur Isten, es gonosságot cselekôttem az te szemeid elôt, hogy igaznak itelteszel az te beszédiben, es tiszta legy mikor itelsz. Es masut: Igaz vagy Uram, es igazak az te iteletid.

Psal. 51.

Psal. 118.

Mire szolgal ez?

Szolgal ez tudomany azok ellen, à kik Isten ellen panaszolkodnak; mintha Isten ôket fellyeb bûntetne, hogy nem mint erdemlenek, es kegyetlembôl cselekôdnek ô velôk; nem akarnak az ô bûnôkrôl vallast tenni, sem pedig nem akarjak magokat bûnôsôknek ismerni. Maga bizonyara meg erdemlik mindenek az ostort es meltok az bûntetesre. Mert mindenek el hanyatlottanak, mindnyajan hejaba valokka lôttenek, nincsen à ki jot cselekôdgyek, nincsen csak eggy-is: Senki nincs à ki azt mondhassa, tiszta vagyok az bûntûl, tiszta az en szivem; azt mondgya az Salamon.

Prov. 20.

II. Tanullyuk meg innet: csak azok tesznek Isten elôt bûnôkrôl igazan vallast, à kik szegyenlik vetkôket, es akarjak job-

jak jobbitani életőket: à kik penig az ő gonoſſágokban inkab dicsekődnek, es abban naprol napra igyekőznek nevekődni, haſontalan ezeknek az ő vallas-tetelek.

III. Tanullyuk meg: Micsoda legyen az bűnnek melto jutalma; az ortza pirulas. Pelda erre Adam es az Eva kik az eſet előt, nem tudgyak vala micsoda az fegyen: De az eſet utan, meg iſmerek micsoda legyen az. Mert kezdenek az Jehova előt budoſni az Paradicsom kertében. Es ezt kinek kinek az termeſetnek tőrvenye dictallya. *Gen.2.v.25* *Gen.3.v.8.*

IV. Tanullyuk meg ezt-is: az bűnert, ſenki az ortza pirulaſtul űres nem lehet; elől veſen ez mindeneket valakik vetkőznek, akar minemű nagy rendek legyenek: az mikeppen ezt az Daniel, az bűnert mindeneknek tulaydonittya; ugy-mint, maganak, az Sidoknak, Jeruſalem lakoſinak, egeſz Izraelnek, kőzel es tavoly valoknak; minden nepeknek: Kiralyoknak es Fejedelmeknek. Ne gondollya tehat ſenki azt. En Kiraly vagyok, en Fejedelem, en Ur, en Nemes, en gazdag, en Pűſpők en tavoly lakom, nem erkőzik az gyalazat en ream akar mit cselekődgyem: Mert az gyalazat az ortza pirulas oly erős uton allo, hogy elől veſen tegedet: az mintsőn az Juda firfiainak, Jeruſalem lakoſinak, es Fejedelminek dolga, kiket az ő bűnőkert az ortza pirulas elől talala. Sőt azmenyivel kereſtyeneb vagy, annyival inkab iſmered azt az hivatlan vendeget: az mint bizonyittya Jeremias Propheta-is à hol igy ſoll: Hevertűnk az mi fegyen-vallaſunkban, es az mi gyalazatunk be fődőzőt minket; mert az mi Urunkal Iſtenűnkel hitőtlenűl cselekettűnk, mi es az mi Atyaink gyermekſe-

mekſegûnktôl fogva mind ez mai napig, es nem engettûnk az mi Urunk Iſtenûnk ſavanak.

V. Tanullyuk meg: Hogy hogy tegyûnk mi vallaſt az mi bûneinkrôl, es az mi Iſtenûnknek igaz iteletirôl Iſtenûnk elôt; ugy bizonyara, az mint itt az Daniel tanit ſ-azt mondgyuk az mi Imadſagunkban. Vetkôztûnk Ur Iſten es alnokul cselekôttûnk, hamiſſan cselekôttûnk es el partoltunk te tûled: el tavoztunk az te parancsolatidtul es az te iteletidtûl: es nem voltunk engedelmeſſek az te ſolgaidnak az Prophetaknak, kik ſoltanak minekûnk az te nevedben. Teneked Uram igaſſag, es minekûnk ortzank pirulaſa az mint ma meg tetzik mi raytunk. Oh Uram minekûnk ortzank pirulaſa, az mi Kiralyunknak, Fejedelminknek, Atyainknak, mert vetkôztûnk teneked. De ſûnyek meg az te haragod mi raytunk. Erre az keresztyeni vallas-tetelre, ſegelliyen minket, es ſabaditſon megh minket az mi Iſtenûnk, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

Kereßtyeni imaſagnak formaja.

LXII. PRÆDICATIO.

verſ. 9. AZ mi Urunke Iſtenûnke az irgalmaſſag es
verſ. 10. az bocsanat, mert ô tûle el ſakattunk. Es
nem engettûnk az mi Urunk Iſtenûnk ſavanak
hogy jarnank az ô tôrvenyiben, mellyeket vetôt
verſ. 11. elônkben az ô ſolgai az Prophetak altal. Es az
egeſz Izrael altal hagta az te tôrvenyidet es el hay-
lottanak

lottanak, hogy ne engednenek az te ſodnak: ennek-okaert reank omlot az árok es az eskövés, mely megh vagyon irva Moyſesnek az Iſten ſolgájanak törvenyeben, mert vetköztünk ű neki. Es valoba meg bizonitotta az ő beſedet mellyet verſ. 12. ſollot vala-mi ellenünk, es az mi biraink ellen, à kik minket itéltenek hozvan mi reank nagy veſödelmet, mely nem volt az egeſ ęg alat, mint az mi lőt Ieruſalemen. Az mint meg vagyon irva verſ. 13. az Moyſes törvenyeben, mindeneſtül az veſödelem reank jöve: es az mi Urunknak Iſtenünknek ſine előt nem eſedöztünk, hogy meg ternenk az mi alnokſaginkbol, es figyelmeznenk az te igaſſagodra. Es ſiete az Ur az veſödelemmel es azt verſ. 14. reank hoza, mert igaz az mi Urunk Iſtenünk minden ő cseleködetiben, mellyeket cseleködet, mert nem engettünk az ő ſavanak.

Summaja ez igeknek.

Még-is ez el olvaſot igekben vallaſt teſen Iſten elöt az Daniel; de ugy, hogy elſöben folyamodik az Iſtennek irgalmaſſagahoz, az kiről Iſten az bűntetesben el nem feletközik: Es azt akarja mondani, hogy noha Iſten igen igaz az bűntetesben: de mind-azon-altal azon-közben irgalmaſ is. Annak-okaert valakik vetköznek ő ellene el nem veti azokat elöle, csak folyamjanak ő hozza. Ennek

felette ugyan itten, bizonyos Argumentomokkal erôſſegekkel allattya, hogy meltan erdemlette az Sido nep az Iſten oſtorat, az Babyloniai rabſagot; Nem panaſolkodhatik az Sido nep Iſten ellen igazan ſemmit. Ez az ſumma. Mondom: Elſôben az Iſtennek bûnteteſeben valo irgalmaſſagat emlegeti az Daniel; ſ-annak-utanna az Sido nepnek melto bûnteteſenek igaz okait ſamiallya elô.

Reßei.

Ket reße vagyon ez jelen valo fel vôtt igeknek.

I. Az Danielnek az Iſten irgalmaſſagaban valo bizodalma.

II. Az Sido nepnek bûntetéſenek okai; hogy tudni illik meltan erdemlette az Sido nep az Iſtennek bûntetô haragiat; nem panaſolkodhatik az Sido nep igazan ſemmit Iſten ellen az bûntetesben. Ezek reßei, kikre az kereßtyen halgatok figyelmeteſſen vigyazzanak: es hogy ha ugyan ezen vetkeket meg talallyuk magunkban, az mellyekert az Sido nep meltan erdemlette az Iſtennek oſtorat, ne zugolodgyunk mi-is az Iſten oſtori alat ſemmit; hanem ſôt inkab almelkodgyunk azon, hogy ez ideig el nem tôrlôt bennünket; avagy miert ßenved csak egy keves ideig-is ô felſege el bennünket; Holot az ô tulaydon nepet, 70. Eſtendeig valo fogſagra küldötte az ô eſetiert. De laſſuk az igeket az reßek ßerint.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik az Danielnek az Iſten irgalmaſſagaban valo bizodalmat; igy ßoll az felôl az Propheta ſ-mond. Az mi Urunke Iſtenünke az irgalmaſſag es az bocsanat, mert ô tûle el ßakattunk: Mintha mondana; Iollehet az Ur Iſten(mivel hogy ô az mindenhato)az ô igaz iteleti ßerint cselekôdhetik vala mi vellünk; Mert ßánt ßándekkal tudva ßabad akarat ßerint vetkôztünk vala ô neki, es minket lab ala tapodgat vala: De mind az altal az ô nagy irgalmaſſagabol kedvezôt minekünk; es az

es az ô nagh haragja es busulasi kôzôt, meg emlekôzôt az ô nagy irgalmassagarol es kedvezôt minekûnk, es az mi nagh bûntetesûnket meg kûnnyebbitôtte, es meg bocsatotta bûneinket minekûnk. Meg emlekôzven amaz ô regi fogadasarol, melyben azt fogatta az Sido nepnek, hogy Istenûnk lesen minekûnk es az mi maradekinknak mind ôrôkke. Ez azert az Danielnek, az Sido nepnek bûntetesi kôzôt az ô bizodalma, hogy noha Isten egy ideig ôket sanyargattya, de mindazaltal Isten az bûntetesben az ô irgalmassagarol el nem feletkôzik; hanem az ô igeretit az ô nepehôz ugyan meg tartya, es az ô regi fogadasa ferint, (mellyet tûn az Jeremias Propheta altal *cap.* 25.) az Babyloniai fogsagbol, 70. Esztendôk el telven meg szabaditya.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg: Hogy hogh legyen idvôsseges szhasnos mind az mi bûneinkrôl valo vallas tetelûnk, szmind penig az Istennek az bûntetesben valo igassagarol valo vallas tetelûnk Isten elôt. Igy bizonyara, hogy ha azon kôzben az Istennek irgalmassagaban valo bizodalmûkrol el nẽ feletkôzûnk. Mert ha csak az mi bûneinket forgattyuk eszûnkben, es az Istennek az bûn ellen valo kemeny iteletit; ketsegbẽ fogunk esni, es soha semmi ôrômûnk nẽ lesen minekûnk: Hanem ez kevantatik hozza; ismerjûk bûneinket, ismerjûk az Istennek igaz iteletit-is: De azonkôzben az Istẽnek irgalmassagahoz, ugy-mint erôs bastyahoz ragaszkodgyûk. Meg ne gyôzettessûnk az ôrdôgtûl; à kinek ez az ô mesterssege hogh tudni illik az mi bûneinkbẽ avagh tellyessseggel batorsagosokka tegyẽ; avagh penig az Istennek kemeny iteletivel ketsegbẽ eytsen. Mert ez az Sztának ket kivaltkepẽ valo mesterssege, hogh nemellyeket vakmerôkke

tegyen az bûnben, ſ-nemellyeket pedig az bûn miatketſegben eytſôn. Pelda erre az Abſolon, à kit vakmerôve tûn az bûnben: Attya ellen az David ellen fel tamazta, es Attyat Orſagabol ki haytvan, feleſegit meg fôrtôztete. Az Judas Iſcarioteſt pedig az ô bûnei miat ketſegben eyte. Igy cselekôdek még jo eleve Cainnal, ki az ô vetket az Iſten irgalmaſſaganal fôllyeb valonak monda.

II. Tanullyuk meg.

Honnet legyen annak az Iſten irgalmaſſaganak fundamentoma, à kivel ſokot kônyôrûlni mi raytunk es megh ſokot tartani bennûnket: Nem egyebûnnen bizonyara, hanem csak az ô jo voltabol. Magaban vagyon Iſtenben az à jo, hogy kônyôrûllyôn mi raytunk: Mi bennûnk penig nincsen ſemmi jo. Magunkra kepeſt nem erdemlünk ſemmit egyebet bûnteteſnel: az mint foll az Agoſton Doctor *Va quantumvis laudabili hominum vitæ, ſi remota miſericordia Dei iudicetur*: az az, Jay az embereknek akarmely dicseretes eletenek-is, ha iteletre megyen, az Iſtennek irgalmaſſaga nelkûl. Meg feddetnek hat it az Papiſta atyafiak, à kik az ô erdemeket forgattyak, holot az Daniel à ki Iſtennek kedves firfia vala, nem talal magaban ſemmi jot, mellyel az Iſten haragjat le fallithatna; hanem ſôt inkab ô maga vadollya magat. Ez innet az tanuſag, laſſuk az maſodik dolgot.

Mondam maſodſor azt, kell minekûnk megh latnunk: Minemû erôſſegekkel allattya Daniel az Sido nepnek bûnteteſenek igaſſagat; hogy tudni illik meltan erdemli az Sido nep, az Iſtennek bûntetô oſtorat; nem panaſolkodhatik Iſten ellen igazan ſemmit. S-laſſuk rendel.

Elôſôr

Elsôr annakokaert azt mondgya: Nem engettûnk az mi Urunknak Istenûnknek savanak, hogy jarnank az ô tôrvenyiben mellyeket vetôt elônkben az ô solgai az Prophetak altal. Mintha azt mondana: Oly nagy irgalmassaggal volt mi hozzank az Isten, hogy noha meltatlanok volnank: mind-az-altal, ô ugyan sollot az ô solgai altal minekûnk: de mi hatat vetôttûnk ô neki, es nem akartuk az ô savat hallani, es ez az oka hogy megh vert bennûnket à fogsaggal. Igy Argumental. Valakik nem halgattyak az Urnak savat es nem engednek az Ur Prophetainak, kik altal hiv mindeneket ô hozzaja; meltan senvedik azok bûntetô haragjat es nincsen semmi igaz okok hogy panasolkodhassanak Isten ellen az bûntetesben: De mi vagyunk azok, á kik nem engettûnk az mi Urunk Istenûnk savanak. Azert meltan erdemlyûk, s-erdemli az Sido nep az Istennek ostorat, nincsen semmi igaz oka hogy panasolkodhassek Isten ellen.

Masodik okat az bûnteteſnek azt mondgya s-igy soll. Az egeſs Izrael altal hagta az te tôrvenyôdet, es el haylottanak hogy ne engednenek az te sodnak: Mintha mondana, Hogy ha ugy-mond csak valami resse vetkôzôt volna az Sidoknak, tehat azt mondhatna az tôbbi, hogy nem meltan erdemlettek az bûnteteſt: De az egeſs Izrael altal hagta az Istennek tôrvenyet. Azert nem csuda ha kôzônseges az bûntetes az egeſs Izraelen. Igy Argumental. Valakik egy arant vetkôztenek, meltok egy arant az bûnteteſre. De az egeſs Izrael vetkôzôt. Azert az egeſs Sido nep melto bûnteteſre, nincsen semmi oka hogy panasolkodhassek Isten ellen.

Harmadik erôſſeget igy hoz elô ſazt mondgya. Valoba meg bizonitotta Iſten az ô beſedet, mellyet ſollot vala mi ellenünk, es az mi biráink ellen kik minket itéltenek: Mintha azt mondana: Iſten jo eleve meg jelentette vala az Moyſes altal az ô ſolgaja altal, hogy valakik vetkôznenek ellene meg bûntetne azokat de mi nem gondoltunk azokkal. Igy Argumental. Az Iſtennek fenyôgetô beſedi nem hiaban valo ſók. De Iſten jo eleve meg mondotta hogy meg bûnteti à kik az ô tôrvenyet altal hagjak. Azert nincs ſemmi igaz oka, hogy panaſolkodhaſſanak Iſten ellen, meg erdemlyük az oſtort.

Negyedik okat az bûnteteſnek azt mondgya. Es az mi Urunknak Iſtenünknek ſine elôt nem eſedóztünk hogy meg ternenk az mi alnokſagínkbol: Mint-ha mondana. Ez minden gonoſſagnak felette vagyon, holot minden nyomoruſagok alat forgottunk, nem hogy mi azok alat meg felidültünk volna, es Iſtenhôz tertünk volna, de inkab eggyik gonoſſagunkat az maſikkal potoltuk, es annyival inkab az gonoſſagban igyekóztünk elô menni. Azert nem csuda ha Iſten bûntetôt minket. Igy Argumental. Valakik az Iſtennek oſtori alat, az nyomoruſagok alat nem hogy akarnanak terni, de inkab minden gonoſſagban akarnak nevekôdni, meltok az bûnteteſre. De mi voltunk Sidok azok, à kik az oſtor alat inkab igyekóztünk nevekôdni az gonoſban. Azert meltok vagyunk az bûnteteſre. Nincsen-is ſemmi igaz oka, hogy panaſolkodhaſſek az Sido nep az Iſtennek bûnteteſe ellen.

Ótôdik erôſſeget igy hoz elô: Vigyazot az Ur az bûnteteſre, es azt reank hoſta. Mint-ha mondana. Reſtek voltunk mi, tunyak voltunk az mi eletünknek meg jobbitaſara;

bitasara; es nem ismertők megh az mi varattatasunknak napjat. Azert nem csuda ha Isten bűntetőt minket. Igy Argumental. Valakiknek Isten időt hagy az meg teresre, de azok el mulattyak, es el heverik az ő megteresőknek napjat, meltan szenvedik azok az Istennek bűntető ostorat. De mi azt cselekőttűk. Azert meltok voltunk az bűntetesre: Nincs semmi oka, hogy panaszolkodgyunk Isten ellen.

Hatodik es utolso okát azt mondgya. Igaz az mi Urunk Istenűnk minden ő cselekődetiben, mellyet cselekődőt; mert nem engettűnk az ő szavának. Igy Argumental. Ez az Istennek az ő termeszeti, hogy valakik őtet ingerlik haragra, megh bűnteti azokat. De mi azt cselekőttűk, ingerlettűk az Istent haragra; mert nem engettűnk az ő szavanak. Azert meltok vagyunk az bűntetesre. Nincs semmi igaz oka, hogy panaszolkodhassunk Isten ellen.

Mit tanullyunk innen?

I. Tanullyuk meg: Micsoda őregbiti az bűnt s mind penig az Istennek bűntető haragjat az bűn ellen: semmi nem egyeb bizonyara, hanem az bűnősőknek sokasaga, az Isten fenyegető szavának es bűntetesenek meg utalasa. Mert hogy ha amaz egy lopo Achannak vetkejert, az egesz Izrael nepe bűntetest szenvedet, sokkal inkab bizonyara el jő az bűntetes, hogy-ha az bűnt az emberek feslesben őregbitik; es az Istennek bűntető haragjat semminek velik.

II. Tanullyuk meg az Izrael nepenek bűntetteteseből, hog semmi bűntetes nẽ esik mi raytunk történetből, hanẽ az mint

az mint ki jelentötte Isten az ö törvenyeben. Annakokaert vala-mikor büntettetünk azt mondgyuk: Az mikeppen meg iratta Isten az Moses törvenyeben, ugy jöt az büntetes mi reank. Es az Istennek ostorinak nem az à vege, hogy azokkal inkab meg kemenyödgyünk, hanem hogy hozzaja terjünk.

III. Tanullyuk megh: Micsoda legyen az gonoszsagban levö vak-merö batorsagnak büntetese: ez bizonyara, hogy ha az emberek kevessel nem gondolnak, vegre Isten sulyosab ostoraval bünteti azokat: Az mint lön az Izrael nepenek dolga. Annak-okaert azt cseleködgyük, hogy menyivel hamareb az büntetesnek eleit esünkben vesük annyival inkab eletünket meg jobbitsuk, hogy az követközendö sulyosab ostort el kerülhessük. Igy cseleködik az jo cseledös gazda-is, à ki elsöben vesöt csak, de annak-utanna paltzat kesit az ö engedetlen haza nepenek, ha meg nem akar jobbulni.

IV. Es utolsor tanullyuk megh. Mivel tartozzunk Istennek, mikoron az büntetest az mi fejünkön lattyuk: ezzel hogy, mindenekben az ö bünteteset igaznak ismerjük, minnen magunkat penig bünösnek vallyuk. Mert felette igen igaz az mi Istenünk, es senkit nem büntet oknelkül. Azt mondgyak annakokaert az mi büntetesünk közöt is-igy sollyunk. Igaz az mi Istenünk minden cseleködetiben mellyeket cseleködöt, de mi bünösök vagyunk, holot az ü szavanak nem engertünk. Erre az igaz keresztyeni vallas-telre segitsön minket az mi Istenünk, Amen.

Cap. IX

LXIII. PRÆDICATIO.

MOstan azert mi Urunk Istenünk, ki ki hoztad az te nepedet Aegyptusbol hatalmas kezzel, es förzöttel magadnak nevet, mint mostan-is jol latni, Vetkőztünk, hitőtlenül cselekőttünk. Uram az te minden igassagid szerint, tavozzek el kerlek az te haragod es busulasod, az te varasodtul Ierusalemtül az te szentseges Hegyedtül; mert az mi bűneinkert, es à mi Atyainknak hamissagokert, Ierusalem es az te neped gyalazatba vagyon mindenek-nelkik környülönk vadnak. Es mostan halgasd meg mi Istenünk, à te szolgadnak könyörgeset, es az ö imatsagat, es vilagositts meg à te orczadat az te Sanctuariomodon, mely el pusztittatot, az URERT. Haytsad en Istenem az te füledet, es halgas meg; nisd meg az te szömeidet, es tekintsd meg à mi pusztulasunkat, es az Varost, mely az te nevedről neveztetik. Mert nem az mi igassagunknak bizodalmaban vettyük elödben az mi könyörgesinket, hanem az te nagy irgalmassadogban valo bizodalomban. Uram halgas megh: Uram legy kegyelmes, Uram legy figyelmetes, ne keslödgyel messzeb en Istenem te magadert: Mer az te nevedről neveztetik az te varasod es az te neped.

verſ. 15.

verſ. 16.

verſ. 17.

verſ. 18.

verſ. 19.

SUMMA.

Ket reſzekre oſztok ennek elõtte valo tanitaſunkban, ennek à kilentzedik Caputnak kezdetiben, az Daniel Propheta imatſagat: Melyben ſiralmaſſan könyörög az Sido nepnek az Izrael nepenek, à Babyloniai rabſagbol valo meg ſabadulaſajert. Mert elõſõr azt mondam; hogy valaſt teſzen, confiteal az Daniel. Maſodſor annak-utanna könyörög az Ur Iſtennek: Ekkedik ertekõztünk az elſo dologrol, tudni illik az Danielnek vallas-teteleröl. Moſtan immar ezekben ez jelen valo igekben, könyörög Iſtennek es eſedõzik azon, hogy forditſa el az ũ haragjat Iſten Jeruſalemröl az Varoſrol: engedgye meg az õ Nepenek à Sido nemzetſegnek vetket: Vegye kedveben kegyelmeben, vigye haza az fogſagbol az õ Hazajaban Sido Orſagban; es vegezetre eppitſe fel az õ Hazat az Jeruſalem templomat az mely el puſtult.

Reſzei.

Ket dolgot foglal pedig be az Daniel az õ könyörgeſebẽ.

I. Azon könyörög Iſtennek, forditſa el az õ Haragjat buſulaſat Ieruſalem varoſarol.

II. Viſontak azon eſedõzik: Mutaſſa meg az õ Atyai jo kedvet, jo voltat, az ũ el puſtult Sanctuariomahoz, varoſahoz; nepehõz, es allaſſa helyere mind ezeket.

Az mi az elſõ dolgot illeti: tudni illik, az Iſten haragjanak es buſulaſanak le ſallitaſat, igy ſoll az Propheta felole ſ-mond: Uram kerlek, az te haragod es buſulaſod tavozzek el az te Varoſodtul az Jeruſalemtũl.

Mit akar?

Az Iſten haragjan es buſulaſan, ertetik az Iſtennek bũntetõ oſtora; az mint az Micheas Prophetanal-is *cap.7* à hol

à hol igy ſoll az Anyaſent-egyhaz ſ-mond. Az Urnak haragjat ſenvedôm, mert vetkôztem ô neki. Azon kônyôrôg annak-okaert, ſ-azt akarja mondani; ſünnyek meg az ô bûntetô oſtora Jeruſalem ellen. Miert? ôt rendeli okait ſamlallya elô, mellyekkel ſollicitallya Iſtent az meg halgataſra; ne haragudgyek Jeruſalem ellen. Mellyeket rendel rôvideden laſſunk.

Elſô okat kereſenek ezt mondgya: Mert ugy-mond te vagy az Ur, te vagy oh Jehova. Argumental à Propheta, az Iſtennek termeſetitûl ſ-azt mondgya. Ur Iſten teneked vagyon hatalmad, birodalmad, mindenekben, mindeneken. Te annak-okaert ves veget az mi nyomoruſaginknak, mellyeket ez ideig ſenvedtünk. Oh Jehova mutaſd megh hogy te vagy az Ur, kinek hatalmad vagyon mindeneken, es valamit akarſ meg cselekôdhetôd.

Ahonnet ez az tanuſag mindeneknek hogy, valaki, kerni, kônyôrgeni akar, nem valami balvany Iſtenekhôz fuſſon, hanem csak az egy Ur Iſtenhôz, à kinek mindeneken birodalma, hatalma vagyon, es meg adhattya valamit tûle kerünk, hogy-ha ô felſegenek tiſtôſſegere, ſ-minekünk penig javunkra leſen.

Maſodik okat kereſenek ezt mondgya: Mert ugy-mond te vagy az mi Iſtenünk. Argumentomot veſen az Iſtennek frigy kôteſetûl ſ-azt akarja mondani. Ur Iſten, te az Abrahammal, Iſaakkal, Jacobbal, az mi Atyainkal frigyet kôtôttel, ez okon, hog akarſ kônyôrûlni ô raytok es azoknak maradekin. Annak-okaert ehôz az te igeretôdhôz bizvan, folyamunk te hozzad. Emlekôzzel meg Abrahamrol, Iſaakrol, Jacobrol az te ſolgaidrol, es ves veget az mi nyomoruſaginknak mellyeket ez ideig ſenvettünk.

Ahonnet ez az tanuſag: ſzep dolog es nagy batorſag az mi kőnyőrgeſűnkben az Ur Iſtent az ő frigy-köreſere emlekőztetni, es mi Iſtenűnknek mondani. Mert valakik ezt merik nagy batorſaggal mondani; nem leſen ſemmi
Pſal. 144. fogyatkozaſok azoknak. Az mint az ſzent David-is bizonyittya. Boldog ez à nep à kinek az Jehova az ő Iſtene. Azon igyekőzzűnk hát hogy mi-is az Iſtent, bizvaſt mondhaſſuk mi Iſtenűnknek lenni. Ha ez igy leſen, ſemmi fogzatkozaſunk nem leſen.

Harmadik okat kereſenek ezt mondgya: Ki hoztad ugy-mond az te nepedet Ægyptus főldeből hatalmas kezeddel, es ſerzettel nevet magadnak, mint moſtan-is jol latni. Argumental az Propheta az Iſtennek regi jo tetemenyiről; ſ-azt akarja mondani. Ur Iſten, te hatalmaſſan regenten ki hoztad az te nepedet az keſerves rabſagbol, ſok ſolgalat alol az Pharaho inſegeből; mellyel nagy nevet ſerzettel magadnak, es annak emlekőzeti meg maradot, mind ez ideig, az mint ezt akar-ki-is jol erti, jol tudgya. Annak-okaert hiſűk moſtan-is, nem kiſſeb az te hatalmad: Ves veget azert az mi nyomoruſaginknak, rabſagunknak. Ha pedig ezt nem cselekődöd Ur Iſten; igy az te dicsőſeged-is megh fog homalyoſodni es az Poganyok ezzel csufolnak minket, hogy ſem megh nem ſabadithatz minket, ſem pedigh nincsen ſemmi gondod mi reank.

Ahonnan megh tanulhattyuk: Micsoda haſna legyen az Iſtennek regi jo tetemenyinek emlekőzetinek, az regi meg lőt csudalatos dolgoknak Hiſtoriainak: Ez bizonyara, hogy ezek altal, ujonnan ſerkentsük Iſtent az meghalgataſra. Mint peldanak okaert; Nem oknelkűl emlegeti

geti az Propheta az Izrael nepenek Ægyptusbeli földrôl valo meg szabadulasat, de azert hogy most-is azzal az ô régi jo tetemenyevel, inditsa Istent az meg halgatasra. Mert az Ægyptusbol valo meg szabaditas, bizonyos jele es zaloga vala, Istennek az ô nepehôz valo nagy kegyelmessegenek: es az ô örökke valo atyai gondviselesenek az ô nepe felôl. Sôt Isten ônnôn maga commendalta ennek az ô csudalatos cselekôdetinek, az ô Ægyptusbol valo meg szabaditasnak hasnat az ô nepenek: à holot azt mondgya: Ki viszlek ugy-mond titôket az Ægyptusnak földebôl, hogy te Istenetek legyek: az az: hogy ti veletek jol cselekôdgyem, titôket meg aldgyalak minden jokkal, gondotokat fel vegyem es mind örökke megh oltalmazzalak titôket. *Levit. 22.*

Az nyoltzvan egyedik Soltarban-is, à hol Isten az ô nepenek az ô megh maradando jo akarattyat akarja commendalni, ugyan ezen jo tetemenyet forgattya Isten: Mit cselekôdôt Ægyptusban, hogy ne ketôlkôdgyenek az ô jo akarattyaban semmit s-igy szoll. En vagyok az Jehova az te Urad Istened, ki az Ægyptusnak földebôl ki hoztalak tegedet, tátsd fel az te szádat, az az kerjed tellyes torokkal es bizodalommal, es be tôltôm azt. Ezt cselekôttek azert az hivek-is, hogy ugyan azon jo tetemenyet hoztak elô Istennek az ô nyomorusagoknak kôzepôtte, hogy azzal inditanak Istent az kônyörületôsségre. Az mikeppen cselekôszik az Moyses-is; kônyörôgven az Ur Istennek, es szallitvan az ô fel busult haragjat mond: Miert gerjedne ugy-mond Uram az te haragod az te nepedre, mellyet ki hoztal Ægyptomnak földebôl nagy erôvel es hatalmas kezzel? Mintha mondana, ta- *Psal. 81.* *Exod. 32.*

voly legyen az, hogy haragudnal; hanem ſőt inkab enged meg à te nepednek vetket. Mi is annak-okaert ugyan ezt cselekődgyűk es ez legyen à mi Iſtenűnknek reghi jo tetemenyenek haſna mi nalunk: hogy à mint regenten az Sidok, az Ægyptusbol valo megh ſabadulaſſal biztattak magokat, es azzal indítottak Iſtent à meg halgataſra; igy mi-is az el vőtt jokkal biztaſſuk magunkat. Hogy ha az Ur Iſten ennek előtte jol tőtt mi velűnk ennek-uranna-is nem hagy el bennűnket. Avagy pedig ő felſege előt azt mondgyuk: Ur Iſten lam ez előt ſok jokat tőttel velőnk, moſt-is ne hadgy el bennűnket, reghi jo kedvedet tarts megh raytunk.

Negyedik okat kereſenek ezt mondgya: Tavozzek el kerlek az te haragod az te varaſodtul az Jeruſalemtől, az te ſentſeges Hegyedtűl. Argumental az Jeruſalem varaſaval tőt kőteſetűl, à kit Iſten erős kőteſſel az ő nevenek tiſztőletire valaſtot vala maganak: es azt akarja mondani az Daniel. Ur Iſten tied az az Varos, te valaſtodtad magadnak; te lako helyed ez ſ.re magad ſentőlted az te nevednek tiſztőletire, hogy ott aldoznanak teneked. Annak-okaert fordits el az te haragodat ő rola. Szentſegnek Hegyet emleget pedigh az Daniel ez okon, mert az Iſten-
2.Chron. 3. nek haza az Salamon altal eppittetőt vala az Morianak Hegyen, à hova regenten, ugy-mint jővendőles keppen,
Gen.22.v.2 Abraham az ő Fiat az Iſaacot aldozatra fel vitte vala; Hogy igy Daniel az ő kőnyőrgeſenek ezzel-is kedvet ſerezheſsőn: Mi-is pedigh ugyan ezen fundamentommal elhetűnk, mikor az Eccleſiaert kőnyőrgűnk, kinek typuſa volt az Jeruſalem temploma, à ki az Moria Hegyen eppitetőt vala. Vegye el, forditſa el Iſten az ő haragjat az ű

Anya-

Anyaſent-egyhazatul : mert az ô ſentſegenek hegye, mert ott lakozik ô felſege, es az ô neve abban dicseretik, tiſtôltetik.

Ahonnet tanullyuk meg az Jeruſalem varoſanak dicseretibôl : Mellyik legyen az Iſtennek varoſa, es miert melto bôcsûletre. F. Iſten varoſa bizonyara csak az, á kiben az Jehovanak ſentſege vagyon, az Iſtennek igaz tiſtôleti, es vegezetre az Iſtennek igaz Eccleſiaja. Es bôcsûletre melto csak azert, tudni illik az Iſtennek igazan valo tiſtôleteert, az igaz Eccleſiaert. Ha penig ez ot nem leſen, ſemmire kellô. Bôvôlkôdgyek azert bator az varos gazdagſaggal kûlſô eppûlettel, ſepſeggel : de ha az igaz Iſteni tiſtôlet onnan tavoly leſen, Iſten elôt az az Varos utalatos ; nem leſen Iſten varoſa, hanem latrok barlangja. Hogy azert az mi varoſink Iſten varoſi legyenek, es Iſten elôt bôcsûletôſſek, az igaz Eccleſiat, igazan valo Iſteni tiſtôletôt igen oltalmazzuk bennôk ; megh ne fôrtôzteſſûk idegen hamis tudomanyokkal.

Ôtôdik okat kereſenek az Daniel ezt mondgya : Jeruſalem es az te neped gyalazatban vagyon mindeneknel, kik kôrnyûlûnk vadnak. Argumental az Jeruſalem varoſanak es az Sido nepnek gyalazattyatul ; ſazt mondgya. Ur Iſten gyalazatba vagyon az te neped es az te varoſod az Jeruſalem az Poganyok elôt : ſemtôl ſembe ſidalmaznak minket, fel tátottak az ô ſajokat mi ellenûnk ; utalatoſſakka lôttûnk azok kôzôt ; nincsen ſenki á ki minket az mi ſiralminkban megh vigaztallyon ſraytunk kônyôrûllyôn. Annak-okaert fordullyon el az te haragod es buſulaſod az te nepedtûl es varoſodtul, ves veget az mi nyomoruſaginknak, mellyeket

ez ideig

ez ideig ſenvettünk. Ez az Argumentum, felette igen hathato Iſten elôt: Mert valami az Sido nepen eſik vala, egeſen az, Iſtennek gyalazattyara eſik vala; Mert az Sidok Iſten nepei valanak, es ù vôtte vala fel igyôket.

Es moſt-is hathato ez az Argumentum Iſten elôt, mikor az hivek gyalazatot ſenvednek à Poganyoktul ſ. az ô gyalazattyokat forgattyak Iſten elôt: Mert Iſten vôtte fel az ô nepenek igyet. Iol mondgyuk azert mi-is: Ur Iſten az mi ellenſeginktûl naponkent gyalaztatunk, Annak-okaert kônyôrûly mi raytunk.

Aholot tanullyuk meg: az Iſten nepenek es az Jeruſalem varoſanak ſidalom es gyalazat ſenvedeſebôl: mi legyen az Iſten nepenek ſ. Anyaſent-egyhazanak leg nehezeb nyomoruſaga? Ved eſedben. Nehez bizonyara az ellenſeg fegyvere, nehez fogſagra valo vitetele, nehez ſamki vetesben valo jaraſa, tûreſe, ſenvedeſe, minden javaitul valo megh fozrattataſa: De mind ezeknel fellyeb valo, mikor ezekhôz jarul az ellenſegnek csufolaſa, ſidalma, gyalazattya: mellyekkel ugyan megh ſebeſittetnek az hiveknek ſivei: es ez az oka, hogy az hivek nagy buzgoſaggal eſedôztek eleitôl fogva ezen, hogy ne adgya û felſege ôket az ô ellenſegeknek gyalazaſara. Az
Pſal. 35. David azt mondgya az ô ellenſegi felôl eſedôzven Iſten elôt. Ur Iſten fel tátottak az en ellenſegim az ô ſajokat
* en ellenem, es ezt mondottak: Ha, ha, ha, lat az mi ſômünk. Lattad te Ur Iſten, azert ne halgas Uram es ne legy tavoly en tûlem; Sôt mind ezeknek felette leg keſerveſſeb, mikor az mi ellenſegink Iſtenünket-is oda ôlPſal. 42. gyelitik à gyalazatban: az mint ſoll az David maga felôl, à hol igy panaſolkodik: Az en kônyv hullataſim, kenyerûl

nyerûl voltak ugy-mond ennekem ejel es nappal, mikor ezt mondottak ennekem, hol vagyon az te Istened? es ugyan ott az tizen-eggyedik versben azt mondgya az David: Nem kûlömb volt eles fegyvernel az en csontaimban, mikor az en ellenségim fidalmaztanak engemet, mondvan ennekem naponkent: Hol immar az te Istened? Az hivek az Antiochus Epiphanes kegyetlensége alat igy panaſolkodnak. *Pſal.* 74. *v.* 10. Ur Isten meddig fidalmaz minket az ellenség? avagy mind örökke boſſuſaggal illetie az ellenség az te nevedet? Kely fel Isten es forgaſd az te igyedet: emleközzel megh az te gyalazatodrol mellyel tegedet minden nap illet az bolond. Ez azert az Isten hazanak leg fellyeb valo nyomoruſaga; mikor nyomoruſagunkban Istenünkel eggyût fidalmaztatunk. Ez innet minekünk az tanuſag.

Maſodſor folgal ez az tudomany az Jeruſalem varoſanak es az Isten nepenek gyalazattyanak erteſe tudaſa; az mi vigaztalaſunkra, az mikor ellenſeginktûl fidalmaztatunk: az kik minket kereſtyeni vallaſunkert naponkent fömtûl fömbe fidalmaznak: hogy nem igaz tudomanyunk vagyon: Mert ebben nem vagyunk elſök, hanem ebben az gyalazatban, Danielnek es az Isten nepenek tarſai vagyunk: à kik ſok gyalazatot fenvettek az ö kereſtyeni vallaſok mellet: azert mi-is tûrök fenvedök legyünk.

Ertyük okait, mellyekkel ſollicitallya Daniel Istent az meg halgataſra, ne haragudgyek az ü nepe ellen. Laſſuk az maſodik reſz-is.

Mondam hogy maſodſor könyörög az Daniel: Mutaſſa meg Isten az ö Atyai jo voltat (haragjat el forditvan) az ö Sanctuariomahoz, nepehöz, varoſahoz, es alaſſa-fel

laſſa fel azt. Az mellyet egy nehany rendbeli Argumentomokkal tamogat meg. Laſſuk rendel.

Elöſör annak-okaert azt mondgya: Es moſtan halgaſd megh mi Iſtenünk az te ſolgadnak könyörgeſet. Argumental az idötül, ſ-azt akarja mondani: el jöt az te igeretödnek jo akaratodnak ideje, az kirol ſoltal az Jeremias Propheta altal, hogy tudni illik 70. Eſtendök el telven, haza viſed az fogſagbol az te nepedet. Be töltenek immar azok az Eſtendök. Annak-okaert mutaſd meg az te Atyai jo kedvedet az te nepedön: halgaſd megh az te ſolgadat.

Maſodik okat kereſenek azt mondgya: Vilagoſitſd meg az te ortzadat, az te Sanctuariomodon, mely el puſztittatot az Urert. Az Uron ertetik itt az megh igertetöt ſabadito Meſsias, ki immar minekünk meg adatot; az mint ezt ſok iras magyarazo Doctorok itt ez helyen bizonyittyak. Argumental azert az Iſtennek hazanak puſztulaſatul ſ-azt akarja mondani: Ur Iſten tekints le az Eglabol, es laſd meg az te Sanctuariomodat Anyaſent-egyhazadat, az mely az ellenſegtül el puſtittatot, es az megh ſabadito Meſsiaſert, az mi Urunkert, forditſad az te kegyes Atyai tekintetödet mi hozzank, es eppitſd fel az te Anyaſent-egyhazadat. Eppitſd fel ez te varoſodat az Jeruſalemet, mely az te nevedrol neveztetik: az az, te varoſodnak mondatik, es az te tiſtöſſegedre ſentöltetöt, magadnak valaztatot.

Harmadik okat kereſenek azt mondgya: Nem az mi igaſſagunkban valo bizodalmunkban vettyük elödben az mi könyörgeſünket, hanem az te nagy irgalmaſſagodban bizvan: Mintha mondana: Ur Iſten meg ſoktad te azokat

kat halgatni, à kik ônnôn magokat meg ſoktak te elôtted alazni, es csak à te irgalmaſſagodtul, atyai jo kedvedtûl varni. De mi vagyunk azok te nepeid, à kik magunkat meg alaztuk, es csak te read biztuk magunkat. Annak okaert mûtaſd megh atyai jo kedvedet raytunk: eppitſd fel az te nepedet, eppitſd fel az te varaſodat; mely te varaſodnak mondatik.

Negyedſer es utolſor vegezetre mond: Uram halgas megh, Uram legy kegyelmes, Uram legy figyelmetes es ne keſſel en Iſtenem: Mert az te nevedrôl neveztetik az te varoſod es az te neped. Holot kônyôrgeſeben valo buzgoſagat jelenti az Daniel, mely nagy tiſta ſivel lelkekel eſedôzzek Iſten elôt: az mint meg tetzik innet; Mert ugyan azon egy dolgot haromſor mondgya: Uram halgas meg; Uram legy kegyelmes; Uram legy figyelmetes es ne keſſel en Iſtenem. Mintha azt mondana, Uram tied az ûgy, az az, az mi gyalazatunk te gyalazatod; az mi nyomoruſagunk-is te gyalazatodra vagyon: azert tekints atyai ſemmel reank. Uram Iſten bezzeg ſep ſôk ezek, tarts meg ezeket az mi ſivûnkben-is hogy igy kônyôrôgheſsûnk minden nyomoruſagink kôzôt egeſ eletûnkek minden napjaiban felſeged elôt, Amen.

Mit tanullyunk innet?

Az Daniel kônyôrgeſebôl, à ki magat meg alazza Iſten elôt nê tulaydonitvan ſemmit az ô joſagos cſelekedetinek, hanê mindeneket csak az Iſtennek irgalmaſſaganak: tanulyuk meg, hogy mi-is az mi imatſagunkbâ ragazkodgyunk csak az Iſtennek irgalmaſſagahoz, es az altal meg ſaba-

dulaſunkat varjuk. Az mint cselekőttek az regi ſentők-is. David, *Pſal.* 51 Igy kőnyőrőg; kőnyőrűly en raytam Iſtenem az te nagy irgalmaſſagod ſerint: az te irgalmaſſagodnak ſokſaga ſerint tőrőld el az en bűneimet. *Ieſaias cap.* 64. magat megh alazvan igy eſedőzik Iſten elől, Ur Iſten mi mindnyajan ollyanok voltunk mint az tiſztatalanok, es az mi igaſſagunk mint az havi aſſonyiallatnak vernek ben főrtőztetőt ruhaja, es ez az oka, hogy az mi gonoſſagink el oſlattanak minket. De mind-az-altal Uram mi Atyank vagy te, mi pedig ſárok vagyunk. Ne haragudgyal Uram feletteb, es ſoha meg ne emlekőzzel az mi alnokſaginkrol, &c. Vetkőznek azert az Papiſta atyaſiak, kik az ő imatſagokban, az ő ſok gonoſſaggal tellyes erdőmőket, nem ſegyenlik Iſten elől mutogatni. De mi bizzunk csak az mi Iſtenűnknek irgalmaſſagaban. Igy cſelekőttek az tőb ſentek-is.

Ieſ. 64. v. 10 11. 12. &c.

II. Tanullyuk meg az Daniel buzgo kőnyőrgeſeből: Micsoda kevantatik az imatſaghoz, kőnyőrgeshőz? Buzgoſag bizonyara: az mi ſivűnknek buzgo indulattya, az mely fel haſſon Iſten eleiben. Ne csak nyelvűnk mozogjon ajakinkal eggyűt az imatſagban; hanem ſivűnk gerjedőzzőn Iſten elől. Mert à kik csak ſajat kőnyőrőgnek azok csak jadzanak Iſten elől: Nincs az ollyan kőnyőrgeſnek Iſten elől ſemmi haſna. Minket pedig az igaz ſivből ſarmazot kőnyőrgeſre ſegellyen az mi Iſtenűnk,

Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert.

AMEN.

LXIV.

Cap. IX

LXIV. PRÆDICATIO.

ES még ſollok vala, es imatkozom vala, es vallaſt teſek vala az en bűneimről, es az en nepemnek Izraelnek bűneiről, es terjeztem vala az en könyörgeſömet az en Uram Iſtenem eleiben, az en Iſtenemnek ſent Hegyejert. En még ſollok vala az en imatſagomban: es amaz firhu az Gabriel, kit lattam vala latasban elöſör, nagy ſebőſſeggel röpüle en hozzam, meg illetven engemet, az eſtveli aldozatkor. Es meg tanita engemet, es ſolla ennekem es monda: Daniel moſt jöttem ki, hogy meg tanitſalak tegedet az ertelemre. Az te könyörgeſidnek kezdetiben, ki mene az beſed, es en jöttem hogy meg jelentſem. Mert te kedves vagy Iſtennel erts megh azert az beſedöt, es erts meg az lataſt.

verſ. 20.

verſ. 21.

verſ. 22.

verſ. 23.

SUMMA.

Ez ideig meg ertöttük kereſtyenek az Daniel könyörgeſet: Moſt immar követközik az kilenczedik Caputnak. Maſodik reſe; tudni illik az Iſtennek feleleti az Danielnek imatſagara; az ö ſent Angyala altal. Summa ſerint azert ezekben az igekben, meg halgattya Iſten az Daniel könyörgeſet, es el bocsattya Angyalat, à ki bizo-

nyoſſa tegye Danielt az ô imatſaganak meg halgataſa felôl, ugy-mint az nepnek meg ſabadulaſa felôl, az Meſſiaſnak el jövetele es halala felôl: ſôt vegezetre jövendôt mond, az Sido nepnek es az Jeruſalem varoſanak vegſô veſödelme es puſtulaſa felôl.

RESZEK.

Ket reſei vadnak ez jelen valo igeknek:

Mert elôſôr meg irja az Propheta, az ô meg halgattataſanak idejet: Mikor halgatta meg Iſtẽ az Danielt az ô imatſagaban.

II. Azt irja meg, ki altal felelt meg Iſten Danielnek az ô könyörgeſere.

Az mi az elſô reſt illeti, affelôl igy ſoll az Propheta: Es még ugy-mond ſollok vala, es imatkozom vala, es vallaſt teſek vala az en nepemnek az Iſraelnek bûneröl, es terjeſztem vala az en könyörgeſömet az en Uram Iſtenem eſeiben; az en Iſtenemnek ſent hegyejert. Es még ſollok vala az en imatſagomban. Ez igekben foglaltatik be tanitaſunknak elſô reſe. Holot negy dolgot jegyez meg az Propheta. Elôſôr azt mondgya, még ugy-mond en ſollok vala: az az, minek-elötte el vegezte volna Daniel az ô imatſagat, es könyörgesben volna foglalatos; immar annak elötte, veve az Daniel az ô könyörgeſenek haſnat; mert meg halgattatik Iſtentûl.

Ahonnan harom rendbeli tanuſagink következnek minekünk. 1. Kedves az hiveknek az ô imatſagok Iſten elôt, es az igaz hitbôl ſarmazot imatſagot, ketſegnelkûl az Ur Iſten meg halgattya. Ezt bizonyittya itt az Daniel peldaja kinek az ô könyörgeſet Iſten mindgyart beſedenek kezdetiben ſôme eleiben veſi: Ezent bizonyittya David-is à holot igy ſoll; *Pſal.* 145. közel vagyon ugy-mond az Ur azokhoz, kik ôtet ſegitſegûl hijak; mindenekhöz

nekhöz kik tökelletes hittel folyamnak ö hozza. Az ûtet felöknek akarattyokat teßi azoknak könyörgesöket meg halgattya, es öket meg ßabadittya. Az ßent Bernard Doctor-is ezent allattya, mikor igy ßoll. *Fratres nolite dubitare de Oratione vestra, sed scitote quando erumpit Verbum per os, tunc Oratio vestra scripta est in oculis Dei, & aut fiet quod petitur; aut expedit non fieri*: az az, atyamfiai, ne ketölködgyetek az ti imatsagtok felöl, de tudgyatok, hoǵ mihelt az beßed ki megyẽ ßajatokbol; azonnal az ti imatsagtok fel vagyon irva az Istennek ßömei elöt: Es avagy meg leßen az mit kertök; avagy haßnotokra vagyon, hoǵ meg ne legyẽ.

Ne ketölködgyünk hát mi-is semmit az mi imatsagunkban, de hidgyük el bizonnyal, hogy ö felsege meg halgat minket-is az mi ßüksegeinknek közepötte. Meg halgata Isten amaz harom ifiakat; es meg ßabadita könyörgesök altal az egö kementzeböl: Megh halgata Isten az tengeri haboruban az tanitvanyoknak könyörgeset, es meg tartatanak az Ur Jesus Christus altal. *Matth.* 8. Megh halgata Isten az ßegeny Jonasnak könyörgeset es meg tartatek az Czet hal gyomraban: Meg halgata Isten Noenak imatsagat, es meg tartatek csudalatossan, az özön viznek habjai közöt. *Gen.* 7. Ugyan ezent remenlyük mi-is.

Ne mond azert; im miolta esedözöm ejel es nappal Istẽnek de nẽ halgat meg engemet; söt naponkẽt neveködnek nyomorusagim: mert az Ur Istẽ ketseg nelkül meg halgattya az ö hiveit: noha, neha neha az mi könyögesünknek be tellyesiteset az ö titkos tanacsabol lattatik ideig el halaztani. Az mint hoǵ az Daniel-is nẽ mindgyarast lata meg az Sido nepnek meg tereset: Söt ünnön maga az ßamki vetesben hala meg; De eleg lön ü nekie, hogy tudna bizonnyal

nyal, hogy Iſtentûl meg halgattatot volna, es jövendôben az mit igert volna be-is tellyeſitene: Az mint hogy ugy-is lôn az dolog.

II. Tanullyuk meg ezen Daniel imatſagabol, à hol azt mondgya maga felôl, hogy imatkozvan ſollot az ô Iſtenevel: Micsoda legyen az imatſag, az könyörges? Nem egyeb hanem Iſtennel valo beſed. Iſtennel beſellenek azok, valakik ô felſegenek elôtte buzgoſagbol igaz hitbôl könyörögnek. Az mint bizonyittya ezt az Agoſton Doctor, à hol igy ſoll, *Oratio tua eſt loquutio ad Deum; quando legis, Deus tibi loquitur; quando oras, cum Deo loqueris*: az az, az te könyörgeſôd ugy-mond, Iſtennel valo beſed; mikor olvaſod az iraſt, Iſten ſoll teneked; Mikor könyörgeſ Iſtennel beſelleſ. Szolgal ez tudomany az mi könyörgeſſünkben valo buzgoſagra: Mert bizonyara felette bodogoknak tartyuk ez vilag ſerint azokat, à kiknek az vilagi Fejedelmekhôz, Urakhoz, ſabad meneſôk jöveſôk vagyon, beſelhetnek ô velôk. De bizonyara felyebben valo bodogſagunk vagyon minekünk, kiknek ſabadſagunk vagyon minden nap ſmindenkor, az mi Iſtenünkel valo beſelleſre. Hogyha azert ily ſabadſagos audientiank vagyon Iſten elôt: ſieſsünk ô felſegehôz, es kerjük, hogy az û jo tetemenyerôl adgyunk halakat ô nekiIgy beſelgeſsünk Iſtennel.

Pſal. 85.

Uſus Doctrinæ.

III. Tanullyuk meg ugyan ezen Daniel imatſagabol, à ki azt mondgya hogy az ſi könyörgeſeben ſollot: az az, nem csak ſiveben viſelte könyörgeſet, hanem nyelvevelis tanubizonſagot tôtt: Szep dolog az ſivbôl farmazot imatſag: de azonkôzben kevantatik-tûlünk ez-is, hogy ſivünknek buzgoſagaban formalt imatſagunkrol, nyelvünkel-is

vünkel-is bizonſagot tegyünk: az mint itt cselekőßik Daniel. Sőt ennek felette külſő magunk viſeleſet-is az kőnyőrgeshőz ßabjuk; Mert hogy ha ez vilagi emberek előt az mi magunk hordozaſaban modot tartunk: ſokkal inkab Iſten előt es az ő ßent Angyali előt, hogy az kőnyőrgesben modot tartſunk, kevantatik tűlőnk. Miert hogy az embernek külſő maga viſeleſe, az belſő indulatnak gyakorta nagy jelenſege. Ezt cselekőtte külſő keppen-is az Daniel, ki magat meg alazvan, terdre le eſven, kőnyőrgeſet terjeztőtte Iſten eleiben. Ezt cselekőtte ű maga Chriſtus Urunk, à ki neha artzal le borulvan, neha penig kezeit fel emelven, kőnyőrgőt az ő mennyei ßent Attyanak. Szent Pál-is azt mondgya, hogy az ő terdet meg haytya az mi Urunk Jeſus Chriſtus Attyahoz, hogy ezzel Iſteni felelmet es az kőnyőrgesben valo buzgoſagat meg jelentſe. Az Moſeſ-is ket kezeit fel emeli vala, ugy kőnyőrőg vala, es az Iſten nepe ugy veßen vala győződelmet az ellenſegen. Meg feddetnek azert itt azok, à kik az minden napi kőnyőrgeſre-is, kivaltkeppen kőzőnſeges helyen, egeſſegek leven es helyők arra, ßegyenlik terdőket meg haytani es kezeket fel emelni az ęg fele. Effelek azt ßegyenlik, az mit Idvőzitőnk ű maga nem ßegyenlőt. Mi annak-okaert kereßtyenek, az mint lehet tűlőnk, kővesſűk az mi kőnyőrgeſűnkben, az regi ßent Prophetakat; Chriſtus Urunkat es az Apoſtolokat hogy ßivűnknek belſő indulattyarol, à keppen-is bizonſagot teheſsűnk. Ez az elſő, az mit mond az Propheta az ő kőnyőrgeſe felől.

Maſodßor azt mondgya az Daniel: Es vallaſt teßek vala az en bűneimről, es az en nepemnek az Izraelnek bű-

nerôl; es terjeztem vala az en kônyôrgeſômet az en Uram Iſtenem eleiben; az en Iſtenemnek ſent Hegyejert. Holott azt jelenti meg, hogy az ô imatſaganak idejen, ket reſzei voltanak az ô kônyôrgeſenek: Eggyik az vallas tetel; Mert vallaſt tôtt mind az ô maga, ſ-mind pedig az Izrael nepenek bûneirôl; az az, mind magat ſ-mind az egeſz Izrael nepet bûnôſnek iſmerte Iſten elôt, es meltonak az bûnteteſre az Babyloniai rabſagra. Maſodik az kônyôrges: Mert kônyôrgôt meg alazvan magat Iſten elôt, ekkepen ſolvan: Terjeztem vala ugy-mond az en kônyôrgeſômet az en Uram Iſtenem eleiben. Miert kônyôrgôt legyen, azt-is meg jelenti: az Iſtennek ſent Hegyejert tudni illik, az az, az Iſtennek templomajert az Anyaſent-egyhazert. Nem csak az Jeruſalê templomajert penig, hanem az egeſz kereſztyeni gyûlekôzetert, à kinek az Jeruſalem temploma typuſa vala, az mint ennek elôtte is jelentem.

Ahonnan I. Tanullyuk meg: Hany dologban allyon az igaz kereſztyeni imatſag, kettôben, tudni illik elôſôr, bûneinkrôl valo vallas-tetelben; Maſodſor hogy kegyelmet kerjûnk Iſtentûl az mi bûneinknek. Pelda az David à

Pſal. 51. ki igy ſoll maga felôl: Iſmerem Uram az en bûneimet es az en bûneim ſemeim elôt forognak napokent ennekem. Teneked, csak teneked vetkôztê oh Jehova: annakokaert kônyôrûly en raytam az te nagy irgalmaſſagod ſerint. Ugyan ezent cselekôdi az Daniel-is, ſ-mi-is ezzel tartozûk.

II. Tanullyuk-meg az Daniel imatſagabol, à ki kônyôrgôt az Iſtennek Sz. Hegyejert: Miert kellyen minekûnk kônyôrgenûnk kivaltkepen Iſten elôt: az Iſten ſent Hegyejert tudni illik, az Anyaſent-egyhaznak igaz Iſteni tiſtôletinek meg maradaſajert. Pelda erre az Theodoſius

dosius Imperator, à ki halalra betegedven, inkab sorgalmatoskodik vala az Ecclesia felôl, hogy nem mint maga betegsege felôl. Igy kellene bizonyara. Mert belsô-keppen sokak dôgleletes tudomanyokkal haborgattyak ezt. Nemellyek Arrianusokka, nemellyek Sabbatistakka, nemellyek Papistakka lôttenek. Kûlsô-kepen penig minden kegyetlenek akarnak regnalni az Ecclesian. Meg feddetnek azert azok, kik csak ez vilagi jo serencsejert, gazdagsagert, Urasagert, vilagi tiztôsségert akarnak Istennek kônyôrgeni; az Istennek penig Ecclesiajarol s-abban levô solgakrol, ingyen meg sem akarnak emlekózni. Melyrôl mit tômprônkôdûnk feletteb; ha illyen az mint lattyunk ez vilagnak nagyob resze.

Harmadsor az meg halgatasnak ideje felôl még-is azt mondgya az Propheta. Még ugy-mond sollok vala az en Imatsagombã. Aholot nagyob bizonsagnak okaert kettôzteti az û mondasat az meg halgatasban: sollok vala ugymond en, s-még ugy-mond sollok vala. Mintha azt mondaa. Tellyesseggel ugy vagyon az dolog az mint mondom: Még ugy-mond el nẽ vegeztem vala imatsagomat mikor meg halgattatam, es az Ur Isten feleletôt kûlde ennekem.

Negyedsser es utolsor az meg halgatasnak ideje felôl meg-is azt mondgya: Az estveli aldozatkor; az az, à napnak kilentz oraja utã, az mikor az sûntelen valo aldozatok estvenek idejen az Sidoknal soktanak vala lenni, az Istennek parancsolattyabol. *Exod.* 29. az mely most mi nalunk tessen dellyesti harom orat. Ebben az oraban halgatta vala meg Isten az Illyest, mikor az Carmelusnak hegyen az Bál Papjai ellen, tûzet kere az Egbôl az aldozatra, es meg gyôzven az Bál Papjait le vagattata. 1. *Reg.* 18.

Tanullyuk meg hát az Daniel imatſagabol, à ki megh halgattatik eſtveli aldozatkor; hogy noha Iſten meg halgat minket akar mely idôben, akar mely helyôn-is; de kigyvaltkeppen meg halgat ott, az mely helyet rendelt magának az kônyôrgeſre. Azert ôrômeſt mennyûnk az kônyôrgeſnek helyere, es ſieſsûnk az kônyôrgeſnek orajara. De az mi emberink igen meg fogyatkoznak ebben naponkent. Mert ſokaknak nem igen kell az kônyôrgeſnek helye, ſem az kônyôrgeſnek oraja. Annak-okaert mi-is azt modhattyuk ſokak felôl, az mit Chryſoſtomus *Quum videro quempiam non amantem orandi ſtudium, nec huius rei feruida vehementi cura teneri, continuo mihi palam eſt, eum nihil egregiæ dotis in animo poſsidere*: az az, Mikoron ugymond latom, hogy valakinek nem kell az kônyôrges, es arra nincsen ſemmi buzgoſaga; mindgyaraſt jol vegem eſemben, hogy annak elmejeben nincsen ſemmi jo. *Item idem. Quisquis non orat Deum, nec diuino colloquio cupit aſsiduè frui is mortuus eſt & vita carens experſq; ſanæ mentis*: az az, valaki nem kônyôrôg az Iſtennek, es az Iſtennel valo beſzelgeteſre nem ſoktattya magat, az meg holt ember es eſztelen. Szoktaſſuk hát mi kereſztyenek magunkat az kônyôrgeſre: Mert ſzep dolog Iſtennek ſolgalni. Ertyûk azert immar az Daniel kônyôrgeſenek meg halgattaſanak idejet. Laſſuk az maſik dolgot.

Mondam maſodſor azt irja meg az Propheta, ki altal felelt meg Iſten Danielnek az ô kônyôrgeſere, à kirôl igy tanit ſ-mond. Es amaz firſiu az Gabriel kit lattam vala latasban elôôr; nagy ſebôſſeggel rôpûle en hozzam, meg illetven engemet; es meg tanita engemet, es ſolla ennekem, es monda: Daniel moſt jôttem ki hogy meg tanitſalak tegedet az ertelômre.

Mit

Mit akar?

Azt mondgya hogy Gabriel Angyal által felelt megh az Ur Isten Danielnek az ő könyörgesére. Az mely Angyalrol ennek elötte-is az nyoltzadik Caputban emleközet vala. Es az kit bocsatot vala Isten az Zacharias Pap-hoz-is, hogy jövendöt mondana az Janos Baptistanak születese felöl, à ki hop mestere lenne az Christusnak. Es ugyan azon Gabriel Angyal vala az, à ki altal köszönte Isten a' szüz Mariat az Messiasnak születese felöl.

Firsiunak mondgya pedig ezt az Gabriel Angyalt: 1. Nem azert mintha az Angyalok ugyan firsiak volnanak; Mert lelki allatok azok: de azert, mert az Istennek parancsolattyara, akkor az idöben firsiui abrazatot visel vala az Gabriel, hogy annyival bizonyossab lehetne az Daniel az Angyalnak beszede felöl. Az mely Firsiui abrazatban jelentenek meg amaz harom Angyalok is Abrahamnak; kikröl emleközet vagyon. *Gen.* 18.

Masodsor azt mondgya az Gabriel Angyal felöl; hogy röpült ö hozzaja. Miert szoll igy? Nem azert mondgya mintha ugy röpülnenek az Angyalok, mint az egi madarak; hanem az ö gyorsasagara kepest. Mert gyorsak az Angyalok az Istennek parancsolattyanak el követesében.

Harmadsor azt-is mondgya felöle; Hogy illette ötet. Miert? Jelentette ezzel az Gabriel Angyal az Danielhöz valo jo akarattyat: Mert az kikhöz jo akarattal vagyunk, gyakran ugyan megh soktuk ragadni, kezünkel illetni.

Negyedsser okat-is meg mondgya az Angyal jövetelinek: Mert azt mondgya, hogy Ertelömre tanitsa az Danielt. Miert? Mert kevanatos firsiu az Daniel Isten elöt,

kedves kellemetes. Ôtôdſôr es utolſor azt mondgya az Angyal felôl, hogy intôtte az Angyal Danielt az jôvendô mondaſnak ertelmere: Erts meg ugymond ez befedet es ez lataſt: mivel hogy nagy dolgot akara az Angyal meg jelenteni Danielnek.

Az mely Gabriel Angyal kôvetſegebôl tanullyuk megh; à kit el bocsat Iſten az Danielnek oktataſara tanitaſara. Micsoda legyen az Angyaloknak tiſztôk? Ez, hogy ſolgalo lelkek ôk, mihelt parancsol Iſten, mindgyart jelen vadnak az hiveknek ſegitſegekre: Mint peldanak okaert az Sodomanak es Gomorranak veſôdelmenek idejen az Iſten Angyali ſolgalanak Lott Patriarchanak, à kik kezen fogva ki hozak ûtet az veſôdelembôl. Ezechias Kiralynak az Iſten Angyala ſolgala: Mert egy etzakanak idejen ſaz nyoltzvan ôt ezert vagg le az Sennacherib taborabeliekbe. Az Szent Petert Iſten Angyala ſabadittya ki az tômlôtzbôl. Illyeſt etellel itallal, Iſten Angyala taplala az puſtaban. Az Iſten Angyala vala vezere az Izrael nepenek az puſtaban; Es moſtan-is tabort jarnak az Iſtennek Angyali mi kôrûlôttünk, hogy az mi ellenſegink ne arthaſſanuk minekûnk.

Pſal. 34.

II. Tanullyuk meg: Micsoda annak oka, hogy Iſten az Angyalok ſolgalattyaval el, mint it-is az Gabriel Angyaleval. Nem azert cselekôſi azt Iſten, mint-ha ô maga ereje altal gondunkat nem viſelhetne minekûnk ô hiveinek: avagy magatul nem akarna meg ſegiteni: Mert az mint ſoll az David. *Pſal.* 120. Nem ſunnyad ſ-nem-is alufik az, à ki ôrzi az Izraelt: Hát micsoda oka ennek? Mi eretünk, az mi vigaztalaſunkert, az mi erôtelenſegünkert, emberi gyarloſagunkert cselekôſi Iſten. Mert ez az emberi

beri termeſetnek fogyatkozot allapattya, hogy mindenkor az Mediomokra, az kûlſô ezkôzôkre ſokot tekinteni, az mellyek ha lattyuk hogy jelen vadnak, felette ſoktunk remenleni: de ha az ezkôzôk nem leſnek, nyomoruſaginknak idejen, mindgyaraſt fogunk ketelkôdni es reſketni. Mint peldanak okaert. Az ehſegnek idejen ha kenyerûnk nincsen, mindgyart el ijedûnk, ketſegben eſünk Iſten felôl: de ha lattyuk hogy nagy aztag buzank vagyon, kûnnyen Iſtenre bizzuk magunkat. Maga nem csak kenyerbôl áll az embernek elete, hanem az Iſten aldaſabol, à ki taplalaſra valo erôt ád az mi kûlſô eledelinknek. Igy az mikor hallyuk, hogy Iſten illy hatalmas lelkôket adot minekûnk ôrizôjûl, tanitojul, ſokkal inkab bizunk az mi Iſtenûnknek ſegitſegeben, holot hallyuk hogy nem csak maga altal, de az ſent Angyalok altal-is akar oltalmazni bennûnket. Es azert ez az oka az mi gyarlo allapatunk tudni illik, hogy ęl Iſten az Angyalok ſolgalattyaval az mi oktataſunkban, kûlſô nyomoruſaginkban.

III. Tanullyuk megh az Daniel peldajabol, à ki helyhôztetven az fogſagban, ſanyarog: mind-az-altal Iſten elôt kedves firſiunak mondatik; Hogy noha az hivek ſok nyomoruſagok alat forognak; mindazaltal ôk ugyan kedveſôk Iſten elôt. Ne itellyûk hát, mikor nyomoruſag alat forgunk, mint-ha ô felſege ugyan el vetôt volna ſômei elôl bennûnket; hanem meg marad az ô ſereteti mi hozzank; es az mi Iſtenûnknek oſtori, nem veſôdelmûnkre, hanem javunkra ſolgalnak minekûnk ô hiveinek.

IV. Tanullyuk meg az Angyalnak inteſebôl, à ki inti az Danielt, hogy ſorgalmatos legyen az jôvendô mon-

daſnak

dasnak ertelmere, hogy, hozzank illik az, hogy felette igen vigyazzunk az mi idvôsségûnknek utara, es az menyei dolgoknak tanulasara es erteſere. Melyre segellyen minket az mi edes Istenûnk, Fiaert az Ur Jesus Christusert sent Lelkevel, Amen.

LXV. PRÆDICATIO.

vers. 24. HEtven hetek vegeztettek az te neped felôl es az te varasod felôl, hogy vege szakadgyon az gonoßagnak, es be petſetôlteſſek az bûn, es hogy ki tißtittaſſek az hamiſſag; es az srôk igaſſag meg hozattaſſek, es be petſetôlteſſek az latas, es az Prophetia, es fôl kenetteſſek az szenteknek szente.

SUMMA.

Ennek elôtte valo tanitasomban, kezdôtten vala magyarazni, ennek ez kilentzedik Caputnak masodik reſet: Melyben meg felel Isten az Angyal altal, az Daniel kônyörgeſere, melyben könyörög az Sido nepnek az Babyloniai rabſagbol valo meg szabadulasajert. Mostan immar ez jelen valo igekben, jövendôt mond az Angyal az Sido nepnek: mellyert az Daniel eſedözik vala, az Babylo-niai fogsagbol valo megh szabadulasarol, az Jerusalem varasanak, es az templomnak fel eppitteteſeröl; es azt mondgya felôle, hogy mind ezeknek herven heteket rendelt az Isten; es ennek-utanna mind az nepnek szabadulasa lesen, s mind penig az Jerusalem varasanak az templom-

plommal eggyût fel eppitteteſe követközik. Sôt ennekfelette nem csak ezt cselekôßi Iſten, hanem ez idôk alat, amaz meg igertetôt Meſsiaſt-is, kirôl az Adamnak igeretôt tôtt vala, el bocsattya: à ki à nepet, à lelki fogſagbol (kinek à Babyloniai rabſag arnyekat viſeli vala) meg ſabaditſa, es lelki varoſt, lelki Jeruſalemet eppitſôn Iſtennek. Vegezetre pedigh; az el veßôt igaſſagot helyere allaſſa, à lataſoknak es Prophetiaknak veget veſſôn, es az Prophetai, Papi, es Kiralyi meltoſagra fel kenetteſſek. Azonközbe pedig hog à Sidok ezekkel el ne hidgyek magokat, hanem gondolkodgyanak az Pœnitentiarol, jövendôt mond meg-is az Angyal ô nekiôk, mind az varoſnak jövendô veßedelmerôl, ſ-mind magoknak utolſo romlaſokrol.

Micsoda ennek Haßna?

Nem commendalom ſokkal; de mind-az-altal ßükſeg mi nekünk ez tudomant ertenünk ſ-tudnunk. 1. ezert: Mert ez à Prophetia egy azok közzûl à regi jövendô mondaſok közzûl, mellyekben Iſten az ô Törvenyben jövendôt mondatot à Meſsiaſnak meg teſteſûleſe, ſenvedeſe es halala felôl, à kit el bocsatot immar az emberi nemzetnek valtſagara. Es tartozik ez à czikkely à mi hitünknek amaz agazattyara, melyben azt hißük, ſ-azt vallyuk az Apoſtoli Credoban. Hißek az Jeſus Chriſtusban, à ki fogantatek ßent Lelektûl, ßületek Szûz Mariatul; ßenvede Pontius Pilatuſnak tißtartoſaganak idejeben; meg feßittetek, meg hala, es à többi. 2. Tanittatunk itt à mi bûineinknek bocsattataſa felôl; à Sidoknak meg vetteteſekre; es à Poganyoknak kegyelemre valo fel vetetteteſekre, à mi hitünknek tôb agazatival eggyût. 3. Vegezetre, ßükſeg à

Propheta jelen valo tanitaſara vigyaznunk ezert: Mert még az Sido Doctorok kőzzűl-is egy, magyarazvan ezt az Daniel mondaſat, abban az ő iraſaban, melynek neve Chazon, Moed, azt mondgya. Ezt ugymond az Chriſtianuſok, az kereſtyenők, tartyak az ő kereſtyeni vallaſoknak erős oſlopanak: ſ-igazan-is mondgya az jambor; mert bizonyara ebben, az mi idvőſſegűnknek derek fundamentoma forog. Annak-okaert immar haſnait ertven, reſeit laſſuk.

RESZEK.

Ket reſei vadnak ennek az jővendő mondaſnak.

Mert előſőr tanit az Angyal kőzőnſegőſſen arrol az időről; melyben az Sido nep az rabſagbol meg ſabadul, es az ſent Ieruſalem fel eppűl; ennek felette azokrol-is az jokrol, mellyeket az Atya Iſten, el bocsatvan az Meſsiaſt ez hetven heteknek alat az ű Anyaſent-egyhazanak mutat ajandekul.

II. Annak-utanna az mit itt kőzőnſegeſſen tractal, ſokkal nyilvabban meg magyarazza az Angyal, az kővetkőzendő harom utolſo verſekben. De laſſuk moſt az 24. verſőcsket csak.

Az mi ezt az egy verſőt illeti, hogy ha ezt ugyan valoban akarjuk erteni; imez ket rendbeli kerdeſőket kell itt meg magyaraznunk. 1. Mit kell ertenűnk az 70. heteken es menyi időket teſen ez. 2. Micsoda jokat hirdet az Angyal az jővendő Meſsias felől: Micsoda haſnot hoz az; Micsoda haſna leſen abban az Meſsiasban az emberi nemzetnek, az mely felől igeretet teſen az Angyal az Danielnek.

Az mi az elſőt illeti, tudni illik, mit kellyen ertenűnk az hetven heteken, es menyi időt tegyen ez. Ved eſedbe: Az ſent iras ket fele hetek felől emlekőzik, Elſő rendbeliek

liek nap szám szerint valo hetek mellyek het napokbol allanak; mint Moses utolso könyvenek hatodik resenek 9. versöcskeje jelenti; mikor azt mondgya az Moses, hogy azHusvet utan, Pünkösst innepeig het heten szamlallyanak. Es ugyan ezen nap szam szerint valo hetekröl szoll Daniel-is cap. 10. v. 2. à mikor azt mondgya, hogy siraſnak atta vala magat harom egesz hetnek napjaig. Es illyen moſtan-is minalunk az het napokbol allo egy het, ket het, harö het, &c.

Masod rendbeli hetek, Estendö szám szerint valo hetek, mely hetek, het Estendökböl allanak: mint bizonſagnak okaert: Moyses harmadik könyvenek 25. cap. v. 8. Holot meg hadgya Isten à Moseſnek, hogy het Estendei heteket szamlallyon; mellyek het het Estendöt foglallyanak be. Ez ket rendbeli hetekröl az nap szám szerint es Estendö szám szerint valo hetekröl emleközik az szent iras. Az az kerdes immar itt:

Mellyikröl szoll az Angyal? F. Szol az Angyal, nem az napoknak hanem az Estendöknek heteiröl. Honnet tetzik meg? Az követközendö 25. verſecskeböl: Mert ott azt mondgya az Angyal hogy het heteken kell meg eppittetni az Jerusalem templomanak: De az Jerusalem Temploma napi szám szerint valo het heten meg nem eppittetöt: söt azt olvaſſuk az Hiſtoriakban, hogy az Jerusalem templomanak, csak az fundamentomat-is harom Estendeig vetöttek meg, es el vegeztek az rakaſat negyven hat Estendeig. Annak-okaert ketseg nelkül szoll az Angyal az Estendöknek heteiröl. Es ugyan ezen ertelmet bizonyittyak az Sido Doctorok közzül sokak: ugy-mint Rabbi Sadiah, Rabbi Moſche, Rabbi Schelomo: Es az igaz ertelem. Meg-is itt ez az kerdes.

Menyi időt teſen ez? F. Az hetven hetek teſnek 490. Eſtendőket. Mert hetvenſer valo het 490. ſzámot teſen hogy-ha őſve ſámlalod. Summa ſummarum.

Azt mondgya Danielnek az Angyal, hogy az nepnek haza menetelinek, az varoſnak, az templomnak meg epűleſenek, es az Meſsiaſnak el bocsattataſanak, halalanak, fel tamadſanak, 490. Eſtendőket rendelt Iſten. Mintha azt mondana: Az rabſag es az Iſten haragja 70. Eſtendeig volt ti raytatok; de Iſten az ő kegyelmeſſeget hetſerte fellyeb terjezti, tudni illik hetſer hetven Eſtendeig; es iſmet 490. Eſtendőkig fogtok házatokban lakozni ez rabſag utan. Ez az Iſtennek igereti az Angyal altal. Hogy pedig ebben valaki ſemmit ne ketőlkődheſſek ezt teſi hozza, hogy el vegeztetőt ez: az az, Iſten az ő őrőkke valo Decretomabol ugy el vegezte ezt, hogy ez ſem tőb ſem keveſeb nem leſen: nem kell erről ſoha ſenkinek tőbbet diſputalni. Ha pedig ezek az 490. Eſtendők be telnek, annak-uanna ezeknek az Eſtendőknek vegeyel az Jeruſalem varoſanak-is vege leſen.

Ertyűk azert az Prophetanal valo tanitaſat az Angyalnak, ſ-nem ſűkſeg immar azt Sidoktul talalt velekődeſőkkel meg homalyoſitani.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg innet az 70. hetekből, az Iſtennek nagy tűrhető voltat miben allyon: Nem ſiet Iſten az ő igaz iteletinek vegben vitelevel, hanem gyakorlatoſſaggal hoſſu időt hágy az meg tereſre az emberekn-k, minnek-előtte tellyeſſeggel az ő haragjat az emberekre ki öntene; à mikeppen megh tetzik az Sido nepnek peldajabol,

bol, kinek Iſten 490. Eſtendőket engede az meg tereſre pœnitentia tartáſra; minek-előtte őket tellyeſſeggel el puſtitana, es őrőkke valo gyalazatra, ſamki veteſre kűldene; melyben mind ez oraig-is vadnak.

Igy az Noe idejeben hoſſu ideig varja az Iſten az embereket, minek-előtte az viz őzőn altal az ő pœnitentia tartatlanſagokert meg emeſtene. Ez az Iſtennek nagy türhető volta. De nem illyen az ember, hanem mihelt fele barattya vetkőzik ellene, azon ſem pillantasban igyekőzik fele barattyanak ártani.

II. Tanullyuk meg, ſokkal tovab tart az Iſtennek kegyelme az meg terő bűnőſőkőn, hogy nem mint annak előtte tartot az ő iteleti az bűnben eſteken. Mint peldanak okaert, 70. Eſtendeig lűn az Sido nep az Babyloniai fogſagban; de annak-utanna mikoron meg tertenek volna, hetſer hetvenig, az az 490. Eſtendőkik lakanak hazajokban. Hetſerrel fellyeb azert az Iſtennek kegyelme az meg terő bűnőſőkőn, hogy nem mint volt az ő haragja az bűnben eſteken: Mert az Iſten ſokkal haylandob az kegyelemre, hogy nem mint az bűnteteſre. Szallyon azert ki ki önnön magaban: Hogy-ha betegſeget fenved egy ideig, juſſon eſeben, hogy hetſerte tőb ideig volt reſes az jo egeſſegben, ſ-ne zugolodgyek tehat Iſten ellen: de erről ritkan gondolkodnak az emberek. Mert ha ſok eſtendőkig jol vagyon dolgok, még csak fejők ſem fayt, ſemmi kárt ſem vallottak, ſemminek tartyak azt: Ha pedig egy avagy ket nap betegſegben eſnek, avagy fereneſetlenſeg ala eſnek es jutnak, csak kicsin nyavalya is hoſſunak tetzik, es kicsin proba, oſtor, feletre nagynak. De hallad; ha mikor az Iſtennek bűnteteſe egy ideig elől

talal juſſon eſedben; Menyi ſok idôtûl fogvan jol tôtt te veled, es iſmet ha akarja, mindgyart jol tehet; ne zugolodgyal ſemmit.

III. Tanullyuk meg az Sido nepnek bizonyos el rendeltetôt bûnteteſenek idejeból: Hatart vetôt Iſten minden dolgoknak, melynek elôtte ſem el nem veſhetnek, ſem tovab nem maradhatnak: az mint lôn az Jeruſalem varoſanak dolga, à kinek el jôve eſtendeje, be telenek az 490. Eſtendôk, az utan puſtulaſra mene ſorſa.

Igy az Aſſyriai, Perſiai, Gôrôg Orſagi birodalmaknak el jôt hatara, ſemmive lôttek. Ne csudald tehat moſt-is hogy Orſagok, Tartomanyok, varaſok puſtulnak; de arrol gondolkodgyal, el tôlt azoknak hete, ſ. az veſôdelmeknek eggyik oka, azon kôzben pedig az Iſtennek gondviſeleſet imadgyuk. Azon-is ne botſonkodgyunk ſemmit, hogy nemely hitetlen birodalmak, ugy-mint Tôrôkôk, Tatarok birodalma, avagy penig kegyôtlen Fejedelmek regnalnak: Mert hatart vetôt Iſten mind ezeknek; az mely mikor el jôvend, mind ezek ſemmive leſznek. Ertyûk azert tanitaſunknak elſô reſet. Laſſuk az maſikat.

Jelentettem vala kereſtyenek, hogy maſodſor azt kell meg latnunk: Micsoda jokat hirdet az Angyal az Meſſias felôl; Micsoda haſnot hoz az embereknek.

Ved eſedben: Negyet jelent felôle. Elôſôr azt jôvendôli az Angyal, hogy az Meſsiaſnak el jôveteli altal, meg bocsattatnak az embereknek bûnei: Hogy hogy? Imez harom keppen. 1. Veget ſakaztvan Chriſtus az gonoſſagnak. 2. Be pôcsetôlven az bûnt. 3. Ki tiſztitvan az hamiſſagot.

S-mi-

S-mikeppen leßnek ezek?

Veget ßakazt Chriſtus az gonoſſagnak akkor: mikor az bûnnek erejet meg oltya, hogy ßabadon mi bennünk ne regnalhaſſon, es meg zabolazza az bûnt, hogy minket keſertetben ne eytheſſen. Be pecsetli az bûnt akkor: mikor az ô artatlanſagaval be fedezi azt, hogy ſoha az mi Iſtenünknek eleiben ne vonnyon, es ſoha többe emlekôzetben ne jôjôn. Megh tiſtittya az hamiſſagot akkor; mikor az bûnnek karhoztato erejet el veßi, hogy ſoha minket Iſten elôt ne karhoztaſſon, az mint megh vagyon irva. *Rom.* 8. Semmi karhoztataſuk nincs immar azoknak, à kik az Chriſtus Jeſusban vadnak. Hogy pedigh igy hármaztattya à bûnôknek nevezetit, holot azt gonoſſagnak, bûnnek, hamiſſagnak hija: azzal azt akarja jelenteni az Angyal, hogy minden bûnôket, akar micsoda legyen az, megh bocsattya az Chriſtus az ô benne hivôknek.

Maſodik jo tetemenyet az Meſsiaſnak az Angyal azt mondgya: Hogy ôrôkke valo igaſſagot hoz az embereknek. Mikeppen? Eleget teven Chriſtus az ô aldozattya altal, az tôrvennek es az Atya Iſten haragjanak, fel menven az gyalazatos kereßt-fanak oltarara: az mint meg vagyon irva.

Az Chriſtus lôt minekûnk, bôlcseſegûnk, igaſſagunk, ſentſegûnk es valtſagunk az Atyatul. ôrôkke valo igaſſagnak hija pedig ezt; Mert eleitûl fogvan, ebben az Chriſtus Jeſus halalaban kereſôt igaſſagban idvôzûltenek az emberek: Abraham, Iſaac, Jacob; az mint bizonyittya ſent Pál. *Hebr.* 11. es nem adattatot több Nev à ki altal kellene idvôzûlni, az Jeſus Chriſtuſnak nevenel.

Harma-

Harmadik jo tetemenyet à Meſsiaſnak az Angyal ezt mondgya: Hogy véget vet minden lataſoknak es Prophetiaknak: Mert minden jövendô mondaſok Prophetiak, az Ur Jeſus Chriſtusban mentenek vegben.

Negyedik es utolſo jo tetemenyet azt mondgya, hogy fel kenettetik, Prophetai, Papi, es Kirali meltoſagra, az az, leſen mi nekünk Tanitonk; Paſtorunk es Kiralyunk: Mert ez harom rendbeli emberek kenettetnek vala fel az ô tôrvenyben mikoron, az tiſtnek viſeleſere valaſtatnak vala, hogy à külſô fel kenes, lenne à ſent leleknek belſô ajandekinak bizonſaga. Es itt az Angyal az Meſsiaſnak nem teſti, hanẽ lelki fel kenetteteſet emlegeti. Mert az Chriſtus nem teſt ſerint külſô olajal, hanem lelek ſerint fel ekôſitetven az ſent leleknek ajandekaval kenettetôt fel; ſalvan lathato formaban galamb kepeben az Jeſus Chriſtusnak fejere az ũ kereſtôlteteſenek idejen; az mint bizonnyittya ſent Janos Evangeliomi könyvenek. Latam ugymond az Iſtennek lelket le ſallani az Egbôl, mint egy galambot, es meg nyugovek ô rayta: es en nem iſmerem ôtet, de az ki el bocsata engemet, hogy kereſtellyek vizzel, az mondotta vala nekem: A kire latod az Iſtennek lelket le ſallani es rayta meg nyugodni, az à ki kereſtel ſent lelekkel. En azert lattam es bizonſagot teſek rola, hogy ez az Iſtennek amaz fia. Ezek azert az okok jok, mellyeket hirdet az Angyal az Meſsias felôl.

cap. 1. az Ianos Baptiſta.

Tanuſag.

Tanullyuk meg elôſôr innet: à holot az Meſsias bũn bocsanatot hozot; micsodaſ bũneink bocsattatnak meg minekünk. Mert azt mondgyak az Papiſta atyafiak, hogy az

c. 9.

à Christus csak az eredendô bûnert tôtt eleget; es à cselekôdendô bûnben, meg bocsattatik ugyan à bûn; de à bûnnek bûnteteſejert, nekûnk kell eleget tennûnk. De nem ugy tanitâ ſent Janos. 1. *Ioh.* 1. hanem azt mondgya: *Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato*: az az, az Jeſus Chriſtus vére tiſztit meg minket minden bûneinktûl: Sôt ha à Papiſta tevelygeſe igaz volna, hogy tudni illik Iſten à mi bûneinket, nem tellyeſſeggel mindeneſtûl fogva, hanem csak reſz ſerint, bocsatana meg; igy killyeb terjedne à mi bûnûnk az Iſten kegyelmenel es irgalmaſſaganal. De ez iras kivûl vagyon: Mert azt mondgya ſent Pal, *Rom.* 5. Az Iſtennek kegyelme fellyûl mullya à bûnt, es à hol bûvôlkôdik à bûn, ott ſokkal fôllyebben bûvôlkôdik à kegyelem. Azert ketſegnelkûl meg bocsattya Iſten, az ô hiveinek minden bûnôket az Chriſtusban.

II. Tanullyuk meg: Minemû igaſſag altal kell idvôſſegünket varnunk Iſten elôt; Ved eſedben. Oſiander azt mondotta, hogy az Iſtennek tulaydon allattyaban levô igaſſag altal nyerik az emberek Iſten elôt idvôſſegôket. De nem igazan mondotta: Mert ha az, à teremtetlen igaſſag lakoznek mi bennûnk, es az kôzôltetnek mi velônk; igy immar mi nem emberek, hanem Iſtenôk volnank: Mely dolgot csak meg gondolni-is karomkodas. A Papiſta atyafiak azt mondgyak, hogy az ô cselekôdettyûkbôl valo igaſſag altal idvôzûlnek ôk. De hejaban: Mert azt mondgya Chriſtus Urunk: Ha mindeneket megh cselekôdnetôk-is à mellyek megh vadnak à tôrvenybe irva; meg-is azt mondgyatok: Haſontalan ſolgak vagyunk, tartoztunk vele à mit cselekôttûnk. A mi igaſſagunk feſôl pedig es jo cselekôdetûnk felôl mit mond à ſent Pal:

Omnes defecerunt & deſtituuntur gratia Dei: az az, mindnyájan el partoltának; es ſükölködnek az Iſten kegyelme nelkül; az ſent David-is azont erösitötte: *Omnes declinaverunt; non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum*: az az, mindnyájan el hanyatlottanak, nincsen csak eggy-is à ki jot cseleködgyek. Hát micsoda az igaz értelem: Idvösſegünket varjuk ne csak az Jeſus Chriſtus aldozattyával keresött igaſſag altal, mellyet az Atya Iſten, ingyen valo kegyelmeböl tulaydonit minekünk. Eleget tött Chriſtus mind az törvennek, ſ-mind penig az Atyanak fel buſult haragjának erettünk.

III. Tanullyuk meg: ki legyen es mely hatalmas legyen az Meſsias. Oly tudni illik à kiben az Iſtennek mind igereti az regi Prophetak, Czeremoniak es jövendö mondaſok vegben mentenek, es az mi idvösſegünket megh ſörzötte minekünk. Ez nem egyeb penig, hanem az Ur Jeſus Chriſtus. A kinek adaſſek dicsöſeg, birodalom, hatalom es tiſztöſſeg örökke, Amen.

LXVI. PRÆDICATIO.

verſ. 25. TUdgyad azert es eſzedben vegyed, hogy az nepnek ſabadulaſa es az Jeruſalemnek megh eppitele felöl valo beſzednek ki meneſetöl fogva az Meſsias Fejedelemig het hetek es hatvan ket hetek vadnak, es haza vitetik az nep, es megh eppittetik iſmet az utza es az kerites, es ez leſzen idöknek ſoroſſagaban.

SUM-

SUMMA.

Ez verſetskeben az Gábriel Angyal világosb értelemmel valo tanitaſt teſen, az Jeruſalem varoſanak fel eppiteſe; az Meſsiaſnak el bocsattataſa, es az Jeruſalem varoſanak vegſő puſtulaſa felől valo jövendőleſe ſerint. Laſſuk azert tanitaſat.

RESZEK.

Harom dolgot tractal az Angyal ez 25. verſecskeben.

I. Inti az Danielt, azoknak meg tanulaſara, az mellyeket hirdett ő neki.

II. Meg mutattya Danielnek honnan kell kezdeni ſamlalni az hetven heteknek az az, az 490. Ebtendőknek, az mellyeket jelent az Angyal.

III. Micsoda rendet ſab ű, tudni illik az Angyal ezeknek az hetven heteknek. Mikeppen oſtya el? hogy igy az Danielnel mindenek nyilvabban legyenek.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik az Gábriel Angyalnak inteſet, igy ſoll felőle ſ. mond: Tudgyad azert es eſődbē vegyed. Mint-ha mondana: Ennek előtte, kőzőnſegeſſen ſumma ſerint meg hallad, hogy hetven heteket rendelt az Iſtē, kik forgaſaban meg ſabadittya mind az Sido nepet az fogſagbol, ſ. mind penig az varoſt es az Templomot fel eppiti, veget ſakazt az gonoſſagnak, le pecsetli az bűnt; ki tiſtittya az hamiſſagot, az el veſtőt igaſſagot helyere allattya; veget vēt az Prophetiaknak es latoſoknak, es fel kenettetik az ſenteknek ſente, az az bűlettetik az Meſsias, es fel kenettetik Prophetai, Papi es Kirali meltoſagra. De en moſt mind ezeket nyilvabbā es világoſban magyarazō. Te annak-okaert Daniel, figyelmetes legy es à mellyeket mondot, Tud meg; az az, à mit ez előt nem értőttel ved eſedbē, es ertſd meg, az az magadban jol meg

hannyad veſſed, hogy mit akarjanak ezek, tellyeſſegge vegere meheſ. Ez az Angyalnak inteſe.

Az mely Angyal inteſebôl, minden kereſtyen ember imez ket dolgot tanulhattya meg. 1. Hogy-ha az Angyal à Danielt, à kit az Ur Iſten ſok ajandekival aldot vala meg, ennyiſer inti az veſtegleſre, az figyelmes tanulaſra, mind beſedinek kezdetiben, mind kôzepiben, ſ-mind penigh vegeben, az mint mi-is immar egy nehanyſor hallottuk; ſokkal inkab bizonyara ſûkôlkôdûnk mi intes-nelkûl, à kik reſtek, tunyak, tudatlanok, es tôbbire vakok vagyunk az Mennyei titkos dolgok felôl valo ertekôzesben. Nem ugy penig hogy egyſeradgyunk csak helyt az inteſnek Eſtendôben, es az utan csak abban hadgyuk; hanem ſûkſeg ennek gyakorlatoſſaggal lenni, hogy annyival ſorgalmatosbak legyûnk az mennyei dolgoknak tanulaſara. Ha kik pedig az inteſt nem ſenvedhetik, ſûkſeg hogy azok, avagy igen kevelyek, avagy pedig igen tudatlanok legyenek. Es ezekre kepeſt Iſten elôt igen utalatoſſak-is; az mint ſoktak nemellyek ſollani: De bator Pap Uram ne intſen engemet arrol, mert az nelkûl-is ertem en azt: Oſtan ez minap-is ſolla felôle, meg-is nem feleytôtte el. De feretô atyamfia ſinten ugyan-is az veſtôt, hogy ertôd dolgodat, ſ-ertve mulatod: Nem ſenvedhetôd az Iſtennek paltzajat. De mi magunk felôl azt mondgyuk, hogy minden napon, az mi Iſtenûnknek inteſe, feddeſe, paltzaja nelkûl igen ſûkôlkodûnk, es az mi Iſtenûnknek bottya paltzaja, feddeſe, inteſe hafnal mi nekûnk az idvôſſegre.

II. Tanullyuk meg az Angyalnak ugyan azon inteſebôl, nem eleg az mennyei dolgokat, (mellyekrôl az elôt nem hallottunk ſemmit) csak hallani egyebektûl; hanem az ke-

az kevantatik hozza, hogy azokat ugyan sorgalmatossan visgallyuk; ertekôzzûnk felôlôk, hogy tellyesseggel igaz ertelmere juthassunk. Mert sokak hallyak ugyan az menyei titkos tudomant; de nem ertik mindenek: Hallyak az beszedôt, de nem tudgyak annak igaz ertelmet. Az Jureconsultusok azt mondgyak: *Scire leges non esse verba earum temere*; *sed vim & potestatem*, az tôrvenyôk ertelme nem az, hogy valaki az pusta sókat tudgya; hanem azoknak erejet es jedzeset ertse: Igy mi-is azt mondgyuk. Az sent iraſt erteni: nem annyit tesen, mint csak az Biblianak beszedit olvasni: hanem annak igaz magyarazattyat tudni. Erre inti az Angyal-is Danielt; Ne csak hallya az mit ô mond, hanem annak igaz ertelmet-is meg tanullya. Tanuld meg hát te-is: Ne csak az Prædicator savat halgassad, mit mond: hanem az mit hirdet, annak valosaganak vegere igyekôzzel menni. *Hoc fac & vives.* Ez az elsô dolog.

Mondam kereſtyenek, hogy masodsor ez jelen valo tanitasnak rendi serint, azt kell meg latnunk. Honnan kel az hetven heteknek, az az, az 490. Estendôknek, kikrôl az Angyal emlekôzik, samlalasat el kezdeni. Effelôl igy szoll az Angyal: Az beszednek ki adasatul fogva; avagy az beszednek ki menetelitôl fogva, avagy az parancsolatnak ki adasatul fogva.

Aholot az beszednek ki menetelit sokak, sok kepen magyarazzak: es vissik nemellyek Darius Hiſtaspisra: Nemellyek Artaxerxes Longimanusra; Nemellyek Cyrusra, mikor parancsolatot adot tudni illik affelôl, hogy az Sidoknak szabad legyen az Babyloniai fogsagbol haza menniôk; meg eppiteniôk az varost es az Templomot.

De mi az kôzônſeges értelmet kôvetven, azt mondgyuk, hogy à befednek ki menetelin, érti az Cyrus Kiralynak parancsolattyanak ki hirdeteſet. Mert minek-utanna Cyrus meg vôtte volna Babyloniat, es az Perſakra fallot volna az Chaldæuſoknak es az Syriabelieknek birodalma, meg kialtattya Cyrus, es irasban mindenût el hirdetteti, hog à Sidoknak ſabadſagok legyẽ haza menni Jeruſalemben, es meg eppiteni az Iſten templomat, mint meg vagyon 2. *Chro.*36. & *Eſd.*1. Annak-okaert noha egyebek maſut kezdik az 490. Eſtendôket ſamlalni: de minden ketſegnelkûl kel kezdeni az Cyrus Kiralynak elſô eſtendejetûl, mikor parancsolatot ád az nepnek haza menetele felôl. Ez az kôzônſeges értelem: az ki tovab akar diſputalni felôle, laſſa. Ez az maſodik czikkelynek magyarazatya. Laſſuk az harmadikat-is.

Harmadik es utolſo kerdeſünk ez vala: Micsoda rendet ſab ezeknek az 70. Heteknek az Angyal: Ved efedben: Harom reſre oſtya az hetven heteket. Hogy hogy? Het hetekre hatvan ket hetekre; es egy hetre. Mert igy ſoll. Az nepnek haza meneteli es à varoſnak meg eppiteſe felôl valo befednek ki menetelitôl fogva, à Meſsiaſig het hetek: es az utan leſnek hatvan ket hetek, minek-utanna meg eppittetik az Utza es à kerites, az idônek ſoroſlagaban. Az het hetek pedig teſnek, 49. Eſtendôt; Mert az mint mondok, minden het foglal be het Eſtendôt: Hetſer het pedig, 49. ſamot teſen. Ennyi idô vagyon à fogſagbol valo ſabadulaſtul fogva à Templom eppiteſenek vegeig. Mert az fundamentomot harom Eſtendeig vetôttek fel, es el vegeztek az rakaſat, 49. Eſtendeig: Mint az Sidok-is mondgyak vala idvôzitônknek. 49. Eſtendeig eppittetôt ez az

ez az Templom. *Ioh.* 2. Masodfor azt mondgya 62. hetek vadnak az Christus Fejedelemig, avagy az Messias Hadnagyig; es az nep haza megyen, meg eppittetik az utza, es az keritès. Tesen pedig ez az hatvan ket het, 434. Estendôt; Mert az idô alat az varas eppitteteſe utan jût el az Messias; es akkor vitte vegben az emberi nemzetnek valtsagat.

Azt-is mondgya vegezetre, hog az idônek forossagaban eppûl az varos, az aztnagy nyomorusagos idôben sok nyomorusaggal: à mint ezek vegben-is mentenek, à mint tanubizonsagot tesê errôl az Esdras, Nehemias es Machabæusok kônyve. Mert sokfor igyekôztek à somsedsagban levô ellensegek az Jerusalem eppiteſet felben sakaztani: es azt mondgya az Historia felôle, hog az Jerusalem eppiteſeben, eggyik kezekben fegyvert viseltenek á Sidok, à masikkal pedig kôvet hordottanak az eppiteſre, az az, eggyik resse fegyverben straſat allot, àz más res eppitôt forgalmatossaggal.

Tanusag.

A hol az Angyal az Christust, Messiasnak es hadnagynak hija, tanullyuk meg onnet: Mit kel minekûnk itelnônk az Christus felôl? Ezt bizonyara, hogy û az à kit fel kent az Atya, az kôzben jarasnak tisstire, û à kôzbe jaro à meg haragut Isten, es az el esôt emberi nemzet kôzôt; es ô à ki meg ajandekozot az Atya, à sent leleknek bûseges ajandekaval. Ennek felette ô az ô Anyasent-egyhazanak vezere, hadnagya, à kire neznek à hivek, minden bûksegeknek kôzepôtte, es ennek savat igyekôznek halgatni; az mint meg mondotta az Atya felôle. *Hic est Filius meus dilectus in quo acquiesco ipsum audite.*

Masod-

Maſodſor tanullyuk megh az Jeruſalem varoſanak es abban levő templomnak nyomoruſagos es haboruſagos időben valo eppiteſeből: Mi modon fokta Iſten az ő Anyaſent-egyhazat eppiteni? tudni illik ſok nyomoruſagok es haboruſagok közöt; az mint moſt-is ſemeinkel lattyuk; hol termeſet ſerint valo ellenſeggel hol penigh egyeb rendbeli nepekkel ſanyargattya Iſten az ő Eccleſiajat, ſ-ugy eppiti. Mellyet nem egyebert cselekőſik, hanem hogy meg emlekőzzenek az hivek, hogy ebben ez vilagi győnyőrűſegben, ne helyhőzteſſek az ő boldogſagokat; de ertſek meg inkab az hivek, hogy az mi polgari tarſaſagunk, bekeſeges hazank, az Egekben vagyon, es naponkent oda vágyakozzunk, à hol az mi fejűnk-is az Ur Chriſtus Jeſus vagyon. Melyre ſegitſőn minket az Atya, az Fiu, es ſent Lelek Iſten, Amen.

LXVII. PRÆDICATIO.

verſ. 26. AZok utan penig az hatvan ket hetek utan, ki vagattatik az Meſsias, es ſemmi nem leſen neki: az varoſt es az ſent Templomot el puſztittya az kővetkőzendő Fejedelem nepe; ugy annyira hogy az ő vege legyen neminemű viz őzőnnel; es mind az hadnak vegeig tellyeſſeggel valo puſztulas leſen. verſ. 27. Es meg erősiti ſokaknak az ſővetſegőt egy heten; es fel heten veget vet az veres áldozatoknak es az áldozatra valo ajandeknak; es az

es az utalatoſſagnak ſárnya miat leſen az puſtulas, es mindeneſtől fogva valo es el tőkellőt puſtulas őntetik az nepre.

SUMMA.

Ennek előtte valo tanitaſaban az Angyal; Mivel hogy hetven heteket jelentőt vala az Danielnek; kiknek forgaſában, nem csak az Babyloniai fogſágbol ſabadulna ki az Sido nep; Hanem az Meſsiaſ-is az Iſtennek regi igereti ſerint el jűne az teſtben, ſenvedne es vegben vinne az emberi nemzetnek valtſagat: Mely munkaja utan veget vetne az veres aldozat teteleknek, el romlana Jeruſalem varoſa, az Templom, es az Sidok Orſaga fűſtben menne. Mind ezeket harom reſz időben jelentette vala, hogy Iſten vegbe vinne; Melyre valo kepeſt, az Angyal-is azokat az hetven heteket, harom reſre oſztotta vala. 1. Het hetekre. 2. 62. hetekre. 3. Vegezetre egy hetre.

Ez ideig ertekőztünk az ket első reſről. Moſt immar kővetkőzik az harmadik es utolſo. Tudni illik az egy hetnek magyarazattya. Melyben ſumma ſerint, megh jelenti az Angyal; minek-utanna az Meſsias el jű es tiſztit vegbe viſi: Mint leſen az Jeruſalem varoſanak es abban eppittetőt templomnak allapattya.

Mit cſelekőſik Iſten az ő rettenetes es igaz iteletiből az Sido nemzetſegen es az Jeruſalembelieken, az ő nagy hitetlenſegőkert; mivel hogy nem hittenek az el jőt Meſſiasban az Jeſus Chriſtusban: Gondot viſelven azon-kőzben az ő Anyaſent-egyhazara, kővetſeget vetven azokkal, à kik hiznek ő benne, es veget vetven az kűlső aldozatoknak, az Meſsiaſnak az Ur Jeſus Chriſtuſnak halala-

ban : az mint ez valoſagoskeppen meg bizonyoſodik az Uy teſtamentomban.

RESZEK.

Harõ reſzei vadnak ez jelẽ valo ket utolſo verſecskeknek.

Mert elõſõr arrol ſoll az Angyal: Mikor ſoll az Angyal: Mikor ſoll az az kemeny iteleti Iſtennek az Sidokra, es miert.

II. Micsoda leſen az az Iſtennek iteleti, es ki altal viſi vegben ſ-mi modon.

III. Mit fog vegezetre Iſten azokkal cſelekõdni, à kik hiſnek õ benne. Ezekrõl ſollyunk mi-is rõvidseden.

Az mi az elſõ dolgot illeti, tudni illik mikor ſoll es miert à Sidokra Iſtennek kemeny iteleti ; affelõl igy ſoll à Prophetanal az Angyal, ſ-mond. Azok utan az hatvan ket hetek utan, ki vagattatik az Meſsias, es ſemmi nem leſen neki ; az az : Ideje felõl, az Jeruſalem varoſanak es à Templomnak romlaſanak mikor kõvetkõzzek az ; ezt mondgya, hogy hatvan-ket hetek el mulvan ; meg õlettetven az Ur Jeſus Chriſtus ; az utan leſen az Jeruſalem varoſanak es Templomanak romlaſa.

Az mint vegben-is ment ez : Mert az Jeruſalem varoſanak vegſõ puſtulaſa lõtt, à Chriſtus fel tamadaſa es menyben meneteli utan negyven eſtendõkkel, à mint meg irja *Ioſephus lib. 6. antiq. Iud. cap. 6.*

Miert ſall pedig az az kemeny itelet, vegſõ romlas Jeruſalemre ; ket okait mondgya. Elſõ az Chriſtuſnak keruſerves halala ; melyben az Sidok kegyetlenkõdnek õ rayta. Maſodik az Sidoknak Chriſtuſtul valo el ſakadaſa, avagy annak meg utalaſa.

Az Chriſtuſnak halala felõl ezt mondgya : ki vagattatik az Meſsias : Mely Meſsiaſon, erti az Ur Jeſus Chriſtuſt : Az ki vagataſon pedigh az Meſsiaſnak artatlan hala-

halalat. Es azt akarja mondani az Angyal: Ez ugy-mond elsô oka az Jerusalem varosanak es templomanak el rontatasanak; mert ôk voltak az artatlan Messiasnak kegyôtlen Hoheri; ezert jutnak az Sidok vegsô gyalazatra Istennek kemeny iteletibôl. Masodik oka; az Christusnak az Sidoktul valo meg utaltatasa: Mely felôle azt mondgya:

Es semmi nem lessen neki; mintha azt mondana; semminek tartyak az Sidok az Messiast: gyalazatos es utalatos lessen az Sidok elôt: az mint Isaias holl felôle, féregnek es nem embernek iteltetôt az Christus azoktul. Mely felôl az David-is jôvendôlt volt *Psal.* 22. az Evangeliomi Historia penig felette nyilvan bizonyittya. Mert az fû fû Sidok, az Papok, az Pharisæusok, meg utaltak az Christust; az Pilatus elôt penig meg tagattak, à holot eggyezô ertelembôl azt mondottak. Nincs nekiôk Kiralyok, hanem Csaßarok: fellyeb bôcsûltek amaz tolvay Barrabastis Christusnal: Es mikor Pilatus illyen tituluſt irot volna az Christus feje feliben az kereßt-fara: Ez ugy-mond az Nazarethbeli Jesus Sidoknak Kirallya: azt mondgyak az fô Papok Pilatusnak: Ne ird ugy-mond azt, hogy û az Sidoknak Kirallya: hanem azt irjad hogy û mondotta: En vagyok ugy-mond az Sidoknak Kirallya. Halala felôl pedig igy iteltek az Sidok, mint ha az halal altal, teliyeſſeggel megh emeztetôt volna, semmive lett volna az Christus. *Isa.* 53.

Az mint az sent Peter semekre hannya az Sidok Fejedelminek, es az Israelnek veneinek mikor igy holl: ez ugy-mond amaz kû, kit ti eppitôk semminek alitottatok, ki lôt az fôgeletnek fejeve: Es nincsen senkiben másban az idvôſſegh; es nem adattatot az emberek *Actor.* 4.

kőzőt az Eg alat más Nev, mely altal kellene meg tartatnunk, az Jeſus Chriſtus nevenel. Mivel hogy azert az Sidok, nem csak kegyetlen Hoheri, de ennek főlőtte meg utaloi-is voltak az Chriſtuſnak; meltan erdőmlik varaſokkal eggyűt az vegső puſtulaſt, utolſo gyalazatot.

Tanuſag.

Tanullyuk megh hát innet mindeneknek előtte: Az Meſsiaſnak megh kellet koſtolni az teſti halalt; Mert az Gabriel Angyalnak jővendő mondaſa ezt tartotta: ki vagattatik az Meſsias, az az, kegyetlen halallal meg őlettetik. Az Iſaias Propheta is igy jővendőlt vala felőle: ki vagattatik ugy-mond az előknek főldeből, az az, az Iſtennek igaz ſolgaja, à ki ſokaknak bűnőket vőtte az ő vallara. Nem maradhatot azert Iſten ſemmikeppen ſó mondotta az Meſsiaſnak halalaban, hanem vegbe kellet menni. Halalanak oka pedig nem volt ő magaban az Chriſtuſban, mintha ezt az ő maga bűneivel erdőmlőtte volna az Chriſtus: De az Sidoknak hamis kevanſagok kal inditattan Pilatus (nem iſmerven űk az Chriſtuſt ő Kiralyoknak lenni) halalra itele az Ur Jeſus Chriſtuſt. Az Iſaias ű felőle azt mondgya: Megh ſebősittetőt ő az mi alnokſaginkert mind halalig, es meg fogattatot az mi alnokſaginkert. Nem magajert azert, hanem mi erettűnk, en erettem ſ-te eretted fenvette Chriſtus az teſti halalt, az mint ſent Pal-is bizonittya: Az Iſten ugymond azt, à ki bűnt nem tett vala, bűnne az az bűn ronto aldozatta teve mi erettűnk, hogy mi ő benne Iſten igaſſaga es ſabados Fiai lennenk. Ez az első tanuſag.

Iſ. 53.

Iſ. 53.

1. Cor. 5.

Maſod-

Masodsor tanullyuk meg innet: Micsoda legyen varasoknak, faluknak es bizonyos emberi tarsasagoknak romlasanak oka: Semmi nem egyeb bizonyara, hanem azokban lakozoknak bûne es gonossaga: az mikepen pelda erre az Jerusalem varosa, ki az Christuson esôt kegyetlen halalaert, es meg tagadasaert el vese: Es most-is sok tartomanyok, varasok el pustulnak ez okon mert azoknak lakoi Christusnak es az ô Evangeliomanak megh utaloiva lôttenek. Jeremiasnal azt mondgya az Istennek lelke: *Ier. 22.* Hald meg ugy-mond te Judanak Kirallya, ki ûls az David szekin, te es az te szolgaid, es az te nepeid kik be mennek az te kapudon, ezt mondgya az Jehova. Tegyetôk igaz iteletôt; szolgaltassatok ki az igassagot szabaditsatok meg az nyomorultat az nyomorgatoknak kezekbôl, oltalmazzatok meg az jôvevent, az arvat es az ôzvegyôt meg ne csallyatok; es artatlan vért ki ne ontsatok ez helyôn. Mert ha ezt nem cselekôdtetek, eskûdôm ennen magamra azt mondgya az Jehova, pustava tesem ezt az varost.

Hallode mit mond? Azt kevannya az Isten, ha Ur vagy, gond-viselô vagy; igaz iteletôt szolgaltas. Szegenyôket, ôzvegyôket, arvakat oltalmaz, artatlan vèr az te hatarodon ki ne omollyon: Mert ha kûlômbet cselekôssôl, pustava tesi az Ur Isten varasodat, fôldedet. Az hamis itelet, az szegenyôknek, ôzvegyôknek, arvaknak nyomorgatasa, az artatlan vèr ontas, pustava tesi az varost. Viselj gondot hát tistôdre: ne legy magadnak s-varasodnak rontoja, pustitoja. Ez az elsô res: Lassuk az masodikat. Tudni illik. Micsoda lessen az az Istennek iteleti az Sidokon: es ki altal visi vegben s-mi modon? Ved esedben.

Iteleti felôl azt mondgya; es leſen az hogy az varoſt es az ſent Templomot el puſtittya; az mely felette iſſonyu es hiheretlen dolognak latzik vala az Sidoknal. Mert tellyeſſeggel az Jeruſalem Templomaban vetôttek vala az ô meg maradaſokat: de azt mondgya felôle az Angyal. Az Sido nepnek gonoſſagaert el kell puſtulni az Jeruſalem Templomanak, ſ-ugy-is lett az dolog.

Ki altal leſen penig az, azt-is meg mondgya, Mert igy ſoll, az kôvetkôzendô Fejedelemnek nepe altal. Aholot az Fejedelmen erti az Ur Jeſus Chriſtuſt: az nepen penig erti az Poganyokat, à kik még akkor Fejedelem nelkûl valanak, az az: nem hiſnek vala az Jeſus Chriſtusbân: de annak-utanna lettenek Iſten nepeive. Azt akarja azert mondani, hogy az Poganyokkal ſolgaltat Iſten, az Jeruſalem varoſanak bûnteteſeben. Az mint vegben-is mene ez; Mert az Romai hadat hozza Titus az Sidok ellen es meg veve Jeruſalem varoſat, es az templomot-is el ronta, az mely Poganyokbol annak-utanna Iſten hiveket gyûytôgete maganak, es lûnek az Romaiak kôzzûl ſokak, az Chriſtus Fejedelemnek nepeive.

Modgya felôl penig: Mint leſen az Jeruſalemnek romlaſa, azt mondgya: hogy leſen az, neminemû vizôzônnel: az az: Mint-ha mondana. Az miképpen az felvéſ miat fel haborittatvan az tenger, az mezôket földi vetemenyôket el burittya; es mindeneket, kôzel es meſſe valokat el puſtit: igy az Romai had rohanvan Sido Orſagra, mindeneket el puſtit, es veget vét az Jeruſalem varoſanak az Templommal eggyût. Sôt ezt-is hozza teſi mind az hadnak vegeig tellyeſſeggel valo puſtulas leſen az; az az; Oly nyomorult es keſeryes puſtulas leſen az; hogy

hogy soha annak addig vege nem lesen, miglen tellyességgel az Istennek haragos iteleti vegben tökelletöllen nem megyen, az mint az igaz itelö biro Isten el vegezte felöle.

Es errôl az pusztulasrol, ugyan ezen igekkel sollot vala az Esaias regenten, *cap.* 10. *v.* 22. 23. öröktûl fogvan el rendeltetöt veget cselekösik az Ur, az seregeknek Ura mind ez egesz földön. Ha ugymond az te neped az Israel sám szerint annyi leszön-is mint az tengernek fövenye; meg-is csak az maradekja tér meg Istenhöz; ki az ö igasságaltal, az ö öröktûl fogva el metzöt akarattyat, mindenestûl fogva ki araztya az földre.

Az Christus penig igy magyarazza: *Non manebit lapis super lapidem*: Nem marad egy kû az masikon s-ugy-is lösz az dolog, az mint az Jerusalem varosa pusztittatasanak Historiajabol meg tetzik, az mint erröl Estendönkent *Dominica X. post Trinitatis ex cap.* 19. *Luc.* Szoktak az keresztyenek tanitast hallani. Es errôl az utolso versben-is mayd ujonnan fog az Angyal emleközni.

Tanusag.

I. Hát immar tanullyuk meg innet; Miben allyon az Istennek kemeny es igaz iteleti. Ebben bizonyara hogy Isten öröktôl fogva el vegezte azt, kicsodak legyenek az ö tanacsanak vegben vivö esközi, az mint hogy az Poganyokat rendele az Sidokon bûntetö ostorul, à kikbôl annak-utanna Isten az Sidok helyeben Ecclesiat gyûyte maganak. Es bizonyara az Isten Decretomanak nagy titka ez; hogy azok altal bûntete az ö nepet az Sido nepet kik annak elötte nem valanak ö nepei, de annak-utanna

azo-

azokat ű nepeve téve. Ne utald meg hát az ellenſéget, akar minemű legyen az: Mert valakit Iſten te ellened ezkőzűl rendelt à bűntetesben, felette igen erős az. Annak felette arrol ſe gondolkodgyal hogy à mely Pogany nemzetſeg altal vęr az Ur Iſten tegedet, hogy ſoha azok nem idzőzűlhetnek: Mert miheli akarja Iſten, azonnal à kővekből à ſűlt Poganyokbol Abraham fiait ſerezhet. Az mint hogy à Romaiakat kik altal bűntete à Sidokat ſ. Poganyok valanak; az Evangeliomnak világoſſagara hoza. Ugyan ezt cselekődheti moſt is Iſten, à termefet ſerint valo Poganyokkal, kik altal bűntet minket; ha az ő kedvet ſ. kegyelmet reajok akarja terjezteni; à mint fellő-is, hogy rővid időn igy lefen à dolog; minden nemzetſegekben valo Kereſtyen nev viſelő embereknek vakmerő batorſagokert es hala adatlanſagokert.

II. Tanullyuk meg: Minemű legyen az Iſtennek aző rettenetes iteleti; oly bizonyara, à ki haſonlo az Vizőzőnhőz, à kinek ſoha ſenki ellene nem álhat, es ſenki azt el nem gatolhattya, Fély hát az Iſtennek rettenetes itelitől. A David reſketven azt mondgya: Uram ne fály pőrben à te ſolgaddal, mert nem igazittathatik megh te előtted csak egy-is az élők kőzzűl. Maſut meg igy ſolt: Uram hova fuſſak à te tekentetőd elől? Mert ha fel megyők az Egben ott vagy, ha ala ſallok à pokolban ott-is ott vagy. Nincs bizonyara reytők ſ. nincsen ſohult ollalom az Iſtennek rettenetes iteleti elől. Laſſuk az utolſo dolgot. Harmadſor es utolſor mondam azt kell meg latnunk. Mit cselekőſik Iſten tőbbet az utolſo Egy hetben, à kiről igy tanit az Angyal ſ. mond.

Es meg erősiti ſokaknak az ſővetſeget egy heten, es fel

fel heten veget vet az veres áldozatnak, es az áldozatra valo ajandekoknak; Es az utalatoſſagnak ſárnya miat lesen az puſtulas; es mindeneſtûl fogva valo el tökellöt puſtulas öntetik az nepre.

Mit akar az Angyal?

Harom dolgot jelent. 1. Megh erösíti ugy-mond sokaknak az ſövetſeget egy heten: az az, kegyelmes lesen Iſten azoknak valakik hiſnek ö benne; az mint be-is tellyeſödöt ez: Meg ſabaditvan Iſten az Sidok közzûl sokakat abbol az közönſeges romlasbol; meg intven öket az romlaſnak elötte, hogy ki mennenek Jeruſalem varoſabol, es mennenek Pella nevö varoskaban; Mely az Jordan vize mellet vala. 2. Azt mondgya, fel heten veget vet az veres aldozatnak, es az aldozatra valo ajandekoknak. Aholot az fel heten ért negyed fel Eſtendöt, ſ-azt akarja mondani az Angyal; az utolſo het Eſtendönek közepiben, az ö kereſtſegenek utanna, minek-utanna tanitot volna negyed fel Eſtendeig; Meg hal az Chriſtus es veget vet az aldozatoknak; az mint hogy vegök-is löt az Chriſtus Jeſusban. *Matth.* 11. & *Matth.* 27.

(Avagy az fel heten erti azt az idöt mellyen meg sorongattattak vala az Sidok Jeruſalembeu, az ö utolſo vesödelmeknek idejen Titus Hertzeg altal. Azt akarja annak-okaert jelenteni az Angyal? Fel heten veget vet az veres aldozatoknak, &c. az az: Jeruſalem varoſanak meg ſallattataſanak es veſödelmenek idejen; Mind az hivek, ſ-mint az hitetlenek, az Sidok közöt ben az varosban megh ſünnek az veres aldozat teteltûl. Az hivek nem csak azert, hogy akkor ſerit nem tehetik annak; hanem

Quæ ſequuntur tali incluſa nota ( ) in autographo non habentur.

azert-is; Mert lattyak az Iſten igeretinek be tellyeſiteſet az Meſsiaſnak el jövetele felől az teſtben, es el hiſik azt hogy à Nazarethbeli Jeſus az à Meſsias, el jůt azon tanitot, ſenvedőt, meg holt, fel tamadot, es fel menven mennyegben, el küldötte az ſent Lelket mind azokat hogy meg ſentellye ő, à kik meg ſenteltetnek. Vetik ekekben, hogy el rontatik az Varos es az Templom, az melyben ſoktak vala az aldozatok lenni: Erzik immar hogy Iſten az Poganyokra-is akarja terjezteni az ő Euangeliomat, es abban meg mutatot kegyelmet. Erre valo kepőſt veget vetnek ůk-is az verős aldozat tetelőknek es nem igyekőznek arra ſemmit: Mert lattyak hogy el hozta Iſten azoknak veget. Az hitőtlenek pedig es az kep-mutatok, meg vetven az Euangeliomban ki jelentetet Iſten kegyelmet, ekekben vetik, hogy tellyeſſeggel az ű utolſo romlaſoknak idejen, veget vet Iſten az veres aldozatoknak: Mert Jeruſalemet reajok ſalvan es ůket minden felől meg forongatvan; nem tehetik ſerit az aldozatra valo allatoknak. Summa.

Az Fejedelem Chriſtus Jeſus, veget vét az veres aldozatnak, es az aldozatra valo allatoknak; az az: Megh vetven az Sidok tarſaſagat, nem csak ű nalok tartya az Evangeliomnak tudomanyat: Hanem el rontvan az ő Teſtamentombeli aldozat teteleknek ceremoniajit, az Poganyokra-is ki ônti az ő idvőzitő kegyelmet, hogy azok-is ertven az Iſtennek kegyelme felől valo akaratyat; az egy Paſtor Chriſtus Jeſus alat, igyekőzzenek az regi ſentekkel, es ſent Atyakkal egy akolban, az az, egy kereſtyeni gyülekőzetben az Chriſtus ſavat halgatni. Mellyet az Angyal'jo eleve, az Sidoknak pœnitentiara valo

valo intetteteſőkert; az Poganyoknak pedig jo remenſegőkert es vigaſztaltataſokert; az Danielnek penigh mind ekekben valo ertelmes voltajert az az, hogy ertſe az Iſtennek őrőkke valo tanatſanak titkat; ſamlallya illyen ſorgalmatoſſan elő. Ez ennek az ſent iras es az Hiſtoriak ſerint valo igaz ertelme: (Mert igy telik ki, az 490. Eſtendőnek ſáma.) Erre mutat az kővetkőzendő bőtű-is. Mert:

III. Es utolſor męg-is azt mondgya az Angyal, hogy az utalatoſſagnak ſárnya miat, leſen az puſtulas, es mindeneſtűl fogva valo el tőkellet puſtulas ſál az nepre.

Mit akar?

Azt akarja mondani, hogy az nepnek utolſo veſődelmevel eggyűt, ſűnnek megh az aldozatok-is: es egyőr-ſ-mind azt akarja megh jelenteni; ki altal leſen azt Sidoknak utolſo veſődelmek, Jeruſalem Varoſanak es az Templomnak el rontataſa, mely nehez leſen, es ki leſen annak ſerző oka. Eſkőzé felől, tudni illik ki altal legyen az á puſtitas, veſődelem, es az aldozat megh ſűnes, azt mondgya hogy, az utalatoſſagnak ſárnya miat. Az ſárnyon erti az Romai hadat: Mert az Romaiak ugy ſoktak vala rendelni hadokat, hogy az lovas ſereggel, mint egy ſárnyokkal ſoktak vala be fődőzni kőrűl venni az gyalogokat. Annak okaert ſarnynak nevezi az Romai ſeregeket. Utalatoſſagnak ſárnyanak nevezi mert mind azok az Poganyok, valakik az Romai hadba valanak az Jeruſalem ellen; balvany Iſteneket tiſztelnek vala; es ez okon Iſten elől utalatoſſak valanak, miglen Iſtentűl az kegyelemre

az Jeſus Chriſtusban fel vetetenek. 2: Neheſſege felöl az puſtulaſnak azt mondgya: Mindeneſtül fogvan valo el tökellet puſtulas öntetik az nepre: az az: mint az ár viz, avagy viz-özön leſen az puſtulas az Jeruſalem varoſan, miglen abban egy kü az maſikra nem rontatik.

Szörzö oka felöl penig, ki leſen ennek az puſtulaſnak oka azt mondgya: az Iſtennek Decretoma tanatſa, mely ſerint Iſten el vegezte az Jeruſalem varoſa felöl, ezt az ö tanatſaban. Az mint ez vegben-is ment valoſagos-keppen, es nyilvan vagyon az Hiſtoriaban.

Tanuſag.

I. Hát tanullyuk meg innet: meg ſokta Iſten az ö ſövetſeget tartani az ö hiveivel akkor; mikor az Anyaſent-egyhazat ki ragadgya az hitötleneknek közönſeges veſödelmeböl; az mikeppen az hiveknek ſereget ki ragada az Jeruſalembelieknek közönſeges romlaſabol; parancsolvan az meg ſallaſnak elötte, es meg intven hogy ki mennenek Jeruſalemböl. Pelda nevö varosban; Es igy meg erösſite ſövetſeget ſ-jo akarattyat azzal-is az gyüleközettel, mellyet Noeval az Barkaban megh tarta. Igy ſokſor minket-is ö felſege az ellenſegnek fegyvere elöt meg tartot. Mellyert tartozunk hala adaſſal.

II. Tanullyuk meg innet, hogy az regi ceremoniak, aldozatuk vegben mentenek az Chriſtusban; azert ne kapjunk az arnyekhoz: Ne feſitſük moſt-is az Chriſtuſt: az mint az Papiſta Atyafiak cſeleköſnek az Miſeben: kik Sido törvent tartanak ennyi reſben moſt-is.

III. Tanullyuk meg innet, à hol azt hallyuk hogy az aldozatok megh ſüntek; Hát az meg ſabadito Meſsias meg

meg adatot; Mert azok neztenek az Meſsiaſra; es immar ne varjunk más meg ſabaditot, az kivûl az meg adatot Ur Jeſus Chriſtus kivûl; az mint cselekôſnek moſt is az meg vakult Sidok: nagy bolondul varjak ûk, hogy ſûletteſſek: hanem elegedgyûnk megh ezzel, à ki immar megh jelent minekûnk.

IV. Tanullyuk megh vegezetre az Jeruſalem varoſanak peldajabol, à kinek Iſten, 490. Eſtendôket hagyot vala pœnitentiara, hogy nem ſiet Iſten az bûnteteſſel; hanem vár mindeneket: Terjenek meg. Ha pedig az nem leſen ugy jû az bûntetes az idô el telven, mint az viz-ôzôn az emberekre. Annak-okaert az mi Iſtenûnknek eſedôzzûnk azon kereſtyenek naponkent, hogy minket ſent lelkevel igazgatvan, adgyon pœnitentia tartaſra valo indulatokat az mi ſiveinkben, mellyek ſerint eletûnknek megh jobbitaſaval ſolgalhaſſunk û felſegenek ſentſegben, artatlanſagban, es merthetletes eletben, ez vilagon valo forgolodaſunknak minden napjaiban, Amen.

Viſio Quarta, continens prognoſticon à Cyri temporibus, uſq; ad finem ſeculi.

CAPVT X.

LXVIII. PRÆDICATIO.

verſ. 1. CYrus Kiralynak, Perſianak Kirallyanak harmadik Eſtendejeben, ſó jelentetek Danielnek, ki neveztetik vala Balthaſarnak: es annak az ſónak igaſſaga es el rendeltetőt nagy ideje; es az ſónak ertelme adatek neki azon jelenesben. Azokon az napokon en Daniel ſiralomban valek, harverſ. 2. verſ. 3. rom egeſz hetnek napjan. Gyönyörűſegemre valo kenyeret nem őttem en, hus es bor be nem mentenek az en ſámban; ſem kenettel meg nem kentem magamat, miglen be nem telenek az harverſ. 4. rom hetnek napjai. Es az elſő honak huſon negyedik napjan, valek en az nag Hyddekkel folyo vizverſ. 5. nek partyan. Es fel emelem ſőmeimet es latam.

Hogy ezt-is az Tizedik Caputot, több haſonnal halgathaſſak az Kereſztyenek; Laſſuk ſummajat, reſzeit, es vegezetre magyarazzuk az igeket.

SUM-

SUMMA.

Summaja ennek az Tizedik Caputnak, eggyez Keresztyenek az követközendö tizen eggyedik, es tizen kettödik Caputokkal: Mert mind ezek, ugyan azon egy czelra neznek. Melyekben be foglaltatik az Danielnek negyedik es utolso mennyei latasa, mennyei jelenese. Holot summa szerint ezekben az követközendö harom Caputokban, jövendöt mondat Isten az ö Angyala altal Danielnek azokrol az dolgokrol, mellyek kövétköznek az Cyrus Kiraly idejetül fogvan, mind az Chriſtusnak el jöveteleigh, sőt ennek felette mind az utolso fel tamadasnak napjaig. Az mellyet cselekösik Isten az ö Anyaszent-egyhazanak oktatasara, tanitasara es vigaztalasara. Hogy meg ertse innet az Daniel: Mint lessen az Isten Ecclesiajanak dolga (àki akkoron az Babyloniai fogsagban tartatik vala) mely nagy nyomorusag alat forog, az birodalmaknak valtozasi alat, s-kivaltképpen penig Antiochus Epiphanesnek idejeben. De mindazaltal, nem hadgya Isten az ü Anyaszent-egyhazat sinten azok alat-is nyomorusagok közöt; hanem az ö valasztot hiveit meg tartya. Ez az summa.

Ertöde

Mondom arra tanittya meg-is Isten az Danielt, Mit fog szenvedni az Sido nep, az Perſiai, Görög Orszagi, es Asiai birodalmak alat, s-kivaltképen penig, az kegyötlen Antiochus Epiphanesnek idejeben, àki az Romai Anti-Chriſtusnak abrazattyat viseli. Melyröl ennek elötte-is emléközek az nyoltzadik Caputban; de most immar azokat à dolgo-

dolgokat kiket ott neminemű keppen jelente csak, világosban magyarazza, az mikeppen ennek utanna meg hallyuk. Az mely mennyei latashoz es annak ertelmehőz, ugy-mint nem kicsin dologhoz, ebben az tizedik Caputban, kefiti az Iſtennek lelke Danielt.

S-mi leſen haſna.

Haſna ez tudomannak ez leſen. Innet batorſagot vehetnek az hivek minden időben, es meg erősődhetnek az hitben: hogy ez vilagi haboruſagokra valo kepőſt el ne ſakadgyanak Iſtentűl, balvany-imadokka ne legyenek; Mert Iſten az ő Anyaſent-egyhazanak, minden vilagi haboruſagok kőzőt gondgyat viſeli. Sőt vegezetre azokat à kik az ő Anyaſent-egyhazanak ellenſegi, eggyieket az maſikkal bűntetteti. Az mint az Aſſyriuſokat bűntete az Perſakkal, az Perſakat ez Gőrőgőkkel, az Gőrőgőket az Romajakkal. Es gyakorlatoſſaggal, ugyan azon egy nemzetſegben, eggyiket az maſikkal. Ez az Iſtennek gondgya-viſeleſe. Ez leſen ennek haſna: Melyre bizonyara vagyon ſűkſegűnk rea. Mert latode mint vagyon Orſagunknak dolga. Gyűleſt hirdet nemzetűnk egy felől, más felől pedig az kereſtyen tanitokat kergetik; melyből ſemmit nem varhatunk egyebet veſődelemnel. De akar ki mit viſellyőn ſiveben, biztaſſuk ez jelen valo tanitaſſal magunkat: Iſten az ő Anyaſent-egyhazat meg tartya.

Reſei ennek az Caputnak.

Harom reſei vadnak ennek az tizedik Caputnak.

I. Mert elsőben meg irja az Propheta, ennek az negyedik es utolſo mennyei lataſnak kőrnyűl allo dolgait.

II. Meg irja az Danielnek, ennek az mennyei lataſnak figyelmes meg tartaſahoz valo keſűletit.

Harmad-

III. Es utolsor meg irja az Daniel mennyei latasat, miben allyon s mit latot legyen az Daniel. Most lassuk az első reszt. Mond az Propheta: Cyrus Kiralynak, Persianak Kiralyanak harmadik estendejeben, &c.

Mit akar?

Hat rendbeli kornyul allo dolgokat jegyez meg ezekben az igekben az Propheta.

1. Az latasnak idejet; tudni illik, mikor jelentötte ki Isten ezt az mennyei titkos dolgot.
2. Kinek jelentötte, avagy kicsoda latta ez latast.
3. Ennek az mennyei latasnak meltosagat; Minemű volt az az Daniel latasa.
4. Alkolmatossagat; Micsoda adot okot es alkolmatossagot erre az mennyei jelenesre.
5. Helyet; Holot adatot ki Danielnek ez à mennyei latas.
6. Az mennyei jelenesnek modgyat; Mi modot adatot ki ez az titkos dolog Danielnek. Mind ezeket lassuk rövideden.

Idejet az mi illeti ez latasnak: Mikor jelentötte ki Isten ezt az mennyei jelenest: igy szoll az Propheta felöle. Cyrus Kiralynak Persiai Kiralynak harmadik Estendejeben: az az: Minek-utanna Cyrus el foglalta volna Babyloniat, es az Chaldæai birodalom Boldisar Kiraly idejeben sallot volna Cyrusra, à ki Persianak Kirallya vala; es az Cyrus birodalmanak elsö Estendejeben, el bocsatotta volna Babyloniabol hogy haza mennenek Jerusalemben, es az Istennek templomat megh eppitenek: sőt azt-is megh hagya, hogy eleg költseget adgyanak az Sidoknak az eppitesre. De meg bantak ezt felben hakaztak az Templomnak eppiteset sokak, az kiert nagy keserüseg- 1. Esdr. 5.

ben lônek az Sidok. Annak-okaert ugyan azon Cyrus Kiralynak harmadik eſtendejeben avagy az Sidoknak Babyloniabol valo megh tereſeknek harmadik eſtendejeben: Bôyt mas havanak (az mely elſô holnapnak mondatik vala az Sidoknal) 24. napjan, az mint meg tetzik ez negyedik verſecskebôl ugyan ezen caputban, adgya ki Iſten ezt az mennyei jeleneſt, hogy ezzel meg vigaztalna az Eccleſiat az ô jôvendô allapattya felôl. Értyük hát az latasnak idejet.

Mire ſolgal ez?

Szolgal ennek az mennyei latasnak igaz voltanak erôſiteſere, hogy ezt bizonyos meg lett dolognak el hidgyûk lenni, es ſemmit ennek igaz volta felôl ne ketôlkôdgyûnk: hanem tellyeſſeggel el hidgyûk meg lôtt dolognak lenni. Ne ugy itellyünk hát eſſelôl az Danielnek latása felôl, mint valami hejaban valo dolog felôl: hanem ugy tartſuk ezt, mint à ki ſolgalt az Iſten Anyaſent-egyhazanak tanuſagara es vigaztalaſara, ſ-moſt-is nagy haſznunkra vagyon. Ez az elſô dolog.

Mondam maſodſor azt jedzi meg az fel vôt igekben à Propheta: Kinek jelentôtte meg Iſten ezt az mennyei jeleneſt, ſ-azt mondgya felôle: Danielnek, à ki nevezterik vala Baltaſarnak. Az Daniel annyit teſen Magyarul; Mint erôs Iſtennek iteleti, *à radice Dun, iudicavit, & El, Deus fortis.* Az mely nevet vôt vala maganak Daniel, Iſten tôrvenye ſerint az kôrnyûl metelkôdesben, az ô tôrvennek ceremoniaja ſerint: Vôtte vala pedig nem ok-nelkûl: Mert Iſten az Daniel altal, nem csak az ô igaz iteletit hirdete ki, de û neki erôs meg oltalmazo Iſtene-is lôn, az mikoron

koron meg tarta ôket az oroſlanok vermeben. Baltaſarnak neveztetôt vala pedig az komornikoknak fejedelmetûl, mikor vitetek az Babyloniai fogſagra; az mely Magyarul annyit teſzen, mint ha mondanad: Az Bal Iſtennek takar kentſôt, avagy nagy kentſnek ôrizôje. *Componitur à nomine Bel, id eſt, Iupiter ſeu Belus, & verbo Teſa, id eſt recondidit, & nomen Atzar, Theſaurus.* Es ezt az utolſo nevet nem ôrômeſt, de ketelenſeg alat kell vala viſelni az Danielnek. Ezt pedig nem ok-nelkûl cselekôſi az Propheta, hogy mind ket rendbeli nevezetit fel jedzi. Mert az Danielnek nevezetit azert jedzi fel, hogy ennek az jôvendô mondaſnak meltoſagot ſerezzen. Mivel hogy oly ſemelynek jelentôtte meg Iſten ezt, kinek beſzedeben ſenki nem kerôlkôdhetik; miert hogy Iſten, immar annak elôtte ennek az ô jôvendô mondaſit, ſokſor es ſok keppen be tellyeſitôtte vala, meg Nabuchadnezar es Boldiſar Kiraly idejeben.

Az Baltaſarnak nevezetit pedig ezert jedzi megh az Propheta, hogy ennyivel inkab ki menne ennek az lataſnak hire, minden tartomanyokra, à holot inkab volt iſmeretes errôl az nevezetrôl az Daniel, hogy nem mint az Danielnek nevezetirôl; es hogy mindenek meg ertenek, hogy ez volna az à Daniel, à ki vitetôt volna az fogſagra es ott Babyloniaban neveztetôt volna Baltaſarnak.

Tanuſag.

Ahonnan ez nekûnk az tanuſag: Szep dolog az mi idvôſſegûnknek utaban, az mennyei titkos dolgoknak erteſeben, tanulaſaban arra vigyaznunk; es ugyan meg-is kevannya Iſten, kitûl akarunk az Iſtennek hazaban, az

igaz kereſtyeni tudomanyban eppûlni? Azoktul bizonyara, kiknek Iſten az ô akarattyat ki jelentôtte, es igaz hivatal ſerint be allatot az ô titkainak prædicallaſara, ſafarlaſara. Illyetenek valanak az ô Teſtamentomban az Prophetak: az Uy Teſtamentomnak kezdetiben, Kereſtelô Janos, Simeon, Zacharias Papok: es az Chriſtus menyben meneteli utan az Apoſtolok es Evangeliſtak. Moſtan penig, minden igaz tanitok valakik egyedûl csak az Jeſus Chriſtuſt igazan tanittyak: az embereket arra igyenôllen igazittyak, es nem valami emberi talalmant: Hanem az tôrvent, az Prophetak, Apoſtolok es Evangeliſtak iraſat magyarazzak. Ezekre igazit mindeneket az
2. *Tim.3.* ſent Pal, az Timotheuſt mikor igy ſoll: Az gonoſz embereknek es az hitôtleneknek elômenetelôk leſen az gonoſzban, egyebeket el csalvan mivel hogy ûk-is el csalattattak. De te maragy meg azokban, az mellyeket tanultal, es az mellyek te read bizattattak: tudvan azt kitûl tanultal. Vigyaz azert te-is atyamfia kitûl akarz tanulni az Iſten hazaban eppûlni: ne bizzad minden tudatlanra lelkôdet. Vetkôznek annak-okaert ez arant, amaz tudatlan fa talpu baratok: kik ſemmit nem tudnak, ſ. meg-is az Iſten hazaban akarnak forgolodni; es azokkal eggyût igen bolondok azok, à kik ezôkhôz kôtôttek nyavalyaſok lelkôket. De mit kapolodom az baratokra? Ha magunk tarſaſagaban-is haſonlo fogyatkozaſt talalunk. Mert annyira mentenek az mi nemzetûnk kôzôt ſok emberek, hogy nem gondolnak ôk azzal, akar ki mit tanitſon, csak tellyek el az egy ora az prædicallasban csak legyen ki eskûtetô es kereſtelô, keveſet gondolnak ûk azzal lelkûkben mint eppûllyenek.

Innen

Innen vagyon hogy, minden tudatlan embert, à ki az cseptûl kapatul meg ijedôt, csak tudgyon valami Magyar iraſocskat fel akarnak ſentôltetni: nem akarnak honnyukbol tudos emberek tanitaſara egy mel fôldig vagy valamenyivel tovab faradni, hogy idvôſſegek felôl derekas fundamentom ſerint valo tudomant tanulni. Innen vagyon, hogy ha ellenkôzô tudomanyu emberre talalnak, nem tudunk ellene ſollani: Innen vagyon, hogy az igaz es hamis tudomany kôzôt nem tudnak kûlômbſeget es vaſtraſt tenni: Innen vagyon hogy, lelkôk veſztéſegenek karaval, akar mi kicsin kûlſô haſonert, baratſagert, vagy felelômert, az igaz tudomant farba rugvan, avagy csak félre teven: idegen tudomant nem ſegyenlenek halgatni es tanulni. Mely minemû vetek legyen, megh mondgya Illyes Propheta, pirongatvan az Sidokat. 1. *Reg.* 18. *v.* 21. mikor igy ſoll: Meddig ſantaltok ket fele az ti gondolatitokban? Ha az Jehova az igaz Iſten: kôveſſetek ôtet. Ha pedig az Bal, az hamis Prophetak Iſtene, az igaz Iſten: kôveſſetôk azt. Meg jelenti az mi Urunk Jeſus Chriſtus az ſent Janos altal. *Apocal.* 3. *v.* 15. mikor az Laodiceni tanitonak igy ſoll: Eſmerem az te munkadat, hogy ſem hideg, ſem Hev nem vagy: Vayha vagy hideg vagy Hev volnal. De mivel hogy lagy meleg vagy, ſem hideg ſem Hev: ez leſen jôvendôben, hogy az en ſámbol ki okadlak tegedet.

Mely tebolygo elmenek es valtozo tudomannak nem egyeb az oka, hanem az tanitoknak tudatlanſaga. Vetkôznek hát bizonyara itt ez arant, mind az elôl jarok az Eccleſiaban, à kik, minden tudatlan embert fel ſentelven, az egy hazi ſolgalatra ki bocsatanak, ſ-ſamot-is

annak jövendôben azoktul eſôt botrankozaſert az ételetnek napjan: Holot megh tanultak volna az ſzent
1. Tim. 5. v. 22. Paltul: *Ne cui cito manus imponito, &c.* Akar kinek is kezednek fejere valo tetelevel ne hirtelenkôdgyel; Megh tanultak azt-is minemû tudomannyal biro em-
Tit. 1. v. 9 bert kellene fel ſentôlni: *Nimirum, Tenacem fidelis illius ſermonis qui ad Doctrinam facit, ut poſsit exhortari doctrina ſana, & contradicentes convincere:* az az: à ki erti azt az tudomant, mely illendô az tanitaſra; Hogy az igaz tudomany altal, intheſsôn-is; ſ-meg-is gyôzheſſe azokat, à kik ellene mondanak az igaz tudomanynak.

Vetkôznek az halgatok-is, akar kicsodak legyenek, à kik igyekôzven azon, hogy akar mi tudatlan atyaſiu-is fel ſentelteſſek ollyan nehez tiſtre mint az Egy-hazi tiſt, igy jadzanak beſedôkkel: Job helyre job kell, mi azzal-is megh erjûk. Vay balgatag ember? Ha csordad es diſnod melle paſztort kell fogadnod; ollyat igye kôzôl kereſni, à ki megh ſe karositſon; ſ-hizlalo fôldôn-is tudgya oktalan barmoknak nyajat legeltetni; azon forgolodol minden meſterſegeddel, hogy job legyen, ſerenyeb es tudoſſab az maſenal az te ſolgad. Mit gondolſz hát lelkednek paſtora felôl?

Vetkôznek vegezetre affele atyaſiak-is, à kik mig idejôk volna az tanulaſra, ha Scholakban laknak-is, nem tanulnak ſemmit; hanem csak valami kû-fôldi meſterſeget varnak; Melybe ha be ſalhatnak, henyelnek, az Polgarok utan hizelkednek, azokkal iſnak, reſzegeskednek; tudos es eſes embereknek tanacsokat

meg

megh vetik; hazaſſagra adgyak magokat; Migh ſinten kôrmôkre nem eg, megh ſem emlitik az Egy hazi ſolgalatot. Az utan ha jobbagyſagra erôltetik ûket, ſ-el fogy az mint az Egy-hazi tiſten mind egy nadalyok ſittanak; ôrômeſt azon vadnak hogy ûk-is prædikatorokka leheſſenek. Nem azert, hogy az Iſten hazat eppitſek; Mert annak Acs meſterſegehôz nem tanultak: hanem hogy az csepet kapat, es az ſôldes Urak dolgat el kerûlven, henyelheſſenek, es hasukat hizlalhaſſak. De jay leſen dolgok jôvendôben: Mert, atkozot az, àki az Urnak munkajat csalardul viſzi vegben. Csalardul forgolodik penigh minden, valaki nem erti az ſ. Uranak akarattyat es titkanak kijelenteſet: Mert affele, ſem maga nem tud Uranak akarattyan jarni; ſem maſt nem tud arra oktatni. Illyenek minden tudatlan tanitok. *Ier. 48.*

Annak-okaert ez tanuſagh ſerint: Mind az Eccleſiaban levô ôr-alloknak; mind az halgatoknak; ſ-mind az prædicatorſagra vagyodo embereknek ez az tanats. Ezôk megh laſſak, hogy moſdatlanul tudomany nelkûl abba ne avaſſak magokat; job más kûlſô eletnek nemét kôveſſenek, hogy ſem mint botrankoztatók legyenek tudatlanſagok miat: Iay à ki altal az botrankozas be jû, azt mondgya Idvôzitônk.

Amazok megh proballyak, kit bocsatnak ki, kire bizzak az Iſten titkainak ſafarſagat; es kit veſznek lelkôk igazgataſara magok melle paſtorul. Melyre ha ſzorgalmatoſſan vigyaznak; elô megyen jo rendel az Iſteni tiſztôlet; Megh ſzûnik

az

az vallasban valo ſok fele velekôdes; es tôkelletesſen megmaradnak mindenek az igaz hitnek es tudomanynak vallaſaban. Mely tanacs adaſnak vayha akar csak moſt helt adnanak az emberek, jol lenne hazanknak allapattya: Mert ſok zenebonanak, zûr-zavarnak ekkeppen nyaka ſakadna. Mellyet engedgyen nekûnk örömmel megh valaha ernûnk, Iſtennek nevenek dicseretire, es lekûnk idvôſſegere: az mi ſent Atyank Iſtenûnk, Fianak az Ur Jeſus Chriſtuſnak erdômejert, ſent Lelke altal, Amen.

Harmadſor mondam hogy megh irja az Propheta ennek az mennyei jeleneſnek meltoſagat; minemû volt ez az Daniel lataſa: Harmat mond felôle; elôſôr azt mondgya: igaz az à beſed avagy latas: Nem kell hát ſenkinek ketôlkôdni felôle. Maſodſor azt mondgya: es annak el rendeltetôt ideje nagy: az az, annak be tellyeſôdeſe hoſſu idôre valo: Mert annak-utanna ſok idôkkel tellyeſôdek be az Danielnek mennyei lataſa. Harmadſor azt mondgya felôle: es annak ertelme adatek Danielnek azon jelenesben. Nem ollyan volt hát az Danielnek lataſa, mint az Pharahoje, à ki almot lata, de nem tudgya vala annak ertelmet. Nem ollyan ertelem nelkûl valo, mind az Nebuchadnezar Kiralye; Nem ollyan mint az Boldiſar Kiraly lataſa. De oly kinek ertelmevel Iſten az Danielt fôl-is ekôſitôtte vala, es az ô lataſa mit jôvendôlne jol tudgya vala.

Tanuſag.

Tanullyuk meg innet: Nagy gyalazatot ſollanak azok, es nagy boſſuſagot teſnek az Prophetakon, valakik azt mondgyak felôlôk, hogy û magok ſem ertôttek az Prophetak

phetak à mirôl jôvendôt mondottanak. Mert Iſten az ô Prophetait, az ô jôvendô mondaſokban ſep ertelemmel fel-is ekeſitötte vala. Es moſt-is az Iſten ertelemnek lelkevel ekeſiti fel azokat, à kik az ô idvôſſegeknek utat kereſik, es ſomjuhozzak ejel es nappal.

II. Tanullyuk meg: Nem eleg valamit csak hallani, latni es olvaſni, hanem ſûkſeg annak igaz ertelmere jutni. Nem eleg hát tenekôd-is az te idvôſſegednek utat csak hallanod; hanem ſûkſegh annak igaz ertelmere jutnod. Igy kellene bizonyara: Mert à kik az ô idvôſſegeknek utat derekaſſan ertik, nem tantorognak azok: de à kiknek az Iſtennek igeje eggyik fûlôkôn be megyen ſ. az maſikon ki, ſivekben ſemmi gyôkeret nem ver az igaz tudomany, ollyanok ez illyeten halgatok, mind az tekenôbeli viz, à kit ha meg mozditaſ minden fele lotſan, es mint az ingadozo nad ſall, az ô Kereſtyeni vallaſoknak ſemmi alhatatoſſaga nincsen. Innet vagyon azert az, hogy ſokak az Kereſtyenekkel Kereſtyenek, az balvanyozokkal balvanyozok; mert minden ertelem nelkûl vadnak. De azon igyekôzzel hogy ertelmes halgato legy, es idvôſſeged felôl jo ertelmet vegy.

Negyedik kerdeſûnk ez fel vôt igekben az vala: Micsoda ada okot es alkolmatoſſagot az Danielnek erre az menneyei jeleneſre: Semmi nem egyeb bizonyara, hanem az Danielnek ſiralma. Miert? Az Jeruſalem Templomanak fel eppitteteſenek felbe valo ſakaſtaſajert, megh bantogattataſajert. Mert mikoron Cyrus (az mint ez elôt-is jelentem tanitaſunknak kezdetiben) az ô ki adot parancsolattyanak altala ſabadſagot engedôt volna az Sido nepnek, mind az fogſagbol valo haza menetelre,

ſ.mind pedig az Jeruſalem Templomanak fel eppiteſere, es immar az Templomnak fundamentomar.is fel vetôtek volna: az Samariabeliek, es az Sidoknak fomſedſagokban levô ellenſegek, ajandekokkal el hitetek az Cambyſeſt az Cyruſnak fiat, hogy el hagyatna az Templomnak eppiteſet az Sidokkal, Cyrus az ô Attya hadakozvan az Scythakkal. Ez azert az Jeruſalem Templomanak el kezdôt eppiteſenek felbe fakaſtot mi volta, indittya az Danielt ſiralomra: Mert ez lattatik vala, mind az Iſtennek igaz befedenek ſ.mind penig hatalmaſſaganak nagy gyalazattyara lenni. Hogy hogy? Igaſſaganak igy: Mert Iſten azt igerte vala, hogy meg fabaditana es haza vinne az ô nepet; es az maſodik templomnak meltoſaga, temſokkal fellyeb valo lenne az elſônel: De holot az templomnak eppiteſe felben fakat volna, azt itelhetik vala az Sidok, mintha csak hejaban valo remenſeggel tartotta volna ôket Iſten ez ideig. Hatalmaſſaganak gyalazattyara vala pedig igy: Mert azt itelhetik vala nemellyek hogy nem volna Iſtennek arra hatalma, hogy az ô igeretit be tellyeſithetne az Sidokon. Es ez okon csuſoltatnak vala az Sidok az Poganyoktul, mind azok; à kik immar hazajokban meg tertenek vala, ſ.mind penig à kik Babyloniaban marattanak vala. Mind ezek annak okaert indittyak vala Danielt, felette nagy es keſerves ſiralomra. Melynek nagyſagat harom rendbeli dolgokkal magyarazza.

Mert. 1. Azt mondgya, hogy harom egeſz heteknek napjaig ſiralomban volt ô nagy keſerûſeget fenvedet fiveben. 2. Azt mondgya maga felôl az Daniel, hogy gyônyôrûſegere valo kenyeret nem ôtt ô, hus es bor be nem

nem mentenek az ő fajaban: az az: Mertekletőſſeget kővetőt az ő eteleben italaban; meg elegedven fekete kenyerrel es vizzel, ſemmi gyönyörűſegre valo eledelt, bort es huſt, megh ſem koſtolvan: hogy igy az ſanyaru eletnek altala, annyival buzgob lehetne az Iſtenes könyörgesben. 3. Ezt-is hozza tesi az Daniel, hogy kenettel ſem kente megh magat, miglen be nem töltenek az harom hetnek napjai. Mert ez az regieknel, ſ-kivaltképen az nap-keletieknel ſokas vala, hogy önnön magokat ekeſſegnek okaert, jo illatu olajal meg kennék; es à kik ſiralomban valanak attul az kenettűl magokat meg fogjak vala. Melyre valo kepeſt az Daniel-is ezt cselekőſi vala az ő ſiralmas allapattyaban; hogy ezzel banattyanak es ſiralmanak nagy voltat meg jelenthetneje.

Tanuſag.

Tanullyuk meg innet az Danielnek peldajabol hát mi-is kereſztyenek: Hogy hogy kellyen minekünk magunkat viſelnünk, az nyomoruſagos es veſzödelmes idönek allapattyaban; tudni illik, mikor ehſeggel, fegyverrel, dög halallal; es hitekben valo haborgattataſſal latogattya Iſten az ő Anyaſent-egyhazat; Nem külömben mint Daniel, latvan az közönſeges nyomoruſagot; ſirjunk mi-is az Iſtennek oſtora alat az mint int minden kereſztyenöket az ſent Pal: örüllyetők ugy-mond az örülökkel, ſirjatok az ſirokkal.

Hijuk ſegitſegül az Urat; es hogy ſerenyebbek lehetſünk az könyörgesben; etelben, italban, öltözetben valo gyönyörüſegtül, felette igen meg tartoztaſſuk magunkat,

bűytőt hirdetven magunknak, az mint cselekődőt az Daniel latvan az Sido nepnek nyomoruſagat.

Ugyan itt meg tanulhattyuk azt-is, mely keves ideigh tart ez vilagon, az Iſten Anyaſent-egyhazanak külső őrőme. Mely ha egy keveſſe fenlik-is, azonnal valtozas alá vettetik; à mint meg tetzik az Sidok ſorſabol. Nyavalyaſok őrűlnek vala, hogy nem csak ſabadſag adatot ű nekik Cyruſtul, à Babyloniai fogſagbol valo haza menetelre, hanem az Jeruſalem varoſanak eppiteſevel eggyűt, hozzakezdhettek az Iſten Templomanak-is ujonnan valo rakaſahoz, költſeget es ſegitſeget veven arra Cyrus Kiralytul: De azon közben hamarſaggal, ſiralomra es keſerűſegre fordul minden őrőmők: Mert Cambyſes à Cyrus fia, maſoknak gonoſz kizteteſeből, felbe ſakaztattya velők: Igy vagyon moſt-is az hivek allapattya ez vilagon: ſ.ezt vard magadra valaki Kereſztyen vagy.

II. Tanullyuk meg: Micsoda legyen az Kereſztyeni igaz bűytnek haſna. Nem az bizonyara, hogy az altal valami erdőmlőt igaſſag ſallyon mi reank Iſten előt az mint az Papiſta atyafiak tartyak. Mert azt mondgya az ſent Pal. Az Iſtennek Orſaga ſem etelből ſem italbol nincsen. Iſmet maſut: Az etel nem teſen minket kedveſőkke Iſten előt: Hanem más haſna vagyon az Kereſztyeni bűytnek: ez tudni illik, hogy az altal alkolmatosbak, ſerenyebbek es gyorſabbak leſűnk az könyőrgesben. Mely könyőrgeſűnk altal nyerhetűnk meg mindent Iſtentűl. Ez vegre bűytőlt az Daniel-is, es ez vegre tartoztatta megh magat eteltől italtol es egyeb teſti ekeſſegtűl bizonyos ideig, hogy buzgob leheſſen az imatſagban az könyőrgesben.

Rom. 14.

1. *Cor.* 8.

III. Ta-

III. Tanullyuk meg: Mit kevannyon az Keresztyeni büyt: Ezt bizonyara, hogy minden etelben italban valo gyönyörüsegtül magunkat meg tartoztassuk: az mint cselekössik az Daniel. Ahonnet meg tetzik, hogy felette gyermekesködnek az Romai Keresztyenek mostan Isten elöt, à kik elegedendönek tartyak az büytre, hogy ha valaki napjaban egyser, hus, sayt, es vajas etektül magat meg tartoztattya, azon-közben penig sep halakkal es jo borral vastagon tölti hasat. Ez illyen à ki igy cseleködöt, azt mondgyak hogy be töltötte az az büytöt. De hazug büyt ez. Nem eggyeznek ezek az Daniellel. Könyü ott magat mindennek, valami östöver hustul, ferges saytul, es dohos vajal meg tragyazot etektül magat meg oni: csak legyen sep eleven hala, sep czipoja es jo bora az melle.

De ám lassak az Papistak effele büytökkel mit hasnalnak Isten elöt. Mi lassuk az ötödik dolgot. Tudni illik: Holot atta ki Isten Danielnek ezt az mennyei jelenest: Effelöl azt mondgya az Propheta: Az nagy hidekkel folyo viznek partyan: Az mely más nevel mondatik Tigris folyo viznek; az mely nem sokatlan az irasban: söt olvassuk, hogy gyakorta Isten az ö folgainak mennyei latasokat mutatot az folyo vizek mellet. Az mint oda fel-is monda az Daniel, hogy az Ulay folyo viz mellet alvan, *Cap. 8.* latot ü mennyei jelenest. Az Ezechiel-is Isteni latasokat latot, az Rebor folyo viz mellet. *Ezech* 1. Az Janos Baptistanak megh nyilatkozanak az Egek, alvan Keresztölö Janos az Jordan vize mellet. Nem azert cselekössi penig ezt ö felsege, mint-ha az ö hatalma oda köttetöt volna az vizekhöz. Mert mindenöt ki jelentheti az ö hatalmat: Hanem ezt itelhettyük okanak lenni, hogy neha Isten az

folyo vizek mellet jelentette ki az ő titkos tanatſat, hogy az folyo vizek ugy-mint kűlſő jele perſeti lennenek; az ſent Leleknek bűſeges ajandekinak; mellyeket az ſent Lelek Iſten ſokot ontani az ő ſolgaira nagy bűſeggel. *Confer. cap. 4. Ioh. verſ. 14. & cap. 7. v. 38. 39. Ioh.*

Hatodik es utolſo kerdeſűnk ez vala: Mi modon adatot ki ez az titkos dolog Danielnek; azt mondgya felőle hogy latas altal: Mert igy ſoll az Propheta: Fel emelem ugy-mond az en ſőmeimet es latam.

Ahonnet ez minekűnk az tanuſag, hogy mi-is az mi lelki ſemeinket, emellyűk fel az mi Iſtenűnknek az ő tanyogato, oktato, tanito beſedere, hogy juthaſſunk à mennyei titkos dolgoknak erteſere. Melyre ſegellyen minket à mi Iſtenűnk, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXIX. PRÆDICATIO.

Verſ. 5. LAtam es ime egy firfiu vala ott, gyolcs ruhaban őltőzve, es dereka fel vala övedzve ſep
Verſ. 6. aranyas párt-övel. Es az ő teſte mint az Tharſis draga kő, es az ő ortzaja mint az villamaſnak abrazattya, es az ő ſemei mint az egő ſővernekők; es az ő karjai es labai, mint az tűzes ertznek abrazattya; es az ő beſedenek ſava, mint
Verſ. 7. az ſokaſagnak ſava. Es en Daniel latam egyedűl ez lataſt, es az firfiak kik en velem valanak nem

nem lattak ezt az latast: hanem nagy retteges
salvan reajok, es sutanak hogy el reytenek ma-
gokat. Es en, magam hagyatam egyedül, es la- Vers 8.
tam ezt az nagy latast, es semmi erö nem marada
en bennem, es az en sinem meg valtozek, annyi-
ra hogy eröm el vesne. Es hallam az ö beszede- Vers 9.
nek savat, es mikor hallanam az ö beszedenek
savat, ugy-mint alom miat ortzamra borulek, es
ortzam az földön vala.

SUMMA.

Ez el olvasot nehany versecskekben, következik summa szerint, ennek az Tizedik Caputnak masodik resze, tudni illik az Danielnek mennyei latasa: Melyben lát egy firfiat az Daniel, (à ki senki nem egyéb az mint meg ertyük, hanem az Ur Jesus Christus) à ki bizonyossa teszi Danielt az következendö dolgokrol, az Istennek Anyaszent-egyhazanak jövendö vigaztalasara; arrol tudni illik, mely nagy nyomorusagokat fog szenvedni az Istennek nepe az Sido nep, ez vilagi birodalmaknak; ugy-mint, Perssiai, Görög Orszagi, Asiai es Syriai birodalmaknak valtozasi közöt: de mindazaltal Isten az ö Anyaszentegyhazat, s az ö hiveit mind ezek közöt megh oltalmazza. Ez az summa.

Az mely jövendö mondasa az Angyalnak, szolgalni fog, minekünk is vigaztalasunkra; Hogy tudni illik akar mint fujanak követ mint az kegyök az mi vesödelmünkre, de Isten az ö Anyaszent-egyhazat meg tartya, es ennek gondgyat akarja viselni.

Resek.

REZSEK.

Ket reſzei vadnak ez jelen valo igeknek.

I. Ennek à Firfiunak meg iraſa, à kit lat az Daniel.

II. Mit ſzerzet ez az latas Danielnek ſiveben es azoknak, kik akkoron ô vele valanak.

Az mi az elſô dolgot illeti, az Danielnek lataſat melyben lát egy firfiat, igy ſoll felôle az Propheta ſ-mond. Latam ugy-mond, es ime egy Firfiu vala ott, gyolcs ruhaban ôltôzve, es dereka fel vala ovedzve ſep aranyas párt-ôvel: az ô teſte ollyan vala mint az Tharſis ortzaja mint az villamas, ſemei mint az egô ſôvetnek, karjai ſ-lábai mint az tûzes ertz: ſava mint az ſokaſagnak ſava. Ez igekben foglaltatik be, tanitaſunknak elſô reſze. Holot harom dolgokat jegyôz meg az Propheta. Mert 1. Firfiunak mondgya ezt, az az teſtbôl lelekbôl allo embernek. Az mellyel peldaztatot az Chriſtuſnak jôvendô meg teſtôſûleſe emberre lete. Egynek mondgya pedig ezt az Firfiat ezert mert noha az Chriſtus fel ôltôzven az emberi teſtôt, teſtet es lelkôt vônne fel az emberi termeſetiben; mindazonaltal ô, az Iſteni es emberi termeſetben, egy ſemely nem kettô. Hogy pedig az az firfiu, nem más lôt legyen hanem az Chriſtus; meg tetzik, ugyan ezen Daniel Propheta iraſanak tizen-kettôdik reſzebôl, az hatodik es hetedik verſecskekbôl, az mint ott ujonnan fog az Daniel emlekôzni felôle. Es ugyan ez vala az firfiu Jeſus Chriſtus, àkirôl emlekôzek Daniel ennek elôtte. *cap.* 8. *v.* 15. àki allot vala az Danielnek eleiben, àki parancsola az Gabriel Angyalnak, magyarazna megh az Danielnek lataſat, az mellyet latot vala az Ulay folyo viz mellet. 2. Ôltôzeti felôl azt mondgya, hogy ennek az firfiu

firſiunak az Ur Jeſus Chriſtuſnak öltözeti gyolcs volt. Az mely öltözet regenten felette kedves volt az Ægyptusbelieknel. Es az fejer ruha, az Uraknak es à Papoknak öltözeti vala regenten, az mint megh vagyon *Exod.* 28. *v.* 42. *Levit.* 6. es ezzel az fejer öltözettel, peldaztatot az Ur Jeſus Chriſtuſnak az ũ Papi meltoſaga az mellyel meg tartot minket minden bũneinkbõl; örökke valo igaſſagot (az mely haſonlittatik az fejer ruhahoz) mutatvan be mi erettünk az ö mennyei ſent Attyanak; Ennek fölötte öltözeti felõl azt mondgya, hogy derekat fel övedzötte párt övel. Az mellyel peldaztatik az Chriſtuſnak az ö engedelmeſſege az ö Attyanak parancsolattyara. Mert az mikeppen az ſolgak fel övedzik ruhajokat, hogy az ö Uroknak parancsolattyara gyorſabbak leheſſenek: Igy az Chriſtus mondatik derekat fel övedzni, mert az ö Attyanak parancsolattyanak vegben vitelere, mindenkor keſen vagyon.

Vegezetre öltözeti felõl azt mondgya, hogy az ö párt öve volt tiſta aranybol avagy finum aranybol: azzal peldaztatot az Chriſtuſnak az ö Attyahoz valo engedelmeſſegenek tiſtaſaga, es dragalatos volta; kiben ſoha ſemmi macula nem volt, az mint hogy az finum aranynal ſemmi nem lehet tiſtab. Ez az maſodik dolog.

III. Meg irja az Propheta az Chriſtuſt, az ö abrazattya ſerint, à ki felõl azt mondgya elſõben, hogy az ö teſte ollyan volt mint az Tharſis, illyen nevõ draga kõ, az mellyet más nevel Chryſolituſnak avagy Hyacinthuſnakis magyaraznak, es ollyan ſint mutat mint az Eg: az mely ö teſtenek eg ſinũ abrazattyaval az abrazoltatot; hogy az Ur Jeſus Chriſtus az Egbõl leſen el jövendö:

Maſodſor abrazattya felôl azt mondgya ollyan volt mint az villamas: az mellyel peldaztatot az Chriſtuſnak az ô gyorſaſaga mindenekre. Mert az mikeppen az villamas hirtelen nap keletrôl megh tetzik nap nyugotra. Igy az Ur Jeſus Chriſtus hirtelenſeggel, az ô hatalmas Iſteni ereje altal, jelen vagyon mindenekre. Harmadſor ſemei felôl azt mondgya, hogy ollyanok voltanak mint az egô ſôvetnekôk: Mellyel peldaztatot az Chriſtuſnak Iſteni bôlcseſege. Mert ſemmi nincsen az ô ſemei elôt titokban; hanem mindeneket jol tud es jol lát ô felſege. Negyedſer karjai es labai felôl azt mondgya, hogy ollyanok voltanak mint az tûzes ertz: Az mellyel peldaztatot az ô hatalmaſſaga, à ki mindeneket az ô labaival el tapodhat, es kezeivel ôſſve ronthat, minden maga ſerelme es faydalma nelkûl. Ötödſor es utolſor ſava felôl azt mondgya, hogy az ô beſedenek ſava ollyan volt mint az ſokaſagnak ſava. Az mellyel peldaztatot az Chriſtuſnak az ô parancsolattyanak hathato ereje, kinek ſenki ellene nem alhat, ſôt az Jeſus Chriſtuſnak parancsolattyara mindenek reſketnek; mindenek meg indulnak Ezek nezznek ennek az Firſiunak az Jeſus Chriſtuſnak ſemlyenek megh iraſara.

Tanuſag.

I. Innet tanullyuk meg, Mit kellyen vallanunk es hinnünk az Chriſtus felôl: ezt tudni illik, hogy az ô, à ki az ô mennyei ſent Attyanak titkat ki jelentette az Danielnek az Anyaſent-egyhaznak jôvendô allapattya felôl; az mint bizonyittya az Daniel. Annak-okaert az ô örökke valo Iſtenſegeben ſemmit ne ketôlkôdgyünk.

Ahon-

Ahonnet megh hamiſsittatnak az el fordult elmejû Sidok, kik moſt is nagy bolondul varjak hogy ujonnan az emberi teſtben fûletteſſek az Meſsias, es az meg adattatot Fiunak Iſtenſeget tagadgyak. A kiket Iſten ſoha bûntetes nelkûl vak-merôſegôkert nem hagyot, ſ-nem is hágy ez uran is. Mert az mint ennek elôtte meg hallok; az Meſsiaſnak az Jeſus Chriſtuſnak meg veteſejert, romla el Jeruſalem varoſa. Julianus Apoſtata el ſakada az Chriſtuſtul; iſſonyu vetôdelme lôn erette, az mint olvashattak es halhattak ſokſor az kereſztyenek Cherintuſra az fôrôdô ház ſakada. Annak-okaert mi az egyſer megh adatot Ur Jeſus Chriſtuſſal elegedgyünk megh: Eleg minekünk az idvôſſegre, az mint mondgya az ſent Janos felôle: Ez az ôrôk elet ugy-mond; ez az Atya Iſtennek akarattya, hogy valaki hiſen az Fiuban, el ne veſen, hanem, ôrôk elete legyen.

II. Tanullyuk meg; mit abrazolt az Chriſtuſnak az ô tôrvenyben ſirſiui abrazatban valo meg jeleneſe. Nem egyebet hanem az ô kôvetkôzendô megteſtôſûleſet, az mely vegben ment immar az Uy Teſtamentomban.

III. Tanullyuk meg, minemû legyen az Jeſus Chriſtuſnak ſozattya, beſede; Oly à ki fellyûl halad mindeneket es à kinek ſavara, mindeneknek ſajok be dugattatnak kinek ſenki ellene nem alhat. Mely az mi vigaztalaſunkra ſolgal. Am bator zugolodgyek ez vilag az Iſtennek ki adot ſozattya Evangelioma ellen, haſontalanul munkalkodnak; Mert ſenki ennek utat meg nem gatolhattya, meg marad vilag vegeig, ſôt mind ôrôkke. Noha ennek az Jeſus Chriſtus beſedenek Evangeliomanak eleitûl fogva ſokan akartak ellene allani, azt megh gatolni is.

De fûſtben ment minden igyekôzetôk; Mert annyival inkab mindenkor elô vitte û az û ſavanak hangjat ſelô viſi û felſege ez utan-is.

IV. Tanullyuk megh azt-is: Az Chriſtus Danielnek fejer ruhaban jelenik meg; az mely regenten Papok es Kiralyok ôltôzeti volt, az mint ſollotunk immar rola; tiſtaſagot jegyez az fejer ôltôzet: Hát az Papok, fejedelmek tiſta eletûvek es tudomanyuvak legyenek; Mert tûkôrôk ûk, es Iſtennek fellyeb valo ſám ado ſolgai. Laſſuk az maſodik dolgot-is.

Maſodſor mondam hogy azt kell minekûnk megh latnunk; Mit ſerzet ez az latas az Danielnek ſiveben, es haſonlatos keppen az û Tarſainak-is ſivekben, à kik akkor ô vele valanak. Ved eſedben, kôzônſegeſſen effelôl azt mondgya, hogy, meg remûltenek mindnyajan, Daniel es az û tarſai. De mindazaltal nagy kûlômbſeg vagyon az remûlesben, Daniel es az ô tarſai kôzôt. 1. Mert Daniel megh retten latvan az Iſtennek fiat abban az megh jelent abrazatban: De az ô tarſai nem lattak az Chriſtuſt: hanem reſketnek csak az ô ſavanak zengeſe es hathato erejere-is. 2. Kûlômbôznek igy: Mert az ô tarſai el futnak mellôle; De az Daniel meg marad; es tovab igyekôzik annak vegere menni noha nagy felelômmel: Mert azt mondgya maga felôl, hogy az Chriſtus latasabol, ereje el eſôt vala, ſine el valtozot, ortzajaval az fôldre leborult vala, az az holt elevenne lôtt vala, ſemmit nem kûlômbôzven az holtaktul. Illyen remûleſſel kefite Iſten Danielt az mennyei titkos dolognak erteſehôz. Nem oknelkûl akara penig Iſten, hogy az ô tarſai-is kik akkor Danielel valanak reſeſek lennenek az remûlesben, de azert, hogy

hogy lennenek tanubizonſagi ennek az mennyei jelenéſnek, es hogy nem valami hejaban valo latas volna ez. Iollehet csak Daniel lattya az Chriſtuſt, es erti egyedûl az ſozatnak ertelmet: Mert Iſten csak ôtet meltoztatta vala erre, hogy ô lenne ennek ertôje, es annak-utanna ô adna tuttara az Anyaſent-egyhaznak.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg innet: Micsoda legyen Iſtennek az ô jelen letenek ereje, gyûmôlcse: ez bizonyara, hogy valahol az Iſten ônnôn magat ki mutattya, az emberek felette igen meg remûlnek rayta. Remûleſt ſerez Iſten az ô jelen letevel az embereknek: Illyen az embernek erôtlen volta, ha ôſſve vettetik az Iſtennek hatalmaſſagaval. Peldajul vagyon az Pharaho nepe. *Exod.* 14. à ki latvan az Iſtennek ſegitſeget ſ-jelen voltat az Izrael fiai kôzôt, azt mondgyak: Fuſſunk el az Izrael elôt, mert az Ur hadakozik ô erettôk az Ægyptombeliek ellen.

II. Tanullyuk megh, hogy mikor az Iſten valakiket nagy dologrol akar megh inteni, annak elôtte meg ſokta rettenteni: az mint cselekôſſik itt az Daniellel, hogy eſeben vegye magat, elôſôr meg remiti ôtet. Igy cselekôdek amaz Sauluſſal-is, ki annak utanna Palnak neveztetek, mikor Damaſcusban menne; Mennyei vilagoſſaggal kôrnyûl veſi, es le eſik az fôldre. *Actor.* 9. Igy moſt-is Iſten ſokakat betegſeg altal, ſerencsetlen allapattal ſokot az jôvendô dologhoz kefiteni. Nem akarja Iſten veſſôdelmedet, azert meg vér betegſeggel tegôdet; hogy az te gonoſſagodban elô ne mehes. Fel fuvalkottal gazdagſagodban; El veſi tûled; hogy gazdagſagod mia el ne veſ.

III. Tanullyuk meg: Micsoda legyen az Iſten bűntető oſtoranak gyűmölcse: Ez: hogy az altal nemellyek eppűlnek nemellyek pedig az miat el veſznek. Az hivek eppűlnek ſ-javokra vagyon ű nekik az Iſtennek ſanyargato oſtora: Mert az oſtor alat folyamnak az Urhoz. De vi. ſontak à kűlſő oſtor alat el veſznek à hitőtlenek. Mert nem hogy ők ez altal meg ternenek, de ſőt inkab zugolodnak Iſten ellen. Az mivel annak-okaert à kereſztyen ember el, az altal à hitőtlen ember meg hal. Minekűnk penig az mi nyomoruſaginkat tegye az mi Iſtenűnk idvőſſegeſſe, haſznoſſa, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXX. PRÆDICATIO.

Verſ. 10. ES ime egy kez illete engemet, es fel allata engemet terdemre, es az en kezeimnek tenyerere.

Verſ. 11. Es monda ennekem Daniel kedves firfiu Iſtennel, erts meg az beſzedőket, mellyeket teneked ſzollok, es aly az te labaidra, mert bocsattattam te hozzad; es mikor ez ſzót ſzollana fel allek reſzketven. Es

Verſ. 12. monda ennekem: Ne fely Daniel, mert az elſő naptul fogvan, mellyen indula az te ſzived hogy meg ertſed az lataſt, es magadat ſanyargaſſad bőymeg ertſed az lataſt, es magadat ſanyargaſſad bőytőléſőddel az te Iſtenőd elől, meg halgattattak az te

Verſ. 13. beſzedid, es en jőttem az te beſzedidert. De az Perſiai Orſzagnak Fejedelme alla en előmben huſzon egy napig; es ime az Mihaly Angyal, egy à fő fejedelmek közzűl jőve, hogy nekem ſegitſeggel lenne, es

ne, es maradek ott az Perſiai Kiralyoknal. Es jöt- *Verſ. 14.*
tem hogy teneked tuttodra adgyam, az mi követ-
közik az te nepedre az utolſo időkben, mert az la-
tasſok időkre ſolgal. Es mikor ſollana en velem *Verſ. 15.*
ezbeſzedek ſerint, vetem ortzamat az földre, es
el nemulek. Es ime egy, ki haſonlo vala ember *Verſ. 16.*
fiai haſonlatoſſagahoz, illete az en ajakaimat, es
meg nyitam a z en ſamot es ſollek, es mondek an-
nak àki all vala en elöttem: Uram az latasban
ream fordulnak minden faydalmim, annyira hog
ſemmi erőm ne lenne. Es mi modon ſolhat ezzel *Verſ. 17.*
az en Uramnal az en Uramnak ſolgaja? Mert az
időtül fogva, nem alla en bennem erő, es lelegzet
nem marada en bennem. Es iſmet illete engemet, *Verſ. 18.*
mint egy embernek haſonlatoſſaga, es az Angyal
meg erőſſite engemet. Es monda: Ne fely te *Verſ. 19.*
kedves firfiu; Bek eſeg teneked, erős legy es bato-
ritſd meg magadat. Es mikor ſollana en velem,
meg batoritam magamat, es mondek: Szol-
lyon az en Uram, mert meg batorital engemet.

SUMMA.

Immar ſumma ſerint ezekben az verſecskekben azt irja meg à Propheta; Mikepen biztattya, batorittya az Iſtennek Angyala Danielt az ő felelme es remüleſe közöt; kefitven Danielt, ennek az mennyei jeleneſnek ertelmehöz. Ez az ſumma.

Mon-

Mondom arrol tanittatunk ez igekben; Hogy hogy biztattya, batorittya az Iſtennek Angyala Danielt az ő felelmi kőzőt hogy ennek az mennyei jeleneſnek, haſnos es ertelmes tanubizonſag tevője leheſſen, az Iſten Anyaſent-egyhaznak jővendő haſnalattyara. Az mely tudomannak ez lefen haſna, hogy innen meg tanulhattyuk kűnnyen, hogy ſenki az mennyei dolgoknak tanulaſahoz, erteſehőz nem elegſeges magatul: hogy ha az Iſtennek ſent Lelketől nem ſegittetik. Annak-okaert Iſten az, à ki minket az mennyei dolgoknak erteſehőz tanulaſahoz eppit: az mint mondotta regen az ſent Gergely Doctor: *Niſi intus ſit qui doceat, invanum lingua docentis laborat.* az az, Ha belől nem lefen az oktato, tanito ſent Lelek, haſontalan az tanitonak nyelve. Tanult az, à kit Iſten tanit, ſoktak még kőz beſedben-is mondani. Es bizonyara igy vagyon ez: Mert az tevelygő Papiſta Atyaſiak előt, akar mint forgaſſad az Bibliat, de ők inkab hiſnek az hazugſagnak, es emberi talalmannak: Mert űket Iſten az tevelygesben hatta őnnőn magoknak.

REZSEK.

Negy reſecskei vadnak ezeknek az meg jedzet igeknek. Mert negy rendbeli nemeit, graduſit ſamlallya az Propheta az ő felelmi kőzőt valo biztataſanak, batoritaſanak elő: mellyekben jobban jobban eppiti Iſten Danielt, ennek az negyedik es utolſo mennyei jeleneſnek erteſehőz tanulaſahoz. Mi is hát ez graduſok ſerint magyarazzuk az igeket rővideden.

Mond az Propheta: Es ime egy kez illete engemet es fel allata engemet terdeimre, es az en kezeimnek tenyerere: Es monda ennekem: Daniel kedves firfiu Iſtennel, erts meg ez beſedőket mellyeket teneked ſollok es ály az te la-

te labaidra, mert most bocsattattam te hozzad: Es mikor ez sokat sollana, fel allek reszketven.

Mit akar?

Ez igekben foglaltatik be az Daniel vigaztaltatasanak es biztattatasanak első modgya. Aholot harmat cselekősik az Istennek Angyala: Mert 1. biztattya az Danielt külső jeggyel. 2. Beszedevel. 3. Cselekődetivel. Jeggyel biztattya igy: Mert elsőben illeti kezevel; az mely kez semmi nem egyeb hanem a szent Leleknek ereje: az mely szent Lelek az szent irasban, Istennek Ujanak mondatik: Masodsor fel allattya terdeire, es kezeinek tenyerere, hogy innet vegye eszeben az ő erőtlenseget ki az ő maga ereje altal labaira nem alhat.

Beszedevel, biztattya igy: Mert ezt parancsollya neki hogy allyon fel labaira. Miert? Parancsolattyanak okat ezt mondgya: Mert most bocsattattam ugy-mond te hozzad: *q. d.* az Isten azert bocsatot engemet követsegbe te hozzad, hogy tegedet meg tanitsalak az jövendő dolgok felől, azert legy bator, aly fel az te labaidra.

Cselekődetivel biztattya, confirmallya igy: Mert reszketven à Daniel, fel allattya ũtet parancsolattyaval labaira.

Tanusag.

1. Tanullyuk meg innet: Mely erőtlen az ember, az mennyei dolgoknak ertesehőz es tanulashoz, ugy annyira hogy senki az mennyei dolgoknak ertesehőz nem juthat, az Istennek segitsege, keze es vezerlese nelkül: Az mely Istennek keze, semmi nem egyeb, hanem az uyjá fülő, meg elevenitő szent Lelek.

Ugyan itt. II. Tanullyuk meg azt-is: kiket ſokot Iſten az ô keze, ſent lelke altal fel eppiteni, labaira fel allatni? Azokat bizonyara à kik ô magokat meg alazzak Iſten elôt, à kik felelmeſôk es tôredelmes ſivôek. Azoktul penigh à kik fel fuvalkottanak magokban, tavoly vagyon az Iſtennek lelke.

III. Tanullyuk meg: Hog hogy kell az igaz kereſtyen embernek az Iſteni titkos dolgokban eppûlni? Felelemmel: rettegeſſel, à mint meg vagyon irva, *Proverb. 1. Timor Domini eſt initium Sapientiæ*; az Urnak felelme à bôlcseſegnek kezdeti: es ezt az felelmet à kereſtyen ember ſoha ki nem veti ſivebôl, bator az Ur Iſtennek leg nagyob jo tetemenyet iſmerje-is; az mint pelda erre à Daniel, à ki noha lattya az Iſtennek dolgait, de mindazaltal retteg. Az
Luc. 5. ſent Peter latvan az Chriſtuſnak csudalatos cselekôdetit, azt mondgya: Uram meny ki en tûlem, mert en bûnôs ember vagyok. Fellyed hát te-is az Urat, hogy ha az Iſtennek titkos dolgainak igyekôzôl vegere menni; Igy kellene bizonyara. *Reverentia*, bôcsûlettel valo felelem kellene az Iſtenigejehôz. De nem cselekôſôd ember, ſ ez az oka, hogy hafontalanul mulatod el az orat, az Iſten hazaban; ki megy es nem tanultal ſemmit, nem voltal az igenek tiſtôlettel egybe kôttettetôt halgatoja. Csak akkor felſ, mikor az feddes elô fordul: azt pedig inkab mindenkor meg erdômlened. Laſſuk az maſik dolgot.

Mond immar à Propheta: Es monda ennekê, ne fely Daniel; mert meg halgatot Iſten tegôdet: meg halgattatak à te beſeidd; es en jôttem à te beſedidert. De à Perſiai Orſaganak Fejedelme alla elômben 21. napig; es à Mihaly Angyal jôve nekê ſegitſegûl: Es jôttê hog tuttodra adgyam, Mit mi kôvetkôzik à te nepedre.

Mit akar?

Ez ighekben foglaltatik be az Daniel biztatasanak masodik graditsa. Aholot harmat cselekôsik az Angyal az ô befedeben. Mert 1. Vigaztalasanak summajat jelenti meg, s-annak okat adgya. 2. Megh felel az Angyal az Danielnek egy ellen-vetesere, es ez ideig valo kesôdelmessegenek okat adgya. 3. Jelen letenek veget mondgya meg: Miert jôt?

Summaja vigaztalasanak ez: Ne fely Daniel: Mintha mondana: Hagy beket à felelômnek s-legy bator. Miert? Ket okat mondgya. 1. Mert ugy-mond megh halgattattak az te befedid. Igy Argumental. Valakinek Isten imatsagat meg halgattya, nem kell annak felni reskетni. De az te kônyôrgesôdet Isten meg halgatta Daniel. Annakokaert ne fely semmit, legy bator fivel. Hogy pedigh ez igy legyen, hogy Isten à Danielt meg halgatta legyen; ezzel bizonyittya, mert annak idejet-is meg mondgya, mikor halgatta meg: tudni illik; Meg az elsô napon, az az, megh akkor, mikor bôytre kônyôrgesre es imatsagra atta vala ônnôn magat Isten elôt. Ez az elsô ok. 2. Ezert ne felyôn à Daniel azt mondgya az Angyal: Es en jôttem à te befedidert, az az: jôttem ez vegre, hog az en kôvetsegômet te elôtted vegben vigyem. Meg vagyon parancsolva ennekê hog te hozzad jûjek. Azert nê volt az te kônyôrgesôd hasontalan: Ne fely tehat semmit legy bator fivel.

Masodsor à mint jelentem; Meg felel itt az Angyal, à Danielnek ellenvetesere: Mert azt mondhattya vala à Daniel az Angyalnak. Hogyha az Ur Istê meg halgatta ôtet az ô kônyôrgeseben, es parancsolatot adot Istê felôle, hog ù hozza jûjôn, s-el mulatta azt: Nem jol cselekôtte, nem

illenek ez az jo Angyaloknak tiſztihöz. Ha penig Iſten örét meg nem halgatta, könyörögven az Eccleſianak közönſeges nyomoruſagaban; tehat ez-is ellenközik az Iſtennek irgalmaſſagaval. Ez az Daniel ellen-veteſe.

F. Meg felel mind az kettöre, ſ-meg menti mind magat az Angyal, ſ-mind penigh az Iſten irgalmaſſagat Daniel elöt. Az Iſten irgalmaſſagat oltalmazza igy: Mert azt mondgya mindgyart az te beſedödnek kezdetiben, meg halgattattak az te beſedid: Mintha mondana: Valakiket Iſten mindgyart az ö beſedöknek kezdetiben meg halgat, nincsen azoknak ſemmi modgyok benne, hogy panaſolkodhaſſanak az Iſtennek irgalmaſſaga ellen az megh halgatasban. De Iſten az te beſedödet mindgyart megh halgatta. Annak-okaert nincsen ſemmi oka hogy panaſolkodhaſſal az Iſtennek irgalmaſſaga ellen az megh halgatasban.

Magat-is meg menti az Angyal igy. Mert az ö keſödelmenek okat azt mondgya; hogy az Perſia Orſaganak Fejedelme allot ö eleiben, 21. napig, miglen az Mihaly Angyal ſegitſeggel lenne ö neki. A holot az Perſia Orſaganak Fejedelmen, ertetik az Cambyſes, az Cyrus Kiraly fia, à ki mikoron az ö Attya az Cyrus, hadakoznek az Scythakra, felbe hagyattya az Jeruſalem Temploma eppiteſet.

Az Mihaly Angyalon pedig ertetik az Iſtennek fia az Ur Jeſus Chriſtus: Mert az Mihaly, annyit teſen; mint erös hatalmas Iſtennel egyenlö. Illyetén pedig allattya es ſajat ereje ſ-hatalma ſerint, egyedül csak az Jeſus Chriſtus, az Atyaval es az ſent Lelekkel: Mely Chriſtus Jeſus, nem csak itt, hanem ſok helyen az ſent irasban Angyal-

gyalnak-is neveztetik; az követſegre kepeſt, mellyet vegben vit az meg teſtöſült allapatban az ú Prophetai tiſti ſerint. Azt akarja hát itt mondani ſumma ſerint az Angyal: Nem vethet az Daniel ô reja-is; Mert az Cambyſeſnek kegyetlen ſandekat kellet le ſallitani; hogy eleb ne mehetne dolgaban, az Iſten nepe ellen valo kegyötlen tanatſa ſerint: Es netalam tovab-is kellet volna keſni, ha az Iſtennek Fia az Mihaly Angyal ſegitſeggel nem lett volna neki, az ô Iſteni erejenek altala. Nem vethet azert az Daniel az ô könyörgeſeben, ſem az Iſten irgalmaſſagara, ſem pedig az Angyalra. Ez az maſik dolog.

Harmadſor ugyan itt veget-is meg jelenti követſegenek az Angyal. Miert jött? Ezert ugy-mond, hogy tenéked tuttodra adgyam; mi követközik az te nepedre az utolſo idökben: Mert az latas ſok napokra ſolgal, az az mint leſen ez vilagi birodalmaknak valtozaſi közöt az Iſten nepenek jövendöben dolga; Ezert jöttem hogy meg jelentſem te neked.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg: Mit kell ertenünk ſ-vallanunk az ſent Angyaloknak, tiſtök, hatalmok, es jelen letök felöl. Tiſtök felöl ugy ertſünk hogy ſolgalo lelkök ük; ſolgalnak azoknak, à kik az Ur Iſtent ſegitſegül hijak, oltalmazzak azok ellen à kik akarnak az hiveknek artani, az mint hogy oltalmazza itt az Angyal az Iſtennek nepet az Cambyſeſnek kegyetlen tanatſa es ſandeka ellen: Tanittyak vegezetre az hiveket ſükſeges dolgokra; à mint tanittya itt az Iſtennek Angyala Danielt az jövendö dolgok felöl. Hatalmok felöl az ſent Angyaloknak azt mondgyuk, hogy noha felette hatalmaſok ük; ugy annyira hogy ſem-

mit ez világi fejedelmektûl nem felnek: De mindazáltal az ô hatalmok meg határoztatot, es ſokkal fellyeb valo azoknak hatalmánál, az Iſten Fiának hatalma; kinek ſegitſege nélkûl, ſûkölködnek az ſent Angyalok: az mint hog itt à Mihály Angyal az Iſtennek fia, ſegiti à követſégben bocsáttatot Angyalt. Jelen letelek felôl à ſent Angyalokat ugy értſünk; hog nincsenek ſ-nem-is lehetnek az Iſtennek Angyali mindenût: Mert ez, az egy Iſtenſégnek tulaydona hogy mindenôt leheſſen: Hanem egyſer eggyût vadnak, maſor penigh maſut. Es ha az Iſtennek Angyala moſt eggyût vagyon, maſut ugyan azon egy órában nem lehet. Az mint ennek à követſégben jaro Angyalnak példája meg mutattya: Mert mikor Cambyſeſſel vala, nem volt akkor Danielel; es mikor Danielel beſel vala, nem vala akkor Cambyſeſſel. Igy kell értenûnk minden ſent Angyalok felôl.

II. Tanullyuk meg: Micsoda legyen à híveknek, à közönſéges nyomoruſágok közôt az ô tiſztôk? Ez eggyik hogy ne fellyenek; Mert Iſten parancsollya ſent Angyala által: Maſodſor ezért ſe fellyenek: Mert mihelt Iſtenhôz folyamunk, mindgyárt meg halgattatunk: ſôt mínek elôtte az mi könyörgeſünknek veget vetnénk, immár annak elôtte ô felſége meg halgat minket, à mint cſelekôdek az Danielel. Maſodik tiſztünk ez, hogy felette igen könyörögjünk, ha ſinten az teſt minekûnk azt dictálna-is, hogy nincs à mi könyörgeſünknek haſna. Mert az Iſten ſinten akkor ſokta meg mutatni hogy meg halgatot minket, mikor az veſôdelemnek közepôtte vagyunk; akkor el bocsattya az ſi Angyalat es meg oltalmaz minket. Az mint cſelekôdek az Danielel, à kinek könyörgeſet akkor hal-

gata

gata meg, mikor az Cambyſes fel tamadot volna az Iſten tiſztőſſege ellen; es felbe fakaztatta volna az Jeruſalem Temploma eppiteſet.

Oh mi kegyelmes Iſtenűnk ſinten igy vagyon dolgunk. Moſt kezdőttűk vala à te Templomodnak falait eppiteni az igaz hitőt regi fabados folyaſanak csatornajara bocsatani; De ime fel tamadot Cambyſes tőb tarſaival eggyűt, kik hitűnket kereſztyeni vallaſunkat akarjak habergatni. Azert moſt vagyon ideje, kegyelmes Atyank Iſtenűnk, hogy ki tamadgy mellettűnk. Moſt vagyon ideje hogy mi-is Iſtennek kőnyőrőgjűnk Atyamfiai kereſztyenek, mikor Orſagunknak illyen meg hanyatlot allapattyat veſſűk eſſűnkben. Kivűl az termeſet ſerint valo ellenſeg azon vagyon, hogy à baratſagnak frigy kőteſnek ſine alat, forrőt őnthe iſſen alank, es maga prædajava teheſsőn. Belől az Anti-Chriſtuſnak meg dűhőt ſolgai minden alnok meſterſegek utan, veſsődelműnkre es az Iſten egő ſővetnekenek, draga igejenek meg oltaſara forralnak kegyő kővet. Az mi penig keſerveſſeb, az Evangeliomnak vallaſanak palaſtya alat, nemellyek, emberi fűtől talaltatot tudomany altal, az Iſtennek igejenek gyorſan folyo kut fejenek csatornait akarjak meg keslelni, meg bűdőſiteni, es az emberek előt kedvetlenné tenni. De őrőkke valo mag, jo izű eledel az Iſten igeje; Nem teheti azt ſenki derekaſſan kedvetlenné. Csak ez kevantatik Kereſztyenek hozza, hogy az imatſagban, az Iſten igeje halgataſaban ſerenyőknek kell lennűnk. Diadalmas leſen Iſten mindeneken, mindenekben.

III. Tanullyuk meg: Mit kell remenlenűnk az Iſten Eccleſiajanak allapattya felől: Nem egyebet; hanem hog

Iſten-

Istennek kivaltkepen valo gondgya vagyon erre; ugy annyira hogy semmi nem eshetik azon, hanem valamit az mi Istenünk az ö örökke valo tanatsabol el rendelt felöle, hogy jövendöben meg essek ö rayta. Az mint az Istennek Angyala mondgya Danielnek, hogy azert jöt ü, hogy megh tanitsa Danielt arra, mire jut az Isten nepenek jövendöben dolga ez vilagi birodalmaknak valtozasi alat. Az mely tanusag ßolgal az mi vigaztalasunkra, hogy ne zugodgyunk az mikor lattyuk, hogy az Istennek Anyaßent-egyhaza, nihol tanitoitul foztatik meg; nihol az egigyü kösseg tömlöczel fizetes alat keßerittetik az balvanyozo tudomanyra menni; nihol penig Templomokbol rekeztetnek ki, hogy igy az Isten igejenek igazan valo hirdettetese ne follyon; Mint [a] Homonnan, [b] Ungvarat, [c] Varanon s-töb helyeken-is vagyon csak most az dolog, s-vala nem regen csak az mi emleközetünkre ßegeny Hazankban, Patzinban, [d] Kartsan, Madon, Lißkan; Tavolybadkan penigh tülönk, [e] Szemtzen, Nagy Szombatban, Cambyses tarsaiva löttenek vala nemely Urak, balvant es egyeb emberi hazugsagot akarnak vala az Isten Anyaßent-egyhazaban levö hiveknek nyakokra kötni; De mivel hogy Isten azt à probat, veghetetlen tanatsabol bocsatotta vala az ö hiveire, hogy fel serkennenek es hitökben vallasokban, annyival inkab vastagodnanak; veget vetöt ü felsege annak-is, az akadaly ßerzöket gonoß ßandekokban meg gatolvan; söt sokakat azok közzül ez vilagbol ki törölven; s-veget vet ez utan az többinek-is ugy, hogy megh Prosapiajokat nemeket-is az emberek közöt gyalazatossa es magva ßakatta teven. Igaz az Isten az ö iteletiben; Rettenetes az hitötleneknek bünteteseben:

[a] 1612.
[b] 1613.
[c] A. 1617
[d] A. 1594
[e] A. 1604

Ne-

Ne vessön hát senki követ ö vele, mert segyent vall, valaki Istenre tamad; akar nagy, s-akar kitsin legyen az. Bölcs es kegyes az ü irgalmassagaban azokhoz à kik ütet felik, böcsülik, es az ü ki jelentet akarattyanak ösvenyen jarnak. Ezeket, ha egy keveſſe proba ala bocsattya-is; ismet könyörül raytok, es öket meg vidamittya sent lelke es sent igeje altal: Nem hadgya ü soha az ö Anyasentegyhazat. Da laſſuk tanitasunknak harmadik reset-is.

Effelöl igy kezdi tanitasat el az Prophéta s-mond: Es mikoron sollana en velem ez besedek serint; vetem ortzamat az földre es el nemulek. Es ime egy, ki hasonlo vala ember fiai hasonlatossagahoz, illete az en ajakimat es meg nyitam az en samat es sollek, es mondek annak à ki âtvala en elöttem, &c.

Mit akar itt?

Ez igekben foglaltatik be, az Angyalnak harmadik biztatasa, mellyel biztattya Danielt az ö felelmi közöt. Aholot harom dolgot kell meg jedzenünk. 1. Mire valo ez még-is az vigaztalas? Metzen vele? F. Nagy oka vagyon: mert igen megh remölt vala az Daniel: Honnet tetzik meg? Elöször mert az Angyalnak felelmeböl; ortzajat az földre függezti, semeit sem meri fel emelni az Eg sele. Masodsor innet; Mert felelmeben meg nemul, nem tud semmit sollani; mint à kik ijettökben el ajulnak. Ezek közöt az ö felelmi közöt bizonyara fükölködik vala az Daniel töb biztatas nelkül, azert nem oknelkül adatik ez-is az többihöz. 2. Azt kell meg jedzenünk: ki altal lön Danielnek ez az ö vigaztalasa: effelöl azt mondgyuk hogy az altal, à ki hasonlo vala ember fiai hasonlatos-

ſagahoz: Az mellyen ertetik az Ur Jeſus Chriſtus. Ő lőt az vigaztalo. Hogy hogy? Illetven az ő ajakait, hogy ezzel az kűlső jeggyel, erőt es batorſagot adna Danielnek az ſollaſra. 3. Azt-is meg kell jedzenűnk. Mi haſna lőtt ennek az Iſten Fia illeteſenek; azt mondgya felőle hogy erőt vőtt altala ſ-ſollot.

Mit ſollot? Előſőr tanubizonſagot tőtt az ő erőtlenſege felől. Maſodſor erről, hogy nem beſelhet az Urral, mert nem maradot lelegzet ő benne.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg innet-is: Mibē allyon az emberi teſtnek gyarloſaga ebbē ez romlando eletben, valamikor Iſtēnnel vagyon dolgunk? Ebben bizonyara, hog az Iſtennek az ő felſeges voltat, dicsőſegenek nagyſagat el nē ſenvedhettyűk; de nemákká lefűnk ő felſege előt. Igy vagyon a Danielnek dolga ſ-igy vagyon minden Kereſtyen embernek. Nem oknelkűl mondgya hát az Daniel, hogy nem beſelhet ű az Urral; mert nem maradot lelegzet ő benne.

II. Tanullyuk megh: Honnet lehet minekűnk illyen nagy erőtlenſegűnk es gyarloſagunk kőzőt valami vigaztalaſunk? Innet bizonyara, hogy az Iſtennek Fia az Ur Jeſus Chriſtus az mi nagy gyarloſagunk kőzőt, ſegitſeggel leſen minekűnk. Az mint ſegite es erőt ada Danielnek, illetven az ő ajakait az ſollaſra.

Mond vegezetre immar az Propheta. Es iſmet illete engemet mint egy embernek haſonlatoſſaga es az Angyal meg erőſite engemet, &c.

Mit akar?

Ez igekben foglaltatik be, negyedik es utolſo batoritaſa az Angyalnak, mellyel batoritotta Danielt. Aholot kettőt

kettôt jegyez meg az Propheta. 1. Az biztataſnak formajat, modgyat. 2. Gyûmôlcset. Formaja harmat foglal magaban. Mert elôſôr illeti az Angyal Danielt. Maſodſor erôſiti. Harmadſor felelmeben biztattya: Ne fely ugy-mond. Okat mondgya. 1. ezert; Mert Iſtennel kedves firfiu vagy. 2. Azt mondgya, bekeſeg tenecked, az az: ſemmi nyavalyad nem leſen: ſôt ennek felette ugyan kettôz eti az Angyal az biztataſt: Ne fely: Ne fely. Hafna penig avagy gyûmôlcse ennek à Daniel biztataſanak kettôleſen. Eggyik ez, hogy bizodalmat veſen maganak az Daniel: Maſik ez, hogy talpara fel alvan batorſagoſſan ſoll: ſollyon immar ugymond az en Uram; okat adgya: Mert immar meg erôſitteteſôt û tûle.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg innet: Micsoda modot tart à mi oktataſunkbã, tanitaſunkban, batoritaſunkban, es vegezetre az ô ajandekinak velûnk valo kôzleſeben Iſten: Ezt bizonyara, hogy nem ônti az ô ajandekit egyſer ſmind mi reank, hanem naprol napra kôzli ajandekit graduſonkent mi velûnk. Hogy igy az mi erôtelenſegûnket meg iſmerjûk, es az ô ajandekit fellyeb bôcsûllyûk. Igy cselekôdôt Iſten Danielel, az biztatasban, az mint ſemeinkel lattyuk.

II. Tanullyuk meg: Hog hogy ſokot Iſten minket erôſiteni hitônkben, vallaſunkban, à mennyei dolgoknak erteſeben: Harom kepen: Mert neha kûlſô jegyôk altal; neha csudalatos cselekôdetôk altal, neha penig beſede, ſava altal; à mint ekkedig à Daniel peldajabol eſûnkben vettûk.

III. Vegezetre tanullyuk meg; kik legyenek az Iſten titkainak melto tanitvani, halgatoi, es Paſtori csak azok bizonyara à kiket az Ur Iſtẽ meltoztat, es kûlſô inteſôk altal ke-

zehőz ſoktat, es ſent lelkevel tanit; az mint cselekődőt az Daniellel, kit maganak valaztot az ő titkos dolgainak tanulaſara ertesere. Minket-is penig tegyen az mi Istenünk az ő igejenek melto halgatoiva ſ-Paſtoriva, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXXI. PRÆDICATIO.

Verſ. 20. ES monda, tudode miert jőttem hozzad? Mert moſtan terek meg, hogy hartzollyak az Perſiai Fejedelem ellen, es en ha ki megyők, ime Gőrög
Verſ. 21. Orſag Fejedelme jő elő. De meg beſellem teneked, az mi meg vagyon jegyőzve az igaſſagnak iraſaban. Mert ſenki nincsen à ki magat erőſſen tartana ezekben en velem; hanem csak Mihaly Angyal az ti Fejedelmetők.

Summaja az igeknek.

Ennek előtte valo tanitaſunkban, megh magyaraztuk azt: Mikeppen kefite Iſten az Danielt az ő Angyala altal ehőz az negyedik es utolſo Mennyei jeleneshőz, mellyet latot vala az Tygris folyo viz mellet, Cyrus Kiralynak harmadik eſtendejeben. Moſt immar kővetkőzik az Daniel latasanak elő ſamlalaſa; melyben ſumma ſerint arrol teſen tanubizonſagot az Angyal: Minemű dolgok kővetkőznek az Istennek Eccleſiajara, az Sido nepre, ez vilagi birodalmaknak valtozaſi alat. Az mely Prophetia, az: jővendő mondas foglaltatik be ettől az verſtől fogva, az tizen eggyedik es tizenkettődik Caputokban.

Ennek

Ennek pedig az jövendőlesnek ez lesen hasna az mint ez előt-is jelentők s-ez utan-is meg hallyuk: Mit remenlhet most-is az Isten Ecclesiaja, ez vilagi birodalmaknak valtozasi alat, Istentelen, kegyőtlen Fejedelmek alat, az ő meg maradasa felől? Ezt bizonyara, hogy noha haborgattatik üldöztetik ez: de mindazaltal Isten az ű Anyasent-egyhazanak oltalmazoja lesen.

REZSEK.

Ket resei vadnak ennek az igaz jövendő mondasnak.

I. Kőzönsegőssen tanit az Angyal, az Persiai, Gőrög Orszagi Asiai es Syriai birodalmak felől, kik haborgatni fogjak az Isten Anyasent-egyhazat.

II. Ennek utanna az tizenegyedik, es tizenkettődik Caputekban, az mit kőzönsegőssen mondot nyilvabban magyarazza rendel; s-mi-is ekeppen elmelkődgyünk az Angyalnak tanitasa felől: Most lassuk csak az első dolgot.

Az mi kőzönseges tanitasat illeti az Angyalnak, be foglaltatik az, ezekben ez megh hallot nehany ighekben. A hol ket dolgot forgat. Mert először azokrol az birodalmakrol soll, mellyek alat fenved az Ecclesia. Masodsor vigaztalast nyuyt az Angyal, az nyomorusagok kőzőt forgo Anyasent-egyhaznak. Lassuk ezeket.

Mond az Prophetanal az Angyal. Tudode miert jőttem hozzad?

Mit akar?

Minek előtte tanitasahoz kezdene az Angyal, elől jaro besedőt bocsat, mellyel serkenti Danielt azoknak figyelmes halgatasara, tanulasara, az mellyeket akarna neki meg jelenteni. Az mellyet nem oka nelkül cselekősik az Angyal; hanem ezert, mivel hogy annak előtte meg nemult

vala az Daniel, venne csendeſſeget elmejének, lehetne batrab az mennyei titkos dolgoknak erteſehőz. Azt akarja azert mondani az Angyal: Immar elegge meg mondami Miert bocsattattam ki Iſtentől, ſ-jol ertőd Daniel hogy Iſtentől jőttem ki: De tudode miben vagyon az dolog? Ved jol eſedben ſ-im meg tanitalak rea. Ez az Angyalnak elől jaro beſede. Tanitaſaban pedig itt az elſő reſben, harom dolgot tractal az Angyal: Mert elſőben ſoll az Perſiai Kiraly felől ſ-mond. Moſtan terők meg, hogy harczollyak az Perſiai Fejedelem ellen.

Mit akar?

Jővendőt mond, hogy ű ennek utanna viaskodni fog az Perſiai Kiraly ellen.

Kicsoda-ez? Nem kell erteni azon valamellyet az Angyalok kőzzől, hanem ertetik azon az Cambyſes, à ki az Iſten Eccleſiajanak eppiteſet meg haborita. Azt akarja azert mondani hogy ez ellen à Cambyſes ellen, az Iſten Anyaſent-egyhazanak ellenſege ellen, à ki alnok tanacsot forralt az Sidok veſődelmere; ez ellen fog hadakozni, es Orſagat el akarja puſztitani: Hogy pedig ez igy legyen, es ezen az Perſianak Fejedelmen, nem valami Angyalt kellyen erteni, hanem magat az Perſianak Kirallyat, meg tetzik innet: Mert à ſent Angyalok kőzőt, mincsen ſemmi viſſa-vonyas, ſemmi csata, mivelhogy mincsen ő bennők ſemmi illetlen kevanſag, az melyből ſarmazik gyakorta az hadakozas es viſſa-vonyas; à mint bizonyittya ſent Jacab. *cap.* 4. *vi.* & 2. Mikor igy ſoll. Honnet vadnak ugy-mond à haboruſagok, es viſſa-vonaſok ti kőztetők? Avagy nem az gonoſ kevanſagbole? mellyek vitezkődnek az ti tagaitokban. Kevantok valami dolgot, de azert ugyan

ugyan nincsen: Nagy ſorgalmatoſſaggal igyekőztők de ugyan nem kaphattyatok: tuſakottok es hartzoltok, de ugyan nem nyerhetitők meg: Annak-okaert, mert nem keritők Iſtentől. Ez az első dolog.

Maſodſor az nagy Alexander felől jővendől ſ-mond Es en ha ki megyők; Ime Gőrőg Orſag fejedelme jű elő. Mintha mondana; ki megyők en Perſiabol Gőrőg Orſagban; es el hozom az Gőrőg Orſagnak fejedelmet, tudni illik az nagy Alexandert, az Perſiaiak romlaſara. Es ime el jű az Gőrőg Orſagnak Fejedelme, jelen leſen. Aholot ezt az ighet: *Ecce*, Ime, meg kell jegyőznűnk: Mert ezzel az igevel el az dolognak bizonyos voltaert: mintha ezt mondana. Leſen ez mindeneknek nagy almelkodaſara, hogy az nagy Alexander altal mennyen à Tengeren csak harmintz ezer gyalogjaval, es őt ezer lovagjaval, es hogy hadat merjőn inditani illyen hatalmas Monarcha ellen, mint az Perſiai Kiraly volna; de meg leſen ketſegnelkűl hogy győződelmes-is leſen. Ez az maſik.

Harmadſor vegezetre ſoll az Lagidaknak es Seleucidaknak Kiralyirol az Angyal, ſ-mond. Meg jelentem teneked, mi vagyon meg jegyőzven az igaſſagnak iraſaban.

Mit akar?

Az igaſſagnak iraſan, ertetik az Iſtēnek őrőkke valo tanacsa (ez az Iſtennek kőnyve) ſ-azt akarja mondani. Az Lagidak es Seleucidak felől-is, az az, az Aſianak es Syrianak Kirali felől-is, à kik ſarmaznak à nagy Alexandernek hadnagyibol, az Alexander halala utan; mit vegezőt az Ur Iſten az ő őrőkke valo tanacsaban, meg jelentem teneked. A mely ketſegnelkűl vegben megyen. Ezek tartoznak az Angyalnak kőzőnſeges jővendő mondaſanak ertelmere.

Tanu-

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg itt az Angyalnak inteſebôl, mellyel inti az Danielt az mennyei titkos dolgoknak erteſere. Micsoda kevantatik naponkent az Iſten igejenek halgataſahoz: nem egyeb, hanem az mennyei titkos dolgoknak ahitatos buzgo kevanſaga. Ahitatoſaggal, buzgoſaggal kel az Iſten hazaban eppûlni, nem immel ammal. Ne ugy tarcs az Iſtennek igejet mint az Æſopus fabulajat, avagy valami egyeb kôzônſeges mondaſt, hanem buzgo ſeretettel, kevanſaggal halgaſſad azt: Szorgalmatoſſagodal eppûly. Ne ſunnyadoz felette, hanem ſereny legy es vigyazo abban.

II. Tanullyuk meg: Micsoda legyen az ſent Angyaloknak tiſtôk azok ellen, kik az Iſten Eccleſiajanak akarnak artani? Kettô bizonyara. Eggyik ez, hogy azoknak hatalmat à kik akarnak artani, el rontſak, es viaskodgyanak az Iſten Eccleſiajaert. Az mikeppen ez az Danielleſi beſellô Angyal, hadakozik az Cambyſes, Perſiai Kiraly ellen az Iſten Eccleſiajanak meg maradaſajert; mind addig, az mig Orſagatul, es jôvendô ôrôkôs maradekitul meg foſtya. Es haſonlatoskeppen hadakozek azok ellen, kik akaranak annak-utanna az Iſten nepenek artani. Maſodik tiſtôk az ſent Angyaloknak ez, hogy ellenſeget hoznak ôk meſſe fôldrôl azokra, à kik az Iſten nepenek akarnak artani. Az mikeppen Macedoniabol, Gôrôg Orſagbol ellenſegûl hozza az Angyal Alexandert, az Perſiai Kiraly ellen, es ûtet Orſagatul meg foſta altala. Ezek az Angyalok tiſti az Eccleſia ellenſegi ellen.

III. Es utolſor tanullyuk meg: Micsoda legyen ez vilagi kegyôtlen birodalmak romlaſanak oka, es mikor fo-

kot az-

kot az romlas ez vilagi kegyôtlen birodalmakra fallani. Oka bizonyara ez vilagi kegyôtlen fejedelmek el veſeſenek nem egyeb; hanem hogy az Iſten Anyaſent-egyhazat kergetik es haborgattyak: Az mint az Perſiai es Gôrôg Orſagi birodalmaknak peldajabol meg tetzik; kiket Iſten az Anyaſent-egyhaznak haborgataſaert el veſte. Ideje penigh effele kegyôtlen birodalmak romlaſanak mindgyart kezdetik, mihelt az Iſtẽ hazanak akarnak artani, noha nem mindgyaraſt egy ſem pillantasban veſnek el. Az mint peldanak okaert az Perſiai birodalom, az Cambyſes idejeben, à ki meg tilta az Jeruſalem Temploma eppiteſet, nem mindgyart veſe el; de mindazaltal az ô idejetûl fogva mind falton fallot, mind addig mig ſemmive lôtt.

Tanullyak meg hât ez vilagi kegyôtlenek, hogy noha egy ideig birodalmokban viragoznak; de birodalmok nem allando leſen, hanem laſſan laſſan ſemmive leſen. Ugyan itten nem leſen artalmas talam; Ha megh tanullyok aztis: Micsoda legyen az Iſtennek kônyve. Nem egyeb az hanem az Iſtennek Decretoma, tanatſa: Mely igaſſagnak kônyvenek mondattatik ezert: Mert az Iſtenben ſemmi fogyatkozas nincsen; es valamit el vegezet meg kell annak lenni. Ez az elſô reſz:

Mondam maſodſor ezekben az igekben, vigaztalaſt nyuyt az Iſtennek lelke az ô Angyala altal, az ô Anyaſent-egyhazanak, ez vilagi birodalmak alat valo nyomoruſagi kôzôt à kirôl igy tanit ſ. mond. Mert ugymond ſenki nincsen à ki magat erôſſen tartana ezekben en velem, hanem csak Mihaly Angyal az ti fejedelmetôk: Mintha mondana. Ha ez egeſz vilag az Eccleſiat oſtromollya, haborgattya-is, es ez minden rendbeli fejedelmektôl el ha-

gyattatik-is, ugy annyira hogy ſenki nem leſen ez egeſz földön oly Fejedelem, à ki ennekem oltalmazaſara mellettem legyen: Mindazaltal el nem hagyattatik az ti Fejedelmetőktûl az Mihaly Angyaltul, azaz: az Iſtennek őrőktûl fogvan valo Fiatul, à ki ti Fejedelmetek, es az ő Anyaſzent-egyhazanak feje: de ű leſzen egyedől az ő Anyaſzent-egyhazanak elegſeges meg oltalmazoja.

Tanuſag.

I. Tanullyok megh innet az mi vizgatalaſunkra, az Iſten Anyaſzent-egyhazanak nyomoruſagi közőt, ne fellyűnk ſemmit. Elősőr ezert: Mert Iſten az ő Angyali altal hadakozik mi erettünk: Pelda erre az Sennacherib hadanak veſződelme, melyben egy Angyal altal ſzaz nyoltzvan őt ezer ember veſzet el. Maſodſor ne fellyűnk: Mert azokra à kik minekünk akarnak artani, Iſten ellenſegőt hoz az ő Angyali altal, es igy oltalmaz minket. Az mint ennek valoſagat, csak Orſagunkban-is koſtoltuk: az, mikor az balvanyozo Papiſtakra, az termeſzet ſzerint valo ellenſeget meſzſze földről hoza: ugy vagyon nagy karaval kűlső kepen ſzegeny hazanknak; de viſzont ki beſzelhetetlen haſznaval lelki csendeſſegünknek, es igaz tudomanyunknak. Igy veri ez utan-is viſzſza az mi ſzent Iſtenünk, az Anti-Chriſtuſnak az ő dihősſeget, es meg oltalmazza az ő igaz Anyaſzent-egyhazat. Harmadſor ne fellyűnk meg-is ſemmi ellenſeginktől: Mert ha ſenki ez egeſz vilagon, ez vilagi Fejedelmek közzül oltalmunk nem leſzen-is minekünk: Megh oltalmaz az Mihaly Angyal az Iſtennek őrőkke valo Fia, az mi Urunk Jeſus Chriſtus, à ki igaz Iſten es igaz ember, es mi Atyankfia,

à ki

à ki az ô Anyaſſent-egyhazanak feje. Am bator zugodgyek tehat ez vilag tartſon tanatſot veſſôdelmünkre; ęl az mi Iſtenünk, à ki meg csufollya ôket à kik ellenſeginк, à ki gondunkat is akarja viſelni nekünk.

II. Tanullyuk megh innet: Mikor ſokta Iſten az ô ſegitſeget oltalmat az ô Anyaſſent-egyhazanak ki jelenteni; Akkor bizonyara az mikor ez vilagi külſô erôk megh fogyatkoznak; ſenki nem leſſen az Eccleſianak elegedendô gyamola, meg fogyatkozik az emberi ſegitſeg. Oh mi kegyelmes Iſtenünk, tekints mi reank; Mert ha valaha egyebkor, moſtan meg fogyatkozot minden emberi erô es remenſeg mi kôztünk; Egyedûl mi Urunk Iſtenünk csak te read marattunk. Annak-okaert kely ki az te Anyaſſent-egyhazad mellet, viſeld gondgyat annak az te ſent Fiadert kerünk. A kinek veled egyetemben es az ſent Lelôkkel, adaſſek birodalom, hatalom, tiſtôſſeg mind ôrôkke, Amen.

CAPVT XI.

LXXII. PRÆDICATIO.

Vers. 1. ANnak-okaert en az Mediai Dariusnak elsö
Eßtendejebē allek hogy ötet meg erösſitſem,
Vers. 2. es neki ſegitſeggel legyek. Es moſtan igaſſagot je-
lentek te neked; Ime męg harom Kiralyok tamad-
nak Perſiaban, es az negyedik el gazdagul nagy
gazdagſaggal mindeneknek felette, es mikor meg
halad mindeneket gazdagſaggal, fel tamazt min-
Vers. 3. deneket Görög Orßag ellen. Es tamad egy erös
Kiraly, es uralkodik nagy uralkodaſſal, es cselekö-
Vers. 4. dik mindent az ö akarattya ßenrīt. Es minek utan-
na meg allapodik, meg rontatik az ö Orßaga es el
oßol az Egnek negy ßelére, de nem ßall az ö ma-
radekira es nem az ö uralkodaſa ßerint uralkod-
nak, mellyel uralkodot: Mert ki ßaggattatik az ö
birodalma, es egyebeknek adatik ezek kivöl.

Summaja ez Caputnak.

Summaja ez jelen valo Tizenegyedik Caputnak ez: Megh magyarazza nyilvabban az Angyal ez Caputban azt, à mit az Tizedik Caputban homalyosban, es közön-

ſege

ſeges keppen mondot vala az követközendö birodalmakrol. Mert moſt immar jövendöt mond az Perſiai, Görög, Orſagi, Ægyptus es Syriai Kiralyokrol, es vegezetre amaz kegyötlen Antiochuſrol, à kik ſok keppen igyeköznek az Iſten Anyaſent-egyhazanak artani: De mindazaltal Iſten ezeket az birodalmakat meg büntéti, az ö Anyaſent-egyhazat pedig meg tartya ſ-fel eppiti.

Ertöde ſ

Azt mondom ſumma ſerint, elö ſamlallya az Angyal azokat à birodalmakat, mellyek altal nyomoruſagot ſenved az Eccleſia; de azonközben Iſten leſen az ö Eccleſiajanak oltalmazoja.

Mi reank nezve haſna ez Angyal jövendö mondaſanak Kereſtyenek ez: Eſünkben vehettyük azt, mit remenlhet moſt-is az Eccleſia, ez vilagi kegyötlen birodalmak valtozaſi alat. Ezt tudni illik, hogy nyomoruſag ſenvedes ſorſa: de mindazaltal Iſten leſen ennek gondviſelöje. Ne felſyünk azokaert ſemmit, valakik az Eccleſianak elö tagjai vagyunk: Mert ſoha Iſten az ö Anyaſent-egyhazat nem hatta, ſ-nem-is hadgya.

Reſei ennek az Caputnak.

Harom reſei vadnak ez Tizenegyedik Caputnak. Mert:

I. Tanit az Perſiai birodalomrol, az ket elſö verſökben.

II. Tanit az Görög Orſagi birodalomrol, az harmadik es negyedik verſekben.

III. Tanit az Seleucidaknak es Lagidaknak, az az Ægyptus es Syriai Kiralyoknak birodalmarol, az egeſ tizenegyedik Caputban az negy elſö verſök utan, mind az vegeig.

Hogy penig rövidebben tanit az ket elſö birodalmak felöl, hogy nem mint az utolſoról: ennek ez az oka, hogy à

ket elſô birodalmak tudni illik az Perſiai es Gôrôg Orſzagi birodalmak, nem ſinten el annyiban fognanak kegyetlenkôdni az Iſten nepen, mint az utolſo, ki leg fellyebben valo kegyetlenſeget fogna cselekôdni az Eccleſian. Az menyivel annak-okaert ennek kegyetlenſege tovab regnalna, annyival tôb beſedôkkel magyarazza az Angyal, ſ-mi-is azert az reſek ſerint magyarazzuk az igeket. Moſt pedig csak az ket elſô reſekrôl ertekôzzûnk igen rôvideden.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik az Perſiai birodalmat; igy ſoll az Propheta felôle, avagy az Angyal az Prophetanal ſ-mond. Annak-okaert ugy-mond, en à Mediabeli Dariuſnak elſô Eſtendejeben allek, hogy ôt meg erôſsitſem, es ſegitſeggel legyek neki. Es moſtan igaſſagot jelentôk teneked; Ime meg harom Kiralyok tamadnak Perſiaban, es az negyedik el gazdagul nagy gazdagſaggal mindeneknek felette, es mikor meg halad mindeneket gazdagſaggal, fel tamaſt mindeneket Gôrôg Orſag ellen. Ez igekbe foglaltatik be moſtan az elſô Reſ. A holot imez ket kerdeſôket kell meg magyaraznunk.

1. Mikor kezdetôt à Perſiai birodalom, es honnet vôt erôt meg maradaſt maganak. 2. Kicsodak voltak ennek az birodalomnak Fejedelmi.

Az mi az elſô kerdeſt illeti: tudni illik, mikor kezdetôt à Perſiai birodalom es honnet vôt erôt meg maradaſt maganak? Ved eſedben. Kezdetôt à Mediabeli Dariuſnak elſô Eſtendejeben, à kit hagya Cyrus maga helyeben, el foglalvan Babyloniat, ô maga Cyrus menven kiſſebbik Aſiaban, nagy haddal az Maſſagetakra. Fundamentomot pedig, erôt vôtt ez az birodalom maganak nem emberi

erôtûl,

erôtûl, hanem az Istennek segitsegebôl tanacsabol, el bocsatvan Isten segitsegre Dariusnak, az ô Angyalat à mint bizonyittya itt az Angyal ſ. azt mondgya hogy Isten adot vala neki parancsolatot, hogy hadakoznek à Darius mellet az ô ellenſegi ellen, hogy meg erôſitene à Mediabeli Dariusnak Orſagat. Hogy pedigh ezt maganak tulaydonittya az Angyal, nem kevelyſegbôl ſoll igy maga felôl; hanem azert, hogy az ô ſolgalattyat megh jelentſe, hogy Istennek parancsolattyabol ſolgalt ô à Darius Orſaganak meg erôſiteſeben. Ez azert ennek az birodalomnak fundamentoma, kezdeti, ſ. ez az elſô kerdeſre az feleler.

Tanuſag.

I. Tanullyuk meg: Minemû birodalmak legyenek allandok, es minemû Urak, Fejedelmek leheſſenek ſerentſeſök dolgokban; azok bizonyara, à kik az Isten Eccleſiajanak kedveznek, es azt ſemmikeppen nem igyekôznek rontani, hanem ſôt inkab azon vadnak, hogy eppûllyôn, es maradaſt vegyen û alattok. Mert effelek mellet ſoktanak az Istennek Angyali vigyazni, ſ. ezeknek akarnak ſegitſeggel lenni. Az mint pelda erre az Darius, kinek birodalmat, Fejedelemſeget, Orſagat, az Angyal eppiti ſ. oltalmazza egyebek ellen. Mert kedvez vala Darius Danielnek es kedvez vala az Isten Anyaſent-egyhazanak à rabſagban Babyloniaban. Bodog azert az az Orſag, tartomany, varos: Bodog az à Fejedelemſeg, à holot az Istennek igeje ſallaſt talal. De viſontag, bodogtalan Fejedelêſeg, Uraſag az, à ki az Isten Hazanak ellenſege, es à ſokaig ſemmikeppen nem maradando: Mert az Isten hazanak öldökleſe, az illyenôknek hamarſagos veſedelmerhez.

II. Ugyan innet tanullyuk meg: Honnan vagyon az orſagoknak,

goknak, birodalmaknak erôſſege? Csak az egy Iſtentôl az ô ſent Angyalinak altala; à kik ſolgalnak az Iſtennek parancsolattyara, oltalmazzak az hiveket, az kegyôtlen Fejedelmeknek penigh felelmet, remûleſt, veſſôdelmet ſerzenek.

Tanullyuk meg tehat itt ez arant az Fejedelmek, Urak gond-viſelôk, ſolgallyanak Iſtennek, legyenek Iſten felôl: Mert az ô birodalmok Uraſagok, ſoha allando nem leſen ha az Urlſten az ô Angyali altal ſegitſegûl mellettôk nem leſen. De jol leſen dolgok azoknak valakik Iſtenben vetik az ô meg maradaſokat. Ne bizzunk hát mi-is Atyamfiai az mi kûlſô erôſſegeinkben ſemmit, erôs varainkban, varaſunkban; hanem bizzunk csak az mi Iſtenûnknek ſegitſegeben az mi meg maradaſunk felôl. Pelda az Dariûs, kit Iſten az ô Angyala altal ſegit es erôſsit az ô birodalmaban es nem arthat ſenki nekie.

III. Tanullyuk meg: Kiknek ſoktak az ſent Angyalok kivaltkeppen ſegitſeggel lenni? Bizonyara fükeppen az Iſtennek hiveinek: De azonközben ſegitſeggel vadnak az hitôtlen Fejedelmeknek-is; fükeppen azoknak à kik az ô Eccleſiajat oltalmazzak. Hogy azert Iſten az hitôtlen Fejedelmeknek, Kiralyoknak gyôzôdelmet ád az Eccleſiaert cselekôſi Iſten azt. Az mint pelda erre nem meſſe az termeſet ſerint valo ellenſegnek Tôrôknek, Tatarſnak allapattyok; kiknek Iſten gyôzôdelmet es Uralkodaſaban valo meg maradaſt ád; Mert azok az Iſtennek Anyaſent-egyhazat bekeſegben tartyak. Es hogyha az Iſtennek Angyali ſegitſeggel vadnak az Pogany Dariuſnak, mert kedvez az Darius az Iſten nepenek; inkab ſegitſeggel leſnek az hiveknek, csak ellyenek azzal Iſten tiſtôſſegere,

gere, es az ô Anyaſſent-egyhazanak meg maradaſara. Ez itt az elſô dolog: Laſſuk az maſikat.

Maſodik kerdeſünk ebben az elſô reſben kereſtyenek ez vala: Kicsodak voltak ennek az Perſiai birodalomnak Kiralyi? A kire igy felel az Iſtennek Angyala ſ-mond: Moſtan ugymond igazat jelentôk teneked (az az: à mint vagyon az dolog oly igazan mondom teneked) Ime harom Kiralyok tamadnak Perſiaban, es à negyedik el gazdagul nagy gazdagſaggal mindeneknek felette, es mikor meg halad mindeneket gazdagſaggal; fel tamaſt mindeneket Gôrôg Orſag ellen.

Mit akar?

Negy rendbeli Kiralyokat ſamlal. Kicsodak ezek? Elſô Cyrus, à ki Dariuſnak az ô Ipanak engedé az birodalmat, mikor meg vôtte volna Babyloniat; ô maga pedig mêne à Maſſagetakra hadakozni. A mely Maſſagetaknak ez vala az ô ſokaſok; hog felette nyomorultaknak es igye fogyottaknak tartottak azokat, à kik betegſeg mia halnak vala meg, hanem Attyokat, Annyokat, Attyokfiait, ha kik hetven eſtendôket eltenek, kônyôrûlvê azokon, meg ôlik es meg eſik vala. Jobnak itelvén azt, hogy, ôk ônnek meg Attyokfiait, Attyokat, Annyokat, hog ſem mint à fergektôl emeztetnének meg. Ezekkel à Maſſagetakkal hadakozván azert Cyrus, el eſek lova hatarol, altal fôgeztetek egy nyillal, es ugyan azon ſebben meg hala. Be vivek Cyruſt à ſolgai ſatoraban; es ugyan à Perſak lônek à Maſſagetak ellê gyôzôdelmeſſek. Vagyon más velekôdes-is à Cyrus halala felôl à Hiſtoria iroknak kônyvekben: en azt itt nem vitatom, hanem à ki akar felôle olvaſni, tekintſe meg Herodotuſt es Matthæus Dreſſeruſt *in ſuo ſexto Millenario* felôle.

Cyrus utan Fejedelem lûn az ô fia Cambyses: (jambor Atyanak latorfia) à ki az Isten temploma eppiteset Jerusalemben felbe sakazta; mely cselekôdetiert ellensege lôn neki az Istennek Angyala. Tôb jot ebben az Cambysesben nem olvasunk; hanem hogy amaz hamis bironak az Sisamnisnak le vonata az bôret, es azz l burittata meg az itelô seket, hogy annak-utanna, meg emlekôznenek az birak, hogy igaz iteletôt solgaltatnanak. *Dress. pag.* 334.

Cambyses utan Fejedelem lôn Persiaban, Darius Hystaspis à ki lova nyeritesevel tetetek Kirallya.

Darius utan Persiai Kiraly lôn Xerxes, Darius Hystaspisnak az fia, á ki az Assverus Kiralynak-is mondatik, à ki gazdagsagaval mindeneket felûl mul vala, megh talalvan az Dariusnak az ô Attyanak el reytetôt kentset, es Uralkodik vala ez: Indiatul fogva, mind Æthiopiaig az à Szerecsen Orsagig, saz huson het tartomanyokon. A ki nagy gazdagsagaban bizvan, nagy hadat indita Gôrôgh Orsag ellen; de hasontalanul, mert nem lôn gyôzôdelmes az Xerxes: mert alig salada el vegezetre û maga-is el egy hajocskán Gôrôg Orsagbol: es vegezetre az Artabanus az ô solgaja ôle meg Xerxest az û nagy serencsetlensegejert. Mert jobnak itele halalat, hogy nem mint segyensegben valo eletet. Ez volt az az Xerxes, à ki elsôben Gôrôg Orsagnak felelmenek, s-annak-utanna csufjanak mondatot. Ezek az negy Kiralyok kiket itt emleget az Angyal; de nem azert, mintha az Persiai birodalomban, tôb Kiralyok ugyan nem voltanak volna ezeknel (mert Xerxes utan meg hat Kiralyok voltanak, ugymint Artaxerxes Longimanus, Darius Nothus, Artaxerxes Mne-

Mnenon, Darius Ochus, Arsames es Darius Codomanus) hanem ez annak az oka, hogy ez negy Kiralyok idejeben fénlót viragzot kivaltkepen, az Perſiai birodalom; ez negy Kiralyok utan penig azon Perſiai birodalom falton fallot: Mind addig, miglen Darius Codomanus idejeben, fallot ez az birodalom az nagy Alexanderre. Ertyük azert, micsoda negy Kiralyokat emleget az Angyal; Lattuk az tanuſagot.

Tanuſag.

Tanullyuk megh ez vilagi birodalmaknak ſorſa mibenben allion. 1. Ebben; hogy minnen ez vilagi birodalmaknak, Fejedelemſegeknek egy tökelletes es allando ſorſa nem volt ſoha ſnem-is lehen: de az mikeppen hogy nevekődnek; igy mikor azoknak ideje el telik, ſemmive lesnek. 2. Ide tartozik az-is: Hogy az Orſagoknak, tartomanyoknak felette kűlömbőző Fejedelmi ſoktak lenni: Mert az jok utan, gyakorta kegyőtlenek ſoktanak tamadni fősvenyők, telhetetlenek. Peldajul vannak az Perſiai Kiralyok; Jambor az Cyrus, kegyes fejedelem; de lator az ő fia Cambyſes; es felette igen kűlömbőz Darius Hyſtaſpis Xerxeſtűl. 3. Vegezetre ide tartozik ez-is hogy ez vilagi birodalmaknak, Fejedelemſegeknek romlaſanak az oka, az Fejedelmeknek vetke, ugymint balvanyozo, tobzodo, telhetetlen volta; illetlen ſatzoltataſa az nepnek, gazdagſagaval valo kevelyſege ſ. az többi. Pelda az Perſiai birodalom, mely az Kiralyok vetkeért el veſe, ſ. kivaltkepen penig az Xerxes gonoſſagaert, à ki gazdagſagabol illetlen hadakozaſt ſerze; kivel vegtere maganak-is halalt ſerze. Ertyük ezt-is.

Mondam masodsor ezekben az jelen valo igekben, tanit az Istennek Angyala, az Macedoniai, avagy Gôrôgh Orszagi birodalom felôl; à kirôl igy tanit, s-mond: Es támad egy erôs Kiraly, es Uralkodik nagy Uralkodassal, es cselekôdik mindeneket az ô akarattya szerint. Aholot ket dolgot kell minekûnk meg jegyôznûnk. 1. Mit mond ennek az birodalomnak nevekôdese felôl az Isten Angyala, 2. Mit mond romlasa pusztulasa felôl-is.

Nevekôdese felôl azt mondgya, hogy ennek Kiralya gyors leszen, hatalmas leszen; es mindeneket valamiket kevan, vegbe-is viszen. Az mint az Alexandernek szerencses hadaibol meg tetzik, à ki keves idô alat meg hodoltata maganak ez vilagnak csak nem nagyob reszet. Nem nagy erôvel penigh: Mert elsôben Sandor indulvan Persiara, harmincz ezer gyalogokkal es ôt ezer lovaggal indul meg, semmit nem gondolvan az ellenségnek sokasagával. Gyorsasaga penig az hadakozasban meg tetzik innet: Mert mikor kérdenek az Sandort, hogy hogy holdoltatot volna meg hirtelenséggel ennyi nemzetségôket azt mondgya. μηδὲν ἀναβαλόμενος: *Nihil procrastinans*, az az: semmi dolgomat ugymond egy naprol másra nem halasztottam.

Tanusag.

I. Tanullyuk meg innet, az nagy Alexander viragzo szep allapattyabol birodalmanak, à ki fel nevekôdik az Persiai birodalom utan: Honnet legyen ez: hogy ez vilagi birodalmak kôzzûl eggyik sál, s-az masik nevekôdik; eggyik kezrôl másra adatik. Ved ebedben: Istennek igaz iteletibôl es el vegezôt tanacsabol vagyon az. Isten tanacsaba vala fel irva, azt mondgya az Angyal, hogy az Persiai

ſlai birodalom az Gôrôgôkre ſallyon. Az mely valtozas emlekôzteſſen minket à Chriſtus orſagarol, Evangeliomarol, à mely eggyik nemzetſegrôl ſall az maſikra. El vefi Iſten az ô Evangeliomat egy nemzetſegtûl az haladatlanſagert es az maſiknak adgya. El vôtte az Sidoktul, es azt az Poganyoknak atta; ezek kôzôt-is, eggyikrôl az maſikra ſallitotta. Ha moſt nalad vagyon Magyar, meg ôrizd, ugy élly az mint Iſten tanit az ô Evangeliomaban: mert maſra fog ſallani te kezedrôl.

II. Tanullyuk meg: Hônet kell ez vilagi birodalmaknak meg marado allapattya felôl kûlſôképẽ iteletôt tônnûnk. E. Annak Fejedelmiből: mert à minemû à Kiraly, ollyan az ô Orſaga. Jay annak az Orſagnak, à kinek Fejedelme gyermek, erôtlen, tobzodo, reſeges, parazna, prædalo; ſaz többi. Jay annak az varaſnak es falunak-is, à kinek biraja es elôtte jaroi illyetenek. Viſontak, bodog az az Orſag tartomany, varos, falu, à kinek eſes es mertekletes eletû Fejedelme ſ. gondviſelôi vadnak, az minemû valz Sandor az ô Orſagaban, gyors, erôs, hatalmas, eſzes minden dolgaiban. Te-is hát illyenért kônyôrôgj Iſtennek, hogy ô felſege adgyon: Ha ollyan vagyon minden rendek ſerint, halakat adgy Iſtennek erette, engedgy annak jo ſivel, ſolgaly keſerites-nelkûl, es eletiert kônyôrôgy. Igy marad meg bekeſeged, es Iſteni ſolgalatod.

Romlaſa felôl penig az nagy Alexander birodalmanak azt mondgya az Angyal, elſôben, hogy mikor meg csendeſzedik, ſ. meg allapodik Orſaga, annak-utanna azon ô Orſaga meg rontatik, es el oſol az Egnek negy ſeleire az az, el oſol ez vilagnak negy reſeire; nap keletre, nap nyugotra, eſzakra, delre; es nem ſall az az birodalom à nagy

Alexandernek maradekira. Az mint vegben-is mene ez, az mint meg tetzik az Hiſtoriakbol. Mert minek-utanna meg hala Sandor, es az ô ſolgai el temetêk ôtet Babyloniaban, Roxanes Aſſony az nagy Sandor feleſege terhes ſſen marada tôle, kinek mikor ideje el telék, egy fiat ſzûle, kire az nagy Sandor birodalma nez vala: De megh foztatek tûle. Mert à nagy Sandor hadnagyi, ugy-mint Seleucus Ptolomæus, Antigonus es Caſſander, fel oztozanak az nagy Sandor birodalmaval, ily fin alat, hogy ôk abban csak gubernatorok lennenek addig, mig az Sandor fia fel nevekôdnek, de ſemmi nem telék benne. Mert à ſejedelemſeg, Uraſag hidgyed erkôlcsôt veſen maganak; De ritkan jora; hanem gonoſra. Seleucus azert, el foglala Syriat, Babyloniat nap keletre. Caſſander Macedoniat, Ptolomæus, Ægyptomot Delre. Igy azert az Sandor birodalma az mint az Angyal ſoll, ez vilagnak negy fele fele el oſla. Maſodſor az Sandor birodalmanak romlaſa felôl azt mondgya es nem az ô uralkodaſa ſerint uralkodnak; mellyel uralkodot: az az: Nem lôtt annak-utanna ezeknek à hadnagyokbol tamadot fejedelmeknek uralkodaſok mint az nagy Sandore. Harmadſor azt mondgya felôle, ki ſagattatik az ô birodalma, az az: noha az ô birodalma ollyannak latzik mint az nagy zôldelló fa, de mindazaltal ki ſakaztatik mint egy planta, egy fûvecske. Negyedſer es utolſor azt mondgya: Es egyebeknek adatik ezek kivûl; az az nem az ô maradekira, hanem az ô hadnagyira ſall az Sandor birodalma. Es ezt jo eleve lattatik hogy eſebe vôtte vala halalanak idejen az Alexander. Mert mikor kerdenek Barati, kinek hadna orſzagat;

gat: azt feleli, τῷ κρατίστῳ optimo ac præstantissimo. Annak ugy mond à ki leg job lesen.

Tanusag.

Tanullyuk meg: Mikor tôrtenik ez vilagi birodalmaknak, fejedelemsegôknek vege; Uraknak, Fejedelmeknek halala: F. Akkor sinten, mikor leg job allapatban vadnak, es az jo serentseben ugyan meg resegôttenek, nagy hamarsaggal lesen birodalmoknak romlasa, es magoknak hala, Pelda erre à Sãdor à ki mikor leg job allapatbã, fenyôs dicsôsegben volna, akor tôrtenik halala, s. birodalmanak valtozasa. Jusson esedbe hát, mikor leg job allapatbã vag, hogy akkor leg kôzeleb halalod, s. eletôdnek valtozasa.

II. Tanullyuk meg: Hogy semmi nincsen ez vilagi dologban allando; hanem mindenek valtozas alat vadnak. Alhatatlan ez vilagnak minden dicsôsege. Pelda az Sandornak viragzo allapattya, à ki hirtelen semmive lôn. Az mely solgal nekûnk, magunk meg alazasara, vilagi kevelysegôknek meg utalasara: Ne hidgyûk el magunkat, mert meg csal ez vilagnak alhatatlan volta. Ha gazdag vagy, ne suvalkodgyal fel; mert valtozo az serentse: Ha ma Crœsus vagy, holnap Irus egy kuldus lehetz. Ha jo egesseged vagyon, ne hid el magadat vele; Mert ugyan ma megh betegseg ûtkôzhetik hozzad. Ha Ur vagy ne hid el magadat: sok urak kulduſokka lôttek; mert nincs ez vilagon semmi allando. Szolgal ez az tudomany az mi vigasztalasunkra: Mert ha ma nyomorogattatunk, s. ellensegûnk gyôzedelmes raytunk, holnap valtozik az serentse s az mi ellensegink semmive lesnek elôttûnk.

III. Tanullyuk megh az Alexander peldajabol kinek Orsaga, nem marad az ô tulaydon magzattyara;

tyara ; hogy az kegyetlenſeggel. artatlan vernek ki ontaſaval, prædaval, Iſten nevének gyalazattyával kereſôt jo-ſag, nem marad harmad izig az Atyakrol, Anyakrol, fiokrol, leanyokra; az mint lôn az Sandor maradekanak dolga. Mert az Sandor kegyetlen vala, es vegezetre magat Iſten gyanant akarja vala tiſztôltetni : kiert az ô maradeka nem lôn reſzes birodalmaban. Azert à kik Atyak, Anyàk vattok igaz keresmenyôtôkkel gyûytſetek kentſôt maradekitoknak, hogy elhaſſanek holtatok utan azzal. Nem csuda hát, ha à Kalmarok fiainak is keves ſokot maradni; mert ſok eskûvelſel gyûytik ſokak, ſok hamis hittel, az miek vagyon azt. Nezd el csak, vay ki kevefet latz az kalmarok fiai kózzûl, à ki attyatul marattal dicsekôdhetnek. Oka vagyon annak miert cselekôſi Iſten azt.

IV. Vegezetre tanullyuk megh innet : Valakik Iſten ellen haladatlanok, iſmet haladatlanokkal ſokta ô felſege bûntetni : Mert ez az haladatlanſagnak melto jutalma. Pelda az Sandor à ki haladatlan lôn Iſtenhôz, à ki ſok jokkal meg latogatta vala ôtet, es illyen nagy birodalomra fel emelte vala : De nem vévé jo neven, ſôt azzal gonoſul ęle ; Azert Iſten is azzal veré meg, hogy ſenki az ô halala utan, nem lôn nekie igaz : hanem fel oſtozanak azok, kiket fel emelt vala nagy tiſztôſſegre, Orſagaval, ſôt ennek felette Fiat es feleſeget meg ôlek. Hogy azert minekûnk egeſz eletûnkben ſ halalunk utan is jol legyen dolgunk ; legyûnk mind Iſtenünkhôz ſ mind felebarátinkhoz hala adók az el vôtt jokert. Melyre ſegellyen minket az mi Iſtenûnk, fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXXIII.

LXXIII. PRÆDICATIO.

ES hatalmas leßen az Deli Kiraly, es az ő fejedelmi kőzzűl masis, meg erősődik, es ez hatalmat vészen azon, es Uralkodik: nagy Uralkodas leßen az ő Uralkodasa. Es egynehany eßtendő mulvan, egybe baratkoznak; es az Deli Kiraly leanya, megyőn az Eßaki Kiralyhoz, hogy őket egybe bekelteſſe, de nem leßen annak arra valo karja ereje, ſem penig az kiraly meg nem marad az ő erejeben hanem kezben adatik az aßßonyi allar, mind azok à kik azt el hoztak volt; mind az ő Attya, es à kik az időben azt batoritottak. Es tamad annak à Kiraly leanyanak győkerenek, csimotaja kőzzűl egy az ő Kiralyi rendiben, ki el menven, hadat vißen az Eßaki Kiraly erőſſegei ellen, es azokat el foglallya. Es annak felette azoknak Iſteneket-is, Fejedelmekkel es azoknak győnyőrűſeges arany es ezűſt edenyőkkel eggyűt fogſagba vißi Ægyptusban, es az tőb Eßtendeig Uralkodik az Eßaki Kiralynal. Es az Deli Kiraly az ő Orßagaban megyen, es vißßa tér az ő földeben.

Vers. 6.

Vers. 7.

Vers. 8.

Vers. 9.

SUMMA.

Ezőkben az kővetkőzendő ighekben tanittya ſumma ſerint az Iſtennek Angyala Danielt, az Seleucidaknak es Lagidaknak birodalmarol: az az: Az Alexander hadnagyibol tamadot Fejedelmeknek es Kiralyoknak birodalmarol; Ægyiptuſnak tudni illik es Syrianak Kiralyirol, à kiktől ſokat szenvedet az Iſtennek nepe az Sido nep, kőzzel harom ſaz eſtendeig. Mert Judæa, Sido Orſzag, Ægyiptus es Syria tartomanyanak kinten kőzepőtte vala.

Jővendől penig az Angyal Ægyptomnak hat Kiralyirol, kiknek nevek ez vala. 1. Ptolomæus Soter, à ki Ptolomæus Laguſnak fia vala: az mely Laguſtul, neveztettek Lagidaknak az Ægyiptombeli Kiralyok, à Ptolomæuſtul penig az Ægyiptomnak első Kiralyatul az Alexander halala utan, mondattak minden Kiralyok Ptolomæuſnak. 2. Ptolomæus Philadelphus. 3. Ptolomæus Evergetes. 4. Ptolomæus Philopator. 5. Ptolomæus Epiphanes. 6. Ptolomæus Philometer.

Jővendől ennek felette, az Aſianak es Syrianak nyoltz Kiralyirol; kiknek nevek ez vala. 1. Seleucus Nicanor, (az mely Seleucuſtus neveztettek az Syrianak Kiralyi Seleucidaknak) 2. Antiochus Soter. 3. Antiochus Theos. 4. Seleucus Callinicus 5 Seleucus Cerannus 6. Antiochus Magnus. 7. Seleucus Philopator. 8. Antiochus Epiphanes. Ezek az Lagidaknak es Seleucidaknak Kiralyi, kikről ez tizen-eggye lik Caputban jővendől az Angyal. Kiknek mind egymas ellen valo hartzokat; ſ- mind penig az Iſten haza ellen valo kegyőtlenſegeket megh jelenti, az mint rendel ennek utanna meg hallyuk. Moſt penigh ez fől

vől

vôt nehany igekben, tanit az Angyal, az Ægyiptusnak es Syrianak elsô Fejedelmi es Kiralyi felôl.

RESZEK.

Harom reßecskeje vagyon ez fel vôtt igeknek. Mert jövendôl az Angyal.

I. Az Ptolomæus Soterrôl, à ki Laguſnak fia vala, es Seleucus Nicanorrol.

II. Ptolomæus Philadelphusrol, es Antiochus Theosrol.

III. Ptolomæus Evergetesrôl es Seleucus Callinicusrol.

Az mi az elsô dolgot illeti, tudni illik az Ptolomæus Sotternek, à ki Ægyptomnak Kirallya vala, es Seleucus Nicanornak, à ki Syrianak Kirallya vala, Hiſtoriajat, igy ſoll felôle az Angyal ſ-mond: Es ugymond hatalmas leßen az Deli Kiraly.

Mit akar?

Deli Kiralynak mondatik az Ptolomæus Soter, Laguſnak fia ez okon: Mert az Ægyiptom, Judæara, az az Sidó Orßagra nézve delre vala; az mely Ægyiptomnak Kirallya vala à Ptolomæus Soter. Azt akarja azert mondani felôle, hogy felette hatalmas leßen: Mert ugyan-is ſokat hadakozek az Antigonus ellen ez az Soter, à ki az Alexander halala utan el foglalta vala az kiſſebbik Aſiat maganak, ſ-mind penigh az Seleucus Nicanor ellen, à ki el foglalta vala Syriat. Mert az Sandor halala utan, fel oßtozvan az Sandor Hadnagyi birodalmaval, ki ki az hadnagyok közzûl azon igyeközik vala, hogy öregbitene Orßagat. Az mely viadalban ſokat ßenvedôt az Syrianak tartomanya. Sôt ennek fölôtte azt irja Ptolomæus Soter felôl Joſephus, *Antiq. Iud. lib.* 12. *cap.* 1. hogy ez az Ptolomæus Soter, Jeruſalemet-is

csalardſagaval, egy innep napon meg veve; es az Sidokat Jeruſalemben felette igen megh nyomorgata: ſôt ennek-felette ô magaval egyetemben, az Sidokban ſokakat vôn Ægyptomba rabſagra. Illyen vala ſorſa az Iſten Eccleſiajanak az Ptolomæus Soter alat. Az Soter azert annyit teſen magyarul, mint megh tarto (Σωτηρ *qui ſalutem dat*) De nem hogy megh tartoja, hanem-ſôt inkab rontoja lûn az Iſten hazanak. Ezt akarja azert mondani az Iſten Angyala Soterrôl. Az Seleucus Nicanor felôl pedigh igy jôvendôl az Angyal ſ-mond: Es az ô fejedelmi kôzzûl, maſ is meg erôſsôdik, es ez hatalmat veſôn azon, es uralkodik; Nagy uralkodas leſen az ô uralkodaſa.

Mit akar?

Az Seleucus Nicanor, egy vala az nagy Alexander hadnagi kôzzûl, à ki el foglala maganak birodalmul Sandor halala utan Babyloniat, Syriat. Ôsve veti azert, ezt az Syrianak Kirallyat az Ptolomæus Soterrel az Angyal; azt akarja mondani felôle; hogy fellyeb valo leſen, hatalmaſb leſen ez, az Ptolomæus Soternel, az Ægyptomnak Kirallyanal. Az mint vegbe-is mene ez. Mert ez az Seleucus meg ôle Lyſimachuſt Macedonianak Kiralyat, es birodalmat el foglala maganak (ez volt az à Lyſimachus à kinek penzet es Aranyat Erdelyben á Maros vize mellet meg talaltak) meg ôle ez az Seleucus annak-feletette Antigonuſt, à ki el foglalta vala az Sandor halala utan az kiſſebbik Aſianak Orſagat: es az Antigonus birodalmat foglala az û birodalmahoz Syriahoz es Babyloniahoz: es ônnôn magat oktan Syrianak es Aſianak Kiralyanak iratta. Igy azert, mind birodalma fellyeb valo lûn, ſ-mind

ſ-mind pedig fejedelemſege killyeb terjede Seleucus Nicanornak avagy Nicatornak, (az mely annyit teſen magyarul mint győzödelmes, ἀ νικάω vinco, hinc Νικατὴς victor, & νίκη victoria) hogy nem mint vala Ptolomæus Soternek. Es ez az Seleucus jób akarattal vala az Sidokhoz: Mert bekeſeges lakaſt engedet vala nekik birodalmaban, nem ugy-mint Ptolomæus Soter.

Tanuſag.

I. Tanullyuk megh innet, hogy noha haralmaſok ez vilag ſerint az Iſten Anyſent-egyhazanak ellenſegi; De iſmét Iſten azokoál hatalmasbakat tamaſt, kiknek felelmek által, azokat a kik annak-előtte hatalmaſok voltanak, megh zabolázza. Pelda az Soter, à ki felette kegyetlen vala az Sidokon elsőben, de latvan az Seleucuſnak fellyebben valo birodalmat, nem annyira kezde az Sidokon kegyetlenkődni, latván az Seleucuſnak az Sido nephőz valo engedelmeſſeget. Igy vagyon bizonyara moſt-is az dolog. Kedvez valamit az Nemet nemzetſeg mi nekünk, mert lattya az termeſet ſerint valo Poganak engedelmeſſeget nemzetünkhőz: De ha à nem volna, meg hidgyed külömben fogna az Nemet nemzetſeg hozzank. Igy azert Iſten, az Poganyok altal tartoztattya azoknak gonoſ fandekokat.

II. Tanullyuk meg, hatalmaſok ez vilagi fejedelmek, es eggyik az maſiknal hatalmaſſab: De fellyeb valo mind ezeknel az mi Iſtenünknek hatalma, à ki az ő Anyaſent-egyhazat nem hadgya. Ne fellyünk hát ſemmit: Mert az hagy hatalmu Iſten, talal mindenkor modot az mi megh maradaſunkban, az mint ſinten talala regenten.

Ezzel biztaſſuk hat magunkat az mi ketſeges es felelmes allapatunkban. Laſſuk az maſodik dolgot-is.

Mondam: maſodſor, ezekben ez jelen valo igekben, jövendöl az Iſten Angyala az Ptolomæus Philadelphuſrol es az Antiochus Theoſrol. Az Ptolomæus Philadelphus, az Ægyiptomnak Kirallya vala, à ki fejedelme lön, az Ptolomæus Soternek halala utan, az Orſagban Ægyiptomban. Ez volt az Ptolomæus Philadelphus à ki az Sido Bibliat Görög nyelvre forditatta 72. Doctorok altal, kiket küldöt vala az Eleazar Pap Jeruſalemből ennek az Kiralynak, hogy meg forditanak az Iſten könyvet Görög nyelvre, az mint ez mai napig ſömeinkkel lattyuk. Melyen valo örömeben, nem csak az Sidokat bocsata hazajokban az rabſagbol, kik faz ezeren voltanak; hanem az Jeruſalém Templomat-is meg ajandekoza. Küldven abban egy arany aſtalt, draga kövekkel megh ekösitetet, ket arany cseſet, es harmintz arany talakat. Az Doctorokat is, külön külön mind meg ajandekoza. Igy bőcsülte megh Pogany leven az Iſtennek könyvet, es annak magyarazoit. Mely Ptolomæuſt, bator követnek az mi Uraink, nemeſſeink es gazdag Duſaink-is. De ki ſſeb gondgyok-is nagyob ö nekik annal; azert vagyon Orſagunk ez jo napban.

Az Antiochus Theos penig Syrianak fejedelme vala, à ki az Antiochus Soternek es Seleucus Nicanornak halala utan be halla az Orſagban. Ez annak-okaert az Antiochus Theos, gyakorlatoſſaggal valo ki üteſevel, feletre igë puſtittya vala, az Ptolomæus Philadelphus birodalmat: Annak-okaert, mivel hogy ez az Philadelphus, inkab ſeretöje vala az bekeſegnek hogy nem mint az hadakozaſnak,

nak, azon igyekôzék hogy ezzel az Antiochus Theoſſal frigyet es baratſagot tartana. Melybe modot-is kereſe.

Modgya felôl azert ennek à frigynek azt mondgya az Angyal, hogy igy leſen az. Az Deli Kiraly, az az, Ægyiptuſnak Kirallya, leanyat adgya az Eſaki Kiralynak, az az: az Aſianak es Syrianak Kirallyanak, az mely Eſakra vagyon Judæara, Sido Orſagra nezve. Ugy-is lôn penig az dolog. Mert az Antiochus Theoſnak jambor aſſony feleſege vala az Laodicea aſſony, az Ptolomæus Philadelphus leanya; à kitûl ket fiai-is valanak Theoſnak, Seleucus Callinicus, es Antigonus Hierax. De ezt az Laodicea aſſonyt meg vete az Antiochus Theos kicsin okert, tudni illik hogy az Berenicet ugyan azon Ptolomeus Philadelphus leanyat, feleſegenek ôrſet vehetne maganak feleſegûl. Mellyet ôremeſt-is meg cselekôdek az Ptolomæus Philadelphus, hogy az egyſer kôtôt frigy valoban meg maradhatna kôzôttûk. Es igy az Antiochus Theos ket Atyafiakat vôn egyſerſ-mind, feleſegûl maganak, à kibôl nem hogy bekeſeg ſarmazek; hanem inkab tôb veſôdelem: Mert Iſten ellen vala: es az frigy ú kôztôk igen hamar fel bomla: az mint az Angyal jôvendôl felôle, ſ-izt mondgya. De nem leſen ugymond annak arra valo karja, ſem penig ereje: az az: nem leſen à Berenice ſokaig az Antiochus Theoſnak kedveben. Karjanak hija penig à Berenicet haſonlatoſſag ſerint az iras à Ptolomæus Philadelphuſnak ezert: Mert az mikepen hog az embernek karja arra valo, hogy azzal valamit meg erôſitſen: Igy az Berenice az ô Attyanak kedvejert az Ptolomæus Philadelphuſ ejert, megyê feleſegûl Antiochus Theoshoz, hogy az ô Attya Orſagat meg erôſitſe. De meg csallya à

remen-

remenſeg. Mert nem tart ſokaig az ő kedve az Antiochus Theoſnal. Nem felelhete hát meg ez az aſſony nevenek; Mert az Berenice annyit teſen magyarul mint bekeſeg hozo φερε νικὴν *ferens victoriam.*

Sőt ennek felette ezt-is emliti az Angyal: Az Kiraly ſem marad meg az ő erejeben, az az: Nem leſen ő maga-is Philadelphus, ſem penig az ő leanya maradando; hoſſu eletű. Hát mint leſen az dolog? Kezben adatik azt mondgya az Angyal az aſſonyiallat, mind azokkal à kik azt el hoztak volt, mind az ő Attya, ſ. mind à kik az időben batoritottak. Az az: ezt akarja mondani az Angyal. Az Laodicen aſſony latvan az Antiochus Theoſnak az ő Uranak alhatatlanſagat, ezt cselekőſi, hogy ő magat meg őli az Antiochus Theoſt: az ű fiat penig az Seleucus Callinicuſt arra inti, hogy valahol leſen az Berenice az ő fiaval eggyűt, mellyet fogadot vala az Antiochuſtul, meg őllye, azokkal eggyűt valakik az Berenice hazaſſag ſerzeſeben jelen voltak es Udvaraban nekie ſolgalnak: ez az Angyal beſedenek ertelme. S-ekkepen-is lőn az dolog.

Mert az mint irja Appianus Alexandrinus, *libro de bellis Syriacis*: Laodice önnön maga megh etete Antiochus Theoſt, ſ. meg hala: Callinicus penig meg őle Berenicet mind fiaval eggyűt, kit Antiochus Theoſtul fogadot vala; ſ. mind penig azokat le vagata Callinicus, valakik az Berenice hazaſſagaban ſőrzők valanak, es Ægyptumbol Syriaban valo haza viteleben ſolgalanak, ſ. uti tarſok valanak. Es igy hafontalan lőn az Ptolomæus Philadelphuſnak, az Antiochus Theoſſal valo frigy kőteſe.

Tanu-

Tanusag.

I. Tanullyuk meg innet: Az illetlen es Isten ellen valo hazassagnak frigy kötesnek, micsoda legyen az ö gyümltöse: Vissa vonast, vér ontast serez az. Pelda erre az Philadelphusnak, Antiochusnak es Berenicenek halala; kik az illetlen hazassagert meg halanak; es soha Isten az tistatalan hazassagot buntetetlen nem hadgya. Hát ki ki el tavoztassa azt.

II. Isten nem csak az illetlen hazasokat; de az illetlen hazassag sörzöket-is megh sokta büntetni; az mint hogy nem csak maga hala megh Antiochus es Berenice, hanem valakik abban sörzök valanak, mind azok le vagatanak es mind egy arant büntettetenek Istentül. Söt ennek felette, nem csak az illetlen hazasokat; de meg azokat-is à kik tistatalan es illetlẽ agybol sülettetnek, azokat-is az Ur Isten meg veri. Pelda erre à Berenice fiacskaja, à ki noha nem vetöt az ö Attya s-annya illetlen hazassagaban semmit, de mindazaltal le vagattatik az ö annyaval eggyüt.

III. Szep dologh az hazassagban valo sövetseg, az frigynek megh tartasara; de ugy, hogy legyen Istennek tistössegere az. Meg lassak tehat à kik hazassagra igyeköznek, hogy vér serint valo sövetseg altal Atyafiusag altal azt meg ne förtöztessek. Az mint cseleködek Antiochus Theos, ki egyser s-mind ket Atyafiakat vün felesegül maganak, s-Isten meg büntete erette, s-most-is Isten büntetetlen nem hadgya. Vetközik hát az Romai Papa ki az ö sok indulgentiajaval, vér serint valo Atyafiakat azon egy hazassagban meg enged: az mint erre alkolmas peldakat talalnank. De lassuk az utolso dolgot.

Mert mondottam vala, hogy harmadſor es utolſor; ezekben az ighekben az Angyal el vegezven beſedet Ptolomæus es Antiochus felôl; jôvendôt mond az Ptolomæus Evergetes felôl, à ki haddal indul Seleucus Callinicuſra, mivel hogy Berenicet az ô fiaval eggyût megh ôlte vala. Aholot kettôt jegyez meg az Angyal: Elôſor az Ptolomæus Evergeteſnek nemzetſeget ſ. eredetit, Maſodſor cselekôdetit.

Nemzetſege ſ. eredeti felôl azt mondgya: Es tamad annak az Kiraly leanyanak gyôkerenek csemetei kôzzûl egy az ô Kiralyi rendiben: az az, eredetôt veſen az Ptolomæus Evergetes, ugyan abbol az nemzetſegbôl, ahonnet az Berenice ſarmazot vala. Mert az Ptolomæus Evergetes es az Berenice, ugyan azon egy Atyatul, az Ptolomæus Philadelphuſtul ſarmaztanak vala: es boſſut akara allani az Seleucus Callinicuſon az Berenicenek halalaert az ô nennyenek halalaert.

Cselekôdeti felôl penig azt mondgya: hadat viſen az Eſaki Kiraly erôſſegei ellen, es azokat el foglallya, az az: nagy erôvel megyôn az Ptolomæus Evergetes Syriara, es annak gazdag varoſit el foglallya: es mikor hatalmat veſen rayta, az Syria Orſagbelieknek Iſtencket, azoknak Fejedelmivel, kencsekkel, gazdagſagokkal, arany es ezûſt edenyivel, gyôzôdelmeſſen viſi haza Ægyiptusban, es ſokaig Uralkodik Syriaban, ſemmit nem tartvan Seleucus Callinicuſtul, ugy mint hatalmaſſab leven ô nalanal. Es igy ſenkitûl ſemmit nem felven, gazdag prædaval tér meg Ægyiptomban. Ez az Angyalnak jôvendô mondaſa. Vegben-is mene penig ez. Mert azt irja Polybius *lib.* 5. es Appianus *libro de bellis Syriacis*, hogy Ptolomæus

mæus Evergetes, Ptolomæus Philadelphusnak az fia; hogy Berenicenek halalaert bosſut allana, menven Syriara, ô-is meg ôle az Laodicea aſſonyt, nagy reſzbôl Syriat el foglalvan maganak. Jeronymus penig azt-is hozza teſi: hogy mikor hallotta volna Ptolomæus Evergetes, hogy valami partolas indultatnek Ægyiptumban az ô Orſagaban, meg ter az Ptolomæus Evergetes es Seleucus Callinicuſnak Orſagat fel dullya, ſantalan gazdagſagot viven hazahoz. Viſſa viven azokat-is az balvanyokat, mellyeket Cambyſes Ægyiptusbol vit vala Perſiaban; az mely arany es ezûſt Iſteneket meg ada az Ægyiptumbelieknek. Az mely ô jo tetemenyeert az Ægyiptumbeliek nevezek ôtet Evergeteſnek az az, jol tevônek. Mert az εὐεργέτης annyit teſen mint *benefactor*, *beneficus*, jol tevô.

Tanuſag.

I. Hat tanullyuk meg innet mi: Mit hozzon az Iſten tiſztôſſegenek dicsôſegenek gyalazattyaval kôtôt frigy az emberekre: Nem egyebet hanem veſzôdelmet es vér ontaſt. Nem hogy Iſten azt meg aldana; de inkab az nagyob viſſa vonaſra nyit utat es alkolmatoſſagot. Pelda az Berenicenek hazaſſaga Antiochus Theoſſal, az mely erre valo vala, hogy ez altal bekeſeg ſereztetnek: de mivel hogy Iſten ellen vala, ſokkal nagyob vér ontaſra ada alkolmatoſſagot. Igy leſen moſt-is, ha Iſtennek tiſztôſſege ellen akarnak Fejedelmeink frigyôt ſerzeni; Nem hogy az allando lenne, de inkab nagyob viſſa-vonyaſra nyit utat es alkolmatoſſagot. Eggyezzen tehat az frigy az Iſten tiſztôſſegevel.

II. Tanullyuk meg innet: Hasontalan à balvany Istenekben valo bizodalom, à kik magokat sem oltalmazhattyak. Peldà erre, hogy az Syriaiaknak Istenök, eggyüt vitettetnek az Syriusokkal fogsagra Ægyiptusban.

Igy vagyon az Papistak balvany Istenöknek-is dolgok: magokkal jol tehetetlenek, azert hasontalanul esedöznek nekik. Mi penig bizzunk csak az mi Istenünkben, à ki az mennyet földet teremtötte. Az kinek adassek birodalom, hatalom, tiztösseg, mind örökkön örökke, Amen.

LXXIV. PRÆDICATIO.

Vers. 10. ES annak fiai hadat, söröznek, es minek utanna sokasagot es sok seregöket gyüytenek, eljü hirtelenseggel, es mint az ár viz, azonkepen ki terjed az ö nepe, es altal megyen, es meg terven
Vers. 11. hadakozik mind az ö erössegeig. Es el haborodik az Deli Kiraly, es ki megyen es meg ütközik, az Esaki Kirallyal, es allat nagy sokasagot es adatik
Vers. 12. az à sokasag ö kezeben. Es az à sokasag fel emelködik, es fuvalkodik annak sive es sok ezereket el vesst, mindazaltal erejeben meg nem marad.

SUMMA.

Ez ighekben az Istennek Angyala summa szerint, jövendöt mond az Seleucus Callinicusnak fiairol, à kik haddal mennek Ptolomæus Philopatorra, Ægyptomnak Kirallya-

rallyara, az ő Attyoknak az Callinicusnak es az ő sep Annyoknak az Laodicea asszonynak halalaert.

Ertőde.

Mondom azt irja meg az Propheta, az Callinicus fiai, mint allottanak bosszut az Ptolomæus Philopatoron, (à ki fia vala Ptolomæus Evergetesnek) az ő Attyoknak es nagy annyoknak halalaert.

Melynek ez lesen hasna, hogy innen az Ecclesia ertse megh es maganak vegyen vigaztalast az ő nyomorusagi közőr, hogy nem esik semmi történetből ő rayta, hanem joeleve tudgya Isten az ő nyomorusagit, es noha egy ideig az ellensegnek keze ala engedi, de mindazaltal Isten az ő Anyasent-egyhazat meg tartya, es annak ellensegit meg bünteti Es bizonyara keresztyenek, vagyon szükségünk ez tudomanyra: Mert hallyuk naponkent; miert törekődgyek most-is az Papa Cardinali altal, hogy egy ideig egy felől kedvezzen, s-más felől penig templominkbol ki pőcsetőllyön; de az Ur Isten gondunkat viseli minekünk.

REZSEK.

Harom reszecskeje vagyon, ezeknek az fől vőt igheknek.

Mert elősőr azt kell minekünk meg latnunk, ki volt ez az Philopator, es kicsodak voltak az Callinicus fiai.

II. Mit cselekődőt az nagy Antiochus Philopator ellen az ő Attyanak es nagy annyanak halalaert.

III. Mikepen oltalmazta vegezetre Orszagat Philopator, az nagy Antiochus ellen. Ezeket lassuk.

Az mi az első kerdest illeti, ki volt az Philopator, es kik voltak az Callinicus fiai: Ved eszedben. Az Philopator, vala az Ptolomæus Evergetesnek fia, à ki be talla

az ô Attya halala utan, az Æyiptom Orſzaganak birodalmaban: es annyit tefsen Magyarul, mint fûleinek az: Attyanak Annyanak feretôje. De nem azert neveztetek igy, mint ha az ô Attyanak feretôje lôt volna, hanem az ô gonoſſagaert (περὰντίφρασιν) mert az ô Attyat Annyat, es az ô Attyafiait, megh ôlte vala: à kiert mindenek elôt, ez az Philopator utalatos, Fejedelem vala.

Az Callinicus fiai penig, ketten voltanak: Eggyik Seleucus Keraunus: Maſik Antiechus Magnus nagy Antiochus. Nagynak mondatot ez, az ô viſelt dolgaira nezve, à kik hadat inditanak az Philopator ellen. 1. Ezert, hogy boſſut allananak az ô Attyoknak ſ-nagy Annyoknak halalaert. 2. Ezert, hogy ki ûznek azokat az hadnagyokat Syriabol, à kiket Ptolomæus Evergetes megh ôlven Seleucus Callinicuſt, hagyot vala Syriaban. Es mivel hogy lattyak az Callinicus fiai, hogy utalatoſſa lôt az Philopator az ô gonoſſagaert Ægyiptomban az fejedelemſegben, nem akarjak el mulatni az alkolmatoſſagot; hanem haddal keſſûlnek ô reja, ſ-keſitenek penig az mint Polybius irja, hetven ezer gyalogokat, ſ-ôt ezer lovagokat Philopator ellen; hogy el foglallyak ô tûle Syriat; kit Evergetes el foglalt vala az ô Attyoktul Callinicuſtul; es Evergetes hadnagyok altal birja vala Syriat, haza menven ô maga Ægyptomban.

De Keraunus az nagy Antiochus ôtſe, jo eleve megh az hadaknak ki inditaſaban meg hala; es az birodalomban az nagy Antiochus ônnôn maga marada.

Tanu-

Tanusag.

Tanullyuk meg innet az Philopator cselekôdetiből à ki az ô Attyat Annyat megh ôli, à ki ert Isten ôtet ezzel bûnteti, hogy nem sokaig tart az ô birodalma, es vegezetre Isten ezzel bûnteti, hogy ellensèget hoz reaja, es mereg miat kell el vesni: hogy Isten az kegyôtlen es haladatlan Fiakat, kegyôtlenûl bûnteti. Azert legyûnk Atyanknak Anyanknak tiztôlôi: az mint meg parancsolta Isten az ôtôdik parancsolatban: Tiztôllyed ugymond Atyadat es Anyadat hogy hossu eletû legy ez fôldôn. Sôt gyakorlatossaggal az mivel sokták az haladatlan Fiak Attyokat illetni, azzal sokta Isten azokat bûntetni. Olvassuk Manliusnal hogy egy ifiu az ô Attyat ûstôkebel fogva, az kûsôbig vonta vala: Vegezetre ô-is megh venhôdven, ôtet-is az maga sajat fia az semetre vonsa; Melly cselekôdeti alat mond az fianak: *Parce fili, ego meum patrem tantum ad limen domus protraxi*, az az: Kedvez fiam es hadgy el: En az en Atyamat csak az kûsôbig vontam vala. Igy azert Isten ugyan azzal bûntete, az mivel vetkôzôt vala.

De nem csuda, ha igy esik az Atyaknak Anyaknak dolgok, mert fiakat leanyokat, nem nevelik Isteni tiztôletben; sôt ugyan gyônyôrkôdnek sokak az ô magzattyoknak gonoszsagaban, s-azt sokták mondani Jo sollo fiam vagyon, az Annyat-is meg tudgya immar sidni; magamat-is Agebnek tud mondani. Jol vagy fiaddal; kerkôdhetôl vele. Igazat mond; Mert ha az nem volna, nem tanitanad arra.

Hat az Atyaknak Anyaknak summa ferint ez az tanusag in-

ſág innet, hogy ha jo fiakat leányokat akarnak nevelni, tekintſenek az Job Patriarcha peldajara, ki az ő fiait Iſtení felelemben tartotta. Ha az Atyak, anyak gyermekjőket
Eccleſ. 30. fenyitekben nem tartyak, azt mondgya az bőlcs, hogy oly kemeny leſen, mint az tanulatlan lo: Ha kedvere tartod az te fiadat, annak-utanna, felnőd kel tűle. A ki penig az ő fiat ſereti gyakorta oſtorral erdőki ůtet Igy kellene bizonyara, ſ-volna-is az mi Fiainknak-is ſükſegek rea: Mert nem ſokkal jobbak nemellyek az Philopatornal, kik bőcstelenűl tartyak Attyokat, Annyokat; kiknek latorvetkőknek az Atyak, Anyak okai. Laſſuk az maiodik dolgot.

Mondam maſodſor, azt kell minekűnk meg latnunk: Mit cſelekődőt az nagy Antiochus Philopator ellen, az ő Attyanak nagy Annya halalaert. Ved eſzben: Ezt cſelekőtte, hogy az mikor ingyen ſem velte volna Philopator az Ægyptomnak Kirallya, midőn minden győnyőrűſegben élne, ſenkintűl ſemmit ſem felven; hirtelenſeggel mint egy ár viz, nagy ſok neppel rohant ő reaja, es el foglalta Judæat es Syriat. Annak utanna Orſagat meg fabaditvan, megyen Ægyptuſra, es azt el dullya, mind az Raphia nevő erőſſegig, varoſig. Az mint irja Juſtinus Hiſtoricus ezt ő felőle: hirtelenſeggel ugymond az Philopatornak ſok varoſit meg nyomorittya. Győződelmes leſen azert az nagy Antiochus elſőben az Philopatoron.

Tanuſag.

1. Tanullyuk meg hat az Antiochus győződelmeből â ki el foglallya Philopatortul hirtelen Syriat: Minemű legyen ez vilagi birodalmaknak ſorſa; Illyen bizonyara, hogy

hogy ez minden valtozas ala vettetôt. Ha ma tied; Holnap maſe lefen. Pelda erre az Antiochus à ki maganak foglallya Syriat, de ottan hamar el veſti, igy az Aſſyriai birodalom ſalla à Perſakra; az Perſiai ſalla az Gôrôgôkre; Az Gôrôgôke oſſa negy hadnagyſagra; es vegezette ſalla az Romai birodalomra. Azert nem igerhet ſenki, ez vilagi Fejedelemſegben tôkelletes megh maradaſt magnak. Haſonlo ez vilagi gazdadſagnak-is dolga. Crœſus à ki gazdag vala hamar ſegennye lôn. Jol ęly hat akar ki legy, az te gazdagſagoddal; mert hamar valtozhatik dolgod.

II. Tanullyuk megh az Philopator peldajabal, à ki ez vilagi gyônyôrûſegnek tobzodaſnak adgya ônnôn magat, ſel veſti tunyaſagaval Syriat: Melto hogy, à kikre Iſten mit bizot, ſnem viſelnek gondot rea, hanem tobzodaſnak adgyak magokat, meg foztaſſanak tûle, az mint jara Philopator Syriaval. Haſonlatoskepen veſte el tobzodaſaval Boldiſar Kiraly Babyloniat. Az mit azert Iſten read bizot ember, viſely gondot rea. Holot penig illyen ſerenſeg kevantatik ez vilagi dolgokban; menyivel inkab ſükſeges az mennyei dolgoknak meg tartaſaban? Serenbek legyûnk hát abban.

Ha azert tanito vagy; legy ſereny az tanitasban: Ha tunya vagy abban; melto hogy megh foztaſſal attul. Ha külſô gondviſelô, biro, tanacsbeli ember vagy: viſely gondot tiztôdre; Ha reſt vagy abban, megh erdômlôd hogy ki vetteſſel az tiſtbôl. Ha Fejedelem, Ur vagy; oltalmazzad azokat à kiket Iſten az te hatalmad ala vetôt. Ha nem cselekôdôd, el veſi tûled az meltoſagot es máſnak adgya. Ha gazdag vagy; legy jo ſafar; Ha kûlômben

elſ: nem vagy melto rea el vetetik tûled, es fegennye leſeſ. Erre tanit az Philopator peldaja. Követközik az harmadik dolog.

Harmadſor es utolſor mondam azt kell meg latnunk, Mikepen oltalmazza Philopator Orſagat, az nagy Antiochus ellen. Ved eſedben: Azt mondgya felöle az Angyal: Meg remûl az Philopator az Antiochus gyözödelmen; latvan az Antiochus erejet Ægyiptusban, es hadat indittya hirtelen, ugy mint hatvan ket ezer gyalogit, hat ezer lovagit; es gyözödelmet vefen az Philopator Antiochuſon, ugy annyira hogy, maga-is alig falad Antiochus, es Antiochuſnak hada, eſik Philopator kezeben: Mert Iſten tötte vala ötet gyözödelmeſſe. De ebböl az gyözödelemböl minden nepevel öſve nagy kevelyſegbe eſik Philopator, fel fuvalkodik ezzel, ennek felette ſokakat meg öle az Iſten nepeben. Az Antiochus penig bekeſeget kerven tôle, örömeſt hayla az bekeſegre, es az elebbi tobzodaſra adgya magat.

Ez felöl az Philopator felöl azt irja Iuſtinus Hiſtoricus *lib.* 3. Hogy mikor frigyet vetöt volna Antiochuſſal, meg öle az ö tulaydon feleſeget az Eurydicet: es az Agathocleſt ki firfiu vala, veve parafna tarſul maganak, es ennek hugat az Agathocleat rendele vigaſag tevönek udvaraban, kikkel ejel es nappal tobzodasban, es parazna ſagban ele. A kiert utalatoſſa lön egyebek elöt, es nem lön nyomos birodalmaban, hanem keves idök el mulvan, mereg miat veſe el.

Tanu-

Tanulság.

I. Tanullyuk meg innen: Mit cselekôßik Iſten azokkal, à kik az magokeval meg nem elegôßnek; hanem à maſet kevannyak? Ezt bizonyara, hogy az mi magoke volna-is, el veßi tûlôk. Pelda az Antiochus Magnus, à ki immar kezehôz kapcsolta vala Syriat, es birja vala mint ſajattyat, de meg nem elegôdven azzal, Ægyiptuſt kevanya maganak; annak ſem teßi ßerit ſ-az magajet-is el veßti, hatalmat veven az Philopator ô rayta.

Mire ßolgal ez? Szolgal az mi magunk meg zabolzaſara ez vilagi teſti joknak kevanſagaban. Ne ßomjuhozzuk à maſet ugy mint penzet, gazdagſagat, Uraſagat, elegôdgyûnk meg ſorſunkal: Mert ha azt nem cselekôdgyûk kevanyan az maſet; az mink vagyon, azt-is el veßtyûk. Ha azert Ur vagy, elegedgyel meg ſorſoddal: Ha meg aldot Iſten ßenvedhetô allapattal, gazdagſaggal; vôd jo neven Iſtentûl: Ha nem cselekôßôd, el veßi Iſten tûled, ſ-annak-utanna ôrômeſt el venned azt, az mit annak elôtte meg ſem tuttal Iſtennek kôßônni, de ô felſege ſem adgya.

II. Az Philopator gyôzôdelmebôl tanullyuk meg, ßki noha lator, feslôt eletû; mindazaltal még-is ô gyôzôdelmes, hogy nem bizonyos jegye, mindenkor ez annak, hogy annak vagyon igazab igye à ki gyôzôdelmes. De ez tartozik az Iſtennek csudalatos nagy tûrhetô, ßenvedhetô voltara. Iſtennek veghetetlen tanatſa annak azoka, hogy el tûri, ßenvedi ideig az gonoßſagokat-is, es az gonoßokat gyôzôdelmeſôkke teßi, es mindgyart nem bûnteti; De azert ha gonoßſagokban eleb eleb men-

nek, bûntetetlen vegezetre nem hadgya. Pelda az Philopator erre, à ki nem ſok idô mulva mereg miat el vefe.

III. Tanullyuk megh: Minemû termeſetûvek legyenek az kevely fel fuvalkodot emberek: Felette alhatatlanok ôk. Hamar felnek reſketnek, es hamar ſarvat veſnek. Pelda az Philopator à ki hamar meg ijed, látvan az Antiochuſnak gyôzôdelmet ô rayta elſôben: De viſontak, mihelt neki fordul az gyôzôdelem; mindgyaraſt fel fuvalkodek benne, ugy annyira hogy, meg az Iſtennek hazanak is nem kedvez, hanem azt-is fel dullya Jeruſalemben. Semmi nincs azert, az kevely fel fuvalkodot emhernel alhatatlanb.

IV. Tanullyuk megh, mint vagyon azoknak az Fejedelmeknek dolgok, à kik az Iſten Anyaſent-egyhazanak akarnak artani: igy bizonyara, hogy Iſten ſoha ez illyeten fejedelmeknek birodalmokat allandova nem teſi, hanem naprol napra erôtelenbe leſen. Pelda az Philopator, à ki az Iſtennek nepere, es hazara tamad, es annak-utanna az ô birodalma csak igen keves ideig tart.

Tanullyuk meg hat az Urak, Fejedelmek, à kik hoſſu idôt es allando birodalmat kevannak magoknak, ne legyenek az Iſten hazanak rontoi; hanem ſôt inkab taplaloi es eltetôi. Mert az Eccleſia, *munimentum Regni*, az Orſagnak meg tarto, oltalmazo baſtyaja. Ha eppûl az Eccleſia, eppûl az Orſag, az birodalom: ha penig romol az Eccleſia, el kell az kûlſô birodalomnak-is romlani. Minket-is hat az mi Iſtenûnk ſegellyen az ô Anyaſent-egyhazanak naponkent valo gondviſeleſere Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXXV.

LXXV. PRÆDICATIO.

ES meg tér az Syrianak Kirallya, es allat nagyob sokasagot, hogy nem mint annak elötte, es egynehany Eßtendö mulva el megyen hirtelenseggel, nagy sereggel es nagy gazdagsaggal. Es azokban az napokban sokan allanak az Ægyiptomnak Kirallya ellen, es az pußtito fiak à te neped közzül fel fuvalkodnak, hogy meg erösitsek az latast, es el veßnek. Es el jü az Syrianak Kirallya, es el hannya az töltest, es meg veßi az erös varost, es az Ægyiptus Kirallyanak karjai meg nem alhatnak, sem az ö valogatot nepe, es semmi ereje nem leßen az ö ellensege ellen valo meg maradasra. Es minek utanna cseleködik az ö ellensege az ö kedve ßerint, holot senki nem leßen ellene allo; allani fog az kevanatos földön-is, mellyet az ö erejevel meg emezt. Az utan ismet el vegezi, hogy be mennyen az ö Orßaganak minden erejevel, bekesegnek ßine alat, es valamit cseleködik, es az ö leanyat adgya felesegül à Kiralynak; azt beßedökkel el altatvan, de az nem áll meg abban, es az ö Attyanak akarattya ßerint nem cselekößik. Es fordittya ortzajat

Vers. 13. Vers. 14. Vers. 15. Vers. 16. Vers. 17. Vers. 18.

az ſigetőkre, es ſok ſigetőket meg vęſen, es annak gyalazatos cselekődetit meg enyhiti egy hadnagy, viſſa advan annak az gylazatot, minden ő gyalazattya nelkűl. Es fordittya orczajat, az ő maga Orſaganak erősſegeire, és meg bonrankozvan el eſik, es nem talaltatik.

Summaja ez igheknek.

Ez előt valo igeknek magyarazattyban, meg értők az kereſtyenők, mikeppen allot boſſut Antiochus, Philopatoron, az ő Attyanak Callinicuſnak, es az ő Annyanak Laodicea Aſonynak halalaert. Igy tudni illik, hogy viſſa foglala önnön maganak Syriat ſ. Judæat ugy-mint Antyatul marat joſagat. De vegezetre nem elegődven Antiochus azzal, hanem Ægyiptus Orſagat-is kevanvan maganak, az ő magajet-is el vęſte. Mert Philopator az Raphia Varoſnal ötet megh vere minden nepe elven az Philopator kezeben, ő maga pedig csak alig ſalada: es igy nagy karaval az Antiochus frigyet vete Philopatoral. Az Philopator pedig regi fokaſa ſerint, tobzodaſnak es bujaſagnak advan önnön magat, utalatoſſa leven az Orſag előt, mereg miat el vęſe. Ezekről ſollottunk.

Moſt immar meg halvan Philopator, es ő neki egy kiſded fiacskaja maradvan, csak negy eſtendős, kinek Epiphanes vala neve, à ki erőtelen vala az Orſagnak gondgyaviſeleſere; es innet alkolmatoſſagot veven maganak az Antiochus, mivel hogy Ægyiptus ugy-mint fő nelkűl vala, ujonnan Antiochus Ægyiptomra kęſűl, es hadakozik Epiphanes ellen; Es ennek felette az tenger ſigeti ellen.

Holot

Holot vegezetre mikeppen tôrtenik az Antiochus Magnusnak halala; summa ſerint ezek adattatnak it elônkben.

Mondom ezekben ez jelen valo igekben, meg irattatnak az nagy Antiochuſnak Hadai Ægyiptus es annak Kirallya ellen; es az tengernek ſigeti ellen valo hartzai, az nagy Antiochus halalaval eggyût.

Haſna.

Melynek nem csak ez Haſna, hogy â Hiſtoriat ertſük; hanem hogy tanullyunk innen az mi nyomoruſagink kôzôt, es vegyûnk vigaztalaſt belôle. Mert eleitôl fogva ſok haboru alat forgot az Eccleſia; de Iſten meg tartotta. Ezt remenlyûk moſt-is.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak ez igeknek:

Mert elſôben jôvendôt mond az Angyal, az nagy Antiochuſnak Ægyiptus ellen, es az ô Kirallya, Ptolomæus Epiphanes ellen valo hadairol.

Maſodſor, Az Antiochus Magnus halalarol.

Az mi az elſô dolgot illeti: Az nagy Antiochus Hadai felôl negyet mond az Iſtennek Angyala. Mert hadakozaſanak elſô âga, foglaltatik be az 13. es 14. versben. Maſodik az 13. es 16. verſekben. Harmadik az 17. Negyedik az tizen nyolczadikban. Mi-is ez ſerint laſſuk ezeket. Nem megyûnk pedig igen melyen ebben elô, hanem csak az menyire az hiveknek elmeje meg foghattya: Ha kiknek pedig ehez elmejôk jobbadkan vagyon, azokat igazittyok az Hiſtoriakra.

1. Expeditio.

Mond az Iſtennek Angyala: Es megh têr az Syriaak Kirallya, es allat nagyob ſokaſagot, hogy nem mint annak

annak elötte, es egynehany Estendö el mulvan el megyen hirtelenseggel nagy sereggel es nagy gazdagsaggal. Es azokban az napokban, sokan allanak az Ægyiptomnak Kirallya ellen; es az pustito fiak az te neped ellen fel fuvalkodnak, hogy meg erösitsek az latast, es el vesnek.

Mit akar?

Meg irja itt à Propheta az Angyal jövendölese serint, az nagy Antiochusnak elsö hadakozasat. Aholot negyet jegyöz meg az Angyal. 1. Idejet. Mikor kesül ellene. 2. Modgyat, mi modon es micsoda forman kesül. 3. Nepenek mi voltat. 4 Indulasanak ki menetelit.

Ideje felöl azt mondgya, hogy Ægyiptom ellen kesül egynehany Estendök el mulvan; az az: az Philadelphusnak es Philopatornak halala utan egy nehany Estendökkel, alkolmatossagot veven maganak az Ægyiptusnak allapattyabol meg halvan az Philopator, à ki az elöt gyözödelmet vöt vala ö rayta, es az ö birodalma salvan az ö negy Estendös fiacskajara Epiphanesre, tutorsagul birvan az Orsagot Agathocles, à ki az Philopatornak fertelmes agyasa vala, es az ö gonossagajert mindenek elöt utalatos vala. Ekkor azert az Ægyiptomnak fö nelkül valo allapattyanak idejen kesül Antiochus Ægyiptum ellen es az ö Kiralya ellen.

Modgya felöl penig indulasanak azt mondgya az Angyal, hogy hirtelen megyen, az az: Nem nyilvan, hanem hirtelenseggel, veletlenül, rementelenül rohan az Antiochus Ægyiptomra, à ki annak elötte el foglalta vala ö tüle Judæat es Syriat. Nepenek mi volta felöl penig azt mondgya hogy, nagy sereggel es nagy gazdagsaggal indul,

dul, ſokkal nagyobbal, hogy nem mint annak-előtte Philopator ellen az ő Attya ellen keſűlt vala; Maga az ſem keves vala, mert az Antiochus hadaban Philopator ellen, hetven ezer gyalogi es őt ezer lovagi valanak. De moſt nagyob erővel fog indulni az Antiochus. Kí meneteli felől azon Antiochus hadanak azt mondgya, hogy viſſa foglallya önnön maganak Judæat, Syriat, kiket annak-előtte Philopator el foglalt vala tőle. Ez az Angyal beſedenek ertelme; ſ-jővendő mondaſa.

Hogy pedig ezek igy lőttenek legyen, bizonittya *Josephus lib. 12. Antiq. Iud. cap. 3.* Mert mihelt meg hal Philopator, mindgyart keſűl Antiochus Ægyiptuſra, hogy Syriahoz juthaſſon. Hogy pedig ſándekaban elő meheſſen, frigyőt vét Antiochus az Macedoniai Philep Kirallyal, hogy egyſerſ-mind hadakozzanak Epiphanes es Agathocles ellen, ily okkal, hogy ki ki az Ptolomæus Orſagabol annak-utanna az kőzeleb valo varaſokat foglallya maganak. Judæa penig Sido Orſag, mivel Ægyiptom es Syria kőzőt vala, ez okon nemellyek az puſtito fiak kőzzűl, az az: az Sidok kőzzűl, kik kőzőt akkor nagy partolas vala, allanak Ptolomæus melle; nemellyek penigh Antiochus melle. De à kik allanak Ptolomæus melle, vegezetre le vagattatanak.

Tanuſag.

Tanullyuk meg innet; Micsoda legyen az balvanyozo kegyőtlen Fejedelmeknek az ő termeſetők; kik csak az ő birodalmoknak ki terjeſzteſere gerjedeznek. Ez bizonyara, hogy noha egy ideig, karok miat, ketelenſeg alat halgatnak, veſtegſegben vadnak, ſőt frigyet-is keſők tar-

tani: De ha az idő ſ-az alkolmatoſſág valamikor mutattya, ſemmit az ő frigy kőteſőkkel nem ſoktak gondolni, ha-nem őrőmeſt igyekőznek az raytők eſőt gyalazatert boſſut allani. Pelda az nagy Antiochus à ki meg győzetven Philopatortul, és latván hogy nem alhat ellene, frigyőt kőt ő vele: De meg halvan Philopator, nem gondol ſemmit hitivel veven ebben az alkolmatoſſagot, haddal keſul ő fiara Epiphaneſre. Igy volt eleitűl fogva, mind az Tőrők, ſ-mind az Papa ſeregenek dolga, az mint lattuk ezt csak nem regen-is: Ha mikor lattyak hogy nincs elő menetelők dolgokban; őrőmeſt frigyőt kőtnek: De ha viſont vetik ezőkben az alkolmatoſſagot; nem gondolnak ſemmit az friggyel, hanem őrőmeſt igyekőznek az Iſten hiveinek artani. Igy azert az balvanyozas mindenkor őſſve kőttetőt az hitőtlenſeggel. Mert micsoda hitők lehet emugyan-is azoknak, à kik balvanyoknak folgalnak? Semmi. Miro valo ez tudomany? Erre bizonyara, hogy igen okoſſak legyűnk, az balvanyozoknak ne hidgyűnk; mert ők az frigy kőteſſel, hittel nem gondolnak ſemmit. Pelda erre amaz Conſtantiai gyűleſnek Articuluſſa. *Hæretico non eſt ſervanda fides*, az az, az Eretnekőknek, nem kel hitel tőt fogadaſt meg tartani. Az mit az Papiſta lovon fogad, nem allya gyalog azt meg: Mert az Romai Papa, ha ezerſőr meg ſegnek-is az Papiſtak az Kereſtyenőknek adot hiteket; egy befedevel az hamis hit alol őket fel ſabadittya; ſőt azert, mint Romai Eccleſianak engedelmes fiait dicsiri, ha az kereſtyeneknek adot hitőket meg nem tartyak, hanem minden alkolmatoſſaggal őldőzik kergetik azokat. Illyen az Papiſta frigy. Ne hidgy hat vakaki Kereſtyen vagy neki. De ez moſt előttők vagyon

Magyar

Magyar Orſagban az mi Urainknak; laſſak mit cselekôſ-nek: Ne kôzôllyek bator mi velünk az nyereſeget. Mert en azt mondanam hozza, ha voxra menne à dolog, *Pontificis non eſſe habendam fidem*; 1. *Quia Idololatræ ſunt: Idololatria autem ſemper habet coniunctam perfidiam.* 2. *quia fœdifragi ſunt*, az az: Az Papiſtak eskûveſenek nem kell hinni. 1. Mert balvany imadok. Az balvany imadaſſal penig mindenkor eggyût jár az hitôtlenſeg. 2. Mert frigy ſegôk, frigy fel bontok ûk. Pelda, Huß Janoſnak es Jeronymus Pragenſiſnak allapattya.

Az Papa eggyezô ertelmebôl, Sigmond Csaſar *Salvus conductuſt*, hit levelet ada, Hußnak es Pragenſiſnak, hogy batran mehetnek az Conſtantiai gyûlesben, ſenkitôl ſemmi bantaſok nem leven, batorſaggal bekevel mehetnek oda, es ugy jûhetnek haza-is. Mely Csaſar hitit meg álla Eugenius Papa: Mert mind az kettôt, igaz tudomanyaert meg egettete. Ez ám az Papiſta hitnek tôkelletôſſege, minden ember ugy hidgyen neki. Ez innet à Tanuſag.

2. Expeditio.

Mond az Iſtennek Angyala. Es el jô az Syrianak Kiralya es el hannya az tôlteſôket, es meg veſi az erôs varoſt. Mond az Iſtennek Angyala: Es el jô az Syrianak Kiralya es el hannya az tôlteſôket, es meg veſi az erôs varoſt, es az Ægyiptus Kirallyanak karjai megh nem alhatnak ſem az ô valogatot nepe, es ſemmi ereje nem leſen. Es minek utanna cselekôſik az ô ellenſege az ôkedve ſerint, állani fog az kevanatos fôldôn-is mellyet az ô erejevel meg emeſt.

Mit akar?

Ez igekben foglaltatik az Antiochus Magnusnak masodik hada Ægyiptus ellen: Aholot kettőt jegyőz meg az Angyal. 1. Cselekődetit. 2. Ki menetelit hadanak. Cselekődeti felől azt mondgya, hogy hirtelen rohan Ægyiptusra, hogy annak varasit meg vegye, es tőltesit el hannya, mellyekkel Ægyiptus bővölkődik vala. Ki meneteli felől hadanak azt mondgya, hogy sem az Kiraly, sem az Kiralynak karjai, az az: az Ægyiptus Kirallyanak hadnagyi fő emberi (mert ezőket hija az Kiralynak karjain *per metonymiam* az Angyal) az Antiochusnak ellene nem alhatnak: sőt ennek felette mindenek kedve serint leven az Antiochusnak, bossut alvan az Ægyiptuson; annak-utanna az kevanatos földet-is, az az, Sido Orfagot el foglallya maganak, es bossujat allya azon-is. Az mint be tellyesődőt ez ige serint, az mint bizonyittya Josephus *lib.* 12. *Antiquit. Iudaic. cap.* 3.

Tanusag.

Tanullyuk meg innet, mit kel tulaydonitanunk az kűlső eskőzőknek az meg maradasban az ellenseg ellen, ugymint kűlső erősségeknek, vitezeknek, hadnagyoknak, sokságu seregeknek, &c. Ezt bizonyara, hogy mind ezek hasontalanok, erőtlenek lesnek; hogy ha az Ur Isten nem hadakozik erettűnk. Pelda az Antiochus, az kinek ellene nem alhatanak az Ægyiptusnak sem erős varosi, sem hadnagyi, sem valastot vitezi. Ne bizzunk hat, se Fejedelműnkben, se erős varainkban, se vitezinkben, hanem bizzunk az mi Istenűnknek oltalmaban.

Ezent adgya előnkben az sent David-is. *Psal.* 33. *v.* 16. 17.

Mely

Mely tanusag ßolgal azok ellen, à kik most-is ekeppen beßellenek. No bontsuk fel az frigyôt, eleg nepünk vagyon, az ßomzed nemzetsegek-is mellettünk leßnek, Fejedelmünknek-is eleg nepe vagyon: Mert ugyan-is hißem azert kôtôttük ujannan az Nemet nemzethôz magunkat: azert valaztottunk ujonnan abbol magunknak Kiralyt: hogy erôsbek lehessünk, es az Pogany ellensegen martalekot vehessünk. Hallad, vagyon peldad, ne meny meßße. Eugenius Papa ôßtôkelesebôl, Laßlo Kiraly fel bonta az Amurathes Tôrôk Csaßarral az frigyôt: mint jara Varnanal, megh irja Bonfinius: Hat tarts ahoz magadat. Meg vér Isten, ha hittel kôtôt frigyôdet meg ßegôd, akar ki legy.

II. Tanullyuk meg az Angyal beßedebôl, à ki Judæat kevanatos fôldnek mondgya: Mert ott tißteltetik vala az Isten; Mellyik legyen à kevanatos fôld, kevanatos varas? Csak az bizonyara à hol az igaz Isteni tißtôletnek helye vagyon, es à hol az Istennek Ecclesiaja ßallast talal. Igyekôzzünk hat mi-is ezeket meg tartani, hogy az mi varasunk-is kedves legyen Isten elôt.

3. Expeditio Antiochi.

Mond az Istennek Angyala: Az utan ismet el vegezi, hogy be mennyen az ü Orßaganak minden erejevel, bekesegnek ßine alat, es valamit cselekôßik: es az ô leanyat adgya felesegül az Kiralynak, azt beßedôkkel el altatvan, de az nem ál meg abban, es az ô Attyanak akarattya ßerint nem cselekôßik.

Mit akar?

Ez igekben foglaltatik be az nagy Antiochusnak har-

madik hada Ægyiptom ellen. Aholot kettőt jegyőz megh az Angyal. 1. Hadanak keſűletit. 2. Annak ki menetelit.

Keſűleti felől azt mondgya, hogy minden ereje indul bekeſegnek ſine alat; az az, egy reſent kűlſő erővel megyen más felől pedig csalardſagot forgat Ptolomæus ellen, hogy haddal ne keſűlhetne ellene az Ægyiptuſnak Kirallya.

Ki meneteli felől pedigh hadanak azt mondgya, hogy nem leſen ez az ő indulaſa ollyan ſerentſes mint az első, noha valami reſet el foglallya Ægyiptuſnak. Annak okaert leanyat adgya az Cleopatrat Antiochus feleſegűl Epiphaneſnek, à kivel el vegezi Antiochus azt, hogy megh őllye az ő Urat az Epiphaneſt avagy mereggel, avagy egyeb meſterſeggel, hogy ő annak-utanna, az ő leanyanak őzvedgyſegenek ſine alat el foglallya Ægyiptuſt magának. De nem cselekőſik az Cleopatra az ő leanya, Attyanak kevanſaga ſerint, hanem az ő hivſeget megtartya az ő Urahoz. Ez az Angyal jővendő mondaſanak értelme; az mint be-is tellyeſőttenek ezek, az mint Joſephus bizonyittya. *lib.* 12. *Antiq. Iud. cap.* 3.

Tanuſag.

Micsoda legyen ez vilaghi tellhetetlen fejedelmeknek erkőlcsők, tanullyuk meg innet: es bizonyara, hogy mind erőſak ſerint, hatalommal, ſ. mind pedigh alnok tanaſal, őrőmeſt akarjak az ő birodalmokat öregbiteni. Az miképpen tanit az Antiochus az ő peldajaval; à ki Ægyiptuſt mind hatalommal, ſ. mind csalardſaggal igyekőzik vala magajeva tenni. De nē lehete; Mert Iſten, à csalard, alnok

ulnok vegezesőket nem fokta meg segiteni, sőt gyakorta az ollyatanokat meg fokta csufolni. Illyenők az telhetetlen fősvenyők-is à kik mind titkon, s-mind nyilvan, mind igazan, s-mind hazugsaggal, örömest igyekőznek az ő gazdagsagokat öregbiteni. De Isten azokat-is hatra maratya igyekőzetűkben.

II. Tanullyuk meg: Hogy az hazassag az Fejedelmek kőzőt gyakorta hálo gyanant vagyon, mellyel egyebeknek birodalmokat fokták magokhoz kapcsolni. Peldaz Antiochus, à ki ezzel ez haloval akarja vala Ægyiptomot maga hamara foglalni. Igy ment elő az Austriai familia-is, igy nevekődőt nagyra, Az kőz renden levők-nek-is, gyakorta az utan lesen jo elő-menetelők. Mert segeny renden valo firfiak hatalmas es gazdag felesegőket vesnek magoknak. Vifont segeny emberek leanyit, nagy Urak, Fejedelmek es fok gazdagsaggal biro emberek fokták magok melle felesegűl venni. Pelda az Esther; es amaz nagy Alexander.

III. Tanullyuk megh: Micsoda legyen az ujonnan nem fületőt embereknek az ő termesetűk; ez hogy mindenkor gonost gondolnak, gonosra vagyodnak. Pelda az Antiochus, à ki ebben forgattya elmejet, mi modon hitesse el az ő leanyat Cleopatrat, hogy megh őlesse vele az ő Urat, es ugy maganak foglalhassa Ægyiptomot.

IV. Vegezetre tanullyak megh az Assonyiallatok Cleopatratul, à ki örömesben tartya megh hivseget urahoz, hogy sem mint engedne az ő Attya kevansaganak; hogy ők-is tartsak megh hivsegőket jambor hazas tarsokhoz, ha azt akarjak hogy jo hirek nevek legyen.

4. Expe-

4. Expeditio Antiochi.

Mond az Istennek Angyala, es fordittya orczajat az ſigetekre, es ſok ſigeteket meg veſôn, es annak gyalazatos cselekedetit meg enyhiti egy hadnagy, viſſa advan annak az gyalazatot, minden ú gyalazattya nelkûl.

Mit akar ?

Ez igekben foglaltatik be az Antiochuſnak negyedik es utolſo hada. Az tengernek ſigeti ellen. A holot kettôt jegyôz meg az Angyal. 1. Elô menetelit dolgaiban. 2. Ki menetelit hadakozaſanak.

Elô meneteli felôl azt mondgya, hogy elſôben ſerencses leſen dolgaban, mert ſok ſigeteket el foglal, ugymint Cypruſt, Rhoduſt ſ-az tôbbit. Ki meneteli felôl penig azt mondgya hogy meg verettetik az Romai hadnagytul, az Scipio Africanuſtul, ki ugy adgya viſſa Antiochuſnak à gyalazatot, mely lattatik vala Scipiora lenni elſôben: hogy annak utanna ſemmi gyalazat ne maradna Scipiora. Ez az jôvendô mondas. Ugy-is lôn penig à dolog, az mint irja. *Livius lib. 8. legat qui velit.*

Tanuſag.

Tanullyuk meg innet az Antiochus peldajabol, à ki addig nem nyughatik, telhetetlen kevanſagaban, hogy vegezetre gyalazattyaval kelle hatra allani dolgaban, meg gyôzettetik. Hogy ne fellyûnk ſemmit, mikor ellenſegink regnaland raytunk mert el jô az ûdô hogy gyalazattyokkal kelletik hatra allani. Es ugyan it tanullyuk meg azt-is hogy nincs ſoha oly hatalmas Fejedelem ſenki, à kit Iſten kicsin eſkôz altal meg nem tud ſegyeniteni. Az mint jara az Antiochus kit vegezetre egy Romai fô biro ſegyenite

gyenite meg. Szolgallyon ez az mi vigaztalasunkra, ninesen fejedelmünk senki az ki mellettünk ki tamadgyon tilal Isten mindgyart, egy bocskoros ha ô felsegenek tetzik à ki elôttünk legyen.

Mondam masodsor ezekben az jelen valo igekben tanit az Istennek Angyala az Antiochusnak eletenek vege felôl, az kirôl igy jôvendôl s-mond. Es fordittya orczajat az ô maga Orsaganak erôsségire, es meg botrankozvan el esik, es nem talaltatik, az az: meg verettetven Scipiotul Antiochus, hazajaban megyen, es az ô erôsségiben lakik, es akarvan megh fostani az Belus Templomat, az kôsségtûl meg ôlettetik. Ez lôn az Antiochusnak ki meneteli. S ugyis lôn az dolog, az mint *Iustinus* irja *lib.* 32.

Tanusag.

Ahonnet ez minekünk az vigaztalas. Egy kegyetlen birodalom sem allando, es az kegyôtlen fejedelmet-is nem tesi Isten nyomossa: Sôt vegezetre gyalazatos lesen annak halala. Az mint lôn az Antiochusnak dolga. Az ki feletle kegyôtlen vala, de vegezetre az ô tulaydon alatta valok miat meg hala. Szûkseg. tehat hogy az fejedelmek Urak, engedelmesek legyenek, hogy hossu eletûek lehessenek. Az mely egy-ûgyû felid es engedelmes eletre segellyen minden rendeket az mi Istenünk Fiaert az Ur Jesus Christusert, Amen. *Angeli Gabr. vaticinium.*

LXXVI. PRÆDICATIO.

Verſ. 20. ALl penig annak helyeben egy, ki az ô birodalmaban az adó ſedôt altal jartattya. Ki rôvid napon meg rontatik, nê haragban, ſem viadalban.

SUMMA.

Ennek elôtte valo tanitaſinkbnn, meg hallok Kereſtyenek rôvideden: Mikepen allot boſſut az nagy Antiochus az ô Attyanak à Callinicuſnak es az ô Annyanak az Laodicea aſſonynak halalaert à Ptolomæus Philopatoron.

Ennek elôtte ugyã ott, meg tanulok azt-is. Ugyan azon Antiochus, mikepen hadakozot Ægyiptus ellen, es az tengernek ſigeti ellen, maradvan az Ægyiptus orſaga à Philopator halala utã Ptolomæus Epiphaneſre, Philopatornak csak negy eſtendôs fiacskajara, ki az orſagnak igazgataſara, igen gyenge es igen erôtlen vala. Vegezetre meg magyarazok azt-is, mikepen tôrtent ennek az Antiochuſnak halala az ô tulaydon birodalmaban levô kôſſegtôl, akarvan meg foſtani Antiochus à Bal Iſtennek templomat az ô gazdagſagatul, ezekrôl ſollank. Ahonnet ſep harõ rendbeli meg tartando dolgok adatanak minekünk elônkben.

Elſô ez, ſemmi à balvanyozo fejedelmeknek az ô frigyeteſek, mert ez ſoha nem tôkelletes, nem allando, de csak addig tart, meddig alkolmatoſſagot talalnak annak fel bontaſaban. Pelda lôn az Antiochus, kinek hiti, frigye csak addig tarta, meddig modot talala az boſſu allasban. Ne hidgyünk azert az balvanyozoknak frigy kôteſeknek, mert valakikIſteneknek nem igazak, ſokal inkab nê leſnek igazak az embereknek, igy kellene bizonyara, de ſokak nem gondolkodunk felôlle. De meg tanulunk karunkal.

Maſod-

Masodsor. Meg tanulok azt-is; Micsoda legyen ez vilagi fejedelmeknek sokaknak, az ô birodalmoknak terjeztesében termesztek? Ez bizonyara, hogy mind erôszakkal, s-mind csalardsaggal, örömest akarjak az ô birodalmokat terjezteni. Ahol à fegyver nem fog, csalardsaggal hozza. Pelda lôn az Antiochus, à ki fegyverrel nem tehette ôveve Ægyiptust, annak-okaert csalardsaggal, hazasagnak ûne alat, advan Cleopatrat az ô leanyat Ptolomæus Epiphanesnek, hogy ôtet meg etesse, es Ægyiptust maganak foglallya: De ugy sem lehete, mert az Cleopatra meg tarta hûseget Urahoz az Ptolomæus Epiphaneshôz.

Harmadsor, es utolsor meg tanulok azt-is; Egy kegyetlen birodalom, fejedelemseg, Urasag sem allando. Pelda lôn az Antiochus, à ki nagy hamar az ô alatta valo kôssegnek fegyvere miat el vese. Szûkseg tehat hogy az Urak fejedelmek, gondviselôk, felidek, engedelmesek legyenek, hogy az ô birodalmokban, nyomosok, hosszu eletûek lehessenek. Ezek lônek az tanusagok. Hanem az fel vôt igeknek summajat, s-reszeit már lassuk meg. Es vegezetre az igeket rôvid ertelemmel magyarazzuk.

Summaja ez jelen valo igeknek ez.

Meg halvan à nagy Antiochus, es ô utanna harom fiai maradvan, tudni illik (Seleucus Philopator) Antiochus Epiphanes, es Demeter. Ezekben az jelen valo igekben jövendôt mond az Istennek Angyala, az Antiochus Soternek, avagy Seleucus Philopatornak az ô dolgairol, az ki tunya, rôst, de azonkôzben az kôssegen felette kegyetlen fejedelem vala, ez az summa. Ertôde: Mondom: Az Antiochus Soternek, az nagy Antiochus fianak dolgai adatnak ezekben ez jelen valo igikben elônkben.

Akimas nevel Antiochus Soter.

Haſna mi légyen? Haſna ez Hiſtoriának eggyez az elſőkkel. És nem csak erre ſolgal ez, hogy csak az hiſtoriat erſük hanem kivaltkeppen haſnal erre, vegyünk vigaztalaſt innet magunknak. Az Anyaſent-egyhaznak ſok rendbeli nyomoruſaginak közepötte, es tudgyuk meg innet, hogy ſoha az ő Anyaſent-egyhazat nem hadgya. Az mint hogy eleitől fogvan, ez vilaghi kegyetlen fejedelmeknek birodalma alat meg oltalmazta. Nevezet ſerint pedig itt az Soternek dühöſſegetől, à ki az Jeruſalem templomat fel akarja vala dulni. De ne feilyünk ſemmit, tatal Iſten modot az ő Anyaſent-egyhazanak megh tartaſaban. Csak ez kevantatik hozza, hogy könyörögjetek Attyamfiai. Ne feleyſſetek az könyörgeſt. Mert moſt vagyon előtte az mi ſegeny hazanknak, mind romlaſara, ſ-mind penig meg maradaſara valo nagy igye. Ha moſt nyerünk, bizony ſokat nyerünk. De ha veſtünk, bizony ſokat veſtünk. De laſſuk az egy nehany igiknek reſzeit.

REZSEK.

Harom reſzecskei vadnak, ennek ez nehany igiknek, az Angyalnak jövendő mondaſanak.

Vaticinia Angeli de Seleuco Philopatore.

I. Ennek az Seleucus Philopatornak, avagy Antiochus Soternek birodalmaban valo be ſallaſarol.
II. Orſzaganak biraſarol.
III. Halalarol.

I. Az Orſzagba valo be ſallas felől.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik az Syrianak Kiralyanak az ő birodalmaban valo be ſallaſat. Igy jövendől az Iſtennek Angyala felőlle, ſ-mond: All pedig annak helyében egy. Az az; Meg halvan az nagy Antiochus, annak

annak-utanna fall az Orſagban más fejedelem, à ki ugyan azon fundamentombol veſen eredetet. A ki ſenki nem egyeb hanem, az Antiochus Soter az nagy Antiochuſnak fia. A ki mas nevel Seleucus Philopatornak, avagy Seleucus Soternek mondatik. (Mert itt ez arant az Antiochus Soter, Seleucus Pilopator, Seleucus Soter, mind azon egy ſemelynek nevezeti.) Az Philopator annyit teſen mint Attya ſeretô. Mert ezt az ô attya igen ſereti vala. Az Soter penig annyit teſen mint meg tarto, oltalmazo.

TANUSAG.

Mit tanullyunk innet?

Tanulyak meg innet az fejedelmek az Antiochus Soternek nevezetibôl, à ki Soternek, az az, meg tartonak es oltalmazonak mondatik: Micsoda legyen à fejedelmeknek tiſtek? Ez bizonyara hog Soterek, az az, Servatorok, Conſervatorok, meg tartok, oltalmazok legyenek ôk. Oltalmazzak az egy ûgyû kôſſeget, vigyazzanak az Politianak es az Eccleſianak kôzônſeges meg maradaſara. Ez az fejedelmeknek tiſti. Tanuld meg te-is, à ki nem vagy fejedelem, vagy kegyelmeſnek mondatol. Kegyelmes Uram, Nagyſagos Uram; Emlekezzel nevezeteddel tiſtedre, legy kegyelmes, legy engedelmes ahoz, à ki ez nevezettel emlekeztet tegedet tiſtedre. De bizonyara ſokak meltatlan viſelik az kegyelmes nevet. Mert minden kegyetlenſeggel, tellyeſôk. Az mint vala az Antiochus Soternek dolga, à ki nem hogy meg tartoja, es oltalmazoja lôn az ô nepenek, hanem lôt inkab kegyetlen ſarezoltatoja, az mint ennek-utanna meg hallyuk. Nem feléle meg az ô nevezetinek. Igy vagyon moſt-is ſokaknak dolgok. De laſſuk az maſodik dolgot.

2. Az orſagnak biraſa felől.

Mondam maſodſor: Jövendöt mond az Angyal az Antiochus Soternek, avagy Seleucus Philopatornak orſaganak biraſarol, à kiről igy tanit ſ. mond: Az ő birodalmabã altal jartattya az ado fedöt. Aholot ezt akarja mödani. Ezt cselekőſi az Antiochus Soter orſagaban, hogy kegyetlen ado fizeteſſel meg terheli az ő nepet. Az mint vegben is mine ez. Mert azt irja *Appianus in Syriacis*, ez az Jambor Hiſtoricus hogy ez igen tunya, röſt, erötelen fejedelẽ vala, es ſüntelẽ valo ado fizeteſſel az egy-ügyü köſſeget ſarczoltata: Mintha csak à penznek gyüytefebẽ, helyheztetet volna à Kiralyi meltoſag, es fejedelemſeg. Azonközbẽ pedig tobzodo fejedelem vala, ſemmi gondgya nẽ vala az orſagra. Ez mindenkor oly nagy bolondſagban merült vala, hogy mikoron az ő jo akaro barati jüttenek: Felö volna, hogy az alatta valokat az ő ſanczoltataſaval tőle el ne idegenitene, ſüntelenül azt feleli vala, hogy az ő barati, az ő gazdagſagi volnanak. Az mely mondaſaert, minden rendek elöt utalatos lőt vala, ſöt vegezetre annyiban vala, à telhetetlen fösvenyſeg miat dolga, hogy az Jeruſalẽ templomanak kencſet-is el akarja vala hozatni, bocsatvan az ő hadnaggyat à Heliodoruſt az Iſten templomara dulni foſtani. De az Ur Iſten Heliodoruſt, nemaſaggal, betegſeggel vere meg, az Izrael nepenek könyörgeſere, az Onias Papnak idejeben, es az ő ſandekat ez à Seleucus Philopator, avagy Antiochus Soter, ſemmikeppen vegben nem vihete. Laſd meg à maſodik Macchabæuſok könyvenek *cap. 3.* Ez lőn à Soternek Iſtentelen orſaglaſa, avagy orſaganak birodalma.

Mit tanulunk innet?

Hogy mind nepet ado fizeteſſel, ſ. mind penig az Jeruſalẽ templo-

templomat, à templõ kencsiert el akara pußtitani rontani.

Haßna.

Tanullyuk meg elsőben. Micsoda legyen à Seleucus birodalma egeß nemzetsegünkben, hazankban, sőt az egeß kereßtyensegben. Semmi nem egyeb hanem, az egeß Europaban valo birodalomnak ki metzőt abrazattya, tükőre, peldaja. Mert az mint az Seleucus vala, tunya, rőst, hivolkodo, tobzodo, sem hazajara semmi gondot nem viselő, sem penig semmi igaz tőrvent nem rendelő, azonkőzben pedig fősveny, nyuzo fozto, sanczoltato, mintha az fejedelemseg csak à kencs takarasban allana, ugy annyera hog hiv baratit, meg utalnaja, es à penzt, gazdagsagot tartana ő baratinak; Sőt vegezetre az Isten templomat-is keß vala ez vilagi gazdasagert fel dulnia, à holot az őzvegyek, arvak az ő kicsin keresmenyeket le tőttek vala. Igy vagyon most-is sokaknak ez vilagi fejedelmeknek dolgok. Mert sokak kőzülők, tunyak, restők, vilagi győnyőrüsegnek attak magokat: Sẽmi gondgyok sem hazanknak, sem hitünknek oltamazasara, sokak csak magok tißtesseget, haßnat keresik, hogy pedig kevansagok vegben mehessen, az ßegeny kősseget, á sok ado fizetessel, veßtik, sillyeßtik. Ugy annyera hogy, nem nyirik, hanem meg nyuzzak à ßegeny kősseget. Nemellyek pedig, ha az Ecclesia kenyereben kaphatnak, àmellyet Isten az ő ßolgainak taplalasokra rendelt, nagy nyeresegnek tartyak magoknak. Nem clekőßnek azert sokak egyebet, hanem à mit Seleucus Philopator orßagaban. Az kiert sokak kemeny bűntetest vonßnak magokra. Tanuld meg azert hát, te à ki Ur vagy à Soter polczan ülß, ne legy tunya, rőst, fősveny, sanczoltatõ, Istẽ haza ronto, mert meg vér Isten erette, &c. Ez az első.

II. Ta-

II. Tanullyuk megh innet. Mit felellyünk amaz kerdeſre? K. Szabade tehat adot fizetni az fejedelmeknek, avagy nem? F. Szabad ſ-felette kevantatik-is bizonyara. Honnet bizonyitom? Elſőſör innet, mert valamit Iſten parancsol à fejedelmeknek hogy meg adgyuk, ezt meltan meg kevanhattya az fejedelem. De az ado fizeteſt Iſten parancsollya. Mert azt mondgya az Chriſtus *Matth*: 22. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Annak-okaert adgyatok meg az mi az Csaſare az Csaſarnak, es az mi az Iſtene az Iſtennek. Hat bizonyara meltan kevannya à fejedelem az ado fizeteſt, ſ-tartozunk-is vele. Maſodſor innet bizonyitom mert valami az kőzőnſeges bekeſſegnek megh tartaſara, az joknak oltalmazaſara, es az gonoſoknak bűnteteſere tartozik, azt meltan kevannya az fejedelem az alatta valoktul. De az kőzőnſeges jővedelem, mind ezekre ſolgal, bekeſſegnek megh tartaſara, joknak oltalmazaſara, gonoſoknak bűntetéſere. Azert meltan kevannya, az ado fizeteſt az fejedelem. De azonkőzben megh gondollyak az fejedelmek azt hogy bizonyos modot tartſanak ebben, az ſegenyſegnek ſanczoltataſaban. Mit? Imez ket dolgot.

Elſő ez hogy az ado fizetes, ne legyen feletteb valo, mint vala az Seleucus Philopatore, hanem mertekletes. Ha penig mertekletlen leſen, ebből az kőſſeg part-űteſt veſen maganak. Az mint lőn az Hiſpaniai Kiraly ellen az Belgaknak dolgok. Es lőn az Magyar nemzetnek az ſatzczoltatas miat, à nemes nemzetſeg ellen ez előt valo űdőkben, ſmoſt-is el unnya nemzetünk az ő raytunk valo regnalaſat.

Maſodik regula. A fejedelmeknek az ado fizetesben ez:

ez: Meg emlekezzenek az fejedelmek arra, valamit vesznek az kôlſegtûl, ellyenek azzal az kôzônſeges jora, nem magok tobzodo kevanſagoknak be tôltefere. Mert à Szent Pal *Rom.* 13. ezert rendeli az ado fizeteſt az fejedelmek keziben, hogy ellyenek azzal, az joknak oltalmazaſara, ſ. az gonoſoknak bûntetefere, de az koczka, kartya nemellyeknek dolgok. Ez maſodik tanuſag.

Harmadſor: Szolgal ez tudomany az fejedelmeknek oktataſara, tanitaſara, hogy tudni illik, az menyiben lehet. Kedvezzenek az ô alatta valoknak, kic in gazdagſagoknak; hogy magokkal eggyût az ſegeny kôlſeget, nagy ſûkſegben ne eytſek. Mert valameddig az kôlſeg gazdag, gazdag az fejedelem-is, de az ſûkôkôdô kôlſeggel eggyût ôk-is leſnek ſegenyekke. Pelda erre Conſtantinus Chlorus. Conſtantinus Magnuſnak az Attya. A ki ezt ſokta vala mondani. *Melius eſt publicas opes à privatis teneri, quam intra unum clauſtrum conſervari & cuſtodire.* Job ugy mond az kôzônſeges haſonra valo gazdagſagot, ſokaknal tartani, hogy nem mint csak egy helyben rekeſteni, tartani. Ugyan azon Conſtantinus felôl irja Euſebius, hogy mikoron Diocletianus Imperator ô neki meg izente volna, nagy gyalazattyara, hogy feleſegeny volna; ôtve hivattya à Conſtãtzinapolbeli polgarokat, kiknek az ô ſûkſegenek okat meg mondgya hogy inkab akarta ô hogy az ô alatta valok bôvôlkôdgyenek hogy nem mint kegyôtlen ado fizeteſſel meg ſegenyôdgyenek. Azert moſt volna ideje, hogy ô neki, mind hûſegeket, ſ. mind gazdagſagokat be nyuytanajak. Azok penig minden keſedelem nelkûl, mind ſereteteket, ſ. mind gazdagſagokat offeralak, tárhazat az Conſtantinuſnak

Conſtantinus Chlorus pater Conſtantini Magni.

Euſebius de Diocletiano & Conſt.

meg tőltven. Az Constantinus penig hivatvan á Diocletianus kővetit, kencset megh mutatni parancsola nekik, mondanak megh Diocletianusnak mit lattanak volna, es mely hirtelenseggel gyűlt volna ennyi gazdagsag ővve. Ezt hozza teven. Az fejedelemeknek batorsagos es bűsges tarhaza, az kősségnek jo akaro elmeje. Es soha az fejedelem megh nem fogyatkozik, hogy ha az kősségnek Urahoz valo tőkelletes fereteti meg marad. Es igy á Constantinus az Diocletianusnak kővetit el bocsatvan, az kősségnek az ő penzet vissa adgya. Dicsirven az ő hozzaja valo engedelmességeket igy kellene bizonyara. De nem gondollyak ezt az fejedelmek sokak, hanem elsőben az kősséget el rontyak csak haja, fakala marad az segeny kősségnek. S-vegezetre magoknak-is semmi nem lesen. Nem ok-nelkűl mondgya volt azert az *Tiberius Imperator. Boni Pastoris est tondere pecus, non deglubere.* Job azert ha fejedelem vagy Estendőnkent elned az juhnak az gyapiaval, hogy nem mint egyser meg nyuznod, s-annak-utanna semmi hasnat nem venned.

Negyedser es utolsor solgal ez tudomany az segeny kősségnek-is tanusagara, hogy innet vegyek esekben, valamikor Isten, rest, tunya, sanczoltato fejedelmet vet közikben, azt Isten az ő bűnőknek bűntetesere cselekősi, azert ebből terjenek Istenhőz. Es kőnyőrögjenek Istennek sorgalmatoson, hogy ő felsege adgyon igaz tudos, bőlcs, gyors, es hasnos fejedelmeket, az kik legyenek mind az Politianak, mind az Ecclesianak oltolmazasara, sőt ennek felette vigaztallyak ezzel-is az hivek magokat, á nyomorusag idejen, hogy gondgya vagyon Istennek az őveire, es megh sabadittya az kegyetlen fejedelmeknek

mekaek kezekbôl. Az miat hogy meg sabadita az Sido nepet, az Seleucus Philopatornak kezebôl, meg ôletetven à Seleucus à Heliodorusnak alnok tanacsabol az mint maydan meg hallyuk jobban. Jer lassuk az utolso dolgot-is.

Harmadsor es utolsor mondam ezekben az igekben, jôvendôt mond az Angyal, az Antiochus Soternek, avagy Seleucus Philopatornak halalarol, az kirôl immar igy tanit, s-mond: Rôvid napon meg rontatik nem haragban, sem viadalban, az az: Keves napok el mulvan minekutanna az Onias fû Pap ellen az ô hadnaggyat az Heliodorust el kûldi, es meg akarja dulatni Jerusalem templomat, el ves az Seleucus Philopator, de sem harag, se penig fegyver miat. Ugyis lôn penig à dolog. Mert az Heliodorus az Antiochus Epiphanesnek kedvejert az Antiochus Sotert, avagy Philopatort meg etete mereggel igy lôn az Antiochus Soternek halala. Jollehet nemellyek abban vadnak az itiletben, hogy fegyver miat vesôt el à Soter. De akar mellik miat lôt halala, keveset hoz az idvôssegre.

TANUSAG.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk meg: micsoda legyen az Istennek csudalatos tanacsa, Providentiaja, az ô igaz itiletinek ki folgaltatasaban, ez vilagi kegyôtlenek ellen? Ez bizonyara, hogy az Isten gyakorta, à fejedelmeket Urakat, azok altal tôrli iel ez fôldnek sinerôl, az kik altal ôk annak elôtte egyeb:ket nyomorgattanak. Pelda az Seleucus Philopator, az ki az altal az Heliodorus altal, à kit az egesz nepre Ravova, ado szedôve tôt vala, az Antiochus Epiphanesnek kedvejert mereggel emesztetik megh. Igy

vagyon nemzetünkben-is ſokak, ugyan azon lator ſolgak altal veſnek el az kiket regen egyebeknek romlaſokra tartottanak. Az fabad Haydu tartas, regen hazankban, az Uraknak igen kedves vala, de moſt mereggel fordult fel nekiök ſokaknak.

II. Vegyük eſünkben. Mit remelhetünk, az embereknek ez vilagbol valo ki mulaſok felöl? F. Ezt bizonyara, hogy gyakorta, az kik ez vilagban minemü eletet eltenek, ollyannal mulnak iſmeg ez vilagbol ki-is. Az dicsiret-nelkül valo eletet, feslet eletet gyalazatos halal követi. Pelda az Soter, az ki tunya, reſt eletet ele, iſmeg haſonlo lön halala, ſe fegyver, ſe harag miat, az mint az Angyal jövendölt vala felölle. Ellyünk jol tehat, hogy bodog es dicsiretes legyen az mi ki mulaſunk. Melyre ſegellyen minket az mi Iſtenünk, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXXVII. PRÆDICATIO.

Verſ. 21. ES áll annak helyeben, egy utalatos, es nem adgyatok ö neki az Orſag coronajat fejeben, Ha-
Verſ. 22. nem csalardſaggal megyen be es hizelkedeſſel jut az Orſaghoz. Es az karok ár vizzel fogattatnak el, az ö orczaja elöt, es meg töretetnek az fö-
Verſ. 23. vetſegnek fejedelmi-is. Es bekeſſegnek ſine alat, csalardul cseleködik azzal, es el menven gyözö-
Verſ. 24. delmet veſen keves neppel. Nagy csöndeſſeggel foglal-

foglallya el az Orſagnak gazdag reſet, es azt cselekőſi, mellyet nem cselekettek ſem az ő Attyai, ſem az ő őſei, Sakmani, Prædai, gazdagſagot oſt az ő viteziuck, es gondolkodik az erőſſegeknek meg vetele felől, de azt ideig.

SUMMA.

Ez el mult Vaſarnapi leczkekben, meg hallok Kereſtyenek, az Antiochus Soternek, az ki mas nevel Seleucus Philopatornak mondatek. Dolgait tudni illik. Elſőben. Meg halvan à nagy Antiochus az ő Attya, mikepen fallot be az Syria Orſaganak birodalmaban. Maſodſor. Mikepen Orſagolt birodalmaban, keptelen ado fizeteſſel ſanczoltatvan az ő birodalmaban levőket. Harmadſor es utolſor. Mikepen tőrtent legyen az ő hadnaggyanak, az Heliodoruſnak csalardſagabol, mereg miat halala. Ezekről ſollank. A honnet ſep harom rendbeli meg tartando dolgok adatanak előnkben.

Elſőſőr penig ez: Micsoda legyen az fejedelmeknek gondviſeleknek az ő tiſtek? F. Ez tudni illik, hogy Soterők, az az, Servatorok, Conſervatorok, meg tartók es oltalmazok legyenek ők. Legyenek az joknak oltalmazoi, az gonoſoknak bűntetői. Az mint az ſent Pal-is bizonyittya *ad Rom.* 13. *v.* 3. felől. Ha azert őrűlſ te-is az kegyelmes es nagyſagos nevezetnek, meg laſd, hogy nagy dolgokban kegyelmeſen cselekedgyel. Ez lőn az gondviſelőknek tiſtek.

Maſodſor. Meg tanulok azt-is. Nagy vetek az fejedelmekben az egy-ûgyû kőſſegnek, felettebbe valo ſanczoltatá-

taſa hanem merteklete ſſeg kevantatik abban, à mint mondotta regenten az Tiberius Imperator. *Boni paſtoris eſt tondere pecus non deglubere.* Az jo paſtorhoz illik az juhot meg nyirni, nem meg nyuzni. Harmadſor es utolſor megh tanulok azt-is, ſep haſonnal: Micsoda legyen az Iſtennek csudalatos providentiaja, gondviſeleſe, az ő igaz itiletinek ki ſolgaltataſaban, ez vilaghi kegyetlen fejedelmek ellen: Ez bizonyara, hogy az Iſten effele kegyetlen fejedelmeket ugyan azok altal, à kik altal egyebeket rontottak, ſokta bûntetni. Pelda lón az Antiochus Soter, à ki ugyan azon hadnagya altal, à ki altal egyebeket ront vala, meregh miat el vefe. Igy cſelekedet Iſten nyomorult hazankban-is, hogy az mi Urainkat, à kik az nyuzo, foſto hayduſagban gyönyörködnek vala. Ugyan azon hayduſagh altal bûntete. De moſt immar ezeknek bûſegesb elő famlalaſaval, nem faraſtom elmenket. Hanem laſſuk az jelen valo igeknek ſummajat, refeit ſ-ve-gezetre laſſuk az igiket.

Summaja ez jelen valo igeknek csak imez.

Ezekben az jelen valo igekben, az Iſtennek Angyala, jövendől mond az kegyetlen Antiochus Epiphaneſnek dolgairol. Az kinel ſoha vilagh kezdetitől fogva, az Iſtennek Anyaſent egyhazanak nagyob ellenſege nem talmadot, ſoha nem-is leſen, es minden kegyetlen fejedelmeknek, nevezet ſerint penigh az Romai Antichriſtuſnak abrazattyat viſeli, ez az ſumma. Errőde: Mondom ezekben az igekben elönkben adatnak az Antiochus Epiphaneſnek dolgai mind az tizen-eggyedik caputnak utolſo vegeig.

S-mi

S-mi leſen haſnaſ

Nem csak az, hogy az Hiſtoriat ertſük meg, hanem kivaltkeppen haſnal erre, hogy innet vegyünk vigaztalaſt, az Anyaſent-egyhaznak nyomoruſaghi közöt. Es tudgyuk megh, hogy ſoha az ö Anyaſent-egyhazat nem hadgya, az mint hogy eleitöl fogva, ez vilaghi kegyetlen fejedelmeknek birodalma alat megh oltalmazza. Nevezet ſerint pedigh az Antiochus Epiphaneſnek idejében meg tartotta, ſolgal ez az mi időnkre-is. Mert noha ſokak az Iſrennek hazanak ellenſeghi, az Antiochus Epiphanes tarſai, de ö felſege gondunkat viſeli, ne fellyünk ſemmit, hanem ſüntelen könyörgeſünkkel Iſtent kereſſük, meg kevantatik. De laſſuk reſeit.

REZSEK.

Harom reſei vadnak az Angyal jövendö mondaſnak.

Mert elöſör jövendöt mond az Angyal, az Antiochus Epiphaneſnek ſemelyeröl es birodalmaban valo be ſallaſarol.

II. Iövendöt mond viſelt dolgairol. Mit fog cſelekedni, ſ-mint fog kegyetlenkedni, mind az Ægyiptus Orſaga ellen, ſ-mind penig az Iſtennek Anyaſent-egyhaza ellen.

III. es utolſor halalarol. Mikeppen történik az kegyetlen Epiphaneſnek halala. Ezekröl ſollyunk, az kereſtyeneket intem figyelmetes hallgatok legyenek. Mert ennek kivaltkeppen valo haſna leſen az Hiſtorianak. Moſt penig laſſuk az elſö es maſodik dolgot.

1. Az orſagnak biraſa felöl.

Az mi az elſö dolgot illeti, tudni illik az Antiochus Epiphaneſnek ſemelyet, es birodalmaban valo be ſallaſat, igy ſoll az Angyal felölle, ſ-mond; es áll ugy-

ugy-mond annak helyében, igy utalatos es nem adgyak ő neki az orſag coronajat fejeben, hanem csalardſaggal megyen be, es hizelkedeſſel jut az Orſaghoz. Aholot ket rendbeli kerdeſeket jegyezzünk meg. Elſőſör ezt: Ki volt az Antiochus Epiphanes. Maſodſor. Mikepen jutot Syrianak orſagahoz, avagy mint fallot be az orſagban.

2. Ki volt az Antiochus Epiphanes?

Az mi az elſő kerdeſt illeti. Ki volt ez az Antiochus Epiphanes? Ved eſedben. Ez az Antiochus Epiphanes fia volt amaz nagy Antiochuſnak (az Seleucus Philopatornak avagy Soternek Attyafia) kit az ő Attya kezeſſegben bocsatot vala Romaban. Aholot ebben à Romai Scholaban ugy-mint minden gonoſſagnak latorſagnak barlangjaban, minden gonoſſagban, csalardſagban annyiban nevekedet vala, hogy mindeneket gonoſſagaval felülyül multa. Ugy annyera, hogy vegezetre az irasban nem oknelkül mondatik bünnek gyökerenek.

Radix peccati Epiphanes.

Az Epiphaneſnek neve pedig annyit teſen, mint meltoſagos, bőcsülletes. De azt irja Polybius felőle, hogy oly igen nagy gonoſſagban merült ember vala ez, hogy annak-utanna, nevet meg valtoztatvan mondatek Epimaneſnek, az az, Dühőſnek, Bolondnak. Itt penigh ezen az helyen az Angyal nevezet ſerint mondgya Deſpectuſnak, contemtuſnak, utalatoſnak, mert az ő gonoſ erkölcsejert, ſkegyetlen cselekedetiert, mindeneknel utalatos vala. Erről penigh az Epiphaneſről ſokkal bővebbet jövendől az Iſtennek Angyala, hogy nem mint ennek előtte valo fejedelmekről.

Cur tã copioſa Daniel differat de Antiocho Epiphane.

Miert? Imez ket rendbeli okokert. Elſőſör

Elöször ezert. Mert soha senkitöl sellyebben nem nyomorgattatot az Istennek nepe, mint ettül az Epiphanestül. Annak-okaert sükseg vala, hogy jo eleve meg intetnek az Istennek nepe felölle, hogy ennek az kegyetlenseghi miat el ne sakadnanak az hivek az Istentül, hanem lönnenek jo remenségben.

Ugyan is az Istennek szolasa eleve megszokta inteni az embereket mint Noe altal.

Masodsor cselekösi ez okon. Mert az az Antiochus Epiphanes, az Romai Antichristusnak abrazattyat viseli, es az Antiochusnak semelyeben à Romai Antichristusnak cselekedetit jelenti vilagoson. Mert ez à sent irasnak gyakorlatossaggal valo sokasa, hogy az jövendö dolognak igasságat typusok altal, arnyekok altal jelenti, mint peldanak-okaert: Az David es Salomon abrazollyak vala az Christusnak el jövetelet az testben. Az Doeg ki el arula Davidot Saul elöt, typussa vala az Iscariota Judasnak, à ki el arula az ö Mesteret az Jesus Christust. Es hasonlatoskeppen az Achitophel typussa vala ugyan azon Iscariota Judasnak. Igy ez-is az kegyetlen Antiochus Epiphanes abrazoloja vala az kegyetlen Romai Antichristusnak birodalmat az hiveken. Lasd meg az sent Hieronymus Doctor magyarazattyat. Ugyan azon igiknek magyarazattyaban, es ott ugyan ezönt erösiti, hogy az az Antiochus Epiphanes az Romai Antichristusnak ugy-mint typussa arnyeka Præcursora es ennek abrazattyat viselte, ertyük azert ki volt az Antiochus Epiphanes. Lassuk az masodik kerdest.

2. Mikeppen jutot Epiphanes à Syria orßagahoz.

Masodik kerdesünk itt az elsö reßben ez vala. Mikeppen jutot ez az Epiphanes az Syria orßagahoz? F. Ved eßedbe. Nem igaz Succesio serint; or-okoskeppen: Mert

nem az Orſag atta az coronat fejeben hanem csalardſaggal hizelkedeſſel, az mint fol az Angyal felôlle. Miert? Mert Seleucuſt az ô Attyafiat meg ôli alnok meſterſegevel meg etetven ôtet mereggel: Annak vifontag kiſſebbik fiat az meltoſagbol le veti. Az nagyobbiknak penig Demeternek hizelkedik, es azt alnokſaggal vefi kôrnyûl: Akeppen az kôſſeget-is, mint ha ô nem Kiraly volna, hanem az arvaknak ugy-mint gondviſelefe mellet. Kiraly kepe, es igy tutorſagnak fine alat foglallya az Syrianak orſagat, hizelkedeſſel, csalardſaggal maganak. Az mint vegben-is mene az. Mert noha nem valoztatek egyenlô akaratbol ez fejedelemſegre, ugy mint ki az ô feslôt eletejert utalatos vala, es az Orſag-is nem ô rea, hanem az Demeterre nez vala, de mindazonaltal alnok meſterſegevel az ô Attyafiat az meltoſagbol le vetven, Demetert penigh kire az Orſag nez vala (az kôſſeggel eggyût) meg csalvan, tutorſagnak fine alat az birodalmot maganak foglala, az Syrianak Orſagat. Ertyûk tehat azt is mikepen jutot Epiphanes Syria Orſagahoz.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg innet az elſô reſbôl, à holot azt mondgyuk hogy az Antiochus Epiphanes az Romai Anti-Chriſtuſnak typuſat abrazattyat viſeli. Mely nagy eggyeſſege legyen az Romai Papanak, Anti-Chriſtuſnak ezzel az Antiochus Epiphaneſſel az mint megh tetſik ezekbôl.

Elôſôr mert az mikepen az Antiochus Epiphanes elſôben vala, meg vettetet, kit ſenki az orſag közzûl nem remenlet, hogy ô lenne valaha Syrianak Kirallya: Igy volt elſôben

elsőbé à Romai Pûspôkôknek dolgok, kiket nem remenlet, volna soha senki, hogy illyen nagy fejedelemségre Monarchiara mennyenek az Ecclesiaban. Mert regenten az Romai Pûspôkôk segenyek voltanak, es kezek munkajaval tartottak magokat, es az Istennek parancsolattya szerint verittekkel ôttek kenyereket. Kelle pelda? Nem tolok semmit az Szent Peterrôl, à kit ôk azt mongyak, hogy ô volt elsô Pûspôk Romaban, à ki mindazonaltal azt mongya maga felôl. *Actor. 3. 4. 6. Argentum & aurum non est mihi.* Ezûstôm es aranyam nincsen ennekem. De Mantuanus az Romai elsô Pûspôkôk felôl azt irja; *Mantuanus sic cecinit de primis Episcopis.*

Tunc ubi jam primæ laudes resolverat horæ
Ad ruris transibat opus, ne lenta nocentis
Otia nutrirent corpus, deducere rivos
Horrentem viguis adæquare canalibus hortum
Vertere tellurem, committere somnia sulcis.
Exercere solum, teneras depangere plantas
Cura erat, & totam sudando absumere lucem
Segnitiem fugiens, exercuit omnia Pastor.
Non vinum libare Deo, non frangere panem
Tunc poterat: fortuna viris præstantibus atrox.

Az az egy soval. Regen ugy-mond mikor az Pûspôkôk reggel el vegezik vala dolgokat az Templomban. Az mezei munkara mennek vala, hogy ne hivolkodnanak, santnak, vetnek vala, plantakat ûltetnek vala, es egesz nap estig munkalkodnak vala, &c. De most nem igy vagyon az dolog: Hanem mêg veletlenûl ôk lôttek fejedelemme. Rementelenûl ebbôl az alazatos allapatbol, lôttenek ez egesz vilagnak fejeve. In summa azt mondom. El vettetet segeny volt az Antiochus, de veletlenûl lôtt Fejedelemme. Illyenek voltanak regen az Romai Pûspôkôk.

De veletlenûl lõttenek ez egeſ vilagnak fejeve azert eggyeznek az ſucceſsioban az birodalom foglalasban.

Maſodſor eggyeznek ebben: mert az mikepen az Antiochus ſemmi igaz igye nem leven, foglallya maganak az Orſagot, igy az Romai Papanak, ſemmi igaz igye nem leven, foglalta maganak az Eccleſianak birodalmat.

Harmadſor. Eggyeznek ebben: mert az mikepen Antiochus nem valaztatik az Orſagtul az fejedelemſegre. Igy az Romai Papa az Eccleſianak nem valaztatot feje, de maga meltoſagaval, ezt az meltoſagot võtte maganak.

Negyedſer. Meg eggyeztenek ebben: mert az mikepen Antiochus bekeſſegnek ſine alat, csalardſaggal jõt à birodalomban, igy az Romai Papa bekeſſegnek ſine alat, csalardſaggal hizelkedõ ſokkal, võtte maganak az fejedelemſeget. Azert mind ezekbõl, meltan mondatik, hogy az Antiochus az Romai Anti-Chriſtuſnak abrazattyat viſeli. Ez az elſõ tanuſag.

Maſodſor. Tanullyuk meg innet, hogy ugyan ezen Antiochus, ez vilagi kegyõtlen fejedelmeknek-is abrazattyat viſeli, az kik csalardſaggal foglalnak magoknak fejedelemſeget. Pelda Szoltan Soliman, az ki haſonlatoſkepen, mint Antiochus Demetertûl, foglala Janos Kiraly fiatul maganak az orſagot. Es ugyan it tanullyuk megh kicsodak legyenek az igaz valaſtot fejedelmek. Azok az kiket az Orſag coronazat altal valaſt.

Harmadſor es utolſor: Tanullyuk meg: micsoda tegye à fejedelmeket, es mindẽ gondviſelõket egyebek elõt utalatoſſa? Semmi nem egyeb hanem az õ erkõlcseknek roſ volta, es eleteknek rutſaga. Pelda az Antiochus à ki eletenek es erkõlcsenek roſ voltaert lõn egyebek elõt utalatoſſa.

latossa. Tanullyak meg tehat, innet az gond-viselők, hogy jo eletet, ſerkölcsöt ellyenek, hogy egyebek előt kedveſſek leheſſenek. Ertyük azert tanitasunknak első reſet. Laſſuk az masodikat.

2. Az orſag birodalma utan valo viſelendő dolgairol az Epiphaneſnek.

Mondam masodsor, ebben az Hiſtoriaban, jövendőt mond az Angyal az Antiochus Epiphaneſnek viſelt dolgairol. Mit cselekőſik Epiphanes Ægyiptus ellen, es az Iſtennek Eccleſiaja ellen. Előſör penig Ægyiptus ellen. Az mely Ægyiptus ellen valo hada, harom rendben vagyon de moſt emlekőzik csak az elsőről. Aholot kettőt jegyez megh az Iſtennek Angyala. 1. Modgyat jelenti meg: Mi modon kesül Ægyiptus ellen? 2. Ki menetelit? mint lesen dolga.

Modgya felől indulasanak, ſhadakozasanak kettőt mond, eggyiket ezt, hogy erővel kesül, masodsor csalardsaggal, hatalma felől mondgya ezt, es à karok-ár vizzel fogyatatnak e laz ő orczaja előt, es meg teretetnek. Az ſővetſegnek-is fejedelme. Mintha mondana. Az ÆgyiptusKiralyanak hadnagyi, (mert ezeket hija karoknak) az kik annak előtte ar vizkepen foglaltak vala el Syriat, az Antiochus hadai miat el veſnek: Sőt meg ez-is el veſ à ki Antiochus kőzőt, es az ÆgyiptusKiralya kőzőt frigy ſerző leſē. Avag azt alitode à ki friget vet Antiochuſſal.

Csalardſaga felől, mongya ezt. Es bekeſſegnek ſine alat csalardul cselekőſik azzal, es el menven győzedelmet veſen keves neppel. Mintha mondana: Minek-utanna frigyet vet az Ægyiptuſnak fejedelmevel, mindeneket csalardſaggal cselekőſik, hogy Ægyiptuſt foglalhaſſa maganak.

Honnet tetzik ez meg? Elôſôr meg tetzik innet; Mert prædat oſt az ô alatta valoknak, hogy igy az Ægyiptombelieket vonnya maga ſeretetire, es azokat magahoz kapcsolvan, ki ûzze Ptolomæus Philometert orſagabol, az mint ki ûze Demetert Syriabol. Maſodſor csalardſaga meg tetzik innet. Mert annak-utanna (az mint ſoll az Angyal) gondolkodik arrol. Mi modon az Ægyiptomnak, tôb erôſsegit-is, à kik nem valanak kezeben, foglalhaſſa maganak. Ezekben ál azert Epiphaneſnek Ægyiptusban illyen elſô indulaſanak modgya.

Ki meneteli felôl pedig, ennek az ô elſô birodalmanak ezt mondgya, ideig lesen az, az az: Nem ſokaig tart ez az ô birodalma, mert fel nevekedven az Ægyiptuſnak termeſet ſerint valo Kirallya, ki ûzettetik Antiochus Epiphanes az orſagbol. Ertyûk azert az Angyalnak beſedę miben allyon.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk megh elſôben innet. Micsoda legyen az Iſtennek itileti, modot tart Iſten az bûnteteſnek idejen, az ô igaz itiletinek ki ſolgaltataſaban. P. Ezzel bizonyara, hogy az hitetleneket allattya elô az bûnteteſre. Az mint peldanak okaert, az Antiochus altal bûntete Iſten, az Ægyiptombelieket, es ugyan azont kôveti moſtis Iſten, mikor az termeſet ſerint valo Poganyok, Tôrôkôk, Tatarok altal bûntet bennûnket, kik az mi Iſtenûnknek fejenkent bûntetô oſtori.

II. Tanullyuk meg. Minemû legyen az Iſtennek az bûntetesben valo itileti? P. Ollyan bizonyara mint az ár viz, à kinek ſenki ellene nem alhat, hogy ha azert Iſten ellenſeget hoz fôldedre. Ne veld tehat ſemminek, de tud

tud megh erôs az, à kit az Ur Iſten erôſsit. Ollyan mint az viz, avagy mint az meg emeſtô tûz.

III. Tanullyuk meg. Micsoda legyen, ez vilagi telhetetlen fôſveny fejedelmeknek termeſetek? Ez bizonyara hog mind erôſakkal, ſ mind csalardſaggal, ôrômeſt igyekeznek birodalmokat ſaporitani. Ahol penig az erô, hatalom nem fog, csalardſaggal hozza. Pelda az Antiochus Epiphanes, à ki mind hatalommal, ſ mind csalardſaggal igyekezik Aegyiptuſt ôveve tenni. Illyenek ez vilaghi telhetetlen fôſveny gazdagok is, à kik mind effel, hittel, ſ mind alnokſaggal, igyekeznek joſagokat ſaporitani.

IV. Tanullyuk meg. Mikeppen illyenek ugyan ezen Antiochus dolgai az Romai Antichriſtuſra, kinek az Antiochus abrazattyat viſeli? Igy bizonyara. Elſôben, hogy mind erôvel, ſ mind csalardſaggal, ôrômeſt igyekezik az Eccleſiat keze ala haytani, es annak felette regnalni. Maſodfor igy: mert az mikeppen Antiochus Ægyiptuſt tutorſagnak ſine alat. Igy az Romai Papa, mintha az Szent Peterrôl marat volna ô reja, akarja az Eccleſiat foglalni maganak. De nem ſerentſeſiti Iſten dolgaban, à mikeppen Antiochus nem birhata ſokaig Ægyiptuſt, hanem hatara vagyon az ô birodalmanak. Veget vet Iſten annak, az mikor nem foghat regnalni az Eccleſian. Csak ez kevantatik hozza, hogy eſedezzûnk Iſtennek, veſſen veget ô felſege az Antichriſtus orſaganak, es adgyon megh maradaſt az ô Anyaſent egyhazanak. Igy cſelekedgyek mi velûnk, az mi kegyelmes Iſtenûnk, fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert,

A M E N.

LXXVIII.

LXXVIII. PRÆDICATIO.

Verſ. 25. ES fel indittya az ő erejet, es ſivet az Ægyiptomnak Kirallya ellen, nagy ſereggel. Es az Ægyiptomnak Kiralya-is ingereltetik hadra nagy ſereggel, es igen erőſſel. De meg nem alhat, mert
Verſ. 26. gondoltak ő ellene gondolatokat. Es à kik az ő kenyeret ęßik, meg rontyak ötet es az ő ſereget el nyomja, mint egy ár viz, es ſokan ſebnek miatta
Verſ. 27. el hullanak. Es ennek az két Kiralynak ſive, egy mas ellen valo gonoßa leßen, es egy aßtalnal hazugſagot ßollanak (egy-malnak) es az ő tanatſok
Verſ. 28. veghez nem megyen, mert annak vege mas időre halaßtatik. Azert meg tér az ő földeben nagy
Verſ. 29. gazdagſaggal, es az ő elmejeben gondolkodik, az ßent ßövetſeg ellen, mellyet mikor meg cselekő-ßik, meg tér az ő földeben. Bizonyos időben ismet
Verſ. 30. megyen Ægyiptusra, de nem leßen ollyan ßerentſes mint előßör, vagy mint utolßor. Es jőnek ő reaja, Olaß Orßaghi hajok, honnet nagy banattya leßen, es vißontag haragßik à ßent Szövetſeg ellen, es veghez vißi akarattyat, es vißßa terven eggyet ért azokkal, kik el hadgyak az ßent frigyet.

Sum-

SUMMA.

Ennek elõtte valo tanitaſunkban az Vaſarnapi leczkenkben kezdõk kereſtyenek magyarazni, az Antiochus Epiphaneſnek dolgait. Az kinel ſoha ſenki nagyob ellenſege az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak nem volt, ſemmis lefen es minden ez vilagi kegyetlen fejedelmeknek: Nevezet ſerint penig, az mint bizonyittya az ſent Jeronymus Doctor felõlle az Romai Antichriſtuſnak abrazattyat viſelte. Aholot ekkedig ket rendbeli dolgot magyarazank. Elõſõr. Ki volt ez az Antiochus Epiphanes, es mikeppen fallot be az Orſagban Syriaban. Maſodſor. Mit cſelekedet Ægyiptus ellen, megh mondám rõvideden. Az mi az elſõ kerdeſt illeti: Szemelye felõl azt monda, hogy az nagy Antiochuſnak fia volt; Lator, kegyetlen, feletle Iſtentelen ember volt, à honnet az õ kegyetlenſegejert neveztetõt vala Epiphaneſnek az az Bolondnak, Dühõſnek. Ugyan birodalmaban valo be fallaſa felõl azt mondok, hogy nem tõrveny ſerint õrökõskepen; hanem alnokſaggal, hizelkõdeſſel falla be Syriaban. Ez lõn az elſõ.

Az maſodik kerdeſre penig: Mit cſelekedet Ægyiptus ellen? Azt mondok. Harom rendbeli hadairol jövendõl az Angyal Epiphaneſnek Ægyiptus ellen; kiben külömb külömb ſerentſei voltanak. Hol job, hol alab valo. De ekkedig ſollank az elſõrõl csak. Az melyben noha gyözõdelmes lõn csalardſaganak altala. De az nem tarta ſokaig, mert hamar iſmet az orſagbol fel nevekedven az Ægyiptuſnak termeſet ſerint valo Kiralya az Ptolomæus Philometer, az orſagbolki üzetek; ezekrõl ſollank

Moſt immar ſumma ſerint ezekben az jelen valo igikben, következnek ugyan azon Antiochus Epiphanesnek Ægyiptus ellen. Maſod es harmad rendben valo hadai. Ez az ſumma. Ertede? Mondom; Arrol jövendől az Iſtennek Angyala, mikeppen hadakozot meg-is Antiochus Epiphanes Ægyiptom ellen, maſodik es harmadik utaban, ſinten annyit teſen ez, mint mikor az Magyar hiſtoriakban azt olvaſſuk, Iſtvan Kiralynak elſő hada az Lengyelek ellen, maſodik hada az Csehek ellen, harmadik az Oroſok ellen, negyedik hada iſmet az Lengyelek ellen, &c. ſ-az többi.

Haßna mi legyen?

Haßna ezeknek-is eggyez az elsőkkel, mert innet-is az adatik vigaßtalaſul, nem hadgya Iſten az ő Anyaßentegyhazat. Az mikeppen regen az Antiochus Epiphanes kegyetlenſege közöt, kinel nem volt ſoha nagyob ellenſege az Iſten hazanak, megh tartotta. Szolgal ez vigaßtalas az mi időnkre is. De laſſuk reßeit.

REZSEK.

Ket reßei vadnak ezeknek az jelen valo igeknek.

Mert az első negy verſekben, tudni illik az 25. 26. 27. 28. verſekben, irja meg Antiochus Epiphanesnek, maſod rendbeli hadat Aegyiptus ellen.

II. Annak utanna az ket utolſo 29. es 30. verſekben irja meg harmadik hadat Epiphanesnek Aegyiptus ellen. Ezekről rövideden ez moſtani oraban nyilvanſaggal beſelgeſsünk laſſuk rendel.

Maſodik hadarol, Antiochuſnak Ægyiptus ellen. Az mi az első dolgot illeti, tudni illik maſodik hadat Ægyip-

tus

tus ellen, igy sol az Angyal felôlle ſ-mond. Es fel inditya az ô erejet es sivet, az Ægyiptomnak Kiralya ellen, nagy sereggel, &c. *usq; ad hæc verba.* Mellyet mikor meg cselekôsik, meg ter az ô fôldeben, à holot keresztyenek harmat jegyez meg az Istennek Angyala. I. Kesûletit, mikeppen kesûl Epiphanes Ægyiptus ellen. II. Mikeppen fogja magat az Aegyiptus Kirallya ô ellene oltalmazni. III. Micsoda ki meneteli lôt ennek az Antiochusnak masod rendbeli hadanak? F. Ved ebedben: Igy felelûnk rôvideden,

1. Antiochus kesûleti.

Az mi az elsô kerdest illeti, tudni illik Antiochus Epiphanesnek masodik hadat, mint kesûlt Aegyiptus ellen. Igy sol az Istennek Angyala felôle ſ-mond. Es fel inditya az ô erejet es sivet, az Aegyiptomnak Kirallya ellen, nagy sereggel. Mintha mondana, minek utanna az Aegyiptusnak Kirallya, Ptolomæus Philometer az Cleopatranak (az Antiochus Epiphanes huganak) fia, fel nevekedik, kit annak elôtte kicsin koraban haborgatot vala, ugyjonnan megyen Antiochus Epiphanes ô reaja, hogy bosſut allyon ô rayta ez okon, mivel hogy az ô nepet, kit annak elôtte'ot hogyot vala, ki ûzek Aegyiptumbol. Ez lôn az Antiochus Epiphanesnek Aegyiptum ellen valo kesûleti.

2. Az Ægyiptus Kiralyanak maga oltalmazasa.

Maga oltalma felôl penig: Mint oltalmasta magat az Ægyiptus kirallya Epiphanes ellen, igy sol felôlle ſ-mond: Az Aegyiptomnak Kirallya-is ingerlettetik hadra, nagy

sereggel es nagy erősseggel: az az, az Ægyiptomnak Kiralya, fel nevekedven estendejeben: es haragra inditatvan az Antiochus Epiphanestůl, nagy hadat kesit Epiphanes ellen, es ezzel fogja magat Antiochus ellen oltalmazni. Ez az masodik dolog egy sovai.

3. Az hadnak harom fele ki meneteli.

Harmadsor es utolsor hadanak ki meneteli felől mi lesz gyen? Azt mondgya. Elősör. Nem alhat meg az Ægyiptomnak fejedelme ellene, annak-okaert Epiphanes lesen hatalmasb az Ægyiptus Kiralyanal. Miert? Ez lesen az oka. Mert gondolnak ő ellene gondolatokat, es az kik az ő kenyeret ebik, meg rontyak ötet, es az ő sereget el nyomja innet az ár viz. Es sokan sebnek miatta el hullanak; az az, az Ægyiptum Kiralyanak tanacsi, fü emberi hitetlenül cselekősnek az ő fejedelmekkel. Mert el arullyak az ő fejedelmeket, es az Antiochus Epiphanessel tanacskoznak, el vonattatvan az Antiochus adomanyi miat, es igireti miat. Nem gondolvan az ő fejedelmekkel, meg utalvan ötet az ő idejeert, es tudatlan voltaert, mivel hogy nem forgot volna hadakban. Azok lesnek penigh azok az kik el arullyak ötet, es ajandekot, fizetest vesnek fejedelmek ellen, az kik az ő kenyerit ebik, es aftalarol elnek. Az Antiochus hada penig el selled mind az ar viz, ez az Ægyiptus Kiralyanak serege közzül sokakat meg ölnek. Ez lesen első ki meneteli az Antiochus Epiphanes hadanak.

Masodsor hadanak ki meneteli exitussa felől azt mondgya: Hogy bekesseg lesen, de csalard, sin mutato, nem allando bekesseg, a kitől igy jövendől az Angyal, s mond: Es en-

Es ennek az ket Kiralynak ſive, egy mas ellen valo gonoſra leſen, es egy aſtalnal hazugſagot ſollának egymaſnak, es az ô tanatſok vegbe nem megyôn, mert annak vege mas ûdôre halaſtatik: az az, minek utanna haddal meg verettetik az Ægyiptus Kiralyanak tabora, el hitetik az ô tanatſi Ptolomæus Philometert hogy akar mely bekeſſeg-is jób az viſſa vonaſnal. Mivel hogy minden hadakozaſnak ki meneteli ketſeges. Ennek okaert bekeſſeget ker Epiphaneſtul, ſ-meg-is nyeri. De mind az ket reſrôl az az bekeſſeg, csak ſin mutato âl-orczas bekeſſeg leſzen.

Mert mind az ket Kiralyoknak ſive gonoſra leſen, es noha Ptolomæus Antiochuſt vendeſegben hija, es meg ajandekozza ſok gazdagſaggal. Mindazonaltal igyekezik Antiochuſnak artani. Baratſagoſon leſnek ſembe, de csalardul tractallyak az bekeſſeget. Annak-okaert nem leſen az az bekeſſeg allando. Mert annak rôvid ûdôn vege leſen. Es az az bekeſſeg rôvid napok el mulvan, nagy viſſa vonaſra valtozik. Igy leſen maſod rendben az Antiochus hadanak dolga.

Harmadſor es utolſor hadanak ki meneteli felôl meg-is azt mondgya. Es meg ter az ô fôldeben nagy gazdagſaggal, es az ô elmejeben gondolkodik az ſent ſôvetſeg ellen mellyet mikor meg cselekôßik, meg ter az ô fôldeben.

Mit akar?

Az Sz. Szôvetſegen erti, az Iſtennek nepet, à Sido nepet, kivel Iſten frigyet kôtôt vala, ſ-azt akarja mondani: Minek utanna Ptolomæus Philometer Antiochus Epiphanesſel nep ſin alat valo frigyet vet. Meg ter Antiochus

Syriaban nagy gazdagſaggal mely ragadomant viſen Ægyiptusbol. Ennek felette az Ægyiptom Kiralyanak ajandekozaſabol. De fel gerjedven az Iſtennek Eccleſiaja, es nepe ellen, az Sidok ellen, kikkel Iſten ſentſeges frigyet kötöt vala, megyen Jeruſalemben. Es à mit el vegezet vala ſiveben veghez viſi. Sokakat meg ölven Jeruſalembē, az Jeruſalem templomat fel dulya meg foſtya. Es ugy tér meg, mintha nagy jot cselekedet volna Syriaban. Ez az Angyal jövendö mondaſnak ertelme. Az mint vegben-is mene ez, à mint meg vagyon irva. *lib. Macab. cap.* 1. *v.* 18. *& ſequentibus & 2. Macab. cap.* 5. *v.* 1. *& ſequentibus.*

Mit tanullyunk ezekböl.

Tanullyuk meg elſöbē. Micsoda legyē à kegyetlen es kevelyfejedelmeknek termeſetek? Ez bizonjara hoǵ nyughatatlanok ök, ollyanok mint à tengernek habjai. Es mindeneket meg probalnak hoǵ egyebeken diadalmat vehеſſenek. Az mint pelda erre az Antiochus à ki mindeneket probal, hoǵ Ægyiptuſon diadalmat vehеſſen. A melynek ſemmi nem egyeb az oka, hanem az *Ambitio*, à mely nem hadgya à fejedelmeket, nyugodni, de mindē orabā kezteti öket egyebeknek veſedelmekre, magok veſedelmevel, ſ. romlaſaval. Mert Iſten ez fele hejaba valo tiſteſſeg kevaſt, bûntetetlen nē hagʒ. Mint peldanak-okaert. Az özön viſnek utanna. Micsoda vive az embereket arra hoǵ à Babylon tornyat eppittenek az *Ambitio*. Mert igy ſollanak. *Faciamus nomen vobis*. Szerezzünk nevet magunknak, mellyert Iſten az ö nyelveket confundala ſ. magokat-is ide ſtova el felleſte. Vallyons micsoda lön az oka, hoǵ Abſalon attyara à Davidra tamadt? Az *Ambitio*. Mert az Orſa-got kevannya vala, mellyert az Iſten nyakat ſakaſta. Micsoda

eſoda veſte el Roma ſabadſagat? az *Ambitio*. Mert ſem Julius Cæſar Pompejuſt, ſem Pompejus Juliuſt el nẽ ſenvedhete. Azt irja Plutarchus, mikor egy időben Julius Cæſar Romabol Galliaba mẽne, es egy falutſkaba talalkozotvolna, fel kialt es igy ſol. *Mallem ſic eſſe primus, quam Romæ ſecundus.* Az az: Akarnã inkab lenni Romaban elſő, hog ſẽ maſodik. Bizony à mi coronankat-is ez veſte, mikor nemzetűnk tulaydon nemzetſeget meg utalvan à coronat maſnak ada, de moſt-is ez veſti nemzetűket, mikor azt ſoktik mondani az Urak, en-is vagyok ollyã Ur mint te, en-is meg erdemlẽ ugy à fejedelemſeget mint te. De hallad nẽ jo az *Ambitio*. A feletteb valo tiſte ſſeg kevanas. Æſopus felől azt olvaſſuk, hog mikor kerdenek tőle, mit cselekőſik Iſten az egekben, azt feleli: Az Iſten ugymond à nagy ſzekokbol kicsineket csinal, es az kicsinekből nagyokat. Azt akarvan jelenteni, hog Iſten à kevelyeket meg alazzã, es az alazatoſokat fel magaſtallya. Te-is penig lathatod ezt az erdőben, hogy az menyűtő kő, az apro csemeteket nem ſokta bantani, hanem amaz reghi meg gyűkerezet ſakat, az erős kő ſiklakat, magas tornyokat. Szinten illyen az Iſtennek-is dolga, az Iſten-is à ſilideket el kerűli gyakorta, es à magoſſakat nagy tiſteſſeg kevanokat el rontya. Ez az elſő tanuſag. Az nyughatatlan kevely tiſteſſeg kevano Epiphaneſnek peldajabol, à kit Iſten vegezetre oly iſonyu halallal tőről el, hogy meg fele-is nehezen mehetnek vala az emberek teſtenek, bűdős volta miat.

II. Tanullyuk meg innet? Micsoda modot tart Iſten ez világi kegyetleneknek bűnteteſekbẽ? Ezt bizonyara, hog eggik kegyetlent, mas nagyob kegyetlennel bűnteti. Mint peldanak-okaert Ptolomæus Philopatornak hadat adgya

Iſten

Iſten bûntetéſre, az kegyetlen Antiochus Epiphaneſnek kezében. Ez az Iſtennek tanatſa, az mellyet ô felſége felette igen igazan cselekôdik. De mi végre cselekedgyek igy, csak az ô felſége titkos tanatſában vagyon. Ne viſgallyad tehat ennek okat, az kinek végére nem mehetz, hanem imadgyad.

III. Tanullyuk meg innet. Nem ál az győzödelem az ſokaſagban. Pelda az Ptolomæus Philopator, az kinek hada ſokkal fellyebben vala, hogy nem mint az Antiochus Epiphaneſe. De mindazonaltal meg-is Antiochus lefen győzedelmes. Hanem csak az Iſtentûl vagyon az győzödelem, à kinek akarja annak adgya. Pelda erre az Abraham-is, à ki harom ſaz tizen-nyolcz magaval, ôtt Kiralyokat vére meg. Gedeon harom ſaz magaval vére meg az Madianitakat. Ionet mondgya azert az Aſa az Judanak Kiralya, mikor menne à Szeretſenek Kirallya ellen. Keveſed magaval. 1. *Paral.* 14. Ur Iſten nincsen tenalad ſemmi kûlômbſeg, az keves es az ſok kôzôt. Annak-okaert ſegely meg minket, mi kegyelmes Iſtenünk, mert az te nevedben jôttünk az ſokaſag ellen. Te vagy az mi Iſtenünk, azert ne vegyen te raytad hatalmat az ember. Meg-is halgattatek az Aſa, mert az Szeretſenek ſabad akarat ſerint meg futamanak, es le vagattatanak.

IV. Tanullyuk megh. Micsoda legyen Orſagoknak, fejedelmeknek, Uraknak, avagy csak valamely haz nepenek-is leg artalmasb, ellenſegek? F. Semmi nincs nagyob, mint *Domeſticus hoſtis*. Az maga kenyeren, aſztalanal fel tartot, hamis tanats arulkodo ſolga. A ki ſômbe ſepet ſol, de hát mege Uranak aruloja. Pelda az Philometer, A ki az ô Aſztalanal, fel tartot hamis tanatſok miat,

miat, maga ſolgai miat ſegyent valla, advan adomanyert ő magokat az Antiochus Epiphaneshőz. Innet ſoktuk mondani mi-is, nincs artalmasb ellenſeg az kebelűnkben fel tartot kegyoknal. Illyen vala az Semiramis az Ninus feleſege, à ki ötöd napigh valo birodalmat kere az uratul, meg engede feleſegehőz valo ſerelmeben. De ez űdő alat megh fogata az tőmlőtzben vettete, es vegezetre fejet el űttete, ő maga penig regnala 42. eſtendeig, igy alla megh urahoz valo hűvſeget, de ha ugy lehetne, moſt-is ſok aſſony-allatok volnanak ennek tarſai, kik urokhoz valo hűvſeggel, csak igen keveſet gondolnak.

IIII. Tanullyuk meg az Antiochus Epiphaneſnek, es az Ptolomæus Philometernek ſin mutato bekeſſegekből; à kik noha ſemben ſepet ſolnak, de mas felől igyekeznek egy mas ellen valo gonoſra. Minemű legyen ez vilagi egy ſomſedſagban levő ket fejedelmeknek, nemzetſegeknek, tiſt viſelőknek, az ő bekeſſegők? F. Szin mutato bizonyara, feletre ritkan tőkelleres, alhatatos. Noha gyakorta eggyeznek nyelvel, de kűlőmbőznek ſivel, az mint volt Philometernek es Epiphaneſnek dolgok. De intelek attyamfiai, hogy kőnyőrőgjetek, imatkozzatok, hogy igy ne eſſek minekűnk-is az Nemet nemzettel dolgunk. Ne csak ſinnel, hanem ſivel legyen à frigy az bekeſſegh közőttünk. Adgya megh az Ur Iſten hogy ugy legyen.

Ötödſőr es utolsor, megh-is it ez arant az első reſből tanullyuk megh ezt-is; Mint vagyon gyakorta ez vilagi hatalmas fejedelmeknek frigy veteſek kőzőt az Iſtennek Eccleſiajanak dolga. Igy bizonyara hogy akkor az Iſtennek nepenek, kivalkeppen valo nyomoruſaga ſokot tőrtenni. Pelda az Antiochus Epiphanes es Ptolomæus Phi-

lometernek bekeſſege, mert az Antiochus fel fuvalkodvan jo ſerentſejeben, iſonyu puſtitaſt, romlaſt indit Jeruſalemben, az Iſtennek nepe ellen, *Macab.* 1. Annakokaert it ez arant-is intelek ſeretettel, intelek attyamfiai, kőnyőrőgjetek, orſaguok gyűleſenek alatta, viſellye ugy Iſten az fejedelmeknek ſiveit, hogy legyen az bekeſſeg az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak, nem romlaſaval, hanem meg maradaſaval. Bezzeg ugy kellene, kőnyőrgeſſel kellene moſt ſegitteni hazankat, de attyamfiai, az kőnyőrgeſre igen reſtek vattok. Szűkſeg azert, hogy megh jobbitſak eleteket az fele henyelő emberek. Ertyűk azert immár tanitaſunknak elſő reſzeit. Laſſuk az maſikat.

2. Harmadik hada felől Antiochus Epiphanesnek Aegyiptus ellen.

Mondam maſodſor ezekben az jelen valo igekben, jővendőt mond az Iſtennek Angyala, az Antiochus Epiphaneſnek Aegyiptus ellen, valo harmadik meneteliről, az kiről igy tanit ſ-mond: Bizonyos időben ugy mond, iſmeg megyen Aegyiptuſra, de nem leſen ollyan ſerencſes mint előſőr, avagy utolſor, es jőn k ő reaja Olaſ orſagi hajok, honnet nagy banattya leſen, es viſontagh haragſik az ſent ſővetſeg ellen, es veghez viſi akarattyat, es viſſa terven, eggyet ert azokkal, kik el hadgyak az ſent frigyet. Aholot harmat jegyez meg az Iſtennek Angyala igen rővideden. 1. Ideit: Mikor indul iſmeg uyjonnan Aegyiptus ellen, Antiochus Epiphanes. 2. Cſelekedetit: Mit fog cſelekedni. 3. Ki menetelit: Micsoda ki meneteli leſen hadanak.

1. Ideje felől azt mondgya keſűletinek. Bizonyos idő-

ben

ben iſmet megh ter Aegyiptuſra: az az, keves idők el mulvan, az mikor job alkolmatoſſagot talal Antiochus dolgaban, hogy hatalmat veheſſen Ptolomæus Philometeren, fel bontya az frigyet az bekeſſeget, es uyjonnan fel indittya az viſſa vonyaſt, hadakozaſt.

II. Cselekedeti felől penig azt mondgya: Megyen Ægyiptomra, az az, iſmeg harmadſor is rohan Ægyiptuſra.

III. Ki meneteli felől pedigh azt mondgya: Elſőben. Nem leſen ollyan ſerentſes mint előſör, avagy utolſor. Mert jőnek ő ellene Olaſ orſagi hajok, honnat nagy banattya leſen; az az, nem leſen ez az uta Antiochuſnak ollyan bodog, mint az elſő es maſodik, mert az Ptolomæus ſegitſeget kerven az Romaiaktul, jőnek ő ellene ſok hajokkal, es megh izenik ő neki P. Popiliuſtul az Romaiak, hogy el hadgya az Antiochus Epiphanes minden ſandekat Ægyiptus ellen, es mindgyaraſt ki mennyen Ægyiptusbol, bannya ezt az Antiochus Epiphanes, hogy ily hatalmaſſon parantſolnak ő neki az Romaiak, de meg kel lenni, es mindgyaraſt ki megyen Aegyiptusbol. Maſodſor, ki meneteli felől hadanak, megh-is azt mondgya. Es meg ter, es haragſik az ſent ſővetſegh ellen, es veghez viſi akarattyat, es viſſa terven, eggyet ert azokkal, kik el hadgyak az ſent frigyet. Az az: Minek utanna felbe ſakad Antiochuſnak el vegezet tanatſa Aegyiptus felől, az Romaiak miat, haragjat teriti az Iſtennek nepe ellen, az Sido nep ellen, es minden tartoztatas akadaly nelkül, az Jeruſalem templomat fel dullya; Hogy lehet az? Mivel hogy az Antiochus melle allanak, ſok partolkodo Sidok, kik őtet hijak Jeruſalem ellen, kivaltkeppen penig Jaſon es Menelaus, kik az Papi fejedelemſegen vi-

nak vala, az mint vegben-is mene, az mint Joſephus irja. *Lib Antiquitat. Iudaic. cap.* 4. *Item lib.* 1. *Macab cap.* 1. v. 23. *& lib.* 2. *capitibus.* 5. 6. 7. Ennek az jövendőleſnek be tellyeſedeſe meg iratik, olvaſd meg ha kedved vagyon hozza. Ertyük azert itt-is az Angyalnak elmejet.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk megh innet, miben allyon az tiſteſſegh kevano kevely fejedelmeknek az ő bekeſſegők: Ebben bizonyara, hogy az ő bek-ſſegek ſoha nem allando, hanem ha az alkolmatoſſagh mutattya valamely fe. lől, mindgyart fel bomol, es uy vizſza vonyaſt ſzerez. Pelda az Epiphanes bekeſſege ki bekeſſeget vete Philometerrel, de alkolmatoſſagot kereſven az Antiochus maganak hamar fel bonta. Ne bizzunk azert az tiſteſſeg kevano fejedelmek bekeſſegehez, frigyekhez ſemmit. Sokkal inkab pedig azokhoz az kik mi velünk egy hiten nincsenek. Mert ha azok az fejedelmek, az kik egy más kőzőt hitekben eggyeznek, nem tartyak megh egy maſnak hitőket, ſokkal inkab nem tartyak mi nekünk hiveknek. Pelda ha az Papiſta az Papiſtanak nem tartya meg hitit, ne hidgy neki, mert ſokkal inkab nem tartya megh teneked. Ez az elſő.

II. Tanullyuk meg azt-is: Minemű legyen az hadaknak ki menetele? F. Bizontalan ketſeges; Nem mindenkoron egy bodogſagos ſerentſeje vagyon. Pelda az Antiochus á ki elſőben győzedelmes lőn Ægyiptus ellen de vegezetre *cum rubore & pudore*, kegyen ortzaval kelletek Ægyiptusbol ki tiſtulni. Igy valtozek ſerentſeje. A honnet ez minekünk az vigaſtalas, hogy noha az kegyetle-

gyetlenek egy ideig triumphalnak, igen sokgal az szerentse nekiek, de ne fellyünk semmit, mert Isten ôket hamar visont meg segyeniti.

III. legyezzük megh azt-is; Micsodak legyenek az Istennek Anyasent-egyhazanak nyomorusaganak külsô okai? R. Elsô Az fejedelmeknek haragja, mert valamikor az fejedelmek az ô igyekezeteket, az ô külsô ellensegek ellen vegben nem vihetik, mindgyart az Istennek Ecclesiaja ellen dühösködnek. Pelda az Antiochus az ki Philometerre haragut, s vegezetre az Istennek nepen tôltötte ki haragjat. Masodik okai: Az Ecclesianak nyomorusaginak az Apostatak; az az, azok à kik az egyser meg ismert igasságoktul, el sakattak, es az egy igaz Istent el hattak. Az kik ez vilagi fejedelmeket gerjesztik az hiveknek nyomorusagara. Az mint regenten az hittôl el partolt sidok, igazgattyak vala Antiochust, az hiveknek nyomorgatasara, igy bizonyara kereszтyenek az mi nemzetsegünkben, (csak az mi idönkben) à kereszтyensegbe sületet fiak, à kik Apostatakka balvanyozokka lönek, el hagyvan az meg ismert igasságot, lönek az Ecclesianak, es segeny hazanknak nyomorusaganak okai. Az kiket Isten meg segyenite, s magok karaval meg is zabolaza, zabolazza meg ennek utanna-is azmi Istenünk ezeket, es tartsa meg az ô Anyasent-egyhazat Fiaert az Ur Jesus Christusert. Amen.

LXXIX. PRÆDICATIO.

Vers. 31. ES az karok ő melleje allanak, es meg förtőztetik az ßent Istennek sanctuariomat. Es el veßtik az ßüntelen aldozatot, es fel teßik az pußtito utalatossagot. Es à kik hitetlenül cselekőßnek az Isten ßővetsege ellen azokat arra vißßi, hogy hizelkődessel cselekődgyenek. Es à nepet à kik az Istét meg ismerik, meg fogjak, es meg cselekőßik.

SUMMA.

Ennek előtte valo időkben Kereßtyenek, tudni illik, az el mult napokban, keßtük vala magyarazni az Antiochus Epiphanesnek dolgait, à kinel soha senki nagyob ellensege az Istennek Anyaßent-egyhazanak nem volt s-nem-is leßen. Es az mint az Jeronymus Doctor magyarazza, minden ez vilaghi kegyetlen fejedelmeknek, kegyetlen tißtartoknak nevezet ßerint penig à Romai Antichristusnak abrazattyat viseli, à holot azt mondottam vala. Harom dolgok adatnak mi nekünk előnkben ebben az kegyetlen Antiochusnak historiajaban. Előßőr. Szemelye es birodalmaban valo be ßallasa. Masodßor. Viselt dolgai, az az: Kegyetlen hadai Ægyiptus ellen. Harmadßor es utolßor. Halala, es gyazalatos ki mulasa.

Mert ugyan-is egy kegyetlennek is nincsen jo ki mulasa ez vilaghol, ezek lőnek reßei. Ekkedig annak-okaert ßollank elsőben ßemelyeről, es birodalmaban valo be ßallasarol. Masodßor Ægyiptus ellen valo hadairol. Szőmelye

melye felôl azt mondok, hogy az nagy Antiochusnak fia volt, laror, kegyetlen, felette Istentelen ember volt. Ahonnet az ô kegyetlenségeert, nevestetet volt Epimanesnek, az az bolondnak, dûhösnek, ugyan ot birodalmaban valo be fallasa felôl azt mondok, hogy nem tôrveny ferint, nem ugymint igaz örökös, hanem alnoksaggal hizelkedessel talla be Syriaban, ez lôn az elsô. Masodsor hadai felôl Ægyiptus ellen azt mondok, hogy harom rendbeli hadairol jövendôl az Istennek Angyala kikben kûlômb kûlômb ferentsei voltanak, hol jobb s hol penig alab valo. Az mint ezeket-is immar megh magyaraztuk. De most azoknak samlalasaval elmenket nem faraztyuk, hanem lassuk ez jelen valo igeknek Summajat, Reszeit. Es magyarazattyat az igeknek. Summaja ez igeknek kereztyenek csak imez. Minek-utanna meg hallok az Antiochusnak Ægyiptus Orszaga ellen valo hadait Ezekben az jelen valo igekben irja meg az Propheta: Ugyan azon Antiochusnak az Istennek nepe, Ecclesian Anyaszent-egyhaza ellen valo kegyetlen hadait, az Jerusalem templomanak megh fertezteteselvel eggyût. Az mely ô kegyetlensege sokkal issonyatosb az elsôknel. Ez summa. Hasna pedig ez leszen. Hogy innet vegyenek tanusagot, s-vigasztalassa hivek, hogy noha Isten gyakorlatossaggal meg engedi, hogy az hitôtlenek regnallyanak az Ecclesian. De mindazonaltal az ô hiveit semmikeppen nem hadgya, hanem vegezetre meg sabadittya. Az Ecclesianak pedig ellensegit vegezetre gyalazatos sorsal megh bûnteti s el veszti. Az mi penig it közönségesen mondatik, sabja minden nyomorusagban levô kereztyen magara. Mert ez mindennek hasznal. Regnale tehat valamely ros kegyetlen

len meltatlan, ne fely. Mert Iſten megh ſabadit tóle, es meg bűntettetik az kegyetlen. Mar reſeit laſſuk.

RESZEK.

Harom reſei vadnak ennek ez moſtani jövendő mondaſnak, az mely tartozik az hiveknek nyomoruſagira.

Mert elſőben az adatik előnkben, kicsodak leſnek az Iſtennek nepenek az Sidoknak ellenſegi az az. Az Antiochuſnak az Iſtennek nepe ellen az bűntetesben veſſei, az Antiochus kiknek ellyen ſolgallattyokkal az űldőzesben.

II. Mit fognak az hivek ſenvedni?

III. Mit fog ő maga az Antiochus cselekedni?

Ezekről rend ſerint tanullyunk, de moſt az elő ſamalalt igik ſerint csak az elſő reſet magyarazzuk.

1. Az eſkőz felől Antiochus Epiphaneſnek az Iſtennek Eccleſiajanak űldőzőſeben.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik, kicsodak leſnek Antiochuſnak eſkőzi veſſei, kegyetlen hoheri az Iſtennek nepenek, az Sido nepnek nyomorgataſaban, es az Iſten templomanak puſtitaſaban?

F. Ved eſedben. Kettőt mond az Iſtennek Angyala az Prophetanal felölle. Mert előſőr azt mondgya: Leſnek idegen nepek azok: Maſodſor eſkőzzűl leſnek Antiochuſnak az Sidok ellen: az Sidoknak tulaydon magok nemzetſegek az bűntetesben, nyomorgatasban, puſtitasban. Laſſuk azert rővideden rendel.

2. Az Sidoknak kivűl valo ellenſegek felől.

Az mi az elſő rendbelieket, tudni illik az Sidoknak kivűl valo avagy idegen nemzetſegekből allo ellenſegeket illeti, igy ſoll felőlle az Iſtennek Angyala ſ mond. Es à karok melleje allanak, es meg fertőztetik az Iſtennek

nek sent Sanctuariumat: es el vestik az szüntelen valo aldozatot, es fel tesik az pusztito utalatossagot.

Mit akar az Angyal mondani?

F. Az karokon ertetnek az Antiochusnak hadnagi, utanna valo fő emberi à kiket bocsattot vala Antiochus az Jerusalem varosanak ellene. Azt akarja azert mondani: hogy negy rendbeli, artalmas dolgokat, fognak ezek cselekődni. Elsőör melleje allanak, az az: Az Antiochus hadnagi Barati, vigyazvan az Antiochus parancsolattyara, mit kevan, követik az Antiochus akarattyat, es az ő akarattya serint örömest igyekeznek az Sido nepnek romlasara, es keresztyen vallasoknak el forditasara. Ez az első.

Masodsor ezt fogjak cselekődni, meg förtöztetik az Istennek sent Sanctuariomat, az az: Meg undokittyak az Jerusalemnek templomat, be rohanvan abban, es azt minden gazdagsagitol, es edenitul meg fosztvan.

Harmadsor, El vestik az szüntelen valo aldozatot, az az: Az Istentül rendeltetet sent aldozatokat, mellyeket az Ur Isten az ő törvenyben, minden napokra rendelt vala, semmive tesik nagy dühősseggel.

Negyedser. Fel tesik az pusztito utalatossagot: az az, az mint nemellyek magyarazzak, fel tesik az Antiochus akarattyabol az balvany Iupiter Istennek kepet, az Jerusalem templomaban, az igaz Istennek bossusagara, az oltarra, avagy à mint nemellyek magyarazzak, reytekben allattyak, azt az utalatos segitseget az ki minden utalatos balvanyozasnak atta magat, hogy el pusztitsa mind az varost, s-mind az templomot, s-mind penigh annak tartomanyat. Ez az Angyal jövendő mondasanak ertelme,

az Sidoknak kivól valo idegen nemzetből allo ellenſegők felől, az kik ſolgalnak Antiochuſnak.

Vegben-is mene penigh ez az jővendő mondas, az mint megh vagyon irva az elſő Macchabæuſok könyvének, elſő reſzében. Mert minek utanna be mene Antiochus az Sanctuariumban, Jeruſalem templomaban, minden ekeſſegtől meg foſta azt: tőn nagy vér-ontaſt az városban, kegyetlen gondviſelőket rendele abban, az kik ſanyargattak az Iſtennek nepet, ugy annyira, hogy mindenűt firalom, es jaygatas hallatik vala, az Sido nemzetſeg kőzőt. Annak utanna epittete Antiochus egy varat Jeruſalemben, à kiben balvanyozo nepet hagya, à honnet az egeſ Jeruſalem tartomanyat puſztityak veſztik, ſillyeſztik vala. *vid. 1. Mach: cap. 1 v. 21. & ſequent.* Eggyez az dolognak ki meneteli az jővendő mondaſſal.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg innet elſőben: Nem ok nelkűl mondgya ſent Jeronymus Doctor, hogy nevezet ſerint az Antiochus az Romai Antichriſtuſnak abrazattyat viſeli. Mert ezek haſonlatoskeppen illenek az Romai Papara, mint ſinten az Antichriſtuſra, mert az mint Antiochus belſő ellenſegnek ſegitſegevel el, az Iſtennek nepenek nyomorgataſaban. Igy haſonlatoskeppen kűlſő fejedelmeknek ſegitſegevel el, az Eccleſianak rontaſaban. Mint peldanak okaert: *Phoras Imperator. Pepinus. Rudolphus Svevus. Henricus Quintus*, es ſok rendbeli Imperatorok, kik kőzzűl nemellyek gyilkoſok, nemellyek hamis hitnek ſolgaltanak à Papanak az Eccleſianak rontaſabā. De ne menyűnk meſſe az Papa parantſolattyara, fel vivek az Spaniolok

niolok Hiſpanuſok az uy vilagban (hogy mar az Eccleſianak ſine alat) az uy vilagbelieknek, ſörnyű vęr-ontaſokat, à holot ſok ezer embereket az Spaniolok megh öltenek, nemellyeket darabrol darabra fel kontzolanak, nemellyeket megh egetenek, nemellyeket fel akaſtanak, nemellyeket az ebekkel ſaggattatanak, es ki gyözne elö ſamlalni az uy vilagbelieknek nyomoruſagokat, az mint ezeknek Hiſtoriajokat *Vrbanus Calveto* bűſegöſſen megh irta. Ez az uy vilagh az mellyet Amerikanak Indianak hivönk kit Chriſtophorus Columbus talala. 1492. eſtendöben.

Igy csak ennek elötte valo idökben, 1598. Eſtendöben, Veſtphaliaban, mit nem cselekedek az Romai Papa; ugyan ezen Hiſpanuſok altal, à holot ſemmi-nemű rendeknek, nagyoknak es kitſineknek, fűzeknek, es terhes aſſony-allatoknak nem kedveztenek ſemmit. Igy haſonlo kegyetlenſeget cselekedtenek az Hiſpanuſok Belgiumban, Galliaban, az mint hiſtoriakban nyilvan vagyon. Megh irja *Meranius Gallobelgicus*. Es moſt-is az Hiſpanuſok az Romai Papanak ki nyuytot karjai, valamikor parantſol az Eccleſianak rontaſara. Nem egyeb tehat, nevezet ſerint moſt az Romai Papa, hanem amaz regi Antiochus Epiphanes. Ez az elſö.

II. Tanullyuk meg, valakik tűzzel fegyverrel akarjak az ö vallaſokat terjeſteni, es egyebeket rontani, nintſen azoknak igaz Religiojok. Az mint cselekettek regen az Poganyok, es moſt-is ebben munkalkodnak az Papiſtak, hogy fegyverrel terjeſſek tevelygö tudomanyokat. Az Chriſtus penig folyaſaban hatta az Evangeliomat ſenkit fegyverrel nem kergetet.

III. Tanullyuk meg az igaz Ecclesiat, az igaz tudomant nẽ kel ez vilagi erőből hatalombol, urasagbol mersekleni, mert erős vala Antiochus, sokan valanak ő mellette, de mind azon altal, nem vala az Antiochus, es az ő sokasaga, az Istennek igaz Ecclesiaja, hanem sőt inkab Istennek ellensege, igy most-is az Papa, noha nagy erővel vagyon, nagy sokasaggal, de azonkőzben az Istennek ellensege.

IV. Tanullyuk megh: Esik gyakorta kereftyenek, hogy az Istennek tiftessegire fentelteto Templomok, lefnek Mahumet tudomanyanak, es balvany imadainak helyere, el vetetik annak az ő fabadsaga: Vegyünk vigaftalast innet, hogy ugy eset az Jerusalemtemplomanak-is dolga, kivaltkeppen Antiochus Epiphanes idejeben, â ki rut undok balvany imadasaval meg ferteftete az Jerusalemnek templomat. Nem esik azert semmi uysagh raytunk, ha mikor az balvany imadok, Templominkat prophanallyak, meg ferteftetik minden keppen.

V. Tanullyuk megh: Micsodak legyenek az balvanyozoknak az ő katonai, seregi, kik varosokban, falukban, az balvanyozoknak tudomanyat akarjak terjefteni?

F. Semmi nem egyeb bizonyara, hanem az Istennek Ecclesiajara bocsattatot puftito utalatossagh. Valahol azert effele sereget hallunk, annyifor jusson efünkben az Angyalnak jővendő mondasa, es gondollyuk megh, hogy mi-is nem vagyunk jobbak az Sidoknal, az kik ez illyetenőknek igajat fenvedtek; Es naponkeot kerjük az Ur Istent, oltalmazzon megh effele utalatos hadaktul. Illyen vala nemzetünkőn az Jacab Janos hada, â kitül Isten csudalatossan meg fabadita. Ertyük azert az első dolgot. Lassuk az masodik dolgot.

2. Az Si-

2. Az Sidoknak tulaydon magok fele ellenſegi.

Mondam maſodſor, irja meg az Propheta az Sidoknak kőzeleb valo ellenſegeket-is, az kik ſolgalnak az Antiochuſnak az puſtitasban, az kiről igy tanit immar ſ. mond: Es az kik hitetlenűl cselekeſnek, az Iſtennek ſővetſege ellen, azokat arra viſi hogy hizelkedeſſel cselekedgyenek. Es az nepet az kik az Iſtent meg iſmerik, meg fogjak, es meg cselekeſik.

Mit akar?

Harmat jegyez meg csak igen rővideden az Propheta az Sidoknak kőzeleb valo ellenſegek felől.

Előſőr. Kicsodak leſnek azok?

P. S. ezt feleli. Azok leſnek azok, az kik az Iſtennek ſővetſeghe ellen hitetlenűl cselekednek, az az: Az kik Apoſtatakka, hittől ſakattakka leſnek, az egyſet meg iſmert igaſſagh mellől el allanak, es hiteket meg tagadvan, balvanyozokka leſnek: Ezek fognak az Iſtennek nepen regnalni, ſ. ezek ſolgalnak az puſtitasban az Antichriſtuſnak.

Maſodſor. Modgyat meg jelenti. Mint el Antiochus ezeknek ſolgalattyaval? s. Azt mondgya felőlle. Arra viſi őket hogy hizelkedeſſel cselekedgyenek, az az: Meg tanittya őket arra, hogy ők-is ezt tetteſſek az Sidok kőzőt, mintha ők-is az Moyſes tőrvenyehőz tartanak magokat, De azert az alat az ſep ſin alat, az Sidokat ſabadon őllyek avagy az Moyſes tőrvenyetűl csalardſaggal el vonnyak.

Harmadſor. Veget-is cselkedetinek meg jelenti ſ. azt mondgya; es az nepet, à kik az Iſtent meg iſmerik meg

ſogjak, es megh cselekôſſik, az az: Nem leſen ezeknek alnok tanatſok haſontalan. Mert Antiochus meg csalvan beſedevel ezeket, ôk-is haſonlatoskeppen, meg csallyak à hiveket, es vegben viſik az ô akarattyokat, avagy erôſakkal avagy csalardſaggal. Az mint vegben-is mene ez, az mint meg vagyon irva, 1. *Macab. cap.* 1. *v.* 55. à hol azt olvaſſuk hogy az Antiochus, nem csak ô maga lôn csalard, hanem egyebeket-is meg csala, es azok altal iſmet az hiveket meg csala. Ez az Propheta mondaſanak ertelme.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk meg innet elſôben. Nem oknelkûl hija Jeronymus az Romai Papat Antichriſtuſnak, mert ebes haſonlatoskeppen illik az Romai Papara, mint ſinten Antichriſtuſra, mert az mikeppen Antiochus nem csak kûlſô hatalommal el, az ô kegyetlenſegenek vegben vitelevel; hanem hittûl ſakarattaknak-is ſolgalattyaval. Igy az Romai Papa, azok altal à kik Apoſtatakka, hittûl ſakarattakka lôttenek, felette ſarkallya az Eccleſiat. Vadnak ebek felek nemzetûnkben, kik az kereſztyenſegbôl Papiſtakka lôttenek, à kik minden tehetſegekkel, igen ôrômeſt, az ôrdôg orſagat, akarjak ſaporitani. Minden hazugſagokkal, csalardſagokkal. A kik az Antiochus ſegebe valok, ûtôle tanultanak. Ez az elſô.

II. Tanullyuk megh az Sidoknak kôzeleb valo ellenſegôktûl: Nincs nagyob ellenſege, ſ-vefeldelmesb az Eccleſianak. Mint annak kebelebe fel nôtt kegyoi: à kik el ſakadnak az igaz Eccleſiatul, ſ-lefnek balvanyozokka. Mert ez illyetenek, meg vakittatvan az pokolbeli ôrdôgtûl, mindenekre hanyat homlok ſietnek. De csak ez vi-

laghi

laghi dologban-is, nincs embernek nagyob ellenſege, mint mikor tulaydon haza nepe ſ-maga nemzetſege leſen ellenſege. Kônnyeb-ha az Pogany haytia el marhamat, hogy nem mint à ki nemzetem, egy varosban lakom vele ſ-az veſti fômem elôt marhamat. Kônnyebe tartom hog ha Pogany fômbe, hogy nem mint felebaratomnak à ki tartana magat. Kônnyebbe tartom ha az mezôben el veſ maga, hogy nem mint az varasban. *Mich.* 7. gondolkodgyal rolla. A hol az Propheta igen nehezen panaſolkodik az hazi ellenſegôk felôl.

III. Micsoda legyen az hiveknek ez vilaghi kegyetlen hitetlenektûl Sorſa? Ez bizonyara, hogy haborgattatnak azoktul, keſerittetnek az igaz hit mellôl el ſakadni, ûldôztetnek, kergettetnek. Az mint Chriſtus jo eleve meg jelenterte ezt *Matth.* 11. *cum inquit, Non exiſtimate me venisſe immiſſurum pacem ſed gladium.* az az: Ne itillyetek, hog en bekeſſeget ſerezni jôttem volna, hanem fegyvert. De azonkôzben megh emlekezzenek az hivek tiſtôkre, hogy az megh iſmert igaſſagtul, ez vilagnak fiainak kegyetlenſegôkre kepeſt, el ne ſakadgyanak, hanem legyenek igen erôſsek alhatatoſok az Chriſtus vallaſaban, à meg iſmert igaſſagban. Az mely kereſztyen vallasban valo tôkelletes meg maradaſra ſegellyen minket-is à mi Iſtenûnk Fiaert, az Ur Jeſus Chriſtuſert.

A M E N.

LXXX. PRÆDICATIO.

Verſ. 33. ES az nepnek ertelmeſi, ſokakat oktatnak, es el
eſnek ſokan fegyver es tűz miat, fogſag es rab-
Verſ. 34. las miat ſok ideig. Es minek-utanna el hullanak,
meg ſegittetnek kicsin ſegitſeggel, es adgyak ma-
Verſ. 35. gokat hozza ſokan, ſep beſedekkel. Es az ertel-
meſek kőzzűl el hullanak, hogy meg probaltaſſa-
nak magokban, meg tiſztitaſanak, es meg fejeritteſ-
ſenek az vegezet ideig. Mert meg az el rendelt
űdő tovab leſen.

SUMMA.

Minek-utanna kereſtyenek megh hallok, ennek előtte valo tanitaſunkban, az Antiochuſnak főmelyet. Birodalmaban valo be fallaſat, es vegezetre Ægyiptus ellen valo hadait. az az: I. Ki volt ez az Antiochus Epiphanes? F. Lator. II. Mikeppen fallot birodalmaban? F. Hizelkődeſſel, csalardſaggal. III. Mikeppen hadakozot Ægyiptus ellen. F. Meg magyaraztuk azt, hol job ſhol alab valo ſerentſevel. Mondom: Minek-utanna ezekről ſollottunk? Annak utanna kezdem magyarazni, ugyan ezen Antiochuſnak az Iſtennek Anyaſent-egyhaza. Eccleſiaja ellen valo dolgait. Az mely ő cselekedeti ſokkal iſonyatosbak lőnek az elsőnel. A holot ebben az perſecutioban az az Iſtennek nepenek őldőzeſeben harom rendbeli dolgokrol Prophetala az Iſtennek Angyala. 1. Ki-

1. Kicsodak lesnek, vessei, eskôzi, Hoheri, Antiochusnak az hiveknek nyomorgatasaban.

2. Mit fognak à hivek szenvedni, az Antiochus miat?

3. Mit fog vegezetre ônnôn maga Antiochus cselekedni? Ezek lônek az hivek nyomorusaganak reszei.

Ekkedig annak-okaert ez elôtti valo leczkônkben, megmagyarazok az elsô reszt tudni illik: Kicsodak lôttek folgai Antiochusnak az-hiveknek nyomorgatasaban; s-azt talalok az irasban, ket rendbeliek voltak azok: Elsôk idegen nemzetbôl valok; Masod rendbeliek az Sidoknak tulaydon nemzetsegekbôl valok. Az utolsok keservesbek az elsôknel; Mert nincsen semmi nehezeb az mint meg hallok: Mint mikor valakinek tulaydon nemzetsege s-haza nepe ellensege. De most azoknak halgyunk beket, hanem lassuk ez jelen valo igiknek rôvid summajat. Reszeit, es vegezetre magyarazzuk az igiket.

Summaja ez igiknek csak ez.

Summa szerint ezekben az jelen valo igikben irja meg az Prophéta az Ecclesianak kûlômb kûlômb fele nyomorusagit, az az: Mit szenvedôt az Ecclesia az Sido nep, az Antiochus ideiben?

Hasna.

Hasna ez tudomannak ez lesen, hogy innet vegyenek tanusagot az hivek, hogy noha Isten ôket, neha nyomorusag ala veti de mindazonaltal az ô hiveit nem hadgya, hanem bizonyos idôben megh szabadittya az mint fintén cselekedet regenten az Sidokkal. De lassuk reszeit.

RESZEK.

Harom reszei vadnak ez fel vôt igiknek:

Mert elſőſőr azt irja megh az Propheta. Mit fognak az hivek az Antiochus kegyetlenſege alat cselekedni?

II. Mit fognak ſ-minemű nyomoruſagokat ſenvedni?

III. Micsoda vigaſztalaſt nyuyt az Angyal az hiveknek az ő nyomoruſagoknak közepőtte. Mivel vigaſztallyak magokat. Ezekről rővideden beſellyűnk.

I. Mit fognak az hivek abban az űldőzesben ſenvedni?

Az mi az elſő dolgot illeti. Mit fognak az hívek az Antiochus kegyetlenſeget latvan cselekedni? F. Ved eſedben. Igy ſol az Propheta felőlle ſ-mond: Az nepnek ertelmeſi ſokakat tanitnak.

Mit akar?

Az nepnek ertelmeſin, ertetnek kivaltkeppen az Papok, kiknek tiſztőkre nez vala à tanitas, de azonkőzben be foglaltatnak it az tőb hivek is à kik ertik vala az Iſtennek tőrvenyit, es egyebeket tudnak vala az igaſſagnak utara igazgatni. Azt akarja azert az Propheta az hívek felől mondani: Jollehet ugymond ſokak, mind az Papok kőzzűl, ſ-mind az kőſſeg kőzzűl latvan az Antiochuſnak dűcsőſeget, az Iſtennek igaz iſmeretitől el fognak ſakadnia. De mindazaltal, meg tart Iſtē nemellyeket maganak, à kik az iſonyu kegyetlenſeg ſorongatas kőzőt-is fogjak az nepeket inteſekkel tanitaſokkal az igaz tudomanyban, meg tartani. Oltalmazvan őket az Antiochus balvanyozo tudomanyatul, ez à Prophetanak elmeje. In ſumma. Noha ugymond kegyetlenkedik az Antiochus, es az ő őldőzeſere kepeſt, el ſakadnak ſokak az igaz Iſtētűl, de azonkőzbē, leſnek az Iſtēnek hivei, à kik egymaſt tanittjak, ſ-oltalmazzak magokat az Antiochus dőgleletes tudomanyatul.

ſ-mit

S-mit tanullyunk innet?

Ket rendbeli tanusagink adatnak elönkben. Mellyeket felette sükseg meg jedzenünk sivönkben meg tartanunk. Eggyik ez. Nem hadgya Isten soha az ö Anyasent-egyhazat, hanē mindenkoron ád ennek pastorokat, Doctorokat, à kik à balvanyozoknak fegyvere es dögleletes tudomannya közöt, oktassak à hiveket. A mint abban az idöben az Antiochus idejeben, ada Matatiast es az ö fiait, à kik hüsegesen tanitak az Izraelnek fiait, à mint büsegesen meg vagyon irva az elsö Macab. könyvenek *cap.* 2. Igy az Achab idejeben Pastorul bocsatta Isten az Illyes Prophetat à ki al al meg segyenite à Balnak Papjait. Az viz özönnek idein tanitoül bocsatta Isten Noeth, à ki altal hiva az embereket az pœnitentiara, de kevesen hivenek neki. A kik hivenek penig azok ö vele az barkaban meg tartattatanak.

Elöl vetel.

De itt ez arant sükseg keresztyenek tanitasunkat killyeb terjesztenünk. Mert azzal dicsökedik à Romai Antichristus hogy Uy hitünk, Uy tudomanyunk vagyon minekünk: De nyilvan vagyon à historiakbol, hogy minekünk is adot Isten eleitöl fogvan keresztyen Imperatorokat, fejedelmeket, tanitokat. Egeß Ecclesiakat à kik mint sinten Antiochus ideiben, à Papa tudomannyanak ellene mondottanak: Noha ök is az igaz vallasert, mint sinten Antiochus ideiben az hivek sok nyomorusagokat senvedtenek.

Imperatorok.

Az fejedelmek közzül. Pelda elsöben, harmadik Leo Romai Imperator, à ki ele Christus sületese utan, 717.

Eſtendőben, á ki felől azt olvaſſuk, hogy birodalmának tizedik eſtendejében, Italiában, Olaſ országban menven, ki hanyattya mindenűt á Templomokból á balvanyokat, faragot képeket, es meg parancsollya, hogy mindenűt meg egeſſék azokat. A kiért őtőt ugyan Iconomachuſnak neveſtek vala. A kinek ellene tamada á maſodik Gergely Papa, ſ-azt kezde hirdetni ellene, ne fogadnak az Imperatornak ſavat. Es az Imperatort á gyűlekőzetben ki atkoza, mivelhogy az képeknek imadaſat el akara az Imperator rontani. Azert csak ennek az Imperator dolganak mikor ellene mondot az Papa tudomannyanak 892. eſtendeje vagyon. Nem ſok hát az mi tudomanyunk á mint á Romai Papa ezzel ſidalmaz bennűnket. Pelda Conſtantinus V. á kit Copronynuſnak hivonk. Romai Imperator, á ki meg parancsola haſonlatoskeppen mint Leo, hogy á faragot képek á Templomokból ki hanyatnanak, es megh egetetnenek: A faragot képek ne tiſteltetnenek. A Szűz Mariat ſenki ſegitſegűl ne hinaja. Az meg holt ſentek nek tetemit ſenki ne tartanaja: Az baratok meg házaſodnanak: az Apatzak penig ferhőz mennenek: A kinek ellene tamada az Romai maſodik Iſtvan Papa; tűle az birodalmat el veve, ki atkoza. Es vegezetre halalanak utanna, teſtet ſem ſenvedhete az földben, hanem mikor 23. eſtendeje volna temeteſenek az Adorjan Papa teſtet az földből fel vetete, es meg egettete. Igy tractatala ezt az kereſtyenſegert az Romai Papa. Pelda Henricus IV. Romai Imperator. A kit haſonlatoskeppen az kereſtyen vallaſert á hetedik Gergely Papa ki atkoza. De ki győzne mind azoknak á kereſtyen fejedelmeknek nevet elő ſamlalni, á kik az igaz vallaſert, az Romai Papanak atkat ſenvedtek,

vedtek. Mint sinten regenten à hivek az Antiochus fegyveret. A mi idônkben penig csak az egy Angliai Kiralyne asſont (Elizabetat) 41. estendôktul fogvan, ôldôzik kergetik, kilentz rendbeli Papak, à Spaniolok altal. Ugy mint Paulus IV. Pius IV. Pius V. Gregorius XIII. Sixtus V. Urbanus VII. Gregor. XIIII. Innocentius IX. Clemens VIII. De az Ur Isten egeſs eleteben meg oltalmazza, es az igaz tudomant birodalmaban hirdettette s mind hadaiban gyôzedelmeſſe tôtte.

Az tudos Emberek.

Az tudos Emberek kôzzûl penig, à kik eleitôl fogvan ellene mondottak à Papa tudomanyanak. Peldaul vadnak Bertramus elt 840. estendôben Christus Urunk sûleteſe utan, à ki ellene monda à Transubſtantiationak à Miſeben. Vicleff Janos elt 383. estendôben Christus Urunk sûleteſe utan. A ki az Romai Papat, nevezet ſerint Antichriſtuſnak monda es minden tudomanyit az sent iras kivûl hejaban valonak monda. A kiert vegezetre halala utã 41. estendôkkel à Papa teſtet-is, fel aſattata, es meg egettete. Pelda Huſs Janos, à ki ellene monda à Papa tudomanyanak 1405. Estendôben. Christus Urunk sûleteſe utan; es meg egettetek erôtte. Pelda az mi idônkben Luther Marton, à ki ellene monda à Papa tudomanyanak 1517. estendôben Christus Urunk sûleteſe utan. Es ſokfor kevant az Christus neveert Martyromſagot senvedni, de nem engedtetek neki. Luther halala utan penig: az Evangeliomnak vilagoſſaga nyilvan vagyon.

Eccleſiak.

Albigenſek, Valdenſek, ſokat senvedtek à Romai Pa-

paktol. Annak-okaert holot ezek igy legyenek. Meltatlan fidalmaz minket az Romai Antichriſtus tudomanyunknak uy voltaval. Mert eleitől fogvan voltanak à kik az ő dőgleletes tudomanyanak ellene mondottanak, es ennekutanna-is tamaſt az ő Eccleſiajanak igaz Paſtorokat, Doctorokat. Ez vala az elſő Tanuſag.

Maſodſor. Tanullyuk meg innet az elſő refből: Miesoda legyen à hiveknek tiſztek à kűlſő öldőkleſnek kőzepőtte? F. Ez bizonyara hogy à kiket Iſten az ő ajandekaval megh latot, oktaſſak az egyűgyűket, ha ſinten nyomoruſagokat kel fel vennjők-is erőtte. Az mint az Apoſtolok felől olvaſſuk. Noha vereſegeket ſenvednek, tőmlőcsőt, fegyvert, de mind azonaltal nem ſűnnek meg az Iſtēnek Eccleſiajat oktatni. Te-is azert erőtlen attyadfiat ſegeld, es emeld fel őtőt. Ertyűk immar azert tanitaſunk elſő reſit, ſ-laſſuk az maſodikat.

2. Mineműveket kel ſenvedniők.

Mondam maſodſor azt irja meg az Prophéta. Minemű nyomoruſagokat fognak az hivek az Antiochus kegyetlenſege alat ſenvedni? ſ-igy fol felőlle ſ-mond. Es el eſnek ſokan fegyver es tűz miat fogſag es rablas miat. Az az: negy rendbeli nemeit ſamlallya à hiveknek öldőzeſeknek. 1. à fegyver. 2 à tűz. 3. à fogſag. 4. à rablas, ſ-azt mondgya felőlle hog mind ezekkel öldőztetnek à hivek.

Miert?

Oka ennek az ſenvedeſnek ſemmi nem egyeb, hanem igaz Kereſztyen vallaſnak batorſagos vallaſa. Idejet is megjelenti pedig. Meddig tart? ſ-azt mondgya: Sok ideig, hoſſu ideig valo lefen à hiveknek nyomoruſaga. Amelyet

lyet ezert cselekôßik, hogy annyival inkab à hivek à nyomoruſagban bekeſſeges tûrôk legyenek, ketſegben ne eſſenek: Mert az mint ßoktak mondani. *Tela præviſa minus feriunt.* Az eleve meg latot nilak nem igen artalmaſok.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyúk meg innet, micsoda legyen az kereßtyen igaz tudomanyoknak az ô jutalma? F. Nem vilaghi gyônyôrûſeg, hanem gyakorta fegyver tûz fogſag. Peldaul vadnak erre amaz, harom iffjak à kik az igaz kereßtyen vallaſert vettétnek az Egô kementzeben. Szent Janos Baptiſta fegyverrel ôletik megh az igaz mondaſert. Jol mondgya rehat az Agoſton Doctor. *Ne mireris frater, poſtquam Chriſtianus factus es.* az az: Ne csudalkozzal atyamfia, minek-utanna kereßtyen lôttel. Ezer nyomoruſagok vôttenek kôrnyûl. Mert az Chriſtus az mi fejûnk, mi penig ô tagjai vagyunk, kel azert az ô eletet kôvetnûnk: Az Chriſtus elete penigh ſok nyomoruſagokkal volt tellyes.

II. Tanullyuk meg. Micsoda legyen az kereßtyeneknek hivatallyok az Chriſtus tudomannya mellet? Ez bizonyara, hogy mind tûzet, fegyvert fogſagot, ôrômesben el ßenvedgyenek, hogy nem mint az igaz keteßtyen vallaſtul el ßakadgyanak.

III. Tanullyuk meg ezt-is micsoda legyen annak az oka, hoǵ à Satan à pokolbeli ôrdôg, az ô tagjaival eggyût, mindeneknek felette az tanitokat ßokta ûldôzni kergetni? F. Ket okai vadnak ennek. Eggyik ez. Mert jol tudgya az Satan, hogy kivaltkeppen az tanitok csataznak az ôrdôg orßaga ellen. Maſodßor cselelekôßi ezert. Mert jol tudgya azt-is hogyha azokon hatalmat vehet, kônyû leßen

ſen az egy-ûgyû kôſſeget rontani. Ezek azert, az okai hogy à Romai Papa, az kereſtyen tanitokat kergeti, hogy annak-utanna ſabadon ſaggathaſſa; az egy-ûgyû hiveket, juhokat. ſ. Laſſuk az utolſo dolgot.

3. Vigaſtalaſnak erôſſeghi.

Harmadſor es utolſor mondam azt kell mi nekünk megh latnunk. Mivel vigaſtallya az Angyal az nyomoruſag alat levô hiveket:

F. Ved eſedben. Harom rendbeli vigaſtalaſokat forgat. Mert elôſôr azt mondgya. Es minek-utanna el hullanak meg ſegettetnek kicsin ſegitſeggel. Az az: Azt akarja mondani. Noha az hivek kôzzûl el hullanak ſokak tûz, fegyver, es fogſagnak miatta, de mindazonaltal tellyeſſeggel, mindeneſtûl fogvan ki nem ſaggattatnak. Haneem ſinten akkor, mikor az nyomoruſag megh ſulyoſodnek raytok: Segitſeget nyuyt az Ur Iſten nekik; à mely ſegitſeg az embereknek itiletekre nezve kicsinnek tetzik. De elegſeges lefen azok ellen, à kik ôket akarjak haborgatni, à kik viſſa vefik az Jeruſalem varoſat, Templomat, ſôt à Kereſtyen vallaſt-is helyere fogja allatni. A kit latvan egyebek hozzajok adgyak magokat, valameddig az ô allapattyok bekeſſegben lefen. Be-is tellyeſôdek penig ez à mint meg vagyon irva 1. *Macab.* 2. Mert az Ur Iſten fel indita az Matatiaſnak es az ô fiainak lelket, à ki el ronta à balvany Iſteneknek oltarit, es az igaz Iſteni tiſtôletet az Jeruſalem Templomaban es varaſaban helyere allata. Az mely ſerege Matatiaſnak, noha kicsinnek lattatik vala egyebek elôt, de mindazonaltal az Antiochuſnak nagy ſok ſeregin gyôzedelmet vefen vala. Mellyet latvan à kik an-

kik annak elôtte az igaz hittûl el fakattak vala, uyonnan allanak vala ô hozzajok. Ez az elsô vigaftalas.

Masodik Argumentomat avagy erôsségit vigaftalasul ezt mondgya: Az ertelmesôk közzûl el hullanak: hogy meg probaltassanak magokban, meg tisztittassanak es meg fejeritteſſenek. Az az: Noha nyomorusag ala jutnak az hivek: De ez lesen annak az hasna, hogy az hivek meg fenteltetnek, es meg tisztitatnak az nyomorusagnak altala. Az mint az ezûst meg tisztitatik az tûz altal. A buza meg valastatik az pelyvatul az forolapatnak s-selnek altala; Es az posto csinalo à mikeppen meg fejeriti az gyapjat, ahoz valo eskôzenek altala.

Harmadfor es utolfor. Vigaftalast nyuyt à hiveknek, à nyomorusagnak hataratul, s-ideitûl, s-azt mondgya fellôlle. Az idônek vegeig lesen az: Mert meg az el rendelt ûdô tovab lesen. Mintha mondana: Nem lesen az à nyomorusag ôrôkke valo: de az Ur Isten hatart vetet à mely mikor el jô. Meg sabadulasa lesen az Istennek Anyasent-egyhazanak. Ezekkel az Argumentomokkal vigaftallya az Istennek Angyala az hiveket, az ô nyomorusagoknak közepôtte.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk meg innet. Nagy jegye argumentoma kereſtyenek az Istennek seretetinek az ô Anyasent-egyhazahoz. 1. Az mikor az nyomorusagokban vigaftalast nyuyt az ô hiveinek. Mert az ô igaz itiletibôl meg enged azt, hogy az hivek bé ôgyôlôdgyenek az nyomorusagban: de más felôl, ugyan azon nyomorusagnak közepôtte sorgalmatoson ôket vigaftallya; Ugy vagyon bi-

zonyara, ſ-ha ezt nem cselekedne ô felſege, az ſok nyomoruſagban meg emeſtetnenek.

II. Tanullyuk meg innet: Mivel vigaſtalhattyuk magunkat à mi nyomoruſaginknak kôzepôtte? Elôſôr ezzel bizonyara. Hû az Iſten, igaz az Iſten, kegyelmes az Iſten. Nem hadgya el az ô hiveit, hanem ſinten kelletekoran, az ô ſegitſegevel jelen lefen. Az mikepen cselekôdek az Sidokkal, kiket az Ur Iſten az ô nyomoruſagoknak kôzepôtte meg ſegite. Aholot azt-is obiter meg jegyôzzûk: hogy az Iſtennek ſegitſege felôl, nem az emberi okoſſagbol itilyûnk: hanem azt gondollyuk meg nincsen ſemmi oly kicsin, az mi altal Iſten nagy dolgokat, vegben nem vihetne. Es igen erôs az à kit az Ur Iſten ſegitſegre elô allat. Pelda az Matatias hada, az Antiochus ſegitſege ellen. Ez az elſô.

Maſodſor vigaſtalhattyuk az nyomoruſagokban ezzel magunkat. Hogy az kûlſô nyomoruſagok nem vefedelmekre vadnak az hiveknek: hanem ſolgalnak azok az Eccleſianak meg ſenteleſere, meg tiſtulaſara. A mikeppen à tûz ſokta meg tiſtitani az ezûſtet es arannyat.

III. Es utolſor. Tanullyuk meg innet: Nem kel az igaz Eccleſiat, ez vilaghi nyomoruſagokbol merſekleni. Az mint hamiſan allattyak az Papiſta attyafiak, à kik ezt mondgyak hogy ez vilaghi kûlſô bodog allapatban, ál az Eccleſianak jegye, ſ-az az igaz Eccleſia, à kinek vilaghi csendeſſege, bodogſaga vagyon: A mint allattya Bellarminus. Mert az Ur Iſten az ô Anyaſent-egyhazat, es az ô hiveit gyakorta nyomrouſag ala veti. Pelda az Abel, à ki megh ôletek à Caintul. Iſaac haborgattatik Iſmaeltôl. Jacob Eſautul. Az Iſtennek nepe ſokat ſenved Ægyiptusban

ban az Pharaho inſegeben, ſokat ſenved Babyloniaban. Chriſtus ônnôn maga ſokat ſenvedet egeſ eletiben. Es moſt is à hivek naponkent ſok nyomoruſagokkal illettetnek. De el jô az ûdô mikor Iſten ez vilaghi ſok nyomoruſagit az hiveknek az ôrôk eletnek, terhes dicsôſegevel coronazza meg. Melyôrôk eletet adgyon meg mi nekûnk az mi Iſtenûnk Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXXXI. PRÆDICATIO.

ES cselekôſſik az ô akarattya ſerint ez à Kiraly, Verſ. 36.
es fel emelkôdik, es fel magaſtallya magat, mind Iſten felôt, es az Iſtennek ellene csudakat ſol; Es ſerentſes leſen, migh vegre megyen à harag, mert vegez es lôtt (affelôl.) Az ô eleinek Iſte- Verſ. 37.
nivel is nem gondol, ſem az Aſſony-allatoknak kevanſagara nem figy elmezik, es ſemmi Iſtennel nem gondol: mert mindeneknek felette magaſtallya magat.

SUMMA.

Harom reſben foglalok, enne.. elôtte valo tanitaſinkban kereſtyênek az Antiochus Epiphaneſnek az Iſtennek, nepe, Eccleſiaja, Anyaſent-eghaza ellen valo dolgait. Mert elôſôr azt mondam: arrol jôvendôl az Propheta. Kicsodak leſnek eſkôzi, oſtori az Iſtennek nepe ellen valo kegyetlenſegeben. 2. Mit fognak az hivek ſenvedni. 3. Mit fog ônnôn maga az Antiochus cselekôdni. Ezek lônek ez vaticiniumnak jôvendô mondaſnak reſei.

Ekkedig annak-okaert meg magyarazok à ket elſő dolgokat tudni illik előſőr ezt. Kiknek ſolgalattyok altal vitte vegbe az Antiochus Epiphanes az Iſtennek nepen valo űldőzeſit? ſ-azt mondok, ket rendbeliek voltak azok. Elſők idegen nemzetſegből valok az utolſok keſervesbek az elſőknel. Maſodſor meg magyarazok azt-is, mit ſenvettenek az hivek ezektűl? ſ-azt mondok. Tűzet, fegyvert, fogſagot, rablaſt. Ahonnan meg tanulhatod micsoda legyen az kereſztyen tudomanynak jutalma, tudni illik, tűz, fegyver, fogſag. Pelda az kementzeben be vettetet harom iffiak, Daniel az oroſlanok kőzze. Janos Baptiſta, az Apoſtolok, ſok vereſeget ſenvedtek az tudomanyert, ezekről ſollank. Moſt immar Summa ſerint ezekben az jelen valo, es az kővetkőzendő egy nehany verſekben, kővetkezik à harmadik es utolſo dolog. Tudni illik az Antiochuſnak az ő maga ſemelyeben valo cſelekedetit ſ-ket rendbeli dolgait ſamlallya à Propheta. 1. Az Eccleſia ellen. 2. Az kőzőnſeges tarſaſag ellen; ſ-Laſſuk rendel ez verſek ſerint.

Haſna.

Noha Iſten ideig nyomorgattya es keſertetek ala veti az ő Anyaſent-egyhazat, mind az altal el nem hadgya, hanem bizonyos időben meg ſabadittya, hogy penig ez moſtani fel vőt verſetsket meg ertſük. Ket rendbeli dolgokat kel meg magyaraznunk.

RESZEK.

I. Kicsodat kel ertenűnk ezen à Kiralyon aholot azt mondgya Es cſelekőſik az ő akarattya ſerint ez az Kiraly.

II. Mit fog az Eccleſia ellen cſelekedni? Ezekről rővideden tanitſunk.

I. Az

1. Az Isennek Angyala micsoda Kiraly felől
sollyon?

Az mi az elsö kerdest illeti: Kit kel ertenünk ezen az Kiralyon, az kirol jövendol az Propheta? Ved ebedben. Mert eleitöl fogvan sok külömbözö ertelmek voltanak felölle. Mert az Sido iraſt magyarazo Doctorok közzül: Raben Ezra magyarazza az *Magnus Conſtantinus Imperator* felöl. Nemellyek penig ugyan azon Sidok közzül magyarazzak Titus Veſpaſianuſra. Nemellyek magyarazzak ezt az Török fejedelemre. De azoknak veleködeſeknek beket hagyvan, ſ-az dolognak igaſſagahoz közeleb menven; Ezen à Kiralyon ertetik az Antiochus Epiphanes à kinek dolgainak megh iraſaban eleb megyen az Iſteanek Angyalatul oktatvan à Propheta. 1. A mint meg tetzik az Sido textusbol az Angyal beſedeböl. Mert ezzel az igevel az Angyal Hämælech, ain, he, Harjediah, *ſive Emphatico*, nam He Hajidiah *non uſurpatur tamen, ſed cum innuitur certa perſona de qua jam ſermo fuit, quaſi dicat.* Mintha mondana. Ez à Kiraly kirol immar teneked csuda dolgokat sollottam ugyan azon Antiochus fogja ezeket-is cselekedni. 2. Meg tetzik à mi ertelmünknek igaſſaga innet-is. Mert az Daniel-is arrol vala sorgalmatos, mint lenne az Eccleſianak az Antiochus ideiben dolga, ſ-az Angyal-is arra felöl neki. 3. Meg tetzik innet-is. Mert ẽnek az jövendö mondaſnak igaſſaga: ighe ſerint be tellyeſödnek az Antiochusban. A mint ennek-utanna meg ertyük Egyez az jövendö mondas az Antiochus cseleködetivel.

Typusban penig arnyekaban, à mint sol à sent Jeronymus Doctor felölle. Ez az Antiochus abrazollya nevezet ſerint à Romai Antichriſtuſt, à mint ennek utanna bůſe-

ſesben meg ertyûk. Ez az elſô dolog laſſuk az maſodikat.

2. Antiochus cselekedeti az Eccleſiara tartozok.

Mondam maſodſor azt kell minekûnk meg latnunk: mit fog ez az Antiochus Epiphanes az Eccleſia ellen cselekedni? F. Ved eſedben. Het rendbeli dolgot forgat az Antiochus felôl. 1. Azt mondgya felôlle. Cselekôſik az ô akarattya ſerint, az az: valamit el vegez magaban, jonak igaznak itil akar minemû legyen az, az ô akarattya ſerint meg-is cselekôſi. 2. Azt mondgya felôlle. Felmagaſtallya magat minden Iſten felôt, ſôt megh az Iſtenek Iſtene felôt-is, az az: Semminek tartya az tôb Iſteneket, ſôt meg az Izraelnek igaz Iſtenet-is, es az elébbi igaz Iſteni tiſteletet el valtoztattya (Iſtenôknek Iſtenének mondatik penig az Izraelnek Iſtene: Mert ô mindeneknek Ura, valakik Iſtenôknek mondatnak az Irasban. Ugymint fejedelmeknek, Angyaloknak, ſ-mind penigh azoknak, à kiket az poganyok Iſteneknek tartottanak.) Az mint be-is tellyeſedek ez az mint meg vagyon irva. 1. *Macab* 1. *v.* 43. *& ſeq: hũ verbũ.* Mikoron pedig levelet kûldôt volna az Kiraly hogy ki ki el hadna az ô rend tartaſat. Engedenek mindenek az ô parancsolattyanak. Es ſokan az Izraelitak kôzzûl az idegen Iſteni tiſteletheôz ragaſkodanak, aldozanak az balvanyoknak, es az ſombat napot meg nem ſentelek. Sôt annak felette à Kiraly kôvetek altal Jeruſalemben es Judanak varaſiban levellel kûlde, hogy mas fôldnek tôrvenyet vennek fel. *Hæc ille.*

3. Azt mondgya felôlle. Csudakat fol. Az az nagy dolgokat, es karomlo beſedeket beſel. Be-is tellyeſedek ez az mint meg vagyon irva 1. *Macab.* 1. *v.* 46. *& ſequent.* aholot azt olvaſſuk. Levelet kûlde à Kiraly àkôvetek altal le-

tal Jerusalemben es Judanak varasiban, hogy mas földnek törvenyet vönnek fel; Tiltanak meg egesben az meg egő aldozatokat, es egyeb aldozatokat az Sanctuariumtul. Oltarokat, à berkeken, balvanyokat, kapolnakat csinalnanak. Disnokat, es tisztatalan aldozatokat aldoznanak.

4. Azt mondgya felölle. Szerentses lesen mig vegre megyen az harag. az az: Midön akadaly-nelkül vegbe visi, az ő akarattyat, es senki ellene nem alhat, valamedig vegben visi azt.

Miert?

Oka serentsejenek ez lesen. Mert vegezes lőt effelől, az az. Az Istennek vegezet tanatsa tartya ezt, hogy mindeneken altal mennyen az Antiochus.

5. Azt jövendöli felölle. Az ő eleinek Istenivel-is nem gondol. az az: Tellyesseggel, hitötlen, Istentelen lesen az Antiochus, es minden Isteni felelemtől üres. Mert meg azokat-is az Isteneket, kiket az ő elei tisteltenek semminek tartya, meg utallya: Maga ez az embereknek sivökben ugyan be oltatot volna, hogy az ő elejeknek vallasokat, igen örömest kövessek, avagy jo, avagy gonos legyen az. De ezt-is semminek tartya az Antiochus. Be-is tellyesedek penig ez à mint meg vagon irva 1. *Mac. cap.* 1. Ahol azt olvassuk hog azt irja az Antiochus az egesz Orszagnak, hogy kiki el hadna az ő elebbi rend tarasat, hitit vallasat, es mindenek eggye lennenek. Es engedenek minden nepek az ő parancsolattyanak, *v.* 43. 44. Az Antiochus Magnus az ő Attya tisteli vala bőcsületben tartya vala az Izraelnek neminemű reszből Istenit. de nem cselekőbi ezt az Epiphanes.

6. Meg

6. Meg-is azt mondgya felölle à Propheta. Epiphanes felöl. Az Aſſony-allatoknak kevanſagara ſem figyelmezik. Az az: Nem indittatik ſemmit az Antiochus az ö feleſeginek könyörgeſere-is, hogy az ö el kezdet tanatſanak beket hadgyon: de az Kereſztyeni vallaſnak rontaſaban batorſogoſon megyen ele.

7. es utolſor azt mondgya felölle. Es ſemmi Iſtennel nem gondol. Az az. In ſumma egy igivel, tellyeſſeggel ſem az egy igaz Iſtennel, ſem az ö eleinek balvany Iſtenevel, ſemmit ſem gondol.

ſ. Miert? ſ. Honnet indittatik ez gonoſſagra?

Okat azt mondgya az Angyal az Prophetanal. Mert mindeneknek felette magaſtallya magat. Az az: Ez lefen az Antiochus nagy hitetlenſegenek az oka, mert az ö nagy kevelyſege miat, minden Iſteneknel fellyeb valonak tartya magat. Es ſemmit felelemböl nem cseleköſik, hanem mindeneket maga el vegezet tanatſabol. Ezek neznek az Antiochuſnak, az Eccleſia ellen valo kegyetlen cseleködetire, ſ. Ertyük az Propheta elmejet.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg innet elſöben kereſztyenek: Jol mondgya bizonyara az ſent Jeronymus Doctor, hogy az Antiochus nevezet ſerint az Romai Papanak Antichriſtuſnak abrazattyat viſeli. Mert ugyan ezek, valamellyeket hirdet az Angyal az Antiochus felöl, ighe ſerint be tellyeſödnek az Romai Antichriſtusban. Az mint immar rendel meg mutatom az hiveknek. Intem az hiveket legyenek vigyazo halgatok, veſsük öſve à Romai Papanak cselekedetit az Antiochus cselekedetivel.

Elöſör

Elôbôr azert azt mondok az Antiochus felôl. Fel magaßtallya magat az igaz Iſten felôt, es minden fejedelemſegek felôt, Imperatorok felôt. Illyene az Romai Papa? Illyen bizonyara. Mert ônnôn magat Iſtennek hivattya, es fôldi Iſtennek tartya az egy igaz Iſtennek boßußagara. Bizonyittya ezt Ludovicus Gomeſius, à ki à Papa felôl azt mondgya. *Papa eſt quoddam numen, viſibilem quendam Deum præ ſe ferens.* Az Papa neminemû nagy fôlſeg, es az lathato Iſtennek kepet viſeli. Setinus azt irja. *Papa poteſt omnia facere quæ Deus poteſt, & Papa eſt Deus, Papa eſt caput totius orbis Chriſtiani.* Az Papa mindent tehet, valamit az Iſten cselekedhetik, es à Papa ugyan Iſten. Az Papa az egeß Kereßtyen vilagnak feje. Anthonius Florentinus azt mondgya: *A Papâ ne ad Deum quidem appellari poteſt.* Az Papa elôl az igyet, ſenki meg az Iſtenre-is nem appellalhattya. *Et in Canone. Papa non poteſt judicari à quoquam. Non eſt quod ei quis dicat. Cur hoc facis?* Az Papa ſenkitôl nem itiltethetik, nincsen ſenki, à ki azt mondhaſſa neki, miert cselekôßed ezt. *Innocentius Tertius.* Harmadik Innocentius Papa penig azt irja az Conſtantinapolybeli Imperatornak. *Sicut aurum excellit plumbum, ſic dignitatem Papæ excedere imperialem.* Az az: Az mikeppen az arany felyûl halagya az onnat, igy az Papa meltoſaga az fejedelmet. *Et ſicut Sol dicitur Pater omnium Planetarum & Dominus, ita Papam eſſe Patrem omnium dignitatum. id eſt,* Az mikeppen az nap mondatik az Planetaknak attyok es urok, igy az Papa minden meltoſagoknak. *Et ſicut Luna recipit Lumen à Sole, ita Imperatorem imperialem dignitatem à Papa. id eſt,* A mikeppê hogy à hold vilagoſſagot veßen az naptol, igy az Fejedelem fejedelmi meltoſagot az Papatol. Sôt annak felette, annyera el ment à meltoſagban, hogy à kiket akar az Iſtenek kôziben, ſentek kô-

ziben ſamlallya, à kiket akar viſontag le veti. Ez az elſő.

Maſodſor azt mondok az Antiochus felől: Csudakat ſol Iſten ellẽ, az az: karomlozo balvanyozo ſokat. Illyené à Romai Papa? Illyen bizonyara. Mert ő-is azt mondgya maga felől. *Papa habet eandem poteſtatem cum Deo, & idem tribunal cum Chriſto.* A Papanak azon egy hatalma vagyon à mi az Iſtennek, es ugyan azon egy itilő ſeki à Chriſtuſſal. *Item: Papa poteſt mutare ſanctum Evangelium, & poteſt ſancto Evangelio pro loco & tempore alium ſenſum tribuere.* A Papa el valtoztathattya az ſent Evangeliomat es ha akarja az Evangeliumnak ertelmit, az helyhőz es az ůdőhőz kepeſt megh valtoztathattya. *Item. Si quis non crederet Chriſtum verum eſſe Deum & hominem, & idem ſentiret Papa, eum non iri damnatum.* Ha valaki nem hinne, hogy az Chriſtus, igaz Iſten es ember, ſ. az Papais ugyan azont mondana, el nem karhoznek erette. *Boniſacius VIII. de ſe dixit: Ego ſum Pontifex maximus & Imperator, terreſtre & cœleſte imperium habeo.* En vagyok mind az Papa, ſ. mind à ſejedelem, főldi es mennyei hatalmam vagyon ennekem.

Mi lehet ennel nagyob karomlas?

F. Semmi bizonyara.

Harmadſor azt mondok az Antiochus felől. Es ſerentſes lelken dolgaiban. Igy vagyon az Romai Papanak dolga? Igy bizonyara. Mert gyakorlato ſſaggal, nagy ſerentſeſen hatalmaskodot, az Iſtennek Eccleſiajan. A mikor ő felſege ele bocsatta benne. Es moſt-is, ugymint Iſtennek oſtora, nagy dolgokat ſerentſen vegben viſen, meddig el jő az bűntetteteſenek oraja.

Negyedſer azt mondok felőlle. Nem gondol az ő eleinek Iſtenevel ſemmit. Igy vagyone az Papanak dolga? Igy bizonyara. Nem gondol az Reghi ſent Attyaknak Aposto-

Apoſtoloknak tudomanyaval ſemmit, mint peldanakokaert. Azt tanittya az ſent Pal es az ſent Pallal eggyût. Auguſtinus, Irenæus, Tertullianus, hogy az ſent iras elegſeges az ûdvôſſegre, es mindenek be vadnak abba foglaltatvan. Valamellyek tartoznak à mi ûdvôſſegünkre. De az Papa nem gondol azzal ſemmit: Hanem azt emberi talalmanyokkal tolgya, es az idvôſſegre elegtelennek tartya. Igy az tanitok az reghi ſent Attyak, es Apoſtolok, hogy csak az igaz hit altal megyen vegben az mi idvôſſegünk Iſtennek elôtte, es az altal nyerjük bûnünknek bocsanattyat. De az Papa azt mondgya: hogy nem ugy vagyon: hanem erdômet, Indulgentiakat, es egyeb hazugſagokat forgat, az mellyek altal kel ûdvôzûlnünk Iſtennek elôtte.

Vegezetre azt tanittya Chryſoſtomus, es az egeſ ſent iras. Nem kel ſegitſegûl hini, kôzben jaroul allatni à meg holt ſenteket. De à Papa az ellen azt mondgya, hogy az meg holt ſenteket kel kôzben jaroul allatni Iſtennek elôrte. De ſent Janos azt mondgya. 1. *Ioh.* 1. *Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato.* Ez vala az negyedik dolog.

Otôdôr azt mondok Antiochus felôl. Az Aſſonyallatoknak kevanſagara nem figyelmezik. Illyene az Romai Papa: Illyen bizonyara. Mert az ſent hazaſſagot az Papoktul tiltya: az Romai Antichriſtus, es ſokakat erôs hit alat kenſerit, hogy mar fûzeſegre, azonkôzben penig ez az Romai Antichriſtus, minden bujaſſagban, teſti kevanſagban fabadon él. Az mint Annos Papa bizonittya peldajaban, kinek Romaban az proceſsioban lôn gyermeke. Sz. Pal pedig *ad Thim. dicit. Honorabile eſt conjugium apud omnes, & cubile impollutum.* De az Papa maſt tanit.

6. es usolſor azt mondok az Antiochus felôl. Es ſemmi Iſtennel nem gondol. Illyene az Romai Papa? Illyen bizonyara. Mert az XII. Janos Papa felôl olvaſſuk, à kit Platina XIII. neveſ. Hogy ſemmit, ſem az emberekkel, ſem az igaz Iſtennel nem gondolt. Es az VI. Alexander Papanak. Semmi gondgya az religiora az hitre nem volt. Igaz tehat mind ezekbôl hogy nevezet ſerint az Antiochus az Romai Antichriſtuſt abrazolta. Ez az elſô Tanuſag.

I. Tanullyuk meg az Antiochus peldajabol, à ki magat az igaz Iſten felet fel magaſtallya, es csudalatoſſokat ſoll Iſten ellen.

II. Tanullyuk meg. Miben allyon az Iſtennek Anyaſent-egyhazanak ellenſeginek termeſetôk? F. Ebben bizonyara, hogy nem gondolnak ſemmit, ſem Iſtennel, ſem az emberekkel. Peldajul vadnak erre. Herodes, Nero, Domitianus, Diocletianus, Iulianus Apoſtata, ſ. az tôbbi, kik à hiveknek ſokat artottanak. Senkivel nem gondol van ſemmit.

III. Tanullyuk meg onnet; aholot azt mondok az Antiochus felôl, hogy ſerentſes lefen dolgaiban, miglen az ô akarattyat vegben viſi mint vegezes lôt az felôl.

Mit tanullyunk meg?

F. Ezt hogy az nyomoruſag az Iſtentûl bocsattatik az emberekre az Iſtennek haragjabol. Annak-okaert az Eccleſianak perſecutori, ôldôzôi kergetôi ſemmik nê egyebek, hanem az Iſtennek haragjanak veſſei. Gondolkodgyunk tehat, az mi nyomoruſaginknak okairol, à mely ſemmi nem egyeb, hanem az bûn. Az bûn, az, à mely az Iſtennek

Iſtennek haragjat vonſa az mi fejünkre. Illik tehat eletünket jobbittanunk, hogy à bünteteſt, ne öregbitſuk raytunk. De itt ez arant vetkeznek ſokak, à kik csak az nyomoruſag ellen panaſolkodnak, eleteknek jobbitaſarol pedig nem gondolkodnak ſemmit. De nem ugy kel lenni: Hanem elöſör haragudgyunk az mi büneinkre, utallyuk à bünt ſ-annak-utanna Iſten-is el forditya haragjat mi rollunk. Igy kell az Iſten haragjat le ſallittani. ſ-Igy cselekösik Michæaſnal az Eccleſia: *Iram Iehovæ feram, quoniam peccavi ei. Iuſtus homo primum omnium eſt judex ipſius.* Az Urnak haragjat viſelem, mert neki vetkeztem. Az igaz ember mindeneknek elötte maga maganak igaz biraja itilöje. *Mich. 7.*

4. Es utolſor tanullyunk meg innet, az Antiochus peldajabol, à ki hogy mar az igaz Iſteni tiſteletnek ſine alat, à balvanyozo tudomant az Izrael fiainak nyakaban veti. Tanuld meg. Az Iſtennek hazanak ellenſegenek termeſetökre nez ez-is, hogy az igaz kereſtyen tudomannak ſine alat ſoktak az balvanyozo tudomant az egy-ügyü köſſegnek nyakokban vetni. Az mint cselekösnek az Papiſtak, à kik à Catholica relligio alat à Catholica relligio hazug tudomant, akarjak vetni az köſſegnek nyakaban.

Minket pedig tartſon meg az mi Iſtenünk az igaz Kereſtyeni vallasban, fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXXXII. PRÆDICATIO.

Verſ. 38. ES az mi nez az erőſségnek Iſtenére. Annak helyében tiſztől mondom tiſztől oly Iſtent. Kit nem iſmertenek az ő Attyai, arannyal, ezűſtel, draga kővekkel, es kevanatos allatokkal. Es bizza az erőſségőknek keriteſit idegen Iſtenre, à kiket meg iſmet, dicsőſségre fel veſi, (avagy megh ſokaſittya annak dicſőſéget,) es ſokakon Urakka teſi, es az főldet el oſztya jutalom gyanant.

SUMMA.

Ennek előtte valo tanitaſinkban, az el mult vaſarnapi letzkőnkben, kezdők Kereſztyenek magyarazni az Antiochus Epiphaneſnek az Iſtennek Anyaſent-egyhaza Eccleſiaja ellen valo dolgait, maga ſemelyében. Tudni illik. Mit fog az Antiochus maga ſemelyében, az hivek ellen cſelekedni? Her rendbeli dolgait magyarazok ekkedig. Mert előſőr azt mondok.

1. *Faciet pro voluntate.* Cſelekőſik az ő akarattya ſerint.
2. *Extollet ſe ſupra Deum Deorum.* Fel emeli magat minden Iſteneknek felette.
3. *Loquitur mirabilia.* Az az. Csudakat ſol, kevely ſokat.
4. *Proſperábitur.* Szerentſes leſen.
5. *Ad Deos majorum ſuorum non attendet.* Nem halgat az ő elejenek Iſtenehőz.
6. *Ad deſiderium fœminarum non attendet.* Az Aſſony allatoknak kevanſagara ſem.
7. *Ad ullum Deum non attendet.* Egy Iſtenhőz ſem halgat.

Ezeket talalok az Antiochus ſemelyében-is. Es ugyan ezeket talalok az Romai Papaban-is. Mert

1. Mert ô-is fel emeli magat Iſten ellen, mikor mondgya. *A Papa ne ad Deum quidem appellari poteſt.* A Paparol az Iſtenre-is nem czitalhatni.
2. Csudakat ſol midôn azt mondgya. *Papa habet idem conſiſtorium cum Deo, & idem tribunal cũ Chriſto.* Az Papanak egyenlô hatalma az Iſtennel, es egy itilô ſeki az Chriſtuſſal.
3. Szerentſeſsitetik gyakorta. 4. Nem halgat az ô eleinek iraſira. Az Apoſtolokera es Prophetakera.
5. Nem halgat az Aſſonyok kevanſagara. Mert aź egyhazi ſolgaktol az hazaſſagot tiltya.
6. Egy Iſtenhôz ſem halgat. Peldak. Joh. XII. Papæ Alexandri VI. Ezekrôl ſollank. Moſtan azert immar haſſuk ez jelen valo igiknek rôvid ſummajat, Reſeit, es igiknek magyarazattyat. Summaja ez jelen valo igiknek csak imez: Ezekben az jelen valo igikben: Irja meg az Propheta, ugyã azon Antiochuſnak el kezdôt dolgait, az Iſtennek Anyaſent-egyhaza Eccleſiaja ellen. Tudni illik. Mit fog meg-is tôbbet cselekedni maga ſemelyeben, az Iſtennek hivei ellen. Ez az Summa. Tôb rendel kezdi meg iſmet az Propheta az Antiochuſnak maga ſemelyeben valo cselekedetit, az Iſtennek Eccleſiaja ellen.

ſ-Mi leſen Haſna ſ

F. Haſna eggyez ennek-is à moſtani tanitaſunknak az elſôkkel. Mert innet-is ſep vigaſtalas adatik à hiveknek: hogy noha Iſten az ô hiveit keves ideig keresſt, nyomoruſag ala engedi: de mikoron annak ideje el jô az ô hiveit ſegitſegevel elôl veſi. Az ô Anyaſent-egyhazanak ellenſeget penig vegezetre megh bûnteti. Mert az mint enekli az David *Pſal. 120. Non dormitabit, neq; dormiet qui cuſtodit Iſrael.* Nem aluſik à ki ôrzi az Izraelt.

Reſeck.

RESZEK.

Ket reſzei vadnak ez jelen valo igiknek.

Mert elôſôr azt kel meg latnunk az igiknek ertelmejert. Kicsoda legyen az erôſſegôknek Iſtene. A kit Sidoul az Propheta. Maûzim Iſtennek nevez? Kit kel azon ertenûnk?

II. Mit fog cselekedni az Antiochus az Iſtennek tiſteſſege ellen, es az Iſtennek Eccleſiaja ellen. *de his breviſſime.*

Illik ez mi ûdônkre is ez az letzke. Mert ugy vagyon egy keves ideig el vetetet, az mi nyakunkrol amaz lelki Antiochus az Romai Papa. Mindazonaltal nem meſſze à mi hazunktol kering. Itt az mi Auſtriabeli Attyankfiai kôzt, igyekôzik azoknak igat vetni nyakokba. De az Iſten az kereſztyeneket nem hadgya. Mi-is hogy jelen legyen kônyôrgeſûnkkel kereſsûk meg Iſtenûnket, hogy à mi meg valto Iſtenûnk rontſa el az ôrdôgnek orſagat, eppittemenyet, es hirdetteſſe az Evangeliomnak vilagat. Mar reſzeit laſſuk.

1. Ki legyen az Maüzim Iſten?

F. Az mi az elſô dolgot illeti. Kicsoda legyen az erôſſegôknek Iſtene? Ved eſzedben. Mert ſok (à kit Sidoul Maozim Iſtennek nevez.) Viſſalkodaſok vagyon itt az irasmagyarazo Doctoroknak. Itt ez arant ennek magyarazattyaban te-is jegyezd meg. Azt mondgyak annak-okaert nemellyek, hogy ezen az Mayzim, Maozim, avagy Mauzim Iſtenôn, az mely annyit teſzen magyarul, mint erôſſegôknek Iſtene, ertetik az Mahumet az Tôrokôknek Iſtene, es ezt az jôvendô mondaſt magyarazzak az Tôrokôk birodalmara. Es azt akarjak mondani, hogy igy az Iſtennek Angyala, az Gabriel Angyal, *ironice & per deſpectum*, csuſſagban avagy utalaskeppen hija à Mahumetôt:

humetót erősségőknek Istenenek. Mert holot erősnek tartya magat igen erőtelen. Az mely ertelemben vagyon Christianus Irenophilus. De ez az ertelem tellyességgel ellenkőzik az Angyalnak jővendő mondasával. Mert itt semmit nem sol az Angyal az Tőrőknek birodalmarul, az mint oda fel meg mutattatot. Ez az első ertelem.

Masodsor azt mondgyak nemellyek az mely ertelemben vagyon, Nicolaus Lyranus, hogy ez à Maozim Istenenki nem egyeb hanem az Pokolbeli őrdőg, à kit az Antichristus titokban tiſtel.

Harmadsor igy magyarazzak nemellyek: nevezet ſerint penigh Cardinal-is *Hugo de ſancto Choro*: hogy ez ſenki nem egyeb az Maozim Isten, hanem à Jupiter, à kit az reghi poganyok, Isten gyanant tiſtelnek vala.

Negyedsor magyarazzak ezt nemellyek kőzőnſegeſſen, minden balvany Istenőkre: Kiknek magoknak, kűlőmb kűlőmb, mindeniknek tulaydon Templomok varok erősségek vagyon. Ezek az iras magyarazo Doctoroknak, kűlőmbőző ertelmek, ez kerdes felől: Kit kel ertenűnk az Maozim Istenen avagy erősségeknek Istenen.

De mi ezeknek az ű ertelmeknek beket hagyvan es à fel tőt czelra nezvẽ: azt mondgyuk hozza: hogy ezen à Maozim Istenen, az erősségeknek Istenen ertyűk; Sem Mahumetet, sem az őrdőgőt: Sem Jupiter Istent: Sem penig valami balvany Istent: Hanem az Izraelnek Istenet, à ki egyedűl erősb, es hatalmasb mindeneknel: Es az ő ereje hatalma, minden erősségeknek felette vagyon. Es az mi ertelmünk ebben à kerdesben. Hogy penig ez igy legyen ſez az ertelem igaz legyen, meg tetzik elősőr innet. Mert az Angyalnak elmeje ezt bizonyitotta. Mert az

Iſtennek Angyala azt akarja meg jelenteni Danielnek: Mit fog cselekedni az Antiochus Epiphanes az Izraelnek igaz Iſtene ellen: ezt tudni illik, hogy az Jeruſalẽ Templomaban allat oly Iſtent, à kit az ő Attyai nem iſmertenek: tudnia illik az Olympiai Jupiternek képet. Mert ezt az Olympiai Jupitert az Antiochuſnak elei, nem tiſteltek vala annak előtte, hanem annak előtte Syriaban az Antiochuſnak elei, tiſtelik vala Iſten gyanant az Apollot, es az Diana Iſten Aſſont, à mint Strabo bizonyittya *lib. 16. Geographiκῶν.* Maſodſor az iginek folyaſa-is ezt az magyarazatot allattya: Mert az Sido igiknek folyaſa igy vagyon: Az mi ugymond, az erőſſegeknek Iſtenet illeti, az az, az igaz Iſtent, az helyeben az Antiochus oly Iſtent tiſtel, à kit az ő Attyai nem iſmertek: az az, az mint meg vagyon irva. 2. *Machab. 6.* Ertyűk azert mit kel értenűnk az Maozim Iſtenen, erős Iſtent, à ki mindeneknel hatalmasb.

Ellenvetes: De itt ez arant keresztyenek, ennek az első kerdeſnek magyarazattyabol az kűlőmbőző értelmek kőzől, az Papiſta attyafiaknak (nevezet ſetint penig Bellarminuſnak *lib. 3. de Romano Pontifice cap. 14.*) egy Argumentomok vagyon: az mellyel azt akarjak allatni, hog az Daniel Prophetiaja, ſemmi reſzben nem tartozik az Romai Papara; Mert az Romai Papa, nem Antichriſtus. Igy okoskodnak.

Az Antichriſtus leſen az Moazim Iſten: az az, az Antichriſtus azt cselekőſi, hogy mindenekkel imadtattya magat: avagy penig őrdőngős leſen à ki titokban tiſteli az őrdőgőt, kinek ſegitſege altal, csudalatos dolgokat cselekőſik.

De az

De az Romai Papa nem Maozim Iſten, az az, ſem imadattya egyebekkel magat: ſem penig ôrdôngôs, à ki titokban tiſtôlne az ôrdôgôt; ſem penig az ôrdôg ſegitſege altal, csudakat nem cselekôſik.

Azert az Romai Papa nem Antichriſtus;

Felelet: Mit felelûnk neki?

Mondgyad. Nem igaz az à magyarazat elſôben Bellarminuſtul, ſ-az tôb Attyafiaktul-is, hogy az Antichriſtus lefen az Maozim Iſten: mert az Angyal arrol nem ſolot: hanem arrul jôvendôlt, ſ-azt akarja mondani, hogy az Antichriſtus, az Maozim Iſtennek, az erôſſegeknek Iſtenenek, az az, az igaz Iſtennek Templomaban, tiſteli à balvany Iſtent, mellyet az û elei nem iſmertenek. Az mi penig az tôb dolgokat illeti: hogy az Antichriſtus, magat imattattya egyebekkel, es ôrdôngôs lefen à ki titokban tiſteli az ôrdôgôt, kinek ſegitſege altal csuda dolgokat cselekôſik: felette igen igazak ezek. Jol mondgya az Jambor hogy illyen lefen az Antichriſtus ſemelyeben.

De illyen tiſteſſeg kevano: es ôrdôngôs az Papa, az mint iraſokbol, es peldajokbol meg tetzik.

Mert azt olvaſſuk *lib. 1. ceremon: Pontificalium ſect. 3.* hogy minden halando emberek, akar minemû meltoſagban: tiſteſſegben legyenek, mihelyen jutnak az Papanak eleiben, jo tavoly fôldôn, haromſor haitnak nekie terdet, es ennek felette tartoznak labait megh cſokolni. *Iohannes Fabii in præfatione Inſtitut: Papa inquit, in verbis dicit ſe ſervum ſervorum, at facto tamen ſe adorari permittit, quod Angelus in Apocalypſi refugit.* A Papa ugy-mond ſoval

mondgya magat ſolgaknak ſolgajanak: de mindazonaltal meg engedi, hogy imadgyak ůtet: mellyet az Angyalá mennyei jelenesben fel nem veven, ez az ő tiſtőſſeg kevanaſa. Hogy penig az Papok kőzzůl egy-nehanyan őrdőngőſők voltanak, az-is nyilvan vagyon. Mert *Sylveſter Papa* II. *fuit Magus & devotus Diabolo*, őrdőngős es magat az őrdőgnek ſentelte volt, es az Papaſaghoz, az őrdőgh ſegetſegesből juta: ugy hogy, halala utan lenne tellyeſſeggel az őrdőg ſamara. VII. Gergely Papa-is á ki Hyldebranduſnak mondatik, ez-is őrdőngős volt. XXII. Janos Papa-is, á kit Platina XXIInak ſamlal tellyeſſeggel az őrdőgőt ſokta vala ſegitſegůl hini maganak, es az őrdőgnek borral ſokot vala aldozni. Annak okaert holot ezek igy legyenek, ſemmikeppen nem kerůlheti ell Bellarminus hogy az Papa ne legyen az Antichriſtus. Es ahol az irasban maganak mentſeget kereſne, ſinten ot eſik az veremben. De laſſuk az maſodik dolgot,

2. Az Antiochuſnak az erős Iſten ellen valo cſelekedeti.

Mondam maſodſor azt kel minekűnk meglatnunk: Mit fog az Antiochus Epiphanes cſelekedni az Iſtennek tiſtőſſege ellen, es az ű Eccleſiaja ellen.

Felelet: Ved eſedben.

Harmat mond felőlle: mert előſőr azt mondgya az igaz Iſten helyeben tiſtel oly Iſtent, kit nem eſmertenek az ű Atryai; Arannyal, ezűſtel, draga kövekkel, es kevanatos allatokkal. Az az: meg valtoztattya az Antiochus az igaz Iſteni tiſteletet, es az Izrael Iſtenenek boſuſagara, azt cſelekőſi az Antiochus, hogy az Jeruſalem Temploma-

plomaban, oly Istent tisztel, kit az ő Attyai nem ismertetenek, tudni illik, az Olympiai Jupiter Istennek kepet, à kit arannyal, ezűstel, draga kövekkel fel ekősit. Masodsor azt mondgya az Antiochus felől az Propheta: Bizza az erősségeket idegen Istenre, az az: Egesz Judæat, Sido Orszagot meghaborittya az Antiochus, es mint ha győzedelmet vőt volna az Izraelnek Istenen, bizza Sido Orszagot az Olympiai Jupiter Istenre, ugy-mint gondviselő es oltalmazo Istenre, à kit az Angyal idegen Istennek nevez. Harmadsor azt cselekősi az Antiochus, hogy à kiket meg esmer, annak dicsőseget meg sokasittya, sokakon Urra tesi, es az földet el osztya jutalom gyanant: az az; Valakiket ebeben veszen az Antiochus, hogy ő neki hasznara vadnak, es őrömest solgalnak neki, az ő dögleletes tudomanyat igen oltalmazzak: azokat meltosagra, Urasagra fel vesi, es az földön valo birodalmat arron nekik adgya. Be-is tellyesedek penig ez: mert az Antiochus egesz Sido Orszagot, megh haboritotta, hitit vallasat fel bontotta, es az Püspőksegeket, az ű balvanyozo Papjainak osztota, à kik az ő dögleletes tudomanyat eppitik vala; à több Apostatakat hittűl sakattakat penigh Urasagra fel vőtte, es bizonyos helyeknek, Fejedelmive rendelte; Ezek voltanak az Antiochusnak, az Istennek tisztesseges Ecclesiaja ellen valo cselekedeti, az mellyeket siamlal az propheta.

Lassuk hasznat.

Tanullyuk megh innet elsőben: Jol mondgya itt ez arant-is sent Jeronymus Doctor, hogy az Antiochus az Romai Antichristusnak abrazattyat viseli. Mert elsőben az mint az Antiochus az igaz Isten helyeben. Oly

Iſtent tiſtel, à kit az ſi Attyai nem iſmertenek, es azt arannyal, ezûſtel ekeſeti: Igy az Romai Papa el valtoztatta az igaz Iſteni tiſteletet, es ollyat rendelt, mellyet az reghi ſent Attyak nem iſmertenek: Peldanakokaert: Az megh holt ſenteknek, Szûz Marianak innep napokat ſentelt az igaz Iſtennek boſſuſagara à ki egyedûl maganak rendelte az innepi ſenteletet: Az megh holt ſenteket ſegitſegûl hija: Balvany Iſteneket farag, à kiket ô-is Arannyal, ezûſtel draga kövekkel fel ekeſit. Az mely balvanyok felôl azt mondgya Lactantius reghi iraſiban, hogy: *Nulla in templis veterum Chriſtianorum reperta ſunt Idola.* Semmi balvany kepek az reghi kereſtyeneknek templomokban nem talaltattanak: *item: Vbicunq; ſimulacrum eſt, ibi religio nulla eſt:* Valahul balvany kep vagyon, ot ſemmi jo vallas nincsen: Ugyan azon *Lactantius lib. 2. Divin. Inſtitut. cap. 17. Dæmones ſunt, qui fingere imagines & ſimulacra docuerunt, ut hominũ mentes à cultu Dei averterent:* Az ördögök, ugy-mond, tanitottak az embereket az kepeknek csinalaſara, hogy az embereknek elmejeket az igaz Iſteni tiſtelettûl el fakaſztanak. Egygyez azert az Romai Papa az Antiochuſſal.

Maſodſor; az mint az Antiochus bizza az erôſſeget idegen Iſtenre, ugymint Olympiai Jupiterre: Igy az Romai Papa-is mind mennyet, földet, tengert, es minden allatokat bizot az ſentekre. Mint peldanakokaert; Menyorſagot bizta Szûz Maria.

Az Eghben valo tûzet ſent Lörinzre.
Az tengert ſent Mikloſra:
Az Hegyeket, mezôket, reteket Euſtargiuſra:
Az Bort Vincere; Az Buzat Medarduſra. ſ. Orbanra.

Az

Az Lovakat Eulogiusra:
Az Ökrőket Pelagiusra.
Az Disnokat Sent Antalra.

Es ki győzne mind ezeket elő samlalni. *Summa summarum* mindeneknek, tulaydon senteket rendelt, à kiket, azt parancsollya, Szűz Mariat, s-az többit, hogy segitségűl hijunk. Eggyez azert itt-is az Romai Papa az Pogany Antiochussal.

Harmadsor az mint az Antiochus azokat az Apostatakat, à kik az ű dögleletes tudomanyat követik: sereti, tisteszegre fel veti, Urra teti, jossaggal ajandekozza: Igy az Romai Papa, azokat az balvanyozo Papokat, s-egyeb rendeket, à kik ő nekie sulgalnak, tisteszegre fel veti, Papi Uraságra emeli, es jossagokkal megh ajandekozza, az mint ezt az mindē napi peldakbol lattyuk. Eggyez azert ebben-is az Romai Antichristusszal az Antiochus. Ez az első Tanusag.

II. Tanullyuk meg innet; honnet kellyen à keresstyen tudomany felől iteletet tennűnk? F. Bizony nem az ezűstnek, aranynak draga kőveknek Templomokban valo tűndőkleseből; Mert tűndőklik az Antiochus balvány Istene az Olympai Juppiter arannyal, ezűstel, de azert azonkőzben hamis az ő tudomanya: Igy az Romai Papanak aranyas oltari, tűndőklő balvanyi, aranyas Papi öltözeti, es az Romai Papoknak aranyas harom rend koronai, vont aranyas ruhai. De mindazonaltal nem teszi az ő tudomanyokat igazza: sőt inkab az reghi poganyoknak vallasokkal teszi eggyesse: Hanem az Ur Isten lelekben es igazsaghban akar tisteltetni. *Iohan.* 4. Es az töredelmes fűv ő fel-

segenek

ſegenek elôtte, minden vilagi gazdagſagoknal aranynal, ezûſtnel kedvesb. Azert ha kereſtyeneknek akarunk mondatni, Lelekben, igaſſagban, az mint az ô igejeben ki jelentette ugy ſolgallyunk az mi Iſtenûnknek, ſ-ebbôl tetzik ki az kereſtyeni tudomanynak igaz volta.

III. Tanullyuk megh innet: Az balvany imadas, mit hozzon az orſagoknak, varaſoknak, faluknak, tartomanyoknak: F. Puſtulaſt, romlaſt, veſedelmet bizonyara. Mint peldanak okaert, mihelyen az balvanyozas kezde regnalni Sido Orſagban, mindgyart kezde à Sido Orſag puſtulni ugy annyira, hogy vegezetre az Antiochus Epiphanes altal, tellyeſſeggel el romla. Igy à Romai Imperium valamenyivel inkab Romaban kezde az balvany imadas eppûlni, annal inkab alab falla. Ugy annyira hogy vegezetre az Romai Imperatorok, lônek az Romai Papanak ſamari. Igy az mi ſegeny hazankban az balvanyozas fôldeinket, puſtava tôtte; ſok Præpoſtſagok, Pûſpôkſegek: Eghri præpoſtſag; Pecsi Pûſpôkſeg ſ-az tôbbi el veſtek; csak az neve maradot, el veſet az valoſaga; Iſten az termeſet ſerint valo ellẽſegeknek atta. De ez à mi kaba nemzetſegûnk nem iſmeri puſtulaſanak okat. *O Deus aperi oculos hominum*; Oh Iſten niſd meg az embereknek ſemeket!

IV. Es utolſor tanullyuk meg innet; Micsoda legyen az oka, hogy ſokak az meg iſmert igaſſagtul el fakadnak: Balvanyozokka leſnek: F. Bizonyara ſokaknak az Papi uraſag, ſokaknak ez vilaghi gazdagſag. Az mint az Antiochus idejeben, leſnek vala ſokan balvanyozokka ezokon, mert oly vilaghi tiſteſſegre Uraſagra fel emeli vala; joſagokkal ajandekozza vala: Igy ſokak az Papok kôzzûl, nem hadhattyak az balvanyozo tudomant à Papiſtak;

piſtak kôzôt az Uraſagra kepeſt. Sokak az kereſztyenſegben ſûletet Fiak kôzzûl lefnek balvanyozokka, csak ez vilaghi Uraſagra, joſagra, adomanyra kepeſt; az mint nemzetûnkben is talalunk erre peldat. De mi kereſztyenek hadgyunk beket effele ſem feny veſtô dolgoknak, tudvan azt ſem ez fôldi Uraſag, ſem ez vilagi gazdagſag, nem maradando; tudod azt-is az ſent Pallal, hogy à pinznek ſerelme minden gonoſſagnak gyôkere, 1. *Tim.* 6. hanẽ kôveſsûk az igaſſagot, az Iſteni ſolgalotot, az hitet, az ſeretet, az ſelidſeget, es az Jeſus Chriſtusban valo tiſteſſeget, hogy veheſsûk el az ôrôk eletnek hervadhatatlan coronajat. Mellyet adgyon meg minekûnk à mi Iſtenûnk, es ſegellyen mind ezekre minket Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXXXIII. PRÆDICATIO.

ES idejenek vege fele megûtkôzik ô vele à Deli Kiraly (az az, az Ægyiptiai Kiraly,) es mint az forgo ſel ugy megyen rea az eſaki Kiraly, (az az, az Syrianak Kiralya,) ſekerekkel, lovagokkal, es ſok hajokkal: es be megyen az fôldre, es mint egy ár viz el ſeled, es altal megyen (az Orſagon.) *Verſ.* 41.

Es megyen az kevanatos fôldre, es ſok varaſok meg romolnak: de ezek megh ſabadulnak az ô kezebôl, Edom es Moab, es az Ammon fiainak fejedelmi. Es veti az ô kezeit az tartomanyokra: Es *Verſ.* 42.

Ægyiptuſnak földe nem menekedig megh ő tőle.
Verſ. 43. Es uralkodik arany és ezüſt kenczein, es minden dragalatos javain Ægyiptuſnak: (Lybianak es Szeretſen Orſagnak az ő jaraſiban) *vel ſic*: es az Lybiabeliek es Szeretſen orſagbeliek kővetik az ő
Verſ. 44. nyomdokat. Es hirek rőttentik el űtet nap keletről es eſakrul, es ki jű nagy haraggal, hogy el ve-
Verſ. 45. ſeſſen es megh őllyőn ſokakat; Es fundallya az ő palotainak ſatorit az tengerek kőzőt, az kevanatos ſent hegyen: Es megyen az ő vegehőz es nem leſen neki ſegitője.

SUMMA.

Ennek előtte valo tanitaſinkban, meg hallok Kereſtyenek bűſegeſſen az Antiochus Epiphaneſnek, az Iſtennek Anyaſent egyhaza es Eccleſiaja ellen valo dolgait. Tudni illik: Mit cselekedet az Antiochus, mind mas idegen nemzetſegeknek ellene, ſ. mind pedig maga femelyében az Iſtennek hivein. De az meg magyarazot dolgoknak ſamlalaſaval, elmenket ne faraſſuk; hanem ez jelen valo igeknek ſummajat, Reſzeit es az igeknek magyarazattyat laſſuk:

Summaja annak-okaert ezeknek ez jelen valo igeknek csak imez: Az Iſtennek Angyala à Gabriel Angyal, ezekben ez jelen valo igekben, jővendőt mond az Daniel Prophetanak altala, ugyan azon Antiochuſnak Ægyiptus ellen valo meneteliről, hadakozaſarul utolſor, es ennek felette az Antiochus Epiphaneſnek ſőrnyű halalarul; Ez ſummaja ezeknek ez igeknek.

Hafna.

Haßna.

Mi leßen haßna ſ-vege? Megh tanulhattyuk innet kereßtyenek, hogy egy kegyetlennek-is nincsen csendeß kimulaſa, hanem valaki az Iſtennek Eccleſiaſan akar regnalni, azoknak vegezetre ißonyu halallal kelletik el veßni, az mint az Antiochuſnak az ő peldajabol ki tetzik. De laſſuk reßeit.

RESZEK.

Ket reßei vadnak ez jelen valo igeknek.

I Az Antiochuſnak Ægyiptus ellen valo utolſo menetelerűl, hadakozaſarul.

II. Ugyan azon Antiochuſnak ßörnyű halalarul.

1. Az Antiochus Epiphaneſnek vegső es utolſo hadviſeleſerűl Ægyiptus ellen.

Az mi az elſő dolgot illeti, tudni illik az Antiochuſnak Ægyiptus orßaga ellen valo utolſo menetelit, viadallyat; igy ßol az Iſtennek Angyala felőle, ſ-mond: Es idejenek vege fele ugy-mond, megh űtközik ő vele az Deli Kiraly, az Szereczen orßagbeliek kővetik az ő nyomdokat. Ezekben az igekben foglaltatik be tanitaſunknak elſő reße.

Az holot harom dolgokat jegyez megh az Iſtennek Angyala.

1. Idejet: Mikor ment Antiochus utolſor Ægyiptuſra?
2. Alkolmatoſſagat: Mi adot alkolmatoſſagot Antiochuſnak az Ægyiptuſra valo menetelre?
3. Cselekedetit. Mit cselekedet ebben az ő utolſo hadakozaſaban? Laſſuk azert egy egy igevel.

1. Az Idő.

Az mi az elſő kerdeſt illeti, tudni illik az időt, mikoron ment az Antiochus utolſor Ægyiptuſra: Azt mondgya felőle az Prophetanal az Angyal, az ő idejenek vege fele: az az, csak kőzzel halalanak előtte, à mikor immaran az Antiochuſnak Iſtentől el rendeltetet bűnteteſenek oraja el kőzelitene, rővid időn neki megh kellene halni, akkor ment Ægyptuſra.

2. Az alkomatoſſag.

Alkolmatoſſaga felől penigh: Mi adot erre alkolmatoſſagot az Ægyiptuſra valo menetelre Antiochuſnak: azt mondgya felőle az Angyal: mert ugymond meg űtkőzik ő vele à Deli Kiraly, az az: az Ægyiptuſnak Kirallya. Az Ægyptus Kiralyanak Antiochus ellen valo indulaſa ád azert alkolmatoſſagot Antiochus Epiphaneſnek, az Ægyiptuſra valo menetelre. Mert noha annak előtte az Romajaknak parancsolattyokbol bekeſſegre kőteleſte vala őnnőn magat az Antiochus Epiphanes: De mikoron ketten birnak az Ptolomæus Epiphanes fiai Ægyiptum orſagat, ugymint Ptolomæus Philometer, es Ptolomæus Phyſſon: Ptolomæus Philometer el akara maganak foglalni az Ægyiptum orſagat, Ptolomæus Phyſſontol: Ptolomæus Phyſſon penig folyamek az Antiochus Epiphaneshőz ſegitſegert: Mellyet őrőmeſt meg cselekőſik az Antiochus, es felette nagy ſereget gyűyt az Antiochus, hogy à Ptolomæus Phyſſont meg ſegitſe. Annak-okaert latvan ezt az Ægyiptus Kirallya Ptolomæus Philometer, ſereget őſſve gyűytven, az Antiochus Epiphanes ellen, hogy az ő ſegitő ſeregevel ellene allyon; De az Antiochus

ſokkal nagyob erővel indulvan, mint à forgo ſel, földön vizen hadakozvan, ſeregekkel lovagokkal, megyen Ægyiptuſra, es az Ptolomæus Phyſſonnak neve alat, ki ûzi Ptolomæus Philometert az orſagbol, es el puſtittya az orſagot. Ez azert az ket Attyafiak közöt valo viſſavonyas ád alkolmatoſſagot Antiochus Epiphaneſnek az Ægyptuſra valo menetelre. Az mely alkolmatoſſagnak felette igen örûl az Antiochus, es örömeſt el vele.

Az Antiochuſnak cselekedeti.

Harmadſor es utolſor cselekedeti felöl az Antiochuſnak azt mondgya az Iſtennek Angyala; hogy tudni illik menteben el puſtitotta az Ægyptomot, meg terven penig onnan haza jöveſeben el puſtitotta, à Canaan földet, az az, Judeat, Sido orſagot, az töb ſomſed tartomanyokkal egyetemben, kik Sido orſagahoz közzel valanak: Es ſemmi tartomany nem volt ûres az Antiochus puſtitaſatol. Az Ammonitak, Moabitak, Idomæuſok hatarin kivûl: Mert ezek igen eggyeznek vala az Antiochuſſal, örömeſt ſolgalnak vala ö neki, az mint meg tetzik az Macabæuſoknak elſö könyvenek ötödik reſzeben. Ægyiptuſnak penig az töb tartomanyokkal, minden aranyat, ezüſtet, es minden dragalatos javait el prædala ſegitſegül fogadvan az Antiochus melleje az Lybiabelieket, es az Szereczen orſagbelieket. A kik örûlven à prædanak, örömeſt ſolgalnak neki, egy felöl az Szereczenek, ſ-mas felöl penig à Lybiabeliek rohanvan Ægyiptuſra: Ugy annyira hogy akkor felette nagy romlaſa törtenek Ægyiptuſnak. Es ebben ál Antiochuſnak utolſo menetele Ægyiptuſra es vegſö dulaſa, foſtaſa, ſ-hadakozaſa ellene. Ezek utolſo hadi keſûleſeröl Antiochuſnak az Ægyiptusban.

Haſnai.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk megh innet elſóben. Jol mondgya itt ez arant-is Jeronymus, hogy az Antiochus az Romai Antichriſtuſnak abrazattyat viſeli: Mert ugyan ezek az mellyek mondatnak Antiochus felól tartoznak az Romai Antichriſtuſra. Elóſór: Mert az mikeppen az Antiochus órómeſt kapja az alkolmatoſſagot, hogy arthaſſon Ægyiptuſnak es az tób tartomanyoknak. Igy az Romai Papa eleitól fogva, órómmel kapta ſ-órómmel kapja moſt-is az alkolmatoſſagot, vigyaz rea, mi-modon arthaſſon az tartomanyoknak kereſtyen orſagoknak, kereſtyen Fejedelmeknek, az mint Anglianak, az mint Danianak, Svetianak, Magyar orſagnak, ſok rendbeli romlaſival jol lattyuk. Maſodſor: Az mikeppen Antiochus kedvez az Moabitaknak, Ammonitaknak, Idumæuſoknak, mivelhog ezek ó neki órómeſt ſolgalnak. Igy moſt à Romai Papa kedvez azoknak, à kik az ó kevanſaganak engednek. Harmadſor à mikeppen az Antiochus fóſveny, ragadozo, es valahol ezüſtöt aranyat kaphat órómeſt prædallya Ægyiptusban. Igy à Romai Papa igen órül ez vilag gyóytemenyenek, gazdagſaganak, à mint meg tetzik innet, hogy penzert adgya à bünnek bocsanattyat, penzert tiſtittya à lelkeket, à purgatoriumnak tüzetól. Penzert ſolgaltattya Miſeit, ugy annyira hogy azt mondotta Theodorius felóle, *Camera Apoſtolica aſſimulatur mari.* Az Romai kamora ollyan mint à tenger, à kiben minden folyo vizek be folynak, de azzal ſoha meg nem arad, mert ide-is minden gazdagſagok be gyóytetnek, de ſoha meg nem telnek.

II. Ta-

II. Tanullyuk megh: Micsoda legyen az gonosz lelki ismeretű embereknek, kegyetleneknek az ő termeſetők. Ez bizonyara hogy à mint Antiochus megh eggyez az Ammonitakkal, Moabitakkal, mert egy után futnak; Igy meg eggyeznek ők-is nagy kűnnyen egy maſſal, à hiveknek nyomoruſagaban. Igy Pontius Pilatus, Herodes meg eggyeznek az Chriſtus halalaban, megh eggyeznek moſt is minden hitetlenek ebben, hogy romollyon az Chriſtus Eccleſiaja. Ez ezeknek az ő termeſetők.

III. Tanullyuk megh mit kel itilnűnk ez vilaghi gazdagſagok felől? Ezt bizonyara hogy mulandok ezek, eſnek az ellenſegnek kezeben; nem kel annak-okaert bizunnk azokban. Ne helyhezteſsűk remenſegűnket ezekben; Az mint à ſent Pal 1. *Tim. 6. v. 17.* mondgya: Ugy bizonyara. Ne bizzal benne, vilaghi gazdagſagodban mert nem maradhatz abban.

Az Antiochus Epiphaneſnek ki menetele felől.

Mondam maſodſor ezekben az utolſo igikben jövendőt mond az Iſtennek Angyala az Antiochus Epiphaneſnek halalarol à kiről igy tanit ſ. mond: Es hirők rettentik el őtet nap keletről es eſakrol, es ki jő nagy haraggal hog el veſeſsön es meg öllyön ſokakat. Es fundallya az ő Palotainak ſatorit à Tenger kőzőr, à kevanatos ſent hegyön. Es megyen az ő vegehez. Es nem leſen neki ſegitője.

Mit akar?

Ket dolgot jegyez megh az Iſtennek Angyala.

Elősőr. Minemű csudak, jegyők veſik elől az Antiochus halalat.

Maſodſor; Mint leſen az ő ki mulaſa.

Iővens

Iővendőles az Antiochus ki meneteli felől.

Az mi az első kerdeſt illeti, minemű jelők vőttek elől az Antiochus halalat. Ved eſedben. Kettőben ál ez, Eggyik az ő meg rettenese felelme, mellyet vőtt önnön maganak, az nap keleti es eſaki hirekből, mivel hogy az ő kevelyſegeben, ſokakat rendelt vala az hivek kőzzűl halalra, de nem telek kedve ſinten akkor benne.

Maſodik ez, hogy az ő Palotajanak ſatorit fundallya az tengerek kőzőt, az az, az kevanatos ſent hegyen: az az: Sido orſagban, az holot vala akkor az Iſtennek Eccleſiaja. Ezek voltak az Antiochus halalanak elől jaro okai kőveti: Ez az első.

Az maſodik ki meneteli felől penig azt mondgya: Es megyen az ő vegehőz, es nem leſen neki ſegitője: az az: mikoron ſinten azon igyekőznek hogy az Iſtennek nepet el rontſa, el jő ő reja, az Iſtentől rendeltetet ora, es hertelen el veſ, es nem leſen ſenki à ki őtet az ő halalatol meg ſabadithaſſa, de nyomorultul leſen veſedelme. Az mint vegben-is mene ez, az mint megh vagyon irva. 1. *Mach.* 6. 2. *Mac.* 9. Mert mikoron az Antiochus az ő tanatſat tellyeſſeggel vegben nem vihette volna, betegſegben eſek buvaban es hirtelenſeggel meg hala. Teſte penig oly bűdős vala, hogy nem vala ſenki az ő dőgleletes bűdős volta miat, ki az ő teſtenek gondgyat viſelhetneje. Ebben ál az ő ki menetele.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg innet, jol mondgya itt-is Hieronymus hogy az Antiochus à Romai Papanak abrazattyat viſeli. Mert ugyan ezen Antiochus dolgait, megh talallyuk ő benne.

benne. Elôſôr: Mert az mikeppen az Antiochus Epiphanes meg haborodik ſ. meg retten, halvan az ô vitezinek romlaſat, es az Iſteni tiſteletnek Sido orſagban valo eppûleſet. Igy à Romai Papa meg haborodot ſokſor halvan az ô katonainak fegyven vallaſat, es az igaz kereſtyeni vallaſnak eppûleſet. Pelda Belgipjoſa kinek ſerentſetlen allapattya hazankban, felelmet ſôrze az Romai Antichriſtuſnak. Maſodſor: Az mint Antiochus az ô Palotainal ſatorit helyheztette az tengerek kôzôt Sido orſagban: Igy az Romai Papanak tudomannya vagyon az ket tenger kôzôt. Harmadſor: Az mint az Antiochuſnak bodogtalan ki menetele lôt. Igy az Romai Papak kôzzûl ſokak bodogtalanul multanak ki. Pelda az maſodik Sylveſter Papa, à ki az ôrdôgnek atta vala magat, à ki nagy karomlaſſal hala megh, teſte penig darabrol darabra konczoltatek, hogy az pokolbeli ôrdôgtôl teſte el ne vitetnek Ioh. XIII. A ki ket hugait feplôſitôtte vala meg, vegezetre az ô paraſnaſaganak kôzepôtte, veretetek altal fegyverrel, ſ. ſôrnyû halalt meg hala. Igy Bonifacius VII. mikor nagy hirtelen halallal meg hala, fel ſala vonyatatek az utzakon Romaban, kôtelet kôtven labaira, es vegezetre az Romajaktol altal verettetek fegyverrel. Victor III. Romai Papa mikoron miſet folgaltatna, az Subdiaconus à ki neki folgal vala az Miſeben merget vete az kelyôhben, meg iva az merget ſôrnyû halalt meg hala. Bonifacius VIII. Mint az eb megh dôhûdek halalanak idejen, es ugyan azon dôhûſſegeben meg hala. Ez az elſô Tanuſag.

II. Tanullyuk meg innet: Micsoda jelôk foktak elôl venni az Iſtennek Eccleſiajanak ellêſeginek ki mulaſokat.

F. Eggyik az ô alatta valoknak tôlôk el partolaſa: az mint hogy à Sidok el partolanak Antiochuſtol. Maſodik az Fejedelmeknek az ô feletteb valo nagy kegyetlenſege az ô alatta valokon. Menyivel annak-okaert latod hogy kegyetlenb az fejedelem az ô alatta valokon, tud megh mindgyart annyival közeleb az ô romlaſanak ideje. Pelda Antiochus, Pharaho, Nero az kik menyivel inkab nevekednek az kegyetlenſegben annyival inkab közelitôtek az ô vefedelmekhöz; Ahonnet ez az vigaſtalas az hiveknek. Mikor fenvedik az kegyetleneknek inſegeker, ne eſſenek ketſegben, mert vala-mennel inkab kegyetlenkednek, jele hogy hamar ô nekiek vegek leſen, es el jô az hiveknek meg fabadulaſoknak napja.

III. Tanullyuk meg innet. Szabade à hiveknek ô magokat az hitetlen Fejedelmeknek kegyetlenſege közôt fegyverrel oltalmazni hitekben avagy nem? F. Szabad bizonyara peldaul vannak az Maccabæuſok, az kik fegyverrel oltalmazzak hiteket az kegyetlen Antiochus ellen, jol cſelekeſſük azert mi-is hogy az Romai Anti-Chriſtus ellen fegyverrel oltalmozzuk hitünket.

IV. Es utolſor: Tanullyuk meg innet à holot Sido Orſagh mondatik az Iſtennek kevanatos fent hegyenek, mellyik legyen az Iſtennek elôtte az kevanatos Orſagh, fôld, varas, tartomany? F. Az bizonyara, à holot az Iſtennek igejenek, Eccleſiajanak fallaſa, helye vagyon. Helye vagyon bizonyara mi közöttünk-is. Tartſa megh annak okaert az mi kegyelmes Iſtenünk ez mi fegeny varaſunkat-is; es legyen kevanatos kedves mindenkor az ô ſemeinek elôtte, Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

CAPUT

CAPUT XII.

LXXXIV. PRÆDICATIO.

ES abban az időben fel kel (vagy Uralkodik) *Vers. 1.*
az Mihaly Angyal amaz nagy Fejedelem ki ál
az te nepedert: mikoron leßen az nyomoruſagnak
ideje, melyhöz haſonlo nem volt, attol fogva
hogy az nep kezdöt lenni, mind ez ideig: akkor
mondom az időben az te neped megßabadul, va-
laki irva talaltatik amaz könyvben.

Hogy ezt-is az tizen-kettödik es utolſo Caputot több haſonnal ſ-vilagosb ertelemmel tamaßſuk az Kereßtyenek eleiben, laſſuk ſummajat, reßeit, es vegezetre magyarazzuk az igiket.

SUMMA.

Summaja ennek à tizen-kettödik Caputnak Kereßtyenek csak imez: Ennek elötte valo tizen-egyedik Caputban, minek-utanna Kereßtyenek meg hallok, az Angyalnak jövendö mondaſat ez vilagi birodalmoknak, ugy mint Aſsiriai, Perſiai, Görög Orßagi, es Seleucidaknak birodalmanak valtozaſi felöl: kivaltkepen penig, leg büſegesben az Antiochus Epiphaneſnek birodalma felöl, kiknek mindeniknek alatta ſokat kellene ßenvedni az Iſtennek Anyaßent-egyhazanak az Sido nemzetſegnek: De leg többet az Antiochus Epiphaneſnek kegyetlenſege alat. Mondom minek-utanna ezekröl böſegeſsön hallottunk.

Moſt immar ſumma ſerint ebben az utolſo caputban, hogy à hivek az nyomoruſagoknak közepötte ketſegben ne eſſenek az ö megh maradaſok felöl; Vigaſtalaſt nyuyt az Iſtennek Angyala, az Antiochus ſanyaruſaga alat levö hiveknek es az ö elebbi ſiralmas jövendö mondaſat, vigaſtalo beſedekkel Evangeliommal vegezi. Mert noha ugy-mond, nagy leſen az nyomoruſagnak ideje az Antiochus idejeben, kihöz haſonlo ſoha az Sido nepnek eredetitöl fogva nem volt; De mindazonaltal leſen az idö mikor Iſten öket azok alol az nyomoruſagok alol fel ſabadittya.

Ennek az ſummaja-is ez. Moſtan ebben az utolſo caputban vigaſtallya az Iſtennek Angyala az Iſtennek fiait, az Antiochus öldözeſe kergeteſe közöt az jövendö meg ſabadulaſſal.

Mi legyen mi nalunk haſnat?

Haſna az tudomanynak bizonyara kereſtyenek nagy leſen. Mert innet mi-is könnyen vigaſtalaſt vehetünk magunknak (es minden ember önnön maganak) hogy noha Iſten minket-is ez ideig nyomoruſag, ſanyaruſagh ala vett, de el jö az idö mikor ezek alol fel ſabadit à mi Iſtenünk bennünket.

RESZEI.

Ket reſzei vadnak ez tizenkettödik es utolſo Caputnak. Mert elſö reſzeben: Het rendbeli okokat Argumentomokat forgat az Daniel, mellyekkel vigaſtallya az Antiochus ſanyaruſaga alat levö hiveket, kiknek negye ſarmaznak az Angyaltol, az harom utolſok penig ſarmaznakö magatol az Chriſtuſtol. Maſodik reſzeben penig el vegezi, be pecsetli Daniel az ö taniteſat. Ezek reſzei.

Moſt

Most penig summa ſerint, ezekben ez jelen valo igikben, ebben az elsö verſetskeben, ket rendbeli vigaſtalaſt adatnak az Iſtennek Angyalanak elönkben, mellyekkel vigaſtallya az hiveket, az Antiochus kegyetlen dühöſſegenek ellene, ſ-laſſuk rövideden.

Az Angyalnak vigaſtalaſa az Antiochus öldözeſe ellen.

Az mi azert az elsö vigaſtalaſt illeti igy ſoll felöle az Iſtennek Angyala ſ-mond: Abban az idöben penig, fel kel az Mihaly Angyal amaz nagy Fejedelem, ki ál az te nepedert: Mikoron leſen az nyomoruſagnak ideje, melyhöz haſonlo nem volt, attul fogva hogy az nep kezdöt lenni, mind ez ideig. Ez igikben foglaltatik be az Angyalnak elsö vigaſtalaſa, à holot ket rendbeli dolgokat csak igen rövideden meg jegyöznünk, az igiknek homalyos voltajert.

Elöſör. Kit kel ertenünk ezen à Mihaly Angyalon?

Maſodſor. Mit fog ez à Mihaly Angyal cseleködni? az hiveknek nyomoruſagoknak idejen.

1. Quæſtio. Quis Michael?

Az mi az elsö kerdeſt illeti: Kit kel ertenünk ezen az Mihaly Angyalon? F. Ved eſedben. Michael Mihaly Sido ige, annyit teſen magyarul, mintha mondanad. *Quis ſicut Deus?* Kicsoda ollyan mint az Iſten? az az: ſenki az teremptet allatok közzül. Ezen azert à Mihaly Angyalon ertetik, nem valamely teremptet Angyal, hanē önnön maga az Ur Jeſus Chriſtus, à ki egyenlö Iſten az Attyaval, az mint bizonyittya az ſent Pal *ad Phil.* 2. *v.* 6. Az mint meg eggyeſtenek ebben az magyarazatban, az

reghi es moſtani iras magyarazo Doctorok. *Princeps maximus.* Nagy fejedelemnek mondatik penig az Chriſtus. Mert ô az Angyaloknak es az ô nepenek fejedelme, ô à ki igen erôs es hatalmas, es az ô Iſteni erejenek altala elegſeges az ô nepenek meg oltalmazaſara, az mint ônnôn maga mondgya Chriſtus maga felôl *Ioh.* 10. *Oves meas nemo rapiet è manu mea.* Az en juhaimat ugymond ſenki ki nem ragadgya az en kezembôl. Es ſent Pal-is azt bizonyittya felôlle *ad Epheſ* 1. *v.* 20. 21. Az Chriſtus ugymond az, à kit az ô Attya helyheztetet az ô job keze felôl mennyegben. Fel ekôſitven ôtet, fellyeb valo hatalommal, birodalommal, erôvel, es minden meltoſaggal, mely nevezetik nem csak ez jelen valo vilagon, hanem az kôvetkôzendôben-is: Es mindeneket vetôt az ô labai ala, es tötte mindeneknek felette az Anyaſent-egyhaznak fejeve. *Item ad Coloſſ.* 2. *v* 10. *Ipſe eſt caput omnis Imperii & poteſtatis.* Ô feje minden birodalomnak es minden hatalmaſſagnak. Ez azert az Iſtennek fia, az Jeſus Chriſtus az, à kit hi az Daniel Mihaly Angyalnak. Ez erre az felelet.

2. Az Mihaly Angyalnak cselekedeti.

Maſodik kerdeſünk ugyan itt az elſô vigaſztalaban ez vala. Mit fog ez az Mihaly Angyal, à hiveknek nyomoruſagokban cselekedni? Az mondgya felôlle.

Al ugy-mond az te nepednek fiaert: az az: Ezt fogja cselekedni az Chriſtus, hogy az Sido nepet meg fogja oltalmazni minden ô ellenſeghi ellen.

S. mikor, ſ. micsoda ûdôben? Ideje felôl az oltalomnak ſ. az ſegitſegnek mikor fogja cselekedni, hogy az vigaſztalas hathatosb legyen, azt mondgya: Abban az ûdôben

ugy-

ugy-mond. Mikor leſen à nyomoruſagnak ideje, melyhez haſonlo nem volt, attul fogva hogy az Sido nep kezdet lenni mind ez ideig. Ugy-is lõn penig. Mert noha annak-elõtte-is az Sido nep ſok nyomoruſagokat ſenvedet vala Ægyiptusbã az Pharaho inſegeben ſokat à Madianitaktul Ammonitaktul, Moabitaktul, Philiſtæuſoktul: ſokat Nabugodonozortul vitetven az Sido nep Babyloniaban fogſagra. De mind ezeknel ſokkal nagyobbat ſenvedet az Antiochus Epiphaneſtûl. Hogyhogy? Mert Pharaho ſ. az tõb ellenſegek meg elegettenek vala az Sidoknak teſti nyomoruſagokkal. De az Antiochus nem elegſik meg ezzel, hanem az igaz Iſtentûl ſokakat el fakaſztvan kenſeriti õket balvanyozaſra, az Olympiai Jupiter Iſtennek tiſteletire parancsollya hogy berkekkel, Diſnokkal aldozzanak az Jeruſalem Templomaban az igaz Iſtennek boſſuſagara. Annak-okaert holot ezek igy legyenek, ſükſeg vala tehat ezek kõzõt, az nyomoruſagok kõzõt vigaſztalni az meg ſabadulaſſal es oltalommal az Iſtennek nepet. Ez azert itt immar az Iſtennek Angyalanak vigaſztalo Argumentoma. Valakinek à Mihaly Angyal, az az: Az Ur Jeſus Chriſtus, leſen oltalmok az õ nyomoruſagoknak felette: Nem kel felni azoknak, ſõt inkab biztaſſak az meg ſabadulaſſal magokat. De ti nektek Sidok az Chriſtus leſen oltalmatok à ti nyomoruſagtoknak idejen; Annak-okaert biztaſſatok az ti jõvendõ meg ſabadulaſtokkal magatokat, es az ti nyomoruſagtok kõzõt ketſegbe ne eſſetek. Ez az elſõ vigaſztalas.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk megh innet elſõben, mit kel ertenünk az Chriſtus fõmelye, tiſti, es jo tetemenye felõl.

Perſona

Perſona. Szemelye felől ezt, hogy ő az igaz Mihaly Angyal, az az, ő az, à ki egyenlő Iſten az Attyaval, ki metzőt abrazattya az Attyanak, kűlőmb ſemely az Attyatul, de mindazonaltal ugyan azon egy allattya, bőlcseſege hatalma vagyon az Attya Iſtennel. Szolgal ez tudomany az Arianuſoknak meg czaffoltataſokra.

Officium. Tiſzti felől penigh ezt kel ertenűnk. Hogy ő amaz nagy fejedelem, à kinek birodalma az őnnőn vallan vagyon à mint Eſaias meg mondta *cap.* 9. à kilentzedik reſzeben. *Ipſe eſt Rex regum, & Dominus Dominantium.* Ő az Kiralyoknak Kiralya, es az Uraknak Ura. Ő az Angyaloknak fejedelme, à mint bizonyittya ſent Pal *Theſſ.* 4. *v.* 16. Le ſal ugymond à Chriſtus onſollaſnak kialtaſaval, es Archangyalnak ſavaval es Iſtennek trombitajaval az eghből.

Beneficium. Jo tetemenye felől penig, ennek az Ur Jeſus Chriſtuſnak ezt ertſük, hogy ő az, à ki ál az ő nepejert, az az, oltalmazza, tartya az ő hiveit, hogy az őrdőgtűl, es annak tagjaitol, az hivek meg ne emeſzteſſenek, à mint őnnőn maga mondgya Chriſtus. *Ioh.* 10. *Ego vitam æternam do ovibus meis, nec peribunt in æternum, neq; rapiet eos quisquam è manu mea, Pater ille meus, qui dedit mihi eas, major omnibus eſt: neq; quisquam poteſt eas rapere è manu patris mei.* En ugymond őrők eletet adok az en juhaimnak, es ſoha el nem veſznek, es ſoha ſenki ki nem ragadgya azokat az en kezeimből. Az en Attyam à ki azokat atta ennekem mindeneknel nagyob, es ſenki azokat ki nem ragadgya az en Attyam kezeből. Igy kel erteni az Chriſtuſnak, Szőmelye, Tiſzti es jo cselekedeti felől. Ez az elſő.

II. Ta-

II. Tanullyuk meg: Micsoda vigaſtalaſunk lehet mi-nekünk-is innet az Angyal vigaſtalaſabol, az mi nyomoruſaginknak közepötte? F. Ez bizonyara, hogy az mikepen az Antiochus idejeben, volt à hiveknek oltalmazojok à Mihaly Angyal, az Attya Iſtennek örökke valo fia, à ki eleitül fogvan ſegitſegül volt az ö Anyaſent-egyhazanak. Igy moſt-is noha nagy az Romai Anti-Chriſtuſnak az termeſet ſzerint valo ellenſegnek, Töröknek, Tatarnak az ö erejök, de mindazonaltal, ugyan azon Mihaly Angyal, Jeſus Chriſtus mellettünk vagyon, à ki ellene ál az ördögnek es az ö tagjainak, es nem engedi hogy à hiveknek tellyeſſeggel arthaſſanak veſedelmekre. Sőt meg erősitti az ö hiveit ſent Lelkevel, hogy à meg iſmert igaſſagtul el ne ſakadgyanak. A mint önnön maga igireti tartya *Matth.* 28. *Ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.* Ime ugy-mond en veletek vagyok mind vilag vegezetig. Mert noha az Chriſtus az ö emberi termeſeti ſerint el tavozot mi tülönk. De mindazonaltal az ö Iſteni termeſeti ſerint velünk vagyon mind vilag vegezetig. Az mint ez megh igiretnek magyarazattyaban erősitti *Vigilius lib.* 1. *contra Euthychen.*

III. Tanullyuk meg innet: Holot az O Teſtamentombeli Anyaſent-egyhaz typuſſa, arnyeka volt az Uy Teſtamentombeli gyülekezetnek. Annak-okaert à menyivel közeleb jöt az O Teſtamentombeli hiveknek az Chriſtuſnak teſtben valo el jöveſe, annyival inkab nevekedtenek az Anyaſent-egyhaznak nyomoruſagi. Igy minekünk-is Kereſtyenek, vala-menyivel közeleb jö az Ur Jeſus Chriſtuſnak utolſo itiletre valo el jöveſe, annyival inkab nevekedik az Eccleſianak külső nyomoruſaga. Annak-

okaert ha ez igy vagyon, sigy-is vagyon ahoz ketitsük magunkat, tudvan azt bizonnyal, hogy az Ur Jesus Christus ki tamad az mi oltalmazasunkra. Ez vala menyivel terhesebb lesen a mi nyomorusagunk, annyival közeleb lesen az Istennek meg segitő ereje. Ez vigastalas penigh nem csak közönseges, hanem mind eggyen eggyen mireank nezendő. Kiki azert sabja magara. Eddig az elsső vigastalasrol. Lassuk az massikat.

II. Vigastalas.

Mondam masodsor, ugyan it az elsső versben foglaltatik be az Angyalnak masodik vigastalasa-is, az Antiochusnak kegyőtlensege ellen, a kiről igy tanit, smond: Akkor mondom, az időben, az te neped meg sabadul, valaki irva talaltatik amaz könyvben, az az, abban az nyomorusagnak idejeben, megh tartatnak azok, valakik valastattak az örők eletre es győzedelmesek lesnek minden ellensegek ellen. De it ez arant kettőt kel minekünk meg jegyeznünk.

1. Kicsodakat hi az Angyal Daniel nepenek, meg sabadul ugy mond abban az időben az te neped.

2. Micsoda könyv az, a kiben fel vadnak az Istennek nepei irattatvan, mert igy sol; valaki irva talaltatik abban az könyvben. Ved esedben.

I. Daniel nepe.

Az mi az elsső kerdest illeti, kicsodakat hi az Angyal Daniel nepenek? F. Daniel nepenek hija, azokat az vasastot hiveket, igaz Izraelitakat, az kik közzül az Daniel eredetőt vőt vala. Ahonnat az a tanusag, hogy nem mind igaz Izraelitak azok az kik test ferint önnön magokat

Abra-

Abraham fiainak mondgyak. De azok az igaz Izrael fiai, az kik el valaſztattanak az örök eletre es az ó el valaſztaſokat hitökkel-is bizonyittyak. Nem minnyajan kereſztyenek, tehat bizonyara moſt-is azok az kik nyelvel magokat kereſztyeneknek tartyak. De csak azok az igaz kereſztyenek, az kik kereſztyenſegöket hitökkel, ſ-eletekkel-is bizonyittyak.

II. Micsoda könyv legyen az?

Az maſodik kerdeſre penigh. Micsoda könyv legyen az, à kiben fel vannak az Iſtennek nepei irattatvan?

F. Ved eſedben. Az à könyv melyben fel vadnak az Iſtennek nepei irattatvan, ſemmi nem egyeb, hanem az Iſtennek örökke valo Decretoma, tanacsa, örökke valo el valaſztaſa, kiben az hiveknek nevök fel irattattanak. Erröl ſol az Szent Pál *Phil.* 4. Segitſed ugy mond azokat, kiknek nevök vagyon az eletnek könyveben.

Könyvnek mondatik penig ez az Iſtennek Decretoma, nem azert, mint ha az Ur Iſtennek illyen irot könyve volna, mint minekünk, mintha ö fölſege, valamit hogy el ne feleytene abba irna. De haſonlatoſſag ferint, hogy az mint az emberek be ſoktak azokat az varos könyveben irni, az kikre az varos igaſſaga tartozik: Igy Iſten az ö hiveit be irta az ó Decretomaban, tanacsaban.

Neveztetik vegezetre ez az könyv *Liber vitæ Phil.* 4. Eletnek könyvenek. Mas nevel penig *Liber viventium Pſal.* 69. elöknek könyvenek, mert ebben az elö könyvben fel vadnak irattatvan csak azok, az kik el valaſztattanak az örök eletre. *Luc.* 10. *Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.* az az; örüllyetek mert az ti nevetek irva az egben.

Mondhatnad.

Ki tôrôltethetike valaki valaha abbol az eletnek kônyvebôl, à ki egyſer valoſagoskeppen be irattatot abban?

F. Soha ſenki nem Mert hogyha ez az Iſtennek kônyve, az eletnek kônyve irattatot az Iſtennek ôrôkke valo Electiojarol, el valaſtaſarol, Decretomarol; Es az Iſtennek egyſer valo el valaſtaſa ſoha fel nem bomolhat. (Nem-is bomolhat pedig mert Iſten az ô vegezeſeben nem valtozo.) Tehat ez kôvetkezik innet, hogy ſenki valaki egyſer fel irattatot az eletnek kônyveben, ſoha abbol az kônyvbôl ki nem tôrôltethetik.

De azt mondhatnad.

Hat miert keri à Moyſes, hogy ki tôrôllye az Jehova az ô nevet az eletnek kônyvebôl, hogy ha az nepnek vetket meg nem akarja bocsatani? *Exod.* 32.

F. Ved eſedben; vadnak ſokan kik mentik à Moyſeſt ebben az dologban az nephôz valo indulattyaert: De meg tetzik hogy vetkezôt legyen az Moyſes ebben, az Iſtennek meg feddeſebôl. Mert igy ſol az Iſten az Moyſeſnek ugyan ot. *Exod.*32. *Qui mihi peccaverit hunc expungam de libro meo.* Az ki ugy mond ennekem vetkezik, azt tôrlôm ki az en kônyvembôl.

Ki tôrletni penig az Iſtennek kônyvebôl ſemmi nem egyeb, hanem meg jelentetni, hogy nem voltanak azok be irattatvan az Iſtennek kônyveben. Nem az, mint ha, az kik fel irattatvan voltanak volna, azokat ki tôrlene Iſten annakutanna. Mert az Iſtennek Decretomanak fel bomlani lehetetlẽ dolog, es ſenki az valaſtot juhok kôzzûl el nem veſhet. Ertyûk tehat immar micsoda legyen az à kônyv, à melyben fel vadnak az valaſtot hiveknek

nevei

nevei irattatvan. Ez azert immar az vigaſtalo Argumentom. Valakik az eletnek kônyveben fel vannak irattatvan, Iſten azokat ſoha az ô nyomoruſagok kôzôt el nem hadgya. De az Ur Iſten Daniel az te nepedet az ô kônyveben fel irta. Annak-okaert az nyomoruſagoknak idejen nem hadgya. Ezzel vigaſtallyatok magokat.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg innet elſôben, Kicsodak legyenek az igaz Eccleſianak tagjai, Iſtennek valaſtot nepei?

F. Csak azok bizonyara az kiknek nevôk be vagyon irattatvan az elôknek kônyveben. Valakiknek nevek penig ot nem talaltatik, vettetnek azok az tûzes toban *Apocalip* 20.

II. Tanullyuk megh innet, minemû legyen az Iſtennek Decretoma tanacsa? F. Oly bizonyara Kereſtyenek, hogy valakit Iſten egyſer az ô tanacsabol fel veſôn az ôrôk eletre, ſoha tôbbe azt meg nem bannya, ſoha meg nem valtoſtattya, hanem az ô vegezeſe meg marad ôrôkke az idvôzûlendô hivek felôl. Megh feddetnek hat it azok, az kik azt mondgyak: Ha akarom ûdvôzûlôk, ſ-ha akarom nem ûdvôzûlôk. De ne-ugy ſoly: Hanem azt mondgyad: Ha az Ur fel vôt kegyelmebôl vegezeſebôl az eletre, megh-leſen az idvôſſeg, ha penig magadnak hágy, mindgyart elôtted az veſedelem. Mert azt mondgya az Szent Pál az ûdvôſſeg felôl: *Non eſt volentis, neq; currentis, ſed miſerentis Dei*: az az, nem az akaroje, ſem az futoje, hanem az kônyôrûlô Iſtene.

III. Es utolſor tanullyuk meg. Mivel vigaſtallyak tôbbel à hivek magokat az ô nyomoruſagoknak kôzepôtte?

F. Ezzel bizonyara, hogy noha naponkent nevekedik

dik az ellenſegnek kegyetlen igyekezeti, fandeka az hivek ellen: De ſoha Iſten azokat, valakiknek nevek fel vagyon irva az eletnek könyveben, nem hadgya, hanem az ellenſegnek kegyötlenſegetül megh tabadittya, megh oltalmazza. Az mint vegezetre meg oltalmazza Iſten az Sido nepet az Antiochuſnak kegyötlen duhöſſege ellen. Szabaditſon megh, oltalmazzon meg minket-is à mi kegyelmes Iſtenünk minden kegyötleneknek gonoſz fandekoktul, fegyveretül, fiaert az Ur Ieſus Chriſtuſert, Amen.

Cap. 12.

LXXXV. PRÆDICATIO.

Verſ. 2. ES ſokan azok közzül, kik alußnak az földnek poraban fel ſerkennek, nemellyek az örök eletre, nemellyek penig gyalazatra, es örökke valo utalatoſſagra. Verſ. 3. Es az tanitok fenlenek mint az egnek fenyöſſege, es à kik meg igazitanak ſokakat mikent az csillagok, örökkön örökke.

SUMMA.

Ebben az tizen-kettödik, es utolſo caputban, het rendbeli Argumentomokkal, eröſſegökkel biztattya kereßtyenek az Iſtennek Angyala az Antiochus fanyaruſaga oſtora alat levö hiveket, az mint ennek elötte valo tanitaſunkban megh jelentök. Mert elöſör azt mondam. Elſö vigaſtalaſt vesi à Mihaly Angyalnak, az az, az Jeſus Chriſtuſnak fömelyetül, es ſegitſegetül, igy argumental. Valakiknek à Mihaly Angyal, az az; Chriſtus oltalmok

ſegit-

ſegitſegek, nem kel azoknak felni, ketſegben eſni, az ô nyomoruſagoknak idejen az ô meg ſabadulaſok felôl. De tinektekSidok, az Chriſtus, Michael, az leſen oltalmatok. Azert biztaſſatok magatokat, à ti meg ſabadulaſtokkal. Ne eſſetek ketſegben.

Maſodik erôſſeget veſi az Iſtennek be irot Decretomatul tanacsatul, ſ-igy argumental. Valakiket Iſten be irot az eletenek kônyveben, ſoha azokat ô nyomoruſagok kôzôt el nem hadgya. De ti el jedzettetek es be irattatok. Annak okaert ketſeg nelkûl Iſten, az ti nyomoruſagtok idejen gondotokat viſeli. Ezekrôl ſollank. Moſt immar ezekben az jelen valo igikben, kôvetkôzik az Angyalnak harmadik vigaſtalaſa, az mely vetetik à halottaknak fel tamadaſatul. S azt akarja mondani, ſumma ſerint. Noha ugy mond ſokak meg ôlettetnek az igaſſagert, az hivek kôzzûl, de el jô az idô, à mikoron fel tamadnak mindenek, es akkoron az hivek az kik ez vilagon nyomoruſagot, es az igazſagert halalt ſenvedtenek, el veſik az ôrôk eletet az hitôtlenek penigh az Iſtennek nepenek ellenſegi el veſik az ôrôkke valo bûnteteſt, karhozatot. Ez az harmadik vigaſtalaſnak erôſſege az Antiochus Epiphanes ûldôzeſe ellen.

Mi legyen haſzna?

Haſna ez leſen, hogy innet mi-is vegyûnk vigaſtalaſt, az mi naponkent valo nyomoruſagunknak kôzepette. Mert minekûnk-is az mi tûreſûnket, ſenvedeſûnket, az jôvendô fel tamadaſnak idejen, az kôvetkezendô ôrôk eletnek terhes dûcsôſegevel megh fizeti. Ez ſummaja es haſna.

RESZEK.

RESZEK.

De hogy Keresztyenek ezt az vigaſztalaſt, à mely mi nekünk-is egeſz eletünkre ſolgal, minden haboruſagink közöt nyilvabban meg ertſük. Imez negy kerdeſeket magyarazzuk, ez igiknek nyilvabban valo ertelmejert.

I. Leſzene à teſtnek valaha valoſagos fel tamadaſa, avagy nem?
II. Kik fognak fel tamadni, ha meg leſzön?
III. Honnet leſzen az fel tamadas ſ-mikeppen lehet az?
IV. Micsoda külömbſeg leſzen à fel tamattak közöt abban az fel tamadasban? Ezekről rövideden tanitſunk.

I. Leſzöne az teſtnek valoſagos fel tamadaſa?

A mi az elſö kerdeſt illeti. Leſzöne valaha à teſtnek fel tamadaſa avagy nem? Ved eſedben. Mert bizonyara ſelette ſükſeges, ezt à kerdeſt ertenünk minekünk, mind à teſtnek gyarlo itileti ellen, à kinek mayd ugyan lehetetlennek latzik ez, ſ-mind penig azok ellen, à kik mereſſen mertek az teſtnek fel tamadaſat tagadni, az mint bizonyos peldakbol meg tetzik. Illyenek valanak elſöben az Chriſtus idejeben az Saducæuſok, à kik azt tanitottak, hogy ſem Lelek, ſem örög, ſem penig az teſtnek fel tamadaſa nem volt, ſ-nem-is leſzen, à kikről emleközik ſent Pal *Actor.* 23. *v.* 8. *Saducæi inquit dicunt, non eſſe Reſurrectionem, neq; Angelum, neq; Spiritum.* Az Saducæuſok ugy mond azt mondgyak: nincsen fel tamadas, ſem Angyal, ſem Lelek. Illyenök voltanak az Epicureuſok, kiknek haſok volt Iſtenek, à kik azt tantitottak, hogy az lelek à teſtel eggyüt el veſz, es ſoha fel tamadas nem leſzen. Az Athenas varosbeliek, kik nagy bölcseknek tartottak magokat, az Szent Pal mikoron tanitana az fel tamadas felöl, meg csufolak, ſ-meg nevetek, csacsogo embernek mondak

mondak erőtte. *Actor.* 17. *v.* 18. Mit akar ugy-mond mondani az csacsogo ember.

Porcius Festus penig, mikor hallana ő előtte Sent Pal, à fel tamadas felől, azt mondgya neki: *Insanis Paule*, bolondoskodol te Pál, az nagy bőlcseseg bolonditot meg tegedet. Philætus Hymenæus-is azt mondotta, ugyan azon Sz. Pál idejeben, hogy à fől tamadas immar meg lőt, mert azt ertőttek, hogy nincsen egyeb fel tamadas à lelki ujonnan valo fűletesnel, melynek jutalmat el vesi az lelek, az test penig az földben marad, à melyből teremtetőt volt, à kiket az Sz. Pál ki atkoz, s-adgya az ördőgnek őket, hogy megh tanullyak, hogy ne karomkodgyanak ekkeppen. 1. *Tim.* 1. *v.* 20. & 2. *Tim.* 2. *v.* 17. Voltanak effelek az Corinthus varosbeliek közől-is, az mint ezekről emlekőzik az Sz. Pál 1. *Cor.* 15. *v.* 12. Az harmadik Romai Pál Papa felől azt olvassuk, hogy halalanak idejen azt mondotta legyen: Harom dologrol ugy mond egesz eletemben kerelkedtem. 1. *An animæ sint immortales.* 2. *An sit infernus.* 3. *An sit Deus*: az az, 1. Halandoke az lelkek. 2. Legyene pokol. 3. Legyene Isten? de ma ugy mond mindeniket meg probalom. Igy azert az Romai Papak közzül talaltattak ollyak, à kik à fel tamadas felől nē voltak bizonyosok. Az Anabaptistak penig azlly Keresztyenek azt tanittyak, nē az à test à ki most vagyon tamad fel, hanē à Christus az ő utolso el jövetelenek idejen mas testőt fog teremteni, az az: Ez mi testűnknek fel tamadasat nē hisik.

Es bizonyara vadnak az mi időnkben-is sokak, az kik à testnek fel tamadasat nem hisik. Kicsodak azok? Azok à kik minden gonoszsagban sabadon elnek. Mert ha az fel tamadast hinnek, mas keppen keresitenek magokat az iti-

lő Jeſus Chriſtuſnak feki eleiben, à holot ő nekiők erős ſamot kel adniok. Az mit azert nyelvekkel ſinten nem mernek mondani, cselekedetekkel bizonyittyak. Szűkſeg tehat ennyi tevelygeſők közőt megh ertenűnk valoba, lefen à teſtnek fel tamadaſa avagy nem?

F. Meg lefen bizonyara. Mert azt mondgya it az Daniel Prophetanal az Iſtennek Angyala à nyomoruſagban levő hiveknek vigaſtalaſul, à kegyőtleneknek penig rettenteſűl. Sokan ugy mond az kik alufnak à főldnek poraban, fel ſerkennek, nemellyek az őrők eletre, nemellyek penig gyalazatra es őrőkke valo utalatoſſagra. Bőtű ſerint azt mondgya az Daniel Propheta.

Sőt ennek felőtte azt mondgya à halalt, az Iſtennek Angyala à halalt alomnak es fel ſerkeneſnek hogy ezzel meg jelőntſe à fel tamadaſnak bizonyos voltat. Hogy az mint alombol fel ſerkenűnk. Igy az teſti halalbol lefen bizonyos fel tamadaſunk. Szent Jób *cap.* 19. azt mondgya. Tudom hogy az en meg valtom ęl, es az utolſo napon fel tamaſt az főldnek porabol. Chriſtus őnnőn maga *Ioha.* 5. azt mondgya: El jő az ora, melyben mindenek, à kik koporſoban vadnak, megh hallyak az ember fianak favat, es az kik jot cselekedtenek, mennek az eletnek fel tamadaſara, az kik penigh gonoſt cselekedtenek, mennek az karhozatnak fel tamadaſara. Szent Pál 1. *Cor.* 15. igy argumental. Ha az Chriſtus halottaibol fel tamadot, hat mi-is bizonyara fől tamadunk. De az Chriſtus fel tamadot. Hat mi-is fel tamadunk. Nincs tehat ebben immar ſemmi ketſeg, ſ.nem-is lehet, megh lefen az teſtnek fel tamadaſa.

Ket

Ket ellen-veteſek.

De mondhatnak. Ellenkedik ezzel az Sz. David Soltar. anak 1. reſeben *v.* 5. *Non reſurgent impii in iudicio.* Nem tamadnak fel az Iſtentelenek az itilet napjan. F. Vetkes az forditas az *vulgata verſio.* Mert igy kellene lenni, nem allanak, az az: Nem alhatnak meg ő előtte, hanem el karhoznak. Szent *Iob* 14. *v.* 12. *Vir cum occubuit non reſurget.* Midőn az firfiu meg hal, fel nem tamad. F. Ertelme ez ſoha erre az idő ſerint valo eletre fel nem tamad. Nem bontya tehat ſem à David mondaſa, ſem penigh az Sz. Jobe az mi vallaſunkat. Jol mondgya az Angyal, hogy leſen azoknak az kik el aluttanak fel ſerkeneſek. Laſſuk az maſik dolgot.

2. Kik tamadnak fel?

Maſodik kerdeſünk az vala: Hogy ha leſene fel tamadas? Leſen penig, kik fognak fel tamadni? F. Fel tamadnak az hivek es az hitlenek egyferſ-mind valakik be fallanak az koporſoban. Cain ſinten mint az Abel; Pharao mint ſinten Moyſes, Saul, Abſolon, Achitophel mint ſinten Nathan, David, Gad, Herodes ugy mint ſinten Janos Baptiſta, Pilatus, Caiphas, Judas, mint ſinten ſent Peter, es az tőb Apoſtolok, es elnek avagy az őrők eletben, avagy az karhozatnak helyen. Nincsen ez alol ſenkinek privilegioma, ſabadſaga. Kelle bizonſag rea? F. Ved eſedben Chriſtus őnnőn maga mondgya *Ioh.* 5. *v.* 28. El jő az ora, mellyen mindenek, valakik vadnak az koporſoban megh hallyak az ő ſavat. Szent Pál 2. *Corinth.* 5. *verſ.* 10. *Oportet nos omnes comparari coram*

tribunali Christi. Megh kel minekünk jelennünk az Christusnak itilő ſeki előt. Ismet. *Actor.* 24. *v.* 15. Az nagysagos *Felix* fejedelem előt vallast teſen arrol, hogy ő hiſi az halottaknak, mind igazaknak ſ mind penigh hamiſſaknak fől tamadaſat, leſen tehat joknak es gonoſoknak, az az, mindeneknek fel tamadaſa.

Azt mondhatnad.

Lam Daniel azt mondgya. Sokak fognak fel tamadni. Nem penigh azt hogy mindenek azert nem leſen mindeneknek, hanem *multorum* ſokaknak fel tamadaſa.

F. Ved eſedben. Nem azt akarja mondani az Daniel it, mint ha valaki ki vohatna magat az alol, es mint ha csak az hivek, az hitetlenek penigh fel nem tamadnanak: De hogy nemellyeket ki veſen innet, azokat erti elſőben azon, az kik termeſet ſerint valo halallal meg nem holtanak, mint az Enoch es az Illyes, az kik elevenen el ragattatanak az egben. Maſodſor erti azokat, ſol azokrol, kik az Chriſtuſnak el jőveſenek idejen, elevenőn talaltatnak, az kik meg nem halnak, igy hogy az koporſoban be tetetnenek, de hirtelenſeggel, egy ſem pillantasban el valtoznak. De ezek kivől valok leſnek azt erőſiti, hogy mindenek fel tamadnak. Nem leſen tehat azoknak ſabadſaga, ſenkinek valaki be ſal az koporſoban, de fel kel mindennek tamadniok.

Micsoda innet az Tanuſag?

F. Ez kereſtyenek. Hogyha mindenekre tartozik ez, es nincsen ſenkinek ez alol ſabadſaga, tehat, mertekletesen, jozanul, ſzentül ellyünk ebben ez jelen valo vilagban, hoǵ jol legyen abban az utolſo tamadasban dolgunk.

Ez Ar-

Ez Argumentommal élt Justinus Martyr az keresztyenekert az ô maga mentô feleletinek masodik reszeben, à Pogany fejedelmeket intven hogy az hamisságot tavoztatnak el. Tanuld meg te is à ki gonosz vagy, el nem kerülheted az Christusnak igaz itilô szekit fel tamadâs az itiletre.

3. Az fôldnek porabol.

Harmadik kerdesünk ez vala. Honnet lesen az fel tamadas? s-mikepen lehet az? F. Lesôn az mint az Daniel mondgya, az fôldnek porabol, à mellyel azt akarja jelenteni az Daniel, hogy az fel tamadas az emberben nem lesen lelek szerint, hanem test szerint, mert à lelek halhatatlan, de az test fog fel tamadni, à ki be tetetik az fôldben.

S-mint lesen az? hogy hogy tamadhat fel az à test, à ki meg rothad es fôlde lesen? F. Szent Pál hasonlatossaggal magyarazza ezt, s azt mondgya felôlle. Az mikeppen az fôldben hintetôt mag, elôször meg rothad, es az utan elevenedik meg, es csudalatos szekességgel szarmazik ki az fôldbôl, es fel nevekedven gyümôlcsôt teremt. Igy à test az fôldben tetetven elsôben meg rothad, es annak-utanna mikoron annak ideje el jô, lesen ugyan azon testnek mulasa. De ugy hogy ez kôzôt az mostani testnek allapattya kôzôt, es ugyan azon testnek jövendô allapattya kôzôt szelette nagy kûlômbseg. Hogy hogy? Elôször igy? Mert ez à test à kiben elünk le tetetik rothadasra, de fel tamad rothadatlansagba. Masodsor. Le tetetik gyalazatba? Mert mihelt az lelek ki megyen az testbôl, semmi nincsen utalatosb az embernek testenel. De fel tamad dûcsôsegben szekességben. Harmadsor. Le tetetik

erőtelenſegben, az az faydalomban, nyomoruſagban, de fel tamad hatalomban, minden nyavalyaktul annak-utanna ures leven. 4. Le tetetik lelkes teſt, az az, oly à ki moſt teſti eledellel taplaltatik; de fel tamad lelki teſt, az az, mennyei es halhatatlan ajandekokkal fel ekeſittetőt teſt.

Ezt peldazza az Teſtnek fel tamadaſat à Phœnix madar abrazattya, à ki mindenkor egy, es ő magat à tűzben be ől; ſ annak-utanna az ő hammaban termőt fergekből uyjul iſmeg meg.

Az Oroſlanok felől azt irjak az Phyſicuſok, hogy mikor az ő kölykőket halva ſiazzak: annak-utanna orditaſokkal tamaſtyak fel. Ha azert az oroſlanok ezt cselekedhetik, ſokkal inkab meg cselekedheti az Iſtennek parancsolo ſava, à mikor ezt mondgya. *Eſa.* 26. *v.* 19. *Expergiſcimini & laudate qui habitatis in pulvere terræ.* Serkennyetek fel, es enekellyetek kik lakoztok az porban.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk megh innet Iſten elől könnyeb ſemmi nincsen, mint az hallottakat az főldnek porabol elő ſolitani. A mint az Agoſton Doctor mondgya. A ki ugy-mond teneked az el vetőt magokat meg elevenitheti, hogy azokkal ely, ſokkal inkab fel tamaſthat tegedet, hogy az örők eletbe ely. Könnyeb hiſem az keſt elő venni, hogy nem mint ez vilagot ſemmiből teremteni. Laſſuk az utolſo dolgot.

4. Külömbſegők az fel tamadoknak.

Negyedik es utolſo kerdeſünk az vala. Micsoda külömſeg leſen az fel tamattak közöt abban az fel tamadasban? F. Ved eſedben. Elſő külömbſeg ez leſen: Fel tamadnak nemel-

nemellyek az ôrôk eltre. Nemellyek penigh az ôrôkkè valo gyalazatra, utalatoſſagra, az az: Mennek az hivek az ôrôk eletre: azok penigh kik gyalazattal illettek az Chriſtuſt az utolſo itiletnek ki mondaſaban ſent Mathenal *cap.* 25. bizonyittya, kiknek az ô tûzôk ſoha meg nem alußik.

De mondhatnad.

Hogy vagyon az, hogy az pokolnak tûze ſoha megh nem alußik? F. Azt feleli erre à Chriſoſtomus: Nem latode ezt az fejûnk felôt valo napot hogy mindenkor egh, vilagoskodik, es ſoha el nem alußik annak az ô langalo tûze. Nem olvaſtade hogy az csipke bokor eg vala, es meg nem emeßtetik vala. Igy annak az pokolnak tûze ſoha meg nem alußik. Meg olthatatlannak mondatik penig, nem csak magara kepeſt, de azokra kepeſt-is à kiket eget, megh nem emeßti, hanem gyôtri. A kinek az ô gyôtrelmenek kennyat, ſoha ſenki ki nem mondhattya. Es ez felôl à pokolbeli tûz felôl, nem ugymint teſti, hanem lelki tûz felôl gondolkodgyal, az mint az Auguſtinus magyarazza. *lib.* 21. *de Civitate Dei.*

Maſodik kûlômbſeg az fel tamattak kôzôt ez leßen. Hogy kûlômbſeg leßen, mind az hitôtleneknek gyôtrelme kôzôt, à kik az Iſtennek nepenek ûldôzôi voltanak, ſ. mind penig az bodogſagban levô hiveknek, az ô dicsôſegek kôzôt. Mert nem oknelkûl vagyon megh irva ſent Mathenal *cap.* 11. Bizony mondom ugymond tinektek; kônnyebben leßen dolga Sodomanak, Gomorhanak az itiletnek napjan, hogy nem annak az varoſnak, az mely à Chriſtuſnak Apoſtolit be nem fogadgyak, ſ. az ô tanit-

vanit

vánit meg vetik *Luc* 12. az mely ſolga tudgya az ő Uranak akarattyat es annak akarattyat nem cselekőſi, ſokkal bűntettetik. A ki penigh nem tudta es bűnteteſre melto dolgokat cselekedet, keveſſebbe bűntettetik. Az mikeppen annak-okaert à bűn eggyik à maſiknal nagyob. Igy leſen az pokolnak-is kennya. Innet mondgya à ſent Gergely Doctor *Unus quidem eſt gehennæ ignis, ſed non uno modo cruciat omnes peccatores.* Egy leſen ugy-mond à Gehennanak tűze, de mindazonaltal, nem mindeneket egy arant győtőr. Mert az mikeppen ez vilag ſerint, ugyan azon nap alat ſok emberek vadnak de mindazonaltal annak az napnak hevſeget nem mindenek egy arant ſenvedik, de nemellyek inkab izzadnak, nemellyek kevesbe. Igy ot az Pokolnak tűzeben, nem egy aranyn leſen az győtrelem. Mert az mit itt az főldőn cselekőſik az teſtnek kűlőmbőző volta; ugyan ott pokolban azt cselekőſi à bűnnek kűlőmbőző volta. Mert noha egy leſen à tűz de mind eneket, mind az altal nem egy arant eghet *Hæc ille. Theophilactus in Naum cap. 3. In futuro judicio alius alio abominabilior erit, juxta menſuram operum iniquitatis.* Az utolſo itiletben ugymond, eggyik à maſiknal utalatosb leſen, az bűnőknek merteke ſerint. Igy viſontag az bodogſagban levő hiveknek boldogſagok felől, à kik mind azon altal, ugyan azon egy hazban laknak, azt mondgya itt az Daniel. A tanitok ugymond fenlenek mint az eghnek fenyőſſege, es à kik meg igazitanak ſokakat, mikent az csillagok őrőkkőn őrőkke. Az az: Azt akarja mondani à Martyromoknak, à kik ſenvertek halalt az Chriſtuſert, es à tanitoknak, à kik ugy mint eſkőzők igazgatnak egyebeket az idvőſſegnek utara, az dicsőſegeknek gradu-

graduſara, nem leſen egyenlő az tőb hivekkel. Es az mi fejünknek az Chriſtuſnak az ő dücsőſege, fellyeb valo leſen az tőb tagoknal. Ezt bizonyittya ſent Pal 1. *Cor.* 25. Hogy az mint kűlőmbőz eggyik csillag az maſiktul, igy leſen az teſtnek dücsőſege-is. Hat mint az csillagoknak fenyeſſegeben kűlőmbſeg vagyon, azonkeppen à hiveknek dücsőſegeben kűlőmbſeg leſen. Nem azert leſen penig ez, mintha ot valaki az hivek közzűl, tőbbet erdemlene, de az Ur Iſten valamit cselekőſik, az ő ingyen valo jo akarattyabol cselekőſi az ő hiveivel. Azonkőzben penig nem leſen ennek az dücsőſegnek kűlőmbőző voltaban, ſemmi irigyſeg, gyűlőlſeg. Mert mindenekben ugyan azon egy feretet leſen. Es mindeneknek igaz elepedendő dücsőſege leſen. A mikeppen fokтuk azt amaz kőzőnſeges peldaval magyarazni. Ha mikoron vis ket korſot az vizre, eggyiket nagyobbat, maſikat kiſſebbet, meg tőltőd mind à kettőt. Nem panaſolkodhatik eggyik à maſikra, noha tőb vagyon eggyikben hogy nem mint à maſikban; Mert mind à kettő torkig tele vagyon. Ebben az őrők eletnek bodogſagaban reſeſitſőn minket-is az mi Iſtenünk Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXXXVI. PRÆDICATIO.

TE penig Daniel zard be az beſedeket, es pecseteld be az vegső ideig: Tudakoznak erről ſokan; es az ertelem bővebben leſen. *Verſ.* 4.

SUMMA.

Ennek előtte valo tanitaſunkban kereſtyenek. Harom

rendbeli erôſſegekkel argumentomokkal biſtata, az Iſtennek Angyala az Prophetanal, az Antiochus ſanyaruſaga, oſtora alat levô hiveket, az ô jôvendô meg fabadulaſok felôl. Mert elſô erôſſegit veve az Chriſtus ſemelyetûl, ſigy argumentala: Valakinek oltalmok az Mihaly Angyal, az az, az Jeſus Chriſtus, nem kel azoknak ketſegben eſniôk az ô meg fabadulaſok felôl, az ô nyomoruſagoknak idejen. De tinektek Sidok. Azert.

Maſodikat veve az Iſtennek Decretomatul, ſigy argumentala. Valakiket Iſten be irt az eletnek kônyveben, ſoha azokat az ô nyomoruſagok kôzôt el nem hadgya. De ti be irattatok. Azert.

Harmadikat veve az jôvendô fel tamadaſtul, ſaze monda. El jô az ûdô az mikoron lefen mindeneknek fel tamadaſa, az mikor el vefik az hivek az ô nyomoruſagoknak jutalmat, az ôrôk eletet, az hitôtlenek penigh az Iſtennek nepenek ellenſegi el vefik az gonoſſagoknak bûnteteſet az karhozatot. Azert nem illik, hogy az hivek az ô nyomoruſagok kôzôt ketſegben eſſenek, ſôt jo remenſeggel varjak, teſteknek jôvendô fel tamadaſat, az melyben, minden nyomoruſagnak vege lefen. Ezekrôl ſollank, mert immar kôvetkôzik az Angyalnak negyedik vigaſtalaſa, mellyet vefen az hiveknek az Iſtennek igejehôz valo ſeretetitûl. Summa ſerint annak okaert ebben az verſecskeben ezzel vigaſtallya az hiveket. Noha ugy mond felôtte nagy lefen az romlas, nagy lefen az hiveknek nyomoruſaga az Antiochus Epiphanes idejeben. De mindazonaltal ugyan megh marad az Eccleſia. Mert lefnek ſokak, az kik ragaſkodnak az Prophetak tudomanyahoz, viſgallyak, tanullyak azt, es abban vegig megh

marad-

maradnak, ne eſſenek ketſegben. Ez az Argumentum. Valakik az Iſtennek igejehóz ragaſkodnak, meg maradaſt igir Iſten azoknak. De noha kegyótlen leſen az Antiochus, mindazonaltal leſnek az kik ragaſkodnak az Prophetak tanitaſahoz. Annak-okaert az haboruſag kózót-is ketſeg-nelkúl leſen az Eccleſianak meg maradaſa. Ne fellyenek az Antiochus fegyvere alat levó hivek ſemmit. Ne eſſenek meg maradaſok felól ketſegben. Ez az ſumma.

S-mi legyen annak az tudomannak vege, ſ-haſna mi nalunk?

Ez bizonyara ſ-ez vegre magyarazzuk, hogy innet nagy kónnyen eſúnkben vehettyúk, hogy noha ſokat ſenved az Eccleſia az mi idónkben-is az Antiochus tarſaitul, tudni illik az Romai Anti-Chriſtuſtul, ſ-termeſet ſerint valo ellenſeginktól, de mindazonaltal, ſoha az Eccleſia el nem fogy. Mert leſnek mindenkor, az kik veſik az Chriſtus Evangeliomat, es ez vegre meg-is tartatnak Iſtentúl. Ez ſummaja ſ-mind penig haſna tanitaſunknak, jer laſſuk ez igiknek reſeit.

RESZEK.

Ket reſecskei vadnak ez egy verſecskenek kereſtyenek.

Mert elsó reſeben, parancsolatot ad az Iſtennek Angyala az Danielnek.

Maſodik reſeben, az Eccleſianak meg maradaſa felól vigaſztalaſt nyuyt, ſ-laſſuk igen róvideden.

I. Az Angyalnak parancsolattya.

A mi az elsó dolgot illeti az Angyalnak parancsolattyat, igy ſol felólle á Prophera ſ-mond t Te penig Daniel, zard

be az beſedeket, es pecsetőld be az rendeltetőt ideig. A holot harmat kel minekűnk rővideden meg jegyeznűnk.

1. Kinek parancsol az Angyal?
2. Mit parancsol?
3. Micsoda hatart vet az ő parancsolattyanak?
F. Vedeſedben.

I. Cui.

Parancsol elſőben az Danielnek, annak à mi Prophetanknak à kit Iſten csudalatoskepen meg tarta az oroſlanok vermeben, à mint immar ennek előtte megh magyaraztuk. Nevezet ſerint ſolittya penig mikor azt mondgya az Angyal ő nekie. Te Daniel, ez okon, mintha azt akarna nekie mondani az Angyal: Noha te Daniel azt itilőd, hogy moſt te csak egyedűl vagy, de ne gondoly azzal ſemmit, mert leſnek ennek utanna te neked tarſaid bűſegeſſen, à kik ennek ez moſtani jővendő mondaſnak, őrőmeſt helt adnak, es jővendőben megh iſmered ennek az jővendő mondaſnak be teleſeből, hogy Iſten bocsatot volt engemet te hozzad, hogy ezeket jo eleve meg jelentenem te neked. *Summa ſummarum.* Parancsol az Angyal Danielnek. Ez az elſő dolog.

II. Mit parancsol?

Summaja az parancsolatnak ez: Zard be es pecseteld be az beſedeket. Mintha mondana az Iſtennek Angyala. Ezeket ugy mond az mennyei titkos dolgokat, mellyek te read bizattattanak Daniel, ugy tartſad mint draga kencsőt, magadnal legyen, es egyebek előt, à kikkel nem illik kőzlenőd, el titkollyad, el reytſed. A mit ennek előtte-is *cap.* 8. parancsola az Angyal az Danielnek: *Tu occlude*

de

de hanc visionem quia dierum multorum est. Te Daniel reytsd el ezt à latast, mert sok idôkre valo.

S-miert parancsol igy?

F. Ket okai vadnak ennek. Eggyik nez az hitôtlenekre. Mert hogy ha ez à Prophetia mindeneknek kezeben forgana, ez jône ki belôlle, hogy ez az draga tudomany, az hitôtlenektûl meg utaltatnek, es meg csufoltatnek. De hogy à ne legyen, jobb titokban lenni Masodik oka nez az hivekre, hogy az hivek elôt jôvendôben à kiknek ez Prophetia kezeben jutna, nagyob meltosaga lenne, s-ebben ât az Angyal parancsolattyanak ertelme, s-ez vala it az masodik dolog.

III. Parancsolattyanak ideje?

Harmadsor ideje felôl, meddig legyen titokban ez az Prophetia azt mondgya az Angyal: *usq; ad tempus determinatum.* Az el rendôltetet ideig. Az melyben felel meg egy ellen veteſre. Mert azt mondhattya vala valaki: Mi hasna lesen hat az Prophetianak ha petſet alat tartatik? De az à felelet erre. Nem ugy parancsol az Angyal, hogy ôrôkke titokban legyen: de csak addig, az mig Isten bizonyos hatart vetôt ennek. Az mely idô mikoron be telik, szûkseg hogy egyebek elôt-is nyilvan legyen, s-hasnallyon sok rendbeli embereknek. Ez az Istennek Angyalanak beſedenek ertelme. Lassûk micsoda hasnot vehetûnk belôlle. Meg ertôk az Angyal beſedenek ertelmet. Kôvetkôzik 1. be pecsetlese es zarlasa felôl az Isten titkos dolgainak.

I. Tanullyuk megh innet. Miben allyon az Istennek titkos dolgainak sorsa.

F. Ebben bizonyara, hogy petſet alat vagyon az Iſtennek könyve. Nem mindeneknek jelenti megh Iſten az ő titkos dolgait, de ſőt inkab ſokak el reytven vannak, be petſeteltettenek, az mikeppen ki petſeteltetti Iſten Danniellel azt az Propheriat, az ő idejeben levő hitetlen emberek előt, es az Iſten igejenek megh utaloi előt. Ez az Iſten titkainak modgya. Azt mondhatnad.

K. Miert cselekőſi az Iſtē ezt, miert tartotta, ſ. miert tartya moſt-is az ő igejet, ſok emberek előt titokban? F. *Inſcrutabile eſt & adorandum hoc Dei conſilium.* Meg viſgalhatatlan ez, es imadando az Iſtennek tanatſa De bizonyos ez hogy az Apoſtoloknak idejenek előtte az Izrael nepetul ki valva, nem volt az Chriſtuſnak iſmereti minden embereknel, ſ. moſt-is penig ſok nepek előt nincsen. Az mint ez, mind az Sz. iraſnak tanubizonſag teteleből meg tetzik, ſ. mind penigh az dolognak bizonyos voltabol.

Az Szent irasbol megh tetzik igy, mert Abrahamnak es az ő maradekinak meg jelente Iſten à Meſsiaſnak iſmereiit, de azon közben hagya egyebeket az vakſagban es balvanyozasban: Az mint enekli az David *Pſal.* 147. Ki hirdeti ugy mond Iſten Jacobnak az ő igejet, es az ő ferzeſit es itiletit az Izraelnek. Nem cselekődet igy valami nemzetſeggel, ſem megh nem iſmertek, az ő itileteket. *Eſai.* 52. Az mitu gy mondſnekiek nem beſellőttek volt, azt megh lattyak, es az mit nem hallottak volt, azt megh ertik. *Item Eſa.* 55. Ime az mely nepet nem iſmerſ vala, azt hivod: es az mely nep tegedet nem iſmert, te hozzad ſiet, az te Uradert Iſtenődert, es az Izraelnek ſent Iſtenejert, ki tegedet meg dicsőit. Az Szent Pál penigh *ad Epheſ.* 2. igy ſol az poganyoknak, ſ. mond; Meg emlekezzetek

zetek ugy mond arrol, hogy ti regen testben poganyok leven, az idôben Christus-nelkûl valok voltatok az Izrael tarsasagatul idegenek, es az igiretnek bôvetsegetûl tavol valok, kiknek remensegtek nem vala, es ez vilagon Isten kivûl valok valatok: De mostan az Jesus Christusban, ti kik regen tavol valok valatok, kôzel valok lettetek az Jesus Christus vere altal. Meg tetzik azert ezekbôl, hogy az Christusnak ismereti, nem volt regenten meg jelentetven minden embereknek. *Experientia*, meg probalas, à mi idônkben lôt peldak penig nyilvan erôsittik, hogy nem volt nyilvan, az Christusnak ismereti nagy sok nemzetsegeknel ennek elôtte valo idôben, ugy mint Asiaban, Indiaban, sôt az Uy vilagban csak hirrel sem hallottak az Christusnak nevet ennek elôtte nem sok esztendôkkel.

De miert cselekedte Isten ezt, miert nẽ jelentette meg ezeknek az Christusnak ismeretit, ne visgallyuk, hanem imadgyuk, s azt mondgyuk az Szent Pallal. O Istennek bôlcseségenek es tudomanyanak: melyseges gazdagsaga: mely igen meg tudhatatlanok az ô itileti, es vegere mehetetlenek az ô utai: Mert ki mehetet vegere az Istennek akarattyanak: vagy ki volt neki tanatsa, *q.d.* senki nem. Nyugodgyunk megh tehat ebben, hogy az Istennek jo akarattyanak igy tetzôt, s ne visgallyuk tovab.

Az Danielnek Isten azt parancsollya, petsetellye be az kônyvet: de miert? oka meg nem jelenti, s az Daniel-is nem visgallya okat. Mi-is azt cselekedgyûk. Ne sollicitallyuk Istent, *ad rationes reddendas factorum suorum*, hanem elegedgyûnk meg az jo tetzesevel: Sôt adgyunk halat rayta, hogy Isten ez vilagi bôlcsektûl el titkolta, az ô Evangeliomanak melyseges titkait, es megh jelen-

jelentette az kiſdedeknek. Az mint hogy Chriſtus-is ezen ad hálakat az ô mennyei ſent Attyanak. *Matt.* 11. *v.* 25. Ez it az tanuſag.

S-mire valo ?

Szolgal amaz Pelagianuſok ellen, az kik azt tanittyak, hogy az Iſten mindeneket valaſtot az ôrôk eletre, mindenekre egy arant tartozik az Iſtennek kegyelme: mindenekre egy arant tartozik az Chriſtus aldozattyanak haſna; akar hidgyenek ſ-akar ne, igy bolondoskodnak. Immar csak egy vagyon hatra hogy ezt-is hozza tegyek, hogy mindenek egy arant ûdvôzûlnek, ſ-el vesik az ôrôk eletet, akar hidgyenek ſ-akar ne. De mi nem azt tartyuk, ha igen ſ-lette modot tart Iſten az titkos dolgainak ki jelenteſeben.

Tanullyuk megh innet. Honnet legyen az Iſtennek igejenek, kônyvenek elegedendô authoritaſa, meltoſaga.

E. Bizony attul az Iſtentûl, à ki parancsôllya, az ô titkait be petſeteltetni. Az mely petſetet fakaſtot fel, amaz macula nelkûl valo Barany az Ur Jeſus Chriſtus. *Apoc.* 5. *v.* 5. *vide locum.* Meghſeddetnek hat it ez arant à Papiſta Atyaſiak, az kik azt mondgyak, hogy az Romai Anyaſent-egyhaztul vesôn az ſent iras meltoſagot, es annak akarattya nelkûl ketſeges az ſent iras. De bizonyara akar mely level is, annak be petſetlôjevel erôs. Igy ha az Iſten petſeti vagyon az ſent iraſon, az Iſtennek petſetivel erôs, ſonnet vôtte az elegedendô authoritaſt. Mert ô felſege ſava. *Literæ tuæ propter appenſum tuum ſigillum ſunt fermiſſimæ.* Az te leveleid az te tôlled fel jedzôt petſeted miatt erôſſek. Ez az elſô reſ. Laſſuk az maſikat.

II. Vi-

II. Vigaſztalas.

Mondam maſodſor ebben az verſecskeben, vigaſztalaſt nyuyt az Iſtennek Angyala az nyomoruſagban levő Sidoknak, ſ-igy ſol: Tudakoznak ſokan es bővebben lefen az ertelem *q. d.* mintha mondana. Noha az Eccleſia ſok nyomoruſag alat lefen az Antiochus idejeben; es ez az nep-is az kik közőt elſ te Daniel, ala valo, es nem melto, à kinek ezt à titkos dolgot kőzőllyed, mindazaltal megh marad az Eccleſia, es lefnek jővendőben hivek ſokak, mind az Sidok közzűl ſ-mind penig az Poganyok közzűl az kik az Prophetaknak tudomanyahoz ragazkodnak: à kik ezt az-te neked meg jelentetőt titkos dolgot tudakozzak, es annak viſgalaſaban munkalodnak, es abban igen-is epűlnek, es bővebben lefen ennek ertelme ő nalok.

Az mely valoſagoskeppen vegben-is ment az utolſo űdőben, az Chriſtuſnak idejeben: Mert à Daniel Prophetanak lataſi, moſt az utolſo űdőben az hivek előt nyilvan vannak. Ez az Angyal vigaſztalaſanak ertelme.

Mit tanullyunk innet?

I. Tanullyuk meg innet: Menyivel vagyunk mi moſt bodogabbak az O Tőrvenyben levő hiveknel? ſokkal bizonyara: Mert az mely jővendő mondaſok az O Tőrvenyben, igen homalyoſſok valanak, moſt immar az utolſo űdőben vilagoſſokka lőttenek, az mint erről Cyprianus es Auguſtinus bőſegeſen irtanak, ezt bizonyittya à Daniel mikoron azt mondgya: *Augebitur cognitio*, ſ-mire folgal ez? Erre bizonyara, hogy à menyivel inkab Iſten minekűnk vilagosban ki jelentette az ő melyſeges titkait, annyival ſerenbek legyűnk annak viſgalaſaban.

II. Tanullyuk megh innet ezt-is: Mi modon kel az Iſtennek igijeben epûlnûnk? F. Azt mondgya à Daniel: Tudakozaſſal Chriſtus ônnôn maga is *Ioh.* 5. azt mondgya felôlle. *Scrutamini ſcripturas, nam illæ teſtimonium perhibent de me.* Viſgallyatok az iraſokat ugy mond, mert azok teſnek tanubizonſagot en felôllem. Ez azert az mi eppûletûnknek modgya az ſent irasban, hogy legyûnk az Iſtennek igijenek forgalmatos halgatoi, tanuloi. De it ez arant feddendôk vagyunk ám mi Attyamfiai: mert igen reſtek vagyunk mind az tanuſagra, ſ. miôd penig az kônyôrgeſre. Nem igy kellene lenni. De intelek legyetek forgalmatoſok. Ne itillyûk azt, hogy be nyeltûk immar az ſentſeget: mintha ugyan ſokat tanultunk volna. De hidgyûk el bizonnyal, oly melyſeges tudomany az ſent iras, hogy mindenkor vagyon mit tanullyunk abbol, ſerenſeg, munka, faratſag, kevantatik hozza. Erre azert à mi Iſtenûnknek igijenek tanulaſara, viſgalaſara, ſegellyen minket az mi Iſtenûnk fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXXXVII. PRÆDICATIO.

Viſio quinta, & ultima.

Verſ. 5. ES latam en Daniel, es ime mas ket Angyal ál vala, eggyik az folyo viznek partyan innet, az

Verſ. 6. maſik tul az folyo viznek partyan. Es eggyik monda à firfiunak, à ki gyolcs ruhaban ôltôzôt vala, az ki az folyo viz felôt ál vala, mikor lefen

Verſ. 7. vege ezeknek az csuda dolgoknak? Es hallam hogy az firfiu az ki gyolcsban ôltôzôt vala, az ki az fa-

à folyo viz fölöt ál vala: ki fel emelte vala az ô jobb kezet es bal kezet az eg fele, meg eskûvek az örökke elô Istenre hogy ideig ûdôkig, es az idôknek vegeig, es minek utanna el vegezi ez szent nepnek erejenek el oszlasat, mind ezek el vegeztetnek.

SUMMA.

Ebben az XII. es utolso Caputban. Summa szerint keresztyenek het rendbeli argumentomokkal, erôsségekkel biztattya, batorittya az Istennek Angyala à Gabriel Angyal, az Antiochus sanyarusaga, ostora alat levô hiveket, az ô jövendô meg szabadulasok felôl; hogy ha az keresztyenek meg emlekezhetnenek rea.

Mert elôször ez helyben mint oda fel meg montuk, elsô erôsséget veve az Christus szemelyetûl, s-igy argumental: Valakiknek oltalmok az Jesus Christus à Mihaly Angyal, nem kel azoknak ketségben esniôk, az ô meg szabadulasok, s meg maradasok felôl az ô nyomoruságoknak idejen. De tinektôk Sidok az Jesus Christus lészen oltalmatok, az ô oltalma lészen raytatok. Azert ne fellyetek semmit, ne essetek ketségben. Igy bizonyara, az kiknek az Christus oltalmok, semmit nem kel felniôk, es ketelkedniek. Mert ha Isten velûnk senki ellenûnk. Ez vala az elsô.

Masodik erôsségôt veve az Istennek be irot Decretomatul, tanatsatul, s-igy argumental: Valakiket Isten be irot az eletnek könyvében, fel bomolhatatlan Decretomanak altala, soha azokat à nyomoruságok közôt el nem hadgya. De ti be irattatok, azert ne fellyetek semmit, mert az Ur titôket el nem hagy.

Harmadik erôsséget veve, az halottatnak jövendô fel

tamadasatul, s-igy argumental. El jö ugy mond az üdö, à mikoron lesen mindeneknek, joknak es gonosoknak fel tamadasa, az melyben el vesik az hivek az ö nyomorusagoknak jutalmat, az örök eletet, az hitetlenek kegyötlenek penig el vesik az ö gonossagoknak bünteteset. Azert nem illik ti nektök hiveknek az nyomorusagoknak közepötte ketsegben esnetek, hanem söt inkab à testnek fel tamadasat, nagy örömmel varjatok, à melyben minden nyomorusagoknak vege lesen. Ez vala az harmadik.

Negyedik erössegöt az vigastalasra veve az hiveknek az Istennek igijehöz valo seretetektül, s-igy argumentala. Valakik az Istennek igijehöz ragazkodnak, meg maradast iger az Ur Isten azoknak. De noha kegyötlen lesen az Antiochus, mindazonaltal lesnek az kik ragazkodnak à Prophetak tanitasahoz. Annak-okaert à haborusag közöt-is ketseg-nelkül lesen az Ecclesianak megh maradasa, ne fellyenek az Antiochus fegyvere alat levö hivek semmit, ne essenek az ö meg maradasok felöl ketsegben. Ezekröl sollottunk vala ekkedig.

Most immar ezekben az jelen valo igikben, követközik az Angyalnak ötödik vigastalasa, az Antiochus öldöklese, kergetese, kegyötlensege ellen: Az mellyet vesen az nyomorusagnak bizonyos el vegezöt hataratul. Summa serint annak-okaert ezekben az jelen valo igikben, ezzel vigastallya az Istennek lelke az hiveköt. Noha ugy mond nagy lesen az romlas, nagy lesen az hiveknek nyomorusaga az Antiochus Epiphanes idejeben, de mindazonaltal ugyan megh marad az Ecclesia mert az nyomorusag nem lesen örökke valo, de bizonyos hatara lesen annak, az mely mikoron el következik, az nyomorusagnak

ruſagnak vegeſeſen, es az igaz Iſteni tiſtelet uyjonnan fel epül; igy argumental.

Valaminek az Ur Iſten bizonyos hatart vetôt, nem kel abban az hiveknek kerſegben eſni, hanem inkab annak ki menetelit jo remenſeggel kel varni. De az hiveknek nyomoruſaginak az Iſten bizonyos hatart vetôt, az mely mikoron el tellyeſôdik, iſmet uyjonnan az igaz Iſteni tiſtelet fel epittetik. Annak okaert nem illik az hiveknek az ô nyomoruſagok kôzôt kerſegben eſniek. Ez ennek az ôtôdik vigaſztalaſnak-is ſummaja.

S-mi legyen ennek az tudomannak haſznа mi nalunk, ſ-vege?

F Ez bizonyara: Hogy mi is az mi nyomoruſagink kôzôt, az Romai Anti-Chriſtuſnak dühôſſege kôzôt, alnok tanatſi kôzôt, ne eſsünk kerſegben, mert hatart vetôt az Ur Iſten az mi nyomoruſaginknak, à mely mihelyôn be tellyeſôdik, mindgyart uyjonnan az igaz Iſteni tiſtelet fel epül. Igy bizonyara Atyamfiai. Magunk vagyunk az peldak, mert ennek elôtte valo idôkben igen nyakunkra ûlt vala az Romai Anti-Chriſtus kereſztyeni vallaſunkban: de be telven az ô igajanak hatara, ſabad ſo'yaſt rendele az ô Evangeliomanak. S-igy cſelekôdik ô felſege ennek-utanna-is. Ez ennek az igiknek ſummaja, ſ-haſna. Laſſuk már reſeit.

RESZEK.

Harom reſecskei vadnak ezeknek az jelen valo igiknek Kereſztyenek.

Mert az elſô versben lataſt elmeget az Daniel. v. 5.

Maſodikban kerdeſt. v. 6.

Harmadikban felelet v. 7. Ez azert immar az Danielnek utolſo latâſa, ſ-laſſuk rendel.

I. Angyaloknak lataſa.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik à lataſt, igy fol à Propheta felôlle, ſ. mond: Es latam en Daniel, es ime mas ket Angyal ál vala, eggyik az folyo viznek partyan innet, az maſik penig az folyo viznek partyan tul.

Mit akar?

Negy rendbeli dolgokat jegyôz meg ebben az verſecskeben à Propheta. Mit?

1. Ki latta ezt à lataſt.	1. *Quis.*
2. Holot latta.	2. *Quid &*
3. Mit latot.	3. *Vbi*
4. Mi modon.	4. *Quomodo.*

Laſſuk rôvideden.

I. Ki latta azt az lataſt?

Az mi az elſô kerdeſt illeti, ki latta azt az mennyei lataſt? Azt mondgya az Daniel Propheta felôlle, hogy ô maga latta, à ki az mennyei nagy fôlſegnek folgaja, es az kinek Iſten immar ſokſor annak elôtte nagy dolgait meg jelentôtte. Ez az lato ſemely Daniel ônnôn maga, ô à Tanito Doctor ez latasban, az Iſtennek kedves Prophetaja, ô tôlle tanullyunk azert.

Tanuſag.

Ahonnet ez minekûnk az tanuſag. Szep dolog az mi idvôſſegûnknek utaban, à mennyei titkos dolgoknak erteſeben, tanulaſaban arra vigyaznunk. (Sôt ugyan meg is kevannya ezt Iſten) Kitûl akarjunk az Iſtennek hazaban eppûlni? Azoktul bizonyara kiknek Iſten az ô akaratyat ki jelentôtte, es igaz hivatal altal be allatot az ô titkainak prædicallaſara, ſafarlaſara. Erre int à ſent Pal-is à

Timo-

Timotheushoz irt könyvenek 2. részében. v. 3. mikor igy fol. 2. *Tim.* 3. Az gonosz embereknek ugy mond az utolsó üdökben es az hitötleneknek elö menetelek lesen az gonoszban, egyebeket el csalvan, mivel hogy ök is el csalattattak. De te maragy meg azokban az mellyeket tanultal, es à mellyek te read bizattattak, tudvan azt kitül tanultal. Vigyaz azert te-is, kitül akarsz tanulni, az Isten hazaban eppülni; ne bizzad minden tudatlanra lelkedet. Vetközznek azert it ez arant amaz tudatlan fa talpu baratok, kik semmit nem tudnak, s-még-is az Isten hazaban akarnak forgolodni, es ezekkel eggyüt igen bolondok à kik ezekhöz köttöttek nyavalyasok lelköket. Ez az elsö kerdes.

II. Helye es materiaja az latasnak.

Masodik kerdesünk ez vala: Mit latot, es holot latta ezt à latast à Daniel? F. Ved eszedben. Ket Angyalokat latot: masokat à kivel, à kit ennek elötte fejer ruhaban latot vala, à kinek sömelyerül bösegesen tanita ennek elötte az tizedik részben az Propheta.

Helye felöl penig holot latta legyen, azt mondgya az Daniel, hogy az folyo viznek partyan, az eggyiket innen, az masikat tul. S-micsoda folyo viz volt az? F. Jegyözd meg jollehet nevet meg nem jelenti az Daniel ennek az folyo viznek, de hihetö, s-az iras magyarazo Doctorok-is azt tartyak; az volt az Hideggel folyo viz, az mely mas nevel Tygris folyo viznek mondatik, az Moyses penig hija Physonnak. Nem sokatlan-is penig ez az irasban, hogy latast lat az Daniel az folyo viz mellet; Söt gyakorta olvassuk, hogy Isten az ö szolgainak mennyei latasokat mutatot az folyo vizek mellet.

Az

Az mint oda fel-is monda az Daniel *cap.* 8. hogy az Ulay folyo viz mellet alvan, latot mennyei jeleneſt, az Ezechiel-is Iſteni latasokat latot az Kebar folyo viz mellet *Ezech.* 1. Az Janos Baptiſtanak, meg nilatkoznak az Egek, alvan az keresztelő Janos à Jordan vize mellet. Nem azert cselekőſi penig ezt ő felſege mint ha az ő hatalma ide kőrtetőt volna, mert mindenüt ki-jelentheti az ő hatalmat. De ezt itilhettyük okanak lenni, hogy neha Iſten a folyo vizek mellet jelentőtte ki az ő titkos tanatſit, hogy az folyo vizek, ugy mint kűlſő jegyei, jelei, petſeti lennenek, az ſent lelkeknek bűſeges ajandekinak, mellyeket az ſent lelek Iſten ar-vizkeppen fokot őnteni az ő folgaira. Ertyük azert mit latot, ſholot látta ezt ő az mennyei latast. Tanuld meg hte-is. Nem kőrtetőt az Iſten az meghalgatasban bizonyos helyhőz: de mindazonaltal meghkevannya hogy, ide az gyűlekezetbe ſies: *domus mea domus precationis.*

III. Situſa meg hatarozaſa.

K. Harmadik kerdeſünk ez vala, mikeppen látta az Daniel ezeket az mennyei ſent Angyalokat.

F. Vedeſedben, azt mondgya felőlők az Daniel, hogy állőttanak az folyo viz partyan, eggyik innet az maſik tul. Mit peldaz ez? Azt peldazza, ezeknek az ſent Angyaloknak fen allaſa, hogy folgalo lelkek ők, es keſek minden fem-pillantasban, az ő Uroknak Iſteneknek folgalni, es az ő parancsolattyat vegbe vinni. Mert *ſtare coram aliquo Phraſi Hebrea ſignificat miniſtrare ſervire, operam navare alicui*, ſőt nem csak az mi Iſtenünknek folgalnak, hanem az hiveknek-is folgalattal akarnak lenni, az mint az ſok rendbeli meg lőt peldakbol meg tetzik. Mint peldanak

dának okaert folgal az Gabriel Angyal Danielnek az ô latasának magyarazattyaban *cap.* 8. Az Sodomanak, Gomorrhanak vesedelmenek idejen folgalnak az Istennek Angyali à Loth Patriarchanak, kezenel fogva ki hozvan ôtet az vesedelembôl. Az sent Petert az Istennek Angyala fabadittya ki az tömlôtzbôl *Actor.* 12. Az Urnak Angyala taplallya etellel, itallal Illyest à pusztaban. Ez az Istennek Angyala vezere az Izrael nepenek az pusztaban. Es most-is tabort jarnak az Istennek Angyali kôrnyûlûnk, hogy az Satan az ô tagjaival ne arthassanak mi nekûnk. Nem ok-nelkûl mondatnak hat az sent Angyalok fen allani, az mennyei nagy fôlsegnek elôtte ketten vadnak, hogy az ô tanubizonsagok annyival legyen helyesb. S-ertyûk az elsô dolgot, tudni illik, mennyei latasat az Danielnek. Lassuk az masodikat.

II. Kerdes.

Mondam masodfor, ezekben az fôl vôt igikben. Kerdest emleget az Istennek lelke, à kirôl igy fol az Prophéta, s-mond: Es eggyik monda az firfiunak, à ki gyolcs ruhaban ôltôzôt vala, à ki az folyo viz felôt ál vala, mikor lesen vege ezeknek ez csuda dolgoknak?

Mit akar?

Harmat jegyôz megh ebben-is az versecskeben az Propheta.

1. Kicsoda ennek az kerdesnek indito oka? *Quis? causa efficiens.*
2. Kitûl tudakoznak? *Quem? subjectum à quo.*
3. Mirôl: Micsoda à kerdesnek summaja, cellya: *Quid? subject. de quo.*

1. Indito ok. *Causa efficiens*

Indito oka, az az, mellyik az ket Angyalok kôzzûl tamastotta az kerdest, eze à ki innen ál vala az parton,

avagy az ki tul: Nem jelenti meg egy altallyaban az Propheta, de hihető dolog, az mint az iras magyarazo Doctorok meg eggyeztenek ebben, hogy mind az ketten inditottak ezt az kerdeſt, az viz parton allo ſent Angyalok. Mert mind az kettőnek ugyan azon egy igyekezetek kevanſagok vala. Mert minekutanna hallottak volna, hogy ſok nyomoruſagra kellene jutni az Eccleſianak, ſanakozvan, bankodvan az ſent Angyalok az hiveknek nyomoruſagan, ennek vegere akarnak menni, ſ. kerdeſt inditnak felőlle. Az ſent Angyalok azert, avagy eggyik, avagy mind az ketten ennek ez kerdeſnek indito okai: *A quo.* Kitűl tudakoznak penigh ezek az Szent Angyalok azt-is meg jelenti az Propheta, ſ. azt mondgya: Attul az firfiutul à ki gyolcs ruhaban öltőzőt vala, es à ki az folyo viz felőt ál vala.

Kicsoda volt ez?

F. Meg magyaraztuk ezt immar, ennek előtte az tizedik Caputban es ez ſenki nem vala egyeb, hanem az mi Urunk Jeſus Chriſtus. Az kinek it az Propheta mind ſemelyet, ſ. mind tiſtit, ſ. mind hatalmaſſagat megh jelenti. *Perſonam.* Szemelyet jelenti megh à holot őtet amaz firfiunak mongya: az az, teſtből lelekből allo embernek. A mellyel peldaztatot az Chriſtuſnak jővendő meg teſteſüleſe, emberre lete, mert bizonyara ez az ſemely az Ur Jeſus öltőzte fel, az emberi teſtőt be telven az időnek tellyeſege, az mint az ſent Pál emlekezik felőlle.

Officium. Tiſtit jelenti ennek az Chriſtuſnak az Propheta, à holot azt mondgya, hogy gyolcs ruhaban öltőzet volt, mert ez az öltőzet regenten az Papoke volt, az mint meg vagyon irvan *Exod.* 28. az mint erről az tizedik

Caput.

Caputnak magyarazattyaban bôſegeſen ſollottunk. Es ezzel peldaztatot az Ur Jeſus Chriſtuſnak Papi meltoſaga az mellyel megh tartot minket az mi buneinkbôl, örökke valo igazſagot (az mely haſonlittatik az fejer ruhahoz) mutatvan be mi erettünk, az ô mennyei ſent Attyanak. Ezt peldazza az Chriſtus tiſtit az ô fejet öltözeti. Moſt az aſſony nepeke az fejer ruha. Megh laſſak hogy tiſtan viſellyek, mert az fejer ruha tiſtaſagnak ruhaja. De ſokan meg rutittyak.

Authoritas. Hatalmaſſagat jeleni az Chriſtuſnak az Propheta, à holot azt mondgya felôlle: hogy allot az folyo viz fôlôt, mert az folyo vizeknek nevezetin ertetnek az ſent irasban gyakorlatoſſaggal minden nemzetſegeknek ſokaſagi, azt akarja azert mondani az Propheta, hogy az Chriſtuſnak birodalma, hatalma minden nemzetſegekre ki terjed. Ertyük azert kitül tudakoznak az Angyalok, tudni illik az hatalmas Ur Jeſus Chriſtuſtul, à ki all az vizeknek felôtte, ez vala az maſodik dolog.

III. Micsoda ſêmelyrôl tudakoznak?

Harmadik kerdeſünk it ez arant ez vala, micsoda ſummaja az ſent Angyaloknak kerdeſenek?

F. Ved ekedben. Ez az mint proponallya az Propheta, ſ-elô hozza. Mikor leſen vege ezeknek az csuda dolgoknak? az az: mikor telnek be mind ezek, az mellyek fallanak az Eccleſiara, az Iſtennek nepere, az Antiochus Epiphanes idejeben. Csuda dolgoknak hija penig ezeket. Mert bizonyara csudalatos vala az Antiochuſnak nagy kegyôtlenſege az Iſtennek nepen.

Tanuſag.

Tanullyuk meg elſôbê, à ſ. Angyaloknak tudakozaſokbol

à kik halvan az Eccleſiának kövétközendő nyomoruſágit, tudakoznak annak vége felől. Mikor leſen annak vége? Mit tanullyunk meg? Ezt, micsoda indulattal vadnak az ſent Angyalok az Eccleſiához, ſannak igaz tagjaihoz? F. Ezzel bizonyara, hogy felette ſanakoznak ők az hiveknek nyomoruſagin, örömeſt vigyaznak az mi idvöſſegünkert: es kevannyak az Anyaſent-egyhaznak ez ſok nyomoruſagok alol valo meg ſabadulaſat.

Ahonnet, minekünk is ez az tanuſag, hogy mi-is ſanakozzunk, hozzank illik az mi felebaratinknak nyomoruſagin, es felette feddendők azok, à kik egyebekkel nem gondolnak ſemmit, csak hogy magok elheſſenek bekeſſegben. Nem ugy Attyamfia, nem hogy csak te neked legyen jol dolgod, hanem felebaratodra-is gondot viſely. Ezt kevannya az Iſtennek lelke.

Maſodſor tanullyuk megh ugyan ezen Angyaloknak almelkodaſokbol, az kik almelkodvan az Iſtennek dolgain, almelkodvan tudakoznak, annak ertelme felől.

Mit tanullyunk meg? ezte? Hogy hogy kel az mennyei dolgokban eppülnünk?

F. Almelkodaſſal, ſnagy kevanſaggal bizonyara, *ſicuti faciunt Angeli.* Ne bocsaſd hat el az fűled mellet az Iſtennek igejet, mint valami Baba beſedőt, hanem legy figyelmes halgato.

Harmadſor tanullyuk megh ugyan ezen ſent Angyaloknak peldajabol, az kik örömeſt akarnak tanulni à Chriſtuſtul: es az ő kerdezkedeſekben nagy mertekleteſſegőt tartanak, az mi helyős, arrol tudakoznak: tudni illik, az nyomoruſagoknak vegeiről, ſemmi csinoſitaſt nem úznek kerdeſőkben.

Mit

Mit tanullyunk meg?

Ezt, hogy mi-is örömeſt tanullyunk az Chriſtuſtul es annak ſolgaitul. Ne viſgallyuk azokat, az mellyeket Iſten az ő titkos tanatſaban el reytőt, ſ-az mellyeket maganak tart, hanem az mit az ő igijeben ki jelentőt az mi idvőſſegünk felől, azokrol ertekőzzünk, ez bizonyara az mi tiſztünk. De felette igen el mennek az emberek ſokak attul az modeſtiatul az együgyűſegtől. Mert vannak ſokak az kik nem örömeſt akarnak tanulni, azt itilven magok felől, hogy oly igen bőlcsek, holot ſemmit nem tudnak. Nemellyek penigh oly dolgokrol tudakoznak, kiket az Ur Iſten csak az ő titkos tanatſaban helyheztetőt. De mi az Angyaloknak együgyű voltokat kőveſsük, elegek azok az üdvőſſegre à kiket Iſten az ő igijeben ki jelentőt.

Negyedſer, Tanullyuk megh à Prophetatul, à holot, mind ſemelyet, mind tiſztit, mind meltoſagat, meg jelenti az Chriſtuſnak, mert kel hinnünk ſ-vallanunk, az Chriſtuſnak ſőmelye, tiſzti es meltoſaga felől. Szőmelye felől azt kel bizonyara, hogy ő egyedűl az Attya Iſtennek termeſet ſerint valo ſent fia, az ki bizonyos időben fel vőtte az emberi teſtet az ſűz Mariatul. Tiſzti felől penig ezt, hogy ő egyedűl az mi fő Papunk, à ki fől vitetet az aldozatra; es az egyſer valo tőkelletes aldozattyaval az mi bűneinket el törlőtte. Meltoſaga felől penigh ezt kel hinnünk vallanunk. Hogy az ő hatalma eggyik tengertől fogvan az maſik tengerig vagyon, es az ő birodalma, meg marad mind örökke. Ez innet minekünk az tanuſag. S-laſſuk az utolſo dolgot.

III. Az Chriſtuſnak feleleti.

Harmadik es utolſo reſzeben, ezeknek az jelen valo

igiknek mondam irja megh az Prophera. Az mi Urunk Jeſus Chriſtuſnak, az ſent Angyaloknak az ô kerdeſekre valo feleletit, à kiről immar igy tanit, ſ.mond: Hallam hogy az firfiu, à ki gyolcsban ôltözôt vala, az ki az folyo viz felôt vala, (az az, az Ur Jeſus Chriſtus) ki fel emelte vala az ô jobb kezet, es bal kezet az eg fele, meg eskûvek az örökke elô lſtentre, hogy ideig, idôkig, es az idôknek vegeig, es minekutanna el vegezi az ſent nepnek erejenek el oſlaſat, mind ezek el vegeztetnek

A holot ket rendbeli dolgokat kel minekûnk meg jedzenünk. Elôtôr ezt: Micsoda modot tart az Chriſtus az feleletben. Maſodfor. Micsoda az Chriſtus feleletinek ſummaja, Argumentoma, czellya.

I. Modgya es formaja.

Modgya à Chriſtus feleletinek ebben ál, hog eskûveſſel felel az Chriſtus az Angyaloknak kerdeſôkre. Sôt ennek felette ezt is az Ceremoniat meg tartya, hogy ket kezeit fel emelven eskûveſet ezzel erôſiti. De mondhatnad. Hogy vagyon ez, hogy az Chriſtus mind ket kezeit fel emelven eskûſik holot az közönſeges ſokasban elegſeges valakinek job kezet az eskûvesben fel emelni?

F. Ket okai vannak ennek: Eggyik ez hogy lenne ez az jelen valo dolognak nagyob bizonſagara. Maſik oka ez. Mert az Jeſus Chriſtus ál vala az vizek felôt. Az ket Angyaloknak közepötte az kik ket felôl az partonalnak vala. Akara azert hogy mind az ket Angyalok ezzel az Ceremoniaval mind ket felôl confirmaltatnanak. Es az Chriſtus eskûveſeben batorſagoſon meg nyugodnanak. Ez nez erre az Ceremoniara.

Kire eskûſik penig, azt is meg jelenti az Propheta, ſ. azt mond-

mondgya az örökke elő Istenre, ugy mint ki örökke valo elet, es ő ád mindeneknek eletőt. Ez az első dolog.

Mit tanullyunk innet?

Tanullyuk meg innet à Christus eskűveseből. Szabade az Keresztyen embernek eskűnni? F. Szabad, jo es igaz sűkseges dolgokban, mert önnön maganak az Ur Jesus Christusnak peldaja mutattya.

Ugyan it tanullyuk meg azt-is. Kire kellyön eskűnni? Tudni illik csak az egy elő Istennek nevere: Nem penig valami teremptőt allatra, avagy az meg holt Szentekre Sz. Peterre, Sz. Palra, Sz. Laslo Kiralyra. Szűz Sz. Imre Kiralyra, az mint az Papistak cselekednek.

II. Az Christus feleletinek erősſege.

Masodsor mondam, ugyan it azt-is meg kel latnunk. Micsoda az Christus feleletinek summaja? F. Ved esedben. Summaja az Christus feleletinek ez: hogy tudni illik bizonyos hatart vet az hiveknek nyomorusaganak. Melynek mind estendeit, hany estendőkig tartson az Antiochus kegyőtlensege az Ecclesian, s. mind penig bizonyos ki tellyesedeset az pustitasnak meg jelenti.

Estendeje felől az Antiochus kegyetlensegenek azt mondgya, hogy ideig, időkig, es az űdőknek reseig lesen az, à holot az időn ezt estendőt. Az időkön ket estendőt, az időknek resen penig ért tiz napokat, az az: harom estendőt s. tiz napokat: mert ekkedig tartot az igaz Isteni tiszteletnek interruptioja, megh fakadasa, az Sido nemzet kőzőt az Antiochus Epiphanes idejeben, à mint az historiakbol ki tetzik, *vide Polanum.* Complementoma felől penigh, az az: bizonyos be tellyesedese felől az Antiochus kegyőtlensegnek azt mondgya. Es

minth

minek-utanna el vegezi az ſent nepnek el oſlaſat, mind ezek be tellyeſödnek avagy mikoron be telik à ſz. nepnek ſeregenek el oſlaſa, mind ezek be tellyeſödnek. Az az, azt akarja mondani. Minek-utanna Iſten azt az veſſöt, tudni illik, az Antiochus Epiphaneſt az tüzre veti, à mellyel ſanyargatta az ö nepet. Vege leſen az hiveknek nyomoruſaganak, es az hivek uy ſabadſagra jutnak. Ez az Chriſtus beſedenek ertelme.

Mit tanullyunk innet?

Ez innet az tanuſag: Nem örökke valo à hiveknek az ü nyomoruſaga, hanem bizonyos eſtendöt, idöt hatarr, vetöt az Ur Iſten annak, az mely mikoron be tellyeſödik, az hiveknek nyomoruſaganak vege leſen. Söt ennek felette, az ö Anyaſent-egyhazanak ellenſegit-is meg bünteti: Mert az hiveknek megh ſabadulaſaval, az hitötleneknek veſedelme öſve köttetet. Ne fellyünk hat az mi nyomoruſaginknak közepötte. Mert ö felſege megh ſabaditya, ſ-meg tartya bizonyos idöben az ö Eccleſiajat. Szabaditſon ſ-tartſon meg minket-is az mi-Iſtenünk fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert. Amen.

LXXXVIII. PRÆDICATIO.

Verſ. 8. ES en hallam, es nem ertem, es mondek, Uram micsoda leſen ezeknek vege? Es monda:

Verſ. 9. Meny el Daniel mert kevannak zárva es pecsetelve ez beſedek utolſo ideig.

Verſ. 10. Megh tiſztitatnak, meg fejeritetnek, es meg friſſeltetnek ſokan, es az hitötle-

hitőtlenek hitőtlenul cselekőnek, es az hitőtlenek semmit nem ertenek, de az ertelmesek ertenek.

SUMMA.

Ennek előtte valo tanitasunkban keresztyenek. Megh magyarazok az Daniel Prophetanak ötödik Argumentomat, melyben biztata az Istennek Angyala az Antiochus Epiphanes sanyaru ostora, kegyetlen igaja alat levő hiveket az jövendő megh szabadulassal. Kinek summaja rövideden ez vala: Noha ugy-mond nagy lesen az romlas, nagy lesen az nyomorusag az Antiochus idejeben. Nem kerülik el ezt az hivek semmikeppen. De mindazonaltal ne essenek az hivek ketsegben. Miert?

Mert az Ur Isten hatart vetet annak, nem tart az hiveknek nyomorusaga örökke: De mihelyen be telik ez az el rendeltetet üdő, ismet nyjonnan az Ecclesia fel epül. Meg szabadulnak az hivek az Antiochus dühősségetül, ertőde? Ez vala az Argumentum. Valaminek az Ur Isten hatart vetőt, nem kel abban az hiveknek ketsegben esniők, hanem sőt inkab illik annak jo remenseggel veget varni. De a hiveknek nyomorusaganak, az Antiochus kegyetlensege alat hatart vetőt. Annak-okaert nem illik az hiveknek ez alat az nyomorusag alat ketsegben esniők. De en most ezt több bessedekkel nem szamlalom, hanem az jelen valo igiket lassuk.

SUMMA.

Summa szerint annak okaert ezekben az jelen valo igikben következik az Angyalnak hatodik vigasztalo Argumentoma. Mellyet vesőn az nyomorusagoknak vegetül, hasznatul, *à fine & usu calamitatum*, ez az Argumentum. Valami az hiveknek javara vagyon, szjavara

ſolgal. Nem kel abban az hiveknek ketſegben eſniök: De azok az nyomoruſagok, az mellyek fognak követközni az hivekre, javokra leſen à hiveknek. Annak-okaert nem illik az hiveknek abban ketſegben eſniök, hanem bekeſſeggel kel ſenvedniök: Nehez leſen az nyomoruſag, de az Ur Iſten jot hoz ki belölle. Ez az Argumentum, ſ-ez è moſtani igiknek ſummaja. Es ezt ugymint egy Dialogusban à Danielnek kerdeſeben, ſ-az Chriſtuſnak feleleti-ben titulallya az Propheta.

Mi leſen haßna?

Haßna mi nalunk ez leſen: Hogy ha az Eccleſianak nyomoruſaghi jo vegre, ſ-az Iſten jot hoz azokbol ki, tehat mi-is ſenvedgyük azokat bekeſſeggel. Ez rendi, ſummaja. Laſſuk reſeit.

RESZEK.

Ket Reſetskei vadnak ezeknek az jelen valo igiknek.

I. Az Daniel kerdeſe. 1. *Interrogatio Danielis.*
II. Az Chriſtus feleleti. 2. *Reſponſum Chriſti.* Laſſuk tehat.

1. Az Daniel kerdeſe.

Az mi az elſö reſt illeti, igy ſol felölle az Propheta, ſ-mond: Es en hallam es en ertem, es mondek: Uram micsoda leſen ezeknek vege, à holot ezekben ez igikben ket kerdeſeket kel meg jegyeznünk igen rövideden.

1. Mi adot okot es alkolmatoſſagot Danielnek ez kerdeſre.
2. Micsoda az kerdeſnek Summaja.

1. Alkolmatoſſag.

Az mi az elſö kerdeſt illeti: Mi adot okot es alkolmatoſſagot Danielnek erre az kerdeſre. F. Ved ezedben. Okot es alkolmatoſſagot erre az Danielnek az ö maga tudatlan-

datlanſaga: Mert à holot hallya az Angyalnak kerdeſebôl es feleletibôl, Az Iſtennek nepenek az Sido nepnek nyomoruſaganak utolſo hatararol valo Diſputatiot, meddig lefen az Eccleſia úldözeſe. Mikor lefen az Antiochus birodalma alat valo nyomoruſagnak vege, ſ-meddig tart ez az Iſtennek nepenek nyomoruſaga. Tudni illik, ideig, idôkig, es az idôknek refeig, Semmit ebben az feleletben nem ert az Propheta Daniel, az mint ônnôn maga vallaſt tefen felôlle ſ-mond: *Et ego audivi & non intellexi.* Es en ugymond hallam, de nem ertem ezeket. De mind azonaltal igen akarja à feleletet erteni, tudni. Ez azert az ô tudatlanſaga es az mellet az ô kevanſaga kenſeriti az Danielt, hogy kerdeſt tegyen az Iſtennek fiatul, az Ur Jeſus Chriſtuſtul, à kit az Daniel ôUranak nevez lenni. *Domine mi.* Uram ugymond micsoda lefen mind ezeknek vege, ez az *occaſio*, alkolmatoſſag egy igivel.

2. Summaja kerdeſenek.

Maſodik kerdeſünk ez vala itt ez arant egy igivel: Micsoda tehat à Daniel kerdeſenek ſummaja? Miról tudakozik? F. Summaja à Daniel kerdeſenek ez: Uram, micsoda lefen mind ezeknek vege *q. d.* Mintha mondana à Daniel, ekkedig bizonyara fellottatok magatok közt bûſegefen. Miról? tudni illik, ezeknek az csuda dolgoknak vege, hatara felôl, de en abban nem ertôttem ſemmit, annak-okaert kerlek Uram, magyarazd meg nyilvabban azt az idôt mikoron lefen az, hogy az Eccleſia az ellenſegnek fegyveretûl meg fabadul, es az igaz Iſteni tiſtelet az Jeruſalem templomaban fel epûl? Ez az Daniel kevanſaga, ſ-kerdeſe. Eddig az elſô dolog. Laſſuk mar ezeknek hafnait az következendôkben.

Mit tanullyunk inner.

Tanullyuk meg elſôben à Daniel peldajabol, à ki ôrômeſt megh vallya az ô tudatlanſagat az mennyei dolgokban, hogy nincsen ſenki az emberek kôzzûl, az ki az mennyei dolgokat mindenekben, pontrol pontra fogyatkozas-nelkûl ertheſſe, mert az embereknek elmeje ebben az eletben, ſok rendbeli fogyatkozaſokkal kôrnyûl vetetôt. De az mennyei Schola terſen, az holot tôkelleteſen mindeneket fogunk erteni. Az mint fol az fent Pál felôle *Ex parte cognoſcimus & ex parte prophetamus.* Reſ ſerint ertyûk, ſ-reſ ſerint Prophetalunk. De mindazonaltal az à mi termeſetûnknek romlot ſ-fogyatkozot allapattya arra intſen bennûnket, hogy meg-is az menyivel tudatlanbak vagyunk, annyival inkab igyekezzûnk tanulni, ſ-naponkent az ûdvôſſeg utaban epûlni. Az mint cſelekôſik az Daniel, à ki az menyivel inkab nem erteni à titkos dolgot, az mellyet hal az Angyaloktul, annyival inkab igyekezik vegere menni, ſ-erteni.

Mi penig it ez arant vetkezûnk ez ellen annyiban, hogy ha valami nehezſeg talalkozik az fent irasban, mindgyart ki faradunk belôlle, ſ-el allunk mellôlle.

II. Tanullyuk meg az Daniel peldajabol, à ki ôrômeſt meg vallya az ô tudatlanſagat. *Quid diſcamus.* Mit tanullyunk? Merteklletes kereſtyen emberhôz illik. Tanubizonſagot, vallaſt tennûnk azokrol, az mellyeket nem ertûnk: de viſontag kevely fel fuvalkodot elmenek jele az, annak ertelmevel dicsekednûnk az mit nem ertûnk. Az mint az Cicero-is mondgya: 3. *Tuſcul. Quaeſt. Optimus ac graviſsimus quiſq; confitetur ſe multa ignorare, & multa ſibi etiam atq; etiam eſſe diſcenda. Item ait Aug. Melius eſt neſcire quam*

re quam errare, melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. De vannak bizonyara sokak, az kik tudatlanságokat nem akarjak ismerni, hanem azzal akarnak dicsekedni, az mihez nem értnek semmit. Szegyenlik tudatlanságokat meg vallani. De bizonyara sokat ért az, à ki azt érti hogy sokat maga nem ért, es azért hogy meg ércse igyekezik es munkalodik, az mikeppen az Daniel Propheta cselekedet, az ki kevannya elő menetelit. *De sana scriptura dixit Gregorius. Evangelium est Pelagus in quo elephas natat, agnus peditat, ita certè.* Az tudatlan ember ugyan lomoz az szent irasban, de az okos elmejű, mint az barany csak alig lepik benne. Ne legy hat ollyan mint az fellyűl csapo malom hogy menten meny, hanem modgyával lepjel. *Observent Pastores.*

III. Tanullyuk meg vegezetre az Daniel peldajabol, à ki őrömest meg vallya tudatlanságat, s-az mit nem ért abban, tudakozik az Christustul. *Quid observemus.* Ezt, hogy kel azoknak értelmet keresnünk, s-kitűl az mit mi nem értünk? F. Bizonyara attul à kitől tudakozik az Daniel, tudni illik az Christustol, az mint önön maga mongya, s-hi hozzaja minket s-mond *Ioh. 7. v. 37. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Ha ki somjuhozik, jöjön en hozzam s-igyek, az az, az ki somjuhozza az Istennek ismeretit, az igazságot, az örök eletöt, mennyen az Christushoz s-igyek. *Et Iacob. 1. Si quis non habet sapientiam petat à Domino.* Ha kinek nincsen bölcsesege kerjen az Urtul. Ha azért mi-is, valamit nem értünk, à Daniel peldajabol siessünk az Christushoz, s-tanullyunk tőle. Meg feddetnek annak-okaert it ez arant az Papista Attyafiak, à kik bizonyos titeket oltottak az meg holt szenteknek, hogy azok-

ban folyamjanak ő hozzajok, ugy mint győzedelmert Sz. Mihalyhoz, Sz. Györgyhőz, Szemgyogyitaſert Raphaelhőz, Fogfajaſert Apolloniahoz, Bőlcseſegert Cathalinhoz, Dőg halal ellen Sebeſtyenhőz, ſ. Rhocushoz. De mi minden ſükſegeinkben folyamjunk csak az egy Ur Jeſus Chriſtushoz. *Qui factus eſt nobis ſapientia à Patre, & in quo ſunt omnes theſauri Sapientiæ & cognitionis abſconditi Colo. 2. v. 3.* az mely Chriſtusban vannak az bőlcseſegnek, es ertelemnek tellyes kencsei el reytetve. Ez innet az tanuſag. Ez az elſő reſz. Mennyűnk az maſikra.

1. Cor. 1. v. 10

2. Az Chriſtuſnak feleleti.

Mondam maſodſor ezekben az jelen valo igikben irja meg az Propheta, az mi Urunk Ur Jeſus Chriſtuſnak az Daniel kerdeſere valo feleletit, à kiről immar igy tanit ſ-mond: Es monda ugy mond menny el Daniel, mert be vannak zarva es petſetelve ez beſedek utolſo ideig. Meg tiſztitatnak meg fejerittetnek es meg friſſeltetnek ſokan: es az hitőtlenek hitőtlenül cselekeſnek, es az hitőtlenek ſemmit nem ertenek, de az ertelmeſők ertenek.

Mit akar ez igikben.

Kettőt jegyőz megh az Propheta, igen rővideden. Mert elſőben parancsol Iſten à Danielnek ſokat-is mondgya, Maſodſor. Veget, hafnat jelenti az nyomoruſagoknak. Mi hafna leſen az hiveknek nyomoruſaginak. Laſſuk tehat.

1. Parancsolat.

Az mi az elſő dolgot, tudni illik, à parancsolatot illeti. it ez arant igy ſol felőlle, ſ-mond: *Abi Daniel.* Menny el Daniel. Mintha mondana, eleg legyen teneked Daniel,

ne tu-

ne tudakozzal tovab, ne munkalodgyal ebben tovab, elegedgyel meg ezzel az mennyei jeleneſſel, ſûnnyel megh ettûl az kerdeſtûl: Ideje hogy te meg haly es el temetteſſel az te attyaiddal, azert viſely arra gondot. Ez az mandatumnak, parancsolatnak ſenſuſſa, ertelme. Okat penig à parancsolatnak. Miert ne tudakozza, ez dolog felôl tovab ezt mongya. Mert ugy mond be vannak zarva es petſetelve ez beſedek utolſo ideig, az az, el halaſtatik ennek az dolognak vilagos ertelme, ſenki az emberek kôzzûl tôkelleteſen meg nem ertheti, mind addig, meddig el nem jô az az idô, mely el rendeltetôt Iſtentûl ennek vilagos ertelmére az mikor ez valoſagos-keppen be tellyeſôdik. Annak-okaert te-is hagy beket neki. Ez az Chriſtus parancsolattyanak igaz ertelme.

Mit tanulſ belôlle.

I. Tanullyuk meg innet elſôben, à holot kegyeſſen felel az Chriſtus az Daniel kerdeſere. Mely nagy ſeretettel jo akarattal legyen az Ur Jeſus Chriſtus az emberekhôz. Ezzel bizonyara, hogy valakik ô hozzaja igaz hitbôl buzgo kônyôrgeſnek altala folyamnak, meg felel ô felſege azoknak, oktattya es tanittya ôket Sz. lelkenek es ſent igijenek altala. Ezt cſelekedgyûk tehat mi-is, ſ-eſsûnk az Chriſtushoz, ſoha meg nem fogyatkozunk ô benne. Kegyelmes valaſſal bocsat ô felſege bennûnket, az mint cſelekôſik Daniellel.

II. Tanullyuk meg maſodſor, az Chriſtus feleletibôl, à hol azt parancsollya Danielnek. Menyen el: az az, hadgyon beket az feletteb valo tudakozaſnak immar; hanem emlekezzek meg arrol, hogy ideje immar ô nekie meg halni, keſûllyôn arra.

Mit

Mit tanullyunk meg?

Ezt tudgya az Ur Iſten mellyek ſükſegeſek minekünk az mi idvöſſegünkre, ſ-micsoda elegſeges: Hadgyunk beket az feletteb valo Curioſitaſnak, Tukalkodaſnak, jo-zanon Philoſophallyunk, bölcselködgyünk. Sőt mind mennyei ſ-mind penigh vilagi melſegös dolgokrol ugy Philoſophallyunk ugy bölcselkedgyünk, hogy azonközben, mindenkor meg emlekezzünk arra, hogy megh kel halnunk, ſ-ahoz jo keſülettel legyünk. Mert igen modnelkül bölcselködnek azok, az kik az melyſeges, titkos dolgokrol ugy elmelkednek, hogy azonközben az ö halando, romlando, eletek felöl megh nem emleköznek. El mulattyak azt, hogy minden embernek meg kel halni.

III. Tanullyuk meg az Chriſtus befedeböl, à hol azt mondgya, hogy be vannak ezek petſetelven az utolſo ideig.

Mit tanulunk innet?

Ezt hogy ſok dolgok az regi ſent Prophetak idejeben, az O Teſtamentomban petſet alat titokban voltanak. Az mellyeket Iſten az Uy Teſtamentombeli hiveknek nagy világoſſan meg jelentöt. Mert azok idövel ige ſerint vegbe mentenek. Annak-okaert volna miert halat adnunk Iſtennek, hogy ha tudnank elmelkedni felölle. Ez az elſö dolog, laſſuk az maſodikat.

II. Az nyomoruſagoknak haſznairol es ki menetelirol.

Mondam maſodfor vigaſtalaſnak okaert, ezekben az igikben, veget, haſnat jelenti Chriſtus à nyomoruſagoknak. (Mi haſna lefen annak) hogy à hivek az nyomoruſagok

ſagok kőzőt ketſegben ne eſſenek ſ. igy ſol felőlle, *de uſu calamitatum*, az nyomoruſagoknak haſznairol. Meg tiſztitatnak meg fejerittetnek, meg friſſeltetnek ſokan.

Mit akar?

Haſonlatoſſag altal magyarazza à hiveknek nyomoruſaganak veget, haſnat. Előſőr à tiſtitaſt, veſi à buzatul, az mely az pelyvatul az ſoro-lapat altal megh tiſztittatik. Maſodikat à fejeriteſt, veſi à Poſto feſtőtűl, avagy moſotol, à kik az ő poſtojokat moſſak, fejeritik. Harmadikat à Friſſeleſt, veſi az őtvőſőktűl, à kik az tűz altal proballyak az ezűſtőt, es az aranyat, es azt megh valaſtyak ſőpreitűl, ſcoriumatul. Azt akarja azert mondani ez haſonlatoſſagokban az Chriſtus. Az mikeppen ugy mond az buza tiſztitatik pelyvajatul. Az ruha fejerittetik az moſotul. Az ezűſt, arany probaltatik à tűzőn az őtvőſtűl. Igy az hiveknek nyomoruſaganak vege ez, hogy az altal tiſztitatnak, fejerittetnek, es friſſeltetnek ők.

Miert? Nem veſedelmekre, hanem meg maradaſok ra. Es bizonyara kereſtyenek, à buzabol nem leſen ſejer kenyer, hogy ha pelyvajatul meg nem tiſztitatik: Az ruha ſem leſen fejerre, hogyha meg nem moſattatik. Az arany nem fenlik, ha az tűzőn meg nem probaltatik. Igy az hivek-is nem leſznek tiſtak, ha megh nem tiſztittatnak. Nem leſnek fejerek, ha megh nem fejerittetnek. Nem fenlenek, ha meg nem friſſeltetnek, de ez az nyomoruſagoknak az ő haſna, hogy az hivek ez altal tiſtak, fejerek, friſſek legyenek, ezt erősiti Chriſtus. Illik tehat hogy az hivek az nyomoruſagoknak bekeſſeges tűrői legyenek, ſ. jo remenſeggel annak veget varjak, ez az Chriſtus akarattya. Orvoſſag gyanant vagyon tehat az hiveknek az

nyomoruſág, ſenvedgyek bekeſſeggel ideig. Ez it ez arant az vigaſztalas az Chriſtuſtul, az hiveknek, ſ. ez az nyomoruſagoknak hafna. Ez hafna. Vege felöl penig, ki meneteli felöl, az nyomoruſagoknak. Micsoda legyen azoknak vege, mind az hivekben, ſ. mind penig az hitetlenekben, vegezetre meg jelenti, ſ. arra-is meg felel. Elſöben penig az hitetlenek felöl azt mondgya: *Impiè agent impii & non intelligent omnes impii*: Hitötlenül cselekeſznek az hitötlenek, es nem ertenek ſemmit az hitötlenek. Az az: ez lefen vege az hitötlenekben az nyomoruſagoknak, hogy nem vigyaznak à hitötlenek erre az Iſtennek tanito oſtorira ſemmit, ſemminek tartyak az Iſtennek mind igijet, ſ. mind igiretit. Sőt inkab csufollyak az Iſtennek Prophetait, ſ. befedit. Es à mikor el közelit az Antiochus kegyötlenſege, ők-is azokkal eggyöt futnak, tarſul advan magokat ő nekiök.

Im impiis.

Miert?

Mert, (okat advan) ſemmit nem ertenek az hitötlenek, mert meg vakitottattanak es az gyalazatra adattattanak. Az hivek felöl penig azt mondgya: *Et erudientes intelligent.* De az ertelmeſek ertenek, az az: nem azt cseleködik az hivek, az mit az hitötlenek nyomoruſagok közöt, hanem az hivek, latvan az nyomoruſagot, hiſnek az Iſtennek igiretinek, hiſnek az jövendö mondaſoknak; vigyaznak az Jehovanak dolgaira, es az ö meg fabadulaſokat jo remenſeggel varjak. Ez az Iſten fianak az Jeſus Chriſtus befedenek igaz ertelme.

Et pijs.

Mit tanullyunk belölle?

I. Tanullyuk meg elſöben à Chriſtus befedeböl, à holot à nyomoruſagoknak hafnat ertyük, hogy à nyomoruſagok alat,

alat, ne zugolodgyunk Istenre, hanē bekesseges tűrők, ſenvedők legyűnk. Mert javunkra ſolgalnak minekűnk. Sőt bizonyara ugyan ſűkölkődűnk az Istennek meg latogato oſtori-nelkűl ſűntelen: mert mivel hogy ſok pelyva, ſok-undokſag, rutſag kőzőt forgunk. Szűkſeg hoǵ naponkent purgaltaſſunk, tiſtittaſſunk, fejerittesſűnk, friſſeltesſűnk.

II. Tanullyuk meg innet, nagy kűlőmbſege vagyon à hivekben es az hitőtlenekben az nyomoruſagoknak, mert az hitőtlenek az Istennek oſtori alat az nyomoruſagban ugyan meg kemenyednek, ſemminek tartyak az oſtort az Istennek ellene zugolodnak, ſőt az Eccleſianak romlaſara igyekeznek. Az hivek penig az nyomoruſagok kőzőt-is, algyak az Istent, vigyaznak az Istennek igiretire, es az ő meg ſabadulaſokat erős bizodalommal varjak. El hiven azt hogy az Ur Isten őket bizonyos időben meg ſabadittya, ſ-meg tartya. Szabaditſon, ſ-tareson meg minket-is à mi Istenűnk Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXXXIX. es utolſo PRÆDICATIO.

ES az időtűl fogvan, mellyen el vetetik az ſűntelen aldozat, es fel tetetik az puſtitaſnak utalatoſſaga. Leſen ezer ket ſaz es kilentzven nap. Bodog à ki varja, es eri az ezer harom ſaz es harmintz őt napokat. Es te Daniel menny el az te hatarodig, es el nyugſol, es allaſ az te allapatodra az napoknak vegen. Avagy igy: *vel ſic vertendum.* Menny el à te hatarodig, nyugodgyal, es maradgy meg vegig az te allapatodban.

Verſ. 11.

Verſ. 12.

Verſ. 13.

Beſummalas es ſumma.

Ennek elõtte valo tanitaſunkban meg magyarazok az Daniel Prophetanak hatodik Argumentomat, melyben biztata az Iſtennek Angyala, az Antiochus ſanyaru oſtora alat levõ hiveket, az jövendõ meg fabadulaſſal, kinek ſummaja ez vala. Valami az hiveknek jovokra folgal nem kel az hiveknek abban ketſegben eſniök. De az hiveknek az nyomoruſagok jovokra folgalnak. *Proba hoc.* Ezzel bizonyittya. Mert az hivek az nyomoruſagok altal meg tiſztitatnak, meg fejerittetnek, meg friſſeltetnek. Annak-okaert nem kel az hiveknek az következendõ nyomoruſagok alat ketſegben eſni, hanem annak ki menetelit jo remenſeggel illik varni. Ez vala az hatodik argumentum. De ezt tõb beſedekkel nem fükſeg magyaraznunk.

Moſt immar ez jelen valo igikben követközik az hetedik es utolſo vigaſtalo argumentum. S-ennek az Daniel iraſanak vege.

Summa ſerint annak-okaert, ezekben az jelen valo igikben az Iſtennek Angyala, leg közeleb valo bizonyos jegyet, ſ-bizonyos ideit jelenti meg az Eccleſianak, az Sido népnek megh fabadulaſanak az Antiochus igaja, ſanyaru oſtora alol, ſ-azt mondgya: akkor leſen, mikor az fünetlen valo áldozat el vetettetik, es az puſtaſagnak utalatoſſaga fel tetzik az Jeruſalem templomaban. Mikor ezek el közelitenek ugy mond, annak-utanna keves idök el mulvan, meg leſen az meg fabadulas. Annak-okaert, ne eſſenek az meg fabadulas felõl ketſegben. *Hæc ſumma.* Értõde: Leg közeleb valo idejetül, ſ-bizonyos jegyeitül argumental az Iſtennek lelke.

Hafna.

Haßna.

Hatart vetôt Isten, bizonyos ûdôt rendelt az hiveknek nyomorusaginak, meddig tartson az: Az mely mihelyen be telik, meg leßen az meg ßabadulas, ne fellyûnk semmit. Es bizonyara vagyon ßûksegûnk erre, mert latode az ellenseg ottan ottan rettegtet minket, hol frigy fel bontassal, hogy eggyel s-hol massal: de ne fellyûnk semmit, mert hatara vagyon az mi meg maradasunknak. Senki az Istennek el vegezôt tanatsa ellen nem arthat mi nekûnk. Ez azert ezeknek az igiknek ertelme, summaja, s-haßna. Lassuk mar reßeit.

RESZEK.

Ket reßei vadnak ezeknek az jelen valo utolso versôknek.

I. Ennek az hetedik es utolso vigaßtalasnak ertelme.

II. Az Ur Iesus Christusnak à Danielhôz utolso intô beßede.

Exhortatioja mellyel az Daniel irasa be petseteltetik, s-el-is vegeztetik. Lassuk azert elsôben *Consolationis sensum*, vigaßtalasnak ertelmit: *deinde exhortationem Christi.* Annak-utanna à Christus intesit Danielhôz. *Fiat admonitio hanc forè ultimam lectionem ex Daniele Propheta.*

Az hetedik argumentomnak erôssegnek meg magyarazattya.

Az mi az elsô dolgot illeti, tudni illik ezt az hetedik es utolso vigaßtalo argumentomot, igy ßol felôlle az Danielnek Christus, s-mond: Ez az ûdôtûl fogvan, mellyen el vetetik az ßûnetlen aldozat, es fel tetetik az pußtitasnak utalatossaga: leßen ezer ket ßaz es kilenczven nap. Bodog az ki varja es eri az ezer harom ßaz es harmincz ôt napot.

Mit akar?

Nehez ezt mindgyart egy igivel ki talalnunk, hanem elsôben, imez kerdeſetskeket kel meg jegyeznünk, meg magyaraznunk, csak egy nehany igikkel.

1. Micsoda az, az ſünetlen valo aldozat, à ki felôl azt mondgya hogy el vetetik az? 2. Micsoda à puſtaſagnak utalatoſſaga, à ki felôl azt mondgya, hog fel tetettetik az? 3. Micsoda üdôt kel ertenünk az 1290. napokon, es ennek felette mit az 1335. napokon, laſſuk azert egy egy igivel rôvideden.

1. Micsoda az ſünetlen valo aldozat?

A juge ſacrificium. Az ſünetlenül valo aldozat, kereſztyenek vala az Sidoknak Ceremoniaja, à melyben ez vala az Ritus, az rend tartas, ſ. mod, hogy az Sidok mindennapon, az közönſeges kölcsegbôl *ex ſumtu publico.* Reggel es eſtve, egy egy barant viſnek vala fel az aldozatra, az oltarra, (az az: Napjaban kettôt) es vettetik vala az tüzre ſ. meg egettetik vala. Az mely abrazollya, peldazza vala az Chriſtuſnak jövendô aldozattyat, az mely bizonyara az ô erejere nezve ſüntelen vegnelkül valo, örökke valo. Tart mind reggel ſ. mind eſtve, az az: Mind vilag teremteſetül fogvan mind vilagh vegezetig: es az hiveknek bünöknek meg bocsat-ſara, es az meg haragut Iſtennek, es az el elôt emberi nemzetnek ôſve bekelteteſere elegſeges. *Apocal.* 13. *Agnus ille macſatus à jacſu mundi furida mentis. Hebr.* 13. *Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt & in ſeculum.* Ez à ſünetlen valo aldozat, à kit emleget à Prophetanal à Chriſtus ſ. azt mondgya felölle, el vetetik à Sidoktul, az Antiochus Epiphanes altal. Ez az elsô dolog.

2. Mi-

2. Micsoda az puſtitaſnak utalatoſſaga.

Maſodik kerdeſünk itt ez arant ez vala: Micsoda puſtaſagnak utalatoſſaga? F. Ved eſedben. Mert nem mind egy ebben à kerdesben az iras magyarazo Doctoroknak ertelme. Mert nemellyek igy magyarazzak hogy ezen à puſtito utalatoſſagon, ertetik à balvany Jupiter Iſtennek kepe, es azt mondgyak felölle: hogy ez fel emeltetik az Jeruſalem Templomaban, az igaz Iſtennek boſſuſagara az Oltalra. S-nem igen-is illetlen magyarazat, mert ez à balvany Jupiter Iſtennek kepe fel emeltetik az Jeruſalem templomaban *anno* 195. *Seleucidarum menſe* 4. *die* 15. *ut ſcribitur* 1. *Macchab.* 1. Nemellyek penig ezen az puſtito utalatoſſagon, ertik azt az utalatos ſegitſeget, à ki minden utalatoſſagnak atta vala magat, hogy el puſtita, mind az varaſt, mind az templomot, ſ-mind penig annak tartomanyat. Ez az maſodik ertelem. Ez azert, az mit kel ertened az puſtulaſnak utalatoſſagan, tudni illik avagy à balvant avagy az Olympiai Jupiternek kepet, es az Antiochus Epiphaneſnek balvany kepet, avagy balvany hordozo balvany vitezt, à templomot es az varoſt puſtitot az Antiochus Epiphaneſnek, az elſö magyarazat Juniuſe *in commen. majoribus*, de nem ellenkeznek ezek egy mas közt. Ez az ſumma, ertelem az kerdeſnek.

3. Mit kel az 1290. es az 1335. napokon ertenünk?

Harmadik kerdeſünk az vala: Mit kel ertenünk az ezer ket faz kilentzven napokon: es iſmet, az ezer harom faz, harmintz öt napokon?

F. Ved eſedben. Az ezer ket faz kilentzven napokon ertetik, mindeneſtül negyed fel eſtendöt: negyed fel eſtendöt teſen à 1290. nap. Az ezer haromfaz harmintzöt nap

penig

penig. 45. napokkal, teſen tôbbet negyed fel eſtendônel Ez ezeknek az napoknak bizonyos ſama. Ertyûk immar az igiknek ertelmit.

K. Micsoda tehat immar az Chriſtus vigaſtalaſanak ertelme? Mit foglal be az utolſo vigaſtalas? F. Halgas ide figyelmeſſen.

Ertelem. Azt akarja immaron mondani az Chriſtus: Noha ugy mond el vetetik az Sido nemzettûl, az ſûntelen valo aldozat, à mely mutat à Chriſtuſra, ſ-fel tetetik az Antiochus Epiphanes akarattyabol az Jeruſalem templomaban az balvany Iupiter Iſtennek kepe: de mikoron ez meg leſen, annak-utanna negyed fel eſtendôvel jobban leſen az dolog, mert az Sidok gyôzedelmeſek leſnek az Poganyok ellen, ſ-ônnôn maga ellen-is az Antiochus ellen: az igaz Iſteni tiſztelet-is helyre fog allani az Jeruſalem templomaban, ſ-meg fog az templom tiſztitatni az balvanyoktul. De bodog leſen az, az ki az negyed fel eſtendôk utan, 45. napokat ér.

Miert?

Mert az Templomnak meg tiſztitaſa utan 45. napokkal, ſokkal job allapattya leſen az nepnek: Mert az ûdô alat tellyeſſeggel meg ſabadul à nep az kegyôtlen Antiochuſtul. Erted tehat ez vigaſtalaſnak ertelmet. *Complementum.* Meg tellyeſedeſe. Ugy-is lôn penig ez: mert minek utanna fel tetette volna Antiochus az Jeruſalem templomaban az balvany Iupiter Iſtennek kepet, ſok balvanyokkal eggyût, annak-utanna negyed fel eſtendôkkel az Judas Macchabæus, à fomſedſagban levô poganyokat Idumæuſokat, ſ-Ammonitakat megh gyôze, varoſokat el foglala:

Sôt

Sôt mikor ónnón maga Antiochus mene Judæara Sido Orſagra, hogy az Sido nepet tellyeſſeggel el tôrlene, az Judas Macchabæus az Antiochuſt megh győze, es Judæabol ki űze, vere. A honnet ez következek oſtan, hogy latvan az Antiochus, hogy Iſten hadakoznek az Sido nepert, buaban nagy betegſegben eſek. Betegſegeben naponkent nevekedven, vegezetre meg valla, hogy igaz az Sido nepnek Iſtene, az Jeruſalem Templomanak minden edenyit, mellyeket annak elôtte el vitt vala, megh igire. Sôt vegezetre azt-is fel fogada, ha megh gyogyulhatna, ô-is Sidova lenne: es ez vala az ſűntelen valo aldozatnak el vetelnek utanna negyed fel eſtendővel, az Antiochus Epiphanes halala elôt 45. napokkal. De annak-utanna megh halvan az Antiochus, tellyeſſeggel az Iſtennek nepe minden felelemtûl megh ſabadula. Es igy az Chriſtus vigaſtalaſa Antiochus halalaban vegbe mene.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg innet: Mit kel minekűnk ertenűnk tudnunk az Eccleſianak az ô nyomoruſagi alol valo fel ſabadulaſa felôl? Ezt kereſtyenek, hogy nem egy ſem pillantasban lefen az: hanem, bizonyos idôknek jartaban, fordulaſaban, eleb eleb mendôgel idôre.

Miert?

Oka ennek az Iſtennek az ô Decretoma, tanatſa, az mely ebben all, hogy az Ur Iſten, igy akarja mi bennűnk, az mi ô benne valo hitűnket, remenſegűnket gyakorlani, probalni. Igy cſelekedet latode Iſten az Sido neppel,

Nem egy ſem pillantasban lôt akkor az Eccleſianak meg ſabadulaſa, hanem idô jartaban, te-is ugy gondolkodgyal felôlle. Ez innet az tanuſag. *Facit hoc ad corrigendam noſtram* ὀλιγοπιστιαν.

Mire ſolgal ez?

Az mi hitetlenſegünknek megh zabolazaſara. Mert oly kicsin az mi hitünk, hogy ha az Ur Iſten el kezdi mi bennünk az megh ſabaditaſt, de hazt ô felſege, mindgyart egy ſem pillantasban el nem vegezi mi bennünk, az megh ſabaditaſt, de ha azt ô felſege, mindgyart ketſegben eſünk. De nem ugy kel annak lenni: hanem ha ô felſege, mindgyart vegben nem viſi az megh ſabaditaſt, bekeſſeges türök legyünk, varyan iſmeg meg ſabadulaſunkat.

II. Tanullyuk meg innet: à hol bodogoknak mondgya it Chriſtus azokat az kik ez vilag ſerint az Eccleſianak megh ſabadulaſat bekeſſeges türeſſel varjak: hogy bizonyara ſokkal bodogbak azok, az kik az ôrôkke valo hazat bekeſſeges türeſſel varjak à holot nem ſognak az hivek ſem ehezni, ſem ſomjuhozni, de az macula-nelkül valo barany legelteti ôket, mennyei kenyerrel, ſ-lelki folyo vizzel. *Apoc. 7.* Ahoz keſitſük tehat mi-is magunkat. S-ertyük tanitaſunknak elſô reſet. Laſſuk az maſodikat.

2. Az Chriſtuſnak intô beſede Danielhez.

Mondam maſodſor ezekben az jelen valo igikben irja megh az Propheta az Chriſtuſnak utolſo intô beſedet az Danielhôz, az kiről igy tanit, ſ-mond: Es te Daniel menny el az te hatarodig: es el nyugſol, es allaſ az te allapatodra az napoknak vegin.

Mit

Mit akar?

Kettőt foglal be az utolſo verſőcske. Mert elſőben parancsol az Chriſtus az Danielnek. Maſodſor igiretőt teſſen ő nekie.

Mit parancsol?

F. Azt parancsollya Chriſtus az Danielnek: Te Daniel menny el az te hatarodig, az az: Hagy beket te Daniel immar mindeneknek elegedgyel megh ezzel az mennyei jelőneſſel, hanem keſitſed tennen magadat az halalhoz, utolſo óradhoz jol rendelven az te hazad nepet. Ez az parancsolat, keſitſe halalahoz, utolſo terminuſſahoz őnnön magat.

S-hat mit iger az Chriſtus az Danielnek?

F. Kettőt igir, elſőben igir ő neki nyugodalmat, mert azt mondgya neki: *Quieſces*, El nyugſol, az az: ki mulvan ez vilagbol, minden vilagi ſorgalmatoſſagtul, bantaſtul űres leſeſ, teſtőd nyugodvan az koporſoban, lelked penigh az Abrahamnak kebeleben. Maſodſor, uy allapatot igir ő nekie. Mert igy ſol az Danielnek: Es allaſ az te allapotodra az napoknak vegen, az az: Minek utanna el jő ez vilagnak vege, leſen az teſtnek fel tamadaſa leſen az őrők elet, el veſőd az őrők eletnek tűndőklő dűcsőſeget, leſen az regi ſent Patriarchakkal, Prophetakkal, eggyűt az te bodogſagod. Mert ez hivattatik az hiveknek uy allapattyoknak. *Reſurrectio, vita illa cœleſtis, ſplendor gloriæ ſors piorum appellatur.* Ez az Chriſtuſnak igireti az Danielhoz, ebben ál az maſodik dolog,

Mit tanullyunk az Chriſtus inteſeből?

Tanullyuk megh elſőben az Chriſtus parancsolattyabol, à holot inti az Danielt, arra kefitſe magat utolſo hatarahoz. Mit? Ezt. Micsoda legyen az halal? *Terminus vitæ.* Az eletnek utolſo hatara: Attyamfia jol mondgya Chriſtus hogy az, mert bizonyara minden ember ekéje, ebben az barazdaban akad megh. Nem kedvez Attyamfia ez az kegyőtlen vendeg az halal ſenkinek, az mint az kőzőnſeges verſ-is tartya:

Eſt commune Mori, Mors nulli parcit honori. (kinek.

Kőzőnſeges dolog hal- nem ſokot az kedvezni ſen-

Sőt az Pogany bőlcs à *Horatius* azt mondotta:

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas.
Regumq; turres, &c.
Mors æquus Iudex perſonam non reſpicit ullam.

Kefitſed tehat Attyamfia te-is ehőz az utolſo Terminushoz magadat, meg holt Daniel, meg holt Mathuſael, Abraham, Iſaac, Jacob, neked-is kőz az dolog. Az Sz. Pal Apoſtol ertven ezt az utolſo ki mulaſnak bizonyos voltat, fel kialt, ſ-azt mondgya: *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* Kevanok ki mulni, ſ-az Chriſtuſſal lenni. Ez volt az ven Simeonnak utolſo kevanſaga, latvan az Chriſtuſt, mikor azt mondgya: *Nunc dimittis ſervum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace.* Moſt bocsatod el Uram az te ſolgadot, az te beſeded ſerint, bekeſſeggel. Oh bizonyara bodog leſen nekem-is az à Nap, az mely napon megyek erre az utolſo hataromnak napjara, es megh latom az en megh ſabadito, megh valto Chriſtuſomat az mint vagyon; ez az elſő tanuſag.

II. Ta-

II. Tanullyuk megh az Chriſtuſnak igiretiből, à ki nyugodalmat iger az Danielnek. Mit? Ezt. Micsoda kôveti ezt az romlando teſti eletôt? F. *Quies.* Nyugodalom: Teſtûnknek, lelkûnknek nyugodalma. Mert teſtûnk nagy csendeſſegben nyugſik az koporſoban: Lelkûnk penigh nyugodalomra vitetik az Abrahamnak kebeleben. Megh feddetnek hat it ez arant azok az kik az fepen ki mult lelkeket bocsattyak, avagy ôrôkke valo e[illegible]liumra, ſzam-ki-veteſre, avagy penigh purgatoriumban, avagy azt tartyak hogy az lelkek it ez vilagon buydoſnak az koporſok kivûl, avagy penigh [illegible] mas uyjonnan fûletec emberekben, avagy penigh oktalan allatokban, vetkeznek. Mert bizonyara az hiveknek lelkek, megyen nyugodalomra, az Abrahamnak kebeleben, nem vetnek annak-utanna Attyamfia az gatra: *Salamo: Sap: cap. 3. Iuſtorum animæ ſunt in manu Dei, nec attingit eas cruciatus.*

III. Tanullyuk megh az Chriſtuſnak igiretiből, à ki renovatiot uyjulaſt, uy allapatot iger az Danielnek, halalanak utanna. Mit tanullyunk megh? Ezt bizonyara. Mire megyen ki ki, az hivek kôzzûl (mert azokrol vagyon az ſo) ez teſtből valo ki mulaſnak utanna? F. Ved eſedben, ſtanuld meg.

Ki ki Attyamfia az ô Sorſaban, allapattyaban fog megh maradni. Mint peldanak okaert. Az Patriarchak es Prophetak az ô ſorſokban elnek. Az Apoſtolok az ô ſorſokban maradnak. Az Evangeliſtak az ô ſorſokban maradnak. Az Martyromok az ô ſorſokban maradnak. Az Tanitok, Doctorok az ô ſorſokban

maradnak, es vegezetre minden hivek az ő sorsokban maradnak. Ugyan azon egy mennyei hazban lesznek, ugyan azon egy bodogsagban elnek; Azon egy elő Istennek nezesevel tekentetivel legeltetik magokat. De mindazonaltal, annak az mennyei háznak dicsőseges allapattyanak kűlőmbsege lesen. *Distincta erit sors gloriæ.* Az mely dicsősegnek kűlőmbőző gradusa, senkinek semmi irigysegőt, fogyatkozast nem sőrőz, mert mindeneknek igaz elegedendő bodogsaga lesen. Jo helyen leses Attyamfia őt, ha az ayto mege ültetnek-is *ut supra.* Oh bizonyara bodogok lesznek azok, valakiknek az hiveknek sentek[illegible]agaban sorsok lesen? Oh bizonyara bodogok azok, az kik vesik azt az mennyei hazat, az mellyet Christus kesittet megh aldozattyanak, hely adando az ő őrőkős tarsainak az hiveknek? Annak okaert holot ezek igy legyenek, mi is Attyamfiai kevannyuk tellyes bizodalommal, annak az mennyei haznak, bodogsagos sorsanak el vetelet. Fohazkodgyunk fiusagot varvan, az az: az mi testünknek tellyes valtsagat, az mint sol az Szent Pál *ad Rom.* 8. *v.* 23. El feleytven azokat az mellyek hatunk meget vadnak vigyazvan penigh azokra, az mellyek előttünk vadnak, sietven az fel tőt czelra, az az: Az Istennek Christus Jesusban valo mennyei hivatalanak, jutalmanak el vetelere.

Rendellyük jol az mi eletünket, hogy azt mondhassuk az Szent Pálal. *Certamen illud præclarum decertavi, cursum consummavi, fidem servavi, quod reliquum est, reposita est mihi justitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, justus ille Iudex: non solum autem mihi sed & omnibus,*

im. 4.

553-1959

omnibus, qui expectaverint, illustrem illum ipsius adventum.
Amaz Nemes hartzot az meg hartzoltam, futásomat az
vegeſtem, hitômet meg tartottam. Csak ez vagyon hátra,
le tetetôt ennekem az igaſſagnak coronaja, melyet
megh ád ennekem az Ur, amaz napon, amaz igaz itilô
biro, nem csak ennekem penig, hanem mindeneknek-is,
valakik amaz ô dicsôſeges el jôvetelit varjak. Adgye
meg minekünk-is az mi Iſtenünk ezt az igaſſagnak
es ôrôk eletnek coronajat, Fiaert az Ur Jeſus
Chriſtuſert, AMEN.

Sic igitur abſoluta eſt, per gratiam Dei, explicatio libri Danielis. Domino Ieſu Chriſto æterno illi ſermoni, qui gratioſe nos doceat, regat & ſervat ſit laus & honor in omne ævum.

AMEN.

700510

700510

ius,,

egnes,,

rum,,

t quoque,,

...aa: R...

plaga secunda: In...

...lex tristis: Post musca n...

...centior ytis: Quinta pecus stra...

Bb„ Cc„ Dd„ Ee„ Ff„ G...

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 20, ...

Manus. Ladislai Bonis 1717 ...

~~10.~~ N 20 –

Ecshemeti A. János. Az Daniel Propheta Könyvenek – Magyarazattya. – Debreczen. 1621.

275.
A TISZÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET FELAJOGA.
ENGEDETT FÖLÖSPÉLDÁNY
700510

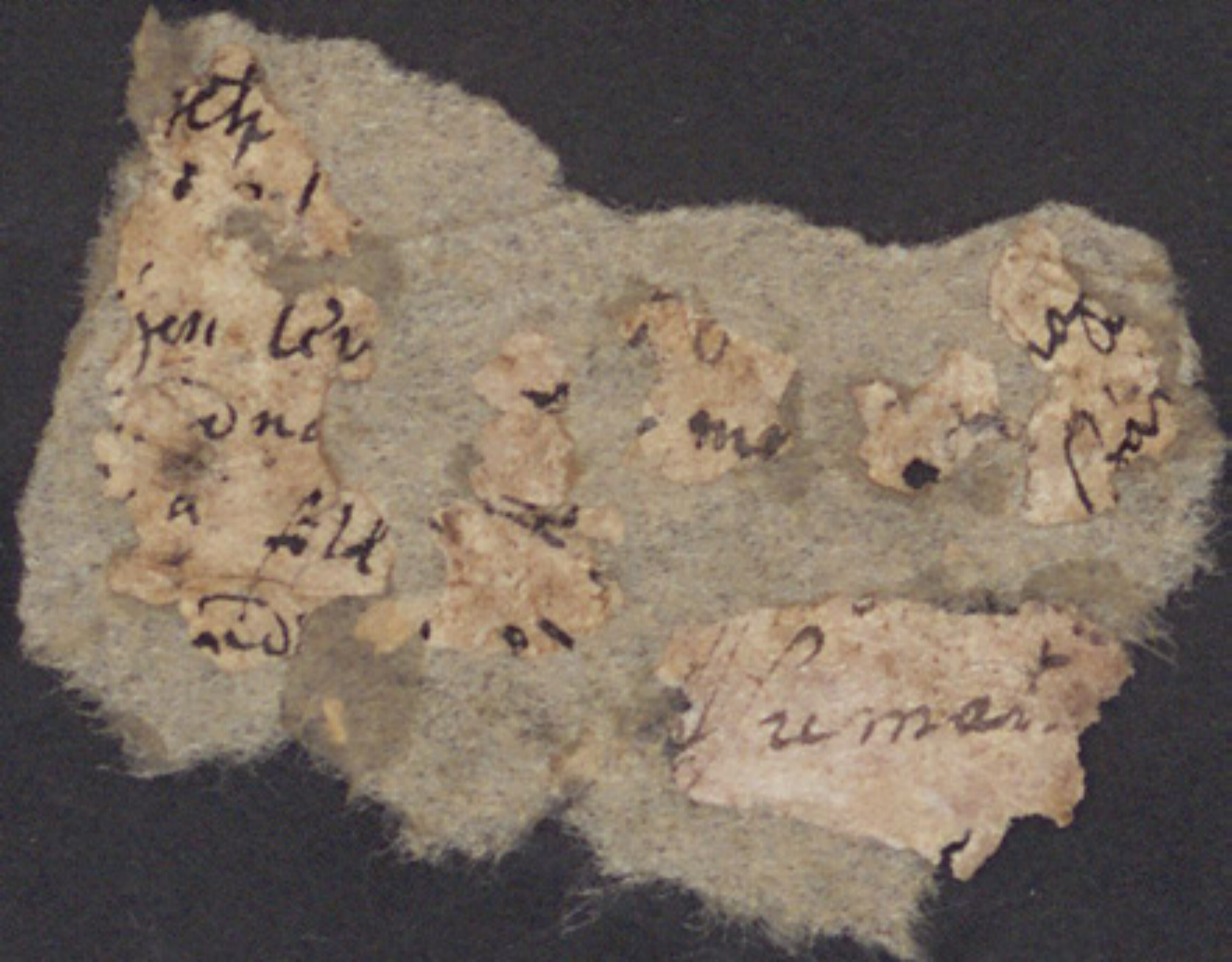

AZ DANIEL
Propheta Könyvenek, az
SZENT IRAS SZERINT VALO
igaz magyarazattya, Mellyet rövid
Prædicatiokban foglalt volt

KECSKEMETI A. IANOS,
AZ PATACHI ECCLESIANAK
Lelki Paſtora, es abban az ůdőben, Szemplin
Varmegyeben levő Ecclesiaknak
Seniora, &c.

*HOLTA VTAN PENIGLEN, MEG MA-
radot Özvegyetülközönſegeſſe tetettetven, ſzem
eleiben ki bocsattatot.*

Mat. 24. verſ. 15.

Az ki olvaſſa, meg ertſe, etc.

DEBRECZENBEN,
Nyomtattatot RHEDA PETER altal,
M DC XXI. Eſtendőben.

AZ DANIEL Propheta Könyvének, az SZENT IRAS SZERINT VALO igaz magyarazattya, Melliyet rövid Prædicatiokban foglalt volt

KECSKEMETI A. IANOS,
AZ PATACHI ECCLESIANAK
Lelki Pastora, es abban az üdöben, Szemplin Varmegyeben levő Ecclesiaknak Seniora, &c.

HOLTA VTAN PENIGLEN, MEG MAradot özvegyetülközönségesse tetettetven, szem eleiben ki bocsattatot.

Mat. 24. vers. 15.

Az ki olvassa, meg ertse, etc.

DEBRECZENBEN,
Nyomtattatot RHEDA PETER altal,
M DC XXI. Estendöben.

Szap: 24944. B. 2522

Lelkészképrőint. letét.

Az Tekintetes es Nagyſagos URNAK, RAKOTZI GYÖRGYNEK, BORSOD VAR-MEGYENEK FŐ ISPANNYA-nak, es az Fölſeges BETHLEN GABORNAK, Magyar Orſzagnak valaſztot Kiral-lyanak fő Tanacsoſa-nak, &c.

Az Iſtennek kegyelmet, bekeſeget, es minden lelki teſti bőſeges aldaſat kevannya, &c.

IOLLEHET, TEKINTETES NAGYſagos Uram, nekem kegyes Patronuſom, az Iſtennek regi Szent Prophetai, mind az ő nagyſagos viſelt dolgokert, mind penig az ő ſz. es fegyhetetlen életekert, mi tűlűnk minden dicsiretre meltok: Mind azaltal az DANIEL Propheta, imez egy kivalt-kepen valo dologban lattatik azokat meg előzni, mivel-hogy amaz negy vilag-biro Fejedelemſegeket, mellyet egy ſoval Monarchiaknak nevezőnk, tudni illik, Aſſyriait, Perſiait, Görög es Romai birodalmakat,

oly nyilvan es vilagoſſan megjövendölte ebben az ö Propheciajaban, hogy az ki azokat tagadna, lattatnek az fenyes Napnak vilagoſſagat tagadni. Az ki ezekről akar ertekezni, tekintſe meg az Daniel könyvenek maſodik reſet, kivaltkeppen az harmincz-eggyedik verſtül fogvan az következendöket mind az 46. verſiglen.

De hogy az dolog vilagoſſab legyen, mindenik Fejedelemſegről egy egy beſeddel emlekezem.

Az elſö Fejedelemſeg kezdetek vilag teremteſe utan, 1788. eſtendöben, amaz nagy Nimrod idejeben, mikor az emberi nemzetſeg az viz-özön utan meg kezdet volna ſokaſulni. Ennek helye lön Chaldæa es Babylonia, es tartot 1360. eſtendeiglen. Ennek feje lön amaz nagy Nabugodonozor, Aſſyriai Kiraly, á mint ez meg tetſik az Daniel Propheta jövendöleſeből, az ki könyvenek maſodik reſeben az Nabugodonozor Kiraly alom-latatſat magyarazvan, azt mondgya: Te, Kiralyoknak Kirallya vagy, Iſmet: Te vagy az arany-fö, &c. Laſd meg lerem. 27. 6.

A maſodik kezdetek vilag teremteſe utan 3148. eſtendöben, es tartot 207. eſtendeiglen. Ennek feje lön az Mediai Darius Kiraly, à ki amaz Iſtentelen

telen Boldiſar Kiralynak, az Nabugodonozornak Unokajanak halala utan, Babyloniat meg vöve, es az Aſſyriai birodalmat az Meduſok közze vive. Mivelhogy penig az Darius, az Perſiai Cyruſt, az ö Nennyenek fiat az Aſſyriaiak ellen tarſul fogadta vala melleje az hadakozasban, Babylonianak meg vetele utan egy eſtendövel (az Darius halala utan) egeſlen az Cyruſra ſalla az birodalom, es Perſiai birodalomnak neveztetek. Helyeſſen mondgya azert Theodoretus: Az Meduſok, ugymond, Perſaknak-is neveztetnek, mert az Cyruſnak à ki nekik elſö Kiralyok volt, az Attya Medus, az Annya penig Perſa volt. Ezt az maſodik birodalmat az Daniel Cap. 2. Ezüſthöz haſonlitya. Effelöl cap. 5. igy ſol, mikor az Boldiſar Kiraly veſedelme felöl jövendöt mond: Meg oſlot, ugy-mond, az te orſagod, es adattatot az Meduſoknak es Perſaknak. Iſmet Cap. 8. azt mondgya az Angyal à Danielnek: Az Kos, melly et latal, à Meduſoknak es Perſaknak Kiralyat jedzi. Erröl az Cyrus Kiraly, 2. Paralip. 36. azt mondgya: Az egeknek Ura Iſtene, ez földnek minden orſagit enneckem adta, &c.

Az harmadik kezdetek amaz nagy vilag biro Sandornak idejeben, mikor az utolso Darius Kiralt, amaz Arbela nevű helynel meg vere, es Asiat egeßlen el foglalvan, az Perßiai birodalmat az Görögökre ßallita, vilag teremtese utan 3642. eßtendőben, az mely Görög birodalom tarta 282. eßtendeig, tudni illik, miglen amaz Romai Iulius Csaßar, az nagy Pompeiusnak vesedelme utan, első Romai Fejedelemnek neveztetek. Effelől az Daniel Propheta Cap. 2 azt mondgya: Tamad, ugymond, ez utan, mas harmadik birodalom. Erről cap. 8. az Danielnel azt olvaßuk: Az kecske bak nem egyeb, hanem az Görögök Kirallya, es az nagy ßaru, mely az ő ßemei kőzt vagyon, az első Kiraly. Ezt allattya amaz Iosephus Hiſtoricuſ-is lib. 11. cap. ultimo, holot azt irja: Hogy az Sido Papok az Alexandernek meg mondottak az Daniel Prophetanak jővendőlelet, mellyet annak előtte 200. eßtendővel tőtt volt, hogy tudni illik egy Görög Kiraly az Perßiai birodalmat maganak foglallya. Mellyet halvan az Alexander, az Sidokhoz kegyeßen viſeli magat. Sőt az mi nagyob, Ieruſalemben be menven, az Iſraelnek Iſtenenek könyőrög es áldozatot-is teßen. Ezt az birodalmat az Daniel Pro-

Propheta ertzhez haſonlittya; Mert mikepen az ertz hangos, es az ő hangoßaga meßße ki terjed: Azonkepen (az mint Ieronymus Doctor mondgya) az Alexander birodalma, hamarſaggal igen meßße terjede. Ez az oka hogy az Daniel cap. 7. madarhoz haſonlittya; Mert az Alexander, mintha ßárnyonjárt volna, nagy hamarſaggal, az Adriaticum Tengertől foguan, az Indiai Oceanum Tengerig, es az Ganges nevő folyo vizig mindeneket meg hayta, ugy annyera, hogy hat eßtendők alat, Europanak nagyob reßet, es Asiat egeßlen meg holdoltata, az mint ugyan azon Ieronymus Doctor bizonittya.

Az negyedik Fejedelemſeg az Romai birodalom, az mely (á mint oda fellyeb-is jelentem) akkor kezdetek, mikor az Pompeius vesedelme utan, az Romai Iulius Csaßar, vilag biro Fejedelemnek neveztetek, Anno Mundi, 3924. vegepenig akkor leßen, mikor az Ur Ieſus Chriſtus az utolso napon el jő itilni eleveneket es holtakat. Erről á Daniel Propheta masodik reßeben azt mondgya az Nabugodonozor Kiralynak: Az negyedik birodalom erős leßen mint az vas. Mert miként hogy á vas, el tőr es el ront mindenecket, azonkepen

kepen ez birodalom mindent el tőr es egybe ront. Hetedik reßeben-is igy ßol: Az negyedik beſtia, ugymond, rettenetes es ißonyu vala, &c. Hogy peniglen az Propheta, ennek az birodalomnak nevet ollyan nyilvan meg nem jelentette, minc à harom elsőknek, oka csak ez, mert (à mint Theodoretus mondgya) az Romai Fejedelmek, nem csak egy, hanem sok kűlőmb kűlőmb-fele nemzetſegek ből fognanak állani es valaſtatni. Ennek valoſaga meg tetßik az kűlső Hiſtoriakbol, holot azt olvaſſuk: Hogy, alig álhatot hatvan eßtendeig az Romaiak kőzt es birodalom, az Csaſzarok nemzetſege mindgyart megßűnt, es az Neronak halala utan az Fejedelemſeg mas Familiara ßállot. Az kivűl valok kőzzűl leg első lőn Trajanus, az ki Hiſpaniabol Olaß Orßagba az Romai Fejedelemſegre emeltetek, ő utanna hol Pannoniabol, hol Daciabol, Dardaniabol, Dalmatiabol, Galliabol, Thraciabol, Cappadociabol, hol penig egyeb nemzetſegből valaſtattanak az Romai Fejedelmek. De hogy még-is nyilvabban megteſſek, hogy az negyedik birodalom az Romaiake legyen, ugyan azon Daniel iraſabol mutogatom meg. Ezt penig azert cselekedem, mert ez utolſo birodalom felől, az Hi-

Hiſtoricuſok kőzt, nem kicsin vißalkodas vagyon.

Annak-okaert harom dolgokat jelent ez felől az Propheta cap. 2. Elsőßőr azt mondgya, hogy erős leßen, mint az vas. Maſodßor az ő labai es laba uyjai felől azt jelenti, hogy ſarbol es vasbol állonak. Harmadßor, hogy az Meſsiaſnak, mind ßűleteſe, ſ-mind ez vilagnak vegen az utolſo napra valo eljőveteli abban leßen. Laſſuk mindeniket rendel csak rővideden.

Az mi az első dolgot illeti; vashoz haſonlittya, mind erőſſegere, ſ-mind állandoſagara nezve. Meg felelt ennek az Romai birodalom: Mert az Gőrőg birodalomnak vegetűl foguan, ez mai napig fen állot, es meg marad mind itilet napjaig, az mint ide alab nyilvabban meg ertyűk. Ez az oka, hogy az regi Romaiak az ő uyjokban vas gyűrőt viſeltenek. Ugyan ezen okaert cselekedtek azt-is, hogy ez mai napiglan-is, az Romai Fejedelmeknek vas Coronat teßnek fejekben.

Az maſodikat az mi nezi; Labai es laba uyjai felől miert ßollyon ugy az Propheta, őnnőn maga nagy ßepen meg magyarazza, holot az vaſat annak erőſſegere, az ſárt penig annak erőtlenſegere viſi,

mintha azt mondotta volnã, hogy nem minden kor egy karban forog dolgã, hanem valtozas ala vettetik, es hon erõs es vaſtag, hon penig gyenge es erõtelen lefen.

Ennek-is megfelelt az Romai birodalom, az mint az Hiſtoriakbol megtetſik. Vas vala az Auguſtus Csaſar idejeben, mikor az Ur Ieſus Chriſtus ſũleteſe tayban, mind ez ſeles vilagot be irata, az mint az Szent Lukats cap. 2. nagy nyilvan bizonittya. De nem ſok ũdõ mulvan megh valtozek allapattya. Mert alig mulhatanak Chriſtus Urunk ſũleteſe utan 162. eſtendõk, hogy egyſer-ſ-mind ket Fejedelmek emelteteneк ebben az birodalomban, tudni illik az Antonius Philoſophus es Lucius Aurelius Verus. Annak-utanna az Maximinus vefedelme utan, amaz ket Gordianuſok, tudni illik az Attya es Fia, egyſerſ-mind uralkodanak. Tovabba az Gallus es Voluſianus Fejedelmek idejeben, ſárrá változek ez birodalom, az az, ugy megerõtlenedek, hogy az idegen Pogany nemzetſegeknek, az Romai kõſſeg kenſeritteter adot fizetni. Nem ſok ũdõ mulvan, amaz Valerianus Romai Fejedelem, az Perſiai Sapores nevũ Kiralytul megyõzettetven, õrõkke valo rabſagra vitetek. Effe-

lől azt olvassuk, hog mikor lora akart volna ülni à Sapores, az Valerianus hatarol hágot fől. Az Gallienus idejeben penigh, harmintz kegyetlenek tamadanak, à kik az Romai birodalmat igen rongalak. De sok volna mind elő ßámlalnom ennek valtozo allapattyat, mellyel az Historiak rakvak.

Az harmadik dologbol nyilvabban meg tetßik, hogy az negyedik birodalom az Romaiakra tartozik, mert azt mondgya az Propheta: Azokban az napokban (tudni illik az negyedik birodalomban) oly orßagot tamaßt az egeknek Ura Istene, az mely soha el nem romol, es ez mas nemzetsegnek nem adatik. Es az minden orßagokat egybe ront, ő penigh mind őrőkke fen áll, &c. Holot az Daniel minden ketseg nelkül az Messiasnak orßagarol ßol. Tovabba az Messias orßaga ket karban áll, Eggyik itt ez földőn volt az utolso birodalomban, tudni illik, mikor az testben ßületet, es az ő lelki orßagat, az Euangeliumnak prædikallasa, es az Sz. Leleknek munkalkodasa altal, itt ez vilagon el kezdette. Az masodik peniglen, az utolso napon kezdetik, mikor az Istennek Fia el jő nagy hatalommal, es minden földi orßagokat es birodalmokat el tőről, es az ő Mennyei uy orßagat el kezdi, &c.

ſſl azt olvaſſuk, hog mikor Iora akart volna ülni à Sapores, az Valerianus hatarol hágot fől. Az Gallienus idejeben penigh, harmintz kegyetlenek tamadanak, à kik az Romai birodalmat igen rongalak. De ſok volna mind elő ſámlalnom ennek valtozo allapattyat, mellyel az Hiſtoriak rakvak.

Az harmadik dologbol nyilvabban megtetſik, hogy az negyedik birodalom az Romaiakra tartozik, mert azt mondgya az Prophera: Azokban az napokban (tudni illik az negyedik birodalomban) oly orſagot tamaſt az egeknek Ura Iſtene, az mely ſoha el nem romol, es ez mas nemzetſegnek nem adatik. Es az minden orſagokat egybe ront, ő penigh mind örökke fen áll, &c. Holot az Daniel minden ketſeg nelkül az Meſsiaſnak orſagarol ſol. Tovabba az Meſsias orſaga ket karban áll. Eggyik itt ez földön volt az utolſo birodalomban, tudni illik, mikor az teſtben ſületet, es az ő lelki orſagat, az Euangeliumnak prædikallaſa, es az Sz. Leleknek munkalkodaſa altal, itt ez vilagon el kezdette. Az maſodik peniglen, az utolſo napon kezdetik, mikor az Iſtennek Fia el jő nagy hatalommal, es minden földi orſagokat es birodalmokat el tőről, es az ő Mennyei uy orſagat el kezdi, &c.

Mind ezekből azert vilagossan megh tetßik, hogy az negyedik birodalom az Romaiakat illeti, &c.

Ezekről azert, es tőb haßnos es idvősseges dolgokrol (mellyek az Daniel Propheta kőnyveben befoglaltattanak) gondolkodvan az Istenben el nyugot, nagy elméjû KECSKEMETI ALEXIS IANOS, abban az ůdőben, Szemplin Varmegyeben levő Ecclesiaknak Seniora, nekem ßerelmes baratom es Christusban atyamfia, vőtte volt fől az DANIEL Prophetiajanak magyarazattyat, mellyet az nevezetes Patachi Ecclesiaban el-is vegezven, rővid Magyar prædicatiokban foglalt, illyen Szent ßandekkal es igyekezettel; Hogy azokat jővendőben recognoscalvan, az egy-ůgyů hiveknek eppůletekre ßem eleibe ki bocsassa es kőzőnsegesse tegye, hogy igy nem csak ßájával es nyelvevel, hanem ugyan kezevel es irasaval-is, az Istennek lelki ßőlőjet, az Anyaßent-egyhazat eppitse. De mivelhogy az Istennek Decretoma mas volt ő felőle, tudni illik, hogy ez siralomnak vőlgyeről, az ő őrőkke valo hazajaban altal kőltőzzek; Az ő szerelmes Háza-nepe, nem gondolvan őzvegy es gyamoltalan allapattyat, sem penig kőltseget nē kimelven,

ven, az ő Istenben el nyugot ßerelmes Uranak Sz. ßandekat vegben vitte, es az Daniel Prophetiajarol irot Magyar Prædicatiokat, ßem eleiben ki bocsattatta, è vegre, hoǵ ez alkolmatossaggal az ő idvőzült Urahoz valo buzgosagos ßerelmet, még holta utan-is megh mutatna, es az ő nevet az Kereßtyen vilag előt tettetesse tenne, es emlekezetit bodogul meg tartaná. Mikor azert arrol gondolkodnek, kinek kellene ezt à ßep munkat dedicalni, juta eßeben az Nagysagod tekintetes Neve, es kere engemet azon, hogy azert az ßővetsegert, mely az bodog emlekezetű Alexis Ianos kőztes en kőzőttem regenten volt, az munkat vennem fől, es ezt az kőnyvet Nagysagodnak offeralnam, kivaltkepen imez ket okokra nezve: Elsőben, mert ezeket az Magyar prædicatiokat, az Patachi nevezetes Ecclesiaban vitte vegben az ű kegyelme idvőzült Ura, mely mostan Isten engedelmeből, az Nagysagod birodalmabā vagyon. Masodßor, mert ő-is az ő arva fejet, az Nagysagod kegyes protectioja alá haytvan, ugyan Patakon lakik.

Vegye jo neven azert Nagysagod ezt az ßep Kőnyvet, es ennek haßonnal valo olvasasaban őnnőn magat gyakorollya, es az Istenben el nyugot

Mind ezekből azert vilagoſſan megh tetſik, hogy az negyedik birodalom az Romaiakat illeti, &c.

Ezekről azert, es több haſznos es idvöſſeges dolgokrol (mellyek az Daniel Propheta könyveben befoglaltattanak) gondolkodvan az Iſtenben el nyugot, nagy elmejű KECSKEMETI ALEXIS IANOS, abban az üdőben, Szemplin Varmegyeben levő Eccleſiaknak Seniora, nekem ſzerelmes baratom es Chriſtusban atyamfia, vötte volt föl az DANIEL Prophetiajanak magyarazattyat, mellyet az nevezetes Patachi Eccleſiaban el-is vegezven, rövid Magyar prædicatiokban foglalt, illyen Szent ſandekkal es igyekezettel; Hogy azokat jövendőben recognoſcalvan, az egy-ügyű hiveknek eppületekre ſem eleibe ki bocsaſſa es közönſegeſſe tegye, hogy igy nem csak ſájával es nyelvevel, hanem ugyan kezevel es iraſaval-is, az Iſtennek lelki ſzőlőjet, az Anyaſzent-egyhazat eppitſe. De mivelhogy az Iſtennek Decretoma mas volt ő felőle, tudni illik, hogy ez ſiralomnak völgyeről, az ő örökke valo hazajaban altal költözzek; Az ő ſzerelmes Háza-nepe, nem gondolvan ő vegy es gyamoltalan allapattyat, ſem penig költſeget nē kimelven,

ven, az ő Iſtenben el nyugot ſzerelmes Uranak Sz. ſandekat vegben vitte, es az Daniel Prophetiajarol irot Magyar Prædicatiokat, ſem eleiben ki bocsattatta, è vegre, hog ez alkolmatoſſaggal az ő idvözült Urahoz valo buzgoſagos ſzerelmet, még holta utan-is megh mutatna, es az ő nevet az Keresztyen vilag elől tetteteſſe tenne, es emlekezetit bodogul meg tartaná. Mikor azert arrol gondolkodnek, kinek kellene ezt à ſzep munkat dedicalni, juta eſzében az Nagyſagod tekintetes Neve, es kere engemet azon, hogy azert az ſövetſegert, mely az bodog emlekezetű Alexis Ianos köztes en közöttem regenten volt, az munkat vennem föl, es ezt az könyvet Nagyſagodnak offeralnam, kivalkepen imez ket okokra nezve: Elſőben, mert ezeket az Magyar prædicatiokat, az Patachi nevezetes Eccleſiaban vitte vegben az ű kegyelme idvözült Ura, mely moſtan Iſten engedelmeből, az Nagyſagod birodalmabā vagyon. Maſodſor, mert ő-is az ő arva fejet, az Nagyſagod kegyes protectioja alá haytvan, ugyan Patakon lakik.

Vegye jo neven azert Nagyſagod ezt az ſzep Könyvet, es ennek haſznal valo olvaſaſaban önnön magat gyakorollya, es az Iſtenben el nyugot

Kecskemeti Alexis Ianoſnak gyamoltalan ſzvegyet, kegyes patrociniuma ala vegye.

Az Iſten ſokaig bódogul elteſſe Nagyſagodat ſzerelmeſivel egyetemben.

Irtam Kalloban die 20. Martii Anni 1621.

MARGITAI PETER, az Kallai Eccleſianak Tanitoja, &c.
Nagyſagodnak alazatos Caplannya.

Kecskemeti Alexis Ianoſnak gyamoltalan ſzvegyet, kegyes patrociniuma ala vegye.

Az Iſten ſokaig bodogul elteſſe Nagyſagodat ſzerelmeſivel egyetemben.

Irtam Kalloban die 20. Martii Anni 1621.

MARGITAI PETER, az Kallai Eccleſianak Tanitoja, &c. Nagyſagodnak alazatos Caplannya.

Az Keresztyen Olvasonak.

TUdnod kel, kegyes Olvaso; Hogy az bodog emlekezetü A. Ianos, ezt az Prædicatios könyvet, csak maga számára keßitette volt, ily szándekkal, hogy ha tovab élhetet volna, ujjobban megh latogatvan es öregbitven, sem eleiben ki bocsassa; De halala miat igy ek ezetit vegbe nem vihette. Annak-okaert ha valami fogyatkozasokat ebben talalsz, az szeretetnek palastyaval be fedezzed.

Annak fölötte; Mivelhogy ennek ki bocsatasa, eggyik Nyomtatorol masikra szállot, az nyomtatas közben, nem keves fogyatkozasok estenek, mivelhogy illendö Correctora nem volt. Annak-okaert azokat-is jo vegre magyarazzad, &c. Az mi hatra vagyon, ely ezzel hasznossan, Authoranak bodog emlekezetit megh tartvan.

Legy jo egesslegben.

Minus Deoment Dº amat qui aliquid [illegible] eum
amat, qui vel propter rē nonn amat. Augustin
libri 13 confessi:

Kétszer vànyolt kèk poszto Ment
Pokàvàl sejem sinèrrat sejem gom
bal. Egy inget Ajjastol. Egyszer vá
nyolt poszto ruha. Egy ször öv. Eg
ször elö ruha. Egy piròs ezism
Raràcsonban. Demény Borica

Raracsonvara Dement Dorec
Hétszer vanyolt kek Pot
Varodistan Oropo

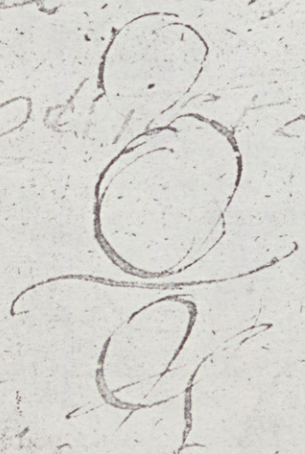

nyomorusag, ſenvedgyek bekeſſeggel ideig. Ez it ez arant az vigaſtalas az Chriſtuſtul, az hiveknek, ſ-ez az nyomoruſagoknak haſna. Ez haſna. Vege felöl penig, ki meneteli felöl, az nyomoruſagoknak. Micsoda legyen azoknak vege, mind az hivekben, ſ-mind penig az hitetlenekben, vegezetre meg jelenti, ſ arra-is meg felel. Elſöben penig az hitetlenek felöl azt mondgya: *Impiè agent impii & non intelligent omnes impii*: Hitötlenül cselekeſnek az hitötlenek, es nem ertenek ſemmit az hitötlenek. Az az: ez leſen vege az hitötlenekben az nyomoruſagoknak, hogy nem vigyaznak à hitötlenek erre az Iſtennek tanito oſtorira ſemmit, ſemminek tartyak az Iſtennek mind igijet, ſ-mind igiretit. Söt inkab csufollyak az Iſtennek Prophetait, ſ-beſedit. Es à mikor el közelit az Antiochus kegyötlenſege, ök-is azokkal eggyöt futnak, tarſul advan magokat ö nekiök.

In impiis.

Miert?

Mert, (okat advan) ſemmit nem ertenek az hitötlenek, mert meg vakitottattanak es az gyalazatra adattattanak. Az hivek felöl penig azt mondgya: *Et erudientes intelligent.* De az ertelmeſek ertenek, az az: nem azt cseleködik az hivek, az mit az hitötlenek nyomoruſagok közöt, hanem az hivek, latvan az nyomoruſagot, hiſnek az Iſtennek igiretinek, hiſnek az jövendö mondaſoknak: vigyaznak az Jehovanak dolgaira, es az ö meg ſabadulaſokat jo remenſeggel varjak. Ez az Iſten fianak az Jeſus Chriſtus beſedenek igaz ertelme.

In piis.

Mit tanullyunk belölle?

I. Tanullyuk meg elſöben à Chriſtus beſedeböl, à holot à nyomoruſagoknak haſnat ertyük, hogy à nyomoruſagok alat,

alat, ne zugolodgyunk Iſtenre, hanē bekeſſeges türök, ſenvedök legyünk. Mert javunkra ſolgalnak minekünk. Söt bizonyara ugyan ſükölködünk az Iſtennek meg latogato oſtori-nelkül ſüntelen: mert mivel hogy ſok pelyva, ſokundokſag, rutſag közöt forgunk. Szükſeg hog naponkent purgaltaſſunk, tiſtittaſſunk, fejeritteſsünk, friſſelteſsünk.

II. Tanullyuk meg innet, nagy külömbſege vagyon à hivekben es az hitötlenekben az nyomoruſagoknak, mert az hitötlenek az Iſtennek oſtori alat az nyomoruſagban ugyan meg kemenyednek, ſemminek tartyak az oſtort az Iſtennek ellene zugolodnak, ſöt az Eccleſianak romlaſara igyekeznek. Az hivek penig az nyomoruſagok közöt-is, algyak az Iſtent, vigyaznak az Iſtennek igiretire, es az ö meg ſabadulaſokat erös bizodalommal varjak. El hiven azt hogy az Ur Iſten öket bizonyos idöben meg ſabadittya, ſ-meg tartya. Szabaditſon, ſ-tarcſon meg minket-is à mi Iſtenünk Fiaert az Ur Jeſus Chriſtuſert, Amen.

LXXXIX. es utolſo PRÆDICATIO.

ES az idötül fogvan, mellyen el vetetik az ſüntelen aldozat, es fel tetetik az puſtitaſnak utalatoſſaga. Leſen ezer ket ſaz es kilentzven nap. Bodog à ki varja, es eri az ezer harom ſaz es harmintz öt napokat. Es te Daniel menny el az te hatarodig, es el nyugſol, es allaſ az te allapatodra az napoknak vegen. Avagy igy: *vel ſic vertendum.* Menny el à te hatarodig, nyugodgyal, es maradgy meg vegig az te allapatodban.

Verſ. 11.

Verſ. 12.

Verſ. 13.

Beſummalas es ſumma.

Ennek elôtte valo tanitaſunkban meg magyarazok az Daniel Prophetanak hatodik Argumentomat, melyben biztata az Iſtennek Angyala, az Antiochus ſanyaru oſtora alat levô hiveket, az jôvendô meg ſabadulaſſal, kinek ſummaja ez vala. Valami az hiveknek jovokra folgal nem kel az hiveknek abban ketſegben eſniök. De az hiveknek az nyomoruſagok jovokra folgalnak. *Proba hoc.* Ezzel bizonyittya. Mert az hivek az nyomoruſagok altal meg tiſztitatnak, meg fejerittetnek, meg friſſeltetnek. Annak-okaert nem kel az hiveknek az kôvetkezendô nyomoruſagok alat ketſegben eſni, hanem annak ki mentetelit jo remenſeggel illik varni. Ez vala az hatodik argumentum. De ezt tôb beſedekkel nem ſükſeg magyaraznunk.

Moſt immar ez jelen valo igikben kôvetkôzik az hetedik es utolſo vigaſtalo argumentum. S-ennek az Daniel iraſanak vege.

Summa ſerint annak-okaert, ezekben az jelen valo igikben az Iſtennek Angyala, leg kôzeleb valo bizonyos jegyet, ſ-bizonyos ideit jelenti meg az Eccleſianak, az Sido nepnek megh ſabadulaſunk az Antiochus igaja, ſanyaru oſtora alol, ſ-azt mondgya: akkor leſen, mikor az ſünetlen valo aldozat el vetetterik, es az puſtaſagnak utalatoſſaga fel tetzik az Jeruſalem templomaban. Mikor ezek el kôzelitenek ugy mond, annak-utanna keves idôk el mulvan, meg leſen az meg ſabadulas. Annak-okaert, ne eſſenek az meg ſabadulas felôl ketſegben. *Hæc ſumma.* Ertôde: Leg kôzeleb valo idejetûl, ſ-bizonyos jegyeitûl argumental az Iſtennek lelke.

Haſna.

Haſna.

Hatart vetôt Iſten, bizonyos ûdôt rendelt az hiveknek nyomoruſaginak, meddig tartſon az: Az mely mihelyen be telik, meg leſen az meg ſabadulas, ne fellyünk ſemmit. Es bizonyara vagyon ſükſegünk erre, mert latode az ellenſeg ottan ottan rettegtet minket, hol frigy fel bontaſſal, hogy eggyel ſ-hol maſſal: de ne fellyünk ſemmit, mert hatara vagyon az mi meg maradaſunknak. Senki az Iſtennek el vegezôt tanatſa ellen nem arthat mi nekünk. Ez azert ezeknek az igiknek ertelme, ſummaja, ſ-haſna. Laſſuk mar reſeit.

RESZEK.

Ket reſei vadnak ezeknek az jelen valo utolſo verſöknek.

I. Ennek az hetedik es utolſo vigaſtalaſnak ertelme.

II. Az Ur Ieſus Chriſtuſnak, à Danielhôz utolſo intô beſede.

Exhortatioja mellyel az Daniel iraſa be petſetteltetik, ſ-el-is vegeztetik. Laſſuk azert elſôben *Conſolationis ſenſum*, vigaſtalaſnak ertelmit: *deinde exhortationem Chriſti.* Annak-utanna à Chriſtus inteſit Danielhôz. *Fiat admonitio hanc fore ultimam lectionem ex Daniele Propheta.*

Az hetedik argumentomnak erôſſegnek meg magyarazattya.

Az mi az elſô dolgot illeti, tudni illik ezt az hetedik es utolſo vigaſtalo argumentomot, igy ſol felôlle az Danielnek Chriſtus, ſ-mond: Ez az ûdôtûl fogvan, mellyen el vetetik az ſünetlen aldozat, es fel tetetik az puſtitaſnak utalatoſſaga: leſen ezer ket faz es kilenczven nap. Bodog az ki varja es eri az ezer harom faz es harmincz ôt napot.

Mit akar?

Nehez ezt mindgyart egy igivel ki talalnunk, hanem elsőben, imez kerdesetskekes kel meg jegyeznünk, meg magyaraznunk, csak egy nehany igikkel.

1. Micsoda az, az ſünetlen valo aldozat, à ki felöl azt mondgya hogy el vetetik az? 2. Micsoda à puſtasagnak utalatoſſaga, à ki felöl azt mondgya, hoǵ fel tetettetik az? 3. Micsoda üdöt kel ertenünk az 1290. napokon, es ennek felette mit az 1335. napokon, laſſuk azert egy egy igivel rövideden.

1. Micsoda az ſünetlen valo aldozat?

A juge ſacrificium. Az ſünetlenül valo aldozat, kereſtyenek vala az Sidoknak Ceremoniaja, à melyben ez vala az Ritus, az rend tartas, ſ-mod, hogy az Sidok mindennapon, az közönſeges kölcsegböl *ex ſumtu publico.* Reggel es eſtve, egy egy barant viſnek vala fel az aldozatra, az oltarra, (az az: Napjaban kettöt) es vettetik vala az tüzre ſ-meg egettetik vala. Az mely abrazollya, peldazza vala az Chriſtuſnak jövendö aldozattyat, az mely bizonyara az ö erejere nezve ſüntelen vegnelkül valo, örökke valo. Tart mind reggel ſ-mind eſtve, az az: Mind vilag teremteſetül fogvan mind vilagh vegezetig: es az hiveknek bünöknek meg bocsataſara, es az meg haragut Iſtennek, es az el eſöt emberi nemzetnek öſve bekeltetesere elegſeges. *Apocal. 13. Agnus ille mactatus à jactis mundi fundamentis. Hebr. 13. Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt & in ſeculum.* Ez à ſünetlen valo aldozat, à kit emleget à Prophetanal à Chriſtus ſ-azt mondgya felölle, el vetetik à Sidoktul, az Antiochus Epiphanes altal. Ez az elſö dolog.

2. Mi-

2. Micsoda az puſtitaſnak utalatoſſaga.

Maſodik kerdeſünk itt ez arant ez vala: Micsoda puſtaſagnak utalatoſſaga? F. Ved eſedben. Mert nem mind egy ebben à kerdesben az iras magyarazo Doctoroknak ertelme. Mert nemellyek igy magyarazzak hogy ezen à puſtito utalatoſſagon, ertetik à balvany Jupiter Iſtennek kepe, es azt mondgyak felölle: hogy ez fel emeltetik az Jeruſalem Templomaban, az igaz Iſtennek boſſuſagara az Oltalra. S-nem igen-is illetlen magyarazat, mert ez à balvany Jupiter Iſtennek kepe fel emeltetik az Jeruſalem templomaban *anno 195. Seleucidarum menſe 4. die 15. ut ſcribitur 1. Macchab. 1.* Nemellyek penig ezen az puſtito utalatoſſagon, ertik azt az utalatos ſegitſeget, à ki minden utalatoſſagnak atta vala magat, hogy el puſtita, mind az varaſt, mind az templomot, ſ-mind penig annak tartomanyat. Ez az maſodik ertelem. Ez azert, az mit kel ertened az puſtulaſnak utalatoſſagan, tudni illik avagy à balvant avaǵ az Olympiai Jupiternek kepet, es az Antiochus Epiphaneſnek balvany kepet, avagy balvany hordozo balvany vitezt, à templomot es az varoſt puſtitot az Antiochus Epiphaneſnek, az elſö magyarazat Juniuſe *in commen. majoribus*, de nem ellenkeznek ezek egy mas közt. Ez az ſumma, ertelem az kerdeſnek.

3. Mit kel az 1290. es az 1335. napokon ertenünk?

Harmadik kerdeſünk az vala: Mit kel ertenünk az ezer ket ſaz kilentzven napokon: es iſmet, az ezer harom ſaz, harmintz öt napokon?

F. Ved eſedben. Az ezer ket ſaz kilentzven napokon ertetik, mindeneſtül negyed fel eſtendö: negyed fel eſtendöt teſen à 1290. nap. Az ezer harom ſaz harmintz öt nap

penig

penig. 45. napokkal, teſen tôbbet negyed fel eſtendônel. Ez ezeknek az napoknak bizonyos ſama. Ertyûk immar az igiknek ertelmit.

K. Micsoda tehat immar az Chriſtus vigaſtalaſanak ertelme? Mit foglal be az utolſo vigaſtalas? F. Halgas ide figyelmeſſen.

Ertelem. Azt akarja immaron mondani az Chriſtus: Noha ugy mond el vetetik az Sido nemzettûl; az fûntelen valo aldozat, à mely mutat à Chriſtuſra, ſ. fel tetetik az Antiochus Epiphanes akarattyabol az Jeruſalem templomaban az balvany Iupiter Iſtennek kepe: de mikoron ez meg leſen, annak-utanna negyed fel eſtendôvel jobban leſen az dolog, mert az Sidok gyôzedelmeſek leſnek az Poganyok ellen, ſ. ônnôn maga ellen-is az Antiochus ellen: az igaz Iſteni tiſtelet-is helyre fog allani az Jeruſalem templomaban, ſ. meg fog az templom tiſtitatni az balvanyoktul. De bodog leſen az, az ki az negyed fel eſtendôk utan, 45. napokat ér.

Miert?

Mert az Templomnak meg tiſtitaſa utan 45. napokkal, ſokkal jobb allapattya leſen az nepnek: Mert az ûdô alat tellyeſſeggel meg ſabadul à nep az kegyôtlen Antiochuſtul. Erted tehat ez vigaſtalaſnak ertelmet. *Complementum.* Meg tellyeſedeſe. Ugy-is lôn penig ez: mert minek utanna fel tetette volna Antiochus az Jeruſalem templomaban az balvany Iupiter Iſtennek kepet, ſok balvanyokkal eggyût, annak-utanna negyed fel eſtendôkkel az Judas Macchabæus, à ſomſedſagban levô poganyokat Idumæuſokat, ſ. Ammonitakat megh gyôze, varoſokat el foglala: Sôt

Sôt mikor ônnôn maga Antiochus mene Judæara Sido Orſagra, hogy az Sido nepet tellyeſſeggel el tôrlene, az Judas Macchabæus az Antiochuſt megh gyôze, es Judæabol ki ûze, vere. A honnet ez kôvetkezek oſtan, hogy latvan az Antiochus, hogy Iſten hadakoznek az Sido nepert, buban nagy betegſegben eſek. Betegſegeben naponkent nevekedven, vegezetre meg valla, hogy igaz az Sido nepnek Iſtene, az Jeruſalem Templomanak minden edenyit, mellyeket annak elôtte el vitt vala, megh igire. Sôt vegezetre azt-is fel fogada, ha megh gyogyulhatna, ô-is Sidova lenne: es ez vala az fûntelen valo aldozatnak el vetelnek utanna negyed fel eſtendôvel, az Antiochus Epiphanes halala elôt 45. napokkal. De annak-utanna megh halvan az Antiochus, tellyeſſeggel az Iſtennek nepe minden felelemtûl megh ſabadula. Es igy az Chriſtus vigaſtalaſa Antiochus halalaban vegbe mene.

Mit tanulunk innet?

I. Tanullyuk meg innet: Mit kel minekûnk ertenûnk tudnunk az Eccleſianak az ô nyomoruſagi alol valo fel ſabadulaſa felôl? Ezt kereſtyenek, hogy nem egy ſem pillantasban leſen az: hanem, bizonyos idôknek jartaban, fordulaſaban, eleb eleb mendôgel idôre.

Miert?

Oka ennek az Iſtennek az ô Decretoma, tanatſa, az mely ebben all, hogy az Ur Iſten, igy akarja mi bennûnk, az mi ô benne valo hitûnket, remenſegûnket gyakorlani, probalni. Igy cſelekedet latode Iſten az Sido neppel.

Nem egy sem pillantasban lôt akkor az Ecclesianak meg sabadulasa, hanem idô jartaban, te-is ugy gondolkodgyal felôlle. Ez innet az tanusag. *Facit hoc ad corrigendam nostram* ὀλιγοπιστίαν.

Mire solgal ez?

Az mi hitetlensegünknek megh zabolazasara. Mert oly kicsin az mi hitünk, hogy ha az Ur Isten el kezdi mi bennünk az megh sabaditast, de ha azt ô felsege, mindgyart egy sem pillantasban el nem vegezi mi bennünk az megh sabaditast, de ha azt ô felsege, mindgyart ketsegben esünk. De nem ugy kel annak lenni: hanem ha ô felsege, mindgyart vegben nem visi az megh sabaditast, bekesseges türök legyünk, varvan ismeg meg sabadulasunkat.

II. Tanullyuk meg innet: à hol bodogoknak mondgya it Christus azokat az kik ez vilag serint az Ecclesianak megh sabadulasat bekesseges türessel varjak: hogy bizonyara sokkal bodogbak azok, az kik az örökke valo hazat bekesseges türessel varjak à holot nem fognak az hivek sem ehezni, sem somjuhozni, de az macula-nelkül valo barany legelteti öket, mennyei kenyerrel, s-lelki folyo vizzel. *Apoc.* 7. Ahoz kesitsük tehat mi-is magunkat. S-ertyük tanitasunknak elsô reset. Lassuk az masodikat.

2. Az Christusnak intô besede Danielhôz.

Mondam masodsor ezekben az jelen valo igikben irja megh az Propheta az Christusnak utolso intô besedet az Danielhôz, az kiról igy tanit, s-mond: Es te Daniel menny el az te hatarodig: es el nyugsol, es allas az te allapatodra az napoknak vegin.

Mit

Mit akar?

Kettôt foglal be az utolso versôcske. Mert elsôben parancsol az Christus az Danielnek. Masodsor igiretôt tesen ô nekie.

Mit parancsol?

F. Azt parancsollya Christus az Danielnek: Te Daniel menny el az te hatarodig, az az: Hagy beket te Daniel immar mindeneknek elegedgyel megh ezzel az mennyei jelônessel, hanem kesitsed tennen magadat az halalhoz, utolso oradhoz jol rendelven az te hazad nepet. Ez az parancsolat, kesitse halalahoz, utolso terminussahoz ónnón magat.

S-hat mit iger az Christus az Danielnek?

F. Kettôt igir, elsôben igir ô neki nyugodalmat, mert azt mondgya neki: *Quiesces*, El nyugsol, az az: ki mulvan ez vilagbol, minden vilagi sorgalmatossagtul, bantastul üres leses, testôd nyugodvan az koporsoban, lelked penigh az Abrahamnak kebeleben. Masodsor, uy allapatot igir ô nekie. Mert igy sol az Danielnek: Es allas az te allapotodra az napoknak vegen, az az: Minek utanna el jô ez vilagnak vege, lesen az testnek fel tamadasa lesen az örök elet, el vesôd az örök eletnek tündöklô dücsôseget, lesen az regi sent Patriarchakkal, Prophetakkal, eggyüt az te bodogsagod. Mert ez hivattatik az hiveknek uy allapattyoknak. *Resurrectio, vita illa cœlestis, splendor gloriæ sors piorum appellatur.* Ez az Christusnak igireti az Danielhôz, ebben ál az masodik dolog.

 Mit

Mit tanullyunk az Christus intesebôl?

Tanullyuk megh elsôben az Christus parancsolattyabôl, à holot inti az Danielt, arra kesitse magat utolso hatarahoz. Mit? Ezt. Micsoda legyen az halal? *Terminus vitæ.* Az eletnek utolso hatara: Attyamfia jol mondgya Christus hogy az, mert bizonyara minden ember ekeje, ebben az barazdaban akad megh. Nem kedvez Attyamfia ez az kegyôtlen vendeg az halal senkinek, az mint az kôzônseges vers-is tartya:

Est commune Mori, Mors nulli parcit honori. (kinek.

Kôzônseges dolog halal, nem sokot az kedvezni sen-

Sôt az Pogany bôlcs à *Horatius* azt mondotta:

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas.

Regumq́ turres, &c.

Mors æquus Iudex personam non respicit ullam.

Kesitsed tehat Attyamfia te-is ehôz az utolso Terminushoz magadot, meg holt Daniel, meg holt Mathusael, Abraham, Isaac, Jacob, neked-is kôz az dolog. Az Sz. Pal Apostol ertven ezt az utolso ki mulasnak bizonyos voltat, fel kialt, s-azt mondgya: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Kevanok ki mulni, s-az Christussal lenni. Ez volt az ven Simeonnak utolso kevansaga, latvan az Christust, mikor azt mondgya: *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.* Most bocsatod el Uram az te solgadot, az te beseded serint, bekesseggel. Oh bizonyara bodog lesen nekem-is az à Nap, az mely napon megyek erre az utolso hataromnak napjara, es megh latom az en megh sabadito, megh valto Christusomat az mint vagyon; ez az elsô tanusag.

II. Ta-

II. Tanullyuk megh az Christusnak igiretibôl, a ki nyugodalmat iger az Danielnek. Mit? Ezt. Micsoda kôveti ezt az romlando testi eletôt? F. [illegible] Nyugodalom: Testünknek, lelkünknek nyugodalma. Mert testünk nagy csendessegben nyugsik az koporsoban: Lelkünk penigh nyugodalomra vitetik az Abrahamnak kebeleben. Megh feddetnek [illegible] arant azok az kik az sepen ki mult lelkeket bocsattyak, avagy ôrôkke valo exiliumra, [illegible] avagy penigh purgatoriumban, avagy azt tartyak hogy az lelkek it ez vilagon buydosnak az koporsok kivül, avagy penigh mennek mas uyjannan tôletet emberekben, avagy penigh oktalan allatokban, vetkeznek. Mert bizonyara az hiveknek lelkek, megyen nyugodalomra, az Abrahamnak kebeleben, nem vernek annak-utanna Attyamfia az [illegible] *cap. 3. Iustorum animæ sunt in manu Dei, nec attingit eas cruciatus.*

III. Tanullyuk megh az Christusnak igiretibôl, a ki renovatiot uyjulast, uy allapatot iger az Danielnek halalanak utanna. Mit tanullyunk megh? Ezt bizonyara. Mire megyen ki ki, az hivek kôzzül (mert azokrol vagyon az so) ez testbôl valo ki mulasnak utanna? F. Ved esedben, s-tanuld meg.

Ki ki Attyamfia az ô Sorsaban, allapattyaban fog megh maradni. Mint peldanak okaert. Az Patriarchak es Prophetak az ô sorsokban elnek. Az Apostolok az ô sorsokban maradnak. Az Evangelistak az ô sorsokban maradnak. Az Martyromok az ô sorsokban maradnak. Az Tanitok, Doctorok az ô sorsokban ma-

maradnak, es vegezetre minden hivek az ô sorsokban maradnak. Ugyan azon egy mennyei hazban lesnek, ugyan azon egy bodogsagban elnek; Azon egy elô Istennek nezesevel tekentetivel legeltetik magokat. De mindazonaltal, annak az mennyei haznak dicsôseges allapattyanak kûlômbsege lesen. *Distincta erit sors gloriæ.* Az mely dicsôsegnek kûlômbôzô gradusa, senkinek semmi irigysegôt, fogyatkozast nem sôrôz, mert mindeneknek igaz elegedendô bodogsaga lesen. Jo helyen leses Attyamfia ôt, ha az ayto mege ûltetnek-is *ut supra.* Oh bizonyara bodogok lesnek azok, valakiknek az hiveknek senteknek tarsasagaban sorsok lesen? Oh bizonyara bodogok azok, az kik vesik azt az mennyei hazat, az mellyet Christus kesittet megh aldozattyanak, hely adando az ô ôrôkôs tarsainak az hiveknek? Annak okeert holot ezek igy legyenek, mi is Attyamfiai kevannyuk tellyes bizodalommal, annak az mennyei haznak, bodogsagos sorsanak el vetelet. Fohazkodgyunk fiusagot varvan, az az: az mi testünknek tellyes valtsagat, az mint sol az Szent Pál *ad Rom. 8. v. 23.* El feleytven azokat az mellyek harunk meget vadnak vigyazvan penigh azokra, az mellyek elôttünk vadnak, sietven az fel tôt czelra, az az: Az Istennek Christus Jesusban valo mennyei hivatalanak, jutalmanak el vetelere.

Rendellyük jol az mi eletünket, hogy azt mondhassuk az Szent Pálal: *Certamen illud præclarum decertavi, cursum consummavi, fidem servavi, quod reliquum est, reposita est mihi justitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, justus ille Iudex: non solum autem mihi, sed & omnibus,*

2. Tim. 4.

omnibus, qui expectaverint illustrem illum ipsius adventum.
Amaz Nemes hartzot en meg hartzoltam, futasomat el vegeztem, hitömet megh tartottam. Csak ez vagyon hatra, le tetetöt ennekutan az igasságnak koronaja, melyet megh ád ennekem az Ur, amaz napon, amaz igaz itélö bíro, nem csak enneken penig, hanem mindenekneck-is, valakik amaz ö dicsöseges el jövetelit varjak. Adgya meg minekünk-is az mi Istenünk ezt az igasságnak es örök életnek koronajat, Fiaert az Ur Jesus Christusert, AMEN.

Sic igitur absoluta est, per gratiam Dei, explicatio libri Danielis. Danielis Jesu Christo æterno illi sermoni, qui gratiose nos docet, angelor servus sit laus & honor in omne ævum.

A M E N.